



ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ  
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ - ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΩΝ

Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής  
των ορεινών περιοχών  
με μεθόδους Περιβαλλοντικής Οικονομίας

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**Στέλλα Α. Γιαννακοπούλου**

Διπλωματούχος Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ.

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:**

Δ. ΚΑΛΙΑΜΠΑΚΟΣ

Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Αθήνα, Νοέμβριος 2012





**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ**  
**ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ - ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΩΝ**

**Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής  
των ορεινών περιοχών  
με μεθόδους Περιβαλλοντικής Οικονομίας**

**ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ**

**Στέλλα Α. Γιαννακοπούλου**

**Διπλωματούχος Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ.**

**ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:**

1. Δ. Καλιαμπάκος, Καθ. Ε.Μ.Π. (Επιβλέπων)
2. Κ. Δημητσάντου - Κρεμέζη, Καθ. Ε.Μ.Π.
3. Δ. Δαμίγος, Επικ. Καθ. Ε.Μ.Π.

**ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:**

1. Δ. Καλιαμπάκος, Καθ. Ε.Μ.Π. (Επιβλέπων)
2. Κ. Δημητσάντου - Κρεμέζη, Καθ. Ε.Μ.Π.
3. Δ. Δαμίγος, Επικ. Καθ. Ε.Μ.Π.
4. Δ. Διακουλάκη, Καθ. Ε.Μ.Π.
5. Ε. Μαΐστρου, Καθ. Ε.Μ.Π.
6. Ι. Σαγιάς, Επικ. Καθ. Ε.Μ.Π.
7. Σ. Μοιρασγεντής, Ερευνητής Β',  
Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών

**Αθήνα, Νοέμβριος 2012**

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από την Ανώτατη Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων – Μεταλλουργών του Ε.Μ. Πολυτεχνείου δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα (Ν. 5343/1932, Άρθρο 202).



## Πρόλογος

Η απόσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης στο ζήτημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι μεγάλη. Παρά τις, κατά κανόνα, καλές προθέσεις αξιόλογα κληροδοτήματα περασμένων πολιτισμών αφήνονται να χαθούν. Πολλά μνημεία, αρχαιολογικοί τόποι, παραδοσιακοί οικισμοί κ.λπ. υποβαθμίζονται και καταστρέφονται, παρά τις συμβάσεις και τους νόμους που υπογραμμίζουν τη σημασία της προστασίας τους. Το μεγάλο χάσμα ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη υποδηλώνει την παρουσία μιας σημαντικής ανασταλτικής παρεμβολής.

Εύκολα μπορεί να παρατηρηθεί ότι ανέκαθεν, αλλά ιδιαίτερα στο υφιστάμενο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, η οικονομική διάσταση του προβλήματος της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών παίζει σημαντικό ρόλο. Συχνά, η αδυναμία εύρεσης των απαραίτητων πόρων αρκεί για να αναιρέσει, στην πράξη, μια νομοθετικά κατοχυρωμένη προστασία. Ή, αντίθετα, η δυνατότητα ενός αρχιτεκτονικού μνημείου –για παράδειγμα– να προσελκύει επισκέπτες αρκεί για να εξασφαλίσει την πλήρη προστασία του. Ακόμη κι αν κάποιος πόρος για την προστασία των αγαθών του πολιτισμού υπάρχουν, αυτοί είναι οπωσδήποτε πεπερασμένοι, επομένως το πρόβλημα της κατανομής τους με τον ορθότερο τρόπο είναι πάντα παρόν (και δυσεπίλυτο). Επιπλέον, οι πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος εμφανίζονται αν σκεφτεί κανείς ότι η προστασία των πολιτιστικών αγαθών διεκδικεί πόρους μαχόμενα άλλες σημαντικές κοινωνικές ανάγκες.

Η ανάδειξη της λανθάνουσας οικονομικής αξίας διαφόρων πολιτιστικών αγαθών ανακύπτει ως κρίσιμο ζήτημα *επιβίωσης*. Η υποτίμηση της λανθάνουσας αξίας η οποία συμβαίνει σταθερά, δεδομένης της αδυναμίας των μηχανισμών της αγοράς να τη συλλάβουν, ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την υποβάθμιση και την καταστροφή πολλών πολιτιστικών αγαθών. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα πολιτιστικά αγαθά ονομάζονται, συχνά, *ανεκτίμητα*. Και η αγορά μεταφράζει κυριολεκτικά τον όρο: αγαθά χωρίς αποτιμώμενη αξία, χωρίς τιμή. Με «άπειρη» συμβολική αξία αλλά συχνά μηδενική πρακτική αξία.

Αυτό ακριβώς το πρόβλημα επιχειρεί να διαχειριστεί η Πολιτιστική Οικονομία. Η επιστήμη αυτή αποτελεί μετεξέλιξη της Περιβαλλοντικής Οικονομίας, της επιστήμης που αποτιμά αγαθά που δεν εντάσσονται με τυπικό τρόπο στους μηχανισμούς της αγοράς. Τέτοια είναι πολλά από τα περιβαλλοντικά και πολιτιστικά αγαθά. Ίσως, μάλιστα, να μην χρειάζονταν καθόλου ο όρος πολιτιστική οικονομία αν στο περιβάλλον περιέχονταν ισότιμα και το ανθρωπογενές περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά, όπως είναι σωστό. Αλλά έχει επιστημονικά επικρατήσει ως διακριτός κλάδος, αν και χρησιμοποιεί κατά βάση μεθόδους που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια της περιβαλλοντικής οικονομίας, όπως η ΜΥΑ (CVM - Contingent Valuation Method), η μέθοδος που χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία.

Το συγκεκριμένο πρόβλημα που η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται είναι η αποτίμηση της λανθάνουσας αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των ορεινών περιοχών, ως «εργαλείου» για την προστασία της. Η ορεινή Ελλάδα λειτούργησε ως κιβωτός πολιτισμού, ειδικά όσον αφορά στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Αυτό ήταν το κέρδος της, στο τίμημα της αναπτυξιακής υστέρησης που πλήρωσε από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα και μετά. Το κτισμένο περιβάλλον της διασώζει σημαντικότερο κομμάτι της αρχιτεκτονικής της παράδοσης, αν και όχι αλώβητο. Όμως, τα αρχοντικά που καταρρέουν και οι οικισμοί που αφήνονται αφρόντιστοι στην εγκατάλειψη είναι μόνο κτίρια

που φθείρονται και χάνονται; Ή αποτελούν και ένα σημαντικό οικονομικό κεφάλαιο που χάνεται; Η αποτίμηση της αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής δύο ορεινών οικισμών (Μέτσοβο και Συρράκο) με την εφαρμογή της ΜΥΑ, ανιχνεύει την κοινωνική αξία του αγαθού και τεκμηριώνει την κοινωνική χρησιμότητα της διοχέτευσης οικονομικών πόρων για την προστασία και διατήρησή τους. Η παρούσα εργασία αποτελείται από έντεκα κεφάλαια, τα οποία διαρθρώνονται σε δύο μέρη, I και II, τη βιβλιογραφία και τα Παραρτήματα Α και Β. Το Μέρος I είναι εισαγωγικό και αποτελείται από δύο κεφάλαια (Κεφ. 1 – Κεφ. 2). Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζεται η έννοια της Πολιτιστικής Οικονομίας, η συνοπτική ιστορική της εξέλιξη και οι μέθοδοι αποτίμησης που χρησιμοποιούνται στα πολιτιστικά αγαθά. Γίνεται ιδιαίτερη παρουσίαση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, γιατί αποτελεί τη μέθοδο που εξετάζεται στην παρούσα εργασία. Στο Κεφάλαιο 2 παρουσιάζονται, συνοπτικά, τα γενικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου ορεινού χώρου και, αναλυτικότερα, τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των δύο οικισμών που μελετώνται στην εργασία αυτή. Περιγράφονται, επίσης, οι βασικοί κίνδυνοι υποβάθμισης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και τεκμηριώνεται η σημασία της ως παράγοντα ανάπτυξης ενός τόπου. Τέλος, αναλύεται το πρόβλημα της ελλιπούς τεκμηρίωσης του κοινωνικού οφέλους που απορρέει από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως βασικότερης ανασταλτικής αιτίας προστασίας της.

Το Μέρος II αποτελεί τον κύριο κορμό της εργασίας. Αποτελείται από εννιά κεφάλαια (Κεφ. 3 – Κεφ. 11). Στο Κεφάλαιο 3 περιγράφεται το αντικείμενο της εργασίας και η μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε. Στο Κεφάλαιο 4 παρουσιάζονται και αναλύονται οι αιτίες που προκαλούν την υποβάθμιση της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας των δύο οικισμών. Στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, με πληθυσμό αναφοράς τους επισκέπτες του οικισμού (2008). Στο Κεφάλαιο 6, τα αντίστοιχα αποτελέσματα, πάλι στους επισκέπτες του οικισμού, δυο χρόνια αργότερα (2010), μεσούσης της οικονομικής κρίσης που μαστίζει τη χώρα. Στο Κεφάλαιο 7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου με πληθυσμό αναφοράς τους επισκέπτες του οικισμού (2010 - 2011). Στο Κεφάλαιο 8 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου με πληθυσμό αναφοράς τους κατοίκους του οικισμού (2009). Στο Κεφάλαιο 9 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, με πληθυσμό αναφοράς τους κατοίκους του οικισμού (2009 - 2010). Στο Κεφάλαιο 10 παρουσιάζεται η ανάλυση κόστους – οφέλους ενός προγράμματος προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, στηριγμένη στα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών αποτίμησης του κοινωνικού οφέλους. Στο Κεφάλαιο 11 παρουσιάζονται τα κυριότερα συμπεράσματα του συνόλου της εργασίας, τεκμηριώνεται η καινοτομία της διδακτορικής διατριβής και δίνονται προτάσεις για τη συνέχιση της παρούσας έρευνας (Follow up).

Στο τέλος του Μέρους II δίνεται η βιβλιογραφία που αξιοποιήθηκε στην παρούσα εργασία και ακολουθεί το Παράρτημα Α, στο οποίο παρουσιάζεται η εκτίμηση του κόστους αποκατάστασης του οικισμού του Μετσόβου, και το Παράρτημα Β, στο οποίο παρουσιάζονται τα πέντε ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα πεδίου της παρούσας εργασίας.

Με καταγωγή από την ορεινή Ήπειρο, με βαθιά αγάπη για τα βουνά και με τις βασικές μου σπουδές στην αρχιτεκτονική, η επιλογή ενός θέματος που συμβάλλει στην προστασία και ανάδειξη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, αυτού του πολύτιμου πολιτιστικού και αναπτυξιακού πόρου, φαίνεται επαρκώς αιτιολογημένη. Η δύσβατη και επίπονη πορεία για την ολοκλήρωση αυτής της διαδρομής ούτε για μια στιγμή δεν με έκανε να αμφισβητήσω την επιλογή μου. Αντίθετα, με αντάμειψε με μια βαθιά αίσθηση δημιουργίας και προσωπικής εξέλιξης σε όλα τα επίπεδα. Και όχι μόνο επιστημονικά. Έμαθα να παλεύω με το άγνωστο, έμαθα πως τιθασέεται η πανταχού παρούσα αβεβαιότητα, γεύτηκα την χαρά της ανακάλυψης καινούριας γνώσης, ένοιωσα ότι βάζω ένα λιθαράκι προσφοράς στα αγαπημένα μου βουνά.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω ορισμένους ανθρώπους που συνέβαλαν καθοριστικά στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Κατ' αρχήν, θέλω να ευχαριστήσω πολύ θερμά τον δάσκαλό μου κ. Δ. Καλιαμπάκο, Καθηγητή Ε.Μ.Π. Με μεράκι και υπομονή στάθηκε αδιάκοπα δίπλα μου, από το ξεκίνημα μέχρι και την τελευταία λέξη της εργασίας αυτής. Οι γνώσεις και οι σκέψεις του υπήρξαν πολύτιμες. Η διορατικότητα και η ευφυΐα του με καθοδήγησαν σε πεδία πρωτόγνωρα, με στήριξαν σε δύσκολα σημεία της διαδρομής και με ωρίμασαν, ως επιστήμονα και ως άνθρωπο. Με εμπιστευθήκε σε ένα δύσκολο αλλά μοναδικά δημιουργικό δρόμο θεμελίωσης της γνώσης για την ορεινή Ελλάδα. Για όλα αυτά, τον ευχαριστώ ειλικρινά.

Ευχαριστώ, επίσης, θερμά τα δύο μέλη της επιτροπής της διατριβής μου, την κ. Κ. Κρεμέζη, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π και τον κ. Δ. Δαμίγο, Επίκουρο Καθηγητή Ε.Μ.Π. Τους ευχαριστώ για την ζεστή αποδοχή τους να συνεργαστούν μαζί μου και για τις πολύτιμες συμβουλές τους σε καίρια σημεία της διατριβής.

Ευχαριστώ, επίσης, την κ. Δ. Διακουλάκη, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π., την κ. Ε. Μαΐστρου, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π., τον κ. Ι. Σαγιά, Επικ. Καθηγητή Ε.Μ.Π. και τον κ. Σ. Μοιρασγεντή, Ερευνητή Β' Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών, για την ευγενική τους προθυμία να συμμετέχουν στην επταμελή επιτροπή κρίσης της διατριβής μου.

Ευχαριστώ το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο για την παραχώρηση ενός έτους εκπαιδευτικής άδειας, χωρίς την οποία η ολοκλήρωση της διατριβής στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα θα ήταν αδύνατη. Σημαντικό κομμάτι της προσφοράς του Ε.Μ.Π στην ορεινή Ελλάδα αποτελούν το ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π και το Δ.Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», που λειτουργεί εδώ και πέντε χρόνια, στο Μέτσοβο. Αισθάνομαι ιδιαίτερη τιμή που αποτελώ τμήμα αυτών των προσπαθειών. Ιδιαίτερα θερμές ευχαριστίες εκφράζω προς τον φίλο μου Ν. Κατσουλάκο, Υ.Δ. Ε.Μ.Π, για τη βοήθειά του κατά την εκπόνηση της διατριβής μου και για την κοινή μας συνεργασία και πορεία στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Ε.Μ.Π.

Για την επιτυχή ολοκλήρωση της έρευνας υπήρξαν πολλοί φίλοι που με βοήθησαν. Ιδιαίτερα ευχαριστώ όλους τους μεταπτυχιακούς φοιτητές των τριών πρώτων ετών του Δ.Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών» και ιδιαίτερα την Χ. Λέκκα, την Ε. Σαρρή, την Λ. Μάρη και τον Κ. Τολίδη. Ευχαριστώ, επίσης, τον πρώην Πρόεδρο της Κοινότητας Συρράκου κ. Ι. Αργύρη, τον πρώην

Δήμαρχο Μετσόβου κ. Κ. Τζαφέα και τους κατοίκους του Συρράκου κ. Ν. Γκίζα και κ. Β. Ντόντορο.  
Τέλος, ευχαριστώ θερμά όλα τα μέλη του Εργαστηρίου Μεταλλευτικής Τεχνολογίας και Περιβαλλοντικής Μεταλλευτικής, που με έκαναν να νιώσω «σπίτι μου» κι εγώ το Εργαστήριο, όλα αυτά τα χρόνια.

Η Διδακτορική Διατριβή εκπονήθηκε στη Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων – Μεταλλουργών, του Ε.Μ.Π, στον Τομέα Μεταλλευτικής και, συγκεκριμένα, στο Εργαστήριο Μεταλλευτικής Τεχνολογίας και Περιβαλλοντικής Μεταλλευτικής (Διευθ.: Δ. Καλιαμπάκος).



## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

### ΜΕΡΟΣ I

#### **Κεφάλαιο 1. Η έννοια της πολιτιστικής οικονομίας και η συμβολή της στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών** ..... 1

1.1	Εισαγωγή	1
1.2	Ορισμοί και βασικές έννοιες της Πολιτιστικής Οικονομίας (Cultural Economics)	6
1.3	Οι μέθοδοι της πολιτιστικής οικονομίας	10
1.4	Η Μέθοδος Υποθετικής Αξιολόγησης (Contingent Valuation Method - CVM)	18
1.4.1	Γενικά στοιχεία για τη μέθοδο	18
1.4.2	Θεωρητικό πλαίσιο της μεθόδου	20
1.5	Παραδείγματα εφαρμογής της ΜΥΑ σε πολιτιστικά αγαθά	25
1.6	Η αξιοποίηση της πολιτιστικής οικονομίας στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των ορεινών περιοχών της Ελλάδας	30
1.7	Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα	34

#### **Κεφάλαιο 2. Ο ορεινός χώρος και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των περιοχών μελέτης.**

##### **Γενικά χαρακτηριστικά** ..... 37

2.1	Εισαγωγή	37
2.2	Γενικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της ορεινής Ελλάδας	37
2.3	Το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο δημιουργίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των ορεινών περιοχών	40
2.4	Το Μέτσοβο. Γενικά χαρακτηριστικά	42
2.5	Πολεοδομικά χαρακτηριστικά	44
2.6	Αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά	45
2.7	Το Συρράκο. Γενικά χαρακτηριστικά	52
2.8	Πολεοδομικά χαρακτηριστικά	54
2.9	Αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά	56
2.10	Η σημασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως πολιτιστικής αξίας και παραμέτρου ανάπτυξης των ορεινών περιοχών	75
2.10.1	Η πολιτιστική διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής	75
2.10.2	Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως παράγοντας ανάπτυξης	75
2.11	Κύριοι κίνδυνοι για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των ελληνικών ορεινών περιοχών	77
2.12	Οικονομία και διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής	79

### ΜΕΡΟΣ II

#### **Κεφάλαιο 3. Η έρευνα: Αντικείμενο και μεθοδολογία** ..... 85

3.1	Αντικείμενο της έρευνας	85
3.2	Μεθοδολογία της έρευνας	86
3.3	Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	88
3.3.1	Η δομή του ερωτηματολογίου	88
3.4	Η κατασκευή των ερωτηματολογίων	90
3.4.1	Ερωτηματολόγιο προς τους κατοίκους	90
3.4.2	Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες	93

3.5 Η χρήση της ΜΥΑ για την αποτίμηση της οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των δύο οικισμών .....	95
3.5.1 Θεωρητικό πλαίσιο .....	95
3.6 Μέθοδοι εκτίμησης της μέσης τιμής .....	96
3.7 Εκτίμηση της μέσης τιμής για την ανοιχτού τύπου ερώτηση .....	98
3.7.1 Μη παραμετρική εκτίμηση της μέσης τιμής της προθυμίας πληρωμής .....	98
3.7.2 Παραμετρική εκτίμηση της μέσης τιμής της προθυμίας πληρωμής.....	100
3.8 Εκτίμηση της μέσης τιμής για την ερώτηση με κάρτα πληρωμής .....	105
3.8.1 Μεθοδολογικό πλαίσιο μη-παραμετρικής στατιστικής επεξεργασίας τιμών WTP σε διαστήματα.....	105
3.8.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο παραμετρικής στατιστικής επεξεργασίας τιμών WTP σε διαστήματα.....	108
3.9 Αρνήσεις διαμαρτυρίας.....	109
<b>Κεφάλαιο 4. Οι περιοχές μελέτης: Μέτσοβο και Συρράκο. Παράγοντες αλλοίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης. ....</b>	<b>110</b>
4.1 Εισαγωγή .....	110
4.2 Μέτσοβο: Υφιστάμενη κατάσταση και παράγοντες αλλοίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας.....	110
4.3 Συρράκο: Υφιστάμενη κατάσταση και παράγοντες αλλοίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας.....	125
<b>Κεφάλαιο 5. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους επισκέπτες του Μετσόβου (2008) .....</b>	<b>131</b>
5.1 Εισαγωγή .....	131
5.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων .....	131
5.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των επισκεπτών του Μετσόβου .....	131
5.2.2 Το προφίλ των επισκεπτών του Μετσόβου .....	132
5.2.3 Οι απόψεις των επισκεπτών για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Μετσόβου .....	139
5.2.4 Η εφαρμογή της ΜΥΑ .....	149
5.2.5 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμίας πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών .....	152
5.2.6 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής.....	153
5.2.7 Υπολογισμός της συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου.....	157
5.3 Συμπεράσματα .....	158
<b>Κεφάλαιο 6. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους επισκέπτες του Μετσόβου (2010) .....</b>	<b>161</b>
6.1 Εισαγωγή .....	161
6.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων .....	161
6.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των επισκεπτών του Μετσόβου .....	161
6.2.2 Το προφίλ των επισκεπτών του Μετσόβου .....	161
6.2.3 Οι απόψεις των επισκεπτών για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Μετσόβου .....	168
6.2.4 Η εφαρμογή της ΜΥΑ .....	174



6.2.5 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών .....	176
6.2.6 Διερεύνηση των παραμέτρων που επιδρούν στην προθυμία πληρωμής .....	179
6.2.7 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής .....	180
6.2.8 Υπολογισμός συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου .....	182
6.3 Συμπεράσματα .....	183
6.4 Συγκριτική ανάλυση των δύο μεθόδων πληρωμής: Ανοιχτού τύπου και κάρτα πληρωμής .....	184
<b>Κεφάλαιο 7. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους επισκέπτες του Συρράκου (2010 - 2011) .....</b>	<b>185</b>
7.1 Εισαγωγή .....	185
7.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων .....	185
7.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των επισκεπτών του Συρράκου .....	185
7.2.2 Το προφίλ των επισκεπτών του Συρράκου .....	186
7.2.3 Οι απόψεις των επισκεπτών για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Συρράκου .....	191
7.2.4 Η εφαρμογή της ΜΥΑ .....	194
7.2.5 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών .....	197
7.2.6 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής .....	199
7.2.7 Υπολογισμός της συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου .....	201
7.3 Συμπεράσματα .....	203
<b>Κεφάλαιο 8. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους κατοίκους του Μετσόβου (2009) .....</b>	<b>205</b>
8.1 Εισαγωγή .....	205
8.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων .....	205
8.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των κατοίκων του Μετσόβου .....	205
8.2.2 Οι απόψεις των κατοίκων του Μετσόβου σχετικά με την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική .....	206
8.2.3 Η εφαρμογή της ΜΥΑ .....	218
8.2.4 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών .....	220
8.2.5 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής .....	224
8.2.6 Υπολογισμός συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου .....	227
8.3 Συμπεράσματα .....	229
<b>Κεφάλαιο 9. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους κατοίκους του Συρράκου (2009 - 2010) .....</b>	<b>231</b>
9.1 Εισαγωγή .....	231
9.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων .....	231
9.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των κατοίκων του Συρράκου .....	231
9.2.2 Χαρακτηριστικά κατοίκησης του Συρράκου .....	232

9.2.3	Οι απόψεις των κατοίκων του Συρράκου σχετικά με την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική .....	234
9.2.4	Η εφαρμογή της ΜΥΑ .....	240
9.2.5	Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών .....	241
9.2.6	Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής .....	242
9.2.7	Υπολογισμός συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου .....	245
9.3	Συμπεράσματα .....	247
<b>Κεφάλαιο 10. Διερεύνηση της κοινωνικής χρησιμότητας ενός προγράμματος αποκατάστασης και ανάδειξης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στο Μέτσοβο .....</b>		<b>252</b>
10.1	Εισαγωγή .....	252
10.2	Η κοινωνική χρησιμότητα μιας μελέτης αποκατάστασης στο Μέτσοβο .....	253
<b>Κεφάλαιο 11. Ανακεφαλαίωση και Συμπεράσματα .....</b>		<b>256</b>
11.1	Αντικείμενο της εργασίας .....	256
11.2	Συμπεράσματα .....	256
11.3	Η συμβολή της διδακτορικής διατριβής. Η καινοτομία και η πρωτοτυπία της διδακτορικής διατριβής .....	281
11.4	Προτάσεις για τη συνέχιση της έρευνας (Follow up) .....	283
<b>Βιβλιογραφία .....</b>		<b>284</b>
<b>Παράρτημα .....</b>		<b>313</b>

**ΜΕΡΟΣ Ι**

---



## Κεφάλαιο 1. Η έννοια της πολιτιστικής οικονομίας και η συμβολή της στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών

### 1.1 Εισαγωγή

Τι είναι πολιτισμός; Το 2006, ο Vecvagars (2006) σημειώνει: Υπάρχουν περισσότεροι από 150 ποιοτικά διαφορετικοί ορισμοί του όρου πολιτισμός, από τους ανθρωπολόγους, και ο αριθμός τους συνεχίζει να αυξάνεται. Ο πρώτος επιστημονικός ορισμός του πολιτισμού δίνεται το 1871, από τον Βρετανό ανθρωπολόγο Edward B. Tylor, σύμφωνα με τον οποίο ο πολιτισμός είναι ένα σύνθετο όλον που περιλαμβάνει γνώσεις, πεποιθήσεις, τέχνη, ηθική, νόμους, έθιμα και κάθε άλλη ικανότητα ή συνήθεια που αποκτούν οι άνθρωποι ως μέλη μιας κοινωνίας. Η πληθώρα των ορισμών του πολιτισμού αναδεικνύει και υπογραμμίζει την ευρύτητα της έννοιάς του. Κατ' επέκταση και ότι συνδέεται με τον πολιτισμό αποκτά την ίδια εννοιολογική ευρύτητα. Ο όρος πολιτιστική κληρονομιά, σύμφωνα με την UNESCO, χαρακτηρίζει μνημεία, σύνολα κτιρίων και τόπους ιστορικής, αισθητικής, ανθρωπολογικής ή εθνολογικής αξίας. Ετυμολογικά, ο όρος κληρονομιά αφορά σε κάτι που κληροδοτείται από το παρελθόν. Ωστόσο, ο όρος παρελθόν δεν αφορά κατ' ανάγκη σε κάτι που ανήκει σε μια χρονική περίοδο μακρινή από την τωρινή. Το παρελθόν μπορεί να είναι και άμεσο (μια γενιά πριν) ή ακόμη και σύγχρονο: κάτι που μεταφέρεται μέσα στην ίδια γενιά είναι επίσης κληρονομιά. Η προσθήκη του χαρακτηρισμού πολιτιστική, στον όρο κληρονομιά, αναφέρεται σε κάτι το οποίο φέρει πολιτιστική έννοια και σημασία και αξιολογείται ως σπουδαίο γι' αυτό. Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν είναι μονοσήμαντη. Μεταβάλλεται, συχνά, για να συμπεριλάβει ολοένα περισσότερα είδη τόπων, κτιρίων, συνόλων, μνημείων κ.λπ. Πολύ γενικά, η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να διακριθεί στην υλική (μνημεία, κτίρια, ιστορικοί τόποι κ.λπ.) και την άυλη (παραδόσεις, έθιμα, γλώσσες, πεποιθήσεις κ.λπ.) (Rizzo and Throsby, 2006, Benhamou 2007, UNESCO: Culture, Gusevich 2011, Hagihara 2012).

Το ζήτημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς μετρά ήδη πολλές δεκαετίες έρευνας. Η αλλοίωση και υποβάθμιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως αποτέλεσμα είτε περιβαλλοντικών (φυσικές καταστροφές, ρύπανση, περιβαλλοντική υποβάθμιση κ.λπ.) είτε ανθρωπογενών (αδιαφορία, πόλεμοι, εγκατάλειψη κ.λπ.) παραγόντων γίνεται κοινή συνείδηση, σε παγκόσμιο επίπεδο, κυρίως από το τέλος του Β' Παγκ. Πολέμου και μετά (Αυγερινού – Κολώνια 1994, Riganti and Nijkamp 2004, Frey and Pamini 2012, Fuentes 2010, Frey and Steiner 2011). Ωστόσο, ήδη από τη δεκαετία του '20, περίπου, η απειλή της υποβάθμισης και καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς αρχίζει να γίνεται ορατή. Το 1966, η UNESCO οργανώνει καμπάνια για τη διάσωση της Βενετίας από τις καταστροφικές πλημμύρες που απείλησαν την πόλη και το 1972 υιοθετεί τη «Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς»<sup>1</sup>. Στην ίδια κατεύθυνση, προχωρά στη δημιουργία λίστας μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς (World Heritage List - WHL), στην οποία αξιολογεί μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής σημασίας (World Heritage Sites), με στόχο την προστασία τους (Steiner and Frey, 2011). Η επικύρωση της σημασίας της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς γίνεται αντικείμενο πολλών σχετικών Συμβάσεων ήδη από τη

<sup>1</sup> UNESCO Convention on the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, Paris 1972.

δεκαετία του '30<sup>2</sup>. Διεθνείς οργανισμοί όπως η UNESCO, το ICOMOS και το Συμβούλιο της Ευρώπης (Council of Europe) ασχολούνται συστηματικά με αυτή.

Η ευρύτητα της έννοιας της πολιτιστικής κληρονομιάς απορρέει και από το γεγονός ότι η υποκειμενικότητα της κοινωνικής αξιολόγησης απηχεί τον πλουραλισμό των ιδεών, των αντιλήψεων και των αξιών, που συνθέτουν τον παγκόσμιο κοινωνικό χάρτη. Η σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αξιολογείται διαφορετικά για κάθε κοινωνία, ανάλογα με το είδος του πολιτισμού που έχει αναπτύξει. Για παράδειγμα, αντιλαμβάνεται διαφορετικά την κληρονομιά της μια απομονωμένη, γηγενής κοινωνία, σε σχέση με ένα σύγχρονο αστικό κέντρο του δυτικού κόσμου. Ο ιερός τόπος ταφής των προγόνων, ένα μνημείο από πέτρα ή τα σκαλίσματα στο εσωτερικό ενός βράχου μπορεί να έχουν τεράστια σημασία για τη γηγενή κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, η ιεράρχηση των αγαθών του πολιτισμού εγείρει, καταρχήν, επιφυλάξεις. Γεγονός είναι, όπως αποδεικνύεται (Steiner and Frey, 2011), ότι η ενσωμάτωση κάποιου πολιτιστικού αγαθού στην λίστα μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς (WHL) οδηγεί σε κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών του. Εντούτοις, η χωρική διασπορά των μνημείων της λίστας (π.χ. η εκτεταμένη συγκέντρωση μνημείων στην Ευρώπη) εγείρει επιφυλάξεις τόσο ως προς την ισόρροπη εκπροσώπηση των σημαντικών μνημείων του συνόλου της ανθρωπότητας όσο και ως προς το ρόλο της λίστας στην δημιουργία ενός κατευθυνόμενου τουρισμού<sup>3</sup>. Σχετικές μελέτες αναδεικνύουν ότι η είσοδος ενός μνημείου στη λίστα δε γίνεται με κριτήριο, αποκλειστικά, την πολιτιστική του αξία αλλά με κριτήρια πολιτικά και οικονομικά (Steiner and Frey 2011, Bertacchini and Saccone 2011, Frey, Pamini and Steiner 2011).

Το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας για την προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενισχύεται περισσότερο, εξαιτίας της ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού. Σταδιακά, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από την ανάδειξη της σημασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και της προστασίας της, στην διερεύνηση τρόπων διαχείρισής της (Riganti and Nijkamp 2004, Sacco et al. 2008, Johnson 2011). Αν και ο όρος «πολιτιστικός τουρισμός» επιδέχεται κριτική – κάθε επίσκεψη σε οποιονδήποτε τόπο και για οποιονδήποτε λόγο είναι και πολιτιστική, με την έννοια ότι φέρνει σε επαφή διαφορετικούς πολιτισμούς, του επισκέπτη με τον τόπο – εντούτοις χρησιμοποιείται για να εκφράσει το είδος εκείνο των τουριστών που επισκέπτονται ένα τόπο με κριτήριο τα πολιτιστικά στοιχεία που διαθέτει. Την αλτρουιστική έγνοια για την διάσωση των μνημείων του παρελθόντος αντικαθιστά, αποτελεσματικότερα μάλλον, η δυνατότητα ανάπτυξης μιας νέας παγκόσμιας αγοράς, αυτής του πολιτισμού. Παραμερίζοντας την ηθική διάσταση του ζητήματος, η ταχύτατη ανάπτυξη ενός από τους πλέον εύρωστους, σε οικονομικά μεγέθη, πυλώνες της παγκόσμιας αγοράς συμβάλει, ομολογουμένως, στην προστασία και τη διατήρηση σημαντικού πολιτισμικού αποθέματος της ανθρωπότητας. Η ικανότητα των αγαθών του πολιτισμού να χτίζουν και να στηρίζουν μια παγκόσμια αγορά εξασφαλίζει αυτόματα την διατήρησή τους στη ζωή – όσων φυσικά καταφέρνουν να εισαχθούν στους μηχανισμούς της αγοράς αυτής.

<sup>2</sup> Το 1931 ο «Χάρτης των Αθηνών» συνιστά την πρώτη συστηματική προσπάθεια διατύπωσης αρχών προστασίας και αναστήλωσης των μνημείων (Αυγερινού-Κολώνια, 1994, Riganti and Nijkamp, 2004).

<sup>3</sup> Το 2011, το 46% των μνημείων της λίστας βρίσκεται στην Ευρώπη και μόλις το 9% στην Αφρική. Μόνο 10 χώρες διαθέτουν πάνω από 20 μνημεία τους, κάθε μία, στη λίστα ενώ 38 χώρες δεν έχουν κανένα μνημείο τους στη λίστα. Αυτή η ανισορροπία στη χωρική διασπορά υπήρχε από την αρχή ακόμη της δημιουργίας της λίστας (Steiner and Frey, 2011).

Ο Throsby (2009) αναφέρει ότι ο τουρισμός είναι ταυτόχρονα ζωτικός για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και απειλή καταστροφής της. Οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στην πολιτιστική κληρονομιά έχουν αποτελέσει συχνά αντικείμενο μελέτης. Χαρακτηριστική είναι, στην κατεύθυνση αυτή, η αναθεωρημένη Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού, του ICOMOS, το 1999. Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι: «*Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, με την ευρύτερη έννοια, ανήκει σε όλους. Όλοι έχουμε το δικαίωμα και την υποχρέωση να κατανοούμε, να εκτιμούμε και να διατηρούμε τις παγκόσμιες αξίες της. (...) Στην πολιτιστική κληρονομιά καταγράφεται και απεικονίζεται η μακρόχρονη πορεία της ιστορικής εξέλιξης, ενώ η κληρονομιά αυτή διαμορφώνει ουσιαστικά και την ταυτότητα κάθε έθνους, χώρας, περιοχής ή τόπου και επομένως αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης ζωής. (...) Η ιδιαίτερη πολιτιστική κληρονομιά και η συλλογική μνήμη κάθε περιοχής ή κοινωνικού συνόλου αποτελεί αναντικατάστατο και σημαντικό υπόβαθρο για την σύγχρονη και μελλοντική ανάπτυξη. Στην εποχή της ολοένα αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης, η προστασία, η διατήρηση, η ερμηνεία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ποικιλίας κάθε περιοχής ή χώρας αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για τον κόσμο όλο. (...) Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς συνίσταται στο να μεταδοθεί η σημασία της και η ανάγκη διατήρησής της στα μέλη της κοινότητας υποδοχής και στους επισκέπτες. (...) Ο τουρισμός έχει εξελιχθεί σ' ένα όλο και πιο σύνθετο φαινόμενο με οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, επιστημονικές, βιοφυσικές, οικολογικές και αισθητικές διαστάσεις. Η επιτυχία μιας ευεργετικής αλληλεπίδρασης των δυνητικά αντιθετικών προσδοκιών και φιλοδοξιών των επισκεπτών και των κατοίκων της κοινότητας που τους υποδέχεται, παρουσιάζει πολλές προκλήσεις και ευκαιρίες. (...)*» (Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού, ελλ. μτφ.: Δημητσάντου – Κρεμέζη, 2002).

Η διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρείται, γενικά, ως μια επιθυμητή, κοινωνικά, διαδικασία. Η προστασία και η μελέτη της πολιτιστικής κληρονομιάς συμβάλει στη γενική κοινωνική ευημερία, γιατί βοηθά στην κατανόηση του παρελθόντος και στα όσα αυτό κληροδοτεί. Η αναγκαιότητα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς γίνεται αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνών (Seenprachawong 2006, Montenegro et al. 2012, Pakdeeburee 2011, Rizzo et al. 2012). Το κύριο επιχείρημα, στην κατεύθυνση αυτή, είναι ότι η γνώση του παρελθόντος είναι σημαντική προκειμένου να κατανοηθεί και να εκτιμηθεί το παρόν. Τεκμηριώνεται, επίσης, ότι το παρελθόν αποτελεί σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας ενός έθνους ή μιας κοινότητας και των ανθρώπων που ζουν σ' αυτή (Steiner and Frey 2011, Peacock and Rizzo 2008). Η, μέχρι τώρα, ενηλικίωση των κοινωνιών περνά μέσα από την πολλαπλή τεκμηρίωση της σημασίας του ιστορικού παρελθόντος για ένα υγιές παρόν και ένα γερά θεμελιωμένο μέλλον. Η μελέτη των αγαθών του πολιτισμού αποτελεί δίοδο προσέγγισης του συλλογικού γνώθι *σαυτόν*. Η διαδικασία κοινωνικής χειραγώγησης εξάλλου στοχεύει, πρώτιστα, στο σβήσιμο της ιστορικής μνήμης και της πολιτισμικής συνείδησης.

Σε μια κοινωνία, στην οποία ο πολιτισμός βρίσκεται ψηλά στην κλίμακα ιεράρχησης των αξιών της, η προστασία και η διαφύλαξη των αγαθών του θα ήταν, ίσως, δεδομένες. Εντούτοις, όσοι είναι επιφορτισμένοι με τη διαχείριση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (φορείς, οργανώσεις κ.λπ.) πρέπει να ανταγωνιστούν άλλους κοινωνικούς στόχους, στη διεκδίκηση οικονομικών πόρων,

δεδομένου ότι αυτοί είναι περιορισμένοι (Provins et al. 2008, Rickard 2009, Pollicino 2001, Sacco et al. 2012, Takehiro 2012). Η διαρκής επιχειρηματολογία γύρω από την αναγκαιότητα και τους τρόπους προστασίας των πολιτιστικών αγαθών, σε παγκόσμιο επίπεδο, οδηγεί στον εξής προβληματισμό: Η δυσαρμονία μεταξύ της θεωρητικής τεκμηρίωσης, της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών και της πρακτικής της εφαρμογής υποδηλώνει την παρουσία σημαντικής ανασταλτικής παρεμβολής. Στην κατεύθυνση αυτή, η αναγωγή του ζητήματος προστασίας, της πολιτιστικής κληρονομιάς, στο πεδίο της οικονομίας μοιάζει αναπόφευκτη. Σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, της οποίας ο βασικός κοινός κώδικας επικοινωνίας μοιάζει να είναι η οικονομική αξία, κάθε τι προερχόμενο από τον άνθρωπο ή το φυσικό περιβάλλον για να αναγνωριστεί ως αγαθό φαίνεται να απαιτείται να φέρει μια ορισμένη τιμή (μετρήσιμη σε χρηματικές μονάδες). Η έννοια της τιμής θα μπορούσε, ίσως, να μην εγείρει ηθικές επικρίσεις αν λειτουργούσε απλώς ως μια κοινή γλώσσα επικοινωνίας κι αν, ταυτόχρονα, ήταν εξασφαλισμένη η αντιστοίχιση της πραγματικής αξίας κάθε αγαθού στην τιμή του. Η ορθή λειτουργία μιας τέτοιας κοινής γλώσσας θα προϋπέθετε, επίσης, την a priori συμμετοχή όλων των αγαθών. Στην πραγματικότητα, ο τρόπος λειτουργίας της οικονομίας της αγοράς εμφανίζει σημαντικές αδυναμίες τόσο ως προς την αντιστοίχιση μεταξύ αξίας και τιμής των αγαθών, όσο και ως προς την καθολική δυνατότητα συμμετοχής των αγαθών. Έτσι, κάθε αγαθό, το οποίο μένει έξω από τους μηχανισμούς της αγοράς θεωρείται, σε πρώτη ανάγνωση, ότι δεν έχει τιμή. Ακόμη χειρότερα, στην πράξη συχνά η ανυπαρξία τιμής ωθεί στην υπόρρητη χρέωση του αγαθού με τη μηδενική τιμή. Ο χαρακτηρισμός ενός αγαθού ως «ανεκτίμητο» μπορεί κάλλιστα να μεταφράζεται είτε ως άπειρη είτε ως μηδενική αξία, ταυτόχρονα και κατά το δοκούν. Στην πράξη συχνά μεταφράζεται ως άπειρη συμβολικά και εννοιολογικά αξία και ως μηδενική χρηματικά. Εν προκειμένω, η αξία των πολιτιστικών αγαθών, ειδικά, συχνά αναφέρεται ως «ανεκτίμητη», γεγονός που ενισχύει τον κίνδυνο η «πρακτική» τους οικονομική αξία να εκλαμβάνεται ως μηδενική.

Τα αγαθά και οι υπηρεσίες του πολιτισμού συχνά υποτιμούνται. Η οικονομική τους αξία δεν αναγνωρίζεται, γεγονός που, στο υφιστάμενο πλαίσιο λειτουργίας της παγκόσμιας κοινωνίας, περιθωριοποιεί τελικά και οποιαδήποτε άλλη αξία τους. Το βασικό πρόβλημα που κάθε οικονομική θεωρία (και πολιτική) προσπαθεί να επιλύσει είναι ο τρόπος κατανομής των περιορισμένων οικονομικών πόρων ανάμεσα σε πολύ περισσότερες ανάγκες για αγαθά και υπηρεσίες (Throsby, 1997, 2000, 2001, 2004, 2007, 2010). Σε ατομικό επίπεδο αυτό σημαίνει το πρόβλημα της λήψης αποφάσεων κατανομής του (πεπερασμένου) εισοδήματος στις διάφορες ανάγκες, επιθυμίες κ.λπ. του ατόμου. Σε συλλογικό επίπεδο το ζήτημα ανάγεται στον τρόπο κατανομής των οικονομικών πόρων για την κάλυψη των διαφόρων κοινωνικών αναγκών (υγεία, παιδεία, υποδομές, πολιτισμός κ.λπ.). Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς: πλήθος μνημείων, οικιστικών συνόλων, έργων τέχνης, πολιτιστικών δρώμενων κ.λπ. διεκδικούν μερίδιο από την περιορισμένη πίτα των διαθέσιμων οικονομικών πόρων. Επομένως, πέρα από τις όποιες άλλες διαστάσεις του το ζήτημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς ανάγεται, κυρίως, σε ζήτημα εύρεσης και κατανομής οικονομικών πόρων.

Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, με οικονομικούς όρους, σημαίνει την εύρεση του βέλτιστου τρόπου αξιοποίησης αυτού του μη ανανεώσιμου πόρου. Ο τρόπος διαχείρισης δεν είναι



μονοσήμαντα ορισμένος. Αντίθετα, ποικίλει ανάλογα με το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, κάθε γωνιάς της γης (Riganti and Nijkamp 2004, Saccone and Bertacchini 2011). Η συζήτηση γύρω από τη διαδικασία εύρεσης και κατανομής πόρων, για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στηρίζεται στη βάση της αξιολόγησης του δίπολου κόστους – οφέλους. Η δαπάνη οικονομικών πόρων για ένα αγαθό αποτελεί μια επιλογή επένδυσης πόρων σε ένα σκοπό, αντί σε κάποιον άλλο. Με ποιά κριτήρια επιλέγεται το ένα αγαθό έναντι κάποιου άλλου, μέχρι ποιο ύψος πόρων μπορεί να διεκδικήσει κάθε αγαθό, τι συνεπάγεται η διατήρηση ενός αγαθού και η καταστροφή ενός άλλου, πώς η κοινωνία γίνεται συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι μερικά μόνο από τα σημαντικά ζητήματα που εμπλέκονται στη διαδικασία αυτή. Ακόμη, τίθενται ζητήματα βελτιστοποίησης της σχέσης κόστους – οφέλους, ισοκατανομής των πόρων, κοινωνικής δικαιοσύνης κ.λπ. Το ζήτημα, προφανώς, ξεπερνά τα στενά όρια της οικονομίας και επεκτείνεται σε ζητήματα που εμπíπτουν στη σφαίρα της πολιτικής ή ακόμα και της ηθικής αφού ανακύπτουν θέματα δικαιοσύνης, ισότητας κ.λπ. Ωστόσο, η ρεαλιστική «διαδρομή» επίλυσης του προβλήματος, όπως συνήθως συμβαίνει, επιστρέφει στο βασικό ερώτημα: είναι το παραγόμενο όφελος ικανό να δικαιολογήσει οικονομικά και κοινωνικά την επένδυση;

Πριν τη διαδικασία αξιολόγησης της σχέσης κόστους-οφέλους, ανακύπτει το πρόβλημα της ενιαίας μέτρησης κόστους και οφέλους (Provincs et al., 2008). Το πρόβλημα –στα πολιτιστικά αγαθά εν προκειμένω- πηγάζει από το γεγονός ότι ενώ το κόστος είναι, κατά κανόνα, ποσοτικό και εύκολα μετρήσιμο σε χρηματικές μονάδες, το όφελος είναι ποιοτικό (και δύσκολα μετρήσιμο). Επομένως, ανακύπτει η ανάγκη μετάφρασης ενός *λανθάνοντος, διαισθητικού* μεγέθους σε απτές, ορατές και κατανοητές μονάδες μέτρησης. Σε μεγέθη, που να μη μένουν στη σφαίρα μιας λεκτικής επιχειρηματολογίας αλλά να εντάσσονται στην πραγματιστική θεώρηση του τρόπου διαχείρισης των αγαθών.

Ακριβώς αυτή η αδυναμία που χαρακτηρίζει το κοινωνικό όφελος των πολιτιστικών αγαθών αποτελεί μια σημαντική αιτία για την υποτίμηση της αξίας τους. Από την άλλη πλευρά, η παρουσία ενός αναμφισβήτητα σημαντικού οικονομικού κόστους, το οποίο συνοδεύει κάθε συζήτηση περί διαχείρισης των πολιτιστικών αγαθών, διαμορφώνει στην κοινή συνείδηση, συχνά την αίσθηση ότι η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί διαδικασία δαπανηρή, με αμφίβολο όφελος. Η αναστροφή της κατάστασης μοιάζει να βρίσκεται σε δύο εναλλακτικές λύσεις: είτε τοποθέτηση της συζήτησης γύρω από την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε άλλη βάση, εκτός των μηχανισμών της αγοράς είτε εύρεση κάποιων τρόπων αποτελεσματικής αποτίμησης του πραγματικού οφέλους των πολιτιστικών αγαθών. Οι μέθοδοι οικονομικής αποτίμησης πολιτιστικών αγαθών, οι οποίες αναπτύσσονται στο πλαίσιο της Πολιτιστικής Οικονομίας στοχεύουν ακριβώς στη δεύτερη εναλλακτική.

## 1.2 Ορισμοί και βασικές έννοιες της Πολιτιστικής Οικονομίας (Cultural Economics)

Της αναλυτικής παρουσίασης των μεθόδων της πολιτιστικής οικονομίας προηγείται συνοπτική αναφορά στον ορισμό, την ιστορική εξέλιξη και τις βασικές έννοιες της Πολιτιστικής Οικονομίας. Πολύ πριν το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας των οικονομολόγων στραφεί, στα αγαθά του πολιτισμού αντιμετώπισε κάποια άλλα αγαθά, που δεν εμπλέκονται άμεσα στους μηχανισμούς της αγοράς: τα αγαθά του περιβάλλοντος. Σχετικές έρευνες αρχίζουν να πραγματοποιούνται τη δεκαετία του '60 – '70, οπότε εμφανίζεται και αναπτύσσεται συστηματικά ένας ιδιαίτερος κλάδος των οικονομικών, η Περιβαλλοντική Οικονομία. Η ανάπτυξή της ξεκινά στις ΗΠΑ, ταυτόχρονα με το πρώτο έντονο κύμα οικολογικής ανησυχίας, ενώ μία δεκαετία αργότερα, '80 – '90 αρχίζει η ανάπτυξή της στην Ευρώπη και σε αρκετές αναπτυσσόμενες χώρες της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής. Η Περιβαλλοντική Οικονομία (Environmental Economics) είναι ο επιστημονικός κλάδος, αντικείμενο του οποίου αποτελεί η μελέτη περιβαλλοντικών προβλημάτων, υπό το πρίσμα και τις τεχνικές της οικονομίας (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008, Navrud and Pruckner, 1997, Navrud, 1992, Field, 1994). Η περιβαλλοντική κρίση αφύπνισε την επιστημονική συνείδηση στην κατεύθυνση αντιμετώπισης των κινδύνων υποβάθμισης και καταστροφής των φυσικών πόρων, μέσω της αξιοποίησης των μηχανισμών λειτουργίας της ίδιας της αγοράς, της υπεύθυνης, σε μεγάλο βαθμό, για την καταστροφή τους. Η Περιβαλλοντική Οικονομία δημιούργησε μια κοινή γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και οικονομίας.

Η ίδια, κατά βάση, αιτία είναι αυτή που κινητοποιεί την έρευνα στην αντιμετώπιση των κινδύνων αλλοίωσης και καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η έννοια της οικονομίας στα πολιτιστικά αγαθά εμφανίζεται, για πρώτη φορά, τη δεκαετία του '60, με το βιβλίο των William J., Baumol και William G. Bowen, με τίτλο: "Performing Arts: The economic dilemma" (εκδ. 1966), να αποτελεί τομή στο χώρο (Hutter, 1996 και Vecvagars, 2006). Το ενδιαφέρον για τη σχέση της οικονομίας με τον πολιτισμό αρχίζει να μεγαλώνει. Τη δεκαετία του 1970 ιδρύεται από τον William Hendon και άλλους, ο οργανισμός Association for Cultural Economics<sup>4</sup> και ξεκινά η έκδοση του επιστημονικού περιοδικού Journal for Cultural Economics. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, οι M. Blaug και A. Peacock δημοσιεύουν πολλά άρθρα σχετικά με τον ρόλο της οικονομίας, στην τέχνη και τον πολιτισμό. Το 1979, οι D. Throsby και G. Withers δημοσιεύουν τη μελέτη τους με τίτλο: «The Economics of the Performing Arts», η οποία αποτελεί αναφορά για πολλές μετέπειτα έρευνες στο χώρο. Το 1989 εκδίδεται η μελέτη των B. Frey και W. Pommerehne, με τίτλο «Muses and Markets: Explorations in the Economics of Arts» (Heilbrun and Gray, 2001). Η συστηματική ανάπτυξη της Πολιτιστικής Οικονομίας ως κλάδου των οικονομικών πραγματοποιείται, κυρίως, από τη δεκαετία του '80 και μετά. Οι πρώτες μελέτες αποτίμησης πολιτιστικών αγαθών υλοποιούνται τη δεκαετία του '80, ενώ το 45% περίπου του συνόλου των μελετών μέχρι το 2003, στον τομέα του πολιτισμού, πραγματοποιήθηκε από το 2000 και μετά (Noonan, 2003). Επομένως, η συστηματική ανάπτυξη της Πολιτιστικής Οικονομίας συμβαίνει τα τελευταία δέκα χρόνια. Η Doyle (2010) σημειώνει ότι παρατηρείται ένα πολύ ισχυρό ενδιαφέρον, από την πλευρά των οικονομολόγων, να ασχοληθούν με

---

<sup>4</sup> Ο οργανισμός έχει οργανώσει 17 διεθνή συνέδρια, στο αντικείμενο της πολιτιστικής οικονομίας, από το 1979. Το τελευταίο πραγματοποιήθηκε στο Κγιοτο της Ιαπωνίας, τον Ιούνιο του 2012, στο οποίο παρουσιάστηκε εργασία, προϊόν της παρούσας έρευνας (Giannakopoulou and Kaliampakos, 2012).

τα οικονομικά του πολιτισμού, την ίδια στιγμή που η τέχνη και ο πολιτισμός, γενικά, είναι έννοιες που δεν μοιάζουν ιδιαίτερα θετικές σ' αυτή την «εισβολή» της οικονομικής επιστήμης. Κατά μία έννοια, ο πολιτισμός μοιάζει ταυτόχρονα να έλκει και να απωθεί, την επιστήμη της οικονομίας.

Σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη του κλάδου δίνει και η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, στο πλαίσιο του οποίου τα αγαθά του πολιτισμού αποκτούν σημαντική οικονομική αξία. Η ζήτηση «πολιτιστικών προορισμών» παρουσιάζει συστηματική αύξηση (Pulido and Sanchez 2010, WTO 2004, 2005, Pearce and Mourato, 1998). Ενδεικτικά, ο Vecvagars (2006) αναφέρει ότι σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αμερική, τη δεκαετία του '90, σε τακτικούς ταξιδιώτες, το 50% αυτών δήλωσε ως σημαντική αιτία του ταξιδιού του, ιστορικούς ή αρχαιολογικούς τόπους. Το αντίστοιχο ποσοστό έφτανε στο 27%, τη δεκαετία του '80. Το 88% των επισκεπτών το 1990 δήλωναν ότι επιθυμούν να γνωρίσουν έναν άλλο, διαφορετικό πολιτισμό. Αναφέρει, επίσης, ότι σύμφωνα με το World Travel Tourism Council, τα έσοδα από τον πολιτιστικό τουρισμό εκτιμάται ότι έφτασαν τα \$9 τρισ. το 2010. Σε ότι αφορά στα χαρακτηριστικά του «πολιτιστικού τουρίστα» (cultural tourist) αυτά είναι το υψηλότερο εισόδημα, το υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης, η τάση για μεγαλύτερης διάρκειας επίσκεψη σ' ένα τόπο και η τάση δαπάνης υψηλότερου ποσού χρημάτων κατά τη διάρκεια των διακοπών, συγκριτικά με τον μέσο τουρίστα (Vecvagars, 2006 και Mourato, Ozdemiroglu, Hett, Atkinson, 2004). Στην κατεύθυνση αυτή, πραγματοποιούνται μελέτες αποτίμησης πολιτιστικών αγαθών που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον της τουριστικής δραστηριότητας. Ενδεικτικά, ο Provins et al. (2008) αναφέρει ένα σύνολο ανάλογων πραγματοποιημένων μελετών που αφορούν σε: καθεδρικούς Ναούς (Bedate, Herrero, & Sanz, 2004, Navrud & Strand, 2002, Pollicino & Maddison, 2002, Willis, 1994), κάστρα ή πύργους (Del Saz Salazar & Marques, 2005, Powe & Willis, 1996, Scarpa, Sirchia, & Bravi, 1997), μεμονωμένα κτίρια με σημαντική ιστορική αξία (Brown, 2004, Chambers, Chambers & Whitehead, 1998, Kling, Revier & Sable, 2004), συγκροτήματα μοναστηριών (Mourato, Kontoleon & Danchev, 2002), μεσαιωνικές πόλεις (Carson, Mitchell & Conaway, 2002), ιστορικά τμήματα πόλεων (Bedate et al., 2004, Cuccia & Signorello, 2002, Garrod, Willis, Bjarnadottir & Cockbain, 1996, Grosclaude & Soguel, 1994, Pagiola, 2001, Pollicino, 2002) και πλατεία πόλης (Alberini, Riganti & Longo, 2003). Στην ίδια κατηγορία (του κτισμένου περιβάλλοντος) περιλαμβάνεται και μελέτη που αφορά σε δίκτυο καναλιών στη Βρετανία (Adamowicz, Garrod & Willis, 1995).

Οικονομικά αγαθά καλούνται τα αγαθά, η απόκτηση των οποίων συνεπάγεται κάποια θυσία, δηλαδή κάποια παραγωγική προσπάθεια. Γι' αυτό ονομάζονται και προϊόντα (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008). Ο όρος οικονομικό αγαθό, επίσης, μπορεί να αποδοθεί σε οποιοδήποτε αγαθό συμβάλει στην ανθρώπινη ευημερία, για οποιονδήποτε και για οποιοδήποτε λόγο. Τα οικονομικά αγαθά μπορεί να έχουν τιμή (αγοραία τιμή) ή όχι. Ακόμη κι όταν έχουν, αυτή δεν αντιστοιχεί, πάντα, στην πραγματική τους αξία (Provins et al., 2008 και Eftec, 2005). Τα πολιτιστικά αγαθά νοούνται και ως οικονομικά αγαθά (με ή χωρίς τιμή). Σύμφωνα με τους Rizzo και Throsby, τα πολιτιστικά αγαθά μπορούν να θεωρηθούν ως οικονομικά κεφάλαια (Capital assets). Η θέση αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι για τη δημιουργία τους αξιοποιήθηκαν φυσικοί και ανθρώπινοι πόροι, καταστρέφονται στο πέρασμα του χρόνου αν δεν δαπανηθούν πόροι για την προστασία τους και παράγουν υπηρεσίες και αγαθά, τα οποία είτε καταναλώνονται άμεσα είτε παράγουν, με τη σειρά τους, νέες

υπηρεσίες και αγαθά. Με αυτή την έννοια, τα πολιτιστικά αγαθά χαρακτηρίζονται ως οικονομικά κεφάλαια, αφού φέρουν τα χαρακτηριστικά του υλικού κεφαλαίου (Physical capital), όπως αυτό ορίζεται στην οικονομική θεωρία (Rizzo and Throsby 2006, Throsby 2007). Τα πολιτιστικά αγαθά μπορεί να είναι ιδιωτικά, δημόσια ή να είναι ταυτόχρονα ιδιωτικά και δημόσια. Ως δημόσια αγαθά καταναλώνονται συλλογικά από την κοινωνία χωρίς όμως να εντάσσονται στους μηχανισμούς της αγοράς (όπως άλλα αγαθά). Με οικονομικούς όρους, τα δημόσια αγαθά, περιγράφονται ως αγαθά μη-αποκλειώσιμα (non excludable) και μη-ανταγωνιστικά (non rival). Δηλαδή, δεν εμποδίζεται η απόλαυσή (κατανάλωσή) τους (π.χ. πώς είναι δυνατό να χρεωθεί κάποιος επειδή απολαμβάνει τη θέα ενός κτιρίου;) και, παράλληλα, η απόλαυσή (κατανάλωσή) τους από ένα άτομο δεν στερεί την απόλαυσή (κατανάλωσή) τους από ένα άλλο (π.χ. πολλοί επισκέπτες θαυμάζουν ταυτόχρονα ένα μνημείο). Εξαιτίας των δύο αυτών χαρακτηριστικών τους, η αγορά δεν μπορεί να παρέχει τα αγαθά αυτά με τους ίδιους κανόνες που παρέχει άλλα (εμπορεύσιμα) αγαθά. Επομένως, τα πολιτιστικά αγαθά, ως δημόσια, δημιουργούν εξωτερικές θετικές επιπτώσεις στην κοινωνία, οι οποίες διαφεύγουν των μηχανισμών της αγοράς. Αυτό, αφενός καθιστά την οικονομική τους αποτίμηση δύσκολη, αφετέρου οδηγεί, συνήθως, στην ελεύθερη (δίχως αντίτιμο) κατανάλωσή τους (Vecnagars 2006, Noonan 2002, Mason 2005). Η Πολιτιστική Οικονομία αξιοποιεί τις μεθόδους αποτίμησης που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Οικονομίας. Η αξιοποίηση της μεθοδολογίας που εφαρμόζεται στα αγαθά του περιβάλλοντος και στα αγαθά του πολιτισμού είναι εφικτή και επιστημονικά τεκμηριωμένη δεδομένης της κοινής οικονομικής φύσης των δύο κατηγοριών αγαθών.

Η αδυναμία ποσοτικοποίησης των κοινωνικών οφελών, που τα πολιτιστικά αγαθά δημιουργούν, έγκειται στο ότι τα συγκεκριμένα οφέλη δεν μπορούν να «ανιχνευθούν» από τα δεδομένα εργαλεία της αγοράς και δεν μπορούν να αποτιμηθούν με τους υφιστάμενους μηχανισμούς της. Το «αόρατο χέρι» της οικονομίας, των αγορών, δεν συλλαμβάνει την κοινωνική διάσταση των πολιτιστικών αγαθών (Riganti and Nijkamp, 2004, Throsby 2000, 2001, 2007). Τα κοινωνικά οφέλη απορρέουν από τις ενσωματωμένες αξίες που τα πολιτιστικά αγαθά εμπεριέχουν. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει αγορά, η οποία να αποτιμά σε χρηματικές μονάδες τις αξίες αυτές, τα αγαθά αντιμετωπίζονται μεν ως καταναλωτικά αλλά καταναλώνονται ελεύθερα (δίχως αντίτιμο). Η οικονομική αποτίμηση της αξίας των αγαθών αυτών αποσκοπεί στο να μετρήσει το ποσό που είναι διατεθειμένη να δώσει η κοινωνία (ο καταναλωτής) προκειμένου να απολαύσει (καταναλώσει) τα συγκεκριμένα αγαθά. Έμμεσα, η οικονομική αποτίμηση των αγαθών αποτελεί κοινωνικό βαρόμετρο αξιολόγησης των πολιτιστικών αγαθών. Η αποτίμηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί ταυτόχρονα και προσπάθεια κατανόησης της σημασίας της για την κοινωνία (Riganti and Nijkamp, 2004).

Σύμφωνα με τους Mourato και Mazzanti (2002) η αποτίμηση των πολιτιστικών αγαθών αποσκοπεί, κυρίως, σε τρεις τομείς: Στη διαχείριση (management), στη χρηματοδότηση (financing) και στην κατανομή των πόρων (allocation) για τα πολιτιστικά αγαθά. Μερικά από τα επιμέρους ζητήματα, τα οποία εντάσσονται στους τρεις αυτούς τομείς είναι:

- Αξιολόγηση του είδους των αλλαγών, βελτιώσεων κ.λπ. που πρέπει να γίνουν σε ένα πολιτιστικό αγαθό ώστε να αυξηθεί η προσέλκυση του κοινού, τα κέρδη και τα δημόσια έσοδα.
- Αποτίμηση της ζημιάς που προκαλείται σε ένα πολιτιστικό αγαθό (περιβαλλοντική ή ανθρώπινη).
- Εκτίμηση του είδους και του βαθμού των μέτρων προστασίας και συντήρησης, του αγαθού, που πρέπει να ληφθούν (αποκατάσταση, καθαρισμός, αντικατάσταση κ.λπ).
- Εκτίμηση της δυνατότητας ανάπτυξης του αγαθού και διερεύνηση των παραγόντων που την επηρεάζουν (π.χ. την διάθεση του κοινού να το επισκεφθεί στο μέλλον).
- Σχεδιασμός στρατηγικών καθορισμού των τιμών εισιτηρίων σε ένα πολιτιστικό αγαθό – Διερεύνηση του ποιός πληρώνει, πόσο, πότε και πώς.
- Εκτίμηση της ελαστικότητας της τιμής σε σχέση με το εισόδημα των καταναλωτών.
- Διερεύνηση και αξιολόγηση των προτιμήσεων των επισκεπτών, πριν και μετά την επίσκεψή τους σε ένα αγαθό.
- Εκτίμηση του πώς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών (ηλικία, φύλο, μόρφωση κ.λπ) επιδρούν στην καταναλωτική τους συμπεριφορά, σε σχέση με ένα πολιτιστικό αγαθό.
- Διερεύνηση ενδεχόμενων κοινωνικών ομάδων που μπορεί να αποκλείονται από την πρόσβαση σε ένα πολιτιστικό αγαθό, πάνω από μια ορισμένη τιμή (εισιτήριο εισόδου) και καθορισμός ανάλογης πολιτικής.
- Εκτίμηση της προθυμίας των επισκεπτών να συνεισφέρουν οικονομικά στην πρόσβαση, προστασία και βελτίωση ενός πολιτιστικού αγαθού.
- Ποσοτικοποίηση του κόστους και του οφέλους από συγκεκριμένες δράσεις προστασίας ενός πολιτιστικού αγαθού.
- Διερεύνηση των εναλλακτικών τρόπων χρηματοδότησης της προστασίας ενός πολιτιστικού αγαθού μέσω της συμπληρωματικής αξιοποίησης φόρων, δωρεών, εισιτηρίου εισόδου, ιδιωτικής χρηματοδότησης κ.λπ.
- Διερεύνηση του τρόπου κατανομής των πόρων ανάμεσα στα διάφορα πολιτιστικά αγαθά (ιεράρχηση).
- Αξιολόγηση του βαθμού ικανοποίησης του κοινού από τις υφιστάμενες υπηρεσίες πολιτισμού και αξιολόγηση των διαφόρων πολιτιστικών φορέων με βάση τα δεδομένα αυτά.
- Αξιολόγηση ενός πολιτιστικού αγαθού σχετικά με το αν πρέπει να προστατευθεί, πώς και σε ποιό βαθμό.
- Αξιολόγηση του ποιού χώροι, π.χ. μέσα σε μια πόλη, αξίζει να προστατευθούν κατά προτεραιότητα και με βάση την σημαντικότητα της επένδυσης σε αυτούς (τον βαθμό απόδοσης) κ.λπ.

Στο ερώτημα ποιά είναι η χρησιμότητα, ο στόχος των μελετών αποτίμησης των πολιτιστικών αγαθών, σχετική μελέτη που ερευνά την αποτίμηση της ιστορικής κληρονομιάς (Eftec, 2005) απαντά ότι δύο είναι, κυρίως, οι στόχοι:

- Η αποτίμηση /εκτίμηση των διαφόρων έργων, προγραμμάτων και πολιτικών που αφορούν στην προστασία, διατήρηση και ανάδειξη του ιστορικού περιβάλλοντος.
- Η αποτίμηση /εκτίμηση των διαφόρων έργων, προγραμμάτων και πολιτικών, τομέων (π.χ. μεταφορές) που έχουν επιπτώσεις στο ιστορικό περιβάλλον.

Οι μελέτες αποτίμησης των πολιτιστικών αγαθών βρίσκουν εφαρμογή κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες του δυτικού κόσμου. Πληθυσμοί που είναι εξοικειωμένοι με τη λειτουργία της αγοράς, και ακόμη περισσότερο με την εφαρμογή ανάλογων μελετών, ανταποκρίνονται σαφώς ορθότερα σε ανάλογες μελέτες. Πληθυσμοί των αναπτυσσόμενων χωρών (σε ορισμένες από τις οποίες έχουν εφαρμοστεί ανάλογες μελέτες) ζουν σε εντελώς διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο, το οποίο, ενίοτε, καθιστά την αποτίμηση των πολιτιστικών αγαθών ακόμη και ανούσια, χωρίς όμως αυτό να αίρει τα προβλήματα που έχουν ήδη αναφερθεί σε σχέση με τη διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών στις συγκεκριμένες κοινωνίες (Rolfe and Windle 2003, Tuan and Navrud 2007).

Η οικονομική αξία των πολιτιστικών αγαθών δεν είναι ούτε μονοσήμαντη ούτε αμετάβλητη στο χρόνο. Η αξία που προκύπτει από την κοινωνική αξιολόγηση εξαρτάται, και μεταβάλλεται, από μία σειρά παραμέτρων όπως οι ατομικές προτιμήσεις, αξίες, πεποιθήσεις, στάσεις, νοοτροπίες, αντιλήψεις κ.λπ. ενώ επιπλέον εξαρτάται και από χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα κ.λπ. (Choi et al. 2007, Tuan et al. 2011). Σύμφωνα με τον Throsby (2003) ένα σημαντικό ζήτημα, σε ότι αφορά την αποτίμηση των πολιτιστικών αγαθών, είναι η πληροφόρηση του κοινού για το υπό μελέτη αγαθό.

Από την άλλη πλευρά, η μη αποτίμηση της οικονομικής αξίας που απορρέει από την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένη κατανομή των οικονομικών πόρων, αποτυχημένες επενδύσεις και συνεχή υποβάθμιση και καταστροφή, τελικά, σημαντικών πολιτιστικών αγαθών (Mourato and Mazzanti 2002, Tuan et al. 2008, Signorello 2002, Saccone et al. 2011). Η αξία της αποτίμησης των πολιτιστικών αγαθών αποδεικνύεται καταρχήν σημαντική σε τοπικό επίπεδο, δεδομένου ότι άμεσα ωφελούμενοι είναι οι τοπικές κοινωνίες, των οποίων η πολιτιστική κληρονομιά προστατεύεται. Αναδεικνύεται, επομένως, η σημασία της αποτίμησης των πολιτιστικών αγαθών για την τοπική ανάπτυξη και ευημερία αλλά και την διατήρηση της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας. Ιδιαίτερα στο πλαίσιο της αντίστασης σε μια προωθούμενη πολιτιστική ομογενοποίηση, σε παγκόσμια κλίμακα, η διατήρηση της τοπικής ταυτότητας αποτελεί ζωτικής σημασίας ζητούμενο (Throsby, 2007 και Beugelsdijk et al. 2006, Tuan 2007, Tuan et al. 2010, 2011). Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας κοινωνίας, δεδομένου ότι είναι μοναδική και αναντικατάστατη, είναι μη αναστρέψιμη και τελικά μπορεί να σημαίνει την καταστροφή του πυρήνα της πολιτιστικής ταυτότητας μιας κοινωνίας (Riganti, Nijkamp, 2004).

### **1.3 Οι μέθοδοι της πολιτιστικής οικονομίας**

Η πολιτιστική οικονομία χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους αποτίμησης της αξίας των αγαθών, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους, ως προς τα απαιτούμενα δεδομένα, την πολυπλοκότητα των υπολογισμών και τη μετρήσιμη αξία του αγαθού. Το είδος της αξίας του αγαθού που

επιχειρείται να αποτιμηθεί καθορίζει, επίσης, και την καταλληλότητα της μεθόδου για συγκεκριμένες εφαρμογές (Adamowicz et al. 1998, Ahmed et al. 2006, Alberini et al. 2006, Apostolakis et al. 2012).

Οι αξίες, τις οποίες τα πολιτιστικά αγαθά εμπεριέχουν, διακρίνονται σε αξίες χρήσης (Use values) και αξίες μη – χρήσης (Non – use values) (Vecvagars 2006, Throsby 2001, 2007). *Αξία χρήσης*, ενός πολιτιστικού αγαθού, είναι η οικονομική αξία, που προκύπτει από την πραγματική χρήση του αγαθού (π.χ. η πληρωμή εισιτηρίου για την επίσκεψη σ' έναν αρχαιολογικό χώρο). Η *αξία μη-χρήσης*, ενός πολιτιστικού αγαθού, είναι το οικονομικό μέγεθος που περιλαμβάνει τις ακόλουθες κατηγορίες αξιών:

- Αξία επιλογής (Option value): Εκφράζει την προθυμία του ατόμου να διαθέσει ένα χρηματικό ποσό για να διατηρήσει ένα πολιτιστικό αγαθό για το ενδεχόμενο μελλοντικής χρήσης του.
- Αξία κληροδοτήματος (Bequest value): Εκφράζει την προθυμία του ατόμου να διαθέσει ένα χρηματικό ποσό για να διατηρήσει ένα πολιτιστικό αγαθό προς όφελος των μελλοντικών γενεών.
- Αξία ύπαρξης (Existence value): Εκφράζει το ποσό που προτίθεται να καταβάλει κάποιος απλώς για να προσπατήσει ένα πολιτιστικό αγαθό, χωρίς να προσβλέπει στη χρησιμοποίησή του.

Η ολική οικονομική αξία, ενός πολιτιστικού αγαθού, ορίζεται ως το άθροισμα των αξιών χρήσης και των αξιών μη-χρήσης του (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008, Provins et al., 2008, Ready and Navrud, 2002, Vecvagars 2006, Throsby 2001, 2007).

Στη σχετική βιβλιογραφία (Vecvagars 2006, Navrud and Ready 2002), συχνά, μεταξύ των αξιών μη-χρήσης, των αγαθών, αναφέρονται επίσης και οι:

- Ιστορική αξία (Historic value): Αξία που αντανακλά την ιστορική περίοδο κατά την οποία δημιουργήθηκε το αγαθό, κάποιο ιστορικό γεγονός δεμένο μαζί του αλλά και την αίσθηση της σύνδεσης με το παρελθόν, της συνέχειας.
- Συμβολική αξία (Symbolic value): Αξία του αγαθού ως φορέας κάποιου νοήματος, μιας ιδέας κ.λπ.
- Πνευματική αξία (Spiritual value): Η ιδιαίτερη αξία ενός αγαθού για μια ομάδα ατόμων με κοινά χαρακτηριστικά – θρησκευτικά, ιδεολογικά, φυλετικά κ.λπ.
- Αισθητική αξία (Aesthetic value): Αξία που απορρέει από την ομορφιά, την αρμονία, τη μορφή και άλλα αισθητικά χαρακτηριστικά του αγαθού.
- Κοινωνική αξία (Social value): Αξία που απορρέει από το χαρακτηριστικό του αγαθού να ενώνει τα μέλη μιας κοινότητας, να δημιουργεί ταυτότητα κ.λπ.
- Αξία αυθεντικότητας (Authenticity value): Αξία που απορρέει από τη μοναδικότητα του αγαθού, την αυθεντικότητά του, την ειλικρίνεια της δημιουργίας του.

Τα εμπορεύσιμα αγαθά (market goods) φέρουν ορισμένη τιμή. Η αξία, την οποία ο καταναλωτής αποκομίζει από την απόκτηση ενός αγαθού ισοδυναμεί με την μέγιστη τιμή την οποία είναι διατεθειμένος να πληρώσει για την απόκτησή του. Το ποσό που είναι διατεθειμένος να πληρώσει

(WTP), ο καταναλωτής, αντιστοιχεί στην αξία του αγαθού γι' αυτόν. Η ίδια λογική εφαρμόζεται και στην αξία των δημόσιων αγαθών, όπως π.χ. της πολιτιστικής κληρονομιάς: το ποσό που είναι διατεθειμένος να πληρώσει κάποιος προκειμένου να απολαύσει ένα πολιτιστικό αγαθό ισοδυναμεί με την αξία του αγαθού για αυτόν. Για παράδειγμα, η μέγιστη τιμή του εισιτηρίου που είναι διατεθειμένος να καταβάλει κάποιος προκειμένου να επισκεφθεί έναν αρχαιολογικό χώρο αντιστοιχεί στην αξία του χώρου γι' αυτόν. Κατά συνέπεια, η συνολική οικονομική αξία του αρχαιολογικού χώρου ισοδυναμεί με το άθροισμα όλων των επιμέρους ατομικών (μέγιστων) ποσών, που οι επισκέπτες είναι διατεθειμένοι να δώσουν για να επισκεφθούν το χώρο (Navrud and Ready 2002, Venkatachalam 2004, Throsby 2007, 2010, Tuan 2007). Στη βάση αυτή, η Πολιτιστική Οικονομία, αξιοποιώντας διάφορες μεθόδους, αποτιμά την οικονομική αξία των πολιτιστικών αγαθών.

Οι μέθοδοι αποτίμησης αγαθών ή υπηρεσιών που χρησιμοποιούνται στην πολιτιστική οικονομία διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: Στις μεθόδους που χρησιμοποιούν καμπύλη ζήτησης (demand curve approaches) και σε αυτές που δεν χρησιμοποιούν (non - demand curve approaches), για την εκτίμηση της αξίας ενός αγαθού ή υπηρεσίας. (Τουρκολιάς 2010, Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008). Η καμπύλη ζήτησης για τα πολιτιστικά αγαθά, δεδομένου ότι συχνά δεν εντάσσονται σε μια πραγματική αγορά, προκύπτει από συνάρτηση μεταξύ της τιμής (ενός αγαθού) και της προθυμίας πληρωμής (WTP) των ατόμων.

Σύμφωνα με τους Καλιαμπάκο και Δαμίγο (2008) οι μέθοδοι αποτίμησης μη αγοραίων αγαθών διακρίνονται ως εξής:

- Μέθοδοι αποκαλυπτόμενης προτίμησης (Revealed preference) ή έμμεσης προτίμησης (Indirect preference)
- Μέθοδοι δεδηλωμένης προτίμησης (Stated preference) ή άμεσης προτίμησης (Direct preference).

Οι μέθοδοι αποκαλυπτόμενης προτίμησης διαχωρίζονται, επιπλέον, ως εξής:

- Μέθοδοι πραγματικών αγορών (Market – based methods)
- Μέθοδοι υποκατάστατων αγορών (Surrogate market methods)

Κυριότερες μεθόδους αποκαλυπτόμενης προτίμησης αποτελούν οι:

- Μέθοδος Τιμής Αγοράς (ή πλεονάσματος καταναλωτή/παραγωγού)
- Μέθοδος Συνάρτησης Παραγωγής
- Μέθοδος Αποτρεπτικής Συμπεριφοράς
- Μέθοδος Κόστους Υγείας
- Μέθοδος Μεταφοράς Οφέλους (ή κόστους) (Benefit Transfer Method)
- Ανάλυση Κόστους Ταξιδιού (Travel Cost Method)
- Ανάλυση Αγορών Ωφέλιμων Χαρακτηριστικών (Hedonic Pricing Method)

Κυριότερες μεθόδους δεδηλωμένης προτίμησης αποτελούν οι:

- Μέθοδος Υποθετικής Αξιολόγησης (Contingent Valuation Method)
- Μέθοδος των Μοντέλων Επιλογής (Choice Modeling)
- Μέθοδος της Ανάλυσης Σύζευξης (Conjoint Analysis)



Στην περίπτωση που η πρωτογενής έρευνα σε κάποιο αγαθό δεν είναι εφικτή χρησιμοποιείται η Μέθοδος Μεταφοράς Οφέλους (ή κόστους) (Benefit Transfer Method), η οποία αξιοποιεί τα δεδομένα από την εφαρμογή μιας έρευνας σε κάποιο αγαθό, σε ένα άλλο με παρόμοια χαρακτηριστικά.

#### **A. Μέθοδοι Αποκαλυπτόμενης Προτίμησης**

Οι Μέθοδοι Αποκαλυπτόμενης Προτίμησης στηρίζονται στη θεώρηση πως κάποια μη εμπορεύσιμα αγαθά, τα οποία συμβάλλουν στην ατομική ή τη συλλογική ευημερία εμπεριέχουν τη χρήση των αγαθών αυτών. Η συμβολή των αγαθών αυτών στην ανθρώπινη ευημερία, δηλαδή το κοινωνικό όφελος το οποίο προκύπτει από τη χρήση τους, μπορεί έμμεσα να υπολογιστεί, από τις παρατηρήσεις της συμπεριφοράς των ατόμων, της σχετικής με τα συγκεκριμένα αγαθά. Η εξαγωγή συμπερασμάτων για την αξιολόγηση της ποιότητας (ή της μεταβολής της ποιότητας) ενός πολιτιστικού αγαθού στηρίζεται σε παρατηρήσεις της αγοράς των οικονομικών αγαθών. Στη βάση αυτή, αν η τιμή ενός όχι βασικού οικονομικού αγαθού που συνδέεται άμεσα με το πολιτιστικό αγαθό που επιχειρείται να αποτιμηθεί αυξηθεί στο άπειρο, με δεδομένες και σταθερές τις τιμές των άλλων οικονομικών αγαθών, το εισόδημα και την ποιότητα του αγαθού, τότε μπορεί να προσδιοριστεί το πεπερασμένο όφελος του καταναλωτή. Αν μεταβληθεί η ποιότητα του αγαθού προκύπτει μια νέα τιμή για το όφελος του καταναλωτή. Η διαφορά των δύο τιμών (με όλες τις άλλες παραμέτρους σταθερές) οφείλεται στην μεταβολή της ποιότητας του αγαθού (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008).

Πιο συγκεκριμένα, κάθε μία από τις μεθόδους αποκαλυπτόμενης προτίμησης που αναφέρθηκαν παραπάνω περιγράφεται ως εξής (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008, Νικολοπούλου 2011):

- **Μέθοδος τιμής αγοράς (ή πλεονάσματος καταναλωτή/παραγωγού):**

Η μέθοδος μπορεί να χρησιμοποιηθεί όταν το υπό εξέταση αγαθό ανήκει ως προϊόν, σε μια πραγματική αγορά. Η μεταβολή της ποσότητας και της τιμής του αγαθού χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του κόστους ή του οφέλους από την μεταβολή στην παρεχόμενη ποσότητα ή ποιότητα του αγαθού. Η μεταβολή επιδρά τόσο στην ευημερία των καταναλωτών όσο και στο εισόδημα των παραγωγών. Για την αποτίμηση του αγαθού απαιτούνται δεδομένα που αφορούν στην καμπύλη ζήτησης του αγαθού αλλά και του κόστους των παραγωγών, ώστε να είναι μετρήσιμες οι μεταβολές του πλεονάσματος παραγωγού και καταναλωτή, από την πραγματική αντίδραση της αγοράς.

- **Μέθοδος συνάρτησης παραγωγής:**

Η μέθοδος μπορεί να εφαρμοστεί όταν το υπό εξέταση αγαθό αποτελεί παραγωγικό συντελεστή μιας δραστηριότητας. Οι μεταβολές στην ποιότητα ή την ποσότητα του αγαθού μπορεί να επηρεάσουν το κόστος παραγωγής και κατ' επέκταση άλλες συνιστώσες, όπως την παραγόμενη ποσότητα, την πρόσοδο που αποκομίζει ο παραγωγός, κ.λπ.

- **Μέθοδος αποτρεπτικής συμπεριφοράς:**

Η μέθοδος στηρίζεται, για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με την αξία ενός αγαθού, στα μέτρα που λαμβάνουν τα μέλη μιας κοινωνίας για να μειώσουν τους κινδύνους που σχετίζονται με την υποβάθμιση του αγαθού. Στη συγκεκριμένη μέθοδο εντάσσονται οι μέθοδοι:

- Κόστους Υποκατάστασης
- Κόστους Αντικατάστασης
- Κόστους Αποφυγής

Η μέθοδος δεν παρέχει ακριβείς μετρήσεις της αξίας του αγαθού που εξετάζεται γιατί στηρίζεται στην παραδοχή ότι η αξία του αγαθού ταυτίζεται με την τιμή κάποιων εμπορικών αγαθών.

- **Μέθοδος Κόστους Υγείας:**

Το κόστος από τις επιπτώσεις της υποβάθμισης ενός αγαθού στη ανθρώπινη υγεία, το οποίο εκτιμάται από τα έξοδα ιατρικής φροντίδας, τα χαμένα έσοδα λόγω αποχής από την εργασία και άλλες δραστηριότητες όπως η αναψυχή κ.λπ. αντανακλά την εκτιμώμενη αξία του αγαθού (η μέθοδος έχει εφαρμογή στα περιβαλλοντικά αγαθά κυρίως).

- **Ανάλυση Κόστους Ταξιδιού:**

Η μέθοδος στηρίζεται στην υπόθεση ότι το κόστος επίσκεψης σε ένα αγαθό (π.χ. αρχαιολογικό χώρο, οικισμό, μνημείο κ.λπ) αντανακλά την ψυχαγωγική αξία του αγαθού. Η μέθοδος αξιοποιεί τα οικονομικά μεγέθη που αντιστοιχούν στο χρόνο και τα χρήματα που κάποιος διαθέτει προκειμένου να απολαύσει / επισκεφθεί ένα πολιτιστικό αγαθό. Η συνολική αξία του αγαθού αποτιμάται στη βάση της συνολικής οικονομικής δαπάνης που πραγματοποιείται (από το σύνολο του πληθυσμού) για την επίσκεψη στο αγαθό. Η μέθοδος αφορά, κυρίως, τους χρήστες του αγαθού εφόσον αυτοί μπορούν να δώσουν συγκεκριμένα στοιχεία του ταξιδιού τους αλλά, κατάλληλα τροποποιημένη, μπορεί να αποτιμήσει και την αξία του αγαθού για τους μη χρήστες του. Η μέθοδος βασίζεται σε πραγματικά δεδομένα και αποτιμά την αξία που προκύπτει από την πραγματική συμπεριφορά των ερωτώμενων. Οι αδυναμίες της μεθόδου εντοπίζονται στα εξής σημεία:

- Σημαντικό ρόλο στον υπολογισμό του κόστους ταξιδιού παίζει ο χρόνος ταξιδιού, που ο επισκέπτης καταναλώνει για να φτάσει στον προορισμό του. Ο χρόνος αυτός μπορεί να έχει μια οικονομική αξία λόγω κόστους ευκαιρίας, το οποίο πρέπει να προστίθεται στο κόστος ταξιδιού. Σε αντίθετη περίπτωση υποτιμάται η συνολική αξία του προορισμού.
- Στην ευρύτερη έννοια του κόστους ευκαιρίας εξετάζεται και ο χρόνος παραμονής του επισκέπτη. Σε πολλές έρευνες προτείνεται η κοστολόγηση του χρόνου αυτού ως ποσοστιαία χρέωση του ωρομισθίου του επισκέπτη.
- Η επιλογή επίσκεψης μιας τοποθεσίας δεν εξαρτάται μόνο από το κόστος επίσκεψης σ' αυτή αλλά και από το κόστος επίσκεψης σε εναλλακτικές τοποθεσίες. Μια τοποθεσία μπορεί να έχει επιλεγεί ως μοναδική επιλογή, μεταξύ άλλων, ή ως αναγκαστική δεδομένης της έλλειψης άλλων επιλογών, στην ίδια απόσταση. Η αδυναμία να συμπεριληφθούν οι άλλες εναλλακτικές επιλογές στην εκτίμηση της αξίας μιας τοποθεσίας υπερεκτιμά την αξία αυτή.
- Παράγοντα σφαλμάτων στις εκτιμήσεις αποτελεί, επίσης, η επιλογή των αποστάσεων από το σημείο αναχώρησης του επισκέπτη. Το σφάλμα αυτό αφορά ειδικά στις αναλύσεις κατά ζώνες, όταν χρησιμοποιείται το κέντρο του πολυγώνου του σημείου αναχώρησης των ταξιδιωτών και αυξάνεται όσο μεγαλώνει ακτίνα των πολυγώνων επιρροής.
- Η υπολογιζόμενη αξία με βάση το κόστος του ταξιδιού δεν αντανακλά πάντα την πραγματική αξία της τοποθεσίας. Ορισμένοι άνθρωποι επιλέγουν περιοχή διαμονής κοντά στην τοποθεσία και έτσι το κόστος ταξιδιού είναι πολύ μικρό, παρά την μεγάλη αξία της τοποθεσίας για αυτούς.

Σημαντική δυσκολία αποτίμησης του κόστους ταξιδιού απορρέει και από τους επισκέπτες με μηδενικό κόστος ταξιδιού (συνταξιδιώτες, πεζοί κ.λπ).

- Δυσκολία προκύπτει και από τον τρόπο καταμερισμού του ολικού κόστους ταξιδιού, δεδομένου ότι ορισμένοι επισκέπτες ταξιδεύουν σε πολλά μέρη κατά τη διάρκεια της ημέρας ή η επίσκεψη σε ένα αγαθό δεν αποτελεί μοναδική αιτία του ταξιδιού. Επιπλέον, το μοντέλο προσαρμογής παίζει ρόλο, ακόμη κι αν καθοριστούν όλες οι εξαρτημένες κι ανεξάρτητες μεταβλητές.
- Βασικό, θεωρητικό, μειονέκτημα της μεθόδου είναι ότι αποτιμά μόνο την αξία χρήσης των αγαθών και όχι τη συνολική οικονομική αξία.

- **Ανάλυση Αγορών Ωφέλιμων Χαρακτηριστικών:**

Η μέθοδος εκτιμά την αξία ενός πολιτιστικού αγαθού αναλύοντας τις αξίες διαφόρων αγαθών που επηρεάζονται από το συγκεκριμένο πολιτιστικό αγαθό. Η μέθοδος στηρίζεται στη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών του αγαθού και στην τιμή που τα αγαθά που επηρεάζονται από αυτό, έχουν στην πραγματική αγορά. Για παράδειγμα η διαφοροποίηση των τιμών πώλησης σπιτιών τα οποία γειτνιάζουν ή όχι με κάποιο ιδιαίτερο πολιτιστικό αγαθό (αρχαιολογικός χώρος, ιστορικό κτίριο, μνημείο κ.λπ) αντανακλά, έμμεσα, την αξία του πολιτιστικού αγαθού. Το πλεονέκτημα της μεθόδου είναι ότι αποτιμά την αξία των πολιτιστικών αγαθών αξιολογώντας δεδομένα πραγματικών αγορών. Ως προς αυτό θεωρείται ότι πλεονεκτεί έναντι άλλων μεθόδων που στηρίζονται σε υποθετικές αγορές. Ωστόσο, η αξία κάθε χαρακτηριστικού του αγαθού, που δεν επηρεάζει την τιμή αγοράς (των άλλων αγαθών / προϊόντων) δεν αποτιμάται με τη συγκεκριμένη μέθοδο. Στις κυριότερες αδυναμίες τις μεθόδου ανήκουν οι:

- Δυσχρησία της μεθόδου. Απαιτείται σημαντικός όγκος δεδομένων, συχνά μη διαθέσιμων ή διάσπαρτων σε διάφορες υπηρεσίες. Απαιτείται εξειδικευμένη στατιστική επεξεργασία προκειμένου να διαχωριστεί η αξία που απορρέει αποκλειστικά από το πολιτιστικό αγαθό που εξετάζεται, από τις αξίες των υπόλοιπων παραγόντων. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης των στοιχείων παρουσιάζουν «ευαισθησία» ως προς την επιλογή των κρίσιμων παραμέτρων και του συναρτησιακού μοντέλου.
- Προϋπόθεση ότι η επιλογή των χαρακτηριστικών ενός προϊόντος (π.χ. κατοικία) στηρίζεται αποκλειστικά στους περιορισμούς που απορρέουν από το ύψος του εισοδήματος. Εντούτοις, η επιλογή ενός προϊόντος επηρεάζεται από μια σειρά άλλων παραμέτρων (πολιτική, οικονομικό πλαίσιο, νομοθεσία κ.λπ).
- Αδυναμία εφαρμογής της μεθόδου όταν τα χαρακτηριστικά που επιδρούν στην επιλογή ενός προϊόντος (π.χ. τόπος κατοικίας) εξαρτώνται αποκλειστικά από κοινωνικές παραμέτρους (φυλετικές, θρησκευτικές κ.λπ).
- Στήριξη της μεθόδου στην προϋπόθεση ότι η αγορά ενός προϊόντος (π.χ. κατοικία) λειτουργεί ομαλά. Υπάρχει, δηλαδή, ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης του προϊόντος. Ωστόσο, η αγορά δεν λειτουργεί πάντα ομαλά και εμφανίζονται παράδοξα αποτελέσματα ανάμεσα στις διάφορες περιοχές.
- Οι αξίες ενός αγαθού δεν γίνονται, όλες, πάντα ορατές και αντιληπτές, με αποτέλεσμα να μην είναι μετρήσιμες στην οικονομική του αξία (ως αντανάκλαση στην πραγματική αγορά άλλων αγαθών).

- Η παραδοχή ότι όλες οι μεταβολές στο αγαθό, που μεταβάλλουν και την αξία του, απορροφώνται πλήρως από την αγορά που αυτό επηρεάζει δεν είναι αληθής. Η σχέση μεταξύ των δύο παραμέτρων δεν είναι πάντα τόσο ισχυρή.

## **B. Μέθοδοι Δεδηλωμένης Προτίμησης**

Οι Μέθοδοι Δεδηλωμένης Προτίμησης χρησιμοποιούνται για την αποτίμηση των αξιών μη-χρήσης, των αγαθών. Των αξιών, δηλαδή, που δεν απορρέουν από τη χρήση των αγαθών αλλά από τις αξίες για τις οποίες η κοινωνία αξιολογεί τα αγαθά ως σημαντικά. Οι αξίες αυτές δεν μπορούν να αποτιμηθούν μέσω της αγοραστικής συμπεριφοράς των ατόμων. Προκειμένου να αποτιμηθούν οι αξίες μη-χρήσης ενός αγαθού, οι συγκεκριμένες μέθοδοι αξιοποιούν τις δηλώσεις του πληθυσμού αναφοράς σχετικά με την αξία που αυτός αποδίδει στο αγαθό. Είναι πιο ευέλικτες συγκριτικά με τις Μεθόδους Αποκαλυπτόμενης Προτίμησης, σε ότι αφορά στη διερεύνηση ενδεχόμενων μεταβολών στην κατάσταση ενός πολιτιστικού αγαθού (Καλιαμπάκος και Δαμίγος 2008, Νικολοπούλου 2011). Οι μέθοδοι Υποθετικής Αξιολόγησης και Μοντέλων Επιλογής χρησιμοποιούνται ευρέως στα πολιτιστικά αγαθά. Εντούτοις, η σχετική βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι η Μέθοδος Υποθετικής Αξιολόγησης είναι αυτή που, κυρίως και ευρύτατα, χρησιμοποιείται. Αναλυτική παρουσίαση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, δεδομένου ότι αποτελεί την μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία, γίνεται στην ενότητα που ακολουθεί.

### **▪ Μέθοδος Μοντέλων Επιλογής**

Η Μέθοδος των Μοντέλων Επιλογής (Choice Modeling) αναφέρεται σε μια κατηγορία μεθόδων εκφραζόμενης προτίμησης που χρησιμοποιούν παρόμοιες προσεγγίσεις για την αποτίμηση της αξίας ενός αγαθού (Bateman et al. 2002, Apostolakis et al. 2005). Οι μέθοδοι που ανήκουν στην κατηγορία των Μοντέλων Επιλογής είναι οι ακόλουθες:

- Μέθοδος Πειραμάτων Επιλογής (Choice Experiment)
- Μέθοδος Εξαρτημένης Ταξινόμησης (Contingent Ranking)
- Μέθοδος Εξαρτημένης Βαθμολόγησης (Contingent Rating)
- Μέθοδος Σύγκρισης κατά ζεύγη (Paired Comparisons)

Τα μοντέλα επιλογών βασίζονται στην ιδέα ότι κάθε αγαθό μπορεί να περιγραφεί με βάση τα χαρακτηριστικά του και τα επίπεδα αυτών. Αλλάζοντας τα επίπεδα των χαρακτηριστικών του αγαθού διαφοροποιείται η κατάστασή του. Αυτές τις μεταβολές επιδιώκουν να αποτιμήσουν τα μοντέλα επιλογής, προσφέροντας απάντηση σε τέσσερα βασικά ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι ιδιότητες (ή τα χαρακτηριστικά) του αγαθού που καθορίζουν την αξία που του προσδίδουν οι ερωτώμενοι.
- Ποια είναι η σειρά κατάταξης των χαρακτηριστικών αυτών.
- Ποια είναι η αξία της μεταβολής περισσότερων του ενός χαρακτηριστικών, ταυτόχρονα.
- Ποια είναι η συνολική αξία του αγαθού.

Στα Πειράματα Επιλογής παρουσιάζονται στους ερωτώμενους μια σειρά από εναλλακτικές επιλογές και τους ζητείται να επιλέξουν την πιο ελκυστική. Μεταξύ των επιλογών υπάρχει και η υφιστάμενη κατάσταση. Στην Εξαρτημένη Ταξινόμηση ζητείται από τους ερωτώμενους να κατατάξουν, κατά

σειρά προτίμησης, μια ομάδα εναλλακτικών επιλογών. Κάθε ομάδα επιλογών περιλαμβάνει ένα σετ χαρακτηριστικών που προσφέρονται σε διαφορετικά επίπεδα. Πρέπει να περιλαμβάνεται πάντα η επιλογή της υφιστάμενης κατάστασης, αλλιώς ο ερωτώμενος μπορεί να αναγκαστεί να επιλέξει μια επιλογή. Στην Εξαρτημένη Βαθμολόγηση παρουσιάζεται στους ερωτώμενους μια σειρά εναλλακτικών επιλογών τις οποίες οι ερωτώμενοι καλούνται να βαθμολογήσουν στη βάση μιας καθορισμένης αριθμητικής κλίμακας. Κάθε επιλογή διαφέρει ως προς τα προσφερόμενα χαρακτηριστικά της. Από τη βαθμολόγηση των ερωτώμενων εξάγονται συμπεράσματα ως προς τις προτιμήσεις τους. Η Σύγκριση κατά Ζεύγη αποτελεί συνδυασμό των Πειραμάτων Επιλογής και της Εξαρτημένης Βαθμολόγησης. Στον ερωτώμενο δίνονται δύο εναλλακτικά σενάρια και του ζητείται να εκφράσει την προτίμησή του με τη βοήθεια μιας κλίμακας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τις τέσσερις μεθόδους μόνο τα Πειράματα Επιλογής και η Εξαρτημένη Ταξινόμηση έχουν στενή σχέση με την οικονομική θεωρία, γεγονός που επιτρέπει την εκτίμηση της αξίας του υπό εξέταση αγαθού (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008).

### **Γ. Δευτερογενής Εκτίμηση**

#### **▪ Μέθοδος Μεταφοράς Οφέλους (ή κόστους):**

Η μέθοδος στηρίζεται στη διαδικασία μεταφοράς υφιστάμενων δεδομένων αποτίμησης ενός αγαθού, σε ένα άλλο αγαθό με παρόμοια χαρακτηριστικά. Η μέθοδος είναι ιδιαίτερα χρήσιμη όταν δεν είναι εφικτή η διενέργεια πρωτογενούς έρευνας. Υπάρχουν τέσσερις διαφορετικές τεχνικές για την εφαρμογή της μεθόδου:

- Απλή μεταφορά τιμής
- Εκτίμηση της κεντρικής τάσης (μέση τιμή)
- Μεταφορά συνάρτησης
- Μετά επεξεργασία (meta analysis)

Η Μέθοδος Μεταφοράς Οφέλους έχει εξαιρετικά περιορισμένη εφαρμογή στα πολιτιστικά αγαθά, δεδομένης της μοναδικότητάς τους που καθιστά δύσκολη τη μεταφορά οφέλους από ένα αγαθό σε άλλο. Η εφαρμογή της μεθόδου στα πολιτιστικά αγαθά ενέχει τον κίνδυνο σημαντικών λαθών, που απορρέουν από τα χαρακτηριστικά του αγαθού, το βαθμό και το είδος των εξεταζόμενων μεταβολών, την τοπική/εθνική/παγκόσμια εμβέλεια της σημασίας του αγαθού, το ισχύον νομικό/πολιτικό κ.λπ. πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται το αγαθό, τη διαφοροποίηση των χαρακτηριστικών της αγοράς (από ένα αγαθό σε ένα άλλο), το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού αναφοράς (τον οποίο το αγαθό αφορά ή επηρεάζει) αλλά και η διαφοροποίηση στοιχείων της έρευνας (τεχνική προθυμίας πληρωμής, μέθοδος που εφαρμόζεται κ.λπ) (Tuan 2007, Eftac 2005, Ready and Navrud 2006).

Σημαντική παράμετρος στον υπολογισμό της συνολικής οικονομικής αξίας ενός πολιτιστικού αγαθού είναι η «αγορά» στην οποία απευθύνεται (ή την οποία αφορά). Ένα πολιτιστικό αγαθό μπορεί να έχει αξία τοπική (άμεση τοπική κοινωνία στην οποία βρίσκεται), εθνική (το σύνολο της χώρας στην οποία ανήκει) ή παγκόσμια. Ιστορικά κτίρια ή τόποι παγκόσμιας εμβέλειας αφορούν, συνήθως, την παγκόσμια εν δυνάμει «αγορά», με την έννοια ότι το σύνολο των ατόμων που θα ήταν

πρόθυμο να πληρώσει για την προστασία τους ή για να τα επισκεφθεί αποτελεί τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού. Η συγκεκριμένη παράμετρος αποκτά ιδιαίτερη σημασία, όταν πρόκειται για την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της αποτίμησης των αγαθών σε πολιτικές προστασίας τους. Συνήθως, ανάλογες πολιτικές βασίζονται στην αξιολόγηση της αξίας ενός αγαθού σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο. Εντούτοις, η επέκταση της «αγοράς» του μπορεί να ανατρέψει σημαντικά τα δεδομένα (τόσο ως προς το ύψος των δαπανών όσο και ως προς την πηγή χρηματοδότησης) (Navrud and Ready, 2002). Ένα, επιπλέον, ζήτημα που αναδεικνύεται αφορά στην αξιοποίηση των αποτελεσμάτων των ερευνών αποτίμησης των πολιτιστικών αγαθών. Υπάρχει σχετική βιβλιογραφία, συνεχώς αυξανόμενη, σχετικά με την αποτίμηση της αξίας των πολιτιστικών αγαθών αλλά πολύ λίγες μελέτες έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα της αξιοποίησης, σε πολιτικό επίπεδο, των αποτελεσμάτων των ερευνών ώστε αυτά να συμβάλουν στην προστασία των αγαθών και της πολιτιστικής κληρονομιάς, γενικά (Tuan and Navrud, 2008).

#### **1.4 Η Μέθοδος Υποθετικής Αξιολόγησης (Contingent Valuation Method - CVM)**

##### **1.4.1 Γενικά στοιχεία για τη μέθοδο**

Η Μέθοδος Υποθετικής Αξιολόγησης (ΜΥΑ) είναι μια απλή, ευέλικτη μέθοδος αποτίμησης μη αγοραίων αγαθών που χρησιμοποιείται ευρέως στις αναλύσεις κόστους - οφέλους και στην αξιολόγηση των επιπτώσεων από τη μεταβολή της ποιότητας των περιβαλλοντικών και των πολιτιστικών αγαθών. Η ΜΥΑ αποτιμά αξίες χρήσης και αξίες μη-χρήσης των αγαθών αξιοποιώντας τις προτιμήσεις των ερωτώμενων, οι οποίοι εκφράζουν την προθυμία πληρωμής τους (WTP) ή αποδοχής αποζημίωσης (WTA) σχετικά με κάποια συγκεκριμένη μεταβολή στην κατάσταση ενός περιβαλλοντικού ή πολιτιστικού αγαθού (Hoyos and Mariel 2010, Mitchell and Carson 1989, Hanemann 1994, Navrud 1995, Whittington 1998, Santagata and Signorello 2000, Venkatachalam 2004, Wattage 2002, Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008).

Η μέθοδος προτάθηκε αρχικά, το 1947, από τον Ciriacy – Wanttrup, στο πλαίσιο έρευνας σε περιβαλλοντικά αγαθά. Εντούτοις, ο πρώτος που έκανε εμπειρική χρήση της μεθόδου ήταν ο Davis το 1963 και αργότερα οι Bohm (1972), Hammack and Brown (1974), Randal et al (1974) και Brookshire et al (1976) – πάντα σε περιβαλλοντικά αγαθά. Η μέθοδος έγινε ευρέως γνωστή και αποδεκτή, τη δεκαετία του '70, στην αποτίμηση της αξίας των περιβαλλοντικών αγαθών, κυρίως μετά την αναγνώριση της σημασίας δύο βασικών αξιών μη-χρήσης, ως βασικών αξιών της συνολικής οικονομικής αξίας ενός αγαθού: της αξίας Επιλογής (Option Value) και της αξίας Ύπαρξης (Existence Value). Το κυριότερο πλεονέκτημά της, έναντι των άλλων μεθόδων, είναι ότι μπορεί να αποτιμά τις αξίες μη-χρήσης των αγαθών (Hoyos and Mariel 2010, Venkatachalam 2004, Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008). Στη μέθοδο δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή κατά τη δεκαετία του '80, όταν δόθηκε η δυνατότητα στις κρατικές υπηρεσίες να διεκδικήσουν αποζημιώσεις για ζημιές σε περιβαλλοντικούς πόρους της αρμοδιότητάς τους. Το είδος των ζημιών που οι υπηρεσίες έπρεπε να αποτιμήσουν περιελάμβανε και αξίες μη-χρήσης. Έτσι προέκυψε η ανάγκη για την αξιοποίηση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης. Η διαρροή πετρελαίου του Exxon Valdez στο πέραςμα Prince William

Sound (24 Μαρτίου 1989) ήταν η πρώτη ευρέως γνωστή περίπτωση, όπου έρευνες εφαρμογής της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης χρησιμοποιήθηκαν για την οικονομική αποτίμηση των περιβαλλοντικών ζημιών. Η χρήση της μεθόδου από εκεί και έπειτα, παρά την όποια κριτική δέχεται, έχει ευρέως διαδοθεί και καθιερωθεί ως αξιόπιστο εργαλείο αποτίμησης των περιβαλλοντικών και των πολιτιστικών αγαθών. Η ΜΥΑ κατοχυρώνεται ως χρήσιμο και απαραίτητο εργαλείο αποτίμησης των αγαθών στις ΗΠΑ αλλά και σε πολλούς διεθνείς οργανισμούς, π.χ. World Bank, FAO, UNEP, OECD (Santagata and Signorello, 2000).

Η μέθοδος ενέχει αδυναμίες και δέχθηκε κριτική κατά την εφαρμογή της. Ωστόσο, η σημασία της ανάγκης αποτίμησης των περιβαλλοντικών αγαθών οδήγησε στη σύγκληση μιας επιτροπής οικονομολόγων υπό την αιγίδα της National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA) το 1993, με στόχο την ανάλυση των κυριότερων αδυναμιών της ΜΥΑ και την κατάρτιση συγκεκριμένων κανόνων εφαρμογής της. Η επιτροπή εξέδωσε αναφορά στην οποία περιέγραφε τα σημεία της μεθόδου που αμφισβητούν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων και προχώρησε σε προτάσεις που βελτιστοποιούν την εφαρμογή της μεθόδου. Οι προτάσεις αφορούν στη διατύπωση της προθυμίας πληρωμής, στις πληροφορίες που ο ερευνητής πρέπει να παρέχει στον ερωτώμενο για το αντικείμενο της έρευνας, στον τύπο των ερωτήσεων (ανοιχτές, κλειστές κ.λπ), στην εσωτερική δομή του ερωτηματολογίου κ.λπ. Μεταξύ άλλων, η επιτροπή πρότεινε η ερώτηση της προθυμίας πληρωμής να συνοδεύεται από ερωτήσεις διερεύνησης των αιτιών πληρωμής, και μη πληρωμής, αποκλειστικά κλειστού τύπου. Επίσης, στην κατεύθυνση μιας συντηρητικής εκτίμησης της αξίας του αγαθού προτάθηκε η χρήση της WTP αντί της WTA, ως πιο αξιόπιστης (Arrow et al. 1993, Noonan 2003, Venkatachalam 2004). Εντούτοις, οι κατευθυντήριες γραμμές που όρισε η επιτροπή τίθενται υπό κριτική από τον G. Harrison το 2001 (Harrison, 2001).

Η μαζική εφαρμογή της ΜΥΑ στην αποτίμηση των πολιτιστικών αγαθών γίνεται μετά το 1993, κυρίως, μετά τη δημοσιότητα που είχε πάρει η μέθοδος εξαιτίας της επιτροπής NOAA (Noonan, 2002, 2003). Η ικανότητά της να αποτιμά τις αξίες μη-χρήσης των αγαθών αυτών την καθιέρωσε ως την πλέον κατάλληλη για την αποτίμησή τους. Η πρώτη μελέτη εφαρμογής της ΜΥΑ στην αποτίμηση του κοινωνικού οφέλους από την τέχνη πραγματοποιήθηκε από τους Withers και Throsby το 1983, στην Αυστραλία: «Measuring the Demand for the Arts as a Public Good: Theory and Empirical Results». Ωστόσο, μελέτες εφαρμογής της ΜΥΑ σε πολιτιστικά αγαθά, γενικά, αναφέρονται ήδη από τη δεκαετία του '70 (Throsby, 2003). Ώθηση για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας (Throsby and Withers, 1983) δόθηκε εξαιτίας των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών, στην Αυστραλία: η τέχνη έμοιαζε να πρέπει να αποδείξει την οικονομική της σημασία, δεδομένων και των περιορισμών των δημοσίων δαπανών για πολιτιστικούς σκοπούς. Στόχος της έρευνας ήταν να αναδειχθεί και να αποτιμηθεί το κοινωνικό όφελος που προέκυπτε από την τέχνη. Η έρευνα βοήθησε στην αιτιολόγηση μέρους των δημοσίων δαπανών για πολιτιστικούς σκοπούς, τα επόμενα χρόνια.

#### 1.4.2 Θεωρητικό πλαίσιο της μεθόδου

Η ΜΥΑ εκτιμά με άμεσο τρόπο την οικονομική αξία ενός πολιτιστικού αγαθού εξαρτώντας την από τις εκφρασμένες προτιμήσεις των μελών μιας κοινωνίας. Στηρίζεται στη συλλογή πληροφοριών από άτομα ή νοικοκυριά της περιοχής επίδρασης του υπό διερεύνηση σχεδίου, που αφορά σε κάποιο πολιτιστικό αγαθό. Εφόσον τα αγαθά τα οποία αποτιμά δεν εντάσσονται στους μηχανισμούς της αγοράς, η μέθοδος στηρίζεται στη δημιουργία μιας υποθετικής αγοράς γύρω από το εξεταζόμενο αγαθό, για το οποίο οι ερωτώμενοι εκφράζουν τις προτιμήσεις τους. Ο υποθετικός χαρακτήρας της αγοράς δίνει και την ονομασία στη μέθοδο. Η ΜΥΑ ανήκει στην κατηγορία των μεθόδων δεδηλωμένης προτίμησης γιατί οι ερωτώμενοι καλούνται να δηλώσουν άμεσα το ποσό που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν – δεν προκύπτει, δηλαδή, αυτό από την παρατήρηση των επιλογών τους (Noonan 2003, Throsby 2003).

Η ΜΥΑ στηρίζεται στη μέτρηση της μεταβολής της ευημερίας, που συνδέεται με την ποιότητα ή την παροχή ενός πολιτιστικού αγαθού, με τη βοήθεια κατάλληλων τεχνικών. Οι ερωτώμενοι καλούνται να δηλώσουν, σε οικονομικά μεγέθη, τις προτιμήσεις τους για κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο (ανάλογα με το εκάστοτε σενάριο της υποθετικής αγοράς). Πιο συγκεκριμένα καλούνται να δηλώσουν την προθυμία τους να καταβάλουν ορισμένο ποσό (Willingness To Pay) ή να δεχτούν ορισμένο ποσό ως αποζημίωση (Willingness To Accept) προκειμένου να υλοποιηθεί μία συγκεκριμένη μεταβολή στην κατάσταση του πολιτιστικού αγαθού. Η αξία του αγαθού υπολογίζεται με τη βοήθεια τεχνικών όπως η Αντισταθμιστική Μεταβολή (AM) (Compensating variation) και η Ισοδύναμη Μεταβολή (IM) (Equivalent variation). Έτσι, η προθυμία πληρωμής ποσού (wtp) εκφράζει το μέγιστο ποσό που ο ερωτώμενος δηλώνει πρόθυμος να καταβάλει για τη βελτίωση του αγαθού (CoV) ή για την αποφυγή της υποβάθμισης του αγαθού (EV) και η προθυμία αποδοχής ποσού (wta) εκφράζει το ελάχιστο ποσό που ο ερωτώμενος δηλώνει ότι αποδέχεται ως αποζημίωση για να δεχτεί την υποβάθμιση του αγαθού (CoV) ή για να παραιτηθεί της απαίτησής του για βελτίωση του αγαθού (EV).

Τα στοιχεία που αξιοποιεί η μέθοδος συλλέγονται με ερωτηματολόγια, τα οποία συγκεντρώνονται τηλεφωνικά, ταχυδρομικά (με συμβατικό ή με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο) και με κατά πρόσωπο συνεντεύξεις είτε σε σπίτια είτε σε ανοικτούς χώρους. Σημεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής για την εφαρμογή της μεθόδου είναι: Ο καθορισμός του πληθυσμού, η επιλογή δείγματος και της μεθόδου δειγματοληψίας, ο καθορισμός του «σεναρίου», ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου και η ορθή αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της δειγματοληπτικής εργασίας. Το πιο σημαντικό σημείο από τα παραπάνω είναι ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου και ιδιαίτερα ο τρόπος που θα τεθεί η ερώτηση για την επιθυμία χρηματικής συνεισφοράς ή αποζημίωσης σε σχέση με το υπό διερεύνηση σενάριο. Το ερωτηματολόγιο αποτελεί το πιο κρίσιμο σημείο της μεθόδου γιατί παρέχει πληροφορίες στον ερωτώμενο σχετικά με ένα υποθετικό σχέδιο μεταβολής (προστασίας, αποκατάστασης, ανάδειξης κ.λπ) της κατάστασης ενός συγκεκριμένου πολιτιστικού αγαθού. Ο βασικός κορμός της συνέντευξης πραγματεύεται το ποσό που είναι διατεθειμένος να πληρώσει κάποιος ώστε να πραγματοποιηθεί το συγκεκριμένο σχέδιο μεταβολής της κατάστασης του αγαθού. Η ερώτηση για το μέγιστο χρηματικό ποσό που είναι διατεθειμένος κάποιος να καταβάλλει, αφού πρώτα έχει απαντήσει θετικά στην ερώτηση εάν προτίθεται να πληρώσει για το εν λόγω αγαθό,



μπορεί να τεθεί με διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι παρουσιάζονται αναλυτικά στην επόμενη ενότητα.

Εκτός από τη βασική ερώτηση για την πρόθεση χρηματικής συνεισφοράς, στα ερωτηματολόγια συγκεντρώνονται και άλλες πληροφορίες σχετικά με το οικογενειακό εισόδημα, τα μέλη που απαρτίζουν το νοικοκυριό, την ηλικία, το φύλο, το επίπεδο μόρφωσης, το επάγγελμα, την οικειότητα του ερωτώμενου με το θέμα κ.λπ. Στη βάση των ερωτήσεων αυτών μπορεί να πραγματοποιηθεί μια ανάλυση παλινδρόμησης δίνοντας μια εξίσωση προθυμίας για πληρωμή του ερωτώμενου  $i$ , της γενικής μορφής (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008):

$$WTP_i = f(Q_i, Y_i, T_i, S_i)$$

όπου  $WTP_i$  = το προτιθέμενο ποσό πληρωμής

$Q_i$  = η ποσότητα ή η ποιότητα του χαρακτηριστικού

$Y_i$  = το εισόδημα

$T_i$  = ο δείκτης προτίμησης

$S_i$  = ομάδα σχετικών κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων

Συνήθως, κατά την εφαρμογή της μεθόδου υπολογίζεται ο μέσος όρος της υποθετικής χρηματικής συνεισφοράς, ο οποίος πολλαπλασιάζεται με τον συνολικό αριθμό των ενδιαφερομένων και έτσι, αποτιμάται η συνολική οικονομική αξία του υπό μελέτη πολιτιστικού αγαθού. Η επιλογή της μέσης τιμής ή της διαμέσου όπως και ο τρόπος αξιολόγησης των δεδομένων για τον υπολογισμό της μέσης τιμής και της διαμέσου αποτελεί αντικείμενο διερεύνησης.

Κατά την εφαρμογή της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης ακολουθούνται έξι βασικά στάδια:

#### 1<sup>ο</sup> στάδιο: Προετοιμασία της έρευνας.

Οι κύριες εργασίες στο στάδιο της προετοιμασίας της έρευνας είναι η κατασκευή του ερωτηματολογίου, ο καθορισμός του πληθυσμού, ο καθορισμός του δείγματος και της δειγματοληπτικής μεθόδου. Συγκεκριμένα:

*Κατασκευή ερωτηματολογίου:* Το ερωτηματολόγιο αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την επιτυχία της μεθόδου. Η σωστή διατύπωση των ερωτήσεων και η ανάγκη να διευθετηθούν λεπτά ζητήματα κατάταξης και κλιμάκωσης των ερωτήσεων, αποτελούν σημεία τα οποία απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή. Κύρια σημεία στα οποία πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή κατά τη διαδικασία κατασκευής του ερωτηματολογίου είναι:

- Ο καθορισμός του αντικειμένου της έρευνας.
- Ο καθορισμός της φύσης των προσδοκώμενων απαντήσεων.
- Η εξάλειψη περιττών ερωτήσεων που μπορούν να προκαλέσουν σύγχυση στους ερωτώμενους.
- Ο τύπος των ερωτήσεων (κλειστού ή ανοιχτού τύπου, κ.λπ.), ο οποίος πρέπει να συμβαδίζει με τις διαθέσιμες τεχνικές στατιστικής ανάλυσης.
- Η σειρά των ερωτήσεων βάσει του περιεχομένου τους.
- Η απλή και σαφής διατύπωση των ερωτήσεων.

*Καθορισμός πληθυσμού αναφοράς, δείγματος και δειγματοληπτικής μεθόδου:* Καθορίζεται ο πληθυσμός ο οποίος επηρεάζεται από την εξεταζόμενη μεταβολή στο αγαθό που μελετάται και του οποίου η άποψη κρίνεται απαραίτητο να διερευνηθεί στην αποτίμηση της οικονομικής αξίας του αγαθού. Στη συνέχεια, αφού έχει υπολογισθεί ο συνολικός αριθμός των ατόμων / νοικοκυριών του πληθυσμού αναφοράς (βάσει στατιστικών στοιχείων, στοιχείων σχετικών φορέων κ.λπ.) καθορίζεται το δείγμα του πληθυσμού που θα συμπεριληφθεί στην έρευνα. Για τον καθορισμό του δείγματος ακολουθούνται οι κανόνες της κοινωνικής έρευνας και οι απαιτήσεις της στατιστικής επιστήμης. Τέλος, με βάση τα διαθέσιμα μέσα (πλήθος ερευνητών, οικονομικοί πόροι, κ.λπ.) επιλέγεται ο τρόπος δειγματοληψίας (προσωπικές συνεντεύξεις, τηλεφωνικές συνεντεύξεις κ.λπ.).

**2<sup>ο</sup> στάδιο: Υλοποίηση της έρευνας.**

Εφόσον έχει ολοκληρωθεί το 1<sup>ο</sup> στάδιο, ο ερευνητής περνά στην υλοποίηση της έρευνας (συλλογή ερωτηματολογίων).

**3<sup>ο</sup> στάδιο: Επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας και ανάλυση των αποτελεσμάτων της.**

Συγκέντρωση και στατιστική επεξεργασία όλων των δεδομένων που προκύπτουν από την έρευνα. Ανάλυση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

**4<sup>ο</sup> στάδιο: Υπολογισμός της εκφρασμένης μέσης αξίας του αγαθού.**

Ανάλυση και επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας που αφορούν στην ερώτηση της προθυμίας πληρωμής. Υπολογισμός, βάσει διαφόρων μεθόδων, της εκφρασμένης μέσης αξίας του υπό μελέτη αγαθού. Στατιστική επεξεργασία των δεδομένων.

**5<sup>ο</sup> στάδιο: Υπολογισμός της συνολικής αξίας του αγαθού.**

Υπολογισμός της συνολικής οικονομικής αξίας του αγαθού, μέσω της μέσης τιμής και του συνόλου των ερωτώμενων.

**6<sup>ο</sup> στάδιο: Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και της μεθόδου.**

Ανακεφαλαίωση των βασικών συμπερασμάτων της έρευνας, αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της και της καταλληλότητας της μεθόδου για την αποτίμηση του αγαθού.

Σύμφωνα με σχετικές έρευνες (Hoyos and Mariel 2010, Carson 2000) η δομή του ερωτηματολογίου της ΜΥΑ αποτελείται, συνήθως, από έξι ενότητες:

Στην πρώτη ενότητα δίνονται στον ερωτώμενο κάποιες γενικές πληροφορίες σχετικές με την έρευνα, το αντικείμενό της, το σκοπό της κ.λπ.

Στη δεύτερη ενότητα δίνεται μια πλήρης και αναλυτική περιγραφή του αγαθού που αποτιμάται. Επιπλέον, συλλέγονται πληροφορίες που αφορούν στη γνώση των ερωτώμενων για το αγαθό, στις γενικές αντιλήψεις και απόψεις τους γύρω από αυτό κ.λπ.

Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται το σενάριο της ερώτησης της ΜΥΑ. Παρουσιάζεται, επίσης, η τωρινή κατάσταση του αγαθού και περιγράφεται ο τρόπος μεταβολής του. Παρουσιάζεται, επίσης, η μέθοδος με την οποία ζητείται από τους ερωτώμενους να δηλώσουν την προθυμία πληρωμής τους.

Στην τέταρτη ενότητα οι ερωτώμενοι καλούνται να δηλώσουν το ποσό προθυμίας πληρωμής (ή αποδοχής αποζημίωσης).

Στην πέμπτη ενότητα οι ερωτώμενοι καλούνται να δηλώσουν την αιτία προθυμίας ή όχι πληρωμής (ή αποδοχής) του ποσού.

Στην έκτη ενότητα συλλέγονται κάποιες επιπλέον πληροφορίες από τους ερωτώμενους που αφορούν στα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά.

Βασικά πλεονεκτήματα της ΜΥΑ θεωρούνται (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008):

- Η δυνατότητα αποτίμησης όχι μόνο της «αξίας χρήσης» αλλά και της «αξίας μη-χρήσης» ενός πολιτιστικού αγαθού. Άρα, η δυνατότητα αποτίμησης της ολικής αξίας ενός αγαθού.
- Το ευρύ πεδίο εφαρμογής στην ανάλυση πολιτιστικών θεμάτων.
- Η δυνατότητα *ex ante* εφαρμογής για την αξιολόγηση προτεινόμενων επεμβάσεων, που αφορούν ένα πολιτιστικό αγαθό, αποτελώντας ουσιαστικό βοήθημα στη χάραξη πολιτικής διαχείρισης των πολιτιστικών αγαθών.
- Η ικανότητα εξαγωγής συμπερασμάτων, υπό προϋποθέσεις, αναφορικά με την εκτίμηση των διαφορετικών τύπων αξιών ενός αγαθού.
- Η νομοθετική ισχύς των αποτελεσμάτων ανάλογων ερευνών εφαρμογής της μεθόδου.
- Η δυνατότητά της να εκφράζει τις προτιμήσεις τμήματος ή του συνόλου της κοινωνίας (ανάλογα με τον πληθυσμό που εξετάζεται) και να οδηγεί, έτσι, σε κοινωνικά αποδεκτές λύσεις και πολιτικές με κοινωνική βάση.

Η μέθοδος δέχεται κριτική για ορισμένα στοιχεία της (Venkatachalam 2004, Bateman et al. 1997, Smith 1993, Freeman 1993, NOAA 1993). Βασικά μειονεκτήματα της μεθόδου είναι (Δαμίγος και Καλιαμπάκος 2008, Venkatachalam 2004, Schuman 1996):

- *Στρεβλώσεις στρατηγικής (Strategic biases):*

Το πρόβλημα παρουσιάζεται όταν ο ερωτώμενος σκόπιμα υποβαθμίζει ή αυξάνει το ποσό που είναι διατεθειμένος να πληρώσει πιστεύοντας ότι θα επηρεάσει προς όφελός του τα αποτελέσματα της έρευνας.

- *Στρεβλώσεις υπόθεσης (Hypothetical biases):*

Η υποθετική φύση της μεθόδου δημιουργεί αμφιβολίες σχετικά με την πραγματική καταναλωτική συμπεριφορά των ατόμων ή των νοικοκυριών. Εγείρονται, δηλαδή, ερωτήματα του κατά πόσο θα ήταν διατεθειμένος ο ερωτώμενος να πληρώσει πράγματι το ποσό που δηλώνει αν υπήρχε μια πραγματική αγορά γύρω από το αγαθό. Στον τομέα αυτό έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές πειραματικές εργασίες. Σε σχετικές έρευνες αναφέρεται ότι οι υποθετικές ερωτήσεις ακολουθήθηκαν από πραγματικές απαιτήσεις πληρωμών, στις οποίες ποσοστό 70% - 90% του ποσού που είχε δηλωθεί συγκεντρώθηκε πραγματικά.

- *Στρεβλώσεις πληροφορίας (Information biases):*

Οι ερωτώμενοι μπορεί να μη καταλαβαίνουν ή να μην εμπιστεύονται πλήρως τις πληροφορίες που παρέχονται από την έρευνα. Ενδέχεται, οι ερωτώμενοι, να είναι ελάχιστα εξοικειωμένοι με τη φύση του ζητήματος που διερευνάται. Ανεπαρκείς πληροφορίες που ενδεχομένως παρέχονται στον ερωτώμενο, για το υπό μελέτη ζήτημα, έχει ως αποτέλεσμα να αμφισβητείται η αξιοπιστία της απάντησής του. Ενδέχεται, επίσης, οι ερωτώμενοι να αντιδρούν με βάση μια γενική αντίληψη που έχουν για το θέμα, η οποία να μη συμφωνεί πλήρως με τα στοιχεία της έρευνας. Αυτό μπορεί να οδηγήσει είτε στο να μην απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις είτε στο να δώσουν μια ανακριβή εκτίμηση του ποσού που είναι πρόθυμοι να πληρώσουν. Σε ορισμένες περιπτώσεις, πληροφορίες

που δίνονται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης (από τον ερευνητή) ενδέχεται να επηρεάσουν την κρίση του ερωτώμενου.

- *Σχεδιαστικές στρεβλώσεις (Design biases):*

Προέρχονται από τα σχεδιαστικά χαρακτηριστικά της έρευνας. Τέτοια είναι, π.χ., η δομή του ερωτηματολογίου, η επιλογή του δείγματος, ο τύπος της ερώτησης κ.λπ. Η πιο συνηθισμένη στρέβλωση, στην κατηγορία αυτή, απορρέει από την προτεινόμενη τιμή εκκίνησης, όταν η ερώτηση του ποσού πληρωμής γίνεται με κάποια τεχνική επιλογών. Πολύ χαμηλή τιμή μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα χαμηλή συνολική οικονομική αξία για το αγαθό ή πολύ ψηλή τιμή εκκίνησης μπορεί να αποθαρρύνει πολλούς ερωτώμενους, που τελικά ίσως αρνηθούν να καταβάλουν οποιοδήποτε ποσό.

- *Στρεβλώσεις του τρόπου πληρωμής (Vehicle ή Payment biases):*

Ο τρόπος πληρωμής, η μέθοδος δηλαδή που επιλέγεται (άμεση, έμμεση μέσω φόρου κ.λπ.), μπορεί να επηρεάσει την προθυμία του ερωτώμενου για πληρωμή. Για παράδειγμα, πολλοί ερωτώμενοι μπορεί να διαφωνούν σε ενδεχόμενη φορολογική αύξηση κι έτσι να μειώσουν το ποσό που προτίθενται να καταβάλουν. Μια προτεινόμενη λύση είναι η χρησιμοποίηση εκείνου του τρόπου πληρωμής που είναι πιθανότερο να επιλεγεί στην πραγματικότητα.

- *Το πρόβλημα της αποτίμησης του μέρους και του συνόλου ενός αγαθού (Part – whole bias):*

Σε ορισμένες περιπτώσεις ζητείται από τους ερωτώμενους να αποτιμήσουν, αρχικά, τμήμα ενός αγαθού (π.χ. ένα κτίριο που ανήκει σε ένα σύνολο κτιρίων) και, στη συνέχεια, το σύνολο του αγαθού. Έχει παρατηρηθεί ότι οι ερωτώμενοι δίνουν παραπλήσιες απαντήσεις. Το φαινόμενο ανάγεται στον τρόπο κατανομής του εισοδήματος των ερωτώμενων, μεταξύ των διαφόρων αναγκών και επιθυμιών τους. Αρχικά διαιρούν το ολικό εισόδημα σε αρκετές κατηγορίες εξόδων (στέγαση, φαγητό κ.λπ.). Στη συνέχεια διαιρούν κάθε κατηγορία σε άλλες μικρότερες. Μια προτεινόμενη λύση είναι να ζητηθεί από τους ερωτώμενους να υπολογίσουν το συνολικό ποσό που είναι διατεθειμένοι να ξοδέψουν για το σύνολο του αγαθού και στη συνέχεια να το διαιρέσουν για κάθε ένα επιμέρους από τα αγαθά του συνόλου. Μια, επίσης, λύση είναι ο περιορισμός της χρήσης της μεθόδου στην αποτίμηση ευρύτερων ομάδων αγαθών.

- *Στρεβλώσεις λόγω διαφορετικής συμπεριφοράς στην επιθυμία πληρωμής για απόκτηση ή απώλεια ενός αγαθού (WTP vs WTA biases):*

Η ερώτηση που αφορά στο ποσό πληρωμής γίνεται είτε ως ερώτηση προθυμίας πληρωμής είτε ως ερώτηση επιθυμίας αποδοχής ορισμένου ποσού. Θεωρητικά, το ύψος των δύο ποσών θα έπρεπε να είναι το ίδιο. Εντούτοις, στην πράξη, παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση των ποσών. Σχετικές έρευνες αναφέρουν ότι η επιθυμία καταβολής ποσού είναι συνήθως το 1/3 ή το 1/5 της επιθυμίας αποδοχής ποσού, ως αποζημίωση. Το φαινόμενο εξηγείται δεδομένης της ανθρώπινης ψυχολογίας. Οι άνθρωποι αξιολογούν ως σημαντικότερη την απώλεια ενός αγαθού, παρά την απόκτηση ενός νέου αγαθού. Το φαινόμενο αυτό δημιουργεί προβλήματα σχετικά με τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών αφού υπάρχει το ενδεχόμενο η αξία ενός αγαθού είτε να υποτιμάται είτε να υπερεκτιμάται.

Ιδιαίτερα στην εφαρμογή της ΜΥΑ σε θέματα πολιτιστικών αγαθών έχουν παρατηρηθεί οι παρακάτω αδυναμίες. Σύμφωνα με τον Throsby (2001 & 2003) ένα από τα μειονεκτήματα της

μεθόδου είναι η αδυναμία της να αποτιμήσει τη συνολική οικονομική αξία των πολιτιστικών αγαθών, αδυναμία που απορρέει από την ίδια την πολυδιάστατη φύση των συγκεκριμένων αγαθών. Η αξία των πολιτιστικών αγαθών δεν είναι σταθερή, υπόκειται στην αξιολόγηση της κοινωνίας, δεν έχει κοινή βάση αναφοράς (είναι υποκειμενική για κάθε άνθρωπο) και περιέχει συνιστώσες που δεν είναι εύκολο να κατανοηθούν, να ποσοτικοποιηθούν ή να αξιολογηθούν.

Μεταξύ των στοιχείων που μπορεί, επίσης, να θέσουν ζήτημα αξιοπιστίας της μεθόδου είναι το φαινόμενο που καλείται ως «warm glow effect»: οι ερωτώμενοι εμφανίζουν θετική προθυμία πληρωμής, η οποία δεν αντανακλά την πραγματική αξία που αποδίδουν στο, υπό μελέτη, αγαθό αλλά τη διάθεση της στιγμής να συνεισφέρουν και την ικανοποίηση που κομίζουν από τη συνεισφορά τους αυτή. Ωστόσο, υποστηρίζεται η άποψη ότι ανεξάρτητα από το κίνητρο της προθυμίας πληρωμής, αυτή παραμένει. Οπότε, κι αν αυτή απορρέει μόνο από το θετικό αίσθημα της συνεισφοράς μπορεί να συμπεριληφθεί στην οικονομική αξία του αγαθού (Nunes and Schokkaert, 2003).

Η συστηματική εφαρμογή της μεθόδου, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, τόσο σε περιβαλλοντικά όσο και σε πολιτιστικά αγαθά οδηγεί στη συνεχή βελτίωση και θωράκιση της αξιοπιστίας της. Αποδεικνύεται ότι ο καλός, συνολικός, σχεδιασμός της έρευνας αίρει τις βασικές της αδυναμίες. Η διατύπωση του σεναρίου κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική. Πρέπει να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα έτσι ώστε τα αποτελέσματα της έρευνας να είναι ρεαλιστικά. Σε μεγάλο βαθμό, οι στρεβλώσεις ελέγχονται αποτελεσματικά ή γίνονται κατανοητές και ορατές, στην εκτίμηση της προθυμίας πληρωμής και επομένως διαχειρίσιμες ώστε να μην επηρεάζουν την αξιοπιστία της μεθόδου (Throsby, 2003). Η μέθοδος παραμένει, μέχρι σήμερα, το καλύτερο και πιο αξιόπιστο εργαλείο αποτίμησης των μη εμπορεύσιμων αγαθών και το μοναδικό που μπορεί να αποτιμά την οικονομική αξία των αξιών μη-χρήσης, των αγαθών αυτών. Η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της μεθόδου είναι δεδομένη τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε πολιτικό επίπεδο (Erstein, 2003).

### **1.5 Παραδείγματα εφαρμογής της ΜΥΑ σε πολιτιστικά αγαθά**

Οι πρώτες μελέτες αποτίμησης πολιτιστικών αγαθών, όπως προαναφέρθηκε, έγιναν τη δεκαετία του 1980, ενώ σημαντική επέκταση της σχετικής έρευνας πραγματοποιείται μετά το 2000 (Noonan, 2003). Σε σχετική μελέτη (Provins et. al., 2005) αναφέρεται ότι μέχρι το 2005 καταγράφονται 33 συνολικά μελέτες αποτίμησης που αφορούν ιστορικό περιβάλλον – είτε ιστορικά κτίρια (ναοί, κάστρα κ.λπ.) είτε ιστορικοί και αρχαιολογικοί τόποι. Η σχετική βιβλιογραφία αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα των πολιτιστικών αγαθών, ως βασικό χαρακτηριστικό τους, στοιχείο που δεν επιτρέπει σημαντική δυνατότητα συγκριτικής ανάλυσης των επιμέρους αποτελεσμάτων. Εντούτοις, ορισμένα γενικά συμπεράσματα επισημαίνονται. Από την ενδελεχή έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε υφιστάμενες μελέτες, δεν εντοπίστηκε αντίστοιχη μελέτη που να αφορά στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ορεινού οικισμού.

Στόχος στην ενότητα αυτή είναι η συνοπτική παρουσίαση ορισμένων μελετών ΜΥΑ σε τόπους με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία, ως οι πιο κοντινοί με το αντικείμενο της παρούσας διδακτορικής διατριβής. Αναλυτική αναφορά στο σύνολο των καταγεγραμμένων μελετών ΜΥΑ σε

πολιτιστικά αγαθά δίνεται στη βιβλιογραφία. Στην ενότητα που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικά (μεθοδολογία και συμπεράσματα) επτά μελέτες, οι οποίες αφορούν σε ιστορικές πόλεις ή τμήματα αυτών και αξιόλογα συγκροτήματα κτιρίων ή ναών.

- **Fes Medina: Ιστορική πόλη στο Μαρόκο.**

Η πόλη κηρύχθηκε μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO (1976). Κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες έχουν συμβάλει στην σημαντική υποβάθμιση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της ιστορικής πόλης. Η ΜΥΑ έγινε με στόχο τη διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για την υλοποίηση έργων αποκατάστασης και προστασίας της τοπικής αρχιτεκτονικής. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι επισκέπτες της πόλης και του Μαρόκου (οι οποίοι δεν είχαν επισκεφθεί την πόλη, κατά τη διάρκεια της έρευνας). Στους επισκέπτες δινόταν μια πλήρης περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης της πόλης (κείμενο και φωτογραφίες) και μια περιγραφή του σχεδίου αποκατάστασης της πόλης. Η προθυμία πληρωμής εξετάζονταν μέσω του σεναρίου πληρωμής εισιτηρίου εισόδου στην πόλη. Οι επισκέπτες της πόλης δήλωσαν, κατά μέσο όρο, ποσά μεταξύ 38 – 70 US\$ ενώ οι επισκέπτες του Μαρόκου 22 - 31 US\$, αντίστοιχα. Πραγματοποιήθηκε αντίστοιχη έρευνα και σε Ευρωπαίους πολίτες (μη επισκέπτες της πόλης). Τα ποσά που δήλωσαν, κατά μέσο όρο, κυμαίνονταν μεταξύ 6 -17 US\$. Βασικό συμπέρασμα των μελετών ήταν ότι η προθυμία πληρωμής όσων είχαν ήδη επισκεφθεί την πόλη ήταν μεγαλύτερη εκείνων που δεν την είχαν επισκεφθεί. Τα μέγιστα ποσά, αντίστοιχα, ήταν \$200 και \$100. Η άμεση επαφή των επισκεπτών με την πόλη, τους έδινε τη δυνατότητα να έχουν σαφέστερη εικόνα της υφιστάμενης κατάστασης και των αποτελεσμάτων από την εφαρμογή του σχεδίου αποκατάστασής της. Η γνωριμία με την πόλη και το πρόβλημα κινητοποίησε και μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής τους (Carson, Mitchell and Copaway, 1998).

- **Valdivia. Σύνολο ιστορικών κτιρίων στην πόλη Valdivia, στη Χιλή.**

Κτίρια με ιδιαίτερα αξιόλογη αρχιτεκτονική της Ισπανικής παράδοσης, οχυρωματικά έργα της Ισπανικής Αυτοκρατορίας και της Γερμανικής αποικιοκρατίας του 19<sup>ου</sup> αι., στη μικρή πόλη Valdivia στο νότιο τμήμα της Χιλής. Πολλά από τα κτίρια κινδυνεύουν με καταστροφή τόσο από την αδυναμία των ιδιοκτητών να τα συντηρήσουν λόγω περιορισμένων οικονομικών πόρων όσο και από την δελεαστική, οικονομικά, μετατροπή τους σε άλλες χρήσεις. Η ΜΥΑ έγινε με στόχο τη διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για την προστασία των κτιρίων. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι επισκέπτες της περιοχής. Η προθυμία πληρωμής εξετάζονταν μέσω του σεναρίου πληρωμής εισιτηρίου εισόδου στον ιστορικό οικιστικό ιστό της πόλης, με δεδομένο ότι τα έσοδα από τα εισιτήρια θα προορίζονταν για την προστασία και αποκατάσταση των κτιρίων. Το 79% περίπου των επισκεπτών εξέφρασε θετική προθυμία πληρωμής. Η έρευνα έδειξε ότι στην προθυμία πληρωμής επέδρασαν δύο στοιχεία: το αν ο επισκέπτης είναι ξένος ή ντόπιος και το αν διαμένει (κατά την επίσκεψη του) σε κάποιο συγγενικό /φιλικό πρόσωπο ή σε ξενοδοχείο. Η προθυμία πληρωμής βρέθηκε να μην επηρεάζεται από το εισόδημα, το επίπεδο εκπαίδευσης και το αν ο ερωτώμενος είναι μέλος κάποιου πολιτιστικού συλλόγου (Montenegro, Huaquin and Prieto, 2009).

- **Grainger Town. Πόλη με αξιόλογη αρχιτεκτονική του 19<sup>ου</sup> αι. και σημαντική ιστορική αξία, που αποτελεί τμήμα της πόλης Newcastle upon Tyne, της Αγγλίας.**

Η αρχιτεκτονική της πόλης έχει υποβαθμιστεί σημαντικά (αλλαγή κοινωνικών και οικονομικών δομών, κλείσιμο μικρών μαγαζιών, προβλήματα υποδομών, εγκατάλειψη κτιρίων). Η έρευνα έγινε με στόχο τη διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για την προστασία και αποκατάσταση των κτιρίων. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι κάτοικοι της περιοχής. Η προθυμία πληρωμής εξετάσθηκε μέσω του σεναρίου καταβολής επιπλέον φόρου, στο Δημοτικό φόρο που ήδη κατέβαλαν οι κάτοικοι. Το 90% των κατοίκων δήλωσε ότι ήταν απαραίτητη η αποκατάσταση και διατήρηση πολλών κτιρίων και τμημάτων της πόλης, ειδικά των πιο παλιών και πιο ιστορικών κτιρίων. Τα 2/3 των ατόμων αυτών δήλωσαν επίσης ότι αυτό έπρεπε να γίνει άμεσα και επειγόντως. Ωστόσο, παρά την έντονα θετική στάση τους, μόνο το 53% αυτών δήλωσε πρόθυμο να καταβάλει επιπλέον φόρο για το σκοπό αυτό. Οι κυριότερες αιτίες της θετικής προθυμίας πληρωμής ήταν: «είναι σημαντική η διατήρηση της ιστορικής πόλης», «είναι κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς της Μ. Βρετανίας, είναι στοιχείο της τοπικής ταυτότητας» και, σε μικρότερο ποσοστό, «είναι σημαντική ως πόλος έλξης τουρισμού». Οι κυριότερες αιτίες της αρνητικής προθυμίας πληρωμής ήταν: «πληρώνω ήδη σημαντικό φόρο για το σκοπό αυτό», «είναι ευθύνη των ιδιοκτητών των ιστορικών κτιρίων» και, σε μικρότερα ποσοστά, «δεν μπορώ να συνεισφέρω λόγω χαμηλού εισοδήματος», «τα χρήματα θα έπρεπε να δοθούν σε κάτι άλλο, σημαντικότερο». Προκύπτει ότι η μέση τιμή ανά νοικοκυριό, το χρόνο, ήταν £10 - £14 (το 1995) και η συνολική ετήσια οικονομική αξία ήταν £1.000.000 (Garrod, Willis, Bjarnadottir and Cockbain, 1996).

- **Historic Centre of Split: Ιστορικό κέντρο της πόλης Split, στην Κροατία.**

Το ιστορικό κέντρο της πόλης περιλαμβάνει κτίρια Μεσαιωνικής, Ρωμαϊκής και Μπαρόκ αρχιτεκτονικής. Πολλά τμήματα της πόλης έχουν υποβαθμιστεί και χρήζουν αποκατάστασης ενώ στον πυρήνα της πόλης πολλά κτίρια κινδυνεύουν να καταρρεύσουν. Η ΜΥΑ εφαρμόστηκε με στόχο την διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για την αποκατάσταση και προστασία κτιρίων του ιστορικού κέντρου. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι κάτοικοι της πόλης και οι επισκέπτες της. Η προθυμία πληρωμής των επισκεπτών εξετάσθηκε μέσω σεναρίου επιβολής επιπρόσθετου ποσού στον ήδη υφιστάμενο τουριστικό φόρο (tourist tax), τα χρήματα του οποίου θα προορίζονταν για εργασίες αποκατάστασης των κτιρίων. Η προθυμία πληρωμής των κατοίκων εξετάσθηκε μέσω σεναρίου δημιουργίας ενός ετήσιου φόρου για εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των κτιρίων. Η μέση τιμή του ποσού που οι επισκέπτες ήταν πρόθυμοι να καταβάλουν ήταν \$40 - \$50, ανά επίσκεψη. Επισκέπτες από τη Δυτική Ευρώπη ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν περισσότερο, συγκριτικά με τους υπόλοιπους. Επισκέπτες που έρχονταν για πρώτη φορά ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν λιγότερο σε σχέση με αυτούς που έρχονταν συχνά. Οι κάτοικοι ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν, κατά μέσο όρο, \$140 - \$200, ανά άτομο, το χρόνο. Η μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής των κατοίκων αιτιολογείται στο ότι πρόκειται για τη δική τους πολιτιστική κληρονομιά, απολαμβάνουν τα οφέλη από τη διατήρησή της όλο το χρόνο και μέρος της δαπάνης επιστρέφει ως όφελος στους ίδιους μέσω του τουρισμού (Provins, Pearce, Ozdemiroglu, Mourato and Morse-Jones, 2008, Pagiola, 1999).

▪ **My Son: Σύμπλεγμα λατρευτικών ναών, στην περιοχή Quangnam στο κεντρικό Βιετνάμ.**

Είναι χαρακτηρισμένο μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς από την UNESCO (1999). Προσελκύει πολλούς επισκέπτες και είναι ζωτικής σημασίας για την τοπική οικονομία. Το My Son απειλείται με καταστροφή, γεγονός που καθιστά αναγκαία την προστασία του. Η ΜΥΑ έγινε με στόχο την διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για την προστασία, τη διατήρηση και την ανάδειξη του My Son. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι: α. Ξένοι επισκέπτες του My Son, β. Βιετναμέζοι επισκέπτες του My Son, γ. Βιετναμέζοι επισκέπτες που επισκέπτονται την περιοχή αλλά όχι τον χώρο του My Son (την περίοδο της έρευνας) και δ. Οι κάτοικοι της περιοχής. Η προθυμία πληρωμής των ξένων επισκεπτών βρέθηκε ότι εξαρτάται από το εισόδημά τους, το επίπεδο εκπαίδευσής τους, την επιθυμία τους να επισκέπτονται ιστορικούς τόπους, την επιθυμία να επισκεφτούν ξανά το χώρο στο μέλλον και το βαθμό ικανοποίησής τους από την επίσκεψη στο My Son. Η προθυμία πληρωμής αυξάνεται μετά την επίσκεψη στο χώρο (θετική wtp: 51%). Η προθυμία πληρωμής των Βιετναμέζων επισκεπτών βρέθηκε ότι εξαρτάται από το πόσο σημαντική θεωρούν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, την επιθυμία να επισκεφτούν ξανά το χώρο στο μέλλον και τον βαθμό ικανοποίησής τους από την επίσκεψη στο My Son (θετική wtp: 42,4%). Η προθυμία πληρωμής των Βιετναμέζων επισκεπτών της περιοχής (εκτός My Son) βρέθηκε ότι εξαρτάται από το επίπεδο εκπαίδευσής τους, το αν είχαν επισκεφθεί το My Son στο παρελθόν και το αν θα επισκεφτούν το My Son στο μέλλον (θετική wtp: 49,2%). Η προθυμία πληρωμής των κατοίκων της περιοχής (εκτός My Son) βρέθηκε ότι εξαρτάται από το εισόδημά τους, το επίπεδο εκπαίδευσής τους, το αν έχουν επισκεφθεί το My Son στο παρελθόν και το αν θεωρούν σημαντική την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (θετική wtp: 45,2%) (Tuan and Navrud, 2008).

▪ **Prinsep Ghat: Ιστορικό μνημείο δίπλα σε ποτάμι στην πόλη της Calcutta, Ινδία.**

Το μνημείο αποτελεί αξιόλογο στοιχείο της περιοχής και εν δυνάμει πόλο έλξης τουρισμού. Η έρευνα έγινε με στόχο τη διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για την τουριστική αξιοποίηση του μνημείου. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι κάτοικοι της πόλης. Η προθυμία πληρωμής εξετάσθηκε μέσω σεναρίου καταβολής ποσού για την υλοποίηση έργων αναψυχής και ανάδειξης του χώρου του μνημείου, με στόχο την τουριστική του αξιοποίηση. Το 77,5% περίπου των κατοίκων εξέφρασε θετική προθυμία πληρωμής. Μόνο το 4% όσων δεν πληρώνουν θεωρεί ότι δεν είναι σημαντική η προστασία του μνημείου. Η πλειονότητα όσων δεν πληρώνουν δηλώνει ότι η χρηματοδότηση για την προστασία πρέπει να βρεθεί από τους επισκέπτες ή από το κράτος. Επίσης σημαντικό ποσοστό αρνείται να πληρώσει λόγω χαμηλού εισοδήματος. Την προθυμία πληρωμής επηρεάζουν οι αξίες μη-χρήσης του μνημείου (*είναι υποχρέωσή μας να προστατεύουμε την πολιτιστική κληρονομιά*), η εν δυνάμει οικονομική του αξία (*πρέπει να προστατευθεί για να συμβάλει στην αύξηση του τοπικού εισοδήματος μέσω του τουρισμού*) και η αξία επιλογής του ως μελλοντικού προορισμού (*πρέπει να προστατευθεί για να μπορεί κάποιος να το επισκεφτεί στο μέλλον*). Η προθυμία πληρωμής δεν εξαρτάται από την ηλικία, την άποψη για την πολιτιστική κληρονομιά της Calcutta γενικά, το αν κάποιος έχει ακούσει για το μνημείο ή το έχει επισκεφθεί, το αν γνωρίζει την ιστορία ή την σημερινή κατάσταση του μνημείου, το αν η πολιτιστική κληρονομιά γενικά αποτελεί πόλο έλξης και τον αριθμό των επισκέψεων που έχει πραγματοποιήσει σε μουσεία τα τελευταία τρία χρόνια. Η συνολική οικονομική αξία του μνημείου που υπολογίστηκε



αποδείχθηκε ότι υπερβαίνει κατά πολύ το απαιτούμενο κόστος συντήρησης και αποκατάστασής του (Dutta, Banerjee and Husain, 2007).

- **Changdeok Palace: Κτιριακό σύνολο (κτισμένο το 1404 σύμφωνα με την τοπική Κορεατική παράδοση) στο κέντρο της Σεούλ.**

Μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO (1997). Τα ιστορικά κτίρια βρίσκονται μέσα σε πάρκο, όπου περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους οι κάτοικοι. Τα κτίρια έχουν υποβαθμιστεί σημαντικά (κακή συντήρηση λόγω έλλειψης πόρων, όχι καλή πρόσβαση, ελλιπής ενημέρωση των επισκεπτών). Η μελέτη έγινε με στόχο τη διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για την προστασία και συντήρηση των κτιρίων. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι επισκέπτες του Changdeok. Η προθυμία πληρωμής εξετάστηκε μέσω σεναρίου καταβολής επιπλέον ποσού εισιτηρίου εισόδου, δεδομένου ότι τα χρήματα θα αξιοποιηθούν για την βελτίωση των κτιρίων, των υπηρεσιών κ.λπ. Η προθυμία πληρωμής εξαρτάται από το εισόδημα, από τη σχέση τωρινής τιμής και αξίας επίσκεψης (κατά πόσο η επίσκεψη στο μνημείο «αξίζει» τα χρήματα του εισιτηρίου), από την άποψη σχετικά με τη σημασία του πολιτιστικού τουρισμού γενικά και από την ποικιλία των προσφερόμενων εναλλακτικών τιμών εισιτηρίου (χρησιμοποιήθηκε κάρτα πληρωμών (payment card): όσο αυξάνονται οι προσφερόμενες τιμές, τόσο μειώνεται η προθυμία αποδοχής υψηλότερου εισιτηρίου). Οι επισκέπτες ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν τουλάχιστον διπλάσιο εισιτήριο (2,5 φορές) από την υφιστάμενη τιμή (Kim, Wong and Cho, 2007).

Οι Navrud και Ready (2002) συνοψίζουν τα κυριότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις μελέτες αποτίμησης πολιτιστικών αγαθών, ως ακολούθως:

- Οι μελέτες αποτίμησης σε πολιτιστικά αγαθά είναι σχετικά λίγες, σε σχέση με τις αντίστοιχες σε περιβαλλοντικά αγαθά. Στις περισσότερες μελέτες χρησιμοποιούνται μέθοδοι δηλωμένης προτίμησης (stated preference methods) και κυρίως η Μέθοδος Υποθετικής Αξιολόγησης (ΜΥΑ).
- Οι διάφορες μελέτες διαφέρουν πολύ μεταξύ τους ως προς το αγαθό που ερευνούν και ως προς το είδος του οφέλους που αποτιμάται. Αυτό καθιστά αρκετά δύσκολη τη μεταξύ τους σύγκριση.
- Γενικά διαπιστώνεται ότι οι άνθρωποι αποδίδουν αξιοσημείωτα θετική αξία στην προστασία και την αποκατάσταση των πολιτιστικών αγαθών. Αυτό σημαίνει ότι η υποβάθμιση και η αλλοίωσή τους θεωρείται πως προκαλούν υποβάθμιση της κοινωνικής ευημερίας, γεγονός που ωθεί στη θετική προθυμία πληρωμής για την προστασία των αγαθών.
- Σε ορισμένες μελέτες παρατηρείται μεγάλο ποσοστό (ως και 90% περίπου) μηδενικής προθυμίας πληρωμής. Κάποιες από τις απαντήσεις αυτές εκφράζουν διαμαρτυρία προς ορισμένα στοιχεία που αφορούν στον τρόπο που είναι δομημένη η έρευνα και άρα δεν αντανακλούν τις πραγματικές προτιμήσεις των ερωτώμενων. Ωστόσο, άλλες αρνήσεις είναι πραγματικές και εκφράζουν αδιαφορία, αδυναμία ανταπόκρισης λόγω χαμηλού εισοδήματος κ.λπ. Οι αρνήσεις αυτές δείχνουν ότι η ευημερία και η ποιότητα ζωής, για ένα κομμάτι της κοινωνίας δεν μοιάζει να επηρεάζεται από την όποια αλλαγή σε πολιτιστικά αγαθά. Σε ορισμένες μελέτες φαίνεται ότι το τμήμα της κοινωνίας που είναι διατεθειμένο να προστατεύσει τα πολιτιστικά αγαθά είναι μια μειονότητα που συνήθως είναι χρήστες του αγαθού, οικονομικά ευκατάστατοι και μορφωμένοι. Πάντως, όλα τα επιμέρους συμπεράσματα

αναδεικνύονται σημαντικά σε επίπεδο πολιτικής διαχείρισης της χρηματοδότησης των πολιτιστικών αγαθών. Αν για παράδειγμα τα 2/3 μιας κοινωνίας δηλώνουν μηδενική προθυμία πληρωμής, τότε δεν είναι εφικτή, π.χ., η επιβολή χρηματοδότησης των αγαθών μέσω της φορολογίας.

- Οι αξίες που προκύπτουν για τους χρήστες του αγαθού (επισκέπτες ή κάτοικοι) είναι σταθερά μεγαλύτερες από εκείνες των μη χρηστών. Εντούτοις, η αξία που προκύπτει από τους χρήστες μόνο, ενδέχεται να μην επαρκεί για την βιώσιμη προστασία των, υπό μελέτη, πολιτιστικών αγαθών.
- Τα οφέλη για τους μη χρήστες είναι, γενικά, θετικά. Σε περιπτώσεις που ο πληθυσμός αναφοράς (ο οποίος ωφελείται) είναι πολύ μεγάλος, τότε τα συνολικά οφέλη που προκύπτουν, από τα πολιτιστικά αγαθά, είναι πάρα πολύ υψηλά. Συνήθως αυτό συμβαίνει σε μοναδικά ή εξαιρετικά σημαντικά πολιτιστικά αγαθά. Γενικά αναδεικνύεται ότι το ποσοστό όσων δηλώνουν μηδενική προθυμία πληρωμής είναι μεγαλύτερο μεταξύ των μη χρηστών.
- Ένα σημαντικό ζήτημα, για το οποίο δεν έχει γίνει ιδιαίτερη έρευνα, είναι η αξία ενός επιμέρους αγαθού σε σχέση με το ευρύτερο σύνολο στο οποίο εντάσσεται (π.χ. η αξία ενός ιστορικού κτιρίου σε σχέση με όλα τα ιστορικά κτίρια μιας πόλης). Μπορεί να υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ της προθυμίας πληρωμής κάποιου για το ένα αγαθό και για το σύνολό τους. Ενδέχεται ωστόσο, η εκτιμώμενη αξία που απορρέει από την επιθυμία προστασίας του ενός αγαθού να αντανακλά την επιθυμία προστασίας όλων των παρόμοιων αγαθών, γεγονός που αυξάνει την αξία του αγαθού.

#### **1.6 Η αξιοποίηση της πολιτιστικής οικονομίας στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των ορεινών περιοχών της Ελλάδας**

Μεταξύ των σημαντικότερων αγαθών του πολιτισμού συμπεριλαμβάνεται το κτισμένο περιβάλλον. Οι χώροι, οι τόποι, τα κτίρια δεν είναι μόνο υποστηρικτικά της ανθρώπινης ζωής – είναι εμποτισμένα με νοήματα, αντηχούν ανθρώπινες ζωές, συμβολίζουν ατομικές ιστορίες ζωής, συλλογικές σχέσεις και μνήμες. Η αίσθηση του *ανήκειν* σε έναν τόπο είναι τόσο ισχυρή που η έλλειψή της, εξαιτίας της βίαιης αλλαγής των χαρακτηριστικών του τόπου ή της καταστροφής τους, προκαλεί συναισθήματα θλίψης και απώλειας (Butterworth, 2000). Η αίσθηση του *ανήκειν* δημιουργείται από τα χαρακτηριστικά του τόπου και το κτισμένο περιβάλλον παίζει καθοριστικό ρόλο σ' αυτό. Οι άνθρωποι δεν υπάρχουν απλώς μέσα σ' ένα περιβάλλον, φυσικό ή κτισμένο. Αλληλεπιδρούν μ' αυτό και παίρνουν νόημα από αυτό (Butterworth 2000, Altman 1993). Για τη σχέση των ανθρώπων με το χώρο στον οποίο ζουν, ο Jacobs (1995) αναφέρει: *Οι άνθρωποι δεν κοιτάζουν ολόγυρα ένα τοπίο και λένε αυτό το τοπίο μου ανήκει. Λένε, ανήκω σ' αυτό το τοπίο. Η έγνοια, το ενδιαφέρον αναζήτησης οικειότητας σ' ένα τόπο δεν απορρέει από την αίσθηση της απώλειας μιας ευκολίας αλλά της απώλειας της ατομικής ταυτότητας. Οι άνθρωποι ανήκουν στον κόσμο – είναι το σπίτι τους* (Butterworth 2000, Jacobs 1995). Ο Κρυστάλλης αποτυπώνει ιδιαίτερα γλαφυρά το αίσθημα του *ανήκειν* σ' έναν τόπο: *«Παρακαλώ σε, σταυραητέ, για χαμηλώσου λίγο και δώσ' μου τες φτερούγες σου και πάρε με μαζί σου, πάρε με απάνου στα βουνά, τι θα με φάει ο*

κάμπος!»<sup>5</sup>. Το κτισμένο περιβάλλον επιδρά καθοριστικά στην ανθρώπινη ψυχολογία. Σχετικές έρευνες αναδεικνύουν την σημαντική επίδραση της απώλειας στοιχείων του κτισμένου περιβάλλοντος, στην ανθρώπινη ψυχολογία. Ο Klamer (2001) σημειώνει ότι η καταστροφή της αρχαίας γέφυρας Mostar, κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία το 1993, έμοιαζε να προκαλεί μεγαλύτερη θλίψη από αυτή που προκάλεσε ο χαμός ανθρώπινων ζώων, εκείνη τη μέρα. Η καταστροφή δύο γιγάντιων αγαλμάτων του Βούδα, στο Αφγανιστάν, από τους Ταλιμπάν το 2001 θεωρήθηκε ως συμφορά, για όλους, ακόμη και για εκείνους που δεν είχαν επισκεφθεί ποτέ τα αγάλματα ή αγνοούσαν την ύπαρξή τους. Η σημασία του κτισμένου περιβάλλοντος, στην ανθρώπινη υπόσταση, γίνεται αντιληπτή και από την αντίστροφη πλευρά: η γκετοποίηση αποτελεί την χωρική έκφραση της προσπάθειας περιχαράκωσης της κοινής κοινωνικής ταυτότητας των μειονοτήτων, που δεν ανήκουν στον ξένο τόπο. Οι προσφυγικοί συνοικισμοί, στα όρια των πόλεων συνήθως, είναι οι μικρόκοσμοι όσων αναζητούν επιβίωση σ' έναν ξένο τόπο. Τα ονόματα των οικισμών αυτών εξάλλου είναι δηλωτικά των δημιουργών τους και του πολιτισμού τους. Κάποιες φορές και η αρχιτεκτονική των σπιτιών τους αναπαριστά αυτό που άφησαν πίσω.

Το κτισμένο περιβάλλον εμφανίζεται λοιπόν τόσο ισχυρό, στον ανθρώπινο πολιτισμό, γιατί φέρει αξίες και συμβολισμούς. Αξίες διαχρονικές ή εφήμερες και συμβολισμούς θετικούς ή αρνητικούς. Αναδεικνύεται ότι οι αξίες μη-χρήσης, του κτισμένου περιβάλλοντος, είναι εξίσου (ίσως και περισσότερο ενίοτε) σημαντικές με τις αξίες χρήσης του. Η επίθεση της 11<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου στους διδύμους πύργους της Ν. Υόρκης αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα παραδείγματα λειτουργίας του συμβολισμού που εμπεριέχεται στο κτισμένο περιβάλλον, στο σύγχρονο κόσμο: *τα κτίρια-σύμβολα του κέντρου του παγκόσμιου εμπορίου, του καπιταλισμού*. Οι ιστορικοί τόποι, οι αρχαιολογικοί χώροι και η αρχιτεκτονική κληρονομιά, γενικά, είναι επιφορτισμένα, κυρίως, με αξίες και συμβολισμούς θετικούς. Αυτή τη θετική τους έννοια υπογραμμίζουν εξάλλου και οι θεσμοθετημένες συμβάσεις προστασίας, του συνόλου της πολιτιστικής κληρονομιάς. Εφόσον, η πολιτιστική κληρονομιά ταυτίζεται με αξίες ζωτικές για την ανθρώπινη ευημερία, η υποβάθμιση ή η καταστροφή της ταυτίζεται με την υποβάθμιση και την απώλεια των αξιών που αντιπροσωπεύει.

Κομμάτι της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, η οποία αποτελεί και το αντικείμενο μελέτης της εργασίας αυτής. Η σημασία και η αναγκαιότητα της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι αναγνωρισμένη. Στην εισαγωγή της Σύμβασης για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική κληρονομιά (ICOMOS 1999)<sup>6</sup> αναφέρεται: «*Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική κληρονομιά περιβάλλεται με στοργή και περηφάνια από όλους τους ανθρώπους. Είναι αυθόρμητη, μα την ίδια στιγμή υπακούει σε κανόνες. Θεωρείται ως χαρακτηριστικό και ελκυστικό προϊόν της κοινωνίας. Είναι χρηστική και ταυτόχρονα ενδιαφέρουσα και αισθητικά άρτια. Έχει κεντρικό ρόλο στη σύγχρονη ζωή και ταυτόχρονα αποτελεί ιστορικό τεκμήριο της κοινωνίας. Αν και είναι έργο του ανθρώπου είναι ταυτόχρονα και δημιούργημα του χρόνου. Θα ήταν ανάξιο της ανθρώπινης κληρονομιάς αν δεν λαμβάνονταν φροντίδα για τη*

<sup>5</sup> Στίχοι από το ποίημα «Στο Σταυραητό», του Κώστα Κρυστάλλη.

<sup>6</sup> ICOMOS: Charter on the Built Vernacular Heritage, 1999.

*διατήρηση αυτής της παραδοσιακής αρμονίας που αποτελεί τον πυρήνα της ανθρώπινης ύπαρξης. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική κληρονομιά είναι σημαντική. Είναι η θεμελιώδης έκφραση του πολιτισμού μιας κοινωνίας, της σχέσης της με τον τόπο της και ταυτόχρονα είναι η έκφραση της παγκόσμιας πολιτιστικής ποικιλότητας. (...) Η επιβίωση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής απειλείται, σε παγκόσμιο επίπεδο, από τις δυνάμεις της οικονομικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής ομογενοποίησης. (...) »*

Κατά τη διάρκεια εκπόνησης της έρευνας έγινε εκτενής αναζήτηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αξιολογεί, γενικά, την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και πώς αυτή έχει κινητοποιήσει το επιστημονικό ενδιαφέρον, από διάφορες οπτικές θεωρήσεις. Η αναζήτηση αυτή έδειξε περιορισμένα αποτελέσματα (τα κυριότερα από τα οποία αναλύονται σε επόμενη ενότητα) αλλά ανέδειξε ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία σε ότι αφορά στην οικονομική αξιολόγηση της ποιότητας του κτισμένου περιβάλλοντος. Τα στοιχεία αφορούν στο σύγχρονο δομημένο περιβάλλον αλλά κρίνεται ενδιαφέρον να παρουσιαστούν, δεδομένου ότι στην παρούσα εργασία διερευνάται και η ποιότητα του παραδοσιακά κτισμένου περιβάλλοντος (ανεξάρτητα από το αν το κτισμένο περιβάλλον είναι σύγχρονο ή παραδοσιακό, το στοιχείο που εξετάζεται είναι κοινό). Οι έρευνες που παρουσιάζονται στη συνέχεια, αν και δεν βασίζονται στη ΜΥΑ, αποδεικνύουν ότι η επένδυση στην ποιότητα του κτισμένου περιβάλλοντος είναι πολλαπλώς αποδοτική.

Η πρώτη έρευνα (Millhouse, 2005) αφορά στην οικονομική αποτίμηση της επίπτωσης της καλής, ποιοτικής αρχιτεκτονικής, στην αγορά ακινήτων. Η έρευνα αναφέρει ότι η ποιοτική αρχιτεκτονική και ο ποιοτικός σχεδιασμός είναι δημόσια αγαθά, επειδή, αποδεδειγμένα, αυξάνουν την αξία των ακινήτων που γειτνιάζουν μ' αυτά, δημιουργούν την αίσθηση της κοινότητας και δρουν καταλυτικά στην μελλοντική ανάπτυξη. Η έρευνα θεωρεί ότι η ποιοτική αρχιτεκτονική δημιουργεί θετικές εξωτερικές επιπτώσεις και θέτει το ζήτημα αν αυτές δημιουργούν μια δεύτερη αγορά, μέσα στην υφιστάμενη αγορά ακινήτων. Τίθεται, επίσης, ως δεδομένο το γεγονός ότι το κόστος παραγωγής ποιοτικής αρχιτεκτονικής είναι γενικά υψηλότερο από εκείνο μιας χαμηλότερου επιπέδου ποιότητας αρχιτεκτονική. Η καλή αρχιτεκτονική δημιουργεί πληθώρα θετικών κοινωνικών επιπτώσεων (π.χ. συνθήκες καλής διαβίωσης στο χώρο) και ταυτόχρονα εμπεριέχει το εν δυνάμει πρόβλημα του free-rider, αφού κάποιος μπορεί να τις απολαύσει χωρίς να πληρώσει γι' αυτές. Οπότε τίθεται το ζήτημα αν ο κατασκευαστής /εργολάβος κ.λπ. είναι διατεθειμένος να πληρώσει το επιπλέον κόστος που ο καλός σχεδιασμός και η καλή αρχιτεκτονική απαιτούν, αν δεν υπάρχει ανταποδοτικό όφελος. Στην κατεύθυνση αυτή αναλύθηκαν τα αποτελέσματα διαφόρων ερευνών που αποτιμούσαν το όφελος της ποιοτικής αρχιτεκτονικής και αφορούσαν είτε σε μεμονωμένα κτίρια είτε σε συγκροτήματα κτιρίων είτε σε γειτονίες. Παρά τις επιμέρους αδυναμίες που εντοπίζονται, στις έρευνες, κοινός παρανομαστής όλων είναι ότι η ποιοτική αρχιτεκτονική έχει οικονομική αξία. Οι χρήστες είναι γενικά διατεθειμένοι να πληρώσουν για αυτή και, προκύπτει επίσης, ότι το όφελος που απορρέει ξεπερνά το απαιτούμενο κόστος παραγωγής της. Επομένως, αποδεικνύεται ότι η ποιοτική αρχιτεκτονική είναι ένα οικονομικό αγαθό με σημαντική οικονομική αξία (Millhouse, 2005).

Η δεύτερη έρευνα με τίτλο: Mapping Value in the Built Urban Environment εκπονήθηκε από το The Young Foundation, του Bartlett School, UCL το 2005 –δημοσίευση το 2006- για λογαριασμό του

CABE – Commission for Architecture and the Built Environment. Η έρευνα αφορά στη διερεύνηση εκείνων των χαρακτηριστικών του κτισμένου περιβάλλοντος, του σύγχρονου αστικού συγκεκριμένα, που δεν εντάσσονται στους μηχανισμούς της αγοράς. Στόχος της έρευνας είναι να ανιχνεύσει τις αξίες που απορρέουν από το κτισμένο περιβάλλον, τις μη αγοραίες, και να διερευνήσει πώς η αποτίμησή τους μπορεί να αξιοποιηθεί σε μελλοντικές πολιτικές. Στην κατεύθυνση αυτή, επισημάνθηκαν τα χαρακτηριστικά του κτισμένου περιβάλλοντος από τα οποία απορρέει η αξία του. Τα αποτελέσματα της έρευνας κρίνονται ενδιαφέροντα, δεδομένου ότι προσεγγίζουν πολλαπλά το ζήτημα της αποτίμησης της ποιότητας του κτισμένου περιβάλλοντος. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που προκύπτει από την έρευνα είναι ότι η κοινωνία, των «μη ειδικών» ως προς τον σχεδιασμό, έχει συγκεκριμένες απόψεις σχετικά με το πώς αξιολογεί έναν τόπο, ένα χώρο, ένα κτισμένο περιβάλλον.

Σε έκδοση του CABE - Commission for Architecture and the Built Environment, του UCL, με τίτλο: “The Value of Good Design. How buildings and spaces create economic and social value” περιλαμβάνονται ιδιαίτερα ενδιαφέροντα αποτελέσματα διαφόρων ερευνών, σχετικά με την οικονομική και κοινωνική αξία του κτισμένου περιβάλλοντος. Στην έκδοση περιλαμβάνονται έξι, συνολικά, θεματικές ενότητες που αφορούν στην αξία του σχεδιασμού σε τομείς όπως: η υγεία, η εγκληματικότητα, οι επιχειρήσεις κ.λπ. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα από τα αποτελέσματα των ερευνών που περιλαμβάνονται στην έκδοση του CABE: αποτελέσματα κοινωνικής έρευνας σχετικά με το κτισμένο περιβάλλον δείχνουν ότι το 81% των ερωτώμενων ενδιαφέρεται για την εικόνα και την αίσθηση που δημιουργεί το κτισμένο περιβάλλον. Το 85% δηλώνει ότι συμφωνεί με τη φράση «καλύτερη ποιότητα κτιρίων και δημόσιου χώρου βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των ανθρώπων» και δηλώνουν, επίσης, ότι η ποιότητα του κτισμένου περιβάλλοντος διαφοροποιεί τον τρόπο που αισθάνονται (μέσα σ’ αυτό). Το 70% δηλώνει ότι ένα καλά σχεδιασμένο σχολείο βελτιώνει τη μόρφωση των παιδιών, το 52% δηλώνει ότι ο τρόπος με τον οποίο είναι σχεδιασμένο ένα νοσοκομείο επιδρά στο χρόνο ανάρρωσης των ασθενών (ο χώρος επιδρά στην ψυχολογία – ο καλός σχεδιασμός του χώρου δημιουργεί θετικά συναισθήματα που επιταχύνουν την ανάρρωση), το 66% δηλώνει ότι η εικόνα και η αίσθηση του δημόσιου χώρου (δρόμοι) επιδρά στην εγκληματικότητα (ένας ποιοτικός δημόσιος χώρος συμβάλει στη μείωση της εγκληματικότητας) και το 72% δηλώνει ότι η αξία ενός καλά σχεδιασμένου σπιτιού αυξάνεται ταχύτερα από το μέσο όρο. Σε άλλη ενότητα αναφέρεται ότι τα αποτελέσματα επαναλαμβανόμενων, από το 1965, ερευνών σχετικά με την ποιότητα του δημόσιου χώρου στην Κοπεγχάγη αναδεικνύουν την άμεση επίπτωση της μεταβολής της ποιότητας του χώρου στη ζωή των κατοίκων της πόλης. Συγκεκριμένα, κάθε φορά που δημιουργείται ένας δημόσιος χώρος (πάρκο κ.λπ) καλής ποιότητας παρατηρείται αύξηση της κοινωνικής ζωής και της εξωστρέφειας των κατοίκων. Έτσι, το επίπεδο των υπαιθρίων δραστηριοτήτων μια καλοκαιρινή μέρα στην Κοπεγχάγη είναι ίδιο με εκείνο της Ρώμης (παρά τη διαφορά κλίματος). Επιπλέον, τα επίπεδα της κίνησης αυτοκινήτων μέσα στην πόλη παραμένουν σταθερά τα τελευταία 25 χρόνια ενώ, στο ίδιο διάστημα, η χρήση του ποδηλάτου έχει αυξηθεί κατά 65%. Στον αντίποδα, σε έρευνα μεταξύ Ευρωπαϊκών πόλεων αναδείχθηκε ότι, μακράν, τις περισσότερες αρνητικές κριτικές των πολιτών συγκεντρώνουν τα κέντρα των Βρετανικών πόλεων, με κυριότερες αιτίες δυσανεξία στην έλλειψη ελεύθερου (από οχήματα) χώρου ανάπαυσης και ξεκούρασης, τη χαμηλή επιθυμία συμμετοχής σε κοινωνικές δραστηριότητες και τον αδιάφορο

δημόσιο χώρο, από την άποψη του εξοπλισμού του, των καταστημάτων και των δημόσιων δραστηριοτήτων. Στην ενότητα με θέμα την αξία του σχεδιασμού στις επιχειρήσεις, ανφέρεται ότι σύμφωνα με τον Norman Foster στο μέσο όρο του κόστους ενός κτιρίου σε μια διάρκεια 25 χρόνων, μόλις το 5,5% αντιστοιχεί στο κόστος κατασκευής του (σχεδιασμός, κατασκευή) ενώ το 86% αντιστοιχεί στο κόστος λειτουργίας, γενικά, του κτιρίου. Μια μικρού ύψους επένδυση στον καλό σχεδιασμό αποφέρει, όπως υποστηρίζει ο Foster στη σχετική έρευνα, γρήγορα, μεγάλο όφελος στο ποσοστό που αντιστοιχεί στο λειτουργικό κόστος.

Ένα παραδοσιακά κτισμένο περιβάλλον χαρακτηρίζεται από αρετές, που απορρέουν από την ποιότητα της αρχιτεκτονικής των κτιρίων και του δημόσιου χώρου του. Αυτή η ποιότητα επιδρά στην ψυχολογία και τη συμπεριφορά των ατόμων, μέσα σ' έναν παραδοσιακό οικισμό και ευθύνεται για σημαντικό κομμάτι της αξίας που η κοινωνία αποδίδει στο παραδοσιακά κτισμένο περιβάλλον. Κατ' επέκταση αποτελεί μέρος της συνολικής πολιτιστικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ωστόσο, η αξία αυτή δεν συλλαμβάνεται από τους μηχανισμούς της αγοράς και, κατά συνέπεια, υποτιμάται ή αγνοείται.

Ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς, η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αντιμετωπίζεται όπως κάθε άλλο πολιτιστικό αγαθό σε ότι αφορά ζητήματα προστασίας, διατήρησης και ανάδειξής της. Οι Riganti και Nijkamp (2004) αναφέρουν ότι η αποτίμηση της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν μπορεί να βασιστεί στην εφαρμογή γενικών μεθόδων /τεχνικών αλλά πρέπει να στηριχθεί σε μεθόδους ειδικά προσαρμοσμένες στα πολιτιστικά αγαθά. Σε κάποια αγαθά μπορεί να αποδεικνύεται κατάλληλη μία μέθοδος και σε κάποια άλλα, μία άλλη. Η Μέθοδος Ανάλυσης Κόστους Ταξιδιού και η Μέθοδος Ανάλυσης Αγορών Ωφέλιμων Χαρακτηριστικών χρησιμοποιούνται ευρέως, για παράδειγμα, ενώ και η Μέθοδος Υποθετικής Αξιολόγησης γίνεται ιδιαίτερα δημοφιλής συνεχώς.

Κεντρικό ζήτημα κάθε έρευνας αποτίμησης πολιτιστικών αγαθών είναι, προφανώς, το υπό μελέτη αγαθό. Στην κατεύθυνση αυτή, κρίνεται απαραίτητη η παρουσίαση και ανάλυση των χαρακτηριστικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των ορεινών περιοχών, της σημασίας της για τις σύγχρονες ορεινές κοινωνίες, της σημαντικότητας της πολιτιστικής της αξίας και, κυρίως, των κινδύνων και των απειλών που θέτουν ζήτημα προστασίας της. Τα ζητήματα αυτά αποτελούν το αντικείμενο του κεφαλαίου που ακολουθεί. Προηγουμένως, μια σύντομη αναφορά στο υφιστάμενο πλαίσιο προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και σε κάποιες ενδιαφέρουσες προσπάθειες, στην πράξη, προστασίας της κρίνεται αναγκαίο να παρουσιαστούν. Αναδεικνύονται ορισμένα συμπεράσματα που ενισχύουν τη σημασία της παρούσας εργασίας.

## **1.7 Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα**

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και ειδικότερα των μνημείων, στην Ελλάδα, γίνεται αντικείμενο σχετικής νομοθεσίας ήδη από το 1830 και μετά (σύσταση ελληνικού κράτους). Εντούτοις, αρχικά, αντικείμενο προστασίας αποτελούν τα αρχαία μνημεία, τα μνημεία της εποχής του χριστιανισμού και τα μνημεία του μεσαιωνικού ελληνισμού. Πολύ αργότερα, το 1950 ψηφίζεται νομοθεσία προστασίας μνημείων/οικοδομημάτων/τόπων, που χρονολογούνται μετά το 1830, αφού

γίνεται συνειδητό ότι η ιστορία της χώρας δεν σταματά το 1830. Ωστόσο, η προστασία των παραδοσιακών οικισμών δεν προβλέπεται μέσω νομοθεσίας, όπως αναφέρεται στον ΓΟΚ του '55. Οι πρώτες διατάξεις οι σχετικές με την προστασία των παραδοσιακών οικισμών αναφέρονται στον ΓΟΚ του '73, που αποτελεί και τη βάση για την κήρυξη (το 1978) 400 περίπου οικισμών, σε όλη την Ελλάδα, ως παραδοσιακών (Στεφάνου et al, 1995). Η θεσμική κατοχύρωση της προστασίας των μνημείων και των παραδοσιακών περιοχών γίνεται με το Σύνταγμα, το 1975 (άρθρο 24, παρ. 6). Το 1975, το ΥΠΕΣΔΔΑ αναλαμβάνει πρωτοβουλία αναγνώρισης του ελληνικού χώρου και αναθέτει μελέτες εντοπισμού, καταγραφής και αξιολόγησης των παραδοσιακών οικισμών. Το ΥΠΕΣΔΔΑ εξετάζει και συντάσσει κατάλογο των οικισμών που κρίνει ως αξιόλογους. Τέλος, το ΥΠΕΧΩΔΕ, το 1978 προχωρά στον χαρακτηρισμό κάποιων οικισμών (400) ως παραδοσιακών, με στόχο την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Εντούτοις, οι οικισμοί που τελικά χαρακτηρίστηκαν ως παραδοσιακοί (σε ότι αφορά στην Περιφ. Αν. Μακ.-Θράκης) είναι πολύ λίγοι, συγκριτικά με όσους είχαν θεωρηθεί ως αξιόλογοι, από τις προηγούμενες μελέτες (Κέππα, 2007). Στον Πίνακα 1.1 φαίνονται τα συγκριτικά στοιχεία των οικισμών:

Πίνακας 1.1. Σύνολο οικισμών αξιόλογων και παραδοσιακών στην Περιφ. Αν. Μακεδονίας - Θράκης

ΝΟΜΟΣ	Μελετητική ομάδα (αξιόλογοι οικισμοί)	ΥΠΕΣΔΔΑ (αξιόλογοι οικισμοί)	ΥΠΕΧΩΔΕ (παραδοσιακοί οικισμοί)
Δράμας	28	23	2
Καβάλας	48	28	24
Ξάνθης	50	49	1
Ροδόπης	98	96	4
Έβρου	33	21	3
<b>Σύνολο</b>	<b>257</b>	<b>217</b>	<b>34</b>

Πηγή: Κέππα, 2007

Το παράδειγμα της Αν. Μακ. – Θράκης αποτυπώνει χαρακτηριστικά την ύπαρξη πλήθους σημαντικών και αξιόλογων αρχιτεκτονικά οικισμών, οι οποίοι ωστόσο δεν συμπεριελήφθησαν στους παραδοσιακούς οικισμούς, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, και επομένως δεν τέθηκαν υπό καθεστώς προστασίας. Η αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης νομοθετικής ρύθμισης, ως προς την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο. Επισημαίνεται, εντούτοις, εδώ ότι η πλειονότητα των οικισμών που διατηρούν (το 1978) την παραδοσιακή τους αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία, στην Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας – Θράκης, μένουν εκτός καθεστώτος προστασίας.

Σημαντική παράμετρος, σε ότι αφορά στην πορεία προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, αναδεικνύεται η σταδιακή κατανόηση από την ελληνική κοινωνία ότι η διατήρηση και προστασία των λαογραφικών και παραδοσιακών στοιχείων συνιστά πόλους ανάπτυξης του τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό, το 1972 γίνεται μελέτη για την προστασία της Πλάκας, του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, η οποία εφαρμόζεται το 1975. Παράλληλα, στο πλαίσιο για την ανάπτυξη του τουρισμού, ο Ε.Ο.Τ από τις αρχές της δεκαετίας του '70 εκπονεί πρόγραμμα διατήρησης και προστασίας του τοπικού παραδοσιακού χαρακτήρα των οικισμών και του κτιριακού τους πλούτου, με αξιόλογα

αποτελέσματα<sup>7</sup>. Επίσης, στη γενική προσπάθεια προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς νομοθετούνται κίνητρα: χαμηλότοκα δάνεια για επισκευή διατηρητέων κτιρίων, φορολογικές απαλλαγές, μεταφορά συντελεστή δόμησης κ.λπ. (Στεφάνου et al., 1995). Είναι αξιοσημείωτο ότι στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη, σε κείμενο της Μερκούρη αναφέρεται: «*Η προστασία των έργων του Πολιτισμού δεν είναι μόνον ένα ηθικό χρέος. Είναι και συμφέρον, επειδή η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί πλούτο και με την κυριολεκτική σημασία του όρου*»<sup>8</sup>.

Η μέχρι σήμερα πορεία της προσπάθειας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, συγκεκριμένα, αναδεικνύει ορισμένα συμπεράσματα:

- Η ύπαρξη, απλώς, σχετικής νομοθεσίας χωρίς αυτή να συνοδεύεται από οικονομικά μέτρα είναι ανεπαρκής. Στην πράξη η προστασία, όποτε υλοποιήθηκε, ήταν αποτέλεσμα εφαρμογής συγκεκριμένων οικονομικών κινήτρων.
- Το ζήτημα της προστασίας ουδέποτε μέχρι σήμερα αντιμετωπίστηκε ολοκληρωμένα. Πάντα οι επεμβάσεις (νομοθετικά και πρακτικά) ήταν αποσπασματικές και, εν μέρει γι' αυτό, με βραχύβια, τελικά, αποτελέσματα.
- Το Πρόγραμμα προστασίας του ΕΟΤ κρίνεται ως το πιο επιτυχημένο, ίσως, στο σύνολο των επιδιώξεων και των αποτελεσμάτων του, παρά το ότι αφορούσε στην αποκατάσταση του κελύφους των κτιρίων για τουριστική χρήση – και όχι στη συνολική θεώρηση των κοινωνικών, οικονομικών και αρχιτεκτονικών /πολεοδομικών ζητημάτων των οικισμών. Και αυτό ακόμη ήταν μερικό, δεν αντιμετώπισε το σύνολο των οικισμών της χώρας και τα αποτελέσματά του διήρκεσαν, όπως αποδεικνύεται, περιορισμένο χρονικό διάστημα. Μεταξύ των οικισμών που περιελάμβανε το Πρόγραμμα ήταν η Οία της Σαντορίνης και η Βάθεια της Μάνης. Η μετέπειτα εξέλιξη των οικισμών αυτών, σε βάρος της παραδοσιακής τους αρχιτεκτονικής (παράδοση της Οίας σε μια λεηλατούσα τουριστική ανάπτυξη και εγκατάλειψη της Βάθειας) δείχνει την αδυναμία του Προγράμματος να εξασφαλίσει μια βιώσιμη προστασία.
- Φαίνεται ότι η αποτελεσματική προστασία (έστω και μερική) βρήκε έδαφος όταν έγινε αντιληπτή η δυνατότητα τουριστικής αξιοποίησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Αυτό, φυσικά λειτούργησε καταλυτικά στην επιλογή των οικισμών, γεγονός που εγείρει σοβαρούς προβληματισμούς σχετικά με τις περιοχές «χωρίς ζήτηση».

---

<sup>7</sup> «Πρόγραμμα Αξιοποίησης Παραδοσιακών Οικισμών του ΕΟΤ». Το πρόγραμμα αφορά σε ορισμένους παραδοσιακούς οικισμούς (όχι στο σύνολό τους) και οι στόχοι του είναι τουριστικοί, οικονομικοί και, έμμεσα, πολεοδομικοί (Στεφάνου et al., 1995).

<sup>8</sup> Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη: [www.melinamercourifoundation.org.gr](http://www.melinamercourifoundation.org.gr)



## **Κεφάλαιο 2. Ο ορεινός χώρος και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των περιοχών μελέτης. Γενικά χαρακτηριστικά**

### **2.1 Εισαγωγή**

Τα βουνά έχουν τεράστια σημασία για την ύπαρξη της ανθρώπινης ζωής στον πλανήτη<sup>9</sup>. Είναι η πηγή του πόσιμου νερού του πλανήτη αφού από αυτά πηγάζουν τα μεγαλύτερα ποτάμια της γης (χαρακτηριστικά αναφέρονται ως «πύργοι νερού»), είναι αποθήκες βιοποικιλότητας, είναι πηγή πρώτων υλών, ενέργειας και ορυκτών πόρων, είναι ο τόπος των δασών, είναι τουριστικοί προορισμοί για πολύ σημαντικό κομμάτι του παγκόσμιου πληθυσμού<sup>10</sup>, είναι θύλακες πολιτισμικής ποικιλότητας και είναι τόποι ιεροί στην παράδοση και τη θρησκεία των περισσότερων λαών του κόσμου (Mountain Partnership, EEA Report 2010, Price et al. 2002, FAO 2002, Messerli and Ives 1997, Bernbaum 1998, Καλιαμπάκος et al. 2009). Ο ορεινός χώρος, σε όλο τον κόσμο, εκκόλαψε ιδιαίτερους πολιτισμούς προσαρμοσμένους στο τοπικό φυσικό οικοσύστημα. Σε συνθήκες διαβίωσης ιδιαίτερα δύσκολες συγκριτικά με τις πεδινές περιοχές, οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών ήταν, σε μεγάλο βαθμό, αυτόνομοι συμπληρώνοντας τα απαραίτητα για τη διαβίωσή τους, κυρίως μέσω των εμπορικών συναλλαγών. Η γεωγραφική απομόνωση, οι κλειστές κοινωνίες, η λιτότητα, η αυτονομία, η προσαρμοστικότητα στο φυσικό περιβάλλον και η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων είναι ορισμένα γενικά χαρακτηριστικά των ορεινών πολιτισμών του κόσμου (Καλιαμπάκος et al. 2009, Price et al. 2002, Funnell and Parish 2001).

### **2.2 Γενικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της ορεινής Ελλάδας**

Η Ελλάδα είναι χώρα ορεινή, με το 72%<sup>11</sup>, περίπου, του εδάφους της να χαρακτηρίζεται ως ορεινό. Όμως σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ μόνο το 8,5% του ελληνικού πληθυσμού κατοικεί σε ορεινές περιοχές και το 21%, περίπου, σε ημιορεινές (Μπασιούκα, 2011). Ωστόσο, μόλις λίγες δεκαετίες πριν, η Ελλάδα ζούσε κυρίως στα βουνά της. Ο 15<sup>ος</sup> αι. αποτελεί χρονολογική αναφορά για τον ορεινό χώρο, γιατί τότε πραγματοποιείται ο μαζικός εποικισμός του που οδηγεί σταδιακά στη μετέπειτα ανάπτυξη και ευημερία του (Ματσούκα και Αδαμακόπουλος, 2008). Κατ' αναλογία, τα τέλη του 20<sup>ου</sup> αι. (1970 περίπου) πρέπει να θεωρηθούν ως ο δεύτερος σημαντικός σταθμός, στην ιστορία του ορεινού χώρου, γιατί τότε πραγματοποιείται η τελευταία, μαζική, εγκατάλειψή του.

Η ελληνική ιστορία, μεταξύ 15<sup>ου</sup> και 20<sup>ου</sup> αι., γράφεται, σε μεγάλο βαθμό, στα βουνά της Πίνδου, της Ροδόπης, του Ολύμπου, του Πηλίου, του Μαινάλου, του Ταυγέτου κ.λπ. Και η νησιωτική Ελλάδα ζει κυρίως στην ενδοχώρα και στα ορεινά της, τα προφυλαγμένα από τις επιδρομές. Ο ορεινός χώρος

<sup>9</sup> Τα βουνά καταλαμβάνουν το 24% της επιφάνειας της γης και σε αυτά κατοικεί το 12% του παγκόσμιου πληθυσμού ενώ ένα επιπλέον 14%, του πληθυσμού, κατοικεί κοντά στα βουνά.

<sup>10</sup> Ο ορεινός τουρισμός εκτιμάται ότι αποτελεί το 15 – 20% της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας. Σε οικονομικά μεγέθη εκτιμάται ότι δημιουργεί 100 – 140 δις. \$US, ετησίως. Πηγή: ICIMOD – Mountain Tourism: [www.icimod.org](http://www.icimod.org)

<sup>11</sup> Πηγή: EEA Report, 2010. Με βάση τα στοιχεία της ΕΕ (NORDREGIO 2004) το ποσοστό του εδάφους της Ελλάδας που χαρακτηρίζεται ως ορεινό είναι 77,9%. Με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, το ποσοστό είναι 70,1%. Οι διαφορές στα ποσοστά προκύπτουν από τη διαφοροποίηση του ορισμού της ορεινότητας.

γίνεται αρχικά καταφύγιο, εκκολαπτήριο της Επανάστασης στη συνέχεια, θέατρο των πολεμικών συρράξεων αργότερα (Β' Παγκ. Πόλεμος και Εμφύλιος) και τόπος δημιουργίας πολιτισμού σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του. Την περίοδο ακμής του διαδέχεται περίοδος εγκατάλειψης και μαρασμού. Οι παραδοσιακές μορφές οικονομίας εισέρχονται σε μια διαδικασία αλλαγής και μετασηματισμού (Νιτσιάκος, 1995) ενώ οι εξελίξεις του 20<sup>ου</sup> αι. μεταφέρουν το όνειρο μιας καλύτερης ζωής, στις πόλεις. Τη δεκαετία 1940 – 1950 οι ορεινές περιοχές υφίστανται μια πληθυσμιακή απώλεια της τάξης του 16% (Β' Παγκ. Πόλεμος και Εμφύλιος). Την επόμενη δεκαετία ο πληθυσμός μένει σχεδόν σταθερός για να μειωθεί ξανά, κατά 20%, μεταξύ 1960 – 1970 (εξωτερική μετανάστευση). Η επόμενη δεκαετία χαρακτηρίζεται από την παλιννόστηση. Ωστόσο, ο πληθυσμός δεν επιστρέφει στα χωριά του αλλά επιλέγει να εγκατασταθεί στις πόλεις (η μετανάστευση έχει αλλάξει και τα πρότυπα ζωής). Έτσι, τα χρόνια αυτά ο πληθυσμός των ορεινών περιοχών μένει σχεδόν σταθερός, με μια ελαφρά μείωση (έως 5%) που θα συνεχιστεί μέχρι το τέλος του 2000 (Μπασιούκα, 2011). Οι περίοδοι 1940-1950 και 1960-1970 υπήρξαν οι κρισιμότερες σε ότι αφορά στην μαζική φυγή του πληθυσμού από τις ορεινές περιοχές. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Ήπειρος, η Ανατολική η Κεντρική Μακεδονία και η Θράκη, μέσα σε 50 χρόνια (1940 – 1990) έχασαν το 50% του ορεινού πληθυσμού τους (Καρανικόλας et al. 2002, Λαφαζάνη 2010, Μπασιούκα 2011).

Η ορεινή Ελλάδα βρέθηκε στο περιθώριο της ανάπτυξης, της χώρας, από το '50 περίπου και μετά. Αποδυναμωμένη πληθυσμιακά παραμερίζεται, στη συνέχεια, από τις επικρατούσες αναπτυξιακές επιλογές που θέτουν στο επίκεντρο τα αστικά κέντρα. Η απουσία της ορεινής Ελλάδας είναι ισχυρή τόσο στον πολιτικό όσο και στον επιστημονικό χάρτη της χώρας. Σχέδιο ανάπτυξης του ορεινού χώρου δεν έχει εφαρμοστεί (μέχρι και σήμερα) ενώ σποραδικές είναι και οι θετικές προσπάθειες επιστημονικής έρευνας των ορεινών περιοχών, όπως η Ίδρυση του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π (1993) και η λειτουργία του Δ.Π.Μ.Σ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», του Ε.Μ.Π, από το 2008<sup>12</sup>. Οι, κατά καιρούς, αναπτυξιακές ενέσεις στην ορεινή Ελλάδα υλοποιούνται μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων, κυρίως, και εθνικών (LEADER, INTERREG, ΟΠΑΑΧ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ κ.α). Ωστόσο, στο σύνολό τους, οι επεμβάσεις είναι αποσπασματικές και δεν αντιμετωπίζουν ολοκληρωμένα τα κρίσιμα ζητήματα, της ορεινής Ελλάδας. Την ασθμαίνουσα ορεινή χώρα έρχεται να επιβαρύνει, αφόρητα, διοικητικά το «Πρόγραμμα Καλλικράτης», το 2010. Σύμφωνα με αυτό, ορεινές περιοχές αποχαρακτηρίζονται και το ποσοστό των ορεινών Δήμων αγγίζει πια, μετά βίας, το 10% ενώ οι ημιορεινοί Δήμοι εξαφανίζονται<sup>13</sup> (βλ. σχετικά: Επιστολή διαμαρτυρίας ΕΜΠ<sup>14</sup>, 2011). Παρά τις δριμυείς συνέπειες της τρέχουσας κρίσης που σοβεί στην Ελλάδα (συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, εγκατάλειψη προβληματικών περιοχών, τεράστια ποσοστά ανεργίας κ.λπ.) ο ορεινός χώρος δεν στερείται πλήρως, ακόμα και σήμερα, αναπτυξιακών δυνατοτήτων. Η εποχιακή επιστροφή των αποδήμων του, η τουριστική δραστηριότητα, η αναζήτηση ποιότητας ζωής από τους κατοίκους των αστικών κέντρων και, τελευταία, η ίδια η κρίση που σπρώχνει πολλούς σε νέα

<sup>12</sup> Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕΚΔΕ): [www.ntua.gr/MIRC/](http://www.ntua.gr/MIRC/)

<sup>13</sup> Επί «Καποδίστρια», οι ορεινοί και ημιορεινοί Δήμοι και Κοινότητες αποτελούσαν το 62,3% του συνόλου.

<sup>14</sup> Καθηγητές του ΕΜΠ, ο Πρύτανης του ΕΜΠ και οι Δήμαρχοι δέκα ορεινών Δήμων συνυπογράφουν επιστολή διαμαρτυρίας για τον αποχαρακτηρισμό των ορεινών περιοχών της Ελλάδας. Η επιστολή βρίσκεται αναρτημένη στην ιστοσελίδα: [www.ntua.gr/MIRC/](http://www.ntua.gr/MIRC/)

ξεκινήματα ζωής αποτελούν ευκαιρίες ανάπτυξης. Το σχετικά χαμηλότερο κόστος ζωής και η δυνατότητα εναλλακτικών τρόπων εργασίας και ζωής έχουν τραβήξει κάποιους τολμηρούς (ή απελπισμένους από την αστική ζωή), ανθρώπους, κοντά τους (Οικονόμου, 2010). Ταυτόχρονα, ο ορεινός χώρος βρίσκεται αντιμέτωπος με σύγχρονες προκλήσεις. Η επιστροφή του κόσμου στα βουνά, παράλληλα με την επιθυμητή αναγέννησή τους, ενέχει σημαντικούς κινδύνους που απειλούν να αφανίσουν ό,τι η «αναπτυξιακή νάρκη» των προηγούμενων χρόνων προστάτεψε. Οι ισορροπίες του ορεινού χώρου διαταράσσονται διπλά: από την ανθρώπινη δραστηριότητα, σε τοπικό επίπεδο, και από την περιβαλλοντική υποβάθμιση, που παγκοσμίως συμβαίνει. Η κλιματική αλλαγή, για παράδειγμα, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πλέον απειλές των ορεινών δασών (των άλλοτε, θεωρητικά, απρόσβλητων) (Μπαλάφα, 2012) ενώ η ενεργειακή φτώχεια εξελίσσεται σε αρρώστια των ορεινών κοινωνιών, των κοινωνιών που στο κοντινό παρελθόν χαρακτήριζαν η ενεργειακή αυτονομία και η αυτάρκεια (Κατσουλάκος 2010, 2011 και Θεοδώρου 2011, 2012).

Ο σύγχρονος ορεινός χώρος συνεχίζει να αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα υποδομών. Η έλλειψη βασικών υποδομών στην υγεία και την εκπαίδευση, οι οποίες συρρικνώνονται εξαντλητικά μέσα στο νέο διοικητικό πλαίσιο του «Καλλικράτη», η έλλειψη βασικών υποδομών σε οδικό δίκτυο και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας - ακόμη και σήμερα η πρόσβαση ορισμένων περιοχών είναι δύσκολη το χειμώνα με ότι αυτό συνεπάγεται για την ποιότητα ζωής των κατοίκων τους. Η έλλειψη υποδομών πολιτισμού και αθλητισμού, οι οποίες σε συνδυασμό με τις περιορισμένες ή καθόλου δυνατότητες διασκέδασης /ψυχαγωγίας αποτελούν μία από τις σημαντικότερες αιτίες εγκατάλειψης των ορεινών περιοχών από τους νέους (Καρακώστα και Παπλιάκος, 2010, Ζάχου, 2011 και Παρδάλη 2012).

Η σημερινή πραγματικότητα των ορεινών οικισμών μπορεί να διακριθεί σε τέσσερις κατηγορίες:

- Οικισμοί που εμφανίζουν σημαντική τουριστική ανάπτυξη.
- Οικισμοί που συγκρατούν μόνιμο πληθυσμό, εμφανίζουν αναπτυγμένη τουριστική δραστηριότητα αλλά δεν στηρίζονται αποκλειστικά σ' αυτή ή στηρίζονται, κυρίως, στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.
- Οικισμοί με ελάχιστους μόνιμους κατοίκους που προσελκύουν επισκέπτες ή κατοίκους που μένουν για περιορισμένο διάστημα μέσα στο χρόνο.
- Οικισμοί έρημοι.

Σύμφωνα με τη Μπασιούκα (2011), από το σύνολο των οικισμών που βρίσκονται σε υψόμετρο μεγαλύτερο των 600μ. (1.380 οικισμοί), το 4,7% των οικισμών ανήκει στην πρώτη ομάδα, το 2,5% ανήκει στη δεύτερη, το 87,6% στην τρίτη και το 5,2% στην τέταρτη ομάδα οικισμών. Επιπλέον, σημαντικό ποσοστό των χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών βρίσκεται σε ορεινή περιοχή, στοιχείο που δείχνει τη σημασία των περιοχών αυτών ως θυλάκων της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

### 2.3 Το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο δημιουργίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των ορεινών περιοχών

Το κτισμένο περιβάλλον στην προβιομηχανική περίοδο αποτελεί τη χωρική έκφραση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο δημιουργείται. Η ποικιλομορφία του ελληνικού τοπίου καθώς και οι επιδράσεις και επιρροές άλλων πολιτισμών είναι οι βασικές συνιστώσες της διαφοροποίησης της αρχιτεκτονικής παράδοσης, ανά περιοχή. Ως εκ τούτου βασικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι η τοπικότητα – ο τοπικός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας - καθώς και η μεγάλη ποικιλομορφία της. Εντούτοις, κατά περιοχές, η αρχιτεκτονική εμφανίζει κοινά στοιχεία, που απορρέουν από τις ομοιότητες του φυσικού περιβάλλοντος ως προς τους περιορισμούς που αυτό κάθε φορά εισάγει, από τις κοινές, κατά βάση, ανάγκες των κατοίκων, από την πολιτισμική ώσμωση μεταξύ των διαφόρων περιοχών (ανταλλαγή ιδεών, μιμητισμός) και από το γεγονός ότι στην ωριμότερη φάση της η αρχιτεκτονική είναι δημιούργημα μαστόρων που ταξίδευαν μακριά από τον τόπο καταγωγής τους και έκτιζαν σύμφωνα με τις προσωπικές τους γνώσεις, τεχνικές κ.λπ. όσο και με βάση τα κατά τόπους πρότυπα.

Η επιστημονική και πολιτιστική αξία της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αγνοήθηκε, αρχικά, ως αντίδραση σε ένα παρελθόν καταπίεσης και κατοχής. Η συστηματική μελέτη της ξεκινά στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αι. και προσεγγίζεται, κυρίως, μέσα από λαογραφικές μελέτες<sup>15</sup>. Την αρχική αποστροφή για το πρόσφατο, τότε, παρελθόν της οθωμανικής κατοχής διαδέχθηκε μια γενική τάση αναζήτησης των αξιών της παράδοσης, αυτογνωσίας και γνωριμίας με τον παραδοσιακό πολιτισμό, τάση η οποία είχε ήδη αρχίσει να χαρακτηρίζει τον ευρωπαϊκό χώρο μερικές δεκαετίες νωρίτερα (Παπαϊωάννου, Κρεμέζη, Φινέ, 2008). Σταδιακά πραγματοποιούνται πολλές μελέτες, από λαογράφους και αρχιτέκτονες, οι οποίες, αν και αποσπασματικές, είναι ιδιαίτερα αξιόλογες εξαιτίας του σημαντικού πρωτογενούς υλικού που περιέχουν (Παπαϊωάννου, 2003). Η σημαντικότερη αρνητική παράμετρος αυτής της υστέρησης της αναγνώρισης της σημασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι η απώλεια πολλών μεμονωμένων κτιρίων και οικιστικών συνόλων, προτού αυτά καταγραφούν και μελετηθούν.

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική δημιουργείται στο ιστορικό πλαίσιο που επικρατεί μεταξύ του 15<sup>ου</sup> και των αρχών του 20<sup>ου</sup> αι., στο οποίο οι εναλλαγές κατοχής, αλλά και πολιτιστικών ωσμώνσεων και επιδράσεων υπήρξαν συνήθεις. Η χρονική διαφορά της απελευθέρωσης των διαφόρων περιοχών και της ένταξής τους στο ελληνικό κράτος καθώς και οι μετέπειτα εξελίξεις από τις αρχές και τα μέσα του 20<sup>ου</sup> αι. και μετά επιδρούν στον τρόπο εξέλιξης του κτισμένου περιβάλλοντος όσο και στο βαθμό διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ανά περιοχή. Η διαφοροποίηση είναι ιδιαίτερα αισθητή τόσο μεταξύ πεδινών και ορεινών περιοχών, όσο και μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών στην ίδια γεωγραφική ενότητα<sup>16</sup>. Σταδιακά, οι παραδοσιακοί τρόποι κτισίματος

---

15 Ιδιαίτερα αξιόλογες είναι οι μελέτες που πραγματοποιεί η λαογράφος Αγ. Χατζημιχάλη. Αναλυτική παρουσίαση των σχετικών μελετών κάνει ο Δ. Φιλίππιδης: *Ιστορική αναδρομή*, στο: Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τόμος 1, 1989, Αθήνα.

16 Το κτισμένο περιβάλλον των αγροτικών περιοχών της Αττικής υπαίθρου προσαρμόζεται πολύ αργότερα στις αλλαγές που μεταβάλλουν το αστικό τοπίο της Αθήνας. Τα ευρωπαϊκά ρεύματα που

εγκαταλείπονται στις πόλεις, οι οποίες είναι πολύ περισσότερο δεκτικές στις νέες εξελίξεις, αλλά διατηρούνται στην περιφέρεια και ειδικά στις πιο απομακρυσμένες και ορεινές περιοχές. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική θα παραμείνει ακμαία και μετά τα μέσα του 19<sup>ου</sup> αι. στις περιοχές της Μακεδονίας, της Ηπείρου και στα νησιά του Αιγαίου (Μπούρας, 1989). Σε πολλές ορεινές περιοχές, η αρχιτεκτονική παράδοση συνεχίζεται μέχρι και τα μέσα του 20<sup>ου</sup> αι. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες<sup>17</sup>, τα τελευταία παραδοσιακά σπίτια στο Μέτσοβο κτίζονται μέχρι και το 1950. Η γεωγραφική και κοινωνική απομόνωση των περιοχών αυτών συνέβαλαν στη συντήρηση της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης, η οποία εξάλλου ικανοποιούσε τις υφιστάμενες κοινωνικές απαιτήσεις αφού η βάση της οικονομίας των περιοχών αυτών παρέμενε, σχετικά, αμετάβλητη.

Το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργείται η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των ορεινών περιοχών συμπίπτει με μια κοινωνία, η οποία στηρίζεται στην αγροτική οικονομία – κτηνοτροφία, νομαδική ή συγκεντρωμένη, στις περιορισμένης έκτασης λόγω του φυσικού αναγλύφου γεωργικές καλλιέργειες και από τον 17<sup>ο</sup> αι. κυρίως και μετά, στην εμπορική δραστηριότητα την οποία στηρίζει μια ιδιαίτερα αναπτυγμένη βιοτεχνική παραγωγή. Σημαντική, επίσης, οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσεται είναι η οικοδομική<sup>18</sup>. Στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας, η πεδιάδα επιλέγεται ως χώρος εγκατάστασης των κατακτητών και ο ορεινός χώρος μετατρέπεται σε καταφύγιο όπου η αναζήτηση ασφάλειας οδηγεί στη δημιουργία των πρώτων μικρών, κτηνοτροφικών κατά βάση, κοινοτήτων. Τοποθεσίες που δεν φαίνονται ιδιαίτερα φιλόξενες για ανθρώπινη κατοίκηση επιλέχθηκαν για λόγους προστασίας. Οι ακριβείς συνθήκες κάτω από τις οποίες σχηματίστηκαν οι παραδοσιακοί οικισμοί δεν είναι πάντα γνωστές. Πυρήνες παλιότερων οικισμών, στον ορεινό χώρο γενικά, προϋπήρχαν του μαζικού εποικισμού του<sup>19</sup>. Κατά το πρώτο στάδιο κατοίκησης του ορεινού χώρου, μικρές ομάδες πληθυσμού, με συγγενικές μεταξύ τους σχέσεις συνήθως, εγκαθίστανται σ' ένα τόπο<sup>20</sup>. Σταδιακά υπάρχει πληθυσμιακή αύξηση και συσσωμάτωση διάσπαρτων οικιστικών ενότητων, οπότε δημιουργούνται οργανωμένοι οικισμοί, είτε μεμονωμένοι είτε ως ενότητες σε μια ευρύτερη ενιαία γεωγραφική περιοχή. Το δίκτυο των ορεινών οικισμών εμφανίζεται ιδιαίτερα πυκνό σε ορισμένες περιοχές, όπως για παράδειγμα η Ήπειρος και η Θεσσαλία. Η γενική τάση που

---

διαμορφώνουν την Αθήνα, από τις αρχές του 19<sup>ου</sup> αι. και μετά, αφήνουν ανεπηρέαστα τα αγροτικά χωριά, στα οποία η τοπική αρχιτεκτονική παράδοση συντηρείται (Δημητσάντου-Κρεμέζη, 1986).

17 Πηγή: Επιτόπια έρευνα.

18 Σχετικά με την οικοδομική δραστηριότητα (χαρακτηριστικά του επαγγέλματος, περιοχές καταγωγής και εργασίας των μαστόρων κ.λπ.) βλ.: Μουτσόπουλος 1967, 1993, Χρηστίδης 2004, Νιτσιάκος 1995, Γιαννίτσαρης 2010.

19 Η περιοχή του Ζαγορίου Ηπείρου είχε κατοικηθεί πριν από τον 4<sup>ο</sup> π.Χ. αι. Υπολείμματα της περιόδου έχουν βρεθεί στη Βίτσα και στο Σκαμνέλι. Με την εμφάνιση των Τούρκων, το 1430, αρχίζουν να συγκροτούνται οικισμοί κτηνοτροφικοί. Οι πρώτοι οικισμοί του Ζαγορίου εντοπίζονται στο δυτικό του τμήμα, το 1352. Από το 1380 μέχρι το 1431 αναπτύσσεται το κεντρικό και ανατολικό Ζαγόρι ενώ το 15<sup>ο</sup> αι. εμφανίστηκαν τα περισσότερα σημερινά χωριά του ανατολικού Ζαγορίου (Σταματοπούλου, 1995). Στην περιοχή του Μετσόβου ίχνη κατοίκησης εμφανίζονται από τον 4<sup>ο</sup> αι. π.Χ. Ο οικισμός του Μετσόβου πρέπει να ήταν ένας από τους παλιότερους, μόνιμους οικισμούς της περιοχής. Το τοπωνύμιο Μέτσοβο εμφανίζεται το 1380. Το 1511 αναφέρεται πως ανακαινίστηκε η μεγάλη εκκλησία του χωριού, η Αγ. Παρασκευή (Χαρίσης, 1995). Ανασκαφές έχουν φέρει στην επιφάνεια αρχαία ερείπια σε περιοχές του Πηλίου (Ζαγορά) που ενισχύουν (αλλά δεν επιβεβαιώνουν) την άποψη για την κατοίκηση του βουνού από την αρχαιότητα (Στυλιανού, 1995).

20 Η συστηματική και αναγκαστική υποχώρηση των κατοίκων των πεδινών περιοχών, όπου εγκαταστάθηκαν οι τούρκοι πληθυσμοί, θα πρέπει να έγινε είτε ομαδικά είτε διαδοχικά κατά μικρές ομάδες ή πατριές (Μουτσόπουλος, 1993).

επικρατεί είναι οι αρχικοί μικροί και μεμονωμένοι οικισμοί να εγκαταλείπονται και οι πληθυσμοί να συγκεντρώνονται σε μεγαλύτερους οικισμούς για λόγους ασφάλειας (Δημητριάδης, 1997). Οι συνθήκες σχετικής ελευθερίας, στις οποίες αναπτύσσονται οι ορεινοί οικισμοί, παράλληλα με τα οικονομικά, κυρίως, προνόμια που παραχωρούνται σε διάφορες περιοχές δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για την κοινωνική και οικονομική τους ανάπτυξη και ευημερία, της οποίας επακόλουθο είναι και η πληθυσμιακή αύξηση. Η πλειονότητα των ορεινών οικισμών γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη μεταξύ του 17<sup>ου</sup> και του 18<sup>ου</sup> αι., κυρίως, με σημαντική διαφοροποίηση του επιπέδου ανάπτυξης κάθε περιοχής (Μουτσόπουλος 1993, Δημητριάδης 1997). Οι πολιτικές συνθήκες των αρχών του 18<sup>ου</sup> αι. επιτρέπουν την ελεύθερη διακίνηση πραματευτών, εμπόρων, μεταναστών κ.λπ., από τον ελληνικό χώρο (και κυρίως τη βόρεια Ελλάδα) προς την Ευρώπη (Δημητριάδης, 1997) όπου τα μεγαλύτερα εμπορικά και οικονομικά κέντρα της εποχής αναζητούν πρώτες ύλες, βιοτεχνικά προϊόντα και αγορά των έτοιμων προϊόντων τους (Στυλιανού, 1995). Ο Δημητριάδης (1997) αναφέρει ότι στο τέλος του 17<sup>ου</sup> αι., περίπου, τα 2/3 της συνολικής παραγωγής πραγματοποιούνται στους ορεινούς οικισμούς, στους οποίους κατοικεί περισσότερος από τον μισό πληθυσμό της χώρας. Η περίοδος οικονομικής και κοινωνικής ακμής των ορεινών περιοχών χαρακτηρίζεται και από την ιδιαίτερη ανάπτυξη της αρχιτεκτονικής, χαρακτηριστικά δείγματα της οποίας διατηρούνται, σε πολλές περιοχές, μέχρι σήμερα. Την ίδια περίοδο δημιουργούνται σημαντικά έργα υποδομής στον ορεινό χώρο – γεφύρια, σχολεία, εκκλησίες κ.λπ. ενώ και οι επαφές των εμπόρων, κυρίως, με τα αστικά κέντρα της Ελλάδας αλλά και του εξωτερικού (στις περιοχές όπου δραστηριοποιούνται εμπορικά) γίνονται αιτία εισροής διαφόρων επιδράσεων στην αρχιτεκτονική. Οι πλουσιότερες κατοικίες είναι αυτές που, κυρίως, φέρουν τις επιδράσεις αυτές και ως απόρροια της κοινωνικής και οικονομικής ανέλιξης του ιδιοκτήτη. Οι μετέπειτα εξελίξεις (στο σύνολο της χώρας) οδηγούν στη σταδιακή παρακμή και, τελικά, τη μαζική εγκατάλειψη της πλειονότητας των ορεινών οικισμών.

Πέρα από το γενικό κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο που επιδρά στη διαμόρφωση και την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής της παράδοσης, οι ιδιαίτερες συνθήκες που χαρακτηρίζουν κάθε περιοχή διαφοροποιούν, ανάλογα, την αρχιτεκτονική. Σε αυτές, καθώς και στις, κατά τόπους, ιδιαιτερότητες του φυσικού περιβάλλοντος πρέπει να αναζητηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα γενικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την αρχιτεκτονική παράδοση του Μετσόβου και του Συρράκου.

#### **2.4 Το Μέτσοβο. Γενικά χαρακτηριστικά.**

Το Μέτσοβο είναι μια ορεινή κωμόπολη στην Πίνδο, σε απόσταση 50χλμ. περίπου από τα Ιωάννινα. Οι κάτοικοι του Μετσόβου είναι Βλάχοι (Ζιώγας 2004, Κουκούδης 2000, Ρόκου 2007). Εκτιμάται ότι ήταν το παλαιότερο οικιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής και μάλλον προϋπήρχε του 1380. Η γεωγραφική του θέση, στο σύνορο Ηπείρου – Θεσσαλίας – Μακεδονίας υπήρξε εξαιρετικής σημασίας για την ανάπτυξή του. Υπήρξε σημαντικό οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο ως τα τέλη του 18<sup>ου</sup> αι., οπότε και τελούσε υπό προνομιακό καθεστώς, λόγω της θέσης του. Για μεγάλα χρονικά διαστήματα, στη διάρκεια της ιστορίας του, βρισκόταν, σε μεγάλο βαθμό, σε καθεστώς οικονομικής,

πολιτικής, διοικητικής και εκκλησιαστικής αυτονομίας, με αποτέλεσμα την σημαντική ανάπτυξη του. Υπέστη, ωστόσο, και σημαντικές καταστροφές. Μεταξύ 1650 και 1659 οι κάτοικοί του αναγκάζονται να μεταναστεύσουν, λόγω βαριάς φορολογίας. Εντούτοις, το 1659 παραχωρούνται νέα προνόμια στον οικισμό που συμβάλουν στο ξεπέρασμα της κρίσης. Την ίδια χρονιά αναφέρεται η λειτουργία σχολείων, το 1719 πραγματοποιείται η εγκατάσταση της γαλλικής αποθήκης υφαντών, προϊόντων αργυροχοΐας και χρυσοχοΐας και κτηνοτροφικών προϊόντων που εξάγονται στην Ευρώπη. Τα επόμενα χρόνια, τα προνόμια του Μετσόβου ανανεώνονται συνεχώς. Για κάποιο διάστημα καταργούνται, από τον Αλή Πασά Ιωαννίνων αλλά ανανεώνονται εκ νέου αργότερα. Το 1750 αναφέρεται η λειτουργία πολλών αξιόλογων εμπορικών οίκων, Μετσοβιτών, στις μεγαλύτερες πόλεις της Ευρώπης. Μεταξύ 18<sup>ου</sup> και 19<sup>ου</sup> αι., το Μέτσοβο εξάγει μάλλινα είδη και τυροκομικά – Μετσοβίτες έμποροι βρίσκονται στην Τουρκία, την Ουγγαρία, τη Ρωσία, τη Γερμανία (Χαρίσης, 1995 και Ιστορικό Αρχείο Μετσόβου). Το 1853-1854 ξεσπά στην Ήπειρο επανάσταση. Την περίοδο αυτή, το Μέτσοβο είναι χωρισμένο, πολιτικά, σε δύο παρατάξεις: του Τσανάκα (εκπροσωπούσε την τάξη των πλουσίων) και του Συρρακιώτη Τσάπου (εκπροσωπούσε την τάξη των λαϊκών στρωμάτων). Ο Τσάπος παίρνει την εξουσία αλλά, τελικά, οι Τούρκοι επικρατούν. Εισβάλλουν στο Μέτσοβο, λεηλατούν και καίνε 400 σπίτια (Ζιώγας, 2004). Το 1910, λοιμώδης νόσος αποδεκατίζει τον πληθυσμό και το 1912, το Μέτσοβο απελευθερώνεται. Το 1939 ολοκληρώνεται ο δρόμος που συνδέει την Ήπειρο με τη Θεσσαλία, διερχόμενος από τον αυχένα της Κατάρας (Χαρίσης, 1995 και Ιστορικό Αρχείο Μετσόβου).

Το Μέτσοβο είναι χτισμένο σε απότομη πλαγιά με έντονη κλίση<sup>21</sup>, προσανατολισμένο ΝΑ, σε υψόμετρο που κυμαίνεται μεταξύ 1.000μ. και 1.300μ., περίπου. Περιβάλλεται από ορεινούς όγκους (Κατάρα, Ζυγός, Περιστέρι ή Λάκμος) και στο βάθος της πλαγιάς όπου είναι χτισμένος ο οικισμός σχηματίζεται χαράδρα στην οποία ρέει ο ποταμός Μετσοβίτικος. Από την ευρύτερη περιοχή του οικισμού πηγάζει όλο το ποτάμιο σύστημα της κεντρικής Ελλάδας (Αώος, Αχελώος, Άραχθος, Πηνειός, Αχελώος). Γι' αυτό χαρακτηρίζεται και ως η *υδρολογική καρδιά* της Ελλάδας. Τα εδάφη της γύρω περιοχής είναι σχιστολιθικά, ανατολικά, όπου και αφθονούν τα δάση και τα βοσκοτόπια. Δυτικά είναι ασβεστολιθικά, όπου η βλάστηση χάνεται σχεδόν και ενδιάμεσα επικρατεί ο φλύσχη, με έντονη, παράλληλα, βλάστηση και πολλά νερά. Λόγω του φλύσχη, είναι έντονα τα φαινόμενα των κατολισθήσεων (ακριβώς στην περιοχή που είναι κτισμένος ο οικισμός). Το κλίμα είναι ηπειρωτικό και η περιοχή χαρακτηρίζεται από πολλές βροχοπτώσεις. Το χειμώνα οι θερμοκρασίες είναι πολύ χαμηλές, τα χιόνια φτάνουν σε μεγάλο ύψος (2,00μ.) και διαρκούν πολλούς μήνες (ιδιαίτερα στο παρελθόν). Τα δάση γύρω από τον οικισμό αποτελούνται, κυρίως, από οξιές και ρόμπολα ενώ στα βόρεια του οικισμού, στην τοποθεσία Πολιτσές, υπάρχουν σημαντικά βοσκοτόπια. Η τοπική οικονομία στηρίχθηκε, κυρίως, στην κτηνοτροφία ενώ οι γεωργικές καλλιέργειες ήταν ελάχιστες (κυρίως κηπευτικά και αμπέλια). Βασική, επίσης, απασχόληση ήταν η υλοτομία ενώ αναπτύχθηκε και η υφαντική, τα προϊόντα της οποίας αποτέλεσαν βασικό εξαγωγικό προϊόν (Χαρίσης, 1995).

---

21 Οι κλίσεις ξεπερνούν τις 45°.

Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα γενικά πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της παράδοσης του Μετσόβου. Η παρουσίαση στηρίζεται κυρίως σε υφιστάμενες βιβλιογραφικές πηγές και, δευτερευόντως, σε παρατηρήσεις της γράφουσας κατά την επιτόπια έρευνα.

## 2.5 Πολεοδομικά χαρακτηριστικά

Οι επιφάνειες που είναι κατάλληλες για δόμηση, στον οικισμό, είναι περιορισμένες εξαιτίας του εδάφους που σε ορισμένα τμήματα κατολισθαίνει. Ο οικισμός βρίσκεται κάτω από τον (παλιό) δρόμο που συνδέει τα Ιωάννινα με την Καλαμπάκα (Θεσσαλία) και τα Γρεβενά (Δ. Μακεδονία). Στον δρόμο αυτό βρίσκεται η κεντρική είσοδος του οικισμού, από την οποία διέρχεται και η κύρια οδική αρτηρία, που περνά από την κεντρική πλατεία και συνεχίζει, διασχίζοντας οριζόντια τον οικισμό. Ο δρόμος που συνδέει την κύρια είσοδο του οικισμού με την κεντρική πλατεία είναι αυτός που συγκεντρώνει, κατά μήκος του, εμπορικές δραστηριότητες και χωρίζει τον οικισμό στο επάνω και κάτω τμήμα. Επάνω υπάρχουν δύο γειτονιές (Αγ. Αποστόλων και Αγ. Τριάδας) και κάτω τέσσερις (Αγ. Χαραλάμπους, Αγ. Δημητρίου, Αγ. Γεωργίου και Αγ. Πάντων).

Ο οικισμός είναι μονοκεντρικός και αναπτύσσεται γύρω από την πλατεία<sup>22</sup>, η οποία βρίσκεται περίπου και στο γεωγραφικό κέντρο του. Αποτελείται από έξι γειτονιές, σε κάθε μία από τις οποίες υπάρχει εκκλησία, χωρίς να σχηματίζονται ανάλογες πλατείες. Η εμπορική, διοικητική και κοινωνική δραστηριότητα του οικισμού συγκεντρώνεται στην κεντρική πλατεία, στην οποία βρίσκεται και η μεγαλύτερη εκκλησία του Μετσόβου, η Αγ. Παρασκευή. Σε κοντινή απόσταση από την εκκλησία της Αγ. Παρασκευής βρίσκεται το Δημοτικό σχολείο ενώ το Γυμνάσιο και το Λύκειο βρίσκονται μακρύτερα. Στην δυτική πλευρά της πλατείας βρίσκεται το Δημαρχείο και κοντά σ' αυτό βρύση. Στο νότιο τμήμα της πλατείας βρίσκεται ο λόφος - φρούριο<sup>23</sup>. Σταδιακά, μπροστά από το λόφο δημιουργήθηκε πλάτωμα, με μαγαζιά περιμετρικά και πλέον η ευρύτερη περιοχή (εκκλησία, Δημαρχείο, βρύση, λόφος, πλάτωμα) αποτέλεσε τον χώρο της κεντρικής πλατείας του οικισμού.

Από τον χώρο της πλατείας δίκτυο δρόμων απλώνεται σε όλο τον οικισμό. Το πλάτος των δρόμων διαφέρει. Είναι κατασκευασμένοι από καλντερίμι με σχιστόλιθο, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή κίνηση ανθρώπων και ζώων και η ροή του νερού (λούκι απορροής για το νερό από χιόνι και βροχή). Κάθε 1,50μ. – 2,00μ. υπάρχουν σειρές από πέτρες κάθετα τοποθετημένες στην κλίση του δρόμου, οι οποίες προεξέχουν ώστε να συγκρατούν ανθρώπους και ζώα, από γλίστρημα, το χειμώνα. Το λούκι για την απορροή των νερών βρίσκεται στη μια άκρη του δρόμου και αλλάζει θέση (δεξιά ή αριστερά) ανάλογα με τη θέση του σπιτιού (αποχέτευση) (Χαρίσης, 1977). Σε διάφορα σημεία του οικισμού υπάρχουν βρύσες, οι οποίες βρίσκονται σε πλάτωμα και στη συνάντηση,

---

22 Σχετικά με τον τρόπο οργάνωσης και τη σημασία του χώρου της πλατείας στους παραδοσιακούς οικισμούς βλ.: Χρησιτίδης 2004, Σταματοπούλου 1995, Στυλιανού 1995, Οικονόμου 2002, Γιαννίτσαρης 2010, Τζελέπης 1977 κ.λπ.

23 Επί Τουρκοκρατίας υπήρχε στο σημείο αυτό φρούριο που είχαν κατασκευάσει οι Τούρκοι το 1868, το οποίο οι κάτοικοι κατέστρεψαν μετά την απελευθέρωση (1912) Πηγή: *Ιστορικό Αρχείο Μετσόβου*. Σήμερα, υπάρχει ύψωμα (λόφος) που αξιοποιείται ως χώρος αναψυχής (πάρκο πρασίνου).



συνήθως, των δρόμων. Στο κέντρο του οικισμού αναπτύσσεται το συνεχές σύστημα δόμησης ενώ προς την περιφέρεια τα σπίτια είναι περιμετρικά ελεύθερα. Σε πολλές περιπτώσεις που οι δρόμοι είναι στενοί, σε συνδυασμό με τις προεξοχές των σαχνισιών αλλά και των στεγών, ψηλότερα, και εξαιτίας των στροφών δημιουργείται η αίσθηση ενός κλειστού χώρου (Χαρίσης, 1977).

## 2.6 Αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά

Τυπολογικά, σύμφωνα με τον Παπαϊωάννου (2003), στην Ήπειρο κυριαρχεί στις αγροτικές περιοχές η παράδοση της νότιας Ελλάδας ενώ στα αστικά κέντρα (Ιωάννινα, Άρτα) και στο Ζαγόρι, με ιδιαιτερότητες, η παράδοση της βόρειας Ελλάδας<sup>24</sup>. Σύμφωνα με τον Χαρίση (1995) οι βασικοί τύποι της Μεσοβίτικης αρχιτεκτονικής είναι αυτοί του δίχωρου και του τετράχωρου. Υπάρχει και η μονόχωρη καλύβα, η οποία χρησιμοποιείται ως χώρος σταβλισμού των κοπαδιών. Το τρίχωρο και το πεντάχωρο σπίτι αποτελούν μεταγενέστερη εξέλιξη, του 18<sup>ου</sup> και 19<sup>ου</sup> αι., οπότε οι Μεσοβίτες αναπτύσσουν εμπορικές σχέσεις. Ωστόσο, το τρίχωρο πλατυμέτωπο λαϊκό και το τετράχωρο αρχοντικό είναι οι δύο τύποι κατοικίας που επικρατούν στον οικισμό. Σε όλους τους τύπους σπιτιών, στο ισόγειο (ή και υπόγειο όταν υπάρχει) βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι (αποθήκη, στάβλος κ.λπ) και στον όροφο (ή τους ορόφους) οι χώροι διαμονής. Τα σπίτια είναι, κυρίως, διώροφα και τριώροφα. Και στους δύο τύπους σπιτιών υπάρχει αυλή, η οποία είναι μεγαλύτερη στα αρχοντικά, και περιβάλλεται από ψηλό τοίχο με στεγασμένη αυλόθυρα (Χαρίσης, 1995).

Χαρακτηριστικό των σπιτιών του Μεσοβίου αποτελεί το σαχνισί (κεπέγκι) – η προεξοχή στην όψη, η οποία υπάρχει και στους δύο τύπους σπιτιών (τρίχωρο και τετράχωρο). Το τρίχωρο σπίτι ανήκει, τυπολογικά, στην κατηγορία των κλειστών πλατυμέτωπων διώροφων τρίχωρων σπιτιών, της βόρειας Ελλάδας, με σαχνισί (Παπαϊωάννου, 2003). Η διάταξη των χώρων του ορόφου είναι εν σειρά με τον μεσαίο να προεξέχει της κατασκευής και να κλείνεται με ελαφρύ τοίχο (τσατμάς), διαμορφώνοντας τον κλειστό εξώστη, το *σαχνισί*<sup>25</sup> (χαρακτηριστικό μορφολογικό στοιχείο της βαλκανικής αρχιτεκτονικής γενικά). Στο Μέτσοβο, ονομάζεται *κιπέγκι* ή *κεπέγκι* ή και *τεπέγκι*, κατά τον Χαρίση (1977). Ο χώρος αυτός φέρει ανοίγματα (δύο ή τρία) είναι διαμορφωμένος με επιμέλεια και, συχνά, φέρει πρόσθετη διακόσμηση. Είναι χώρος αρκετά φαρδύς ώστε να λειτουργεί και ως χώρος υποδοχής (*σάλα*) ή *σαράι*, όπως ονομάζεται στο Μέτσοβο. Χαρακτηριστικό, επίσης, των δωματίων του ορόφου είναι η τοποθέτηση του τζακιού στο μέσο της πλευράς του τοίχου της πρόσοψης. Το τζάκι τοποθετείται στο μέσο του τοίχου με δύο παράθυρα, συμμετρικά, δεξιά κι αριστερά του, έτσι ώστε στην πρόσοψη να προβάλλεται και η καμινάδα.

Συνέχεια του προηγούμενου τύπου αποτελεί το κλειστό πλατυμέτωπο διώροφο τετράχωρο σπίτι, της βόρειας Ελλάδας, με σαχνισί. Η διαφορά του με τον προηγούμενο τύπο είναι ότι ο κεντρικός

---

24 Στην παράδοση της ηπειρωτικής Ελλάδας διακρίνονται δύο μεγάλες ενότητες, τυπολογικά, διώροφων κατοικιών με σημαντικές διαφορές. Η μία εντοπίζεται στη νότια και η άλλη στη βόρεια Ελλάδα. Στη νότια Ελλάδα συναντάμε τα κλειστά διώροφα, τα ανοιχτά διώροφα και τα κλειστά πλατυμέτωπα διώροφα. Στη βόρεια Ελλάδα συναντάμε τα ανοιχτά διώροφα, τα κλειστά πλατυμέτωπα και τα διώροφα με κλειστό χαγιάτι. Οι διαφορές ωστόσο, δεν αφορούν στα γενικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά των κτισμάτων ή σε θέματα κατασκευής αλλά στον ιδιαίτερο τρόπο αντιμετώπισης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των κτιρίων (Παπαϊωάννου, 2003).

25 Για το σαχνισί βλ. και Μουτσόπουλος, 1988.

χώρος (όπου και το σαχνισί) χωρίζεται σε δύο χώρους, έναν μικρότερο που παίζει το ρόλο του προθάλαμου (στο πίσω μέρος) κι έναν μεγαλύτερο, μπροστά, με το σαχνισί που είναι ο χώρος υποδοχής (Παπαϊωάννου, 2003). Αυτός ο τύπος συναντάται επίσης στο Μέτσοβο και είναι ο τύπος του πεντάχωρου σπιτιού που αναφέρει ο Χαρίσης (1995). Το πεντάχωρο σπίτι είναι, κυρίως, ημιτριώροφο με δέκα χώρους διαμονής συνολικά και τις βοηθητικές χρήσεις στο ημιυπόγειο.

Σε ορισμένες νεότερες κατασκευές στον όροφο δημιουργείται χαγιάτι μαζί με προεξοχή (το κεπέγκι) (Εικ. 2.4). Εντούτοις, τα κτίρια αυτά είναι περιορισμένα, δεν συναντώνται ως τυπικά της τοπικής παράδοσης και αποτελούν κατασκευές μεταγενέστερες, στις οποίες αποτυπώνονται διάφορες επιδράσεις. Παράλληλα, υπάρχουν κτίρια που στεγάζουν στον όροφο κατοικία και στο ισόγειο μαγαζιά ή εργαστήρια (Εικ. 2.2). Από τα κτίρια αυτής της κατηγορίας, που σώζονται, διαπιστώνεται ότι στον όροφο δημιουργείται μικρός εξώστης, στο μέσο της όψης, δεξιά και αριστερά του οποίου υπάρχουν ανοίγματα συμμετρικά τοποθετημένα. Η συμμετρία είναι χαρακτηριστικό όλης της όψης. Εκτιμάται, ότι η διάρθρωση του εσωτερικού χώρου του ορόφου πρέπει να ακολουθεί την αντίστοιχη των πλατυμέτωπων δώροφων τρίχρωων σπιτιών με μπαλκόνι - διαίρεση του χώρου σε τρία δωμάτια, με το μεσαίο που βγαίνει στο μπαλκόνι, να είναι μικρότερο και να λειτουργεί ως προθάλαμος και χώρος υποδοχής<sup>26</sup>. Η είσοδος, στον όροφο, είναι ανεξάρτητη του ισόγειου και γίνεται από την πίσω όψη (ισόγεια, λόγω υψομετρικής διαφοράς). Μικροί εξώστες παρατηρούνται σε ορισμένες κατοικίες του οικισμού (πιθανά μεταγενέστερες) αλλά δεν αποτελούν τον κανόνα στην τοπική παράδοση (Εικ. 2.5).

Η τυπολογία του σπιτιού δημιουργείται στη βάση της συσχέτισης τριών, κυρίως, χώρων: το σαράι, ο οντάς και ο χωτζιαρές. Το σαράι είναι ο χώρος εισόδου, υποδοχής και επικοινωνίας με το υπόγειο-ισόγειο. Ο οντάς είναι ο χώρος ύπνου, μαγειρέματος και το χειμωνιάτικο καθιστικό. Ο χωτζιαρές είναι ο χώρος υποδοχής επισκεπτών και ο καλοκαιρινός χώρος διαμονής. Όταν το σπίτι αποκτά έναν χώρο ακόμη (τετράχωρο) αυτός είναι το κρυφό και είναι χώρος διαμονής, στον οποίο η είσοδος γίνεται μέσα από τον οντά. Το σαχνισί, όταν υπάρχει, αποτελεί προέκταση του σαραγιού. Στο τρίχωρο σπίτι (διάταξη χώρων στη σειρά), ο κεντρικός χώρος είναι χώρος εισόδου, υποδοχής και επικοινωνίας με το ισόγειο (σαράι). Ο νοτιοδυτικός είναι χώρος διημέρευσης (ύπνος, μαγείρεμα) και χειμωνιάτικο καθιστικό (οντάς), με λίγα ανοίγματα και τζάκι. Ο νοτιοανατολικός είναι χώρος καλοκαιρινής διαμονής και υποδοχής με περισσότερα ανοίγματα (στον ανατολικό και νότιο τοίχο), χωρίς τζάκι (χωτζιαρές). Στο τετράχωρο σπίτι (διάταξη χώρων σε τετράγωνο), το σαράι βρίσκεται νοτιοανατολικά (ανοίγματα περιμετρικά), ο χωτζιαρές βορειοανατολικά, ο οντάς νοτιοδυτικά και το κρυφό βορειοδυτικά (Χαρίσης, 1995). Η ανάγκη προσαρμογής επομένως, στις κλιματικές συνθήκες, δημιουργεί ένα είδος περιοδικής εσωτερικής μετακίνησης της ζωής του σπιτιού, το χειμώνα και το καλοκαίρι<sup>27</sup>.

---

26 Βλ. Παπαϊωάννου, 2003.

27 Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική έχει μελετηθεί συστηματικά ως προς τη σχέση της με το φυσικό περιβάλλον και τον τρόπο προσαρμογής της σ' αυτό. Ενδεικτικά, μόνο, αναφέρονται κάποιες μελέτες που αφορούν στην περιβαλλοντική συμπεριφορά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής: Kavas 2011, Pelekanos et.al. 1986, Andreadaki and Nomikos 1988, Oikonomou 2006, Gülec S. et al. 2006, Petrasincu and Laurentiu 2006, Oikonomou 2008, Oikonomou & Bougiatioti 2009, Κωστούλα 2001 κ.λπ.

Οι βασικοί τύποι, όπως περιγράφονται, συναντώνται με αρκετές παραλλαγές, ιδιαίτερα σε πλούσια αρχοντικά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρει ο Χαρίσης (1977, 1995): Το αρχοντικό του Βράκα, του Βατιπούλη, του Τσανάκα κ.λπ. Γενικά, το Μέτσοβο εμφανίζει πληθώρα κτισμάτων μεγάλων σε όγκο (ύψος και αριθμός δωματίων) που αναδεικνύουν την οικονομική ακμή των κατοίκων. Τα αρχοντικά δεν εμφανίζουν κάποιο ιδιαίτερο κατασκευαστικό χαρακτηριστικό αλλά διακρίνονται λόγω καλύτερης ποιοτικά κατασκευής, εμφάνισης και πλουσιότερης διακόσμησης, συγκριτικά με τα λαϊκά σπίτια. Στοιχείο επίσης που τα διακρίνει είναι το μεγαλύτερο μέγεθός τους και ο μεγαλύτερος αριθμός των ορόφων τους (τριώροφα). Οι δύο επάνω όροφοι χρησίμευαν ως χώροι διημέρευσης και αξιοποιούνταν ο μεσαίος το χειμώνα και ο τελευταίος το καλοκαίρι. Θα μπορούσαν να διακριθούν δύο ομάδες αρχοντικών, γενικά στην αρχιτεκτονική παράδοση. α. Αυτά τα οποία ακολουθούν, κυρίως, τυπολογικά την κατά τόπους παράδοση, με βελτιώσεις, προσθήκες και επεκτάσεις και βρίσκονται, κυρίως, σε περιοχές της νότιας Ελλάδας. β. Αυτά τα οποία, τυπολογικά, ξεπερνούν τα όρια της τοπικής παράδοσης και εμφανίζουν επιδράσεις από την αρχιτεκτονική των τότε μεγάλων αστικών κέντρων, έξω από τον ελληνικό χώρο – των κέντρων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και εκείνων της κεντρικής Ευρώπης. Αυτής της κατηγορίας αρχοντικά υπάρχουν, κυρίως, στη βόρεια Ελλάδα: στη Μακεδονία (τη δυτική κυρίως, Καστοριά, Σιάτιστα), στη Θράκη, στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία (Πήλιο, Αμπελάκια) (Παπαϊωάννου, 2003).

Σε αντίθεση με το Συρράκο, ο χαρακτήρας των κτιρίων του Μετσόβου είναι πολύ λιγότερο εσωστρεφής (το σαχνισί αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ανοίγματος του σπιτιού και εξωστρέφειας) και σχεδόν καθόλου αμυντικός. Αυτό καθορίστηκε, σε μεγάλο βαθμό, από το γενικό κοινωνικό πλαίσιο, το οποίο συχνά, κατά την τουρκοκρατία, ήταν ευνοϊκό προς τον οικισμό (άρα έλειπε η ανάγκη άμυνας και προστασίας). Αντίθετα, τα σπίτια του Συρράκου θωρακίζονται ποικιλοτρόπως.

Τα υλικά δόμησης και οι τρόποι κατασκευής εμφανίζουν τα γενικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής της Ηπείρου, στην οποία η πέτρα και το ξύλο αποτελούν τα κύρια υλικά δόμησης ενώ η κάλυψη των κτιρίων γίνεται με επικλινείς στέγες με σχιστόπλακα. Στο Μέτσοβο, η εξωτερική τοιχοποιία κατασκευάζεται από πέτρα της περιοχής (γκριζοκαφετιά ή γκριζοπράσινη – σχιστολιθικά πετρώματα). Οι προεξοχές κατασκευάζονται από ξύλο της περιοχής (οξιά, ρόμπολο), όπως επίσης και κάθε άλλη ξυλοκατασκευή – δάπεδα, οροφές, σκελετός στέγης (από οξιά), κουφώματα κ.λπ. Εκτός από τα ζευκτά της στέγης, οι υπόλοιπες κατασκευές γίνονται από ρόμπολο γιατί εμφανίζει μεγάλη αντοχή στην υγρασία και τους μικροοργανισμούς (Χαρίσης, 1977). Η επικάλυψη της στέγης γίνεται με σχιστόπλακες. Η στέγη προεξέχει περιμετρικά του κτιρίου κατά 0,50μ.-0,70μ. Το πάχος της εξωτερικής τοιχοποιίας κυμαίνεται από 0,50μ. – 0,70μ. ή έως 0,90μ., με ασβεστοκονίαμα και ξυλοδεσιές ανά 0,70μ., 0,80μ. ή ανά 1,00μ. περίπου, φανερές<sup>28</sup>. Εξωτερικά, η τοιχοποιία μένει

---

28 Σχετικά με το είδος της ξυλοδεσιάς (φανερή ή κρυφή) υπάρχουν πολλές εξηγήσεις. Προκύπτει τόσο από το είδος της πέτρας όσο και από την εμπειρία των μαστόρων και το είδος της κατοικίας (λαϊκή, αρχοντική). Όταν η πέτρα δεν είναι πλακοειδής πρέπει να κοπεί κατάλληλα, για να κρυφτεί η ξυλοδεσιά, εργασία που απαιτεί πολύ δουλειά. Στο Ζαγόρι που η πέτρα είναι πλακοειδής η ξυλοδεσιά είναι κρυφή ενώ στο Μέτσοβο, αντίθετα, φανερή. Γενικά, στις πιο απλές και πιο πρόχειρες κατασκευές η ξυλοδεσιά μένει φανερή, για λόγους οικονομίας (χωριά Κόνιτσας). Επίσης, η φανερή ξυλοδεσιά σήμαινε και το πιο ευάλωτο στο σάπισμα ξύλο (εκτεθειμένο στη βροχή), οπότε η επιθυμία για προστασία του οδηγούσε στο κρύψιμο της ξυλοδεσιάς.

ανεπίχριστη (Χαρίσης, 1995). Γενικά, συναντώνται ψηλά κτίρια (9 – 10μ. ύψος). Οι εσωτερικοί τοίχοι είναι κυρίως πέτρινοι (συνήθως φτάνουν μέχρι τη στέγη, φέρουν και δένουν την κατασκευή) με πάχος όσο και οι εξωτερικοί περίπου. Σπανιότερα, οι διαχωριστικοί γίνονται από μπαγδατί (βλ. και Εικ. 2.1). Εσωτερικά, οι τοίχοι επιχρίονται στους ορόφους ενώ στο υπόγειο μένουν ανεπίχριστοι. Το δάπεδο στο υπόγειο και τις αυλές είναι χωμάτινο ή πλακόστρωτο. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι το μικρό άνοιγμα που δημιουργείται στη φούσκα του τζακιού. Το φυσικό φως που εισέρχεται από το άνοιγμα βοηθά τη νοικοκυρά στο μαγείρεμα και, έχει ενδεχομένως συμβολικό ρόλο παράλληλα (Χαρίσης, 1995). Τα ανοίγματα είναι λίγα και μικρά στα ισόγεια των κατοικιών και αυξάνονται σε μέγεθος και αριθμό στον ή στους ορόφους. Είναι λιγότερα στη Β και ΒΔ πλευρά και περισσότερα στη Ν και ΝΑ, στοιχείο χαρακτηριστικό στην αρχιτεκτονική παράδοση, γενικά (προστασία από το κρύο, ελαχιστοποίηση απωλειών θερμότητας, αξιοποίηση της ηλιακής ακτινοβολίας). Ωστόσο, στις περιπτώσεις όπου στο ισόγειο στεγάζεται μαγαζί ή εργαστήριο τα ανοίγματα είναι σημαντικά μεγαλύτερα και περισσότερα, λόγω της διαφοροποίησης της λειτουργίας του χώρου (Εικ. 2.2 και 2.3).

Στο εσωτερικό αρκετών σπιτιών, αρχοντικών κυρίως, υπάρχει πλούσια ζωγραφική διακόσμηση<sup>29</sup>. Η εσωτερική διακόσμηση του σπιτιού, ενδεχομένως να προέκυπτε και από την ανάγκη των κατοίκων να κάνουν πιο ενδιαφέροντα τον χώρο στον οποίο περνούσαν κλεισμένοι πολλούς μήνες το χειμώνα<sup>30</sup>. Τα περισσότερα σπίτια είναι διώροφα (ισόγειο-όροφος) αλλά γίνονται και τριώροφα (ισόγειο-2 όροφοι), και λόγω της κλίσης του εδάφους, ενώ μεγαλύτερα σε μέγεθος είναι κάποια δημόσια κτίρια του οικισμού (Δημαρχείο).

---

Επειδή, η κρυφή κατασκευή, γενικά, ήταν πιο δαπανηρή και κοπιαστική γινόταν κυρίως στις πιο πλούσιες κατοικίες (γι' αυτό τα αρχοντικά συνήθως δεν έχουν φανερές ξυλοδεσιές). Έμμεσα, ο τρόπος τοποθέτησης της ξυλοδεσιάς ήταν και χαρακτηριστικό της χρονολογίας κατασκευής του κτιρίου –εφόσον σταδιακά οι ιδιοκτήτες απέκτησαν πλούτο αλλά και οι μάστορες συνειδητοποίησαν, με την εμπειρία, ότι το κρύψιμο της ξυλοδεσιάς σημαίνει καλή δουλειά (προστασία από τη βροχή ειδικά στα πιο χαμηλά σημεία του τοίχου), η κρυφή ξυλοδεσιά συναντάται σε μεταγενέστερα κτίρια. Τέλος, το φανέρωμα ή όχι των ξυλοδεσιών ήταν και θέμα μόδας (Χρηστίδης, 2004 και Οικονομου & Bougiatioti, 2009).

29 Αναλυτικά στοιχεία που αφορούν στη ζωγραφική και στην ξυλόγλυπτη διακόσμηση των αρχοντικών, στο Πήλιο, τα Αμπελάκια, το Μέτσοβο, το Ζαγόρι, κ.λπ. υπάρχουν στο: «Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική», τόμος 6<sup>ος</sup>, 1995, στο: «Παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Μακεδονίας. 15<sup>ος</sup> – 19<sup>ος</sup> αιώνας», Μουτσόπουλος, 1993 και στο: «Η ελληνική λαϊκή ζωγραφική», Μακρής, 1983.

30 Ο Χαρίσης (1977) αναφέρει ότι την αίσθηση του πολύμηνου εγκλεισμού την απάλυναν μοιράζοντας διαφορετικές λειτουργίες σε κάθε χώρο, ώστε να μοιράζουν το μεγάλο διάστημα παραμονής σε περισσότερους από έναν χώρους. Εντούτοις, ο συγκεκριμένος λειτουργικός διαχωρισμός κρίνεται ότι προέκυπτε, κυρίως, από την ανάγκη προσαρμογής στο κλίμα.



Εικ. 2.1. Εξωτερικός τοίχος ορόφου σπιτιού στο Μέτσοβο, στον οποίο διακρίνεται η κατασκευή του (μπαγδατί) (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 2.2. Μέτσοβο. Παραδοσιακό σπίτι, στο ισόγειο του οποίου στεγάζονταν μαγαζιά. Εκτιμάται, ότι στον όροφο ήταν η κατοικία του ιδιοκτήτη. Είναι εμφανής η διαφοροποίηση των ανοιγμάτων του ισόγειου, σε σχέση με τα αντίστοιχα, των κατοικιών του οικισμού. Το κτίριο βρίσκεται σε κεντρικό δρόμο, στην δυτική πλευρά του οικισμού και είναι, σήμερα, εγκαταλελειμμένο (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).





Εικ. 2.3. Ισόγειο κτίριο που στέγαζε, πιθανά, μαγαζί (ή κάποιον άλλο χώρο επαγγελματικής χρήσης). Τα μεγάλα ανοίγματα του ισόγειου προκύπτουν από την εσωτερική λειτουργία. Σε συνέχεια με το ισόγειο κτίριο διακρίνεται το κτίριο της Εικ. 2.2. Παρόμοιο, ισόγειο κτίριο βρίσκεται και ακριβώς απέναντι – ο δρόμος αυτός αποτελεί κεντρικό του οικισμού και οδηγεί από τη δυτική του πλευρά, στην κεντρική πλατεία. Η στέγη του κτιρίου έχει καταστραφεί και είναι, σήμερα, εγκαταλελειμμένο. (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο)



Εικ. 2.4. Αρχοντικό στο κέντρο του οικισμού με χαγιάτι στον όροφο και προεξοχές. Αποτελεί τύπο νεώτερο (φωτογραφία και κείμενο: Χαρίσης, 1995)



Εικ.2.5. Κατοικία με εξώστη στον όροφο, σε νότιο προσανατολισμό (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 2.6. Λεπτομέρεια κατασκευής προεξοχής (κεπέγκι) στον όροφο. Η συγκεκριμένη κατασκευή είναι ξύλινη (σανίδες), χωρίς επίχρισμα (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).





Εικ. 2.7. Λεπτομέρεια κατασκευής της καμινάδας του τζακιού, η οποία προεξέχει στην όψη. Διακρίνεται ο χαρακτηριστικός φεγγίτης και η απόληξη του κάτω τμήματος που κατασκευάζεται διαφορετικά από την αντίστοιχη, στο Συρράκο (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).

## 2.7 Το Συρράκο. Γενικά χαρακτηριστικά.

Το Συρράκο είναι ένας οικισμός στην Πίνδο, σε απόσταση 50χλμ. περίπου από τα Ιωάννινα. Οι κάτοικοί του είναι Βλάχοι (Ζιώγας 2004, Κουκούδης 2000). Το όνομα του οικισμού προέρχεται, κατά μία εκδοχή, από τα πολλά νερά που συρρέουν στο χωριό. Κατά μία άλλη, και μάλλον πιθανότερη σύμφωνα με τον Ζιώγα (2004) το χωριό ονομαζόταν Σαράκου ή Σεράκου<sup>31</sup>, τον 19<sup>ο</sup> αι. (από όπου προέρχεται και η λέξη Συρράκο). Η λέξη Σεράκου είναι βλάχικη, είναι σημαντικό τόπου και σημαίνει φτώχεια και γυμνότητα<sup>32</sup>. Το πότε ακριβώς δημιουργήθηκε ο οικισμός δεν είναι γνωστό. Συστήθηκε, ως οικισμός, πιθανά στα τέλη του 14<sup>ου</sup> ή τις αρχές του 15<sup>ου</sup> αι., εξαιτίας των διωγμών των Τούρκων, οι οποίοι είχαν καταλάβει τα χειμαδιά των Βλάχων. Οι κάτοικοι αρχίζουν να καταφεύγουν στα ορεινά. Δημιουργούν, αρχικά, το Παλαιοχώρι Συρράκου αλλά λόγω της μεγαλύτερης εγγύτητάς του με τα Ιωάννινα και υπό το βάρος των τουρκικών πιέσεων, το εγκαταλείπουν και μετακινούνται ψηλότερα, στην ασφαλέστερη θέση του Συρράκου. Το 1510, το Συρράκο είναι ένας μικρός οικισμός με 30 οικογένειες (Ζιώγας, 2004). Το χωριό αποκτά ιδιαίτερα προνόμια κατά τη διάρκεια της τουρκικής κατοχής (διοικητικά, οικονομικά, πολιτικά) και γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη. Στα τέλη του 18<sup>ου</sup> αι. αριθμεί περίπου 4.000 κατοίκους. Αρχικά, ο οικισμός στηρίζεται στην κτηνοτροφία. Σταδιακά, η αδυναμία επαρκούς κάλυψης των αναγκών του αυξανόμενου πληθυσμού, κινητοποιεί την ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου. Το Συρράκο γίνεται βιοτεχνικό κέντρο παραγωγής μάλλινων υφασμάτων, με τα οποία εφοδιάζει πολλά μέρη της Ελλάδας και της Ευρώπης και η

31 Τις ίδιες ονομασίες (Σεράκου και Σαράκου) για τον οικισμό αναφέρει και ο Κουκούδης (2000).

32 Σεράκο, από την κουτσοβλαχική λέξη serac: φτωχός, φτωχός τόπος, άγονο και πετρώδες έδαφος.



οικονομική του ευημερία απογειώνεται. Μεταξύ 1780 και 1800, ο οικισμός γνωρίζει τη μεγαλύτερη ακμή του. Το 1821 το Συρράκο συμμετέχει ενεργά στην Επανάσταση. Οι Τούρκοι εισβάλουν στο χωριό, το πυρπολούν και το λεηλατούν ενώ η πλειοψηφία των κατοίκων του το εγκαταλείπει αναζητώντας καταφύγιο σε πόλεις της Ελλάδας ή της Ευρώπης<sup>33</sup>. Η καταστροφή του χωριού ήταν ολοκληρωτική – σώθηκαν δύο εκκλησίες και 6-7 σπίτια<sup>34</sup>. Ωστόσο, λίγα χρόνια αργότερα, το 1827 – 1828 περίπου, αρκετοί κάτοικοι επιστρέφουν και οπότε ο οικισμός αρχίζει και πάλι να ανασυγκροτείται. Το 1827 ή και νωρίτερα<sup>35</sup>, 40 οικογένειες περίπου επιστρέφουν μόνιμα στον οικισμό ενώ από το 1830 και μετά παρατηρείται μια μαζικότερη επιστροφή των κατοίκων. Το 1854, στην επανάσταση της Ηπείρου, το Συρράκο συμμετέχει ξανά. Εντούτοις, οι κάτοικοι συνθηκολογούν κάποια στιγμή με τους Τούρκους κι έτσι αποφεύγεται δεύτερη καταστροφή του οικισμού. Το Συρράκο απελευθερώνεται οριστικά το Νοέμβριο του 1912. Στην απογραφή της επόμενης χρονιάς, ο οικισμός αποτελεί την τρίτη σε πληθυσμό κωμόπολη των Ιωαννίνων, μετά το Μέτσοβο και την Κόνιτσα. Σταδιακά όμως και μέχρι το 1930 οι κάτοικοί του φεύγουν. Στην απογραφή του 1940, ο οικισμός αριθμεί περίπου 1300 κατοίκους. Ακολουθούν ο πόλεμος, η κατοχή και ο εμφύλιος. Το Συρράκο συμμετέχει ενεργά. Μετά το τέλος του Εμφυλίου, κάποιες οικογένειες κτηνοτρόφων επιστρέφουν στον οικισμό. Τη δεκαετία του '50 στο χωριό κατοικούν το χειμώνα μόνο 2-3 οικογένειες φυλάκων ενώ το καλοκαίρι περίπου 150 οικογένειες κτηνοτρόφων. Η φθίνουσα πληθυσμιακή πορεία συνεχίζεται μέχρι που το χωριό ερημώνει εντελώς. Αξιοσημείωτα είναι τα στοιχεία των απογραφών τα έτη 1940 – 1970. Το 1940 στο Συρράκο κατοικούν 242 οικογένειες (περίπου 1.300 άτομα) και υπάρχουν 337 κτίρια, 9 εμπορικά καταστήματα, 7 βιοτεχνίες και 74 οικοτεχνίες. Το 1950 οι οικογένειες είναι μόλις 15, ενώ δεν υπάρχουν καθόλου καταστήματα, βιοτεχνίες και οικοτεχνίες. Το 1970 στον οικισμό ζουν συνολικά 50 οικογένειες. Μεταξύ 1940 – 1970 γκρεμίστηκαν 152 σπίτια ενώ από το 1912 μέχρι το 1955, πάνω από 500 οικογένειες, συνολικά, εγκαταλείπουν τον οικισμό. Σημαντικό πλήγμα στο κτισμένο περιβάλλον του οικισμού αποτέλεσε και ο σεισμός, το 1967. Πολλά σπίτια κατέρρευσαν και άλλα υπέστησαν σημαντικές ζημιές. Η γεωγραφική απομόνωση και η ανυπαρξία δρόμου μέχρι το Συρράκο καθιστούσε την επικοινωνία με τους πλησιέστερους οικισμούς και, κυρίως, τα Ιωάννινα, εξαιρετικά δύσκολη και επίπονη. Λόγω του κόστους μεταφοράς τα τρόφιμα ήταν ακριβά για τους Συρρακιώτες. Παράλληλα, από τη δεκαετία του '50 και μετά οι κοινωνικές παροχές (εκπαίδευση, υγεία) και η ψυχαγωγία ήταν ανύπαρκτες. Η έλλειψη εργασίας ήταν, επίσης, χαρακτηριστικό την περίοδο αυτή. Επομένως, στην απομόνωση, την έλλειψη υποδομών και τις περιορισμένες δυνατότητες εργασίας πρέπει να αναζητηθούν οι αιτίες οριστικής εγκατάλειψης του Συρράκου. Το 1976, ανοίγεται δρόμος μέχρι το

---

33 Οι κάτοικοι διασκορπίζονται. Κάποιες οικογένειες καταφεύγουν στο Μέτσοβο. Άλλοι εγκαθίστανται στην Αιτωλοακαρνανία (Μεσολόγγι κυρίως), στα Ιόνια νησιά (Κέρκυρα και Ζάκυνθο), στην Πάργα, τους Φιλιάτες, την Πρέβεζα, στο Άργος, στην Τρίπολη, στην Καλαμάτα, στο Ναύπλιο, σε πόλεις της Μακεδονίας και της Θράκης και άλλοι σε πόλεις της Ιταλίας με τις οποίες είχαν εμπορικές σχέσεις (Λιβόρνο, Βενετία, Αγκόνα).

34 Η εκκλησία του Αγ. Νικολάου καταστράφηκε και «*ανηγέρθη εκ θεμελίων*», αργότερα, όπως μας πληροφορεί ο Κρυστάλλης. Αμέσως μετά το Συρράκο, οι Τούρκοι λεηλάτησαν και έκαψαν και τους Καλαρρύτες.

35 Δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες σχετικά με την χρονολογία εγκατάστασης στον οικισμό. Υπάρχουν ενδείξεις ότι η επανακατοίκηση του Συρράκου έγινε πριν το 1827. Ίσως, από το 1824 να είχαν ήδη επιστρέψει κάποιοι κάτοικοι.

Συρράκο και η δυνατότητα πρόσβασης στον οικισμό με όχημα λειτουργεί καταλυτικά στην μετέπειτα πορεία του. Οι κάτοικοι δεν επιστρέφουν για να ζήσουν μόνιμα σ' αυτό αλλά, σταδιακά, αρχίζει μια περίοδος ανακατασκευής ολόκληρου του χωριού, που μετατρέπεται πια σε περιοχή δεύτερης κατοικίας των Συρρακιωτών, που διαμένουν μόνιμα στην Πρέβεζα, τα Ιωάννινα, την Άρτα και αλλού (Ζιώγας, 2004). Μέχρι και το 2010, οπότε εφαρμόζεται το «Πρόγραμμα Καλλικράτης», το Συρράκο παραμένει αυτόνομη Κοινότητα. Από το 2010 εντάσσεται στο Δήμο Βορείων Τζουμέρκων.

Το Συρράκο είναι κτισμένο σε απότομη πλαγιά, στη νότια απόληξη του όρους Περιστέρι (Λάκμος), σε υψόμετρο 1200μ. περίπου (1.150μ. είναι το υψόμετρο της πλατείας, στο κέντρο του οικισμού). Στους πρόποδες της πλαγιάς στην οποία είναι χτισμένος ο οικισμός ρέει ο ποταμός Χρούσιας, παραπόταμος του Άραχθου, ενώ απέναντι βρίσκεται η οροσειρά των Τζουμέρκων. Στην περιοχή επικρατούν τα ασβεστολιθικά πετρώματα, που υποδηλώνουν την ύπαρξη υπόγειων νερών και η βλάστηση είναι περιορισμένη (τα βουνά είναι πετρώδη και σχεδόν γυμνά). Εντούτοις, το Περιστέρι δεν ήταν πάντα άδενδρο. Σύμφωνα με τον Μαντζίλα (2004), το βουνό είχε πυκνή βλάστηση από έλατα, οξιές, δρυς, καστανιές, βελανιδιές, πουρνάρια, πλατάνια, κέδρους, αγριοκαστανιές, κρانيές, φτελιές, φιλύρες κ.λπ. Κάηκε, επανειλημμένα και ήδη από τα τέλη του 18<sup>ου</sup> αι. το οικολογικό σύστημα της ευρύτερης περιοχής είχε καταστραφεί. Τις φωτιές έβαζαν κτηνοτρόφοι για να δημιουργήσουν βοσκοτόπια. Μέσα στον οικισμό, τα περισσότερα δέντρα ήταν πλατάνια, καρυδιές, μουριές, κερασιές, κορομηλιές και φρουξελιές, ενώ στα σπίτια φυτεύονταν τριανταφυλλιές, κατηφέδες και βασιλικοί.

Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα γενικά πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της παράδοσης του Συρράκου. Η παρουσίαση στηρίζεται κυρίως σε υφιστάμενες βιβλιογραφικές πηγές και, δευτερευόντως, σε παρατηρήσεις της γράφουσας κατά την επιτόπια έρευνα.

## **2.8 Πολεοδομικά χαρακτηριστικά**

Το Συρράκο αναπτύσσεται αμφιθεατρικά, με Ν προσανατολισμό, προστατευμένο από τους βόρειους ανέμους. Είναι εκτεθειμένο στον ήλιο, σε όλη τη διάρκεια της μέρας. Στο κέντρο του υπάρχουν δύο πηγές νερού. Περίπου στο γεωγραφικό κέντρο του οικισμού βρίσκεται η πλατεία του. Η κλίση του εδάφους είναι ιδιαίτερα έντονη σε όλη την έκταση του οικισμού, στοιχείο που συμβάλει στην ιδιαίτερη φυσιognωμία του που γίνεται αισθητή κατά την κίνηση μέσα στον οικισμό. Εξαιτίας της έντονης κλίσης αλλά και του περιορισμένου, γενικά, χώρου, η πλατεία αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα με σημαντική μεταξύ τους υψομετρική διαφορά. Στο επάνω τμήμα της βρίσκεται η εκκλησία του Αγ. Νικολάου και το χαγιάτι ενώ το κάτω τμήμα της αποτελεί το χοροστάσι (ο χώρος όπου γίνονταν οι χοροί). Ιδιαίτερα αξιόλογο αρχιτεκτονικά κτίσμα είναι η *Γκούρα*, το συγκρότημα των βρυσών, σε κοντινή στην πλατεία απόσταση.

Η είσοδος στο εσωτερικό του οικισμού γίνεται από δύο, κύρια, σημεία του και είναι πεζή (τα οχήματα σταθμεύουν έξω από τον οικισμό). Η κύρια είσοδος του είναι τοποθετημένη στο δυτικό

τμήμα του και αποτελείται από μονοπάτι που διέρχεται από δύο, πέτρινα, μονότοξα γεφύρια. Λίγο πριν τα πρώτα σπίτια του χωριού, στα δεξιά του μονοπατιού, βρίσκεται υδρόμυλος. Αμέσως μετά από τα πρώτα σπίτια δημιουργείται μικρή πλατεία, ανοιχτή στη θέα. Σ' αυτό το χώρο συγκέντρωναν τις γίδες, το χάραμα, για να τις πάνε για βοσκή, στα γύρω βοσκοτόπια ενώ το σούρουπο ήταν χώρος συγκέντρωσης ηλικιωμένων και νέων –και των γιδών που επέστρεφαν (Μαντζίλας, 2004). Το μονοπάτι διασχίζει, οριζόντια το χωριό, φτάνει μέχρι την κεντρική πλατεία και συνεχίζει προς την αντίθετη κατεύθυνση. Από την πλατεία, αλλά και κατά μήκος του κεντρικού μονοπατιού, απλώνεται δίκτυο μικρότερων και μεγαλύτερων μονοπατιών, σε όλη την έκταση του οικισμού. Τα μονοπάτια ακολουθούν τις κλίσεις του εδάφους, ώστε να εξομαλύνονται οι έντονες υψομετρικές διαφορές. Είναι κατασκευασμένα από πέτρα, με κατάλληλη διαμόρφωση δεξιά κι αριστερά για την απορροή των νερών και με κάθετες, στην κλίση, προεξέχουσες πέτρες που συγκρατούν το βήμα. Από τα λούκια του μονοπατιού διοχετεύεται το νερό και στους κήπους για πότισμα. Το πλάτος τους είναι στενό και, όταν ο χώρος το επιτρέπει, δημιουργούνται μικρά πλατώματα. Ορισμένα ανοίγονται στη θέα και, δεδομένης της απότομης κλίσης, αποτελούν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα υπαίθρια μπαλκόνια. Η δόμηση σε όλη την έκταση του οικισμού είναι αρκετά πυκνή. Ωστόσο, τα σπίτια διατάσσονται ελεύθερα, περιμετρικά, στο οικόπεδο, και σπανιότερα, ανά δύο, είναι σε επαφή. Έξω από τον οικισμό, πάνω από την εκκλησία του Αϊ Λια και μέχρι το νοτιότερο άκρο του οικισμού (κοντά στο ποτάμι) το έδαφος ήταν διαμορφωμένο σε αναβαθμίδες και καλλιεργούνταν (κηπευτικά). Χαρακτηριστικό, επίσης, του οικισμού και απόρροια της πολύ έντονης κλίσης του εδάφους είναι οι αλληπάλληλοι αναλημματικοί τοίχοι, οι οποίοι διαμορφώνουν το έδαφος σε επίπεδα κατάλληλα για δόμηση και κίνηση. Κύρια χρήση αποτελούσε πάντα η κατοικία. Υπήρχαν, επίσης, σχολεία, οικοτροφείο, εκκλησίες, εμπορικά καταστήματα, βιοτεχνίες και οικοτεχνίες. Από το 1875 αναφέρεται η λειτουργία ταχυδρομείου και τηλεγραφείου. Το 1885 δημιουργείται Παρθεναγωγείο. Το 1914-1915 λειτουργεί ελληνικό σχολείο (Σχολαρχείο), Δημοτικό σχολείο, χωρισμένο σε κεντρικό και ποιμενικό<sup>36</sup> και κοινό<sup>37</sup> δημοτικό σχολείο θηλέων. Το 1916 αναφέρεται η λειτουργία σχολείου σε κτίριο κοινοτικό, ευήλιο και ευάερο, στο κέντρο του οικισμού. Το 1922 ιδρύεται Οικοτροφείο, με σκοπό να μένουν τα παιδιά των κτηνοτρόφων (που κατέβαιναν στα χειμαδιά), σε κτίριο δίπλα στην εκκλησία του Αγ. Νικολάου. Το κτίριο του οικοτροφείου πρέπει να προϋπήρχε. Το 1925 θεμελιώνεται το (σημερινό) κτίριο του σχολείου, στο κέντρο του οικισμού, και ολοκληρώνεται το 1929. Το 1977 σταματά η λειτουργία του οικοτροφείου και του σχολείου. Και τα δύο μετατρέπονται, αργότερα, σε ξενώνες.

Το Συρράκο αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον και αισθητικά άρτιο σύνολο. Τα κτίρια, όλα, είναι απέρριπτα εξωτερικά, λιτά με καθαρούς γεωμετρικούς όγκους. Η πέτρα της τοιχοποιίας, των αυλών και των στεγών συνθέτει ένα ομοιόμορφο χρωματικά σύνολο, που οι νεότερες κατασκευές δεν διαταράζουν. Στο εσωτερικό, ο σφιχτά δομημένος οικιστικός ιστός εγκλωβίζει το βλέμμα ανάμεσα στους ψηλούς πέτρινους τοίχους και, συχνά, δημιουργεί την αίσθηση ενός εξωτερικού κλειστού

---

36 Το ποιμενικό σχολείο ήταν κινητό, για τα παιδιά των κτηνοτρόφων (λειτουργούσε καλοκαίρι στο Συρράκο και χειμώνα στους Αγ. Αποστόλους). Το κεντρικό σχολείο ήταν για τα παιδιά των κατοίκων που έμεναν μόνιμα στον οικισμό και το χειμώνα.

37 Κοινό: Σχολείο με λιγότερους από 50 μαθητές, μοιρασμένους σε 4 τάξεις με κοινό δάσκαλο. Όταν το σχολείο είχε πάνω από 50 μαθητές ονομάζονταν Πλήρες.

χώρου. Κάθε στροφή, των δύσκολων ανηφορικών (και κατηφορικών) μονοπατιών αποκαλύπτει διαφορετικές πτυχές ενός συνόλου που μοιάζει να ανανεώνεται διαρκώς και στα λίγα πλατώματα του χώρου ή στη χαραμάδα που σπάνια οι κατακόρυφες ακμές δύο διπλανών σπιτιών αφήνουν, στο μάτι αποκαλύπτεται μια πανοραμική θέα.

Η κύρια χρήση, σήμερα, στον οικισμό είναι η κατοικία (εξοχική). Υπάρχουν, επίσης, ξενώνες που στεγάζονται σε κτίρια παλιά (αλλαγή χρήσης) ή νέα. Χρήσεις αναψυχής (καφέ και φαγητού) υπάρχουν επίσης, γύρω από το κέντρο, σε περιορισμένο αριθμό. Δεν υπάρχουν καταστήματα (εμπορικά) ούτε χρήσεις ψυχαγωγίας (μπαρ κ.λπ).

## 2.9 Αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά

Τα χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης πρέπει να αναζητηθούν στο κτισμένο περιβάλλον που δημιουργείται από την ίδρυση του οικισμού και μέχρι την οριστική του εγκατάλειψη. Εντούτοις, ο οικισμός καταστράφηκε, ολοσχερώς σχεδόν, το 1821 και ξανακτίστηκε αργότερα. Ελλείπει ανάλογων αρχιτεκτονικών μελετών, τα προ του 1821 χαρακτηριστικά της τοπικής αρχιτεκτονικής μπορούν να ανακτηθούν μόνο από αποσπασματικές περιγραφές σε διάφορα κείμενα. Σύμφωνα με τον Μαντζίλα (2004), κατά την καταστροφή του οικισμού κήκαν τα περισσότερα σπίτια. Διατηρήθηκαν ορισμένες εκκλησίες, μύλοι και ελάχιστες κατοικίες, όπως και η υποδομή του οικισμού (δρόμοι, πλατεία, βρύσες). Η υπάρχουσα υποδομή διατηρήθηκε και το χωριό ξανακτίστηκε στα χνάρια των προηγούμενων κατασκευών.

Προφανώς, όσες κατοικίες ήταν σε σχετικά καλή κατάσταση πρέπει να ξαναδημιουργήθηκαν. Οι νέες πρέπει να ακολουθούσαν τα γενικά χαρακτηριστικά των υπολοίπων, με μικρές διαφοροποιήσεις ανάλογα με τις ανάγκες των ιδιοκτητών τους. Επομένως, γύρω στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αι., ο οικισμός πρέπει να ολοκληρώνεται, ως προς τα χαρακτηριστικά του εκφράζοντας τις τότε κοινωνικές ανάγκες. Σε κείμενό του ο Κρυστάλλης περιγράφει τον οικισμό, μετά το ξανακτίσιμό του, και αναφέρει ότι σε τίποτα δεν υστερεί από αυτό που ήταν πριν την Επανάσταση. Αναφέρει, ότι διαθέτει *...λαμπρά οικοδομήματα, σχολεία ακμάζοντα, εκκλησίοι ωραίοι (...)*. Αναφέρει, επίσης, ότι στον οικισμό υπάρχουν περίπου 500 κατοικίες που στεγάζουν 3.500 κατοίκους (Μαντζίλας, 2004). Από τα στοιχεία που αναφέρει ο Μαντζίλας (2004) προκύπτει ότι το 1970 στον οικισμό υπάρχουν 185 κατοικίες. Επομένως, σε αυτές και στην υπόλοιπη υποδομή (εκκλησίες, σχολεία, βρύσες κ.λπ) πρέπει, κυρίως, να αναζητηθούν τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης.

Ο Παπαϊωάννου (2003) αναφέρει για την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική παράδοση της Δυτικής Ηπειρωτικής Ελλάδας, στην οποία συναντάται το κλειστό διώροφο σπίτι, συμπτυγμένο (τετράγωνο) και το μακρινάρι (παραδείγματα από Θεσπρωτία και Συρράκο)<sup>38</sup>. Από την επιτόπια έρευνα αναδεικνύεται ότι στο Συρράκο συναντάμε συχνά το κλειστό διώροφο δίχωρο μακρινάρι καθώς και, λίγα, κτίρια που ακολουθούν την παραλλαγή αυτού με προσθήκη ενός χώρου στην άκρη της μακριάς πλευράς της εισόδου (οπότε η κάτοψη έχει σχήμα Γ). Στην εσωτερική γωνία του Γ είναι

---

38 Βλ. Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι, σελ. 60.

τοποθετημένη η εξωτερική πέτρινη σκάλα που οδηγεί στον όροφο<sup>39</sup> (Εικ. 2.8). Επίσης, κατά την επιτόπια έρευνα, εντοπίστηκαν και κτίρια, τριώροφα με μικρό μπαλκόνι στη Ν όψη (στο μέσο) και συμμετρική διαμόρφωση της όψης αυτής. Εκτιμάται ότι αυτά εντάσσονται στην κατηγορία των κλειστών πλατυμέτωπων διώροφων σπιτιών, της βόρειας Ελλάδας, με μπαλκόνι (Εικ. 2.9). Η έλλειψη στοιχείων αποτύπωσης του εσωτερικού δεν μας επιτρέπει να ξέρουμε τον αριθμό και τη διάρθρωση των χώρων, των ορόφων. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Παπαϊωάννου (2003) η κατηγορία αυτή εμφανίζει τα ίδια χαρακτηριστικά, ως προς την κτηριολογική διάρθρωση, με εκείνα των, αντίστοιχων, πλατυμέτωπων της νότιας Ελλάδας (όπως περιγράφεται αναλυτικά παρακάτω). Τα σπίτια του οικισμού είναι όλα διώροφα και τριώροφα. Σπάνια συναντάται ισόγειο σπίτι. Μεγαλύτερα σε όγκο, τριώροφα, είναι τα κτίρια του Δημοτικού σχολείου, που αποτελεί και τοπόσημο του οικισμού, και του Οικοτροφείου (Εικ. 2.17). Δεδομένου ότι ο οικισμός ξαναχτίστηκε, εξολοκλήρου σχεδόν, μέσα στον 19<sup>ο</sup> αι. και αφότου οι κάτοικοι είχαν φύγει σε διάφορα αστικά κέντρα, στις κατοικίες πρέπει να αναζητηθούν επιρροές από την επαφή των κατοίκων με τα αστικά κέντρα στα οποία κατέφυγαν όσο και στην προέλευση και τις περιοχές στις οποίες κινούνταν οι μαστόροι που έχτιζαν στο Συρράκο<sup>40</sup>. Εντούτοις, ο οικισμός πρέπει να βασίστηκε, σε μεγάλο βαθμό, στο χαρακτήρα των κατοικιών που προϋπήρχαν, ως απόρροια της επιθυμίας των κατοίκων να ξαναφτιάξουν αυτό που οι Τούρκοι κατέστρεψαν<sup>41</sup>.

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Συρράκου εμφανίζει τα γενικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής που χαρακτηρίζει την Ήπειρο (όπως προαναφέρθηκαν), με τοπικές ιδιαιτερότητες. Ο διαχωρισμός των λειτουργιών, ανά όροφο, δεν διαφέρει από αυτόν της ηπειρωτικής παράδοσης, όπως αναφέρει ο Μαντζίλας (2004). Ο χώρος του ισογείου στεγάζει χρήσεις βοηθητικές ενώ οι όροφοι τους χώρους διαμονής της οικογένειας. Η έντονη κλίση του εδάφους δημιουργεί μεγάλη υψομετρική διαφορά μεταξύ της βόρειας και της νότιας πλευράς των κτιρίων. Οι κατοικίες είναι κυρίως ελεύθερες περιμετρικά, με αυλή που περιβάλλεται από ψηλό πέτρινο τοίχο. Οι αυλές είναι μικρές, λόγω του περιορισμένου χώρου του οικισμού. Στην αυλή υπάρχει μικρός λαχανόκηπος για τις ανάγκες της οικογένειας και το αποχωρητήριο. Ο Μαντζίλας (2004) αναφέρει ότι όλες οι αυλές έχουν αποχωρητήριο, το οποίο τοποθετείται σε τέτοιο σημείο ώστε κάθε Φθινόπωρο, να καθοδηγείται το νερό της βροχής από το αυλάκι (για το πότισμα των κήπων) στον, μικρό, βόθρο (κάθε σπιτιού) και να τον αδειάζει στους κοινωτικούς δρόμους, από όπου και κατέληγαν στο έδαφος με τη βροχή, το χιόνι και την εξαιρετική απορροφητικότητα του εδάφους. Επίσης, ενίοτε, υπάρχει και μικρό χαγιάτι στην αυλή, στεγασμένο με τσίγκο, όπου τοποθετείται η γάστρα και το πλυσταριό. Όταν η αυλή είναι μεγαλύτερη δημιουργείται και δεύτερο χαγιάτι για το σταβλισμό των ζώων. Άλλα βοηθητικά κτίσματα που μπορεί να υπάρχουν στην αυλή είναι ο φούρνος και το κοτέτσι. Περιμετρικά, δημιουργούνται πέτρινα πεζούλια για κάθισμα ή απόθεση αντικειμένων.

---

39 Βλ. *Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι*, σελ. 66-69, σχ.2-σελ.69: παρόμοιο παράδειγμα από τα Σύβοτα Θεσπρωτίας. Στα αντίστοιχα σπίτια στο Συρράκο, η σκάλα είναι τοποθετημένη παράλληλα στον άλλο τοίχο.

40 Οι ομοιότητες στον τρόπο κατασκευής των ανοιγμάτων, για παράδειγμα, αλλά και των χαρακτηριστικών φουρουσιών κάτω από τα παράθυρα, που συναντάμε στο Συρράκο και στους Καλαρρύτες οφείλονται, σίγουρα, σε μαστόρους που έχτιζαν και στα δύο χωριά.

41 Ο συλλογισμός αποτελεί προσωπική εκτίμηση αλλά ενισχύεται και από περιγραφές του Κρυστάλλη, σχετικά με τα χαρακτηριστικά των σπιτιών πριν και μετά την καταστροφή του οικισμού.

Χαρακτηριστικό στοιχείο, επίσης, των αυλών είναι το πράσινο. Κάποιο δέντρο ή κληματαριά υπάρχει σε όλες σχεδόν τις αυλές, μαζί με λουλούδια.



Εικ. 2.8. Κτίρια σε σχήμα Γ. Προσθήκη χώρου μπροστά και εξωτερική πέτρινη σκάλα (φωτογραφίες: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 2.9. Κτίριο με μπαλκόνι στη Ν όψη και συμμετρική οργάνωση της όψης<sup>42</sup> (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).

---

42 Συνήθως στα κτίρια της κατηγορίας αυτής η στέγη του μπαλκονιού είναι δίριχτη, ιδιαίτερα επιμελημένη, και προβάλλει σαν τριγωνικό αέτωμα (Παπαϊωάννου, 2003). Εδώ, η κατασκευή είναι πολύ απλή. Ανάλογα κτίρια, με δίριχτη στέγη μπαλκονιού και ιδιαίτερη επιμέλεια στην κατασκευή συναντάμε στους Καλαρρύτες (Πηγή: Επιτόπια έρευνα).

Οι κατοικίες δεν έχουν όλες τον ίδιο προσανατολισμό και η διάταξή τους μέσα στο οικόπεδο υπαγορεύεται και από τη μορφολογία του εδάφους αλλά και από τις επιθυμίες/ανάγκες του ιδιοκτήτη. Η διάταξη των κατοικιών στον οικισμό ακολουθεί τις υψομετρικές καμπύλες του εδάφους, στις οποίες οι άξονες των κατοικιών διατάσσονται κάθετα ή παράλληλα. Έτσι, όλος ο οικισμός ακολουθεί τη μορφολογία του εδάφους (*Επιτόπια έρευνα* και Σούλη, 2011). Ο ισόγειος χώρος του κτιρίου, το κατώγι, έχει λίγα και μικρά παράθυρα<sup>43</sup>, τοποθετημένα ψηλά. Εξωτερικά, των παραθύρων, τοποθετείται πάντα σιδεριά. Το άνοιγμα γίνεται μεγαλύτερο στην εσωτερική πλευρά του κτιρίου (διεύρυνση των οριζόντιων πλευρών του) έτσι ώστε να μπαίνει περισσότερο φως στο χώρο. Το κατώγι έχει, συχνά, το ένα τμήμα του στη γη, λόγω της κλίσης του εδάφους, γεγονός που συμβάλει στη διατήρηση της θερμοκρασίας σε σταθερό επίπεδο. Εσωτερικά, ο χώρος του κατωγιού είναι ενιαίος αλλά υποδιαιρείται σε δύο χώρους, λειτουργικά: Στον ένα τοποθετείται ο αργαλειός και, παράλληλα, αξιοποιείται σαν κελάρι όπου φυλάσσονται οι τροφές (καλαμπόκι, σιτάρι, κριθάρι). Σε αυτόν τοποθετούνται και τα εργαλεία. Γενικά αξιοποιείται ως χώρος «καθαρής» αποθήκης και δουλειάς. Στον άλλο, αποθηκεύονται ξύλα (για το χειμώνα) και σχιστόπλακες (μερεμέτια στέγης) και είναι ο χώρος σταβλισμού των ζώων. Το κατώγι κλείνεται με βαριά, ξύλινη πόρτα που ασφαλίσει από μέσα (σιδερένια κλειδαριά και χωνευτές αμπάρες) ενώ στο κάτω μέρος της πόρτας υπάρχει μικρό, συρταρωτό άνοιγμα για να μπαίνοβγαίνει η γάτα και οι κότες (που γεννάνε μέσα στο σπίτι). Σε ορισμένες κατοικίες, κάτω από το κατώγι υπάρχει υπόγειο (*μπίμτσα*<sup>44</sup>). Η είσοδος στο υπόγειο γίνεται με καταπακτή, από το κατώγι και χρησιμοποιείται για αποθήκευση πολύτιμων αντικειμένων ή και για κρυψώνα ανθρώπων. Το δάπεδο του κατωγιού στρώνεται με πλάκες. Σε κάποια σπίτια – στα αρχοντικά κυρίως- το κατώγι επικοινωνεί εσωτερικά με τον όροφο, όπου βρίσκεται η κουζίνα κ.λπ., με μικρή απότομη ξύλινη σκάλα. Αυτό διευκολύνει την εσωτερική επικοινωνία των χώρων το χειμώνα, οπότε οι άνθρωποι δεν είναι αναγκασμένοι να βγαίνουν στο κρύο για να κατεβούν στο κατώγι. Ωστόσο, ξέχωρη είσοδος υπάρχει, και εξωτερικά, στον όροφο. Ο όροφος ή οι όροφοι χωρίζονται εσωτερικά με διαχωριστικούς τοίχους, σε δύο συνήθως, ή περισσότερα δωμάτια. Οι διαχωριστικοί τοίχοι είναι πέτρινοι ή ξυλοκατασκευή και τσατμάς. Κάποιες φορές ο χώρος της κουζίνας (*μαγειρίο, στατό*<sup>45</sup>) δεν είχε ταβάνι, ώστε να φεύγει ο καπνός και οι οσμές στις σχιστόπλακες. Η έλλειψη ταβανιού κρατούσε τον χώρο δροσερό (πολύ κρύος το χειμώνα) και έτσι διατηρούνταν και τα τρόφιμα. Όταν η κουζίνα ήταν στο ισόγειο (χωρίς κατώγι από κάτω) το πάτωμα, ενίοτε, έμενε χωμάτινο. Ο εξοπλισμός αποτελούνταν από τα βασικά: νεροχύτης, τζάκι, πεζούλια δεξιά κι αριστερά του, εσοχές στον τοίχο – ντουλάπια και ράφια. Πάνω από το νεροχύτη υπήρχε το μοναδικό παράθυρο του χώρου και κάτω από αυτό, υπήρχε εσοχή στον τοίχο όπου τοποθετούσαν το βαρέλι με το νερό. Η γούρνα του νεροχύτη ήταν σε βάθυνση στον τοίχο και τα νερά έπεφταν έξω από το σπίτι, στο οικόπεδο ή στο δρόμο (Εικ. 2.10 και 2.11) (Μαντζίλας, 2004).

43 Σε ορισμένες κατοικίες (κατοικία Κρυστάλλη και Εικ. 9), τα παράθυρα του ισόγειου έχουν μεγαλύτερες διαστάσεις και είναι ιδιαίτερα επιμελημένα, στην κύρια όψη. Αυτά βλέπουν στην περικλειστη αυλή.

44 Την ίδια ονομασία, για τον ίδιο χώρο, συναντάμε και στο Κουκούλι Ζαγορίου και στο Πωγώνι. Στο Κουκούλι, ειδικά, στη μπίμτσα έκρυσαν και την επιπλέον σοδειά και τα ζώα, για να αποφύγουν την βαριά φορολογία (Χρησιτίδης, 2004).

45 Ο Μαντζίλας (2004) αναφέρει ότι *στατό* ονόμαζαν την κουζίνα. Ο Χρησιτίδης (2004) αναφέρει, επίσης, την ονομασία *στατό*: «*Το ισόγειο σπίτι λεγόταν και στατό*», στο Κουκούλι. Ενδεχομένως, στο Συρράκο, η κουζίνα να ονομάζεται *στατό*, μόνο όταν βρίσκεται στο ισόγειο. Η κουζίνα ήταν εξάλλου, χώρος ζωτικός του σπιτιού, στον οποίο ιδιαίτερα οι γυναίκες περνούσαν μεγάλο μέρος της μέρας.





Εικ. 2.10. (αριστερά) Άποψη κουζίνας, στο ισόγειο σπιτιού στο Συρράκο. Διακρίνεται ο νεροχύτης, το μοναδικό παράθυρο του χώρου, ψηλά στον τοίχο και η εσοχή, πάνω από το νεροχύτη, με το νεροβάρελο. Φαίνονται, επίσης, τα ντουλάπια και τα ράφια -το σπίτι κτίστηκε το 1880 και λειτουργεί σήμερα ως μουσείο- (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).

Εικ. 2.11. (δεξιά) Άλλη άποψη της ίδιας κουζίνας, όπου φαίνεται το τζάκι. Το δάπεδο της κουζίνας είναι ξύλινο και στο τζάκι πέτρινο, για προστασία. Στον τοίχο φαίνεται ο τρόπος κατασκευής των ραφιών και τοποθέτησης των οικιακών σκευών (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).





Εικ. 2.12. Το σπίτι του Κρυστάλλη (σήμερα μουσείο) (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).

Πλάγια όψη, ανατολική. Τυπολογικά, εμφανίζει τα χαρακτηριστικά των κλειστών διώροφων δίχρων μακριναριών σπιτιών, στην παραλλαγή του συμμετρικού σπιτιού<sup>46</sup>, με μπαλκόνι στον β' όροφο. Διαθέτει δύο ορόφους και ισόγειο –κατώγι. Το κατώγι έχει είσοδο στην αυλή (αριστερά, στη νότια όψη) ενώ η κύρια είσοδος του σπιτιού γίνεται από τον α' όροφο (που γίνεται ισόγειος προς το βορρά, λόγω της κλίσης του εδάφους) και βλέπει απευθείας στο δρόμο.

Ο χώρος του κατωγιού είναι χωρισμένος, λειτουργικά σε δύο, όπως περιγράφεται στο κείμενο. Υπάρχει εσωτερική σκάλα που ενώνει το κατώγι με τον όροφο. Στους δύο ορόφους, οι οποίοι επικοινωνούν με εσωτερική, ξύλινη σκάλα, διαρθρώνονται τα τέσσερα δωμάτια διαμονής της οικογένειας. Σε κάθε όροφο υπάρχουν δύο δωμάτια που διαχωρίζονται με τοίχο, περίπου ίσα, με αυτό που περιέχει τη σκάλα να είναι λίγο μεγαλύτερο. Ο διαχωριστικός τοίχος στον β' όροφο είναι λεπτός (ξυλοκατασκευή) και στον α' όροφο είναι πέτρινος. Οι τοίχοι, εσωτερικά, στο κατώγι μένουν ανεπίχριστοι ενώ στους ορόφους επιχρίονται. Η νότια όψη φέρει πέντε, συνολικά, ανοίγματα στον β' όροφο (δύο παράθυρα σε κάθε δωμάτιο και η πόρτα του μπαλκονιού στη μέση). Στην ίδια όψη, στον α' όροφο, υπάρχουν τέσσερα ανοίγματα, συμμετρικά τοποθετημένα σε σχέση με τα επάνω ενώ στο ισόγειο-κατώγι υπάρχει μεγάλη πόρτα στο μέσο, με τοξωτό πρέκι. Λιγότερα ανοίγματα υπάρχουν και στους πλαϊνούς τοίχους των ορόφων. Η νότια όψη (κύρια όψη) χαρακτηρίζεται από συμμετρική οργάνωση και είναι ιδιαίτερα επιμελημένη. Η είσοδος του ισόγειου είναι ιδιαίτερα *επιβλητική*, παρότι οδηγεί στο κατώγι, σε αντίθεση με την κύρια είσοδο της κατοικίας (στον α' όροφο) που μοιάζει με *βοηθητική*. Το σπίτι είναι τοποθετημένο παράλληλα στο πρηνές του εδάφους, ενδεχομένως, λόγω της διάταξης του οικοπέδου, του προσανατολισμού και της θέας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατασκευή του κατωγιού, όπου οι δύο χώροι διαχωρίζονται με πέτρινο τοίχο που είναι διαμπερής με καμάρα. Επιτυγχάνεται έτσι ο λειτουργικός διαχωρισμός του χώρου χωρίς τον οπτικό, ταυτόχρονα, ο οποίος δεν είναι απαραίτητος εφόσον όλες οι λειτουργίες είναι βοηθητικές και οι χώροι διημέρευσης έχουν μεταφερθεί στους ορόφους. Ανατρέχοντας στα χαρακτηριστικά του μονόχωρου ισόγειου σπιτιού συναντάμε ως συνήθη τρόπο στήριξης της στέγης το μεσοδόκι. Η ανάγκη διεύρυνσης του χώρου οδήγησε στην κατασκευή του ενδιάμεσου τοίχου,

46 Βλ. Παπαϊωάννου (2003). *Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι*, σελ. 60.

που δημιούργησε και τον τύπο του καμαρόσπιτου<sup>47</sup>. Ανάλογη ανάγκη διεύρυνσης του χώρου του κατωγιού (και του σπιτιού συνολικά – μεγαλύτερη επιφάνεια κάτοψης) και στατική λειτουργία (φέρων οργανισμός κτιρίου), εφόσον στη λαϊκή αρχιτεκτονική εφαρμόζεται πάντα η κατασκευή του τόξου ως στοιχείου στήριξης (Δημητσάντου - Κρεμέζη, 1986) πρέπει να οδήγησε στη συγκεκριμένη κατασκευή του τοίχου του κατωγιού με καμάρα (πηγή: *επιτόπια έρευνα*).



Εικ. 2.13. Το σπίτι του Κρυστάλλη, άποψη από τη νοτιοανατολική πλευρά. Διακρίνονται τα ανοίγματα της νότιας όψης, τα φουρούσια κάτω από τα παράθυρα, ο στεγασμένος εξώστης και η συμμετρική οργάνωση της νότιας όψης.

(φωτογραφία: Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως, Τόμος 2)

Υλικό δόμησης όλων των κατασκευών του οικισμού είναι η πέτρα (ασβεστόλιθος) που λόγω του ανοιχτού γκρι χρώματός της διαμορφώνει, ανάλογα, χρωματικά το σύνολο του οικισμού. Οι εξωτερικές τοιχοποιίες των κτιρίων έχουν πλάτος 70-90 εκ., ενισχύονται κατά διαστήματα με οριζόντιες ξυλοδεσιές και μένουν ανεπίχριστες. Οι οριζόντιες ξυλοδεσιές ενσωματώνονται στην κατασκευή και δεν φαίνονται εξωτερικά, στοιχείο που αναδεικνύει την επιμέλεια της κατασκευής αλλά και την εμπειρία των μαστόρων. Σε ορισμένα σημεία του οικισμού οι γωνιές των κτιρίων «κόβονται» κατάλληλα, έτσι ώστε να μεγαλώνει το πλάτος του μονοπατιού και να διευκολύνεται το πέρασμα των φορτωμένων ζώων. Οι πέτρες λαξεύονταν έτσι ώστε να εφάπτονται μεταξύ τους ώστε να χρειάζεται μικρή ποσότητα ασβεστοκονιάματος για τους αρμούς. Η παρασκευή του κονιάματος (άμμος και ασβέστης) δεν ήταν εύκολη. Την άμμο την έπαιρναν από τα ρέματα (υπήρχε σε μικρή

---

47 Βλ. Παπαϊωάννου (2003). *Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι*, σελ. 22 και Δημητσάντου-Κρεμέζη (1986). *Το καμαρόσπιτο της Αττικής*.

ποσότητα) και τον ασβέστη από τα γύρω χωριά (Μιχαλίτσι). Επομένως, τα υλικά ήταν δυσεύρετα, απαιτούνταν η μεταφορά τους και έτσι ανέβαινε το κόστος της κατασκευής (Μαντζίλας, 2004). Άρα, η ανάγκη για οικονομία οδήγησε σε πιο επιμελημένες κατασκευές<sup>48</sup>. Οι στέγες είναι, κατά κανόνα, τετράριχτες, προεξέχουν περιμετρικά του κτιρίου 0.40μ. - 0.60μ. και η επικάλυψή τους γίνεται με σχιστόπλακες ενώ ο σκελετός τους με ξύλο. Το ξύλο χρησιμοποιείται, επίσης, για την κατασκευή των δαπέδων, των οροφών, των κουφωμάτων και κάθε άλλης ξυλοκατασκευής στο εσωτερικό του σπιτιού. Η είσοδος στον όροφο γίνεται είτε απευθείας από το δρόμο (λόγω κλίσης εδάφους) ή από την αυλή, είτε μέσω εξωτερικής πέτρινης σκάλας, της οποίας η μία πλευρά ακουμπά στον τοίχο του σπιτιού. Η σκάλα καταλήγει σε στεγασμένο χώρο εισόδου στο σπίτι, η στέγη του οποίου αποτελεί προέκταση της στέγης της κατοικίας. Συχνά, όταν οι διαστάσεις το επιτρέπουν, το επάνω στεγασμένο τμήμα της σκάλας χρησιμοποιείται ως εξώστης.

Το σαχνισί δεν αποτελεί τυπικό χαρακτηριστικό της τοπικής αρχιτεκτονικής, παρότι κάποιες κατοικίες έχουν σαχνισί στον όροφο<sup>49</sup>. Στις ελάχιστες περιπτώσεις που υπάρχει<sup>50</sup> κατασκευάζεται από ξύλο. Ιδιαίτερο τοπικό χαρακτηριστικό που συναντάται σε ορισμένα σπίτια είναι η δημιουργία ημιυπαίθριου χώρου, στο ισόγειο -χαγιατί-, με ανοίγματα των οποίων το άνω τμήμα σχηματίζει καμάρα. Η καμάρα<sup>51</sup> δημιουργείται στη μία ή στις δύο (γωνία ή απέναντι) πλευρές του χαγιατιού. Εκτιμάται, ότι ο ημιυπαίθριος αυτός χώρος λειτουργούσε ως βοηθητικός (προσωρινή φύλαξη ξύλων, εφοδίων, εργαλείων κ.λπ) αλλά και ως ζωτικός χώρος του σπιτιού, δεδομένης της απουσίας ανάλογου χώρου στον όροφο. Στο ισόγειο χαγιατί βρίσκεται σκάλα που οδηγεί στον όροφο. Ενδεχομένως, μέσω του χαγιατιού να υπάρχει σύνδεση/είσοδος στο υπόγειο του σπιτιού<sup>52</sup>. Συχνά, όλο το τμήμα του κτιρίου (ισόγειο και όροφος), στο οποίο υπάρχει το χαγιατί, προεξέχει του υπόλοιπου κτιρίου. Ενδεχομένως, στον όροφο, πάνω από το χαγιατί, να βρίσκεται ο κύριος χώρος υποδοχής και θερινής διαμονής, δεδομένου ότι είναι τοποθετημένος σε Ν, ΝΑ προσανατολισμό και φέρει ανοίγματα<sup>53</sup>.

---

48 Ενδεχομένως, η ίδια ανάγκη οδήγησε και στην κατασκευή των κρυφών ξυλοδεσιών (προστατευμένες) και εφόσον οι κατασκευές είναι κτισμένες τον 19<sup>ο</sup> αι. (αρκετές και προς τα τέλη του) οι κτίστες πρέπει ήταν ήδη έμπειροι στη συγκεκριμένη κατασκευή. Ο Χρηστίδης (2004) αναφέρει ότι οι άσπρες πέτρες, στο Κουκούλι, είναι μικρές και πλακοειδείς και οι ξυλοδεσιές λείπουν ή είναι σπάνιες. Στο Συρράκο, η πέτρα είναι ασβεστόλιθος (άσπρη), επομένως το είδος της ενδέχεται να βοηθούσε στο κρύψιμο των ξυλοδεσιών.

49 Σε φωτογραφία του οικισμού από το 1900, παρατηρούμε ελάχιστες κατοικίες με σαχνισί (Εικ. 2.15).

50 Σαχνισί υπάρχει, σήμερα, σε 2-3 παλιά σπίτια (επιτόπια έρευνα).

51 Η καμάρα, στο ισόγειο των κτιρίων, πρέπει να αποτελεί χαρακτηριστικό της τοπικής παράδοσης και πριν το 1821 (οπότε ο οικισμός κήκε). Αυτό συμπεραίνουμε από το κείμενο του Κρυστάλλη, που βρίσκουμε στον Μαντζίλα (2004): «...Ο ρυθμός των οικοδομών είναι ελληνορωμαϊκός διότι τας κατωτέρας οροφάς αυτών στηρίζουσιν άλλας μεν επί σειράς υψηλών κίωνων, άλλας δε επί αψιδωτών στοών. Τον αυτόν δε ρυθμόν είχαν και προ της Επανάστασεως (...).».

52 Για την ύπαρξη ανάλογης καμάρας και χαγιατιού κάνει λόγο και ο Χρηστίδης (2004) για τις κατοικίες στο Κουκούλι Ζαγορίου.

53 Εφόσον δεν έχουμε στοιχεία αποτύπωσης των κατοικιών, ο συλλογισμός αποτελεί εκτίμηση. Ωστόσο, ανάλογη κατασκευή και συσχέτιση ισόγειου χαγιατιού και κρεβάτας στον όροφο συναντάμε, σύμφωνα με τον Χρηστίδη (2004), στις κατοικίες στο Κουκούλι Ζαγορίου. Η προεξοχή του κτιρίου, στο Συρράκο, ενδεχομένως να αποτελεί εξέλιξη μεταγενέστερη, η οποία υιοθετήθηκε κατά το ξανακτίσιμο του οικισμού. Εκτιμάται, ότι κατά τη διαδικασία δημιουργίας του οικισμού, μετά την καταστροφή του, οι κατοικίες ενσωμάτωσαν επιδράσεις με τις οποίες είχαν έρθει σε επαφή οι κάτοικοι ενώ το ξανακτίσιμό τους θα αποτέλεσε και αφορμή για τη βελτίωσή τους, σε σχέση με τις προϋπάρχουσες.

Σε φωτογραφία του 1900 (Εικ. 2.15), του οικισμού, παρατηρούμε την ύπαρξη στοάς – χαγιατιού, στο ισόγειο ορισμένων κατοικιών, η οποία δημιουργείται με πέτρινες κολόνες, στην εξωτερική πλευρά. Ο συγκεκριμένος χώρος έχει ύψος δύο ορόφων, περίπου, και αποτελεί χώρο εισόδου στο ισόγειο αλλά και ανόδου στον όροφο<sup>54</sup>. Παράθυρα του ορόφου και του ισογείου ανοίγονται στο χαγιατί. Ιδιαίτερα αξιόλογο τέτοιο κτίριο σώζεται σήμερα, και έχει αποκατασταθεί και μετατραπεί σε ξενώνα, στο βόρειο τμήμα του οικισμού. Τα κτίρια αυτά (Εικ. 2.14), διακρίνονται για το μέγεθος και την πιο πλούσια κατασκευή τους.



Εικ. 2.14. Κτίριο στο βόρειο τμήμα του οικισμού, με τις χαρακτηριστικές καμάρες στο ισόγειο.  
(φωτογραφία: Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως, Τόμος 1)

Καμάρα δημιουργείται συνήθως και κάτω από την εξωτερική πέτρινη σκάλα που οδηγεί στον όροφο της κατοικίας. Μέσω αυτής, γίνεται η είσοδος στο ισόγειο του σπιτιού (πόρτα μέσα στην καμάρα), η οποία τοποθετείται στο μέσο περίπου του τοίχου, όπως και στον όροφο. Καμπυλωτή απόληξη συναντάται στο άνω τμήμα των περισσότερων παραθύρων (κυρίως των ορόφων), όπως και στο άνω τμήμα των θυρών<sup>55</sup>. Συναντώνται, ωστόσο, και ανοίγματα που έχουν σχήμα ορθογώνιο. Τα περισσότερα ανοίγματα των κατοικιών βρίσκονται στον Ν, ΝΑ και ΝΔ προσανατολισμό, όπου (εκτός από τον ηλιασμό) βρίσκεται και η θέα (προς τα Τζουμέρκα). Στον όροφο, τα ανοίγματα είναι περισσότερα και μεγαλύτερα ενώ στο ισόγειο, κατά κανόνα, λίγα και μικρά<sup>56</sup>. Το επάνω μέρος των ανοιγμάτων αποτελείται είτε από ημικυκλικό πρέκι από πολλές μικρές πέτρες είτε από οριζόντιο πέτρινο πρέκι με ημικυκλικό ανακουφιστικό τόξο με πέτρινο τύμπανο.

Γενικά, ο χαρακτήρας του σπιτιού στο Συρράκο είναι αμυντικός και αυτό αιτιολογείται δεδομένων των κοινωνικών συνθηκών μέσα στις οποίες δημιουργήθηκε ο οικισμός. Η τοποθεσία του οικισμού

54 Παρόμοια κατασκευή ισόγειας στοάς – χαγιατιού συναντάμε και στο Κουκούλι (Χρησιτίδης, 2004).

55 Την ίδια καμπύλη απόληξη των ανοιγμάτων τη συναντάμε και στο Κουκούλι, ήδη στα πριν του 1650 σπίτια (Χρησιτίδης, 2004) αλλά και στο Μονοδένδρι, το Καπέσοβο, τους Κήπους, στη Βίτσα, στο Μικρό Πάπιγκο, στο Δίλοφο (Σταματοπούλου, 1995).

56 Προσαρμογή στο κλίμα.

είναι ένα πρώτο στοιχείο άμυνας. Βρίσκεται σε απόμερη τοποθεσία, αθέατη και δυσπρόσιτη. Ο οικισμός γίνεται αντιληπτός στην τελευταία στροφή του δρόμου που οδηγεί σ' αυτόν. Στο παρελθόν ο δρόμος δεν υπήρχε και η πρόσβαση γινόταν μέσα από μονοπάτι. Παράλληλα, τα λίγα ανοίγματα του ισογείου βλέπουν, κυρίως, στην καλά προστατευμένη αυλή. Σε όλα τα ανοίγματα του ισογείου αλλά και σε πολλά του ορόφου υπάρχουν, εξωτερικά, προστατευτικές σιδεριές. Στον όροφο ορισμένων σπιτιών υπάρχουν πολεμίστρες (Εικ. 2.16), στην τοιχοποιία, κατάλληλα τοποθετημένες για την προστασία του σπιτιού<sup>57</sup> και καταχύστρες<sup>58</sup> (ζεματίστρες). Η θωράκιση των πορτών είναι ιδιαίτερα αξιόλογη και επιμελημένη ενώ ο αμυντικός χαρακτήρας του σπιτιού ενισχύεται και από τα υπόγεια, κάτω από τα κατώγια, όπου η είσοδος γίνεται με καταπακτή αλλά και από αντίστοιχο χώρο κάτω από τη στέγη που υπάρχει σε ορισμένα σπίτια (άνοιγμα στην οροφή με καταπακτή, που οδηγεί στο εσωτερικό της στέγης – για επισκευή της αλλά και για κρυψώνα). Το σαχνισί (στη λαϊκή αρχιτεκτονική, γενικά) προεξέχει χαρακτηριστικά στον όροφο, με σκοπό το άνοιγμα του σπιτιού στο φως, τον ήλιο, τη θέα, τον τετραγωνισμό και το μέγιστο του εσωτερικού του χώρου. Πολλές φορές, σε όλη την όψη δημιουργούνται περισσότερα από ένα σαχνισιά, που δημιουργούν ταυτόχρονα ένα ενδιαφέρον περίγραμμα. Στο Συρράκο, το σαχνισί που βρίσκουμε σε κατοικία του 1880 είναι τοποθετημένο στην εσωτερική γωνία του κτιρίου, του οποίου η κάτοψη έχει σχήμα Γ. Βλέπει στην αυλή του σπιτιού και μόνο ως προς το υλικό διαφοροποιείται από τον υπόλοιπο όγκο του κτιρίου. Φέρει μεν ανοίγματα αλλά μοιάζει μάλλον με ένα συγκρατημένο μέγιστο του εσωτερικού ωφέλιμου χώρου. Η έλλειψη σαχνισιών μπορεί να αποδοθεί στο δεδομένο κοινωνικό πλαίσιο αλλά σίγουρα πρέπει να αποδοθεί και στα τοπικά φυσικά διαθέσιμα. Η έλλειψη δασών και άρα ξυλείας στην περιοχή (ήδη από τα τέλη του 18<sup>ου</sup> αι.) πρέπει να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξαιρετικά περιορισμένη χρήση του ξύλου στα κτίρια<sup>59</sup>.

Δεν είναι γνωστό αν ο ίδιος αμυντικός χαρακτήρας των σπιτιών επικρατούσε και πριν το 1821. Ωστόσο, κάποια αμυντικά χαρακτηριστικά πρέπει να υπήρχαν δεδομένου ότι η ανάγκη για ασφάλεια<sup>60</sup> οδήγησε τους κατοίκους να εγκατασταθούν στη συγκεκριμένη τοποθεσία. Σίγουρα, στο ξανακτίσιμο του οικισμού, μετά την καταστροφή του, η άμυνα ήταν βασική προτεραιότητα αφού ο κίνδυνος των επιδρομών ήταν παρόν.

Ένα ιδιαίτερο στοιχείο συναντάται στην απώληση της καμινάδας του τζακιού, η οποία προεξέχει της τοιχοποιίας. Στο κάτω τμήμα της στηρίζεται σε τρία πέτρινα φουρούσια που δημιουργούν,

---

57 Η επιτόπια έρευνα επιβεβαιώνει την ύπαρξη πολεμίστρων στις κατοικίες. Οι πολεμίστρες στοχεύουν την είσοδο του σπιτιού, συνήθως, ώστε να μπορεί να πυροβολήσει κάποιος από μέσα. Στο σπίτι του Κρυστάλλη υπάρχουν πολεμίστρες, όπως και στο αρχοντικό του Κ. Αυδίκου (Εικ. 2.16) και αλλού (Μαντζίλας, 2004).

58 Καταχύστρα υπάρχει στο σπίτι του Κρυστάλλη (πάνω από την κύρια είσοδο του σπιτιού). Η καταχύστρα είναι ένα μικρό άνοιγμα πάνω από την είσοδο, από όπου έριχναν καυτό νερό ή λάδι, όταν κάποιος προσπαθούσε να διαρρήξει το σπίτι.

59 Σε κείμενο του Κρυστάλλη, στον Μαντζίλα (2004), διαβάζουμε: «...Ξύλα επρομηθεύοντο εκ Ματσουκίου, Μελισσουργών και Πραμάντων των Τζουμέρκων, εκ Δοθιζιάνων και Παλιοχωριού του Συρράκου και εκ του Παντούρε-μάρε του Χαλίκι αντί 35-50 παρ. το φορτίον».

60 Το Μέτσοβο, αντίθετα, δεν είναι ένας οικισμός που δημιουργήθηκε από διωγμένους κατοίκους του κάμπου. Από τις διάφορες πηγές σχετικά με την ιστορία του συμπεραίνουμε ότι είναι ένας από τους παλιότερους οικισμούς, υφιστάμενος πριν την τουρκοκρατία –έστω και ως μικρός οικισμός κτηνοτρόφων. Το στοιχείο αυτό αιτιολογεί τον, σημαντικά, εξωστρεφή οικιστικό του χαρακτήρα.

ταυτόχρονα, ένα ιδιαίτερο μορφολογικό χαρακτηριστικό<sup>61</sup> (Εικ. 2.24). Στο χαμηλό σημείο του τζακιού, δημιουργείται μικρό άνοιγμα στην καμινάδα, το οποίο κλείνεται με τζάμι. Το άνοιγμα αυτό παίζει τον ίδιο ρόλο με αυτόν, του αντίστοιχου, στο Μέτσοβο – είσοδος φωτός, που βοηθάει στο μαγείρεμα. Στο Συρράκο, η συγκεκριμένη κατασκευή είναι πολύ απλή ενώ στο Μέτσοβο είναι επιμελημένη και μεγαλύτερη σε διαστάσεις (ένα μικρό παράθυρο). Χαρακτηριστικό, επίσης, αποτελεί η κατασκευή δύο πέτρινων εντοιχισμένων φουρουσιών, μήκους 30εκ. περίπου, κάτω από τα παράθυρα του ορόφου. Σύμφωνα με τον Μαντζίλα (2004) στο επάνω μέρος των φουρουσιών τοποθετείται ξύλινη σανίδα πάνω στην οποία τοποθετούσαν γλάστρες με βασιλικό, κατηφέδες κ.α. λουλούδια<sup>62</sup>. Εκτός από τον καλλωπιστικό τους ρόλο, τα λουλούδια και τα φυτά πρέπει να είχαν και πρακτικό (χρησιμοποίηση φύλλων στο φαγητό, απομάκρυνση εντόμων κ.λπ). Η εικόνα του συνόλου του οικισμού (στο παρελθόν) με τις γλάστρες και τα λουλούδια ανθισμένα θα ήταν ιδιαίτερα όμορφη. Το στοιχείο αυτό δείχνει, εκτός από την επιμέλεια στην κατασκευή, και την αγάπη των Συρρακιωτών για το όμορφο.

Γενικά, στην τοπική αρχιτεκτονική συναντώνται αρκετά στοιχεία κοινά με την αρχιτεκτονική οικισμών του Ζαγορίου. Επιπλέον, χαρακτηριστικό αρκετών κτιρίων (κυρίως των μεταγενέστερων) αποτελεί η συμμετρική οργάνωση της κύριας όψης ενώ σε κάποια δημιουργείται και μικρός εξώστης. Ο εξώστης και η συμμετρία αποτελούν χαρακτηριστικά που εμφανίστηκαν σε ορεινούς, αγροτικούς οικισμούς με την επίδραση του νεοκλασικισμού. Τα περιορισμένα στοιχεία της έρευνας δεν μας επιτρέπουν ασφαλή συμπεράσματα, σχετικά με το είδος των εξωγενών παραγόντων που επέδρασαν στην τοπική αρχιτεκτονική. Αυτά, πρέπει να αναζητηθούν στα συνεργεία των μαστόρων που εργάστηκαν στον οικισμό<sup>63</sup> και στα μέρη στα οποία εγκαταστάθηκαν οι κάτοικοι, που μετά την καταστροφή του οικισμού επέστρεψαν πάλι σ' αυτόν.

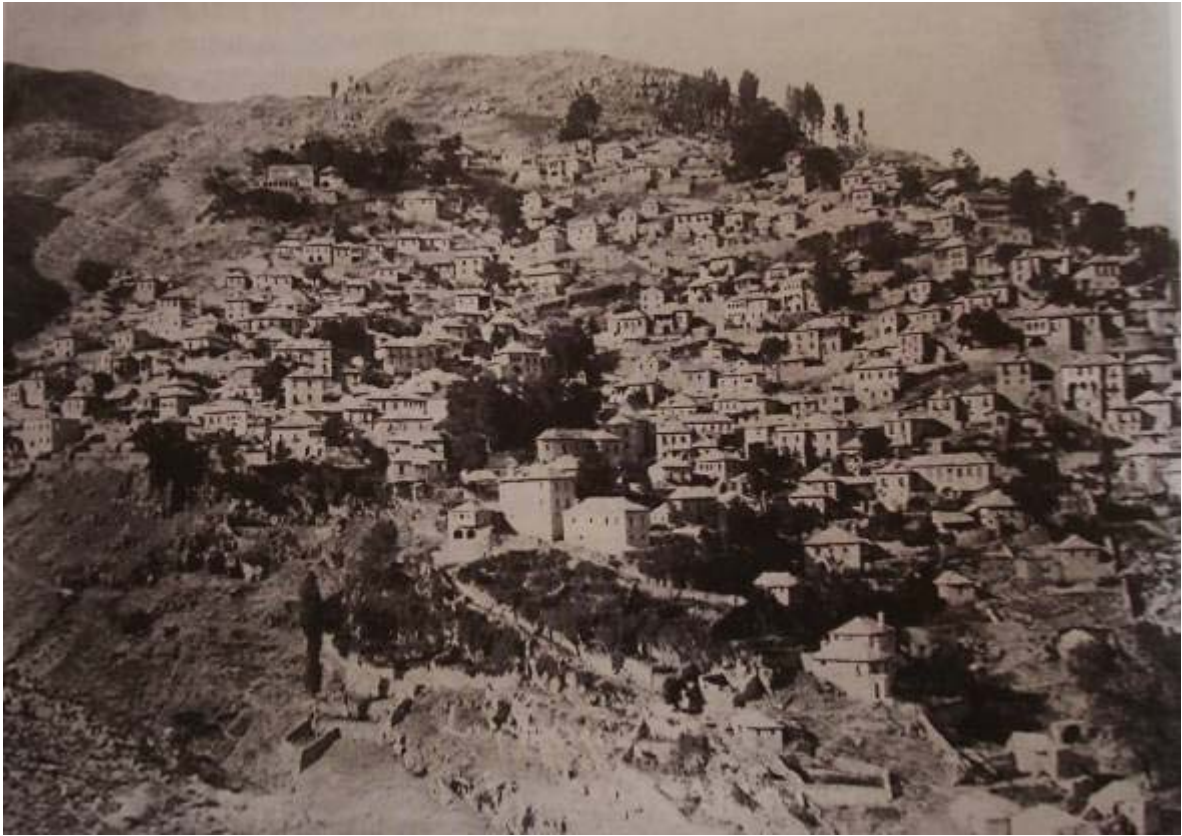
---

61 Παρόμοιος τρόπος κατασκευής της απόληξης του τζακιού συναντάται και σε χωριά του Ζαγορίου (Κουκούλι, Βίτσα, Δίλοφο, Νεγάδες, Καπέσοβο).

62 Το ίδιο χαρακτηριστικό συναντάται και σε σπίτια του απέναντι οικισμού, των Καλαρρυτών (όπως παρατηρήθηκε σε επιτόπια επίσκεψη, κατά την εκπόνηση της έρευνας).

63 Σύμφωνα με στοιχεία του Κουκούδη (2000), το Κουκούλι δεν ανήκει στα βλαχοχώρια του Ζαγορίου, τα οποία αναπτύσσονται στην λάκκα του Αώου (απέναντι από τα βλαχοχώρια της Κόνιτσας) και στην ενότητα των χωριών που βρίσκονται προς τη μεριά του Μετσόβου (Φλαμπουράρι, Γρεβενήτι, Ελατοχώρι κ.λπ). Το Συρράκο είναι βλαχοχώρι. Εντούτοις, συναντάμε κοινή ορολογία μεταξύ των δύο οικισμών (στατό, μπίμτσα) στοιχείο που αποτελεί ένδειξη, μόνο, ότι η κοινή ορολογία μπορεί να οφείλεται στα συνεργεία των μαστόρων.





Εικ. 2.15. Άποψη του Συρράκου, το 1900 (φωτογραφία: Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως, Τόμος 1)



Εικ. 2.16. Εσωτερικό αρχοντικού Κ. Αυδίκου. Άνοιγμα στην εξωτερική τοιχοποιία: Πολεμίστρα. Στο εξωτερικό τμήμα το μέγεθός της είναι λίγο μεγαλύτερο από σχισμή ενώ εσωτερικά μεγαλώνει και κλείνεται με ξύλινο πορτάκι. (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο)



Εικ. 2.17. Το κτίριο του οικοτροφείου, νότια όψη (σήμερα λειτουργεί ως ξενώνας). Δεξιά, το τμήμα του κτιρίου προεξέχει και στο ισόγειο υπάρχει χαγιάτι με δύο αντικριστές καμάρες – είσοδος στο εσωτερικό του κτιρίου και πέρασμα από τον δρόμο στην εσωτερική αυλή.  
(φωτογραφία: Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως, Τόμος 1)





Εικ. 2.18. Ερείπιο σπιτιού στο Συρράκο. Φαίνεται η κατασκευή της καμπύλης απόληξης των ανοιγμάτων, από το εσωτερικό της κατοικίας. Το κούφωμα της πόρτας τοποθετείται έτσι ώστε να μην είναι εμφανές από την εξωτερική πλευρά. Στον αριστερό τοίχο διακρίνεται η χαρακτηριστική εσοχή – εντοιχισμένο ράφι (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο)



Εικ. 2.19. Ερείπιο σπιτιού στο Συρράκο. Στη μέση διακρίνεται το ίχνος του τζακιού με το μικρό άνοιγμα στο κάτω τμήμα του. Στο κάτω τμήμα του κτιρίου διακρίνεται η κατασκευή των καμπύλων ανοιγμάτων, του κάτω ορόφου, η οποία διαφέρει από αυτή των ανοιγμάτων του επάνω ορόφου, όπως φαίνεται στο δεξί παράθυρο που σώζεται. (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο)





Εικ. 2.20. Κατοικία στο άνω τμήμα του οικισμού (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).

Το κτίριο είναι τοποθετημένο με την μακριά του πλευρά κάθετη στο πρανάς. Η είσοδος του είναι τοποθετημένη στο μέσο της μακριάς πλευράς και δεν είναι στραμμένη προς τη θέα. Το σπίτι έχει αυλή που οργανώνεται σε δύο επίπεδα, λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους, και περικλείεται με τοίχο (τα ερείπιά του φαίνονται περιμετρικά). Αριστερά, στην αυλή, φαίνεται ο αναλημματικός τοίχος που κρατά το έδαφος. Η είσοδος στο σπίτι γίνεται μέσω εξωτερικής πέτρινης σκάλας, από το επάνω τμήμα της αυλής (η πρόχειρη κατασκευή με τσιμεντόλιθους είναι μεταγενέστερη), το πλατύσκαλο της οποίας στεγάζεται, με στέγη ανεξάρτητη αυτής της κατοικίας. Χαρακτηριστικά είναι τα τοξωτά ανοίγματα ενώ εντυπωσιακή είναι η θέα του σπιτιού και η τοποθέτηση του μονοπατιού στην άκρη του πρανούς. Το σπίτι αυτό (και άλλα παρόμοια που συναντάμε στον οικισμό) πρέπει να ανήκει, τυπολογικά, στα κλειστά ανωκάτωγα δίχωρα μακρινάρια, όπως τα περιγράφει ο Παπαϊωάννου (2003)<sup>64</sup>, που αποτελούν παραλλαγή των κλειστών διώροφων δίχωρων μακριναριών της Νότιας Ελλάδας. Σε αυτά, ο χώρος του ορόφου διαιρείται σε δύο δωμάτια, με ενδιάμεση τοιχοποιία (τσατμάς) και η διαμόρφωση κάθε δωματίου ακολουθεί τη θέση του μέσα στο σπίτι. Δηλαδή, το αριστερά (εδώ) δωμάτιο έχει τζάκι στο μέσο της στενής του πλευράς, καθόλου ανοίγματα σ' αυτή και ένα ή δύο στις άλλες του πλευρές (φαίνεται να υπάρχει άνοιγμα μπροστά ενώ διακρίνεται και η καμινάδα, αριστερά). Ο χώρος αυτός χρησιμοποιείται ως κυρίως σπίτι – μαγείρεμα, ύπνος, φαγητό (γνωστότερες ονομασίες του: κουζίνα, χειμωνιάτικο, οντάς, μέσα σπίτι, σπίτι). Το προς την κατωφέρεια δωμάτιο είναι πιο ανοιχτό με παράθυρα, συχνά, και προς τις τρεις του πλευρές. Χρησιμοποιείται ως χώρος υποδοχής, ως πρόσθετο υπνοδωμάτιο ανάλογα με τις ανάγκες και ως χώρος διήμερευσης το καλοκαίρι (γνωστότερες ονομασίες του: σάλα, μουσαφίρ

---

64 Βλ. Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι, σελ. 58-62.

οντάς και καλοκαιρινό). Το ισόγειο είναι συνήθως ενιαίο, αλλά κάποιες φορές δημιουργείται χώρισμα (με τοίχο). Το τμήμα που βρίσκεται προς το έδαφος ακολουθεί τη διαμόρφωση του εδάφους –συντά μειώνεται το ύψος του λόγω βράχων εσωτερικά. Μεταγενέστερη εξέλιξη στον όροφο αποτελεί η δημιουργία ενός ακόμη χώρου, ενός προθάλαμου σε επαφή με την είσοδο, ανάμεσα στα δύο δωμάτια. Ο Παπαϊωάννου (2003) αναφέρει την εμφάνιση του συγκεκριμένου τύπου στο Συρράκο – πιθανά και το συγκεκριμένο σπίτι να είναι έτσι διαμορφωμένο εσωτερικά, αλλά αυτό αποτελεί εκτίμηση λόγω έλλειψης στοιχείων αποτύπωσης. Η είσοδος στο ισόγειο γίνεται από πόρτα, στα δεξιά της δυτικής όψης (φωτογραφία) και όχι κάτω από την εξωτερική σκάλα –όπως στην πλειονότητα των αντίστοιχων σπιτιών στο Συρράκο- στοιχείο που προκύπτει από την κλίση του εδάφους.



Εικ. 2.21. Σπίτια στο άνω τμήμα του οικισμού. Οι όψεις των σπιτιών έχουν νότιο προσανατολισμό<sup>65</sup>. Τοποθέτηση με την μακριά πλευρά τους κάθετα αλλά και παράλληλα με το πρηνές. Στα εμπρός σπίτια φαίνονται οι περικλειστές αυλές και η ιδιαίτερα επιμελημένη κατασκευή της εισόδου, με στέγαστρο, στη μία από αυτές. Διακρίνονται και οι αναλημματικοί τοίχοι, που συν-διαμορφώνουν τη χαρακτηριστική φυσιογνωμία του οικισμού (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).

---

65 Ένα χαρακτηριστικό του οικισμού είναι ότι ο προσανατολισμός του –ΝΔ, Ν, ΝΑ– είναι ταυτόχρονα στραμμένος προς τη θέα. Επομένως, ευνοείται η διάταξη των χώρων, εσωτερικά: Οι μεσημβρινά προσανατολισμένοι χώροι, που φέρουν τα περισσότερα και μεγαλύτερα ανοίγματα βλέπουν στη θέα.





Εικ. 2.22. Το (πρώην) Δημοτικό Σχολείο του Συρράκου (ξενώνας σήμερα). Το κτίριο ξεχωρίζει για τον όγκο του αλλά και την επιμελημένη κατασκευή του. Κτίστηκε το 1929. Είναι τριώροφο με την είσοδό του στην πλαϊνή, στενή πλευρά (δυτικά), στο μεσαίο επίπεδο (α' όροφος), το οποίο λόγω της κλίσης του εδάφους είναι, στην πλευρά αυτή, ισόγειο. Είναι χαρακτηριστικά τα μεγαλύτερα σε μέγεθος ανοίγματα που σηματοδοτούν την λειτουργία του κτιρίου, η ιδιαίτερα προσεγγμένη κατασκευή των πρεκιών, σε όλους τους ορόφους και η συμμετρία στην οργάνωση των όψεων. Οι αίθουσες είναι τοποθετημένες όλες στη νότια πλευρά (όπου τα ανοίγματα). Η είσοδος βρίσκεται στην άκρη της στενής πλευράς και εσωτερικά οι αίθουσες εκτονώνονται σε φαρδύ διάδρομο. Οι πίσω πλευρές του ισογείου και του α' ορόφου δεν έχουν ανοίγματα και εφάπτονται στο έδαφος, λόγω της κλίσης του εδάφους. Το κτίριο ανακαινίσθηκε (μετά το 1980), για να στεγάσει ξενώνα και εσωτερικά έγιναν επιμέρους διαμορφώσεις για την κάλυψη των αναγκών του ξενώνα (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 2.23. Το σχολείο (νότια όψη).  
(φωτογραφία: Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως, Τόμος 1).



Εικ. 2.23. Το χαγιάτι, στο επάνω τμήμα της πλατείας, δίπλα στην εκκλησία του Αγ. Νικολάου. Εσωτερικά, αριστερά, υπάρχει πέτρινο πεζούλι (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 2.24. Τζάκι, εξωτερικά. Φαίνεται η χαρακτηριστική κατασκευή της απόληξης του στο κάτω τμήμα του και το μικρό άνοιγμα, λίγο ψηλότερα. Στο συγκεκριμένο διακρίνεται και διακοσμητική τοποθέτηση λίθινου ημικυκλικού τόξου, κάτω από το γείσο της στέγης. Στο κάτω τμήμα του μεγάλου παραθύρου διακρίνονται τα πέτρινα φουρούσια (οι ξύλινες σανίδες δεν έχουν αντικατασταθεί, σε όλο τον οικισμό). (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο)





Εικ. 2.25. Μερική άποψη της Γκούρας: Η βρύση στο κέντρο του Συρράκου. Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή η κατασκευή της. Η κάτοψη του χώρου είναι τετράγωνη. Η βόρεια πλευρά της (φωτογραφία) είναι τοίχος, στον οποίο διακρίνεται αψιδωτή κατασκευή. Οι υπόλοιπες τρεις πλευρές της είναι διαμπερείς, αψιδωτές κατασκευές. Στεγάζεται με θόλο, ο οποίος δημιουργεί έναν πλήρη κύκλο (σε κάτοψη) και στέγη με σχιστόπλακα (επάνω). Το υλικό κατασκευής του θόλου είναι ελαφρόπετρα. Η συγκεκριμένη κατασκευή της βρύσης εκτιμάται ότι πρέπει να προκύπτει και από την επιθυμία απόδοσης συμβολικής διάστασης στο χώρο, εφόσον απλούστερη κατασκευαστικά στέγαση θα αρκούσε, λειτουργικά (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 2.26. Άποψη της Γκούρας. Διακρίνονται οι αψιδωτές πλευρές της και η κατασκευή του θόλου. (φωτογραφία: Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως, Τόμος 1)

## **2.10 Η σημασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως πολιτιστικής αξίας και παραμέτρου ανάπτυξης των ορεινών περιοχών**

### **2.10.1 Η πολιτιστική διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής**

Η αρχιτεκτονική παράδοση αποτελεί βασικό κομμάτι της πολιτιστικής ταυτότητας ενός τόπου και, σε αντίθεση με πολλά πολιτιστικά αγαθά, είναι ένα αγαθό ζωντανό που σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα, παρά το ότι δημιουργήθηκε μέσα σ' ένα προηγούμενης δομής κοινωνικό πλαίσιο. Αποτελεί ένα αναντικατάστατο προϊόν συσσωρευμένης πείρας κι ένα αγαθό με αισθητική ποιότητα, ο βιωματικός χαρακτήρας του οποίου το καθιστά ευάλωτο σε μια διαδικασία εξέλιξης και προσαρμογής στον σύγχρονο τρόπο ζωής (Δημητσάντου - Κρεμέζη, 2006). Η ανάγκη του ανθρώπου να αναζητά γνώριμες μορφές στο χώρο γύρω του πηγάζει από μια βαθύτερη ανάγκη του να ανήκει κάπου, να αποτελεί κομμάτι μιας κοινωνίας κι ενός τόπου. Το κτισμένο περιβάλλον ικανοποιεί, πολλαπλά, την ανάγκη αυτή γιατί λειτουργεί ως φορέας συμβολισμών, νοημάτων και μνήμης, ατομικής και, κυρίως, συλλογικής. Δίνει φυσική υπόσταση στην έννοια της συλλογικής ταυτότητας. Σε αυτό, ίσως, να οφείλεται η ευρεία απήχηση της επιθυμίας προστασίας της αρχιτεκτονικής (αλλά και της πολιτιστικής γενικότερα) κληρονομιάς, για την οποία ο Λάββας (1984) αναφέρει ότι εμφανίζεται ως καθολική στην κοινωνία. Οι κοινωνίες εξελίσσονται και οι ανάγκες μεταβάλλονται. Αλλά, πολλά κτίρια του παρελθόντος, κατάλληλα διαμορφωμένα, μπορούν να καλύψουν με εξαιρετική επάρκεια τις σύγχρονες ανάγκες. Συχνά, η αίσθηση που προκαλεί η βιωματική εμπειρία ενός κτιρίου που η κατασκευή του βρίσκεται βαθιά στο παρελθόν είναι μοναδική. Ειδικά, όταν βαραίνει από ιστορικά γεγονότα που δίνουν τροφή στη φαντασία. Η έλλειψη της μνήμης, που αναπόφευκτα χαρακτηρίζει τα σύγχρονα κτίρια, είναι ισχυρό πλεονέκτημα των παλιών. Η μνήμη αυτή αποτελεί το συνδετικό κρίκο της ιστορικής εξέλιξης, ανακουφίζει την υπαρξιακή αγωνία του προσωρινού και γι αυτό είναι τόσο απαραίτητη στο σύγχρονο άνθρωπο. Οι παραδοσιακοί οικισμοί κρατούν την ιστορία ενός τόπου ζωντανή και παρούσα δένοντας τις προηγούμενες γενιές με τις επόμενες. Η μελέτη της παράδοσης είναι ένα μάθημα πολιτισμικής αυτογνωσίας, κατανόησης και βίωσης της ιστορικής πορείας, συγκρότησης της ετερότητας. Η προς τα πίσω νοητική πορεία βοηθά στην αναγνώριση βαθύτερων ανθρώπινων αναγκών ενώ ο σεβασμός της ετερότητας προϋποθέτει την κατανόηση της πολιτισμικής διαφορετικότητας (Gouthro 2007, Riganti and Nijkamp 2004, Twigger – Ross and Uzzell 1996).

### **2.10.2 Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως παράγοντας ανάπτυξης**

Οι ποικίλες εκφράσεις της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι ιδιαίτερες σε κάθε περιοχή και αυτό καθιστά τα οικιστικά σύνολα ιδιόμορφα ή και μοναδικά. Αυτό αποτελεί ιδιαίτερα ελκυστικό στοιχείο τους, ειδικά στον κάτοικο της σύγχρονης πόλης που βιώνει την πολιτιστική τυποποίηση (Δημητσάντου - Κρεμέζη, 2006). Η αξία των παραδοσιακών οικισμών που εμφανίζουν ενδιαφέρον ως πόλοι έλξης τουρισμού εξαιτίας των αρχιτεκτονικών τους χαρακτηριστικών είναι δεδομένη, σε παγκόσμιο επίπεδο. Στον ευρύτερο Μεσογειακό χώρο, ιστορικοί τόποι και παραδοσιακοί οικισμοί προσελκύουν σημαντικό αριθμό επισκεπτών. Η τουριστική δραστηριότητα έχει συμβάλει καθοριστικά στο ξαναζωντάνεμα πολλών εγκαταλελειμμένων παραδοσιακών οικισμών (Μαϊστρου,

2007). Για ορισμένους δε, αποτελεί και μοναδική δίοδο ανάπτυξης. Στον ελληνικό χώρο, τα παραδείγματα αξιοποίησης της αρχιτεκτονικής παράδοσης στη βάση της προώθησης «εναλλακτικών» μορφών τουρισμού είναι αρκετά (Αρακαδάκη, 2007). Ανεξάρτητα από το βαθμό επιτυχίας ανάλογων εγχειρημάτων κοινός παρονομαστής παραμένει η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής παράδοσης ως εν δυνάμει συγκριτικό πλεονέκτημα ανάπτυξης.

Η αναπτυξιακή διάσταση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς είναι ήδη γνωστή τις τελευταίες δεκαετίες σε ολόκληρο τον κόσμο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ύπαιθρος της Τοσκάνης, η οποία γνώρισε σημαντική ανάπτυξη από τη δεκαετία του '80 και μετά, έχοντας υποστεί πληθυσμιακή συρρίκνωση και αναπτυξιακό μαρασμό, μερικές δεκαετίες νωρίτερα. Κατανοώντας νωρίς την αξία του αγροτουρισμού για την ανάπτυξη εγκαταλελειμμένων περιοχών της υπαίθρου, σε συνδυασμό με την ανάδειξη του αρχιτεκτονικού πλούτου της τοπικής παράδοσης, δημιουργείται ειδική νομοθεσία (το 1985) για το σκοπό αυτό. Έτσι, η Τοσκάνη γίνεται η πρώτη περιοχή της Ιταλίας, αλλά και της Ευρώπης, η οποία στρέφεται στην ανάπτυξη των περιοχών της υπαίθρου. Κτίρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε αχρησία αξιοποιήθηκαν είτε ως δεύτερη κατοικία είτε ως στέγη λειτουργιών τουριστικής δραστηριότητας (ξενώνες, εστιατόρια, οινοποιία κ.λπ) διατηρώντας και αναδεικνύοντας τα αρχιτεκτονικά τους χαρακτηριστικά. Η αγορά παλιών κατοικιών προσέλκυσε το ενδιαφέρον, όχι μόνο Ιταλών αλλά και πολλών Ευρωπαίων (Ελβετών, Γάλλων, Άγγλων, Γερμανών κ.λπ) και γρήγορα οι τιμές πώλησης εκτινάχθηκαν, τόσο στις ορεινές όσο και στις πεδινές περιοχές της Τοσκάνης (Chianti, περίχωρα Σιένας, Φλωρεντίας κ.λπ). Σημαντικό ρόλο έπαιξε, εκτός από το εξαιρετικά ενδιαφέρον φυσικό τοπίο και η γειτνίαση με πόλεις τέχνης, όπως η Φλωρεντία και η Σιένα. Το 25% του συνόλου των αγροτουριστικών υποδομών της Ιταλίας, το 2008, βρισκόταν στην Τοσκάνη (Randelli et al., 2011).

Το κτισμένο περιβάλλον αποτελεί εν δυνάμει αναπτυξιακό πόρο με την έννοια ότι η ιστορική του διάσταση και η πολιτιστική του αξία προσελκύουν σημαντικό τουριστικό. Σχετική μελέτη (Gunn and Franklin, 2002 – *Built heritage: Assessing a Tourism Recourse*) αναδεικνύει ότι η αρχιτεκτονική κληρονομιά του Καναδά είναι σημαντική αιτία επίσκεψης της χώρας: το 74% των μακρινών τουριστών που ενδιαφέρεται να επισκεφθεί τον Καναδά δηλώνει ότι επιθυμεί να επισκεφθεί ιστορικούς τόπους και ιστορικά κτίρια και το 85% δηλώνει ότι επιθυμεί να επισκεφθεί μικρές ενδιαφέρουσες πόλεις και χωριά.

Τα προηγούμενα παραδείγματα αναφέρονται, ενδεικτικά, στην κατανόηση της αναπτυξιακής διάστασης του κτισμένου περιβάλλοντος και δη, της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, δίχως αυτό να παραμερίζει τις σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας, η οποία από παράγοντα ανάπτυξης μπορεί να μετατραπεί σε αιτία καταστροφής της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.



## 2.11 Κύριοι κίνδυνοι για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των ελληνικών ορεινών περιοχών

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των ορεινών περιοχών της Ελλάδας κινδυνεύει με αλλοίωση και καταστροφή, παρά το γεγονός ότι η προστασία της πολιτιστικής (και αρχιτεκτονικής) κληρονομιάς αποτελεί νομική και Συνταγματική υποχρέωση του κράτους<sup>66</sup>. Εκτιμάται, ότι οι κύριοι παράγοντες που συνέβαλαν, στο παρελθόν, και συμβάλουν στην υποβάθμιση της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι οι κάτωθι:

### *Αντίδραση στην ιστορική περίοδο που αντιπροσωπεύει η παραδοσιακή αρχιτεκτονική*

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική δημιουργήθηκε μεταξύ του 15<sup>ου</sup> και 19<sup>ου</sup> αι., κυρίως, και μέχρι τις αρχές του 20<sup>ου</sup>, διάστημα στο οποίο η Ελλάδα δεν ήταν ανεξάρτητο κράτος. Στα χρόνια που ακολούθησαν μετά την απελευθέρωση, σημαντικό κομμάτι της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των πόλεων, κυρίως, και της νότιας Ελλάδας περισσότερο καταστράφηκε ως αποτέλεσμα αντίδρασης στην ιστορική περίοδο κατά την οποία δημιουργήθηκε. Συνέβαλε σε αυτό, η σταδιακή επικράτηση του νεοκλασικισμού, τα νέα υλικά δόμησης και οι τεχνικές κατασκευής αλλά και οι νέες κοινωνικές ανάγκες (Παπαϊωάννου, Κρεμέζη, Φινέ 2008). Εντούτοις, εξαιτίας των ιδιαίτερων συνθηκών (γεωγραφική και κοινωνική απομόνωση) η παραδοσιακή αρχιτεκτονική διατηρήθηκε, σε μεγαλύτερο βαθμό, στις ορεινές περιοχές της χώρας.

### *Εγκατάλειψη*

Η πληθυσμιακή αποδυνάμωση των ορεινών περιοχών, κυρίως τις δεκαετίες '40 – '50 και '60 – '70 (Καρανικόλας et.al. 2002, Λαφαζάνη 2010, Μπασιούκα 2011), είχε σαν αποτέλεσμα και την εγκατάλειψη πολλών παραδοσιακών οικισμών. Η μαζική μετανάστευση του ορεινού πληθυσμού στις πόλεις, η επικρατούσα νοοτροπία που συνέδεε το χωριό με την υπανάπτυξη και την πόλη με την πρόοδο, η πολύ χαμηλή τουριστική δραστηριότητα στα βουνά (οι διακοπές ήταν ταυτισμένες με τη θάλασσα, σύμφωνα με τις lifestyle επιταγές της εποχής) οδήγησαν στη σταδιακή αποστράγγιση του ορεινού χώρου από ζωή. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αφέθηκε στην εγκατάλειψη και στη φθορά, τα καταστροφικά αποτελέσματα της οποίας άρχισαν σταδιακά να γίνονται ορατά, και πολλές φορές μη αναστρέψιμα. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις οικισμών που ερήμωσαν τελείως, όταν οι κάτοικοι μετακινήθηκαν είτε χαμηλότερα, στην ίδια περιοχή, είτε σε κάποιο αστικό κέντρο. Η ύπαρξη ερειπωμένων παραδοσιακών οικισμών και κτισμάτων, διάσπαρτων στο ορεινό τοπίο, είναι το αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής. Ωστόσο, τα εγκαταλελειμμένα αυτά κτίρια αποτελούν σημαντικό κεφάλαιο, αν προστατευθούν, συντηρηθούν και επαναχρησιμοποιηθούν.

### *Σύγχρονη δόμηση*

Ορεινές περιοχές οι οποίες διατήρησαν μόνιμο πληθυσμό και δεν εγκαταλείφθηκαν, πλήρως, τις περιόδους της μεγάλης φυγής, βρίσκονται, στο γύρισμα του αιώνα, αντιμέτωπες με νέα αναπτυξιακά δεδομένα. Νέες ανάγκες ζωής, διαφορετικές από εκείνες που χαρακτήριζαν την παραδοσιακή κοινωνία κι ένα, μικρό αρχικά, αλλά σταδιακά αυξανόμενο τουριστικό ρεύμα, ανθρώπων που ανακαλύπτουν ξανά το βουνό αποτελούν τις κύριες παραμέτρους διαμόρφωσης του ορεινού χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, το κτισμένο περιβάλλον μπαίνει σε ένα νέο στάδιο εξέλιξης. Ο σύγχρονος τρόπος δόμησης λειτουργεί, με μικρές εξαιρέσεις, αρνητικά στην υφιστάμενη

<sup>66</sup> Βλ. σχ.: Σύνταγμα της Ελλάδας, Άρθρο 24 και Νομοθεσία προστασίας παραδοσιακών οικισμών. ΥΠΕΚΑ: [www.ypeka.gr](http://www.ypeka.gr) – «Παραδοσιακά κτίρια και σύνολα».

παραδοσιακή αρχιτεκτονική και φυσιогνωμία των ορεινών οικισμών. Ελλείψει ενός πλαισίου σχεδιασμού και αντιμετώπισης του ζητήματος της ένταξης νέων μορφών στο παραδοσιακά δομημένο περιβάλλον<sup>67</sup> η οικοδομική δραστηριότητα ακολουθεί τα αστικά πρότυπα. Οι όροι δόμησης που επιβάλλονται από το 1978 και μετά, περιορίζουν, ως ένα βαθμό την αλλοίωση, δίχως ωστόσο να εξασφαλίσουν την ολοκληρωμένη προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ταυτόχρονα, η ίδια η νομοθεσία για τους παραδοσιακούς οικισμούς ευθύνεται για πολλά από τα κακώς κείμενα του κτισμένου χώρου.

Ο τρόπος δόμησης των οικισμών (από την εγκατάλειψη του παραδοσιακού τρόπου και μετά) δεν προκύπτει ως ομαλή εξέλιξη του παραδοσιακού ενώ, παράλληλα, μεταφέρει τα χαρακτηριστικά της αστικής δόμησης στο παραδοσιακά κτισμένο περιβάλλον. Κτίρια ασύμβατα με το κτισμένο και το φυσικό τοπίο υποβαθμίζουν σημαντικά την ποιότητα του χώρου. Η νομοθεσία (από το 1978 και μετά) ελάχιστα συμβάλει στην βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης ενώ, επιπλέον, επιφέρει νέου τύπου ασύμβατα χαρακτηριστικά δόμησης. Στον αντίποδα, εκεί όπου ο τουρισμός κυριαρχεί επιχειρείται μια σκηνική αναπαράσταση του παραδοσιακού χώρου. Νέες κατασκευές, ενίοτε ολόκληροι οικισμοί, αναπαριστούν την παράδοση σε μία εκτός μορφολογικής, τυπολογικής και κατασκευαστικής, ως προς αυτή, συνέπειας εκδοχή (Σαρηγιάννης 2011, Μαϊστρου 1993). Είτε με την πρώτη είτε με τη δεύτερη μορφή, η σύγχρονη δόμηση έχει αλλοιώσει σημαντικά την ιδιαίτερη, παραδοσιακή φυσιогνωμία πολλών ορεινών οικισμών. Η αστικοποίηση του ορεινού χώρου, η απώλεια της τοπικής οικιστικής ταυτότητας, η μετατροπή του άλλοτε ενδιαφέροντος κτισμένου χώρου σε ένα αδιάφορο τοπίο, όμοιο σε μεγάλο βαθμό, με οποιοδήποτε άλλο του ελληνικού χώρου και η δημιουργία ψευτοπαραδοσιακών οικιστικών τουριστικών συνόλων είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που απορρέουν από τη σύγχρονη οικοδομική δραστηριότητα στις ορεινές περιοχές. Η σύγχρονη δόμηση τείνει να εξαφανίσει, σε πολλές περιοχές, ένα από τα πιο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους: την ποικιλία των αρχιτεκτονικών μορφών την οποία γέννησε η γεωγραφική ποικιλία της ελληνικής γης.

Η σύγχρονη δόμηση αξιοποιεί νέα υλικά και τεχνολογία. Οι δυνατότητες της τεχνολογίας παραμέρισαν τους φυσικούς περιορισμούς του ορεινού χώρου, με αποτέλεσμα την ανέγερση δυσανάλογα μεγάλων ή ψηλών κτιρίων σε τοποθεσίες «μαθημένες», κυρίως, σε χαμηλά ύψη και πέτρινες προεκτάσεις του φυσικού εδάφους. Σταδιακά, η ανθρώπινη κλίμακα άρχισε να αποδυναμώνεται, οι κατασκευαστικές λεπτομέρειες που προέκυπταν από την προσαρμογή στο τοπίο ή το κλίμα να χάνονται και η υφιστάμενη ισορροπία ανάμεσα στη λειτουργία, τη μορφή και την κατασκευή του χώρου να ανατρέπεται. Η ανάγκη για άνεση έφερε μαζί της και κάθε ανάλογο σύγχρονο εξάρτημα – κεραιές τηλεόρασης, δορυφορικά πιάτα, φωτεινές πινακίδες, πλαστικές κατασκευές, κλιματιστικά μηχανήματα. Παράλληλα, εισέβαλε στο χώρο το αυτοκίνητο. Τα πέτρινα καλντερίμια αντικαταστάθηκαν με άσφαλτο, πολλές νέες κατοικίες απέκτησαν πιλοτή ή χώρο στάθμευσης στο ισόγειο και οι στενοί δρόμοι, οι μαθημένοι στο περπάτημα, έγιναν υπαίθριοι χώροι στάθμευσης. Κυρίως, όμως, πλήρωσαν το τίμημα οι ανοιχτοί χώροι αφού, κατασκευαστικά,

---

<sup>67</sup> Ο χαρακτηρισμός των οικισμών ως παραδοσιακών που επέβαλε συγκεκριμένους όρους δόμησης έγινε το 1975 και το 1978. Ανεξάρτητα από την αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας, μέχρι τότε η οικοδόμηση των παραδοσιακών οικισμών δεν εντάσσεται σε καθεστώς προστασίας και υλοποιείται βάσει του ισχύοντος ΓΟΚ ('55 και '73).

προσφέρονταν για την υποδοχή κάθε νέας χρήσης. Ο ρόλος της πλατείας άρχισε να υποβαθμίζεται και ο χώρος να χάνει την ζωτική του αξία, αφού η περιμετρική κατάληψή του από οχήματα περισσότερο απωθεί τους περιπατητές παρά τους έλκει.

#### *Τουρισμός*

Οι παραδοσιακοί οικισμοί, στην Ελλάδα, λόγω των ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών και φυσικών χαρακτηριστικών τους αποτελούν αξιόλογους πόλους έλξης επισκεπτών (Μαϊστρου 2004, Μαρμαράς et al., 2000). Ο τουρισμός αποτελεί, ταυτόχρονα, μια από τις σημαντικότερες αναπτυξιακές παραμέτρους των ορεινών περιοχών και μια από τις μεγαλύτερες απειλές του παραδοσιακού κτισμένου περιβάλλοντός τους. Η διερεύνηση των επιπτώσεων του τουρισμού στα ευάλωτα παραδοσιακά οικιστικά περιβάλλοντα έχει αποτελέσει, εκτεταμένα, αντικείμενο μελέτης<sup>68</sup>. Οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού, στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική εντοπίζονται, κυρίως, στη μετατροπή του κτισμένου χώρου σε διακοσμητικό τοπίο διακοπών για τους τουρίστες, με την παράλληλη οικονομική υπερεκμετάλλευση του τόπου. Τα παραδοσιακά κτίσματα αλλοιώνονται μορφολογικά, η πολυλειτουργικότητα του δημόσιου χώρου χάνεται, ο τόπος χάνει τις συνεκτικές κοινωνικές δομές του και παραδίδεται στην μονοκαλλιέργεια του φθηνού τουριστικού εμπορίου και της εύπεπτης αναψυχής. Παράλληλα, όταν η τουριστική ανάπτυξη πιέζει για οικιστική επέκταση, αυτή αλλοιώνει τα όρια του παραδοσιακού κτισμένου χώρου και τις υφιστάμενες αναλογίες (Μαϊστρου 1993, 2004). Ζητούμενο δεν είναι η παύση της τουριστικής δραστηριότητας αλλά η ομαλή (ιδανικά, η αδιόρατη) ενσωμάτωσή της στον υφιστάμενο οικιστικό και κοινωνικό ιστό. Τότε, ο χώρος θα προσελκύσει τους επισκέπτες – και όχι τους τουρίστες – που αρμόζουν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κι έρχονται για αυτά ακριβώς.

## **2.12 Οικονομία και διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής**

Η προστασία και η διαχείριση της πολιτιστικής (και αρχιτεκτονικής) κληρονομιάς ανάγεται σε ζητήματα διαχείρισης οικονομικών πόρων. Το πεπερασμένο των πόρων συνεπάγεται τη λήψη αποφάσεων, που αφορούν στο ύψος, στον τρόπο, στην κατανομή κ.λπ των διαθέσιμων πόρων (Rizzo and Throsby, 2006). Η μέχρι τώρα εμπειρία, σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, αναδεικνύει το ζήτημα του κόστους προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς (και της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής) μεταξύ των σημαντικότερων προβλημάτων.

Στην ελληνική πρακτική λίγα είναι τα διατηρητέα ή παραδοσιακά κτίρια και οι οικισμοί που προστατεύονται και διατηρούνται αποτελεσματικά. Σε ότι αφορά στους οικισμούς ειδικά, ενδεικτικά χαρακτηριστικά παραδείγματα στα οποία η προστασία υπήρξε αποτελεσματική είναι η Μονεμβασιά, τα Ζαγοροχώρια, η Χώρα της Πάτμου και ο Παλιός Παντελεήμονας (Πιερία). Σχετικά με την προστασία των διατηρητέων κτιρίων, η Σταματίου (2007) αναφέρει: «Οι ιδιοκτήτες επιβαρύνονται κατά το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης για την επισκευή ή ανακατασκευή των διατηρητέων (μνημείων ή κτιρίων). Η συντήρηση και αποκατάστασή τους απαιτούν κατά κανόνα

<sup>68</sup> Βλ. σχ.: Πρακτικά Συνεδρίων: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός. Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα 2001, Διοργ. ΤΕΕ και «Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης», Θεσσαλονίκη 1993.

εξειδικευμένες εργασίες που συνεπάγονται υπέρογκες δαπάνες. Συνήθεις είναι οι περιπτώσεις, όπου οι ιδιοκτήτες προτιμούν να καταστήσουν τα υπό την κατοχή τους διατηρητέα κατεδαφιστέα με σκοπό τον αποχαρακτηρισμό τους, παρά να εμπλακούν σε μία δαπανηρή και χρονοβόρα διαδικασία».

Προκειμένου να συμβάλει στην αποτελεσματική προστασία των διατηρητέων κτιρίων, η πολιτεία δίνει κίνητρα προς τους ιδιώτες - ιδιοκτήτες. Το είδος των κινήτρων αναδεικνύει τη σημαντικότητα του ζητήματος του κόστους προστασίας και διατήρησης. Ορισμένα από τα κίνητρα αυτά είναι (Σταματίου, 2007 και Παρθενόπουλος et al., 2009):

- Χαμηλότοκα και μακροπρόθεσμα δάνεια για επισκευή – αποκατάσταση διατηρητέων και παραδοσιακών κτιρίων.
- Μεταφορά του υπολοίπου του συντελεστή δόμησης.
- Φορολογική απαλλαγή σε περίπτωση μεταβίβασης, κληρονομιάς και δωρεάς διατηρητέων κτιρίων.
- Χρηματοδότηση, μέσω του ΥΠ.ΕΘ.Ο και του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, των μελετών επισκευής και αποκατάστασης διατηρητέων κτιρίων.
- Χρηματοδότηση μέσω Ε.Π.Τ.Α. (Ειδικό Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης) των εργασιών επισκευής και αποκατάστασης διατηρητέων, βάσει του Ν. 2508/97.
- Χρηματοδότηση των εργασιών αποκατάστασης διατηρητέων κτιρίων και διαμόρφωσης ελεύθερων χώρων σε υποβαθμισμένες περιοχές ή συνοικίες πόλεων μέσω ΕΠΤΑ.
- Ειδική ρύθμιση, η οποία προβλέπει την ανέγερση νέας οικοδομής στο οικόπεδο του διατηρητέου, όταν δεν υπερβαίνει τους ισχύοντες όρους δόμησης.
- Άρση της ρυμοτόμησης ενός ακινήτου όταν αυτό χαρακτηριστεί ως διατηρητέο.

Αναδεικνύεται ότι τα κίνητρα αυτά έχουν περιορισμένο αποτέλεσμα σε ότι αφορά στην προστασία των διατηρητέων κτιρίων. Στην κατεύθυνση αυτή, σχετική μελέτη προτείνει, επιπλέον, κίνητρα αλλά και αντικίνητρα (Παρθενόπουλος et al., 2009). Μεταξύ των προτεινόμενων αντικινήτρων αναφέρονται τα εξής:

- Εξάλειψη των αρνητικών αντιδράσεων απέναντι στα διατηρητέα και αύξηση των θετικών συνεπειών και ωφελημάτων από τη διατήρηση των κτιρίων. Το πολιτιστικό κεφάλαιο μπορεί να γίνει πόρος και να δημιουργεί εισόδημα.
- Μεταστροφή του αρνητικού κλίματος των πολιτών απέναντι στα διατηρητέα με πληροφόρηση, επικοινωνία, διδασκαλία και μάθηση για το τι ωφελεί η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τονισμός της αναπτυξιακής διάστασης και των οικονομικών παραμέτρων του φαινομένου.
- Δημιουργία μιας νέας κουλτούρας που αποδίδει αξία στην παράδοση, σέβεται τον πολιτισμό, την προσωπικότητα και το χαρακτήρα της κάθε πόλης και καθιστά τον πολίτη υπεύθυνο προστάτη της παράδοσης και του πολιτισμού της πόλης του.

Κρίνεται ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η λογική των συγκεκριμένων προτάσεων, προς την κατεύθυνση της συνειδητοποίησης της αξίας, πολιτιστικής, οικονομικής, αναπτυξιακής κ.λπ., για την κοινωνία, από την προστασία και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Θέση, η οποία αποτελεί εξάλλου την αφετηρία και της παρούσας εργασίας.

Σχετικές έρευνες αναδεικνύουν τη σημασία της οικονομικής διάστασης, της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην Ισπανία υπολογίζεται ότι πάνω από 400 εκ.€ δαπανήθηκαν την περίοδο 1991 – 2000 μέσω προγραμμάτων LEADER και PRODER για την προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της υπαίθρου ενώ τα τελευταία χρόνια η αναγκαιότητα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει περάσει και στην εθνική νομοθεσία της χώρας (προστασία κτιρίων και περιοχών ιστορικής και πολιτιστικής αξίας – “Places of Cultural Interest” ή “BIC”) (Fuentes, 2010). Στη Γαλλία, το κράτος δαπανά περίπου 315 εκ.€, ετησίως, για την προστασία των ιστορικών μνημείων, ενώ το 75% του ποσού προέρχεται από κρατική δαπάνη. Στη Μ. Βρετανία, σχεδόν όλα τα μνημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος ανήκουν σε ιδιώτες και το κράτος αναλαμβάνει τα έξοδα συντήρησής τους μέσω ιδιωτικών κεφαλαίων (χορηγίες). Το Υπουργείο Πολιτισμού, της χώρας, διαθέτει 150εκ. λίρες το χρόνο, για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στη Γερμανία, για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αξιοποιούνται πόροι δημόσιοι (κράτος, Δήμοι) και ιδιωτικοί (ιδιοκτήτες των κτιρίων με κίνητρο το μειωμένο φόρο εισοδήματος). Στη Φινλανδία, την ευθύνη της συντήρησης των μνημείων έχει η τοπική αυτοδιοίκηση ενώ το κράτος καλύπτει το 20% των δαπανών συντήρησης, των κτιρίων που ανήκουν σε ιδιώτες. Στην Πολωνία η κυβέρνηση παραχωρεί ιστορικά μνημεία σε ιδιώτες (προκειμένου να διασωθούν) παρέχοντάς τους οικονομικά κίνητρα (έως και 50% για εργασίες συντήρησης, ή έως και 100% αν το μνημείο είναι υψίστης πολιτιστικής σημασίας, ή κινδυνεύει άμεσα από καταστροφή). Στη Σλοβακία, η αρμοδιότητα διαφύλαξης των μνημείων μεταβιβάστηκε στα νεοσυσταθέντα περιφερειακά και τοπικά όργανα. Σημαντική είναι η συγχρηματοδότηση έργων αναστήλωσης από την Ε.Ε. Ενθαρρύνεται επίσης, η ιδιωτικοποίηση των ακινήτων ιστορικής σημασίας, έτσι ώστε οι νέοι ιδιοκτήτες να αναλάβουν τα έξοδα συντήρησης στα οποία δεν μπορεί να ανταποκριθεί το κράτος, με αντάλλαγμα κάποιες φοροαπαλλαγές. Στις ΗΠΑ, σημαντικός αρωγός είναι ο ιδιωτικός τομέας (ΜΚΟ, ιδιοκτήτες, τοπικές ενώσεις, ιδρύματα), κυρίως γιατί στην ιδιοκτησία του ανήκουν τα περισσότερα μνημεία πολιτιστικής αξίας. Οι κρατικές αρχές μη δυνάμενες να καλύψουν τις δαπάνες για τις εργασίες επέμβασης κατευθύνουν τα ιδιωτικά κεφάλαια προς τη συντήρηση. Έτσι, φροντίζουν για τη συμμετοχή τους στη χάραξη της πολιτικής για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και παρέχουν ελκυστικά φορολογικά κίνητρα (Σταματίου, 2007). Στην Ε.Ε. πραγματοποιούνται προγράμματα και δράσεις στην κατεύθυνση της προστασίας και διατήρησης της πολιτιστικής, και αρχιτεκτονικής, κληρονομιάς. Το πρόγραμμα «Πολιτισμός», τα βραβεία Europa Nostra, τα προγράμματα LEADER, URBAN, INTERREG, Raphael, κ.λπ. είναι μερικά από όσα έχουν υλοποιηθεί και υλοποιούνται στο πλαίσιο της ενίσχυσης δράσεων για την ανάπτυξη αγροτικών και μειονεκτικών, κυρίως, περιοχών και την προστασία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς<sup>69</sup>. Αναδεικνύεται, επομένως, ότι το ζήτημα του κόστους αποτελεί πολύ σημαντική παράμετρο για την αποτελεσματική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η κάλυψη των απαιτούμενων δαπανών μοιράζεται μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, με τον πρώτο να είναι πάντα αρωγός στον δεύτερο (μέσω κινήτρων).

<sup>69</sup> Βλ. σχ. European Union: [http://europa.eu/index\\_en.htm](http://europa.eu/index_en.htm)

Η έρευνα πάνω στη σχέση των τοπικών κοινωνιών με την ανάγκη προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, μια σχέση εξαιρετικής σημασίας, είναι αποσπασματική και ελλιπής. Στην ελληνική πραγματικότητα εντοπίστηκαν δύο μελέτες, στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Παρακάτω γίνεται μια εκτενέστερη αναφορά σε αυτές, μιας που αναφέρονται σε συμπεράσματα που έχουν άμεση σχέση με το κεντρικό ερώτημα της διδακτορικής διατριβής.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σχετικά με τα προβλήματα των αρχιτεκτονικών μνημείων της Νάξου εντοπίζονται και αναλύονται οι κυριότερες αιτίες της μη αποτελεσματικής προστασίας των μνημείων. Μεταξύ αυτών αναφέρονται, η φυσική φθορά του χρόνου, η τουριστική ανάπτυξη χωρίς σχεδιασμό, η οποία δημιουργεί συνεχώς πιέσεις για οικιστική εξάπλωση και παραμορφώνει πολλούς παραδοσιακούς οικισμούς που επεκτείνονται χωρίς σχέδιο, οι κακές επεμβάσεις και οι αυθαίρετες κατασκευές. Αναφέρεται, επίσης, ότι: «Το μεγαλύτερο πρόβλημα των μνημείων είναι η έλλειψη πόρων. Αποτελεί το σύνηθες επιχείρημα των αρμοδίων φορέων για την εγκατάλειψή τους. Το πρόβλημα αυτό αντιμετωπίζουν πολλοί από τους ιδιοκτήτες διατηρητέων κτηρίων και γενικά παλαιών κτηρίων, αφού τα κίνητρα για την αποκατάσταση και χρήση τους είναι σχεδόν ανύπαρκτα στην Ελλάδα. Ο πύργος του Χειμάρρου αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα έλλειψης πόρων. Η αναστήλωση του μνημείου είναι πολυσύνθετη και μεγάλου κόστους (...) Είναι πάμπολλα τα παραδείγματα μνημείων που έχουν εγκαταλειφθεί στη φθορά λόγω έλλειψης χρημάτων». Στην ίδια μελέτη επισημαίνεται επίσης η προστασία δύο σημαντικών μνημείων της Νάξου, η οποία επιτεύχθηκε με ιδιωτική χρηματοδότηση. Συγκεκριμένα, αναφέρεται η προστασία και διατήρηση της Μονής Τιμίου Σταυρού - Πύργου Μπαζαίου (χώρος που φιλοξενεί πολιτιστικές εκδηλώσεις και αποτελεί ζωντανό κομμάτι της καθημερινότητας των κατοίκων και των επισκεπτών) και ο ανεμόμυλος στον Αη Γιάννη, στην Απείρανθο, που αποκαταστάθηκε από τον ιδιοκτήτη του (Γρατσία, 2011)<sup>70</sup>.

Μια άλλη έρευνα (Πουλή, 2002), αφορούσε στην κοινωνική και οικονομική φυσιογνωμία του οικισμού του Καστρακίου, στα Μετέωρα, με έμφαση στην αντίληψη των κατοίκων για τον τόπο τους και το πώς οι ίδιοι βλέπουν τις προοπτικές ανάπτυξής του. Οι κάτοικοι τοποθετήθηκαν σε διάφορα ζητήματα, κάποια από τα οποία αφορούσαν στην οικονομική διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του οικισμού. Εμφανίστηκαν μοιρασμένοι ως προς την άποψή τους για το αν ο χαρακτηρισμός του οικισμού ως παραδοσιακού είχε κοινωνικό όφελος. Όσοι τοποθετήθηκαν αρνητικά συμπλήρωσαν ότι μόνο ο χαρακτηρισμός, χωρίς τη λήψη μέτρων για την προστασία του οικισμού, δεν αρκεί. Αναγνωρίζουν ότι η διατήρηση του παραδοσιακού χαρακτήρα του οικισμού αποτελεί στοιχείο έλξης επισκεπτών και αυτό είναι ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά οφέλη που προκύπτουν. Εμφανίζονται δύσπιστοι, γενικά, ως προς την αναγκαιότητα προστασίας των παλιών σπιτιών. Τις σύγχρονες –και μορφολογικά αταίριαστες- προσθήκες, που οι ίδιοι έχουν κατασκευάσει (βεράντες σε κολόνες από μπετόν), τις αιτιολογούν λόγω «του υψηλού κόστους των παραδοσιακών

---

<sup>70</sup> Βλ. σχ.: «Όμορφα χωριά άσχημα αλλοιώνονται», Πρακτικά Ημερίδας, Νάξος 2011, στο πλαίσιο του προγράμματος: «Τοπικές κοινωνίες και μνημεία της Νάξου». Διοργάνωση: Monumenta και Δήμος Δρυμαλίας Νάξου. Επίσης, «Μνημεία της Νάξου σε κίνδυνο. Οι πολίτες μιλούν γι' αυτά». Πρακτικά Ημερίδας, 2008, Νάξος (διοργάνωση: Monumenta και Δήμος Δρυμαλίας Νάξου) και «Τοπικές κοινωνίες και μνημεία της Νάξου».

υλικών, της έλλειψης οικονομικής υποστήριξης από το κράτος για αισθητικά καλύτερα έργα ...και της δυσκολίας πρόσβασης στα κίνητρα και τις δυνατότητες αξιοποίησης που δίνονται από τα διάφορα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Leader)». Στην έρευνα επισημαίνεται ότι, η υπαγωγή του οικισμού σε καθεστώς προστασίας του ευρύτερου προστατευόμενου χώρου των Μετεώρων, από το 1967, υπήρξε καθοριστική για την προστασία του από κατασκευαστικές αυθαιρεσίες. Οι κάτοικοι φαίνεται να δυσανασχετούν με την επιβολή όρων δόμησης που περιορίζουν την ελευθερία τους να κτίζουν όπως οι ίδιοι επιθυμούν, αλλά ταυτόχρονα αναγνωρίζουν το γεγονός οι περιορισμοί αυτοί συνέβαλαν στην διαφύλαξη, με μικρές εξαιρέσεις, της τοπικής αρχιτεκτονικής ταυτότητας και την τουριστική ανάπτυξη στο Καστράκι.

Στην έρευνα αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι, στις περιπτώσεις των δημοσίων αγαθών, όπως είναι η αρχιτεκτονική κληρονομιά των παραδοσιακών οικισμών, τίθεται το ζήτημα της προστασίας ενός δημόσιου αγαθού, του οποίου το μεν κοινωνικό κόστος ως προς την μελέτη, καταγραφή, συντήρηση και επανένταξη στην σύγχρονη ζωή μπορεί να υπολογιστεί, το κοινωνικό όφελος, όμως, που προκύπτει μέσα από αυτή την επένδυση δεν μπορεί να αποτιμηθεί με οικονομικούς όρους. Στην περίπτωση του Καστρακίου ειδικά, επισημαίνεται ότι, οι ιδιοκτήτες των παλιών σπιτιών, οι άμεσα ενδιαφερόμενοι και μέτοχοι του προβλήματος, δεν μπορούν να αποστασιοποιηθούν και να το δουν στην γενική του διάσταση, ως μέρος δηλαδή μιας προσπάθειας με τελικό στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου τους. Όπως προέκυψε από τις επί τόπου συζητήσεις με τους κατοίκους, οι ίδιοι αρνούνται να πληρώσουν το κόστος της αποκατάστασης, θεωρώντας ότι δεν έχουν καμία υποχρέωση αλλά και κανένα όφελος να το κάνουν. Υπέρ της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής τάσσονται οι επισκέπτες, αναφέρει η έρευνα, για τους οποίους ο οικισμός είναι ελκυστικός τόπος προορισμού.

Στην έρευνα αναφέρεται επίσης ότι, αναγκαίος όρος για την διατήρηση των παραδοσιακών κτισμάτων, και ιδιαίτερα όσων εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται ως κατοικίες είναι η παροχή οικονομικών κινήτρων και διευκολύνσεων προς τους ιδιοκτήτες, ώστε να καλύπτουν το δυσβάσταχτο, συχνά, κόστος των απαιτούμενων παρεμβάσεων στα διατηρητέα κτίσματα.

Η έρευνα καταλήγει, μεταξύ άλλων, στο εξής:

Βασικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπίσει η πολιτεία, σε σχέση με την μελέτη, προστασία και διαχείριση των παραδοσιακών οικισμών είναι η χρηματοδότηση της αποκατάστασης των κτισμάτων, τουλάχιστον στο αρχικό στάδιο, καθώς η αρχιτεκτονική κληρονομιά είναι εν μέρει δημόσιο αγαθό και δεν μπορεί να αφεθεί στην λειτουργία της αγοράς ως προς τον επιμερισμό του κόστους και του οφέλους (Πουλή, 2002).

Η ανάλυση που προηγήθηκε οδηγεί στη διατύπωση ορισμένων βασικών συμπερασμάτων:

- Το κόστος αποκατάστασης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την προστασία της. Στην πράξη, εμφανίζεται ως η βασική ακυρωτική παράμετρος της προστασίας της.
- Η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής δεν εξασφαλίζεται μόνο από τη σχετική νομοθεσία. Συχνά, το κόστος αποκατάστασης ακυρώνει τη θεσμοθετημένη προστασία.
- Το κόστος αποκατάστασης δρα καθοριστικά σε δύο επίπεδα: Το πραγματικό και το θεωρητικό. Το πρώτο αφορά στο πραγματικό κόστος που απαιτούν οι εργασίες

αποκατάστασης και διατήρησης, στους παραδοσιακούς οικισμούς και είναι, οπωσδήποτε, μεγαλύτερο αντίστοιχων εργασιών σε συμβατικές κατασκευές. Το δεύτερο αφορά στην αίσθηση που επικρατεί, την όχι απαραίτητα απορρέουσα από πραγματική εκτίμηση, ότι η προστασία και διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής απαιτεί υπέρογκη (έως απαγορευτική) δαπάνη χρημάτων.

- Η τεκμηρίωση της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, δεδομένου ότι αυτή διεκδικεί σημαντικό μερίδιο οικονομικών πόρων, μπορεί να γίνεται αποτελεσματικά μόνο με την απόδειξη ανάλογου αντισταθμιστικού κοινωνικού οφέλους. Η ποσοτικοποίηση του δυνητικού κοινωνικού οφέλους, ώστε αυτό να γίνει το ίδιο ορατό με το απαιτούμενο κόστος, αποτελεί ανάγκη ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί μια μεταβαλλόμενη και πολυδιάστατη κοινωνική αξία. Η διαχείριση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ανάγεται, σε τελευταία ανάλυση, στη βάση της σχέσης κόστους – οφέλους, που η κοινωνία αντιλαμβάνεται. Η μέχρι τώρα πρακτική αποδεικνύει ότι ενώ το κόστος τεκμηριώνεται με πραγματικά, ποσοτικά δεδομένα, αποτιμώμενα σε χρηματικές μονάδες, το όφελος τεκμηριώνεται με θεωρητικά, ποιοτικά δεδομένα, μη αποτιμώμενα σε χρηματικές μονάδες. Στη βάση αυτή, στο υφιστάμενο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, το όφελος τελικά υποτιμάται. Το κόστος, σχεδόν πάντα, υπερτερεί και συχνά ακυρώνει την ανάγκη προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η ποσοτικοποίηση του δυνητικού κοινωνικού οφέλους, ώστε αυτό να γίνει το ίδιο ορατό με το απαιτούμενο κόστος, αποτελεί ανάγκη ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

*Συμπερασματικά, ίσως δεν είναι το κόστος το κύριο πρόβλημα, αλλά η αδυναμία τεκμηρίωσης του πραγματικού κοινωνικού οφέλους που απορρέει από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η αδυναμία έγκειται στο γεγονός ότι η τεκμηρίωση στηρίζεται, κατά κανόνα, σε μία παράθεση επιχειρημάτων υπέρ της ιστορικής, πολιτιστικής, αισθητικής, συμβολικής, εκπαιδευτικής κ.λπ. αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, η οποία αν και απόλυτα ορθή, εντούτοις υστερεί συγκρινόμενη με την ποσοτική - χρηματική τεκμηρίωση του κόστους. Με άλλα λόγια, αναδεικνύεται η έλλειψη μιας γέφυρας ανάμεσα στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, ως πολιτιστικού αγαθού, και στο κόστος προστασίας της που είναι ένα καθαρά οικονομικό μέγεθος.*



**ΜΕΡΟΣ II**

---



## **Κεφάλαιο 3. Η έρευνα: Αντικείμενο και μεθοδολογία**

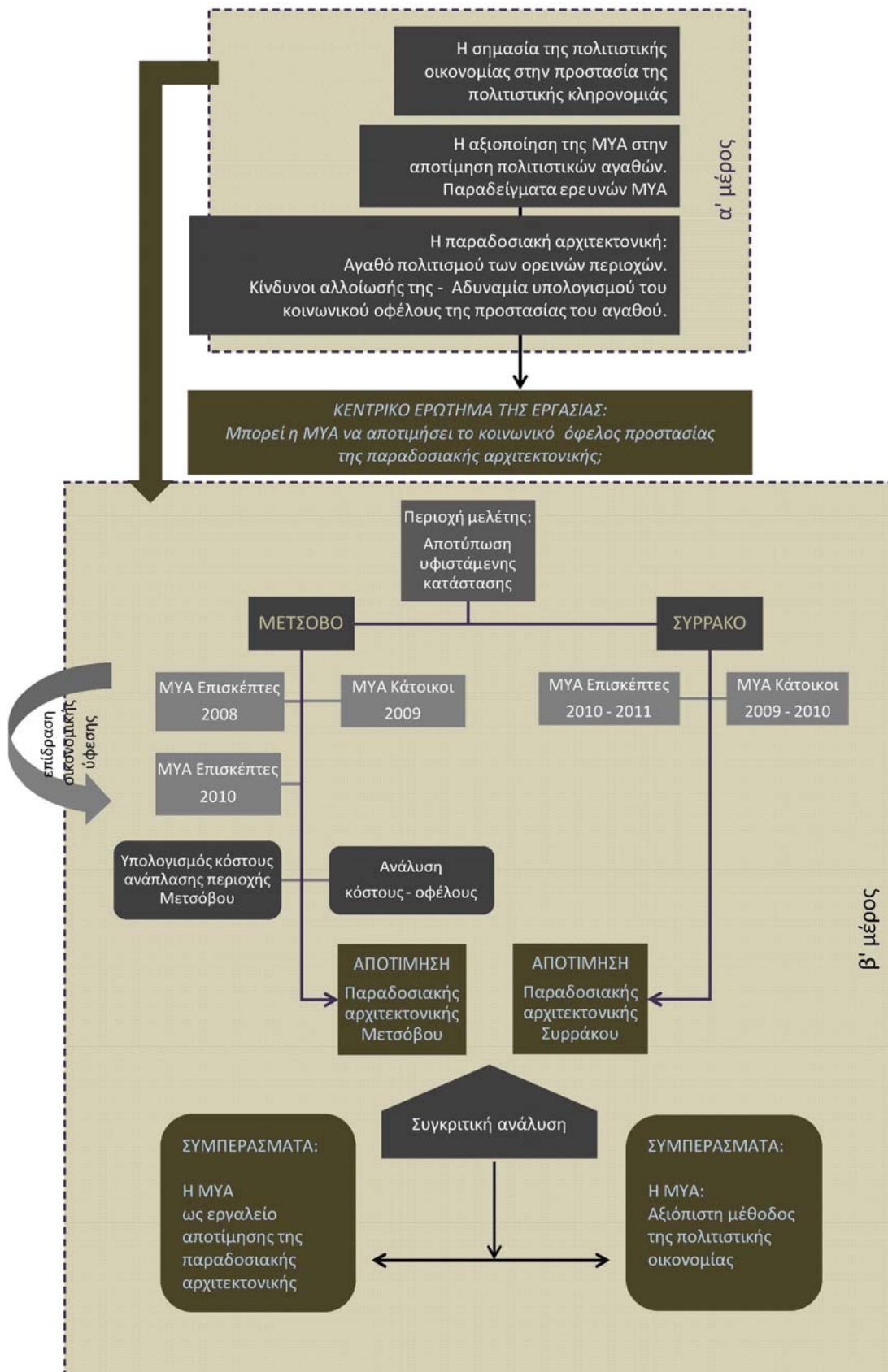
### **3.1 Αντικείμενο της έρευνας**

*Αντικείμενο* της εργασίας αποτελεί η αποτίμηση της οικονομικής αξίας, η οποία απορρέει από το κοινωνικό όφελος που η προστασία και η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής εμπεριέχει. Όφελος, το οποίο αντανακλά όλες εκείνες τις αξίες της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, που η οικονομία της αγοράς αδυνατεί να συλλάβει. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα πολιτιστικό αγαθό που συντίθεται από επιμέρους αξίες (ιστορική, αισθητική, επιστημονική κ.λπ). Σε μια οικονομία που προστατεύει και διατηρεί, κατ' εξοχήν, ότι φέρει οικονομική αξία, η πολιτιστική οικονομία, γεφυρώνοντας το κενό ανάμεσα στον πολιτισμό και την οικονομία, μεταφράζει τις αξίες της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε οικονομικά μεγέθη.

Στόχος της εργασίας είναι να τεκμηριώσει ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική εμπεριέχει μια ισχυρή, λανθάνουσα οικονομική αξία. Η αγνόηση της αξίας αυτής αποτελεί αιτία υποβάθμισης και καταστροφής της. Αντίθετα, η ανάδειξή της αποτελεί εργαλείο προστασίας και διατήρησής της. Η εργασία, παράλληλα, επιδιώκει να διερευνήσει την κοινωνική διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, να προχωρήσει την υφιστάμενη γνώση στην αποτίμηση των πολιτιστικών αγαθών, να βελτιώσει τη ΜΥΑ ως προς την ικανότητα αποτίμησης του συγκεκριμένου πολιτιστικού αγαθού και να συμβάλει στην περαιτέρω θωράκιση της ΜΥΑ, ως αξιόπιστης μεθόδου αποτίμησης των αγαθών του πολιτισμού.

### 3.2 Μεθοδολογία της έρευνας

Στο Διάγραμμα 3.1 φαίνεται η γενική διάρθρωση της έρευνας που πραγματοποιήθηκε.



Διάγραμμα 3.1. Μεθοδολογία της έρευνας

*Περιοχή μελέτης. Αιτία επιλογής των συγκεκριμένων οικισμών.*

Όπως έχει επισημανθεί στην εισαγωγή, τα πολιτιστικά αγαθά έχουν έντονη διαφοροποίηση και σημαντική τοπική διάσταση. Έτσι, δεν είναι δυνατόν να αποτιμηθεί με αποτελεσματικό τρόπο η παραδοσιακή αρχιτεκτονική συνολικά και μετά να εξειδικευθούν τα συμπεράσματα σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Απεναντίας, η γνώση αυτή θα προέλθει από τη γενίκευση της γνώσης που παράγεται από την ειδική μελέτη περιοχών και τη συγκριτική αξιολόγησή τους. Για το λόγο αυτό, επιλέχθηκαν δύο ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου, το Μέτσοβο και το Συρράκο.

Η βασική αιτία επιλογής των δύο οικισμών ήταν η δυνατότητα της μεταξύ τους συγκριτικής ανάλυσης, στα ειδικά ζητήματα που αφορούν στο αντικείμενο της έρευνας. Για να είναι εφικτή η ανάλυση των στοιχείων, των οποίων η σύγκριση είναι ζητούμενο, οι οικισμοί επιλέχθηκαν έτσι ώστε να εμφανίζουν κοινά στοιχεία, σε όλα τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τους. Πιο συγκεκριμένα, οι υπό ανάλυση παράμετροι είναι:

- Ο βαθμός διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιогνωμίας: το Συρράκο είναι ένας από τους καλά διατηρημένους παραδοσιακούς οικισμούς ενώ στο Μέτσοβο τα προβλήματα αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιогνωμίας είναι πολλά.
- Το είδος της κατοίκησης (μόνιμη ή εποχιακή): το Μέτσοβο είναι κατά βάση οικισμός μόνιμης κατοικίας ενώ το Συρράκο εποχιακής.

Άλλα στοιχεία που διαφοροποιούν τους δύο οικισμούς είναι:

- Οι οικισμοί διαφοροποιούνται αναπτυξιακά από τις αρχές του 20<sup>ου</sup> αι. και μετά. Το Μέτσοβο διατηρεί μόνιμο πληθυσμό, δεν εγκαταλείπεται, διατηρεί μόνιμη παρουσία στον ορεινό χώρο με μια σταθερή ανάπτυξη, μέχρι σήμερα. Το Συρράκο, λόγω κοινωνικών, οικονομικών και φυσικών αργότερα (σεισμός) συνθηκών εγκαταλείπεται.
- Το 2009 ολοκληρώνεται η κατασκευή της Εγνατίας Οδού, στο τμήμα που διέρχεται από το Μέτσοβο και ενώνει τα Ιωάννινα με τη βόρεια Ελλάδα. Η ολοκλήρωση του οδικού άξονα δημιουργεί εξαιρετικές συνθήκες προσβασιμότητας για το Μέτσοβο ενώ το Συρράκο παραμένει ένας απομακρυσμένος και δυσπρόσιτος οικισμός.

Τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά των οικισμών παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες:

- Είναι ορεινοί οικισμοί (σε υψομ. 1200μ. περίπου).
- Βρίσκονται σε κοντινή γεωγραφική ενότητα: Ήπειρος, Οροσειρά της Πίνδου.
- Βρίσκονται στην ίδια διοικητική ενότητα: Περιφέρεια Ηπείρου, Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων.
- Έχουν παρόμοιο πολιτιστικό υπόβαθρο: (Βλάχοι, κτηνοτρόφοι, ανάπτυξη της βιοτεχνικής παραγωγής (μάλλινα, υφαντά, κάπες), διεξαγωγή εμπορικών δραστηριοτήτων με περιοχές της Ελλάδας και της Ευρώπης).
- Είναι τόποι με σημαντική ιστορία: γνώρισαν ιδιαίτερη ανάπτυξη, κυρίως, τον 17<sup>ο</sup> και 18<sup>ο</sup> αι. Τόποι καταγωγής σημαντικών Ελλήνων (ποιητών - πεζογράφων, πολιτικών, ευεργετών).

Το υπό εξέταση αγαθό αφορά, άμεσα, τους κατοίκους και τους επισκέπτες των δύο οικισμών. Για το λόγο αυτό οι δύο ομάδες πληθυσμού επελέγησαν ως πληθυσμός μελέτης. Επιπλέον, η διαφορετική

σχέση κάθε ομάδας πληθυσμού με το αγαθό καθιστά αναγκαία τη μεταξύ τους συγκριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων των επιμέρους ερευνών. Στη βάση αυτή κρίθηκε αναγκαία η διεξαγωγή τεσσάρων ερευνών ΜΥΑ :

- Κάτοικοι Μετσόβου
- Επισκέπτες Μετσόβου
- Κάτοικοι Συρράκου
- Επισκέπτες Συρράκου

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας η Ελλάδα βρέθηκε σε συνθήκες βαθιάς οικονομικής κρίσης (2009). Αυτό έδωσε τη δυνατότητα να μελετηθούν οι διαφοροποιήσεις που προκαλεί η κρίση στις αντιλήψεις του κοινού σε σχέση με το υπό εξέταση πολιτιστικό αγαθό, την αποτίμησή του κ.λπ. Ταυτόχρονα, η κρίση επιδρούσε στον τουρισμό, πράγμα που επίσης θα μπορούσε να μεταβάλει τα αποτελέσματα της αποτίμησης. Έτσι, κρίθηκε σκόπιμο να πραγματοποιηθεί και μία πέμπτη έρευνα, η οποία να εξετάζει την ίδια ομάδα πληθυσμού, και το ίδιο αγαθό, σε συνθήκες εκτός και εντός της οικονομικής κρίσης. Ως καταλληλότερος πληθυσμός κρίθηκαν οι επισκέπτες του Μετσόβου, για δύο λόγους: η πρώτη έρευνα είχε πραγματοποιηθεί το 2008, εκτός συνθηκών κρίσης. Δεύτερον, το Μέτσοβο εμφανίζει ιδιαίτερα έντονα αναπτυγμένη τουριστική δραστηριότητα, πολύ μεγαλύτερης κλίμακας συγκριτικά με εκείνη του Συρράκου, άρα και η επίδραση των αλλαγών στο τουριστικό ρεύμα αναμένεται να είναι καλύτερα ορατή. Έτσι, υλοποιήθηκε και πέμπτη έρευνα, στους επισκέπτες του Μετσόβου, το 2010 (ήδη με την κρίση παρούσα από το 2009).

### **3.3 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας**

Στην εργασία χρησιμοποιήθηκαν πέντε ερωτηματολόγια, ένα για κάθε έρευνα. Υπάρχουν δύο κατά βάση διαφορετικά ερωτηματολόγια: Ερωτηματολόγιο προς τους κατοίκους και ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες. Ανά κατηγορία, τα ερωτηματολόγια εμφανίζουν κοινές ερωτήσεις. Ως προς τη δομή τους, αυτή είναι κοινή και για τις δύο κατηγορίες.

#### **3.3.1 Η δομή του ερωτηματολογίου**

Το ερωτηματολόγιο, όπως περιγράφεται και στην παρουσίαση της ΜΥΑ (Κεφ. 1), αποτελείται από έξι ενότητες ερωτήσεων. Έτσι, στα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν στις έρευνες οι έξι ενότητες ερωτήσεων αρθρώνονται ως εξής:

1<sup>η</sup> και 2<sup>η</sup> ενότητα: Ερωτήσεις εισαγωγικές στο αντικείμενο και το σκοπό της έρευνας, ερωτήσεις που αφορούν σε απόψεις και προτιμήσεις των ερωτώμενων γύρω από ζητήματα που αφορούν στο αντικείμενο της έρευνας.

3<sup>η</sup> ενότητα: Ο πυρήνας εφαρμογής της ΜΥΑ (το σενάριο της ΜΥΑ).

4<sup>η</sup> ενότητα: Η ερώτηση που αφορά στο ποσό πληρωμής.

5<sup>η</sup> ενότητα: Ερωτήσεις που αφορούν στη διερεύνηση των αιτιών πληρωμής ή μη πληρωμής.

6<sup>η</sup> ενότητα: Δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων.

Στον Πίνακα 3.1 παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία, συγκεντρωτικά, των ερωτηματολογίων.

Πίνακας 3.1. Στοιχεία ερωτηματολογίων

Συγκεντρωτικά στοιχεία ερωτηματολογίων				
Έρευνα	Έτος έρευνας	Συνολικός αριθ. ερωτήσεων	Σύνολο ερωτηματολογίων	Επίπεδο αξιοπιστίας
Επισκέπτες Μετσόβου	2008	14 + 5 δημογρ.	305	95% και 5,5%
Επισκέπτες Μετσόβου	2010	18 + 5 δημογρ.	366	95% και 5,5%
Επισκέπτες Συρράκου	2010 - 2011	16 + 5 δημογρ.	240	95% και 6,5%
Κάτοικοι Μετσόβου	2009	10 + 8 δημογρ.	260	95% και 5,5%
Κάτοικοι Συρράκου	2009 - 2010	12 + 5 δημογρ.	175	95% και 4,5%

Η κατασκευή των ερωτηματολογίων, ο καθορισμός του πληθυσμού, του δείγματος και της δειγματοληπτικής μεθόδου αποτέλεσαν τα πρώτα στάδια υλοποίησης των ερευνών. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν μέσω προσωπικών συνεντεύξεων. Ακολούθησε η επεξεργασία με κατάλληλο στατιστικό πρόγραμμα. Η συλλογή των ερωτηματολογίων έγινε από τη γράφουσα, από τους φοιτητές του Δ.Π.Μ.Σ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», στο πλαίσιο εκπόνησης εργασίας τους, στο μάθημα «Περιβαλλοντική Οικονομία. Εφαρμογές στις ορεινές περιοχές», από τον Κ. Τολίδη, στο πλαίσιο της διπλωματικής του εργασίας και από το Ν. Κατσουλάκο (Υπ.Δρ. Ε.Μ.Π.). Η επεξεργασία των ερωτηματολογίων και τα συμπεράσματα που παρατίθενται στην παρούσα εργασία είναι προϊόντα της εργασίας της γράφουσας. Τα ερωτηματολόγια, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στις έρευνες παρατίθενται στο Παράρτημα Β.

### 3.4 Η κατασκευή των ερωτηματολογίων

#### 3.4.1 Ερωτηματολόγιο προς τους κατοίκους

Τα ερωτηματολόγια προς τους κατοίκους των δύο οικισμών εμφανίζουν, στο σύνολό τους σχεδόν, κοινές ερωτήσεις.

Οι κάτοικοι ρωτώνται, αρχικά, αν είναι σημαντική η διατήρηση της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και στη συνέχεια καλούνται να αιτιολογήσουν την απάντησή τους. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι δημιούργημα μιας ιστορικής περιόδου που έχει παρέλθει. Ανεξάρτητα, από την αξία της και τους λόγους για τους οποίους οι ειδικοί θα επιδίωκαν την προστασία της, ποιά είναι η απήχησή της στην κοινωνία; Πώς η κοινωνία αξιολογεί την παραδοσιακή αρχιτεκτονική; Επιθυμεί, καταρχήν, τη διατήρησή της; Πώς αιτιολογεί την τοποθέτησή της;

Η υφιστάμενη κατάσταση αναφορικά με τον βαθμό διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής καθώς και τα στοιχεία που συμβάλουν στην υποβάθμισή της καθορίζονται με βάση τις αρχές της αρχιτεκτονικής. Ζητούμενο, ωστόσο, στην έρευνα ήταν να εξετασθεί ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται την έννοια της παραδοσιακότητας, καθώς και τα στοιχεία αλλοίωσης της αισθητικής ποιότητας του χώρου, που η ίδια εντοπίζει. Ζητούμενο ήταν η διερεύνηση της αντίληψης των εννοιών παραδοσιακός οικισμός, στοιχεία αλλοίωσης και αισθητική υποβάθμιση του χώρου, από την οπτική των «μη ειδικών», οι οποίοι, ωστόσο, ζουν στους χώρους αυτούς. Στην κατεύθυνση αυτή τέθηκαν οι ερωτήσεις 2 και 3, σχετικά με τον βαθμό παραδοσιακότητας των οικισμών και τα στοιχεία αλλοίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής και φυσιολογίας.

Το Μέτσοβο και το Συρράκο είναι χαρακτηρισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί, με ιδιαίτερους όρους δόμησης, στην κατεύθυνση της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η υφιστάμενη νομοθεσία επιβάλλει ορισμένους κανόνες. Ανεξάρτητα από το αν η νομοθεσία κινείται ή όχι στη σωστή κατεύθυνση, ζητούμενο στην έρευνα ήταν να εξετασθεί, κατά πόσο οι κάτοικοι είναι διατεθειμένοι να υπακούσουν στη συγκεκριμένη νομοθεσία προκειμένου να συμβάλουν στην προστασία της τοπικής αρχιτεκτονικής. Σε συνδυασμό με την ερώτηση 1 ζητούμενο ήταν να διερευνηθεί η αυθεντικότητα και η ειλικρίνεια των κατοίκων, ως προς τις απαντήσεις τους. Δηλαδή, η άποψη των κατοίκων, σε θεωρητικό επίπεδο, σχετικά με την αναγκαιότητα προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής συμβαδίζει με την έμπρακτη στάση τους; Αναγνωρίζουν και είναι πρόθυμοι να αναλάβουν το δικό τους μερίδιο ευθύνης για την προστασία της τοπικής αρχιτεκτονικής; Στην κατεύθυνση αυτή τέθηκε η ερώτηση 4.

Η αύξηση του κόστους κατασκευής μιας κατοικίας, λόγω της χρήσης της πέτρας και του ξύλου, είναι δεδομένη και μπορεί να αποτελέσει αιτία μη χρήσης των υλικών αυτών. Μία από τις βασικές υποθέσεις εργασίας ήταν ότι η αίσθηση που έχει κάποιος σχετικά με την αύξηση του κόστους είναι ισχυρή και λειτουργεί το ίδιο (ή και περισσότερο) αποτρεπτικά από τη χρήση των συγκεκριμένων υλικών. Εκτιμάται δε, ως υπόθεση εργασίας, ότι οι άνθρωποι τείνουν να υπερεκτιμούν το κόστος κατασκευής, γεγονός που σε ένα γενικότερο πλαίσιο μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά ως προς τη διάθεση προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ζητούμενο, επομένως, στην έρευνα ήταν να εξετασθεί πόσο εκτιμούν οι κάτοικοι ότι αυξάνεται το κόστος κατασκευής. Στο πλαίσιο αυτό τέθηκε η ερώτηση 5, τα αποτελέσματα της οποίας συσχετίστηκαν, στη συνέχεια, με πραγματικά δεδομένα



αύξησης του κόστους κατασκευής που ελήφθησαν από έρευνα αγοράς που πραγματοποιήθηκε σε κατασκευαστικές εταιρίες της περιοχής.

Η αποτίμηση του οικονομικού οφέλους που προκύπτει από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Ένα από τα ζητούμενα της έρευνας ήταν να διαπιστωθεί η αντίληψη των κατοίκων σχετικά με την ύπαρξη ή όχι οικονομικού οφέλους. Οι κάτοικοι πιστεύουν ότι η προστασία του αγαθού μπορεί να αποφέρει όφελος ή όχι; Αντιλαμβάνονται, δηλαδή, αυτή τη διάσταση του αγαθού ή την αγνοούν; Αν, για παράδειγμα, οι κάτοικοι δεν αντιλαμβάνονται την έννοια ή την ύπαρξη οικονομικού οφέλους, τότε, μια πολιτική προστασίας θα πρέπει να κινηθεί στην κατεύθυνση ανάδειξής του και συμβολής στην κατανόησή του από την τοπική κοινωνία. Επομένως, η διερεύνηση της τοπικής άποψης, μέσω της ερώτησης 7, κρίθηκε ενδιαφέρουσα και αναγκαία.

Η χρήση τοπικών υλικών δόμησης αποτελεί, έμμεσα, έναν τρόπο συμβολής των κατοίκων στην διατήρηση της τοπικής, κατασκευαστικής παράδοσης. Ζητούμενο στην έρευνα ήταν να ανιχνευθεί η διάθεση των κατοίκων να χρησιμοποιήσουν τα συγκεκριμένα υλικά (πέτρα και ξύλο) στην κατοικία τους, ανεξάρτητα από το αν αυτό επιβαλλόταν ή όχι από τη σχετική νομοθεσία. Δηλαδή, υπάρχει η διάθεση από τους κατοίκους να συμμετέχουν στη διατήρηση της τοπικής παράδοσης ή κάτι τέτοιο μπορεί, τελικά, να επιτευχθεί μόνο μέσω υποχρεωτικής επιβολής; Επίσης, ζητούμενο ήταν να διερευνηθεί αν το αισθητικό κριτήριο των κατοίκων είναι αναπτυγμένο, στην κατεύθυνση της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, ανεξάρτητα από την ύπαρξη σχετικής νομοθεσίας. Έμμεσα εξετάζεται και η συνέπεια μεταξύ των θεωρητικών απόψεων, των κατοίκων, και των πρακτικών επιλογών τους (συσχέτιση μεταξύ διαφορετικών ερωτήσεων της έρευνας). Στην κατεύθυνση αυτή τέθηκε η ερώτηση 6.

Προκειμένου να καταγραφεί η γενική εικόνα της ηλικίας των κατασκευών των οικισμών ζητήθηκε από τους κατοίκους να δηλώσουν τη χρονολογία κατασκευής της κατοικίας τους. Το στοιχείο αυτό αξιοποιήθηκε, επιπλέον, στη διερεύνηση ενδεχόμενων συσχετίσεων μεταξύ των επιλογών των κατοίκων και του είδους της κατοικίας τους (παραδοσιακή ή σύγχρονη).

Το είδος της κατοίκησης διαφέρει σε κάθε οικισμό. Το Συρράκο αποτελεί τόπο περιοδικής κατοίκησης αλλά δεν είναι γνωστά στοιχεία που αφορούν τη συνολική διάρκεια κατοίκησης του οικισμού, τον τρόπο με τον οποίο κατανέμεται στη διάρκεια του χρόνου, πότε υπάρχει μαζική συγκέντρωση κατοίκων κ.λπ. Στο πλαίσιο αυτό, στους κατοίκους του Συρράκου ειδικά, τέθηκε, επιπλέον, η ερώτηση 12.

Η εφαρμογή της ΜΥΑ απαιτεί τη δημιουργία ενός σεναρίου υποθετικής αγοράς, γύρω από το αγαθό που αποτιμάται. Το σενάριο, όπως τέθηκε με την ερώτηση 8, είναι ρεαλιστικό, εφόσον αντιστοιχεί σε πραγματικές συνθήκες εφαρμογής και υλοποίησης έργων αποκατάστασης και ανάδειξης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας ενός τόπου. Δύο σημαντικά στοιχεία του σεναρίου είναι η δημιουργία ενός νέου, ανεξάρτητου φορέα ο οποίος θα αναλάβει την υλοποίηση των έργων και ο εθελοντικός τρόπος της οικονομικής συνεισφοράς, από την πλευρά των κατοίκων. Η επιλογή των στοιχείων αυτών κρίθηκε αναγκαία αφενός εξαιτίας του κλίματος καχυποψίας που, γενικά, υπάρχει στην ελληνική πραγματικότητα, απέναντι στον τρόπο λειτουργίας των τοπικών Δήμων σε

ανάλογα ζητήματα, αφετέρου, εξαιτίας της αρνητικής, γενικά, στάσης της κοινωνίας σε θέματα επιβολής υποχρεωτικών φόρων.

Την ερώτηση 8 ακολουθούν δύο ερωτήσεις, διερευνητικές των αιτιών πληρωμής ή άρνησης πληρωμής, των κατοίκων.

Η διερεύνηση της αιτίας προθυμίας πληρωμής αναφέρεται σε τέσσερις αιτίες, οι οποίες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το είδος της αξίας του αγαθού για την οποία οι κάτοικοι διατίθενται να πληρώσουν. Η πρώτη αιτία αφορά στην αξία του αγαθού ως στοιχείο παράδοσης και πολιτισμού. Αποτελεί, δηλαδή, αξία μη-χρήσης του αγαθού. Η δεύτερη αφορά στην έμμεση ανταποδοτικότητα που προκύπτει από την προστασία του αγαθού και, επομένως, ανιχνεύει την αξία χρήσης του. Η τρίτη προέκυψε από την ανάγκη διερεύνησης της συσχέτισης της προστασίας του αγαθού με την προστασία του περιβάλλοντος, δεδομένης της, γενικής, κατανόησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως συνέχεια και κομμάτι του τοπικού φυσικού περιβάλλοντος. Τέλος, στο Μέτσοβο, ειδικά, υπάρχει μια ισχυρή τοπική παράδοση στον θεσμό της αγαθοεργίας, ευεργεσίας και προσφοράς στον τόπο. Προκειμένου να διερευνηθεί αν η προθυμία πληρωμής προκύπτει ως επιθυμία συνέχισης αυτής της παράδοσης και του έργου των τοπικών ευεργετών συμπεριλήφθηκε η αντίστοιχη, τέταρτη αιτία πληρωμής, η οποία δεν υπάρχει στο ερωτηματολόγιο του Συρράκου.

Η διερεύνηση της αιτίας άρνησης πληρωμής αναφέρεται σε τέσσερις αιτίες, οι οποίες ανιχνεύουν την ποιοτική διαφοροποίηση των αιτιών (αδιαφορία, αδυναμία κ.λπ.). Στη βάση αυτή διερευνήθηκε αν η άρνηση είναι πραγματική και προκύπτει από αδιαφορία για την προστασία του αγαθού, αν υπάρχει μεν επιθυμία προστασίας του αγαθού αλλά η οικονομική συνεισφορά είναι αδύνατη λόγω χαμηλού εισοδήματος που δεν επιτρέπει διοχέτευση μέρους του για αυτό το σκοπό, αν, επίσης, η προστασία του αγαθού θεωρείται μεν αναγκαία αλλά το απαιτούμενο κόστος κρίνεται σκόπιμο να καλυφθεί από δημόσια δαπάνη, λόγω και του εν μέρει δημόσιου χαρακτήρα του αγαθού ή αν, τέλος, η άρνηση πληρωμής προκύπτει εξαιτίας της δυσπιστίας απέναντι στον τρόπο διαχείρισης των χρημάτων. Η διερεύνηση, επίσης, του τρόπου κατανομής των ποσοστών των απαντήσεων, στη συγκεκριμένη ερώτηση, αποτελεί κριτήριο λήψης μέτρων στην κατεύθυνση χάραξης πολιτικής προστασίας του αγαθού.

Η τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων (φύλο, ηλικία, επαγγελματική κατάσταση, εκπαιδευτικό επίπεδο και ύψος εισοδήματος). Η διαφοροποίηση της ατομικής συγκρότησης των ερωτώμενων, ως απόρροια όλων των δημογραφικών χαρακτηριστικών τους, επιδρά στις γνώσεις τους, στον τρόπο σκέψης τους και στις αντιλήψεις τους και κατ' επέκταση στις απόψεις τους, τις οποίες καταθέτουν στην έρευνα. Το ύψος του εισοδήματος, ειδικά, αφορά άμεσα τον τρόπο κατανομής του σε επιμέρους ανάγκες τους. Επομένως, εκτιμάται ότι επιδρά στην προθυμία πληρωμής τους.

### 3.4.2 Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες

Υπάρχει ένας κοινός κορμός ερωτήσεων, στα τρία ερωτηματολόγια, και μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ αυτών που απευθύνονται στους επισκέπτες του Μετσόβου και του Συρράκου που απορρέουν από τα χαρακτηριστικά των οικισμών. Επίσης, μικρές διαφορές υπάρχουν μεταξύ των ερωτηματολογίων των επισκεπτών του Μετσόβου, το 2008 και το 2010, προκειμένου να διερευνηθούν οι επιπτώσεις της ολοκλήρωσης της Εγνατίας Οδού στο προφίλ των επισκεπτών του οικισμού.

Οι ερωτήσεις που αφορούν στην εφαρμογή της ΜΥΑ, τόσο η ερώτηση που διερευνά την προθυμία πληρωμής μέσω του σεναρίου, όσο και οι ερωτήσεις αιτιολόγησης της απάντησης που ακολουθούν, είναι ίδιες με τις αντίστοιχες των ερωτηματολογίων προς τους κατοίκους. Το σενάριο και η αιτιολόγηση παραμένουν ίδια, δεδομένου ότι η διαφοροποίηση της σχέσης μεταξύ χρηστών – αγαθού (κάτοικοι, επισκέπτες) δεν απαιτεί και τη διαφοροποίηση του σεναρίου ή της αιτιολόγησης. Επιπλέον, για τους ίδιους λόγους που περιγράφηκαν προηγουμένως, η τρίτη ενότητα των ερωτηματολογίων των επισκεπτών περιλαμβάνει την καταγραφή των δημογραφικών χαρακτηριστικών τους.

Διαφοροποίηση μεταξύ των ερωτηματολογίων υπάρχει στις ερωτήσεις της πρώτης ενότητας. Στα ερωτηματολόγια των επισκεπτών μπορεί να γίνει ένας επιπλέον διαχωρισμός των ερωτήσεων αυτών, σε δύο υποενότητες. Η πρώτη περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν στο προφίλ των επισκεπτών και η δεύτερη στις απόψεις και αντιλήψεις τους σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας (αξιολόγηση της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής).

Στη δεύτερη ενότητα, οι ίδιες αιτίες (όπως περιγράφονται παραπάνω), ώθησαν στη διερεύνηση της άποψης των επισκεπτών, των δύο οικισμών, σχετικά με τον βαθμό παραδοσιακότητας κάθε οικισμού και αναφορικά με τα στοιχεία που αλλοιώνουν την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία, κάθε οικισμού (ερωτήσεις 10 και 11 (Συρράκο), ερωτήσεις 8 και 11 (Μέτσοβο 2008), ερωτήσεις 12 και 15 (Μέτσοβο 2010) ).

Ζητούμενο στην έρευνα ήταν, επίσης, να εξετασθεί, έμμεσα, αν η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί, εν δυνάμει, στοιχείο έλξης επισκεπτών στην περιοχή αλλά και, όπως στην περίπτωση των κατοίκων, ποια είναι η απήχυσή της στην κοινωνία των επισκεπτών. Επιθυμούν την προστασία της ή τους αφήνει αδιάφορους το ζήτημα και στη βάση ποιών παραμέτρων αιτιολογούν τις απόψεις τους; Στην κατεύθυνση αυτή τέθηκαν οι ερωτήσεις 9, 12, 16 (Συρράκο), 10, 14 (Μέτσοβο 2008) και 14, 18 (Μέτσοβο 2010).

Στην πρώτη ενότητα υπάρχουν ερωτήσεις που διερευνούν το προφίλ των επισκεπτών. Στόχος των ερωτήσεων αυτών ήταν, αφενός να σκιαγραφηθούν κάποια γενικά χαρακτηριστικά της τουριστικής δραστηριότητας των οικισμών, αφετέρου να διερευνηθούν οι απόψεις των επισκεπτών σε ότι αφορά στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική και στην προθυμία πληρωμής τους σε σχέση με το τουριστικό τους προφίλ. Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά στον πρώτο στόχο, ζητούμενο ήταν να εξετασθεί η τουριστική εμβέλεια των οικισμών, οι κυριότερες «δεξαμενές» επισκεπτών κάθε οικισμού, η ικανότητα των οικισμών να προσελκύουν αλλά και να συγκρατούν την τουριστική

δραστηριότητα, ο κυριότερος τρόπος προβολής των οικισμών, δηλαδή, πώς γίνονται γνωστοί οι οικισμοί, ποιά είναι η θέση των οικισμών, ως προορισμών, στην ευρύτερη περιοχή και ορισμένα στοιχεία που αφορούν στη συμπεριφορά των επισκεπτών μέσα στους οικισμούς. Στο πλαίσιο αυτό τέθηκαν ερωτήσεις που αφορούν στον τόπο προέλευσης των επισκεπτών, στην πηγή ενημέρωσής τους σχετικά με τον οικισμό, στο χρονικό διάστημα παραμονής τους, στον οικισμό, στο αν ο οικισμός αποτελεί τον μοναδικό προορισμό του ταξιδιού ή συμπληρωματικό με άλλους της ευρύτερης περιοχής κ.λπ. Στις ερωτήσεις αυτές συμπεριλαμβάνονται οι: 1-7 και 9 (Μέτσοβο 2008), 1-11 και 13 (Μέτσοβο 2010), 1-9 (Συρράκο). Η συγκριτική ανάλυση των επιμέρους αποτελεσμάτων κρίθηκε απαραίτητη για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την ποσοτική και ποιοτική διαφοροποίηση της τουριστικής δραστηριότητας και του προφίλ των επισκεπτών, των δύο οικισμών.

Σε ότι αφορά στο δεύτερο στόχο, ζητούμενο ήταν να εξετασθεί ο τρόπος με τον οποίο τα ατομικά χαρακτηριστικά του προφίλ των επισκεπτών επιδρούν στις τοποθετήσεις τους, σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας, και επηρεάζουν, ενδεχομένως, την προθυμία πληρωμής τους. Είναι δεδομένο, ότι ο χώρος επιδρά στη συμπεριφορά των ατόμων μέσα σ' αυτόν. Επιπλέον, η άποψη που σχηματίζει κάθε άτομο για έναν χώρο εξαρτάται τόσο από την ατομική του συγκρότηση όσο και από τις προσλαμβάνουσές του, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στον, υπό μελέτη, χώρο. Ζητούμενο στην έρευνα ήταν να εξετασθεί η επίδραση των χωρικών χαρακτηριστικών ενός παραδοσιακού οικισμού στους επισκέπτες του. Δηλαδή, με ποιο τρόπο μεταβάλλεται, ενδεχομένως, η άποψη των επισκεπτών για την εικόνα του οικισμού, στη διάρκεια του χρόνου, ποια στοιχεία της αρχιτεκτονικής του οικισμού επιδρούν και με ποιο τρόπο στη συνολική εικόνα που σχηματίζει ο επισκέπτης και πώς αυτή διαφοροποιείται, ανάλογα με τα ατομικά του χαρακτηριστικά αλλά και με τη σχέση που αναπτύσσει, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του, με τον οικισμό. Επιπλέον, ζητούμενο ήταν να διερευνηθεί αν η εικόνα που σχηματίζει ο επισκέπτης για τον οικισμό επιδρά στην προθυμία πληρωμής του. Ενδέχεται, η σταδιακή εξοικείωση με την εικόνα του οικισμού να επηρεάζει τη στάση του απέναντι στο ζήτημα της προστασίας του; Ενδέχεται, επίσης, η προθυμία πληρωμής να επηρεάζεται, όχι από την εικόνα της αρχιτεκτονικής ποιότητας του οικισμού αλλά από δευτερεύοντα, χαρακτηριστικά του ταξιδιού (διάρκεια, τόποι επίσκεψης κ.λπ.); Ζητούμενο, επίσης, ήταν να διερευνηθεί ο τρόπος επίδρασης, της τυχόν σχέσης των επισκεπτών με τον οικισμό (για παράδειγμα επισκέπτες με καταγωγή από τον οικισμό ή με φιλικές σχέσεις με κατοίκους του οικισμού) τόσο στις απόψεις τους σχετικά με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική όσο και, κυρίως, στην προθυμία πληρωμής τους. Στην κατεύθυνση αυτή, εξετάσθηκαν οι τοποθετήσεις των επισκεπτών αναφορικά με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική (βαθμός αλλοίωσής της, στοιχεία αλλοίωσής της) σε σχέση με τη συχνότητα των επισκέψεων, τη διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό, τα γενικά χαρακτηριστικά του ταξιδιού τους κ.λπ. Με τις ίδιες επιμέρους παραμέτρους συσχετίστηκε και η προθυμία πληρωμής των επισκεπτών. Επιπλέον, πέρα από τα επιμέρους συμπεράσματα κάθε έρευνας, στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκε συγκριτική ανάλυση μεταξύ των δύο οικισμών, με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με τον τρόπο διαφοροποίησης όλων των επιμέρους αποτελεσμάτων, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε οικισμού.

### 3.5 Η χρήση της ΜΥΑ για την αποτίμηση της οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των δύο οικισμών

#### 3.5.1 Θεωρητικό πλαίσιο

Στο Κεφ.1, στην παρουσίαση της ΜΥΑ, αναφέρεται το γενικό θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται η μέθοδος. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε η προθυμία πληρωμής ποσού (WTP), των ερωτώμενων, και η αποτίμηση της οικονομικής αξίας του αγαθού στηρίχθηκε στην Αντισταθμιστική Μεταβολή (CoV). Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτώμενοι –σε όλες τις έρευνες- κλήθηκαν να δηλώσουν το μέγιστο χρηματικό ποσό, το οποίο θα ήταν διατεθειμένοι να καταβάλουν προκειμένου να υλοποιηθούν έργα ανάπλασης και αποκατάστασης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας των δύο οικισμών. Στη βάση αυτή, το σενάριο που τέθηκε στους ερωτώμενους ήταν κοινό και στις πέντε έρευνες. Η μέγιστη προθυμία πληρωμής των ερωτώμενων (max WTP) εκφράζει εκείνη την αλλαγή στο εισόδημά τους (αφαίρεση του συγκεκριμένου ποσού από το συνολικό τους εισόδημα) για την οποία οι ερωτώμενοι αποδέχονται στον ίδιο βαθμό: είτε τη βελτίωση της κατάστασης του αγαθού (έστω  $q^1$  η βελτιωμένη κατάσταση) με την αφαίρεση του συγκεκριμένου ποσού από το εισόδημά τους ( $y-wtp$ ), είτε τη μη αλλαγή της κατάστασης του αγαθού (έστω  $q^0$  η αρχική κατάσταση) και τη διατήρηση του εισοδήματός τους ( $y$ ). Η παραπάνω σχέση περιγράφεται από την εξίσωση:

$$V(p, q^1, y-WTP) = V(p, q^0, y)$$

Η προθυμία πληρωμής (WTP) των επισκεπτών ή των κατοίκων, προκειμένου να αποκατασταθεί η παραδοσιακή αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία των οικισμών (βελτίωση της κατάστασης του αγαθού) δίνεται από την εξίσωση:

$$WTP = e(p, q^1, U^*) - e(p, q^0, U^*)$$

$p$  = ο γραμμικός πίνακας των τιμών των αγοραίων αγαθών

$q^1$  και  $q^0$  = η αρχική (υποβαθμισμένη, λόγω απώλειας της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας) και η τελική (βελτιωμένη, λόγω αποκατάστασης της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας), αντίστοιχα, κατάσταση του αγαθού

$U^*$  = το επίπεδο ευημερίας, το οποίο προκύπτει από τη συνάρτηση ωφέλειας  $V(p, q^0, y)$

$y$  = το εισόδημα των ερωτώμενων

### 3.6 Μέθοδοι εκτίμησης της μέσης τιμής

Η ερώτηση που αφορά στο ποσό που είναι διατεθειμένος να καταβάλει ο ερωτώμενος γίνεται με διάφορες τεχνικές, οι οποίες είναι (Bateman et. al., 1999, Τουρκολιάς 2010, Καλιαμπάκος και Δαμίγος 2008):

- **Ελεύθερη μορφή (Open ended):**

Ο ερωτώμενος προσδιορίζει ελεύθερα το ποσό των χρημάτων που είναι διατεθειμένος να διαθέσει. Η ερώτηση έχει τη μορφή: «Πόσα χρήματα θέλετε να διαθέσετε για...;».

- **Προκαθορισμένη επιλογή (Closed ended ή Dichotomous choice):**

Διακρίνονται τρεις κατηγορίες:

- **Απλή προκαθορισμένη επιλογή (Single – bound choice):**

Ο ερωτώμενος καλείται να δηλώσει αν θα έδινε ή όχι ένα συγκεκριμένο προκαθορισμένο ποσό. Η ερώτηση έχει τη μορφή: «Προτίθεστε να πληρώσετε Χ ευρώ για ...;» με το επίπεδο Χ να διαφοροποιείται μέσα στο δείγμα.

- **Διπλή προκαθορισμένη επιλογή (Double – bounded dichotomous - choice):**

Αν ο ερωτώμενος απαντήσει θετικά σε μία ερώτηση απλής προκαθορισμένης επιλογής, στη συνέχεια ερωτάται εάν προτίθεται να πληρώσει ένα μεγαλύτερο, προκαθορισμένο ποσό Υ. Εάν απαντήσει αρνητικά στην πρώτη ερώτηση, ρωτάται ξανά αν προτίθεται να πληρώσει ένα ποσό Ζ, μικρότερο από το αρχικό Χ.

- **Τριπλή προκαθορισμένη επιλογή (Triple – bound dichotomous - choice):**

Είναι η επέκταση της διπλής προκαθορισμένης επιλογής κατά ένα γύρω.

- **Επαναληπτική προσφορά (Bidding game)**

Η διαδικασία των επαναληπτικών επιλογών δημιουργείται από τις προκαθορισμένου ποσού ερωτήσεις και επεκτείνεται από μια συμπληρωματική αλλά ανοιχτής μορφής ερώτηση. Η ελεύθερη ερώτηση τίθεται σε όλους τους ερωτώμενους, ανεξάρτητα από την απάντησή τους στις προκαθορισμένες επιλογές.

- **Κάρτα πληρωμής (Payment card):**

Ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ διαφορετικών, προκαθορισμένων, ποσών. Ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει το υψηλότερο ποσό που είναι διατεθειμένος να δώσει, μεταξύ φυσικά των προσφερόμενων ποσών.

Η ελεύθερη μορφή είναι ανοιχτού τύπου ενώ οι υπόλοιπες κλειστού τύπου, γιατί περιλαμβάνουν προκαθορισμένα ποσά πληρωμής (Champ and Bishop, 2006). Κάθε μία από τις τεχνικές ορισμού του ποσού εμφανίζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Αυτό που κυρίως παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι ότι η χρήση της μιας ή της άλλης τεχνικής εκτιμάται ότι επιδρά στην προθυμία πληρωμής. Μελέτες αποτίμησης των ίδιων αγαθών με τη χρήση διαφορετικών μεθόδων ορισμού του ποσού πληρωμής αναδεικνύουν διαφορετική προθυμία πληρωμής (Pan et al. 2012, Zheng et al. 2010, Welsh et al. 1998). Στην πλειονότητα των μελετών αυτών, η προθυμία πληρωμής που προκύπτει

από τη μέθοδο προκαθορισμένης επιλογής (DC) είναι μεγαλύτερη από εκείνη που προκύπτει από την μέθοδο κάρτας πληρωμής (PC) και αυτή είναι μεγαλύτερη από την προθυμία πληρωμής της ελεύθερης μορφής (OE). Τα συνήθη αποτελέσματα που προέκυψαν, σε σχετική έρευνα (Champ et al., 2006), ήταν:  $WTP_{DC} > WTP_{PC}$ ,  $WTP_{DC} > WTP_{OE}$ ,  $WTP_{PC} > WTP_{OE}$ ,  $WTP_{DC} = WTP_{PC}$ ,  $WTP_{DC} = WTP_{OE}$ . Αν και σε πρώτη ανάγνωση φαίνεται ότι η αιτία που οδηγεί στη διαφοροποίηση της προθυμίας πληρωμής είναι ο υποθετικός χαρακτήρας της MYA, εντούτοις οι Champ και Bishop υποστηρίζουν ότι η ατομική προθυμία πληρωμής διαφοροποιείται και στην πραγματική αγορά όταν αλλάζει η μέθοδος πληρωμής. Σε σχετικές έρευνες μάλιστα που υλοποιήθηκαν σε συνθήκες πραγματικής αγοράς (actual payment studies) παρατηρήθηκε διαφοροποίηση της πραγματικής πληρωμής (Champ and Bishop, 2006). Γενικά, κατά κανόνα, η «ανοιχτού τύπου» (OE) μορφή θεωρείται πιο συντηρητική και οδηγεί σε χαμηλότερη προθυμία πληρωμής, συγκριτικά με την «κάρτα πληρωμής» (PC). Η «κάρτα πληρωμής» γίνεται ευκολότερα κατανοητή από τους ερωτώμενους, από ότι η «ανοιχτού τύπου» (Welsh et al. 1998, Heinzen et al. 2008, Pan et al. 2012).

Στις τεχνικές, κατά τις οποίες ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ προκαθορισμένων ποσών, αυτά έχουν προεπιλεγεί, βάσει κριτηρίων, από τον ερευνητή. Συχνά, πριν την τελική έρευνα πραγματοποιούνται προκαταρκτικές έρευνες από τις οποίες προκύπτουν, κατά μέσο όρο, τα ποσά που οι ερωτώμενοι καλούνται να διαθέσουν. Στη συνέχεια, με βάση αυτά, καθορίζονται τα ποσά της τελικής έρευνας. Ωστόσο, η επιλογή του αρχικού ποσού, ανάλογα αν είναι πολύ χαμηλό ή πολύ υψηλό, μπορεί να επηρεάσει την κρίση των ερωτώμενων, φαινόμενο γνωστό και ως «στρέβλωση αγκύρωσης» (anchoring bias).

Ένα, επίσης, σημαντικό στοιχείο κατά τη διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής είναι ο καθορισμός του είδους της πληρωμής: Αν θα είναι εφάπαξ ή περιοδική (ετήσια, μηνιαία κ.λπ). Στην πράξη, το είδος της πληρωμής εξαρτάται από το είδος της δαπάνης που πραγματοποιείται για το υπό μελέτη αγαθό. Αν η δαπάνη είναι άπαξ, τότε οι ερωτώμενοι καλούνται να δηλώσουν το ποσό που θα έδιναν, μία φορά. Αν η δαπάνη απαιτεί επεμβάσεις ανά συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, τότε την ίδια μορφή ακολουθεί και το ποσό πληρωμής. Για τη στατιστική επεξεργασία της προθυμίας πληρωμής ακολουθείται συγκεκριμένη μεθοδολογία, που εξαρτάται από την τεχνική που έχει επιλεγεί για τη συγκεκριμένη ερώτηση (open-ended, payment card κ.λπ).

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκαν δύο τεχνικές πληρωμής: η ανοιχτού τύπου ερώτηση και η κάρτα πληρωμής. Σε όλες τις έρευνες (πλην μίας) χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος πληρωμής ανοιχτού τύπου. Η χρήση της κάρτας πληρωμής χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα των επισκεπτών του Μετσόβου το έτος 2010, προκειμένου να γίνει συγκριτική ανάλυση με τα αποτελέσματα της ανοιχτού τύπου έρευνας που πραγματοποιήθηκαν στους επισκέπτες του Μετσόβου το έτος 2008. Για τον καθορισμό των ακραίων τιμών (ποσό εκκίνησης και τελικό ποσό) και των διαστημάτων των ποσών, στην κάρτα πληρωμής, αξιοποιήθηκαν τα αποτελέσματα της έρευνας του 2008. Επίσης, στην κάρτα πληρωμής, ο ερωτώμενος μπορούσε να δηλώσει ελεύθερα το ποσό που επιθυμούσε, αν αυτό ήταν μικρότερο ή μεγαλύτερο από τις δύο ακραίες τιμές, αντίστοιχα.

Για κάθε μία από τις δύο ακολουθήθηκε διαφορετικού τύπου στατιστική επεξεργασία, το μεθοδολογικό πλαίσιο των οποίων περιγράφεται στις παραγράφους που ακολουθούν.

### 3.7 Εκτίμηση της μέσης τιμής για την ανοιχτού τύπου ερώτηση

Η απλή στατιστική επεξεργασία των τιμών WTP που προκύπτουν από την εφαρμογή της MVA στηρίζεται στην παραδοχή ότι οι τιμές ακολουθούν την κανονική κατανομή. Στην παρούσα εργασία, μετά από τον αντίστοιχο έλεγχο που πραγματοποιήθηκε, προέκυψε ότι οι τιμές αυτές, δεν είναι κανονικά κατανεμημένες. Επίσης, στις περισσότερες από τις έρευνες που υλοποιήθηκαν, το ποσοστό των μηδενικών απαντήσεων ήταν σχετικά υψηλό.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η εκτίμηση των μέτρων θέσης (μέση τιμή και διάμεσος) από τα δεδομένα της ανοιχτού τύπου ερώτησης έγινε με τρεις στατιστικές προσεγγίσεις: (α) με μη-παραμετρική εκτίμηση, (β) με παραμετρική εκτίμηση χωρίς διερευνητικές μεταβλητές (no covariate information model) και (γ) παραμετρική εκτίμηση με διερευνητικές μεταβλητές (covariate information model).

Αρχικά, και πριν από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, πραγματοποιήθηκε έλεγχος και αφαίρεση των ακραίων τιμών του δείγματος. Η τιμή WTP κάθε ερωτώμενου εξετάστηκε ως ποσοστό του αντίστοιχου δηλωθέντος εισοδήματός του. Με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία, γενικά, θεωρείται αποδεκτή τιμή WTP που δεν ξεπερνά το 2% του αντίστοιχου εισοδήματος. Με βάση την παραδοχή αυτή ελέγχθηκαν και αφαιρέθηκαν από το δείγμα όλες οι τιμές, οι μεγαλύτερες του 2% του εισοδήματος, όπως και οι ακραίες τιμές (τα πολύ μεγάλα ποσά), για να μην αλλοιώσουν τον μέσο όρο των τιμών του δείγματος. Η συνολική οικονομική αξία, και στις τρεις επιμέρους στατιστικές επεξεργασίες, προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό του συνολικού αριθμού των ατόμων του πληθυσμού αναφοράς επί τη μέση τιμή του ποσού της εθελοντικής εισφοράς WTP που οι ερωτώμενοι δηλώνουν.

#### 3.7.1 Μη παραμετρική εκτίμηση της μέσης τιμής της προθυμίας πληρωμής

Η μη παραμετρική στατιστική επεξεργασία πραγματοποιήθηκε με την εφαρμογή του εμπειρικού εκτιμητή Kaplan-Meier. Ο εκτιμητής Kaplan-Meier παρέχει μια εμπειρική προσέγγιση για τον υπολογισμό της συνάρτησης “επιβίωσης” των τιμών WTP. Η συνάρτηση επιβίωσης παρέχει την πιθανότητα μια τιμή WTP να είναι μεγαλύτερη από μια συγκεκριμένη τιμή. Ο υπολογισμός του εκτιμητή Kaplan-Meier περιλαμβάνει τα ακόλουθα βήματα:

- I. Σε ένα δείγμα N απαντήσεων, όλες οι ξεχωριστές J θετικές τιμές WTP κατατάσσονται σε αύξουσα σειρά από τη χαμηλότερη προς την υψηλότερη τιμή. Με τον τρόπο αυτό κάθε τιμή WTP συμβολίζεται με μια νέα τιμή  $C_j$  (το j λαμβάνει τιμές από 0 έως J). Η τιμή  $C_0$  ισούται με τη μηδενική τιμή και η  $C_J$  με την υψηλότερη τιμή του δείγματος.
- II. Εάν κάθε απάντηση στο δείγμα δίνει μοναδική τιμή WTP, τότε η τιμή J θα ισούται με τη συνολική τιμή N του δείγματος. Εάν κάποιες απαντήσεις δίνουν την ίδια τιμή WTP τότε η τιμή j θα είναι μικρότερη από την τιμή N του δείγματος.
- III. Ο συνολικός αριθμός των απαντήσεων σε ένα δείγμα με τιμή WTP μεγαλύτερη από την τιμή  $C_j$  δίνεται από τη σχέση:

$$n_j = \sum_{k=j+1}^J h_k$$

όπου  $h_k$  ο αριθμός των απαντήσεων στο δείγμα με τιμή WTP ίση με  $C_j$ .



- IV. Η εμπειρική εκτίμηση για τον προσδιορισμό της συνάρτησης επιβίωσης κάθε τιμής WTP δίνεται από τη σχέση:

$$\widehat{S}(C_j) = \frac{n_j}{N}$$

όπου  $j = 0$  έως  $J$ .

Η τελική έκφραση της συνάρτησης επιβίωσης μιας τιμής WTP του δείγματος υπολογίζεται εκφράζοντας τον αριθμό των μεγαλύτερων τιμών WTP από τη συγκεκριμένη τιμή ως ποσοστό επί του συνολικού αριθμού του δείγματος. Αν η τιμή WTP είναι η υψηλότερη στο δείγμα, η συνάρτηση επιβίωσης ισούται με το μηδέν, γεγονός που υποδηλώνει ότι η πιθανότητα να υπάρξει τιμή WTP υψηλότερη είναι μηδενική.

Σε ένα δείγμα με διαφορετικές τιμές WTP υπάρχει η δυνατότητα να παραστεί γραφικά η συνάρτηση επιβίωσης. Για να παραστούν γραφικά αυτές οι τιμές με τη μορφή μιας συνεχούς συνάρτησης επιβίωσης, ο εκτιμητής Kaplan-Meier υποθέτει ότι μεταξύ δυο διαδοχικών τιμών WTP των  $C_j$  και  $C_{j+1}$  η συνάρτηση επιβίωσης παραμένει σταθερή και η πιθανότητα της τιμής  $C_j$  είναι η  $\widehat{S}(C_j)$ .

Η συνάρτηση επιβίωσης αναπαρίσταται γραφικά με μια σειρά σημείων, τα οποία σχηματίζονται από τις συνεχόμενες τιμές WTP και το ύψος (τεταγμένη) κάθε σημείου καθορίζεται από τον αριθμό των ερωτώμενων που δηλώνουν πρόθυμοι να δώσουν τη συγκεκριμένη τιμή WTP. Για τη σωστή αναπαράσταση της συνάρτησης επιβίωσης πρέπει η τιμή της συνάρτησης επιβίωσης να μειώνεται όσο αυξάνεται η τιμή WTP.

Από τον εκτιμητή Kaplan-Meier μπορούν να υπολογιστούν, τόσο η μέση τιμή, όσο και η διάμεσος. Η διάμεσος ισούται με την τιμή WTP με την οποία η συνάρτηση επιβίωσης φτάνει την πιθανότητα 50%. Η μέση τιμή υπολογίζεται από το άθροισμα των γινομένων των τιμών της συνάρτησης επιβίωσης σε μια τιμή WTP με τη διαφορά της συγκεκριμένης τιμής WTP από την αμέσως μεγαλύτερή της, όπως φαίνεται και από την ακόλουθη σχέση:

$$\bar{C} = \sum_{j=0}^J \widehat{S}(C_j) \cdot [C_{j+1} - C_j]$$

Ο εμπειρικός εκτιμητής Kaplan-Meier εφαρμόστηκε σε δύο περιπτώσεις: Στο σύνολο των τιμών και στο σύνολο μόνο των θετικών τιμών. Για κάθε μία από τις δύο περιπτώσεις υπολογίστηκαν η μέση τιμή, η διάμεσος, η μέγιστη και η ελάχιστη τιμή κ.λπ.

Η μη παραμετρική στατιστική επεξεργασία εξετάζει τις τιμές WTP του δείγματος ανεξάρτητα από τις παραμέτρους που ενδέχεται να επιδρούν σ' αυτές. Δηλαδή, διερευνά μόνο τις τιμές είτε στο σύνολο του δείγματος (θετικές και αρνητικές τιμές) είτε στο σύνολο των θετικών τιμών μόνο. Εντούτοις, διάφορες παράμετροι ενδέχεται να επιδρούν στην τιμή WTP. Για τη διερεύνηση των παραμέτρων αυτών και του τρόπου επίδρασής τους χρησιμοποιήθηκε, στη συνέχεια, η παραμετρική στατιστική επεξεργασία.

### 3.7.2 Παραμετρική εκτίμηση της μέσης τιμής της προθυμίας πληρωμής

Η παραμετρική εκτίμηση γίνεται χωρίς διερευνητικές μεταβλητές και με διερευνητικές μεταβλητές.

#### **A. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης τιμής προθυμίας πληρωμής, χωρίς διερευνητικές μεταβλητές (no covariate information model).**

Συνήθως, κατά την στατιστική επεξεργασία οι μηδενικές τιμές δεν λαμβάνονται υπόψη στο δείγμα, έτσι ώστε να είναι εφικτή η μετατροπή της κατανομής των τιμών σε λογαριθμοκανονική. Ωστόσο, νεότερες προσεγγίσεις χρησιμοποιούν μοντέλα που περιλαμβάνουν και τις μηδενικές τιμές (spike model).

Η παραμετρική επεξεργασία, στην παρούσα εργασία, πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με την προσέγγιση των Reiser & Shechter (1999). Η συγκεκριμένη μέθοδος δημιουργεί ένα μοντέλο που αντιμετωπίζει το σύνολο των ερωτηθέντων ως δύο υποσύνολα: όσων δηλώνουν μηδενική προθυμία πληρωμής ( $WTP = 0$ ) και όσων δηλώνουν θετική προθυμία πληρωμής ( $WTP > 0$ ), ανεξάρτητα από τις παραμέτρους που επιδρούν στην προθυμία πληρωμής (no covariate). Έστω, ότι  $p$  είναι η πιθανότητα μια τυχαία επιλεγμένη τιμή πληρωμής να είναι μηδενική,  $WTP = 0$  και  $F(x)$ ,  $x > 0$  η συνάρτηση που εκφράζει την εξίσωση των τιμών της θετικής προθυμίας πληρωμής,  $WTP > 0$  (για το υποσύνολο του δείγματος που είναι πρόθυμο να πληρώσει). Τότε, η συνάρτηση για μία τυχαία τιμή  $w$  του δείγματος δίνεται από τη σχέση:

$$\begin{aligned} P(wtp < w) &= \\ &= 0, & w < 0 \\ &= p, & w = 0 \\ &= p + (1-p) F(w), & w > 0 \end{aligned}$$

Για ένα τυχαίο δείγμα  $n$  ατόμων είναι  $\delta_i = I(0)$  αν για την  $i$ οστή παρατήρηση ισχύει  $WTP = 0$  ( $w_i > 0$ ). Τότε, η συνάρτηση πιθανοφάνειας παίρνει τη μορφή:

$$\prod_{i=1}^n p^{\delta_i} [(1-p)f(w_i)]^{1-\delta_i} = \prod_{i=1}^n p^{\delta_i} (1-p)^{1-\delta_i} \prod_{w_i > 0} f(w_i)$$

Όπου η  $f$  προκύπτει ως παράγωγο της  $F$  και  $\prod_{w_i > 0}$  προκύπτει από το σύνολο όλων των θετικών παρατηρήσεων  $WTP > 0$ .

Η συγκεκριμένη μέθοδος προτείνει τη διάσπαση της συνάρτησης (δεξιό τμήμα) σε δύο μέρη, καθένα από τα οποία μπορεί να μεγιστοποιηθεί ανεξάρτητα από το άλλο έτσι ώστε να προκύψουν οι Μέγιστοι Εκτιμητές Πιθανοτήτων (ΜΕΠ). Δηλαδή:

$$\prod_{i=1}^n p^{\delta_i} (1-p)^{1-\delta_i} \quad (1)$$

$$\prod_{w_i > 0} f(w_i) \quad (2)$$

Από τη μεγιστοποίηση του πρώτου τμήματος της συνάρτησης πιθανοφάνειας (1), για WTP = 0, προκύπτει ότι:

$$\hat{p} = \frac{\sum \delta_i}{n}$$

Για τη μεγιστοποίηση του δεύτερου τμήματος της συνάρτησης πιθανοφάνειας (2) απαιτείται η επιλογή μιας κατάλληλης συνάρτησης κατανομής για την F. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, κατόπιν διερεύνησης διαφόρων τύπων συναρτήσεων με την εφαρμογή του κριτηρίου Kolmogorov – Smirnov, αποδείχτηκε ότι η βέλτιστη συνάρτηση είναι η λογαριθμοκανονική, με:

$$F(z) = \Phi\left(\frac{\log z - \mu}{\sigma}\right) \quad \text{και} \quad \Phi(t) = \int_{-\infty}^t \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-u^2/2} du$$

Η μέση τιμή και η διάμεσος υπολογίζονται από τις ακόλουθες σχέσεις (Bateman et al., 2002):

$$Mean = (1 - p)e^{\mu + \sigma^2/2}$$

$$Median = \begin{cases} (1 - p)e^{\mu}, & p < \frac{1}{2} \\ 0, & p \geq \frac{1}{2} \end{cases}$$

ενώ τα  $\mu$  και  $\sigma$  υπολογίζονται από τους μέγιστους εκτιμητές πιθανοτήτων (ΜΕΠ).

### ***B. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης τιμής προθυμίας πληρωμής, με διερευνητικές μεταβλητές (covariate information model).***

Η παραμετρική εκτίμηση με διερευνητικές μεταβλητές βασίστηκε στην προσέγγιση των Reiser & Shechter (1999). Η συγκεκριμένη μέθοδος πραγματοποιήθηκε με στόχο να διερευνηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την προθυμία πληρωμής (Ναι/Όχι) των ερωτώμενων, προκειμένου να συμβάλλουν οικονομικά στον φορέα προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν μοντέλα λογιστικής παλινδρόμησης (Logistic regression). Στη συνέχεια, έγινε διερεύνηση των παραμέτρων οι οποίες επιδρούν στο ύψος του ποσού (τιμή WTP) που οι

ερωτώμενοι δηλώνουν πρόθυμοι να καταβάλλουν. Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιήθηκαν ημιλογαριθμικά μοντέλα γραμμικής παλινδρόμησης (Linear regression).

### B.1. Λογιστική παλινδρόμηση (Binary logistic regression).

Η μέθοδος λογιστικής παλινδρόμησης χρησιμοποιεί ένα σύνολο ανεξάρτητων μεταβλητών για τον προσδιορισμό της συμπεριφοράς μιας εξαρτημένης κατηγορικής μεταβλητής. Η εξαρτημένη μεταβλητή είναι δίτιμη, δηλαδή παίρνει τιμές 0 και 1 (στη συγκεκριμένη περίπτωση Όχι και Ναι, αντίστοιχα). Η λογιστική παλινδρόμηση χρησιμοποιείται για την πρόβλεψη της ύπαρξης ή της απουσίας ενός χαρακτηριστικού. Βασίζεται στην κατασκευή ενός γραμμικού μοντέλου και συγκεκριμένα στον προσδιορισμό των τιμών που παίρνουν οι συντελεστές ενός συνόλου ανεξάρτητων μεταβλητών, οι οποίες χρησιμοποιούνται ως μεταβλητές πρόβλεψης.

Η σχέση μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής και των ανεξάρτητων μεταβλητών δίνεται από την εξίσωση της μορφής:

$$\ln(\text{odds}) = A + B_1X_1 + B_2X_2 + \dots + B_nX_n$$

Το δεξί τμήμα της εξίσωσης δημιουργείται από ένα γραμμικό συνδυασμό των ανεξάρτητων μεταβλητών που συμμετέχουν στο μοντέλο παλινδρόμησης. Το αριστερό τμήμα της εξίσωσης περιέχει τις τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής με τη μορφή του λογαρίθμου των odds, δηλαδή του λογαρίθμου της σχέσης:  $\text{odds} = p / 1-p$ . Ο όρος odds ονομάζεται logit ενώ το  $p$  είναι η πιθανότητα να συμβεί το γεγονός (π.χ. η πιθανότητα του μηδενικού wtp). Οι συντελεστές της εξίσωσης ( $B_1, B_2, \dots, B_n$ ) εκτιμώνται με βάση τη μέθοδο της Μέγιστης Πιθανοφάνειας. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, η τιμή των συντελεστών είναι αυτή που κάνει τις παρατηρηθείσες τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής, πιο πιθανές, βάσει του συνόλου των ανεξάρτητων μεταβλητών. Η σχέση μεταξύ της εξαρτημένης  $y$  και των ανεξάρτητων μεταβλητών  $X_1, X_2, \dots, X_i$  δίνεται από την εξίσωση:

$$P(y/X_i) = e^n / 1 + e^n$$

$$\text{Όπου, } n = B_0 + B_1X_1 + B_2X_2 + \dots + B_iX_i$$

δηλαδή:

$$P(y/X_i) = \frac{e^{B_0 + B_1X_1 + B_2X_2 + \dots + B_iX_i}}{1 + e^{B_0 + B_1X_1 + B_2X_2 + \dots + B_iX_i}}$$

Το πρόσημο των συντελεστών  $B$  είναι σημαντικό, καθώς υποδηλώνει το είδος της συσχέτισης της ανεξάρτητης μεταβλητής με την εξαρτημένη μεταβλητή. Αρνητικός συντελεστής  $B$  μιας ανεξάρτητης μεταβλητής, σημαίνει ότι αύξηση της τιμής της μεταβλητής αυτής έχει ως αποτέλεσμα μείωση της πιθανότητας επιλογής του χαρακτηριστικού (και το αντίστροφο). Έτσι, εντοπίστηκαν οι παράμετροι που επηρεάζουν, κάθε φορά, την μεταβλητή προθυμία πληρωμής καθώς και ο βαθμός σημαντικότητας κάθε μιας αλλά και ο τρόπος επιρροής της.

## B.2. Πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση (Multiple linear regression)

Η μέθοδος της πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης χρησιμοποιείται για την πρόβλεψη της τιμής μιας εξαρτημένης μεταβλητής από τις τιμές ενός συνόλου ανεξάρτητων μεταβλητών (γι' αυτό και ονομάζεται πολλαπλή). Γενικότερα, το πολλαπλό ή πολυμεταβλητό γραμμικό μοντέλο παλινδρόμησης εκφράζει την τιμή μιας εξαρτημένης μεταβλητής  $Y$  ως γραμμική συνάρτηση των ανεξάρτητων μεταβλητών  $X_1, X_2, \dots, X_k$ :

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + e$$

Όπου,  $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$  είναι οι μερικοί συντελεστές πολλαπλής παλινδρόμησης,  $X_1, X_2, \dots, X_k$  είναι οι  $k$  ανεξάρτητες μεταβλητές και  $e$  είναι το σφάλμα (σφάλμα εκτίμησης ή κατάλοιπο, residual) στο παλινδρομικό μοντέλο.

Ωστόσο, στο πλαίσιο ενός πολλαπλού παλινδρομικού μοντέλου είναι δυνατό να παρατηρηθεί συσχέτιση όχι μόνο ανάμεσα στην εξαρτημένη και σε κάθε μια από τις ανεξάρτητες μεταβλητές, αλλά και ανάμεσα στις ανεξάρτητες μεταβλητές μεταξύ τους. Η συγκεκριμένη ύπαρξη γραμμικής σχέσης, σε υψηλό βαθμό, ανάμεσα στις ανεξάρτητες μεταβλητές ονομάζεται πολυσυγγραμμικότητα (multicollinearity), ή απλά συγγραμμικότητα (collinearity) και αποτελεί παράγοντα εισαγωγής σφαλμάτων στην προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου.

Σκοπός της ανάλυσης παλινδρόμησης είναι ο προσδιορισμός μιας καμπύλης, η οποία να προσεγγίζει όσο το δυνατόν ακριβέστερα το σύνολο των σημείων του διαγράμματος διασποράς. Μέσω μιας τέτοιας καμπύλης, γίνεται δυνατός ο προσδιορισμός της τιμής μιας μεταβλητής (εξαρτημένη μεταβλητή) από τις τιμές των άλλων (ανεξάρτητες μεταβλητές). Η απλή γραμμική παλινδρόμηση χρησιμοποιείται για να εκτιμήσει τη σχέση που υπάρχει μεταξύ μιας ανεξάρτητης μεταβλητής  $x$  και μιας εξαρτημένης μεταβλητής  $y$  θεωρώντας ότι η μεταξύ τους σχέση είναι γραμμική. Με τον όρο εξαρτημένη μεταβλητή νοείται η μεταβλητή, της οποίας οι τιμές εξαρτώνται από τις τιμές της ανεξάρτητης μεταβλητής.

Για τον προσδιορισμό της καμπύλης που προσεγγίζει καλύτερα τα εκάστοτε δεδομένα χρησιμοποιείται η μέθοδος των ελαχίστων τετραγώνων. Στη βάση της μεθόδου αυτής επιλέγεται ένα σύνολο προσεγγιστικών καμπυλών, από τις οποίες, η καμπύλη για την οποία το άθροισμα των τετραγώνων της διαφοράς της προσεγγιστικής τιμής, της εξαρτημένης μεταβλητής, από την πραγματική τιμή ελαχιστοποιείται. Αν με  $Y_1$  συμβολιστεί η πραγματική τιμή της εξαρτημένης μεταβλητής, που αντιστοιχεί σε δεδομένες τιμές των ανεξάρτητων μεταβλητών, και με  $Y_2$  η προσεγγιστική, η τιμή που προκύπτει από την εξίσωση παλινδρόμησης (για τις ίδιες τιμές), τότε η διαφορά  $e = Y_1 - Y_2$  ονομάζεται σφάλμα ή απόκλιση.

Για την εκτίμηση των συντελεστών μερικής παλινδρόμησης χρησιμοποιείται κατά βάση η μέθοδος των ελαχίστων τετραγώνων, η οποία ορίζει άριστους γραμμικούς αμερόληπτους συντελεστές (Best Linear Unbiased Estimators: BLUE), υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

Για τις ανεξάρτητες μεταβλητές:

- I. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές δεν είναι τυχαίες μεταβλητές ή τουλάχιστον είναι ανεξάρτητες με τους διαταρακτικούς όρους  $\epsilon_i$ , ισχύει δηλαδή:

$$\text{Cov}(\epsilon_i, X_j) = 0 \Leftrightarrow E(\epsilon_i, X_j) = 0, j = 1, \dots, k \text{ και } i = 1, \dots, n$$

- II. Δεν υπάρχουν ακριβείς γραμμικές σχέσεις μεταξύ δύο ή περισσότερων ανεξάρτητων μεταβλητών.

Για τους διαταρακτικούς όρους:

- I.  $E(\epsilon_i) = 0, i = 1, \dots, n$
- II.  $\text{Var}(\epsilon_i) = \sigma^2, i = 1, \dots, n$
- III.  $\text{Cov}(\epsilon_i, \epsilon_j) = 0, \forall i \neq j$
- IV.  $\epsilon_i \sim N_n(0, \sigma^2)$ , όπου  $N_n$  συμβολίζεται η n-μεταβλητή κανονική κατανομή

Βασικό μέγεθος αναφοράς της πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης αποτελεί ο συντελεστής πολλαπλού προσδιορισμού  $R^2$ . Σε ένα μοντέλο με  $k > 1$  ανεξάρτητες μεταβλητές, ο Συντελεστής Πολλαπλού Προσδιορισμού (Coefficient of Multiple Determination) ορίζεται ως εξής:

$$R^2 = \frac{\text{SST} - \text{SSE}}{\text{SST}} = 1 - \frac{\text{SSE}}{\text{SST}}$$

όπου,

$$\text{SST} = \sum (Y_i - \bar{Y})^2 \text{ είναι το ολικό άθροισμα τετραγώνων}$$

$$\text{SSE} = \sum (Y_i - \hat{Y})^2 = \sum (Y_i - \hat{b}_0 - \hat{b}_1 X_{i1} - \dots - \hat{b}_k X_{ki})^2 \text{ είναι το άθροισμα των τετραγώνων των σφαλμάτων.}$$

Επομένως, στόχος της μεθόδου των ελαχίστων τετραγώνων είναι η ελαχιστοποίηση του SSE, του αθροίσματος των τετραγώνων των σφαλμάτων. Ο συντελεστής  $R^2$  είναι σημαντικός γιατί δείχνει την αποτελεσματικότητα της προσαρμογής στα πραγματικά δεδομένα. Ο συντελεστής  $R^2$  παίρνει τιμές μεταξύ 0 και 1. Όσο πιο πολύ η τιμή του πλησιάζει στο 1, τόσο καλύτερη προσαρμογή θεωρείται ότι έχει το μοντέλο. Ζητούμενο επομένως είναι να βρεθεί εκείνος ο συνδυασμός των ανεξάρτητων μεταβλητών, του μοντέλου, ο οποίος μεγιστοποιεί την τιμή του συντελεστή  $R^2$ . Ο συνδυασμός αυτός εντοπίστηκε με την βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS μέσω μιας διαδικασίας δοκιμών, η οποία στηρίχθηκε στην χρήση των συντελεστών t-statistic, καθώς και του συντελεστή  $R^2$  του μοντέλου παλινδρόμησης. Οι συντελεστές t-statistic αφορούν στην σημαντικότητα της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής, στο μοντέλο παλινδρόμησης. Είθισται να θεωρούνται στατιστικά σημαντικές, μεταβλητές με απόλυτη τιμή t-statistic μεγαλύτερη του 2. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία έγιναν αποδεκτές στο μοντέλο και τιμές t-statistic μικρότερες του 2, εφόσον είχαν ως αποτέλεσμα αύξηση του  $R^2$ . Από την ανάλυση της πολλαπλής παλινδρόμησης, προκύπτει ένα σύνολο συντελεστών  $\beta$ ,

κάθε ένας από τους οποίους αντιστοιχεί σε μία από τις ανεξάρτητες μεταβλητές της ανάλυσης. Υπολογίζεται, επιπλέον, άλλη μία παράμετρος που είναι ένας σταθερός όρος και τελικά προκύπτει η εξίσωση της μορφής:

$$Y = \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + \text{const}$$

Σημαντικό σημείο της ανάλυσης αποτελούν τα πρόσημα των συντελεστών  $\beta$ . Τα πρόσημα δείχνουν το είδος της συσχέτισης της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής με την εξαρτημένη μεταβλητή. Αρνητικός συντελεστής  $\beta$  μιας ανεξάρτητης μεταβλητής, σημαίνει ότι αύξηση της τιμής της μεταβλητής αυτής έχει ως αποτέλεσμα μείωση της τιμής της εξαρτημένης μεταβλητής (και το αντίστροφο). Έτσι, εντοπίστηκαν οι παράμετροι που επηρεάζουν, κάθε φορά, την μεταβλητή ποσό πληρωμής (τιμή WTP) καθώς και ο βαθμός σημαντικότητας κάθε μιας αλλά και ο τρόπος επιρροής της.

### 3.8 Εκτίμηση της μέσης τιμής για την ερώτηση με κάρτα πληρωμής

Η «Κάρτα Πληρωμής» ανήκει στις κλειστού τύπου μεθόδους και γι' αυτό χρησιμοποιείται διαφορετική μεθοδολογία ανάλυσης, όπως παρουσιάζεται παρακάτω. Η συνολική οικονομική αξία, και σε αυτή τη μέθοδο, προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό του συνολικού αριθμού των ατόμων του πληθυσμού αναφοράς επί τη μέση τιμή του ποσού της εθελοντικής εισφοράς WTP που οι ερωτώμενοι δηλώνουν.

#### 3.8.1 Μεθοδολογικό πλαίσιο μη-παραμετρικής στατιστικής επεξεργασίας τιμών WTP σε διαστήματα

Για την μη-παραμετρική στατιστική επεξεργασία της κατανομής των τιμών WTP που προκύπτουν από την εφαρμογή της MVA, στην περίπτωση τιμών σε διαστήματα υιοθετείται η προσέγγιση που προτάθηκε από τους Carson et al. (1994). Η συγκεκριμένη προσέγγιση προτείνει ότι το σύνολο των τιμών WTP σε διαστήματα του δείγματος χωρίζεται σε  $M^* + 1$  διαστήματα:  $\{0 - t_1, t_1 - t_2, \dots, t_{M^*} - U\}$ . Χρησιμοποιώντας αυτά τα διαστήματα η αναμενόμενη τιμή WTP μπορεί να αναπαρασταθεί ως:

$$E(WTP) = \sum_{j=0}^{M^*} \left[ \int_{t_j}^{t_{j+1}} W dF_W(W) \right]$$

όπου  $t_0 = 0$  και  $t_{M^*} = U$  το οποίο ισούται με τη μέγιστη τιμή WTP.

Χρησιμοποιώντας την παρακάτω ανισότητα εξαιτίας του γεγονότος ότι η  $F_W(W)$  είναι αύξουσα συνάρτηση:

$$\int_{t_j}^{t_{j+1}} W dF_W(W) \geq \int_{t_j}^{t_{j+1}} t_j dF_W(W)$$

και εισάγοντας την εξίσωση:

$$\int_{t_j}^{t_{j+1}} t_j dF_W(W) = t_j [F_W(t_{j+1}) - F_W(t_j)]$$

η αναμενόμενη τιμή WTP μπορεί τελικά να αναπαρασταθεί ως:

$$E(WTP) \geq \sum_{j=0}^{M^*} t_j [F_W(t_{j+1}) - F_W(t_j)]$$

Επομένως μια συντηρητική εκτίμηση (κάτω όριο) της τιμής WTP δίνεται από την εξίσωση:

$$E_{LB}(WTP) = \sum_{j=0}^{M^*} t_j [F_W(t_{j+1}) - F_W(t_j)]$$

$$\text{όπου ισχύουν: } F_W(t_j) = \frac{N(t_j)}{T(t_j)} \quad F_W(0) = 0 \quad \text{και} \quad F_W(t_{M^*+1}) = 1$$

Στην παραπάνω σχέση  $N(t_j)$  είναι ο αριθμός των απαντήσεων που δήλωσαν ότι είναι πρόθυμοι να πληρώσουν τη συγκεκριμένη τιμή WTP, άρα και τις υπόλοιπες χαμηλότερες τιμές και  $T(t_j)$  είναι το σύνολο των απαντήσεων που δηλώνουν εάν είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν ή όχι τη συγκεκριμένη τιμή WTP.

Το κυριότερο πρόβλημα υφίσταται κατά τον καθορισμό του  $t_{M^*+1}$ . Επειδή  $p_{M^*}$  είναι η υψηλότερη προσφορά στον ερωτώμενο, κατά την επαναληπτική μέθοδο είναι απαραίτητο να οριστεί ένα άνω όριο στις τιμές WTP χρησιμοποιώντας μια "ad hoc" μέθοδο. Για τις ανάγκες της ανάλυσης στην παρούσα εργασία, ως μέγιστη τιμή WTP λήφθηκε η τιμή 200€. Η τιμή αυτή είναι η τρίτη υψηλότερη που καταγράφηκε στην ερώτηση Ανοιχτού τύπου (βάσει της αντίστοιχης έρευνας του 2008), ενώ δεν επιλέχθηκε η υψηλότερη τιμή (500€) ή η δεύτερη υψηλότερη (300€) γιατί θεωρήθηκαν ως μη αντιπροσωπευτικές λόγω του μικρού αριθμού των συνολικών τους παρατηρήσεων στο δείγμα (3 παρατηρήσεις). Ως τιμή εκκίνησης λήφθηκε η τιμή 5€, η οποία ήταν και η μικρότερη που καταγράφηκε στην ερώτηση Ανοιχτού τύπου.

Χρησιμοποιώντας παρόμοια διαδικασία με την παραπάνω, μια ανώτερη εκτίμηση (άνω όριο) της τιμής WTP μπορεί να δοθεί από την παρακάτω εξίσωση:

$$E_{UB}(WTP) = \sum_{j=0}^{M^*} t_{j+1} [F_W(t_{j+1}) - F_W(t_j)]$$

Η εκτίμηση κατώτερου (ή ανώτερου) ορίου ορίζει ότι η μεγαλύτερη συγκέντρωση των σημείων κατανομής παρατηρείται στο κατώτερο (ή ανώτερο) όριο του εύρους τιμών για κάθε σημείο συγκέντρωσης. Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι που αξιοποιούν την κατανομή των ενδιάμεσων



σημείων, με την πιο απλή από αυτές να είναι η γραμμική παρεμβολή μεταξύ των δύο ορίων του διαστήματος, η οποία χρησιμοποιήθηκε από τον Kriström (1990). Με βάση αυτή την προσέγγιση, αντί να οριστεί το σημείο συγκέντρωσης στο κατώτερο (ή ανώτερο) όριο του εύρους τιμών, μπορεί να οριστεί μια τμηματική - γραμμική συνάρτηση κατανομής μεταξύ των σημείων-ποσών. Έτσι ο υπολογισμός της περιοχής κάτω από τη συνάρτηση επιβίωσης (survival function) γίνεται με γεωμετρική προσέγγιση. Η συνάρτηση επιβίωσης μεταξύ δυο οποιωνδήποτε ποσών  $t_j$  και  $t_{j+1}$  σχηματίζει ένα τραπέζιο με εμβαδόν:

$$\int_{t_j}^{t_{j+1}} (1 - F_w(w)) d_w = (1 - F_{j+1}^*)(t_{j+1} - t_j) + \frac{(F_{j+1}^* - F_j^*)}{2} (t_{j+1} - t_j) =$$

$$= (t_{j+1} - t_j) \left(1 - \frac{(F_j^* + F_{j+1}^*)}{2}\right)$$

Το δεξιό τμήμα της παραπάνω εξίσωσης δείχνει ότι η εκτίμηση της αναμενόμενης μέσης WTP με την τμηματική-γραμμική συνάρτηση ορίζει ότι η WTP κατανέμεται ομοιόμορφα μεταξύ ποσών με πιθανότητα για θετική απάντηση ίση με το μέσο σημείο των εκτιμώμενων πιθανοτήτων στα δύο ποσά.

Προσθέτοντας όλα τα προτεινόμενα ποσά προκύπτει η εκτίμηση της αναμενόμενης μέσης WTP:

$$E(WTP) = \sum_{j=0}^M \int_{t_j}^{t_{j+1}} (1 - F_w(w)) d_w = \sum_{j=0}^M (t_{j+1} - t_j) \left(1 - \frac{(F_j^* + F_{j+1}^*)}{2}\right)$$

Δύο προβλήματα προκύπτουν στον υπολογισμό της αναμενόμενης WTP κατ' αυτό τον τρόπο. Οι τιμές  $t_0 = 0$  και  $t_{M+1} =$  το ανώτερο όριο της WTP, δεν αποτελούν προτεινόμενα ποσά, οπότε δεν μπορεί να οριστεί η συνάρτηση επιβίωσης σε αυτά τα σημεία. Αν υποθεθεί ότι η WTP λαμβάνει μη αρνητικές τιμές, τότε η συνάρτηση επιβίωσης στο σημείο 0 λαμβάνει τιμή ίση με 1. Εκτός αν υπάρχουν στοιχεία ότι η WTP μπορεί να είναι μικρότερη από μηδέν, είναι λογικό ότι η πιθανότητα η WTP να είναι μικρότερη από 0, είναι μηδενική. Επίσης, εξ ορισμού, η συνάρτηση κατανομής μπορεί να οριστεί μηδενική στο ανώτερο όριο της WTP. Ωστόσο, κάθε υπόθεση των άνω ορίων της WTP θα είναι αυθαίρετη, εκτός και αν προτείνονται ποσά τέτοια ώστε όλοι οι ερωτώμενοι να απαντούν 'όχι' στην υψηλότερη τιμή. Από το διαφορισμό της παραπάνω εξίσωσης ως προς το  $t_{M+1}^*$  προκύπτει η οριακή μεταβολή της αναμενόμενης WTP για κάθε αύξηση στο άνω όριο:

$$\frac{\partial E(WTP)}{\partial t_{M+1}^*} = \frac{1 - F_M^*}{2}$$

Σύμφωνα με την παραπάνω εξίσωση, όταν το αυθαίρετο άνω όριο αυξάνει τότε αυξάνει και η εκτιμώμενη WTP. Για τις ανάγκες της ανάλυσης στην παρούσα εργασία, ως μέγιστη τιμή WTP λήφθηκε η τιμή 200€, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως.

### 3.8.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο παραμετρικής στατιστικής επεξεργασίας τιμών WTP σε διαστήματα

Η στατιστική ανάλυση τιμών WTP σε διαστήματα πραγματοποιείται με την εφαρμογή του μοντέλου παλινδρόμησης σε διαστήματα (interval regression analysis). Το μοντέλο παλινδρόμησης σε διαστήματα εκφράζει την τιμή μιας εξαρτημένης μεταβλητής  $Y$ , η οποία βρίσκεται σε διάστημα, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο την αποδοτικότητα του μοντέλου λόγω της μειωμένης ασάφειας (Haab and McConnell, 2002).

Πιο συγκεκριμένα, περιγράφει τη σχέση μεταξύ μιας εξαρτημένης μεταβλητής  $\hat{y}_i$  και μιας ανεξάρτητης μεταβλητής (ή ενός διανύσματος)  $x_i'$  σύμφωνα με την ακόλουθη σχέση:

$$\hat{y}_i = x_i' \beta + \varepsilon_i$$

Επομένως, στο συγκεκριμένο πρόβλημα  $y_i$  είναι η τιμή WTP που προκύπτει από κάθε συμμετέχοντα στην έρευνα  $i$ ,  $\hat{y}_i$  είναι η λανθάνουσα μέτρηση,  $x_i'$  είναι οι ανεξάρτητες μεταβλητές για τον συμμετέχοντα  $i$ ,  $\beta$  το διάνυσμα των συντελεστών των συγκεκριμένων ανεξάρτητων μεταβλητών και  $\varepsilon_i$  είναι ο διαταρακτικός όρος, ο οποίος ακολουθεί κανονική κατανομή με μέση τιμή 0 και διακύμανση  $\sigma^2$ .

Οι συντελεστές των εξεταζόμενων ανεξάρτητων μεταβλητών εκτιμώνται σε σχέση με το χαμηλότερο και υψηλότερο όριο του κάθε διαστήματος της χρησιμοποιούμενης κλίμακας, στην οποία αναφέρεται κάθε τιμή WTP. Πιο συγκεκριμένα, το μοντέλο παλινδρόμησης σε διαστήματα υποδηλώνει ότι η πιθανότητα η πραγματική τιμή WTP ενός ερωτώμενου να βρίσκεται στο διάστημα  $[WTP_L, WTP_U]$  δίνεται από τη σχέση:

$$\begin{aligned} Prob(WTP_{U_i} \leq WTP_i \leq WTP_{L_i}) &= Prob(WTP_i < WTP_{U_i}) - Prob(WTP_i > WTP_{L_i}) = \\ &= \Phi\left(\frac{WTP_{U_i} - E(WTP_i)}{\sigma_i}\right) - \Phi\left(\frac{WTP_{L_i} - E(WTP_i)}{\sigma_i}\right) \end{aligned}$$

υποθέτοντας ότι η τιμή WTP ακολουθεί τη συνάρτηση κανονικής αθροιστικής κατανομής  $\Phi$ .

Το συγκεκριμένο μοντέλο παλινδρόμησης μεγιστοποιεί την πιθανότητα η τιμή WTP ενός ερωτώμενου να βρίσκεται μεταξύ του διαστήματος με χαμηλότερο όριο την τιμή  $WTP_L$  που τελικά δήλωσε ο ερωτώμενος και ως υψηλότερο όριο την αμέσως υψηλότερη τιμή  $WTP_U$ . Η μεγιστοποίηση πραγματοποιείται με τον προσδιορισμό της μέγιστης πιθανοφάνειας (Cameron and Huppert, 1989) ενώ η επιλογή του τελικού μοντέλου επιτυγχάνεται με τη βοήθεια τεστ λόγου πιθανοφάνειας.

Βασικά μεγέθη αναφοράς της παλινδρόμησης σε διαστήματα, όπως και στην περίπτωση του υποδείγματος Tobit, αποτελούν τα στατιστικά μεγέθη "Log likelihood" και "Prob > chi<sup>2</sup>".

### 3.9 Αρνήσεις διαμαρτυρίας

Ανεξάρτητα από τη μέθοδο εκτίμησης της μέσης τιμής που χρησιμοποιείται, μεταξύ των αρνητικών απαντήσεων ( $w_{tr} = 0$ ) ενδέχεται να περιλαμβάνονται οι καλούμενες «αρνήσεις διαμαρτυρίας». Αυτές αναφέρονται σε μηδενική εκφρασμένη προθυμία πληρωμής, η οποία, ωστόσο, όπως προκύπτει από την αιτιολόγηση της απάντησης δεν εκφράζει πραγματική άρνηση στη μεταβολή του αγαθού, δηλαδή στο εκάστοτε σενάριο της ΜΥΑ. Εκφράζει τη δυσαρέσκεια, τη «διαμαρτυρία», των ερωτώμενων σε άλλες παραμέτρους (π.χ. στον τρόπο πληρωμής, στο δεδομένο σενάριο της ΜΥΑ κ.λπ.). Η αντιμετώπιση των αρνήσεων διαμαρτυρίας στον τρόπο υπολογισμού της μέσης τιμής προθυμίας πληρωμής έχει μελετηθεί συστηματικά (Kristrom 1997, Hanemann and Kanninen 1999, Whitehead, Haab and Huang 1999, Strazzera 2003). Σύμφωνα με κάποιους ερευνητές πριν από τον υπολογισμό της μέσης τιμής της προθυμίας πληρωμής πρέπει να αφαιρούνται από το σύνολο των δεδομένων οι απαντήσεις που κρίνονται ως «αρνήσεις διαμαρτυρίας» (Bateman and Turner 1992, Whitehead, Haab and Huang 1999). Το ζήτημα του τρόπου αντιμετώπισης των πραγματικών μηδενικών τιμών και των μηδενικών τιμών που προέρχονται από αρνήσεις διαμαρτυρίας παραμένει ανοιχτό. Κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι ως ΟΧΙ πρέπει να λαμβάνονται μόνο οι πραγματικές αρνήσεις (και οι διαμαρτυρίες ως ΝΑΙ) ενώ, σύμφωνα με άλλους, οι ερωτώμενοι που εκφράζουν διαμαρτυρία είναι πιο πιθανό να δήλωναν, στην πράξη, ΟΧΙ και γι' αυτό πρέπει να λαμβάνονται ως αρνητικές απαντήσεις κατά τον υπολογισμό της μέσης τιμής (Halstead et al. 1992, Jorgensen and Syme 2000, Carson and Hanemann 2005). Στην παρούσα εργασία οι αρνήσεις διαμαρτυρίας λήφθησαν ως ΟΧΙ (πραγματικές αρνήσεις) κατά τον υπολογισμό της μέσης τιμής προθυμίας πληρωμής, στην κατεύθυνση μιας πιο συντηρητικής εκτίμησης της οικονομικής αξίας του εξεταζόμενου αγαθού.

## **Κεφάλαιο 4. Οι περιοχές μελέτης: Μέτσοβο και Συρράκο. Παράγοντες αλλοίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης.**

### **4.1 Εισαγωγή**

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται παρουσίαση και ανάλυση των παραγόντων αλλοίωσης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των δύο οικισμών, όπως αυτοί προκύπτουν από την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας. Στόχος είναι η αντικειμενική εκτίμηση της υφιστάμενης υποβάθμισης της ποιότητας του κτισμένου περιβάλλοντος, κάθε οικισμού, τόσο για να είναι δυνατή η μεταξύ τους σύγκριση όσο και γιατί η αντικειμενική προσέγγιση της πραγματικής κατάστασης είναι αναγκαία προκειμένου να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα των ερευνών πεδίου αναφορικά με τις απόψεις των ερωτώμενων για τον βαθμό διατήρησης της τοπικής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας, των δύο οικισμών.

### **4.2 Μέτσοβο: Υφιστάμενη κατάσταση και παράγοντες αλλοίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας**

Το Μέτσοβο κατοικείται αδιάλειπτα από την αρχή της δημιουργίας του. Στην απογραφή του 2001 και του 2011 αριθμεί 3.000 κατοίκους, περίπου<sup>71</sup>. Είναι μία κωμόπολη με μόνιμο πληθυσμό όλων των ηλικιακών ομάδων. Η τοπική οικονομία στηρίζεται και στους τρεις τομείς με ιδιαίτερα αναπτυγμένη, τα τελευταία χρόνια, την τουριστική δραστηριότητα<sup>72</sup>. Η διαρκής εξέλιξη του Μετσόβου είναι αποτυπωμένη στο κτισμένο περιβάλλον του, στο οποίο ο παραδοσιακός χαρακτήρας έχει υποχωρήσει σημαντικά, ειδικά σε ορισμένα τμήματα του οικισμού. Η ανοικοδόμηση των δεκαετιών '60, '70, '80, κυρίως, και μετά έχει επιφέρει χαρακτηριστικά αστικού τύπου δόμησης (αντίστοιχα με τα τότε επικρατούντα στα αστικά κέντρα).

Τα τελευταία σπίτια που κτίζονται σύμφωνα με την τοπική αρχιτεκτονική παράδοση χρονολογούνται στη δεκαετία του '50, περίπου<sup>73</sup>. Η οικοδόμηση του οικισμού από το '50 και μετά στηρίζεται, κυρίως, στις διατάξεις του ΓΟΚ του 1955 και αργότερα του ΓΟΚ του 1973<sup>74</sup>. Η επόμενη αναθεώρηση /εφαρμογή νέου ΓΟΚ γίνεται το 2000, εντούτοις ήδη από το 1978 το Μέτσοβο χαρακτηρίζεται ως «Παραδοσιακός οικισμός» και εφαρμόζονται ιδιαίτεροι όροι δόμησης. Το Μέτσοβο κρίνεται ως οικισμός που χρήζει προστασίας και σε ότι αφορά στον τρόπο οικοδόμησής του ισχύουν, το Ειδικό Διάταγμα Προστασίας οικισμού Μετσόβου (Π.Δ. 19-9-75, ΦΕΚ 214 Δ/1975)

<sup>71</sup> Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (πρώην ΕΣΥΕ): Απογραφές 2001 και 2011.

<sup>72</sup> Σύμφωνα με στοιχεία τοπικών φορέων, το Μέτσοβο δέχεται 200.000 επισκέπτες, περίπου, το χρόνο.

<sup>73</sup> Σύμφωνα με τοπικές προφορικές μαρτυρίες.

<sup>74</sup> Β.Δ. 9/30-9-1955 (ΦΕΚ Α' 266): Περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού του Κράτους και ΦΕΚ Α 363 – 07/12/1974. Ο πρώτος ΓΟΚ, στην Ελλάδα, δημιουργείται το 1929 ενώ πριν από αυτόν υπάρχουν τα Ρυμοτομικά Σχέδια, τα οποία καθορίζουν όρους δόμησης (Καράμπαμπα, 2006/2007).

και το Γενικό Διάταγμα Παραδοσιακών Οικισμών (Π.Δ. 13-11-78, ΦΕΚ 594 Δ/1978)<sup>75</sup>. Ανεξάρτητα από την αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών, η οποία θα εξετασθεί στη συνέχεια, ήδη η αλλοίωση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού ήταν εμφανής και οφειλόταν κυρίως στον ισχύοντα οικοδομικό κανονισμό (ΓΟΚ '55 και '73), ο οποίος επιβλήθηκε δίχως καμία πρόβλεψη/επιδίωξη διατήρησης της παραδοσιακής τυπολογίας και μορφολογίας (μέχρι το '78). Ωστόσο, σε άρθρα της ισχύουσας τότε νομοθεσίας αναφέρεται η πλήρης ευθύνη της Αρχής<sup>76</sup>, ως προς την τελική έγκριση της κατασκευής. Αναφέρεται ότι η Αρχή μπορεί να απορρίψει την κατασκευή ενός έργου αν αυτό αντίκειται στη γενική αισθητική του χώρου και ειδικά σε περιοχές ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής αξίας. Η διάταξη αυτή θα μπορούσε, ενδεχομένως, να περιορίσει την βασικότερη αδυναμία της νομοθεσίας, η οποία υιοθετεί τους ίδιους όρους δόμησης σε όλη την Ελλάδα, ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Το αποτέλεσμα όμως αποδεικνύει ότι το Μέτσοβο κτίστηκε όπως οποιαδήποτε άλλη περιοχή, ανεξάρτητα από τον ιδιαίτερο (τότε ακόμη) αρχιτεκτονικό του χαρακτήρα. Επομένως, ο τρόπος δόμησης του οικισμού τεκμηριώνει και την αναποτελεσματικότητα της Αρχής.

Συμπερασματικά, οι φάσεις οικοδόμησης του Μετσόβου μπορούν να διακριθούν σε τρεις: Μέχρι το '50 ο οικισμός οικοδομείται βάσει της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης, από το 1950, περίπου, και μέχρι το 1978, η οικοδόμηση γίνεται στη βάση των ΓΟΚ του '55 και του '73 και από το 1978 και μέχρι σήμερα ισχύουν οι όροι δόμησης του '75 και του '78. Επομένως, το τελείωμα της παράδοσης ακολουθεί μία διάρκεια 25 - 30 χρόνων, περίπου, κατά την οποία το Μέτσοβο κτίζεται όπως η υπόλοιπη Ελλάδα και, στη συνέχεια, ακολουθούν τα επόμενα 30 χρόνια (μέχρι σήμερα) κατά τα οποία το Μέτσοβο κτίζεται όπως το σύνολο των χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών<sup>77</sup>.

Μέχρι την κήρυξη του οικισμού ως παραδοσιακού οι κυριότερες αρνητικές επιπτώσεις της, ως τότε, ισχύουσας νομοθεσίας, οι οποίες κρίνεται ότι συνέβαλαν στην αλλοίωση της τοπικής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας, εντοπίζονται στα εξής επιμέρους στοιχεία:

- **Υλικά κατασκευής.**

Η πρώτη σημαντική αλλαγή από το '50 και μετά είναι η χρησιμοποίηση νέων υλικών κατασκευής και η αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας (δυνατότητα μεταφοράς υλικών από διάφορες περιοχές, δυνατότητα εκσκαφής του εδάφους, δυνατότητα δημιουργίας μεγάλων σε όγκο κτιρίων που απορρέει από τις κατασκευαστικές ιδιότητες των σύγχρονων υλικών κ.λπ). Η χρήση της πέτρας ως

---

<sup>75</sup> ΦΕΚ 214 Δ' /1975 «Περί καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως του υφισταμένου προ του 1923 οικισμού Μετσόβου». ΦΕΚ 594 Δ' /1978 «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών»: Γενικό διάταγμα που ορίζει ενιαίους όρους δόμησης για το σύνολο των οικισμών που χαρακτηρίζονται ως παραδοσιακοί. Έκτοτε, δεν έχει τεθεί σε ισχύ άλλο Διάταγμα για τον οικισμό του Μετσόβου. Πηγή: ΥΠΕΚΑ και Υπηρεσία Πολεοδομίας Ιωαννίνων.

<sup>76</sup> Η μετέπειτα ΕΠΑΕ.

<sup>77</sup> Παρά το ότι σε κάποιες περιοχές έγιναν προσπάθειες διαφοροποίησης των όρων δόμησης που ορίζει το Διάταγμα του '78 για τους παραδοσιακούς οικισμούς, κάτι τέτοιο δεν έγινε για τους οικισμούς του Μετσόβου και του Συρράκου. Οι όροι δόμησης που ισχύουν για το Μέτσοβο είναι αυτοί που ορίζει το ΠΔ '75 και συμπληρώνονται από αυτούς του ΠΔ '78. Στο Συρράκο ισχύει το ΠΔ '78. Πηγή: Υπηρεσία Πολεοδομίας Ιωαννίνων.

υλικού κατασκευής της φέρουσας τοιχοποιίας εγκαταλείπεται. Η κατασκευή αποτελείται, πλέον, από σκελετό (φέρον οργανισμός) από οπλισμένο σκυρόδεμα και από τοιχοποιία με τούβλο. Αποτέλεσμα αυτού του τρόπου κατασκευής είναι και οι επιχρισμένες τοιχοποιίες στις προσόψεις. Οι σχιστόπλακες της στέγης αντικαθίστανται από κόκκινα κεραμίδια (διαφόρων τύπων), τα ξύλινα κουφώματα από κουφώματα αλουμινίου και τα ξύλινα δάπεδα/οροφές από πλάκες σκυροδέματος (και επικάλυψη των δαπέδων με διάφορα υλικά). Γίνεται, επίσης, εκτεταμένη χρήση μετάλλου (μεταλλικά κιγκλιδώματα κυρίως).

Τα υλικά κατασκευής αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής ενός τόπου. Στην παράδοση, αποτελούν και διακριτικό στοιχείο κάθε περιοχής αφού είναι προϊόντα του τοπικού φυσικού περιβάλλοντος. Στη σύγχρονη αρχιτεκτονική η σχέση μεταξύ υλικών και τόπου αναιρείται αφού πλέον αυτά είναι βιομηχανοποιημένα προϊόντα, τα οποία μεταφέρονται και χρησιμοποιούνται παντού. Επομένως, σε ότι αφορά την αλλοίωση της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης που προκύπτει από την αλλαγή των υλικών κατασκευής αυτή βρίσκεται στην μη συσχέτιση των υλικών με τον τόπο. Ως αποτέλεσμα, μέρος της τοπικής ιδιαίτερης φυσιογνωμίας χάνεται, αφού τα σύγχρονα υλικά δόμησης είναι τα ίδια με αυτά που χρησιμοποιούνται σε όλη την Ελλάδα.

#### ▪ **Τυπολογία και μορφολογία των κτιρίων.**

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική τυπολογία εγκαταλείπεται. Οι νέες κατασκευές, ακολουθούν τα τυπολογικά χαρακτηριστικά της αστικής πολυκατοικίας, όπως αυτή κατασκευάζεται τις δεκαετίες '50, '60 και '70 σε όλα τα αστικά κέντρα. Δηλαδή, πολυώροφα κτίρια με εξώστες ενός μέτρου πλάτους περίπου, περιμετρικά του κτιρίου. Η αλλαγή της τυπολογίας των κτιρίων οδηγεί σε εντελώς άλλης μορφής κτίρια, εφόσον το σχήμα της κάτοψης και η διάταξη και οι αναλογίες των χώρων είναι τα στοιχεία που καθορίζουν τη συνολική μορφή του κτιρίου.

Η εγκατάλειψη της παραδοσιακής τυπολογίας έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση των χαρακτηριστικών προεξοχών των ορόφων και τη δημιουργία εξωστών που συνήθως καταλαμβάνουν όλο το μήκος της (ή των) κύριας όψης. Παράλληλα, ορίζονται μέγιστα επιτρεπόμενα ύψη κτιρίων που εξαρτώνται από το πλάτος του δρόμου, στον οποίο εφάπτεται η αντίστοιχη όψη. Ορίζεται ως ελάχιστο ελεύθερο (χωρίς να προσμετρείται το πάχος της πλάκας) ύψος ισογείου τα 4μ. και ορόφου τα 3μ. Επομένως, δημιουργούνται κατασκευές ελάχιστου ύψους 10μ. (τριώροφες) ή 7μ. (διώροφες), δίχως να υπολογίζεται και το ύψος της στέγης. Η πλειονότητα των κτιρίων που κατασκευάζονται είναι διώροφα και τριώροφα, με κλειστό ισόγειο, το οποίο συνήθως στεγάζει εμπορική χρήση ή υπηρεσίες. Ωστόσο, κατασκευάζονται και ορισμένα ψηλότερα κτίρια (π.χ. το τετραώροφο ξενοδοχείο «Εγνατία» στην κεντρική οδό) ενώ σε ορισμένες κατοικίες το ισόγειο μένει ανοιχτό (pilotis) και χρησιμοποιείται ως χώρος στάθμευσης ή αποθηκευτικός. Το πλάτος του δρόμου είναι θεμιτό να λαμβάνεται υπόψη στον καθορισμό του ύψους των κτιρίων (φωτισμός) αλλά δεν μπορεί να αποτελεί μοναδικό κριτήριο. Το ύψος είναι στοιχείο καθοριστικό των αναλογιών του κτιρίου με επίπτωση στη μορφή του συνόλου του οικισμού (παραδοσιακές σχέσεις κτιριακών όγκων - υψών) και ως τέτοιο θα έπρεπε να διερευνάται. Επομένως, ο καθορισμός συγκεκριμένων, ενιαίων μέγιστων υψών παραμερίζει κάθε μορφολογικό και λειτουργικό κανόνα. Τα μεγάλα ύψη κτιρίων είναι στοιχείο της τοπικής παράδοσης (όπως δείχνουν μελέτες – παρουσιάσεις του οικισμού και

παλιές φωτογραφίες). Εντούτοις, περιορίζονται σε ορισμένα κτίρια του οικισμού (και όχι στο σύνολο) και προκύπτουν τόσο από τις ιδιομορφίες του εδάφους όσο και από τη χρήση που στεγάζει το κτίριο (π.χ. μεγαλύτερα σε μέγεθος κτίρια είναι κάποια αρχοντικά και το Δημαρχείο). Χαρακτηριστικό στοιχείο, επίσης, της τοπικής παράδοσης ήταν η περιμετρική προεξοχή της στέγης. Ωστόσο, λόγω της ισχύουσας νομοθεσίας παρατηρείται σε πολλές περιπτώσεις το φαινόμενο της κολοβής στέγης (δηλαδή η μη προεξοχή της στέγης σε μία ή περισσότερες πλευρές του κτιρίου) σε αναμονή των κτιρίων που πρόκειται να κτιστούν στα διπλανά οικόπεδα.

Βασική αδυναμία της νομοθεσίας είναι ότι αντιμετωπίζει τα κτίρια ως μονάδες και όχι ως τμήματα ενός συνόλου. Έτσι, στα στοιχεία που συνθέτουν την μορφή ενός οικισμού (δηλαδή ένα σύνολο κτιρίων συσχετισμένων μορφολογικά και λειτουργικά μεταξύ τους και όχι ένα άθροισμα κτιριακών μονάδων) δεν λαμβάνονται υπόψη οι αναλογίες των κτισμάτων και οι σχέσεις με τα διπλανά τους, η αναλογία κενών και πλήρων, η θέση, το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά των ελεύθερων χώρων, η αναλογία ψηλών και χαμηλών κτισμάτων, η τοποθέτηση των κτιρίων μέσα στο οικόπεδο σε σχέση με τα γειτονικά του και με το δρόμο, σε σχέση με τον προσανατολισμό, με τη θέα, με τη θέση του στον οικισμό (κέντρο και περιφέρεια) κ.λπ. Η θεώρηση των κτιρίων ως αυτόνομων μονάδων καταργεί την έννοια του οικισμού, ως οργανικό σύνολο (Δημητσάντου – Κρεμέζη, 2006).

#### ▪ Χρώματα.

Στην τοπική παράδοση η χρήση του χρώματος, στις εξωτερικές επιφάνειες των κτιρίων, ήταν εξαιρετικά περιορισμένη. Η πέτρινη εξωτερική τοιχοποιία ήταν ανεπίχριστη, οι ξύλινες κατασκευές διατηρούσαν το φυσικό χρώμα του ξύλου και, επομένως, η χρήση του χρώματος (λευκό ή άλλο) περιοριζόταν σε ορισμένες προεξοχές (κεπέγκια στον όροφο με τοιχοποιία από μπαγαδατί ή τσατμά και επίχρισμα). Τα νέα υλικά κατασκευής καθιστούν δυνατή την εκτεταμένη χρήση χρώματος στα κτίρια (σε όλη την επιφάνεια της τοιχοποιίας, στα κιγκλιδώματα, στα κουφώματα κ.λπ.). Το είδος των χρωμάτων που επιλέγονται και ο τρόπος χρήσης τους στα κτίρια, όπως αποτυπώνεται στον οικισμό, λειτουργεί αρνητικά γιατί δεν διέπεται από κανόνες αισθητικής.

#### ▪ Εξοπλισμός κτιρίων.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και η αλλαγή του τρόπου ζωής εισάγουν νέα στοιχεία στα κτίρια, όπως οι φωτεινές πινακίδες από πλαστικό και οι μεγάλων διαστάσεων πινακίδες που αναρτώνται σε μεταλλικό σκελετό, οι κεραίες τηλεόρασης, τα δορυφορικά πιάτα, τα κλιματιστικά μηχανήματα, τα καλώδια ρεύματος, οι υφασμάτινες τέντες σκίασης κ.λπ. Η έλλειψη κανόνων τοποθέτησης των στοιχείων αυτών στα κτίρια (η πρόβλεψη του τρόπου τοποθέτησής τους μπορεί να γίνει από το στάδιο του σχεδιασμού) οδηγεί σε πολύ σημαντική αισθητική υποβάθμιση της ποιότητας του κτισμένου περιβάλλοντος, ανεξάρτητα από το αν αυτό είναι παραδοσιακό ή σύγχρονο. Στη νομοθεσία δεν υπάρχουν κανόνες εγκατάστασης των στοιχείων αυτών, τα οποία τοποθετούνται τόσο σε σύγχρονα όσο και σε υφιστάμενα παραδοσιακά κτίρια.

- **Δημόσιος χώρος.**

Στην τοπική παράδοση ο δημόσιος χώρος αντιμετωπιζόταν ως ζωτικό στοιχείο του οικισμού και αυτό διαβάζονταν στον τρόπο διαμόρφωσης του. Σταδιακά, η λειτουργία του δημόσιου χώρου υποβαθμίζεται, κυρίως ως απόρροια της αλλαγής του τρόπου ζωής. Για παράδειγμα, η πλατεία αποτελούσε τον, κατεξοχήν, χώρο της κοινωνικής ζωής του οικισμού (στην παραδοσιακή κοινωνία). Ο σύγχρονος τρόπος ζωής έκλεισε τους κατοίκους περισσότερο μέσα στα σπίτια, περιόρισε σημαντικά τις κοινωνικές εκδηλώσεις (χοροί, πανηγύρια κ.λπ.) και δημιούργησε νέους χώρους απορρόφησης της κοινωνικής δραστηριότητας (καφέ, ταβέρνες κ.λπ.). Έτσι, περιορίστηκε ο ρόλος της πλατείας στην κοινωνική ζωή. Παράλληλα, η χρήση του αυτοκινήτου υποβάθμισε την ποιότητα του δημόσιου χώρου (χρησιμοποίηση ελεύθερου χώρου ως χώρου στάθμευσης, περιορισμός της ελεύθερης κίνησης των πεζών, περιορισμός του ελεύθερου χώρου, των παιδιών, για παιχνίδι). Επομένως, ο δημόσιος χώρος έχασε μέρος της σημασίας και της αξίας του.

Η αδυναμία της νομοθεσίας, σε ότι αφορά το δημόσιο χώρο, έγκειται στο ότι αυτός δεν αντιμετωπίζεται ως τμήμα του οικισμού που χρήζει σχεδιασμού. Ορίζονται οι επιφάνειες που αποτελούν δρόμους ή ελεύθερους χώρους (πάρκο, παιδική χαρά κ.λπ.) χωρίς όμως αυτοί οι χώροι να σχεδιάζονται. Έτσι, δεν υπάρχει σχεδιασμός των δρόμων, των πεζοδρομίων, των ελεύθερων χώρων, της οριοθέτησης των κινήσεων (οχημάτων και πεζών), του εξοπλισμού του χώρου (πινακίδες, καθιστικά, φωτισμός, κάδοι απορριμμάτων, τηλεφωνικοί θάλαμοι, χώροι πληροφόρησης επισκεπτών κ.λπ.), των χώρων στάθμευσης, της φύτευσης και όλων των στοιχείων που συνθέτουν το δημόσιο χώρο του οικισμού. Επίσης, δεν υπάρχει μέριμνα για την διατήρηση της υφιστάμενης δομής του οικισμού στοιχείο που εντάσσεται στο γενικό πλαίσιο αδιαφορίας, της νομοθεσίας, για την προστασία της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης. Έτσι, η παλιά μορφή του δημόσιου χώρου του οικισμού διατηρείται, τελικά, εκεί όπου δεν δημιουργείται ανάγκη αλλαγής της.

- **Νέες χρήσεις.**

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής, προφανώς, δημιουργεί νέες ανάγκες οι οποίες πρέπει είτε να στεγαστούν σε υφιστάμενα κτίρια είτε σε νέα. Η δημιουργία νέων κτιρίων για την κάλυψη χρήσεων που δεν υφίστανται στην παράδοση (π.χ. χώροι άθλησης, πισίνες, συνεργεία αυτοκινήτων, χώροι στάθμευσης οχημάτων) με τις δυνατότητες που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική αλλοίωση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του χώρου. Τα πολύ μεγάλα ανοίγματα σε ισόγεια πολυκατοικιών στο κέντρο του οικισμού (στέγαση βουλκανιζατέρ, αποθηκών ή χώρων στάθμευσης), το κτίριο του γυμναστηρίου και ορισμένα κτίρια ξενοδοχείων αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της αλλοίωσης αυτής. Το αυτοκίνητο, ως νέα χρήση, έχει μεταβάλει τόσο τον τρόπο λειτουργίας του δημόσιου χώρου όσο και τον τρόπο κατασκευής του (αντικατάσταση πέτρινων δρόμων με άσφαλτο).

Στοιχείο που συμβάλει, επίσης, στην ριζική αλλαγή του τρόπου δόμησης του οικισμού, σε σχέση με την τοπική παράδοση και δεν σχετίζεται άμεσα με τη νομοθεσία είναι η αλλαγή του κοινωνικού πλαισίου παραγωγής της κατοικίας. Η κατοικία, ως δημιούργημα με βάση τις ανάγκες της οικογένειας και ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας παραγωγής, στην οποία υπάρχει συνεργασία μεταξύ κατασκευαστή και ιδιοκτήτη μετατρέπεται σε απρόσωπο προϊόν μιας αγοράς. Η κατοικία



δεν παράγεται πλέον ως εξειδικευμένο προϊόν, για συγκεκριμένους χρήστες, αλλά απευθύνεται σε ένα ενιαίο είδος χρήστη. Την κατασκευή αναλαμβάνει κάποιος εργολάβος, σκοπός του οποίου είναι, συνήθως, η μεγιστοποίηση του κέρδους από την πώλησή της. Στην κατεύθυνση αυτή, οι μέγιστοι επιτρεπόμενοι όροι δόμησης είναι δεδομένο ότι εξαντλούνται, αφού η μη εξάντλησή τους περιορίζει το κέρδος ενώ και το αρκετά άκαμπτο περίγραμμα κτιρίου που προκύπτει από τη νομοθεσία (αποστάσεις από όρια, ύψη, ποσοστό κάλυψης κ.λπ) δεν αφήνει ιδιαίτερα περιθώρια δημιουργίας. Έτσι, προκύπτουν πανομοιότυπες κατασκευές και καταργείται το στοιχείο της ιδιαιτερότητας κάθε κατασκευής, το τόσο χαρακτηριστικό της αρχιτεκτονικής παράδοσης.

Με την κήρυξη του οικισμού ως παραδοσιακού τίθεται σε ισχύ νέα νομοθεσία, στόχος της οποίας είναι η προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η κριτική, ως προς τη συγκεκριμένη νομοθεσία, έγκειται σε δύο βασικές της συνιστώσες, σε ότι αφορά στο θεωρητικό της πλαίσιο:

α. Τίθεται σε εφαρμογή μια νομοθεσία, η οποία υιοθετεί ενιαίους όρους δόμησης για όλους τους χαρακτηρισμένους παραδοσιακούς οικισμούς της Ελλάδας. Η υιοθέτηση ενιαίων όρων δόμησης παντού έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία ενός ενιαίου τύπου κατοικίας, για τις ορεινές περιοχές, και ενός ενιαίου τύπου για τις νησιωτικές ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής.

β. Στο Μέτσοβο (αλλά και σε άλλες περιοχές) η νομοθεσία τίθεται σε ισχύ μετά από τρεις, περίπου, δεκαετίες οικοδομικής δραστηριότητας βάση των προηγούμενων ΓΟΚ. Δηλαδή, έχει συντελεστεί ήδη μία σημαντική αλλοίωση της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, η οποία δεν λαμβάνεται υπόψη στη νέα νομοθεσία. Πέρα από τους όρους δόμησης που αρχίζουν να ισχύουν για τα μετά το '78 κτίρια, κρίνεται ότι στο πλαίσιο της προστασίας της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής θα έπρεπε, αφενός να ληφθούν μέτρα ανάπλασης των κτιρίων που κτίστηκαν στη βάση των προηγούμενων ΓΟΚ, αφετέρου να ληφθούν μέτρα προστασίας, αποκατάστασης, επανάχρησης και ανάδειξης των υφιστάμενων παραδοσιακών κτιρίων (το Μέτσοβο διαθέτει αρκετά παραδοσιακά κτίρια τα οποία μένουν σε αχρησία και εγκατάλειψη).

Πιο συγκεκριμένα οι αρνητικές επιπτώσεις της νομοθεσίας σε ότι αφορά στην προστασία της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης εντοπίζονται στις εξής παραμέτρους, για τις επιμέρους διατάξεις της:

- **Ως οικοδομικό σύστημα ορίζεται το των πτερύγων. Το μέγιστο ποσοστό κάλυψης είναι 50% σε όλο τον οικισμό και κατ' εξαίρεση μέχρι και 60% στο κέντρο του οικισμού.** Η συγκεκριμένη διάταξη αντιμετωπίζει τον οικισμό ως ένα ενιαίο, δομικά, σύνολο. Δεν αναγνωρίζει τις επιμέρους ιδιαιτερότητες και διαφορετικές ανάγκες, ανά ενότητα του οικισμού, με αποτέλεσμα να καταργεί τη διαφορετική πυκνότητα ανά γειτονιές απόρροια της οποίας ήταν η υφιστάμενη σχέση κενών και πλήρων που αποτελούσε στοιχείο της τοπικής φυσιογνωμίας. Έτσι, ενδέχεται να προκύπτουν μικροί και αποκομμένοι ελεύθεροι χώροι, οι οποίοι αφενός να μη μπορούν να αξιοποιηθούν (σε αντίθεση με τον εξαιρετικά ζωτικό χώρο της αυλής στην παραδοσιακή κατοικία), αφετέρου να διασπών πλήρως την υφιστάμενη παραδοσιακή δομή.

- **Ορισμός μέγιστων υψών των κτιρίων 7,5μ. ή το πολύ 10μ. λόγω κλίσης εδάφους. Μέγιστος αριθμός ορόφων 2.** Η διάταξη εξετάζει κάθε κτίριο χωριστά ανεξάρτητα από τα διπλανά

του, με αποτέλεσμα να μην διερευνάται η συνολική εικόνα του χώρου ως προς τη διαμόρφωση των τελικών υψών των κτιρίων. Επιπλέον, η δημιουργία μόνο διώροφων κτιρίων, σε όλη την έκταση του οικισμού, καταργεί την ποικιλία των υψών και τις αναλογίες ψηλών – χαμηλών κτιρίων που υπήρχαν στην τοπική παράδοση.

- **Πρόβλεψη για απόσταση 4μ. από την πλαϊνή πλευρά του οικοπέδου και 3μ. από την πρόσοψη.** Η συγκεκριμένη διάταξη αντιμετωπίζει την τοποθέτηση κάθε κτιρίου αποκομμένη από τα διπλανά του, γεγονός που οδηγεί σε αστοχίες στη συνολική διαμόρφωση του χώρου. Το φαινόμενο των τυφλών πλαϊνών τοίχων αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ενώ και η αντιμετώπιση του χώρου συνολικά θα μπορούσε να δημιουργήσει ενότητες ωφέλιμων ελεύθερων χώρων και όχι κατακερματισμένα τμήματα αυτού.

- **Πρόβλεψη για περιμετρική προεξοχή της στέγης η επικάλυψη της οποίας δέον να γίνεται με σχιστολιθικές πλάκες ή κεραμίδια ή ξύλινες ειδικές πλάκες τεμαχιδίων και κατά τα παραδοσιακά πρότυπα.** Η πρόβλεψη για την περιμετρική προεξοχή της στέγης συχνά αναιρείται, στην πράξη, εξαιτίας του τρόπου τοποθέτησης του κτίσματος στο οικόπεδο, κάτι που δεν αντιμετωπίζεται από τη νομοθεσία. Το υλικό επικάλυψης της στέγης είναι προαιρετικό, χωρίς ωστόσο να γίνεται διάκριση ανά είδος κτιρίου (παραδοσιακό ή σύγχρονο, ιδιωτικό ή δημόσιο κ.λπ) ή ανά ενότητα του οικισμού. Εξαιτίας, κυρίως, του αυξημένου κόστους κατασκευής της στέγης με σχιστόπλακα αλλά και λόγω των δυνατοτήτων των νέων υλικών (πιο ελαφρά από τη σχιστόπλακα και, άρα, λιγότερη επιβάρυνση της κατασκευής, ευκολία εύρεσης/μεταφοράς/κατασκευής των κεραμιδιών) σταδιακά η χρήση της σχιστόπλακας παραμερίστηκε και αντικαταστάθηκε από τη χρήση κόκκινων κεραμιδιών (βυζαντινού και γαλλικού τύπου κυρίως). Η αλλαγή του υλικού γίνεται αντιληπτή, κυρίως, στην από ψηλά θέαση του οικισμού (Εικ. 4.8). Έχει μεταβάλει ριζικά την τοπική φυσιογνωμία (το κεραμίδι δεν είναι άγνωστο στον ορεινό χώρο αλλά δεν συναντάται στην παράδοση της Ηπείρου) αλλά, σταδιακά, μοιάζει να αφομοιώνεται στον τόπο ή να δημιουργεί μια νέα παράδοση.

- **Οι εξωτερικοί τοίχοι δέον να κατασκευάζονται εκ λιθοδομής εμφανούς εξωτερικώς και απαραίτητως κατά τις προβαλλόμενες εις κοινήν θέαν όψεις (ΦΕΚ 214) και η τελική επεξεργασία των τελικών όψεων διαμορφώνεται κατά τα παραδοσιακά πρότυπα (ΦΕΚ 594).** Στον όροφο επιτρέπεται και η χρήση άλλων υλικών με την προϋπόθεση ότι εξωτερικά θα επενδύονται με ξύλινες σανίδες ή επίχρισμα (ΦΕΚ 214). Η διάταξη δεν ορίζει το είδος της πέτρας και τον τρόπο κατασκευής. Η μη ορθή, κατασκευαστικά, χρήση της πέτρινης επένδυσης στην εξωτερική τοιχοποιία έχει ως αποτέλεσμα να συναντάται το στοιχείο της «όρθιας κατασκευής δαπέδου». Επιπλέον, η πέτρα χρησιμοποιείται στην πλειονότητα των κτιρίων ως επένδυση (φλούδα) και όχι ως κατασκευαστικό στοιχείο (τοίχος). Σε αρκετές περιπτώσεις, παρατηρείται η διακοσμητική αντιμετώπιση των αρμών (χρώματα) και η χρησιμοποίηση πλακιδίων τοίχου αντί πέτρας. Η διάταξη είναι ελαστική ως προς την καλυπτόμενη επιφάνεια και έτσι η χρήση της πέτρας γίνεται, τελικά, υποχρεωτική μόνο στην πρόσοψη του ισόγειου. Οι υπόλοιπες όψεις του ισόγειου καθώς και όλο το υπόλοιπο τμήμα του κτιρίου μένει, συνήθως, χωρίς πέτρινη τοιχοποιία. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι όψεις ενός κτιρίου (πλην της κύριας) δεν καλύπτονται με πέτρα, σε αναμονή των κτιρίων που πρόκειται να κτιστούν στα γύρω οικόπεδα, σε επαφή. Εντούτοις, πολλά οικόπεδα μένουν άκτιστα για χρόνια με αποτέλεσμα η εικόνα των μη επενδυμένων με πέτρα τοίχων να χαρακτηρίζει, τελικά, το σύνολο του

οικισμού. Ο όρος σε κοινή θέα όψεις είναι ασαφής – όλες οι όψεις είναι σε κοινή θέα όταν το κτίριο είναι ελεύθερο. Στον όροφο επιτρέπεται η μη χρήση πέτρας (σε αντίθεση με την τοπική παράδοση) ενώ η δυνατότητα χρησιμοποίησης ξύλου ή επιχρίσματος οδηγεί μονοσήμαντα στο δεύτερο, λόγω κόστους (ωστόσο και οι δύο τεχνικές κατασκευής εμφανίζονται στην τοπική παράδοση). Εξαιτίας των μη σαφών προδιαγραφών σχετικά με το είδος και τον τρόπο κτισίματος της πέτρας, το αποτέλεσμα είναι η εξαιρετικά μεγάλη ποικιλία πέτρινων επενδύσεων (τρόπος, χρώμα και υφή υλικού) που συμβάλει, τελικά, στην υποβάθμιση της τοπικής φυσιογνωμίας, η οποία χαρακτηρίζεται από ένα συγκεκριμένο είδος σκουρόχρωμης πέτρας. Η υποχρέωση διαμόρφωσης των όψεων «κατά τα παραδοσιακά πρότυπα» είναι μάλλον ασαφής, εφόσον στην πράξη οι διαμορφωμένες όψεις απέχουν πολύ από την τοπική παράδοση αλλά και δεν μπορούν να ανταποκρίνονται σ' αυτή, εφόσον έχει μεταβληθεί η τυπολογία της κάτοψης.

▪ **Η κατασκευή εξωστών επιτρέπεται μόνο αν αποτελεί τον κανόνα στις οικοδομές του άμεσου περιβάλλοντος. Και ως προς τα υλικά, τον τρόπο κατασκευής και το χρώμα πρέπει να προσαρμόζεται στα παραδοσιακά πρότυπα.** Η διάταξη αυτή ισχύει από το 1978 και μετά. Μέχρι τότε, στο Μέτσοβο, η οικοδομική δραστηριότητα των προηγούμενων δεκαετιών έκανε την ύπαρξη εξωστών κανόνα (δεν διευκρινίζεται, καταρχήν, αν ο όρος «οικοδομές» αναφέρεται στις παραδοσιακές). Στην τοπική παράδοση οι εξώστες είναι εξαιρετικά περιορισμένοι και, όταν υπάρχουν, καταλαμβάνουν πολύ μικρό τμήμα της όψης. Αντίθετα, συναντάται η κλειστή προεξοχή. Στην πράξη, κατασκευάζονται εξώστες που δεν ακολουθούν τα παραδοσιακά πρότυπα. Το στοιχείο αυτό απορρέει και από το γεγονός ότι ο εξώστης δεν είναι ένα στοιχείο της όψης – προκύπτει από τη διάταξη και λειτουργία των εσωτερικών χώρων. Εφόσον δεν ακολουθείται η παραδοσιακή τυπολογία, η δημιουργία εξωστών «κατά τα παραδοσιακά πρότυπα» δεν μπορεί να είναι εφικτή. Η εισαγωγή του στοιχείου των εξωστών, δεδομένων των σύγχρονων αναγκών, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με ιδιαίτερη μέριμνα και μελέτη του τρόπου ένταξής του στα κτίρια. Επιπλέον, σε πολλά κτίρια παρατηρείται το κλείσιμο των εξωστών και των ημιυπαιθρίων χώρων με κατασκευές από αλουμίνιο ή πλαστικό, στοιχείο που συμβάλει περαιτέρω στην υποβάθμιση της ποιότητας του κτισμένου περιβάλλοντος.

▪ **Η χρήση τεντών επιτρέπεται μόνο στα ισόγεια, με την έγκριση της ΕΠΑΕ.** Η υφιστάμενη κατάσταση, ως προς τη χρήση των τεντών (χρώματα, υλικό, μορφή κ.λπ) αν έχει προκύψει με την έγκριση της ΕΠΑΕ εγείρει ισχυρές επιφυλάξεις ως προς την αποτελεσματικότητα της επιτροπής.

▪ **Τα υαλοστάσια δέον να είναι ξύλινα. Τα κουφώματα προσαρμόζονται στα παραδοσιακά πρότυπα.** Η επιτόπια έρευνα αναδεικνύει εκτεταμένη χρήση κουφωμάτων αλουμινίου και καμιά, σχεδόν, προσαρμογή των κουφωμάτων στα παραδοσιακά πρότυπα, τα οποία πρέπει, επιπλέον, να διερευνηθούν και να καταγραφούν/αποτυπωθούν.

▪ **Προτείνεται «δέον» η κατασκευή συνεχών περιμετρικών σενάζ ξύλινων ή από σκυρόδεμα (ορισμένου πάχους) στο ύψος των ποδιών των εξωτερικών κουφωμάτων.** Η συγκεκριμένη διάταξη, έτσι όπως τίθεται, επιδιώκει τη χρήση του συγκεκριμένου στοιχείου ως διακοσμητικού, σε μίμηση της παράδοσης. Ωστόσο, τα ξύλινα σενάζ ήταν κατασκευαστικό στοιχείο στατικής ενίσχυσης του κτιρίου, ανά ορισμένη απόσταση σε όλο το ύψος της περιμετρικής τοιχοποιίας (στην τοπική παράδοση). Η εφαρμογή της διάταξης αυτής έχει οδηγήσει στην κατά βούληση τοποθέτηση των

σενάζ, σε πολλά κτίρια, και έτσι χάνεται και η λειτουργία τους ως στοιχείων αναφοράς στην τοπική παράδοση.

- **Απαγορεύεται στα εξωτερικά επιχρίσματα η χρήση άλλου χρώματος παρά του λευκού.**

Από την επιτόπια έρευνα αναδεικνύεται ότι η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται πάντα ενώ και η ορθότητά της πρέπει να επανεξετασθεί, δεδομένου ότι η χρήση χρώματος δεν είναι ξένη στην τοπική παράδοση. Εντούτοις, κανόνες επιλογής χρωμάτων πρέπει να υφίστανται.

- **Σιδηρά κιγκλιδώματα επιτρέπονται, αποκλειστικά μαύρου χρώματος και αποκλειστικά για χρήση ασφαλείας (πόρτες, παράθυρα). Όλα τα υπόλοιπα πρέπει να είναι ξύλινα.** Η επιτόπια έρευνα έδειξε ευρεία χρήση σιδηρών κιγκλιδωμάτων σε εξώστες, σε διάφορα χρώματα (μαύρο, λευκό, κίτρινο, γκρι κ.λπ). Η διάταξη κρίνεται ότι πρέπει να επανεξετασθεί συνολικά.

- **Απαγορεύεται απολύτως η εγκατάσταση φωτιστικών επιγραφών και διακοσμητικών πινακίδων. Η ανάρτηση μη φωτεινών πινακίδων στις προσόψεις καταστημάτων επιτρέπεται μετά από έγκριση της ΕΠΑΕ.** Η επιτόπια έρευνα αναδεικνύει σαφή παραβίαση της διάταξης, η οποία εξάλλου ευθύνεται σημαντικά για την συνολική αισθητική αλλοίωση του οικισμού. Η υφιστάμενη κατάσταση με τις πινακίδες των καταστημάτων έχει προκύψει είτε με την έγκριση της ΕΠΑΕ είτε παράνομα. Σε κάθε περίπτωση κρίνονται αναποτελεσματικοί οι υφιστάμενοι ελεγκτικοί μηχανισμοί.

- **Κτίρια επαγγελματικών χώρων κατασκευάζονται με την έγκριση της ΕΠΑΕ. Κάθε έργο στο δημόσιο χώρο αλλά και κάθε έργο (κτίριο κ.λπ) απαιτεί την έγκριση της ΕΠΑΕ.** Η υφιστάμενη συνολική κατάσταση του οικισμού δημιουργεί ισχυρή αμφισβήτηση του ρόλου της ΕΠΑΕ.

Οι βασικές αδυναμίες της προηγούμενης νομοθεσίας (μέχρι το '78) σε ότι αφορά στον τρόπο αντιμετώπισης των κτιρίων αλλά και του δημόσιου χώρου εξακολουθούν να υφίστανται. Η νέα νομοθεσία δεν αντιμετωπίζει τον οικισμό ως σύνολο (με ότι αυτό συνεπάγεται στην αρχιτεκτονική του). Διαφοροποιείται, από την προηγούμενη, σε αποσπασματικά επιμέρους στοιχεία, μορφολογικά, σε μια προσπάθεια μεταφοράς, στα σύγχρονα κτίρια, μιας (όχι καλής) απομίμησης μεμονωμένων στοιχείων της παράδοσης. Χαρακτηρίζεται, εντούτοις, από μία λαθεμένη ανάγνωση των στοιχείων της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, η οποία πρέπει να απορρέει και από την προσπάθεια ορισμού ενιαίων όρων δόμησης, στο σύνολο των χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών. Προφανώς, στο πλαίσιο αυτό, οι επιμέρους τοπικές ιδιαιτερότητες χάνονται ενώ το τελικό αποτέλεσμα δημιουργεί έναν τύπο κτιρίου που δεν εντάσσεται, τελικά, στην παράδοση καμίας περιοχής.

Βασικό στοιχείο της τοπικής παράδοσης ήταν η σχέση των κτιρίων με το κλίμα, κάτι που δεν λαμβάνεται υπόψη σε καμία νομοθεσία. Έτσι, για παράδειγμα, ο προσανατολισμός του κτιρίου που ήταν καθοριστικό στοιχείο στην παραδοσιακή κατασκευή, συμφιλίωνε το κτίριο με το κλίμα και οδηγούσε σε συγκεκριμένα μορφολογικά χαρακτηριστικά (προεξοχές, θέση του κτιρίου στο οικόπεδο, θέση, μέγεθος, σχήμα και αριθμός ανοιγμάτων, διάρθρωση χώρων κ.λπ) δεν λαμβάνεται υπόψη στα σύγχρονα κτίρια. Εκτός από τα ιδιαίτερα μορφολογικά στοιχεία της τοπικής παράδοσης που χάνονται, ο μη σχεδιασμός των νέων κτιρίων με γνώμονα τις τοπικές κλιματικές συνθήκες δημιουργεί αυξημένες ενεργειακές ανάγκες και οδηγεί στη χρήση στοιχείων όπως τα κλιματιστικά μηχανήματα.

Τόσο η αρχική νομοθεσία (μέχρι το '78) όσο και κυρίως η μετέπειτα δεν αντιμετωπίζουν το θέμα της προστασίας και ανάδειξης των υφιστάμενων παραδοσιακών κτιρίων του οικισμού. Έτσι, πολλά αφήνονται να καταρρεύσουν και άλλα έχουν υποστεί επεμβάσεις που αλλοιώνουν τα αρχιτεκτονικά τους χαρακτηριστικά (Εικ. 4.9). Επιπλέον, η απουσία του σχεδιασμού του δημόσιου χώρου, από τη νομοθεσία, έχει οδηγήσει στην πρόχειρη αντιμετώπισή του με μεμονωμένες επεμβάσεις σύμφωνα με τις επιλογές της εκάστοτε Δημοτικής αρχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο χώρος της πλατείας και ο τρόπος κατασκευής των πέτρινων καλντεριμιών (Εικ. 10).

Οι δύο διαφορετικές περίοδοι οικοδόμησης του οικισμού ('50 – '80 και '80 μέχρι σήμερα) αποτυπώνονται διακριτά στο κτισμένο περιβάλλον του. Στις εικόνες που ακολουθούν παρουσιάζονται ορισμένα κτίρια, ενδεικτικά κάθε μιας περιόδου. Τα κτίρια που παρουσιάζονται στις εικόνες 4.1 – 4.4 είναι χαρακτηριστικά της πρώτης περιόδου και τα κτίρια που παρουσιάζονται στις εικόνες 4.5 – 4.7 της δεύτερης.



Εικ. 4.1. Άποψη της κύριας οδικής αρτηρίας του οικισμού. Δεξιά, το κτίριο του ταχυδρομείου, αποτέλεσμα εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας, όπως και τα κτίρια αριστερά, που στεγάζουν χρήσεις αναψυχής, εμπορίου και κατοικίας. Το είδος των κτιρίων, η ασφαλτοστρωμένη οδός, η έλλειψη πεζοδρομίων, η κολόνα φωτισμού αποτελούν εικόνα χαρακτηριστική οποιουδήποτε ελληνικού αστικού τοπίου. Επιπλέον, σημαντική αισθητική αλλοίωση επιφέρουν οι ταμπέλες που τοποθετούνται πάνω στα κτίρια, οι τέντες σκίασης και ο εξοπλισμός του περιπτέρου (ομπρέλα θαλάσσης, ψυγεία παγωτών/αναψυκτικών, πλαστικοί κάδοι απορριμμάτων) (φωτογραφίες: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.2. Διώροφο κτίριο, ημιτελές, για πολλά χρόνια. Η επιλογή των χρωμάτων στην τοιχοποιία, οι ταμπέλες, τα γράμματα στην όψη του κτιρίου, τα υλικά των κουφωμάτων και η εμφανής ημιτελής κατασκευή από σπλισμένο σκυρόδεμα σφραγίζουν, αρνητικά, την εικόνα του οικισμού. Το φαινόμενο πολλά κτίρια να παραμένουν ημιτελή για χρόνια (ανεξάρτητα από τις αιτίες του) αποτελεί σημαντικό παράγοντα αλλοίωσης της ποιότητας της τοπικής φυσιογνωμίας. Η εικόνα των άδειων, μισοτελειωμένων κατασκευών, αρκετές από τις οποίες φθείρονται στο χρόνο, διαμορφώνει, τελικά, τη συνολική εικόνα του οικισμού (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.3. Τυπικό διώροφο κτίριο, αστικού τύπου, με κλειστό ισόγειο κατάστημα και εξώστες στους ορόφους. Η τοποθέτηση πέτρινης επένδυσης στο ισόγειο αποτελεί συνήθη, αποτυχημένη, προσπάθεια ένταξης του κτιρίου στην τοπική παράδοση. Η επιλογή των χρωμάτων, των υλικών των κουφωμάτων, του εξοπλισμού και, κυρίως, τα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του κτιρίου, το καθιστούν ως ασύμβατο με το τοπικό κτισμένο περιβάλλον (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).





Εικ. 4.4. Κτίρια κατά μήκος της κεντρικής οδικής αρτηρίας. Τετραώροφο κτίριο με κλειστό ισόγειο (πίσω αριστερά) που στεγάζει ξενοδοχείο. Μεγάλο σε όγκο και εμβαδόν, ασύμβατο με την τοπική κλίμακα. Σε επαφή με αυτό, κτίριο διώροφο (μπροστά) που παραμένει ημιτελές για οκτώ και πλέον χρόνια. Ο εμφανής σκελετός σπλισμένου σκυροδέματος συμβάλει καθοριστικά στην αλλοίωση της τοπικής φυσιογνωμίας. Η τοποθέτηση ταμπελών στο κτίριο εντείνει το πρόβλημα. Επιπλέον, η απουσία πεζοδρομίων και η κατάληψη του χώρου από τα αυτοκίνητα δυσχεραίνει την κίνηση των πεζών, κατά μήκος του δρόμου και αναδεικνύει την έλλειψη μέριμνας σχεδιασμού του.



Εικ. 4.5. Κτίριο με πολύ μεγάλο εμβαδόν και όγκο (πίσω), εκτός κλίμακας του οικισμού, το οποίο παραμένει ημιτελές για τουλάχιστον επτά χρόνια, ήδη. Τριώροφο κτίριο (μπροστά) του οποίου το ισόγειο (τμήμα του) έχει επενδυθεί με πέτρα, στην κύρια όψη δημιουργούνται εξώστες και στη στέγη σοφίτα (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.6. Χαρακτηριστική περίπτωση κτιρίου του οποίου η πλαϊνή πλευρά μένει αδιαμόρφωτη, λόγω γειτνίασης με διπλανό οικόπεδο ενώ στη στέγη έχουν κατασκευαστεί φεγγίτες, στοιχείο ξένο με την τοπική παράδοση (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.7. Η χρήση της πέτρας μόνο στο ισόγειο δημιουργεί τον χαρακτηριστικό διαχωρισμό του κτιρίου σε δύο «ζώνες», του ισογείου και του με λευκό επίχρισμα ορόφου. Χαρακτηριστικές και οι εμφανείς ξυλοδεσιές, οι οποίες επειδή δεν προκύπτουν, πια, ως κατασκευαστικό στοιχείο τοποθετούνται διακοσμητικά και κατά βούληση. Επιμέρους στοιχεία (τρόπος κατασκευής πέτρας, ανοίγματα ισογείου και κινέζικα διακοσμητικά) αποτελούν χαρακτηριστικά της προσωπικής πρωτοβουλίας του ιδιοκτήτη. Ο σύγχρονος τρόπος κατασκευής αναιρεί τη διαφοροποίηση του υλικού (ίδια, κατασκευαστικά, η τοιχοποιία ισογείου και ορόφου) (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).





Εικ. 4.8. Άποψη του οικισμού από ψηλά. Η επικράτηση της κεραμοσκεπής έχει αντικαταστήσει την σχιστόπλακα, η οποία συναντάται περιορισμένα μέσα στον οικισμό (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.9. Παραδοσιακή κατοικία, η οποία έχει υποστεί μεταγενέστερες προσθήκες που αλλοιώνουν τα αρχιτεκτονικά της χαρακτηριστικά (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.10. (αριστερά): Σύγχρονο μονοπάτι. Ο σύγχρονος τρόπος κατασκευής των καλντεριμιών ακολουθεί τον τρόπο κατασκευής δαπέδου πλατείας, χωρίς να υπάρχει πρόβλεψη για την προστασία από την ολισθηρότητα (χιόνι και βροχή) και τη διοχέτευση του νερού (λούικια). Επιπλέον, ως αποτέλεσμα κακής απομίμησης της τοπικής παράδοσης δημιουργούνται οριζόντιες λωρίδες με κομμάτια μαρμάρου, οι οποίες δεν έχουν καμία λειτουργική χρησιμότητα (οι αντίστοιχες, στο παραδοσιακό καλντερίμι, ήταν τοποθετημένες σε συγκεκριμένες αποστάσεις και με ορισμένο τρόπο κατασκευής ώστε να συγκρατούν ανθρώπους και ζώα στην κίνησή τους σε κλίση και ολισθηρό έδαφος). Οι αποστάσεις των σύγχρονων αυτών λωρίδων είναι μάλλον τυχαίες, στοιχείο που αναδεικνύεται όταν κανείς περπατήσει, ειδικά σε ορισμένα μονοπάτια (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο) (δεξιά): Παραδοσιακή κατασκευή μονοπατιού (φωτογραφία: Χαρίσης, 1995).

Η προσέγγιση του κτισμένου περιβάλλοντος του Μετσόβου με στόχο την προστασία της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής του παράδοσης και φυσιογνωμίας αλλά και την αρχιτεκτονική του εξέλιξη απαιτεί έναν ριζικά διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης των κτιρίων, του δημόσιου χώρου και του οικισμού ως σύνολο. Ορισμένες μελέτες κινούνται σ' αυτή την κατεύθυνση (Λέκκα 2012, Σαρρή 2012, Παπαδά 2011, Μαχαιρά 2011) αντιμετωπίζοντας επιμέρους χωρικά ζητήματα του οικισμού. Η μελέτη και η κατανόηση της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης και η διερεύνηση των δυνατοτήτων αξιοποίησης της σύγχρονης τεχνολογίας αποτελούν βασικούς άξονες επαναπροσέγγισης του τρόπου αντιμετώπισης του κτισμένου περιβάλλοντος του Μετσόβου. Η θέσπιση συγκεκριμένων όρων δόμησης κρίνεται απαραίτητη. Εντούτοις, η διερεύνηση και παρουσίαση συγκεκριμένων προτάσεων στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης της υφιστάμενης αλλοίωσης του κτισμένου περιβάλλοντος του οικισμού ξεφεύγει από τα όρια της εργασίας αυτής.



#### 4.3 Συρράκο: Υφιστάμενη κατάσταση και παράγοντες αλλοίωσης της τοπικής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας

Το Συρράκο αποτελεί οικισμό δεύτερης κατοικίας. Στον οικισμό υπάρχουν περίπου 200 σπίτια και κατοικούν, περίπου, 300 οικογένειες. Κύρια χρήση είναι η κατοικία ενώ, παράλληλα, λειτουργούν πέντε ξενώνες, δύο ταβέρνες και δύο καφέ. Το 1975 ο οικισμός του Συρράκου κηρύσσεται αρχαιολογικός χώρος (929 ΦΕΚ τ. Β'/1975) (Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων). Το 1978 ο οικισμός χαρακτηρίζεται ως «Παραδοσιακός οικισμός» και ισχύουν οι όροι δόμησης που ορίζει το Γενικό Διάταγμα Παραδοσιακών Οικισμών (Π.Δ. 13-11-78, ΦΕΚ 594 Δ/1978).

Τη δεκαετία του '70, περίπου, ο οικισμός εγκαταλείπεται. Η σύγχρονη ανοικοδόμηση του Συρράκου ξεκινά κατά τη δεκαετία του '80 – '90 περίπου, οπότε οι κάτοικοι επιστρέφουν και επισκευάζουν τα παλιά τους σπίτια, κυρίως, ή κτίζουν νέα. Ανεξαρτήτως της υφιστάμενης νομοθεσίας (σύμφωνα με τοπικές προφορικές μαρτυρίες) η ανακατασκευή των σπιτιών αλλά και του δημόσιου χώρου του οικισμού γίνεται στα χνάρια της τοπικής παράδοσης. Τα παλιά σπίτια έχουν υποστεί σημαντικές ζημιές (κατάρρευση τμημάτων τοιχοποιίας, κατάρρευση στεγών, κάψιμο και σάπισμα ξύλων κ.λπ) αλλά σημαντικό τμήμα τους διατηρείται. Αξιοποιούνται τα υπάρχοντα υλικά που βρίσκονται σε καλή κατάσταση και τα άχρηστα αντικαθίστανται με νέα<sup>78</sup> (πέτρα και ξύλο). Στα παλιά κτίρια, δε γίνεται χρήση σύγχρονων υλικών (μπετόν, τούβλο, πλαστικό κ.λπ), με λίγες εξαιρέσεις, ενώ σε όλες σχεδόν τις στέγες χρησιμοποιείται σχιστόπλακα. Σε αυτό συμβάλουν και οι κρατικές επιδοτήσεις (ορισμένου ύψους), οι οποίες δίνονται για την ανακατασκευή των στεγών με σχιστόπλακα. Παράλληλα, την ίδια χρονική περίοδο Αλβανοί μετανάστες που διαμένουν στη γύρω περιοχή αξιοποιούνται ως εργατική δύναμη (Σμπόνιας, 2010). Τα φθηνά εργατικά χέρια σε συνδυασμό με τις επιδοτήσεις δίνουν την αναγκαία ώθηση και ο οικισμός ανακατασκευάζεται εξολοκλήρου. Το 1989 πλακοστρώνεται η κεντρική πλατεία του οικισμού<sup>79</sup> ενώ ένα χρόνο νωρίτερα είχε πλακοστρωθεί ο αυλόγυρος του Αγ. Νικολάου (η κεντρική εκκλησία) και μερικά χρόνια νωρίτερα, καλντερίμια μέσα στον οικισμό.

Το Συρράκο αποτελεί, σήμερα, έναν καλά διατηρημένο παραδοσιακό οικισμό. Ωστόσο, υπάρχουν στοιχεία που δεν ακολουθούν την τοπική παράδοση. Εντοπίζονται, κυρίως, στη χρήση υλικών όπως το αλουμίνιο (στη στέγη) και το πλαστικό (σε πινακίδες) ή στον τρόπο κατασκευής της πέτρας στην τοιχοποιία. Οι σύγχρονες κατασκευές δεν ακολουθούν την τοπική παράδοση αλλά σχεδόν «εξαφανίζονται» μέσα στο σύνολο, τουλάχιστον για ένα λιγότερο εκπαιδευμένο μάτι. Η διατήρηση της τοπικής αρχιτεκτονικής οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Ο οικισμός αποτελεί περιοχή δεύτερης κατοικίας και έτσι διαφοροποιούνται σημαντικά οι λειτουργικές ανάγκες των κατοίκων (σε σχέση με τη μόνιμη κατοίκηση). Τα αυτοκίνητα δεν εισέρχονται μέσα στον οικισμό κι έτσι μπορεί να διατηρηθεί άθικτη η δομή του. Η μη χρήση του αυτοκινήτου, για μικρό χρονικό διάστημα, κατά τη διάρκεια διακοπών είναι εφικτή, ειδικά όταν επιβάλλεται από ένα κτισμένο περιβάλλον όπως αυτό του Συρράκου. Η, μέχρι τώρα, περιορισμένη τουριστική δραστηριότητα ενδέχεται να έχει συμβάλει

<sup>78</sup> Σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στον οικισμό αποτυπώνεται η ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα πορεία ανακατασκευής του. Οι αφηγήσεις σχετικά με τον τρόπο μεταφοράς των υλικών και τον τρόπο εργασίας, μαστόρων και κατοίκων, αναδεικνύουν τις δυσκολίες αλλά και το μεράκι στο χτίσιμο του οικισμού (Σμπόνιας, 2010 και Γιαννακοπούλου, 2010).

<sup>79</sup> Με δωρεά των αδερφών Χολέβα (Μαντζίλας, 2004).

επίσης, εφόσον δε δημιουργεί συνεχώς νέες ανάγκες και πιέσεις. Οι νέες χρήσεις, τις οποίες δημιουργεί η τουριστική δραστηριότητα εντάσσονται ήδη ομαλά σε υφιστάμενα κτίρια ενώ και ο μικρός συνολικά αριθμός των ξενώνων μοιάζει να συγκρατεί τον τουρισμό στα όρια της φέρουσας ικανότητας του οικισμού. Η μη τήρηση της νομοθεσίας (λόγω της ιδιαιτερότητας του τρόπου ανακατασκευής του οικισμού), επίσης, συνέβαλε στην διατήρηση της τοπικής αρχιτεκτονικής.

Στις εικόνες που ακολουθούν αποτυπώνονται ορισμένα στοιχεία, που κρίνεται ότι αλλοιώνουν την τοπική αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία του Συρράκου, όπως προέκυψαν από την επιτόπια διερεύνηση.



Εικ. 4.11. Χρήση διακοσμητικής πέτρας σε διαφορετικό χρώμα (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.12. Φωτεινή πινακίδα στην πλατεία του οικισμού (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).



Εικ. 4.13. Σύγχρονα κτίρια με εξώστες. Τα κτίρια δεν εντάσσονται στην τοπική παράδοση αλλά ταυτόχρονα, εξαιτίας των υλικών κατασκευής τους κυρίως, μοιάζουν να «χάνονται» στο σύνολο (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).





Εικ. 4.14. Γενική άποψη τμήματος του οικισμού. Διακρίνονται ορισμένες στέγες με λαμαρίνα, προσθήκες σε παραδοσιακά κτίρια. Μεταγενέστερες κατασκευές δεν απορρέουν από τα χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης (προσθήκη με βεράντα στο κτίριο μπροστά από το οικοτροφείο), νέα κατοικία αριστερά του οικοτροφείου (με εξώστες) ενώ μικρές βοηθητικές κατασκευές τοποθετούνται, κατά βούληση, για την κάλυψη λειτουργικών αναγκών (μικρή κατασκευή με τούβλο) και αλλοιώνουν το σύνολο (φωτογραφία: Προσωπικό αρχείο).

Τα στοιχεία που εντοπίζονται στον οικισμό, κατά την επιτόπια έρευνα, και κρίνεται ότι αλλοιώνουν την παραδοσιακή του αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία είναι: Προσθήκες σε υφιστάμενα παραδοσιακά κτίρια, που προέκυψαν από την ανάγκη κάλυψης συγκεκριμένων αναγκών αλλά υλοποιήθηκαν χωρίς μέριμνα, συχνά, για την μη αλλοίωση των αρχιτεκτονικών στοιχείων του υφιστάμενου κτιρίου. Τέτοια είναι: Εξώστες και εξωτερικές σκάλες από σκυρόδεμα με μεταλλικά κιγκλιδώματα και βοηθητικοί χώροι προσκολλημένοι σε κάποια πλευρά του κτιρίου, από εμφανές τούβλο ή τσιμεντόλιθους και στέγαση με λαμαρίνα. Επιπλέον, στο άνω μέρος της εξωτερικής πέτρινης σκάλας, ορισμένων κτιρίων, τοποθετήθηκε μεταλλικό κιγκλίδωμα και η στέγη (κατεστραμμένη προφανώς) αντικαταστάθηκε από λαμαρίνα (και όχι σχιστόπλακα). Σε τμήματα ορισμένων στεγών κατοικιών έχει τοποθετηθεί λαμαρίνα, με αποτέλεσμα τη χαρακτηριστική μίξη λαμαρίνας – σχιστόπλακας. Οι νέες λειτουργικές ανάγκες αλλοιώνουν, σε ορισμένα κτίρια, βασικά στοιχεία τους: Παράθυρα κλείνονται με πέτρα (παραμένει εμφανές το ίχνος των παλιών) και ανοίγονται νέα, σε άλλες θέσεις, στοιχείο που μεταβάλλει τα αρχικά χαρακτηριστικά του κτιρίου. Επίσης, δημιουργούνται ορισμένες προσθήκες που μεταβάλλουν το αρχικό σχήμα του κτιρίου (π.χ.

κλείσιμο της ελεύθερης γωνίας σε κτίρια σχήματος Γ). Σε κάποια από αυτά, παρατηρείται και η δημιουργία χαγιατιού στον όροφο (προφανώς λόγω των νέων αναγκών και πιθανά ως προσπάθεια μίμησης του, αντίστοιχου, ισόγειου στοιχείου της παράδοσης). Ο τρόπος χρήσης της πέτρας στις νέες κατασκευές ή και στην αποκατάσταση των παλιών, είναι σε αρκετές περιπτώσεις εσφαλμένες (χρήση διαφορετικού είδους πέτρας που αλλοιώνει τη συνολική υφή και χρωματική ισορροπία, χρήση της πέτρας ως διακοσμητικό στοιχείο). Ορισμένες κατασκευές στον δημόσιο χώρο (πινακίδες) υποβαθμίζουν το σύνολο. Ωστόσο, είναι ελάχιστες και εύκολα αντικαταστάσιμες. Οριακά, τα υπέργεια καλώδια της ΔΕΗ αποτελούν, επίσης, ένα στοιχείο ξένο στο κτισμένο περιβάλλον του τόπου. Η υπογειοποίησή τους αποτελεί λύση. Γενικά, η αξιοποίηση του υπόγειου χώρου κρίνεται ότι μπορεί να λύσει συγκεκριμένα χωρικά ζητήματα στο Συρράκο (κάλυψη αναγκών που θα απαιτούν μεγάλη επιφάνεια). Εξάλλου, η δημιουργία ημιυπόγειων κατασκευών (τμήμα μέσα στη γη) τις προσαρμόζει ομαλά στο ανάγλυφο του εδάφους. Γενικά, η διερεύνηση των δυνατοτήτων αξιοποίησης του υπόγειου χώρου στις ορεινές περιοχές μπορεί να οδηγήσει σε αξιόλογα αποτελέσματα σύγχρονης προσέγγισής τους.

Οι σύγχρονες κατασκευές δεν ακολουθούν τα χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης και συμβάλλουν, περιορισμένα στην αλλοίωση της φυσιογνωμίας του συνόλου, κυρίως γιατί αποτελούν σημαντική μειοψηφία. Κινήθηκαν στη διατήρηση κάποιων στοιχείων (πολύ γενικών) και, κυρίως, των βασικών οικοδομικών υλικών και υλοποιήθηκαν στη βάση της εξυπηρέτησης των σύγχρονων αναγκών. Προφανώς, κατά τη διαδικασία αυτή χάθηκαν και οι ιδιαίτερες κατασκευαστικές λεπτομέρειες της τοπικής παράδοσης (φουρούσια κ.λπ).

Ο δημόσιος χώρος του οικισμού δεν κρίνεται ως αρνητικός. Οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν, κατά την ανακατασκευή του οικισμού, έγιναν σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του υφιστάμενου κτισμένου περιβάλλοντος. Επίσης, πολλά παραδοσιακά κτίρια, τα οποία αποκαταστάθηκαν, αποτελούν πολύ καλά παραδείγματα προστασίας και διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Όπως προέκυψε από την επιτόπια έρευνα η υφιστάμενη νομοθεσία δεν επηρέασε, ουσιαστικά, τον τρόπο ανοικοδόμησης του Συρράκου. Οι παλιές κατοικίες ανακατασκευάστηκαν, στην αρχική τους μορφή (και η νομοθεσία δεν εμπόδισε την ανάγκη κάλυψης νέων αναγκών με κατασκευές που αλλοιώνουν τα αρχικά χαρακτηριστικά). Οι σύγχρονες κατασκευές κτίστηκαν, στη βάση υιοθέτησης κάποιων πολύ γενικών στοιχείων της παράδοσης, όπως αυτά *διαβάστηκαν* από τον ιδιοκτήτη/κατασκευαστή κ.λπ. Ωστόσο, η υφιστάμενη νομοθεσία κρίνεται αρνητική, δεδομένου ότι ισχύει για το σύνολο των χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τοπικές ιδιαιτερότητες. Η εφαρμογή της θα μπορούσε να οδηγήσει στην κατασκευή σπιτιών, στο Συρράκο, με χαρακτηριστικά όπως αυτά εμφανίζονται στο Μέτσοβο. Στο Συρράκο, συγκεκριμένα, ιδιαίτερα πρέπει να αντιμετωπιστούν, και κατά περίπτωση, οι κατασκευές που κρίνεται ότι αλλοιώνουν τα τοπικά χαρακτηριστικά:

- α. Με επεμβάσεις αποκατάστασης σε ότι αφορά προσθήκες σε παραδοσιακές κατοικίες.
- β. Με επεμβάσεις ανασχεδιασμού σε ότι αφορά σύγχρονες κατασκευές.

Μέρος ενός σχεδίου συνολικής αποκατάστασης της φυσιογνωμίας του οικισμού πρέπει να είναι η επανακατασκευή των ξύλινων σανίδων, στα φουρούσια των παραθύρων, και η τοποθέτηση γλαστρών με λουλούδια (το κόστος μιας τέτοιας επένδυσης είναι μικρό και η αισθητική αναβάθμιση του οικισμού πολλαπλά μεγαλύτερη). Στην ίδια κατεύθυνση με ιδιαίτερη μέριμνα κρίνεται ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν όσες κατασκευές είναι ερειπωμένες. Εάν η πλήρης αποκατάστασή τους δεν είναι εφικτή μπορούν να προστατευθούν στατικά με ειδικά προσαρμοσμένες κατασκευές και να μείνουν ως έχουν (ερείπια), ως υπαίθριοι δημόσιοι χώροι. Αποτελούν εξαιρετικά παραδείγματα της τοπικής παράδοσης και, ενταγμένα στην κοινωνική ζωή, θα είναι, ταυτόχρονα, ανοιχτά μουσεία.

Στο πλαίσιο επαναπροσέγγισης του ζητήματος της νομοθεσίας, γενικά, κρίνεται σκόπιμη η θέσπιση όρων δόμησης διαφορετικών για κάθε έναν παραδοσιακό οικισμό. Η τοποθέτηση αυτή πηγάζει από το γεγονός ότι κάθε οικισμός διακρίνεται από ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά. Συνεπώς, η ίδια διαφοροποίηση οφείλει να διέπει και την αντίστοιχη νομοθεσία. Ειδικά στο Συρράκο, απαραίτητη κρίνεται, επιπλέον, η θέσπιση κανόνων πολεοδομικών (τρόπος επέκτασης του οικισμού, χωροθέτηση νέων χρήσεων) και σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξής του. Μια ενδεχόμενη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών μπορεί να οδηγήσει στην ανοικοδόμηση ξενώνων και χώρων αναψυχής, χρήσεις των οποίων η χωροθέτηση και το πλήθος αν δεν προβλεφθούν δύνανται να αλλοιώσουν σημαντικά την υφιστάμενη φυσιογνωμία. Ο περιορισμένος αριθμός των σύγχρονων κατασκευών δείχνει, καθαρά, προς τα πού κινείται (μορφολογικά) η οικιστική εξέλιξη. Εκτιμάται, ότι υπό διαφορετικό κοινωνικό, οικονομικό πλαίσιο ανάπτυξης του οικισμού, το κτισμένο περιβάλλον του θα εμφάνιζε σύντομα σημαντική υποβάθμιση και η υφιστάμενη νομοθεσία κρίνεται ανεπαρκής για την προστασία της τοπικής παράδοσης.



## **Κεφάλαιο 5. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους επισκέπτες του Μετσόβου (2008)**

### **5.1 Εισαγωγή**

Η πρώτη έρευνα αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ορεινού οικισμού, στην Ελλάδα, είναι αυτή που εκπονήθηκε στο Μέτσοβο, το 2008, και παρουσιάζεται στην ενότητα αυτή. Ακολούθησαν άλλες τέσσερις τέτοιες έρευνες, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, οι οποίες παρουσιάζονται στα κεφάλαια 6 – 9. Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Μέτσοβο, το 2008, πληθυσμό μελέτης αποτέλεσαν οι επισκέπτες του οικισμού (παρόντες στον οικισμό κατά τη διάρκεια της έρευνας). Συγκεντρώθηκαν 309 ερωτηματολόγια, 4 από τα οποία απορρίφθηκαν. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 19, συνολικά, ερωτήσεις, 5 από τις οποίες αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών. Στις ενότητες που ακολουθούν, αρχικά, παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας και, στη συνέχεια, αναλύονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτά. Για εκτιμώμενο αριθμό επισκεπτών 300.000 ετησίως η έρευνα που πραγματοποιήθηκε έχει βαθμό αξιοπιστίας 95% και περιθώριο σφάλματος 5,5%, θεωρώντας ως βάση υπολογισμού του σφάλματος τη δυσμενέστερη κατανομή των απαντήσεων (50-50%, ήτοι ανυπαρξία τάσης).

### **5.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων**

#### **5.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των επισκεπτών του Μετσόβου**

Από την επεξεργασία των δημογραφικών στοιχείων προέκυψαν τα εξής:

**Φύλο.** Το 49,5% των ερωτηθέντων είναι άντρες και το 50,5% γυναίκες.

**Ηλικιακή ομάδα.** Το 42% των ερωτηθέντων είναι μεταξύ 20 – 30 ετών, 24% περίπου ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 30 – 40 ετών, ποσοστό 16% των ερωτηθέντων είναι μεταξύ 40 – 50 ετών, 10% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 50 – 60 ετών και τέλος, το 7% περίπου των ερωτηθέντων είναι άνω των 60 ετών.

**Επίπεδο εκπαίδευσης.** Η πλειονότητα των ερωτηθέντων 54% περίπου, είναι απόφοιτοι κάποιας ανώτερης ή ανώτατης σχολής (ΤΕΙ / ΑΕΙ). Ποσοστό 31% δήλωσαν ότι είναι απόφοιτοι γυμνασίου / λυκείου, 10% των ερωτηθέντων είναι φοιτητές, ενώ 4% περίπου είναι απόφοιτοι δημοτικού.

**Επαγγελματική κατάσταση.** Σε ότι αφορά την παρούσα επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων, η πλειονότητά τους, 67,5% δήλωσε ότι εργάζεται, 11% περίπου είναι φοιτητές, 10% είναι συνταξιούχοι, 5% δήλωσαν ως απασχόληση τα οικιακά και σχεδόν 2% δήλωσαν ότι είναι άνεργοι. Ένα ποσοστό 3% των ερωτηθέντων δήλωσε κάτι άλλο, ως επαγγελματική απασχόληση.

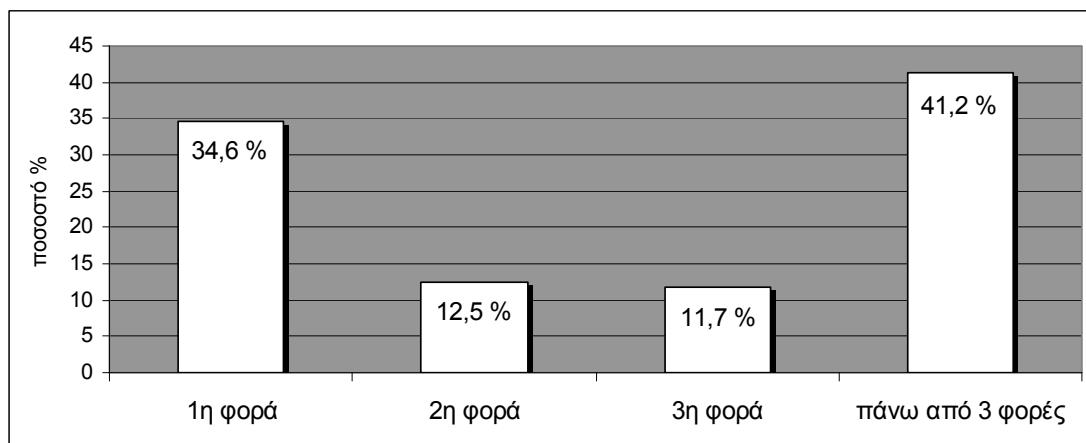
**Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα.** Η τελευταία δημογραφική ερώτηση αφορούσε στο συνολικό ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των ερωτηθέντων. Το 26% περίπου δήλωσε εισόδημα μεταξύ 20.000 – 30.000€, το 24% δήλωσε εισόδημα μεταξύ 10.000 – 20.000€, το 17% περίπου δήλωσε 30.000 –

40.000€, ενώ ποσοστό 24% περίπου δήλωσε εισόδημα πάνω από 40.000€. Τέλος, το 9% των ερωτηθέντων δήλωσε εισόδημα μικρότερο των 10.000€.

Με βάση τα γενικά χαρακτηριστικά τα οποία προκύπτουν από την επεξεργασία των δημογραφικών δεδομένων, το δείγμα κρίνεται ικανοποιητικό ως προς την αντιπροσωπευτικότητά του, στο σύνολο των επισκεπτών του Μετσόβου.

### 5.2.2 Το προφίλ των επισκεπτών του Μετσόβου

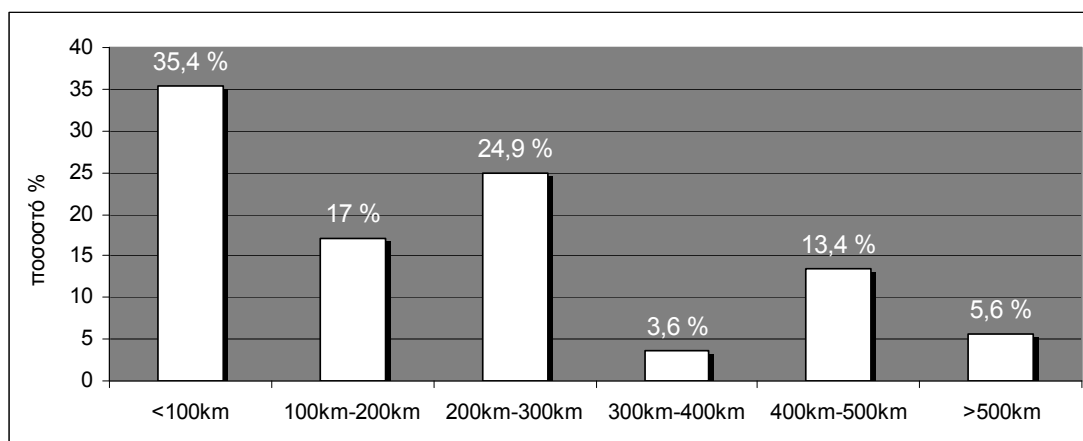
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία που σκιαγραφούν το προφίλ των επισκεπτών του Μετσόβου και αφορούν κυρίως στην περιοχή προέλευσής τους (αφετηρία ταξιδιού), στη συχνότητα με την οποία επισκέπτονται το Μέτσοβο, στο μεταφορικό μέσο μετακίνησής τους και στη διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό.



Διάγραμμα 5.1. Συχνότητα επισκέψεων των τουριστών στο Μέτσοβο

Σημαντικό ποσοστό των επισκεπτών, 35% περίπου, δηλώνει ότι έρχεται στο Μέτσοβο για πρώτη φορά ενώ μεγαλύτερο είναι το ποσοστό αυτών που επισκέπτονται τον οικισμό τακτικά. Το Μέτσοβο φαίνεται να προσελκύει επισκέπτες, οι οποίοι το επιλέγουν συχνά ως τόπο προορισμού. Μοιάζει δηλαδή, να κερδίζει την ικανοποίηση των επισκεπτών του.

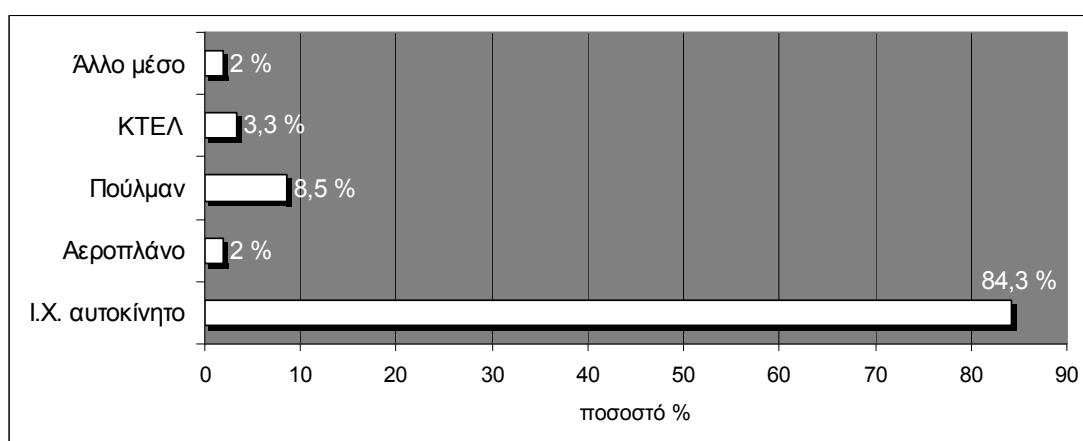
Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν, επίσης, να δηλώσουν την αφετηρία του ταξιδιού τους, δηλαδή τον τόπο κατοικίας τους, προκειμένου να ανιχνευθεί η τουριστική εμβέλεια του Μετσόβου. Οι απαντήσεις τους αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 5.2.



Διάγραμμα 5.2. Απόσταση μεταξύ της αφητηρίας ταξιδιού (των επισκεπτών) και του Μετσόβου

Από το Διάγραμμα 5.2 προκύπτει ότι οι μισοί σχεδόν επισκέπτες του Μετσόβου έρχονται από απόσταση μικρότερη των 200km, με τους περισσότερους από αυτούς να έρχονται από περιοχές κοντινές στο Μέτσοβο (απόσταση μικρότερη από 100km). Από τους υπόλοιπους, οι μισοί έρχονται από μέρη που απέχουν έως και 300km από τον οικισμό. Αποτυπωμένες στο χάρτη, οι συγκεκριμένες χιλιομετρικές αποστάσεις μεταξύ Μετσόβου και αφητηρίας ταξιδιού των επισκεπτών αναδεικνύουν μια εμβέλεια επισκεψιμότητας, η οποία εκτείνεται στο σύνολο σχεδόν της Ελλάδας. Η έρευνα επαληθεύει ότι το Μέτσοβο αποτελεί έναν δημοφιλή τουριστικό προορισμό. Η φήμη του οφείλεται σίγουρα στην ιστορία του – από τις λίγες ελληνικές ορεινές περιοχές με σημαντικό πληθυσμό και αδιάκοπη κατοίκηση – στον τοπικό βλάχικο πολιτισμό, στους τοπικούς ευεργέτες, έργα των οποίων έχουν συμβάλει όχι μόνο στην τοπική αλλά και στην εθνική ανάπτυξη, στα ιδιαίτερα τοπικά προϊόντα του κ.λπ.

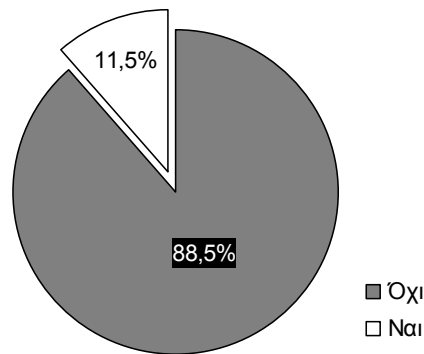
Το μεταφορικό μέσο μετακίνησης των επισκεπτών, καθώς και το είδος του ταξιδιού τους (οργανωμένη εκδρομή ή όχι) αποτέλεσαν επόμενα ερωτήματα (Διαγράμματα 5.3 και 5.4).



Διάγραμμα 5.3. Μεταφορικό μέσο μετακίνησης των επισκεπτών

Από το Διάγραμμα 5.3 γίνεται φανερό ότι η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών του Μετσόβου έρχεται με Ι.Χ. αυτοκίνητο. Μικρό ποσοστό των επισκεπτών έρχεται με πούλμαν, ενώ το ΚΤΕΛ, το οποίο διέρχεται από το Μέτσοβο και το συνδέει με μεγάλα αστικά κέντρα (Ιωάννινα, Θεσσαλονίκη,

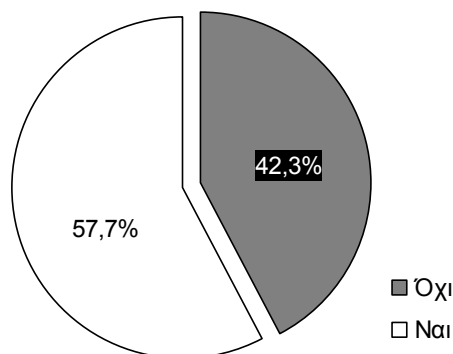
Καλαμπάκα, Τρίκαλα, κ.λπ) δεν επιλέγεται ιδιαίτερα ως μέσο μεταφοράς. Αυτό οφείλεται, εν μέρει, και στη γενικότερη τάση των ελλήνων ταξιδιωτών να χρησιμοποιούν το αυτοκίνητο. Οι επισκέπτες κλήθηκαν επίσης να δηλώσουν αν ταξιδεύουν στο Μέτσοβο με οργανωμένη εκδρομή (γκρουπ) (Διάγραμμα 5.4).



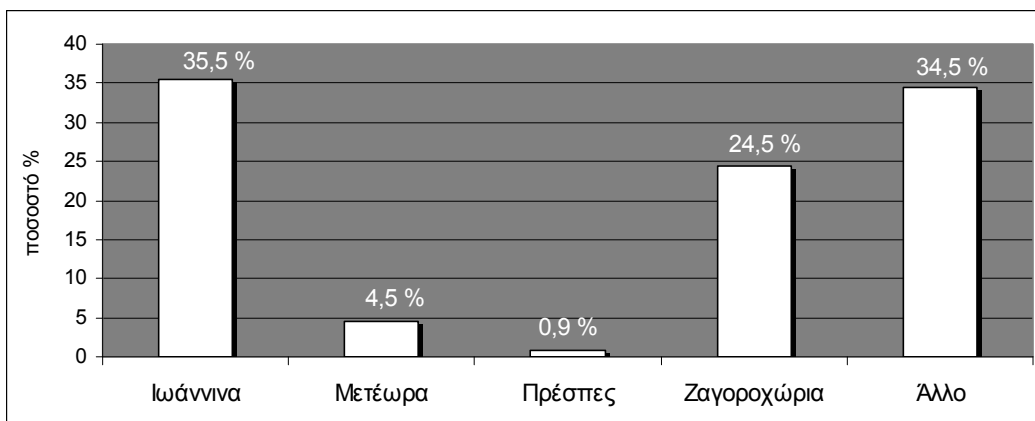
Διάγραμμα 5.4. Επίσκεψη με οργανωμένη εκδρομή (γκρουπ).

Από το Διάγραμμα 5.4 φαίνεται ότι μόλις το 11,5% των επισκεπτών του Μετσόβου έρχεται με οργανωμένη εκδρομή (γκρουπ). Η πλειοψηφία τους είναι ανεξάρτητοι εκδρομείς.

Το Μέτσοβο βρίσκεται σε μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περιοχή, τόσο ως προς το φυσικό όσο και ως προς το οικιστικό της περιβάλλον. Ζητούμενο ήταν να διερευνηθεί αν οι επισκέπτες έρχονται αποκλειστικά στο Μέτσοβο ή αν αυτό αποτελεί κομμάτι της επίσκεψής τους στην ευρύτερη περιοχή (Διαγράμματα 5.5 και 5.6).



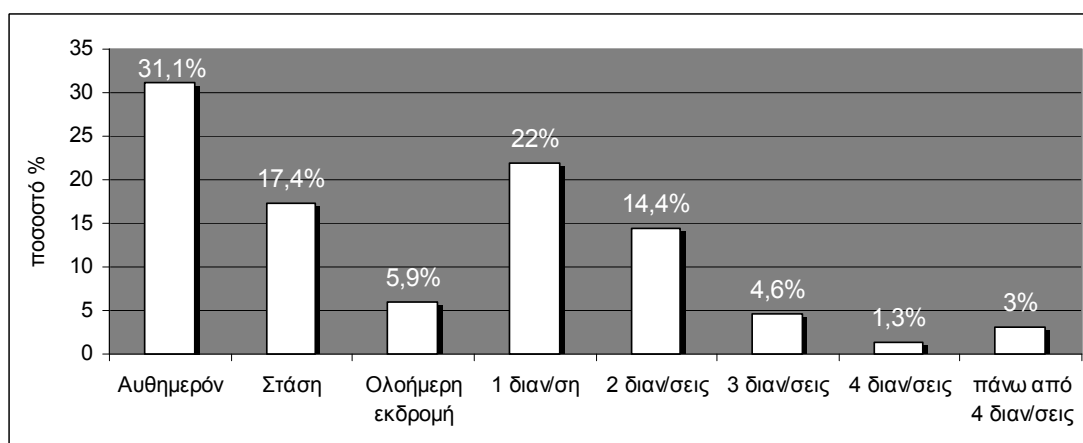
Διάγραμμα 5.5. Το Μέτσοβο ως αποκλειστικός προορισμός του ταξιδιού



Διάγραμμα 5.6. Συμπληρωματικοί του Μετσόβου προορισμοί, στην περιοχή

Από την έρευνα προκύπτει ότι για περισσότερους από τους μισούς επισκέπτες, το Μέτσοβο αποτελεί αποκλειστικό προορισμό του ταξιδιού τους. Το στοιχείο αυτό ενισχύει τις προηγούμενες διαπιστώσεις σχετικά με την τουριστική φήμη και εμβέλεια του οικισμού. Για όσους επισκέπτες πραγματοποιούν εκδρομή στην ευρύτερη περιοχή, συνηθέστερες επιλογές των λοιπών προορισμών τους, συμπληρωματικών του Μετσόβου, αποτελούν τα Ιωάννινα, τα Ζαγοροχώρια, τα Μετέωρα και η ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου.

Ζητήθηκε στη συνέχεια από τους επισκέπτες να δηλώσουν το χρονικό διάστημα παραμονής τους στο Μέτσοβο (Διάγραμμα 5.7).



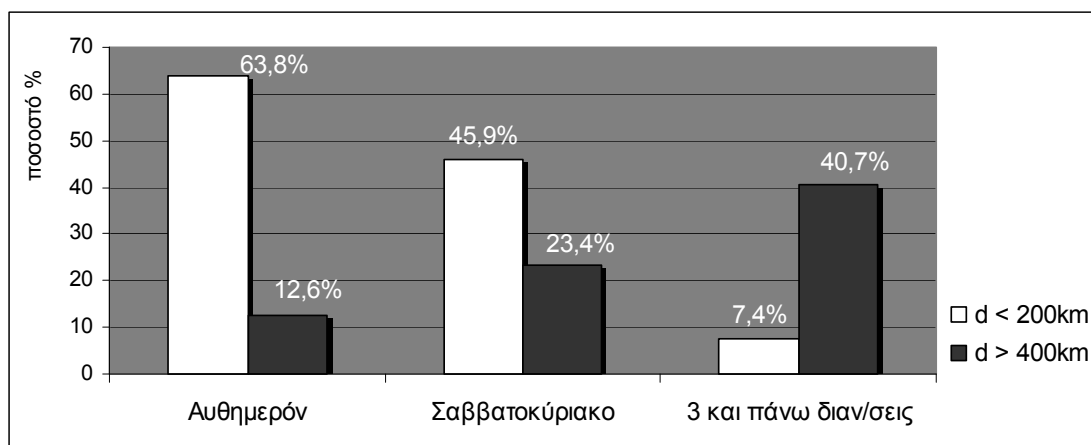
Διάγραμμα 5.7. Διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στο Μέτσοβο

Η έρευνα δείχνει ότι οι μισοί επισκέπτες του οικισμού είναι επισκέπτες της μιας μέρας. Δηλαδή, είτε πραγματοποιούν μονοήμερη εκδρομή στον οικισμό είτε κάνουν μικρή στάση (για καφέ ή φαγητό), ως ενδιάμεση του τελικού προορισμού τους. Όπως έχει σημειωθεί, την περίοδο πραγματοποίησης της πρώτης έρευνας δεν είχε ολοκληρωθεί η κατασκευή της Εγνατίας Οδού. Δεδομένων των

ιδιαίτερων γεωγραφικών χαρακτηριστικών του οικισμού (δυσμενές οδικό δίκτυο, τότε) η στάση στο Μέτσοβο ήταν μια μάλλον επιβεβλημένη επιλογή.

Ποσοστό 37% των επισκεπτών περίπου μένει ένα ή δύο βράδια στον οικισμό. Είναι, κυρίως, οι επισκέπτες του Σαββατοκύριακου. Από την έρευνα προκύπτει, επίσης, ότι το ποσοστό των επισκεπτών που διαμένουν στον οικισμό για τρεις ή περισσότερες διανυκτερεύσεις είναι σχετικά μικρό (9% περίπου). Επομένως, το Μέτσοβο αποτελεί μεν δημοφιλή τουριστικό προορισμό, ωστόσο δεν καταφέρνει να κρατήσει τους επισκέπτες του για μεγάλο χρονικό διάστημα.

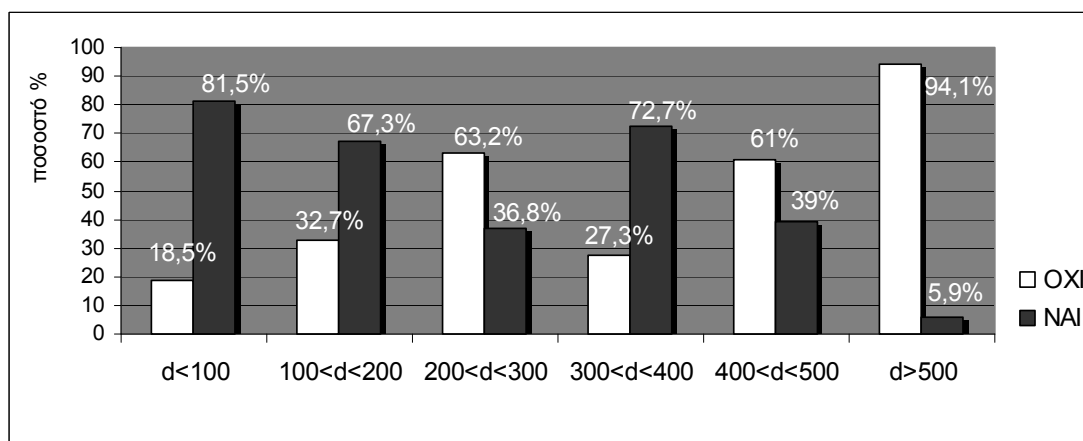
Ο έλεγχος  $\chi^2$  απέδειξε, όπως ήταν αναμενόμενο, ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της διάρκειας παραμονής στο Μέτσοβο και της απόστασης ταξιδιού των επισκεπτών ( $\chi^2= 33,605$ ,  $df= 4$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ) (Διάγραμμα 5.8).



Διάγραμμα 5.8. Συσχέτιση μεταξύ διάρκειας παραμονής και απόστασης ταξιδιού

Από το Διάγραμμα 5.8 προκύπτει ότι οι επισκέπτες των κοντινών αποστάσεων ( $d < 200\text{km}$ ) είναι κυρίως επισκέπτες της μιας μέρας ή του Σαββατοκύριακου. Αντίθετα, οι μακρινοί επισκέπτες πραγματοποιούν κυρίως πολυήμερη παραμονή στον οικισμό. Μεταξύ όσων μένουν για τρία και περισσότερα βράδια, οι μισοί περίπου έρχονται από αποστάσεις μεγαλύτερες των 400km. Ωστόσο, μεταξύ των επισκεπτών του Σαββατοκύριακου, οι μισοί σχεδόν έρχονται από αποστάσεις μικρότερες των 200km.

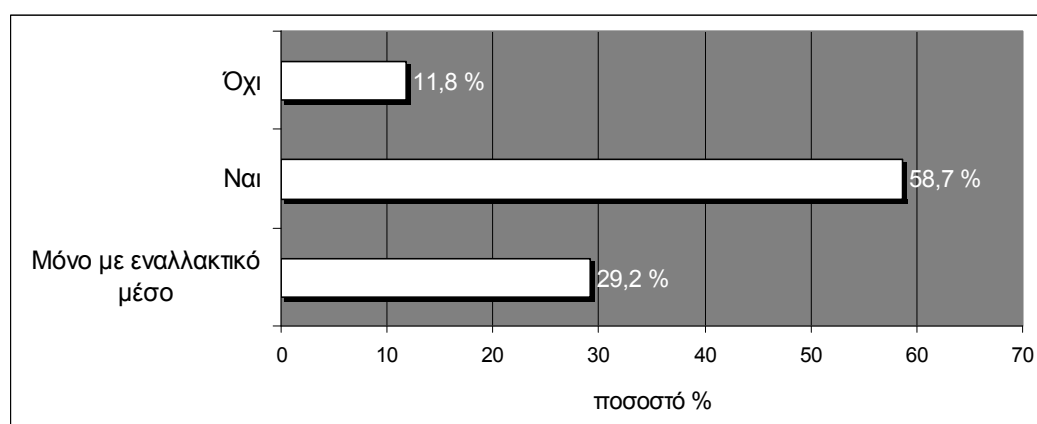
Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε επίσης, ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της επιλογής του Μετσόβου ως αποκλειστικού προορισμού και της απόστασης ταξιδιού των επισκεπτών ( $\chi^2= 66,120$ ,  $df= 5$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ) (Διάγραμμα 5.9).



Διάγραμμα 5.9. Συσχέτιση απόστασης ταξιδιού και επιλογής του Μετσόβου ως αποκλειστικού προορισμού

Από το Διάγραμμα 5.9 προκύπτει ότι, όσο μεγαλώνει η απόσταση της αφητηρίας ταξιδιού, τόσο μειώνεται η επιλογή του Μετσόβου ως αποκλειστικού τουριστικού προορισμού. Δηλαδή, οι μακρινοί επισκέπτες δεν έρχονται για να δουν μόνο το Μέτσοβο αλλά πραγματοποιούν εκδρομή στην ευρύτερη περιοχή, κομμάτι της οποίας αποτελεί μια επίσκεψη στο Μέτσοβο. Αρκετοί από αυτούς, με βάση το Διάγραμμα 8, κάνουν απλά μια στάση στο Μέτσοβο. Στην κατηγορία 300km < d < 400km ανήκουν επισκέπτες από περιοχές, που η διάνοιξη νέων δρόμων μείωσε την απόσταση από το Μέτσοβο και κατ' επέκταση τη διάρκεια του ταξιδιού. Επομένως, σημαντικό ποσοστό αυτών επέλεξαν να επισκεφτούν μόνο το Μέτσοβο.

Σημαντικό πρόβλημα για τον οικισμό αποτελεί η κίνηση οχημάτων στο εσωτερικό του (κεντρικός δρόμος και πλατεία), ιδιαίτερα τις ημέρες της τουριστικής αιχμής. Ζητούμενο στην έρευνα ήταν να ανιχνευθεί η διάθεση των επισκεπτών να αφήνουν το όχημά τους σε οργανωμένους χώρους στάθμευσης εκτός οικισμού και να εισέρχονται σ' αυτόν πεζή (Διάγραμμα 5.10).

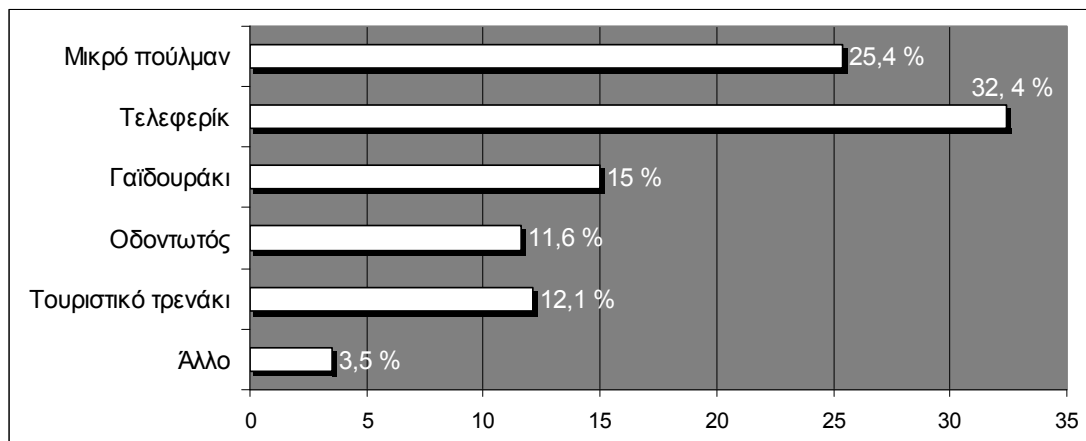


Διάγραμμα 5.10. Προθυμία των επισκεπτών να αφήσουν το όχημά τους εκτός οικισμού

Από το Διάγραμμα 5.10 φαίνεται ότι οι επισκέπτες στην πλειονότητά τους εμφανίζονται θετικοί στο να αφήσουν το αυτοκίνητο ή το πούλμαν στην είσοδο του οικισμού και να περπατήσουν. Σημαντικό

ποσοστό επισκεπτών, επίσης, δέχεται να αφήσει το αυτοκίνητο / πούλμαν, μόνο αν υπάρχει κάποιο εναλλακτικό μέσο, το οποίο θα μεταφέρει μαζικά τον κόσμο και δεν θα επιβαρύνει με κυκλοφοριακή όχληση τον οικισμό.

Στη συνέχεια οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να διευκρινίσουν το είδος του μεταφορικού αυτού μέσου, που θα επιθυμούσαν να υπάρχει. Η ερώτηση ήταν ημι-ανοιχτού τύπου. Ο ερωτώμενος μπορούσε να επιλέξει μεταξύ ορισμένων απαντήσεων ή να προτείνει ο ίδιος ελεύθερα κάτι άλλο. Στο Διάγραμμα 5.11 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των επισκεπτών<sup>80</sup>.



Διάγραμμα 5.11. Μεταφορικό μέσο μετακίνησης μέσα στον οικισμό

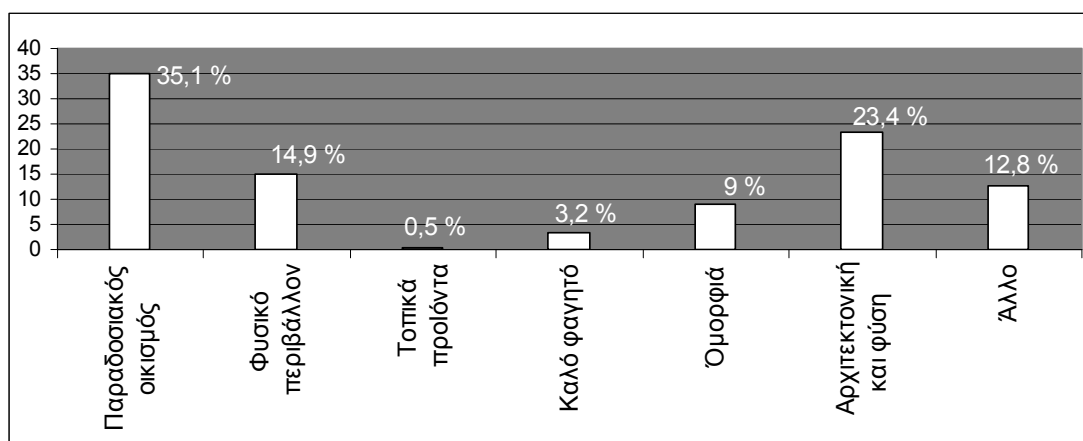
Μικρά πούλμαν των 10 – 15 ατόμων, τα οποία θα μεταφέρουν τον κόσμο φαίνεται να έρχονται πρώτα στις προτιμήσεις των επισκεπτών. Πολύ κοντά σε ποσοστό προτιμήσεων ακολουθεί η επιλογή του εναέριου τελεφερίκ, ενώ αρκετοί επισκέπτες θα προτιμούσαν τα χαρακτηριστικά τουριστικά τρενάκια «με φώτα και μουσική», προκειμένου για τη μεταφορά τους.

Στη συνέχεια διερευνήθηκε η συσχέτιση μεταξύ της προθυμίας για περπάτημα και της ηλικίας των επισκεπτών ( $\chi^2 = 22,463$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ), από την οποία προκύπτει ότι τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών είναι τα λιγότερο πρόθυμα να περπατήσουν.

Οι επισκέπτες ρωτήθηκαν επίσης αν θα σύστηναν σε κάποιον να επισκεφτεί το Μέτσοβο. Η συντριπτική πλειονότητα (97,7%) απάντησε θετικά και η αιτιολόγηση των απαντήσεων αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 5.12.

<sup>80</sup> Να σημειωθεί εδώ πως στην ερώτηση αυτή δεν απάντησαν μόνο επισκέπτες, που στην προηγούμενη ερώτηση είχαν δηλώσει την 3<sup>η</sup> επιλογή, αλλά και κάποιοι από τους υπόλοιπους. Επειδή στόχος της έρευνας ήταν να βγει η γενική επιθυμία των ερωτώμενων συμπεριελήφθησαν όλες οι απαντήσεις.





Διάγραμμα 5.12. Λόγοι για τους οποίους οι επισκέπτες θα σύστηναν σε κάποιον να επισκεφτεί το Μέτσοβο

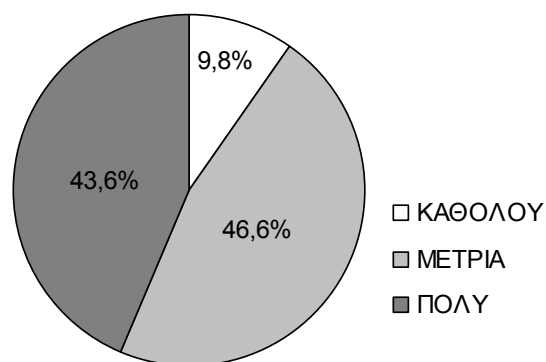
Η έρευνα αναδεικνύει ότι το 75% περίπου των επισκεπτών συστήνει το Μέτσοβο για την αρχιτεκτονική του φυσιογνωμία και το φυσικό του περιβάλλον. Από αυτούς, οι περισσότεροι το συστήνουν επειδή θεωρούν ότι είναι ένας αξιόλογος παραδοσιακός οικισμός. Σημαντικό ποσοστό των επισκεπτών θεωρεί το δομημένο και το φυσικό τοπικό περιβάλλον, ως ένα ενιαίο σύνολο και όχι ως δύο διακριτά στοιχεία του οικισμού.

Το ποσοστό των επισκεπτών που δεν θα σύστηναν το Μέτσοβο είναι πολύ μικρό και το χρεώνουν στην ακρίβεια και το έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα του οικισμού.

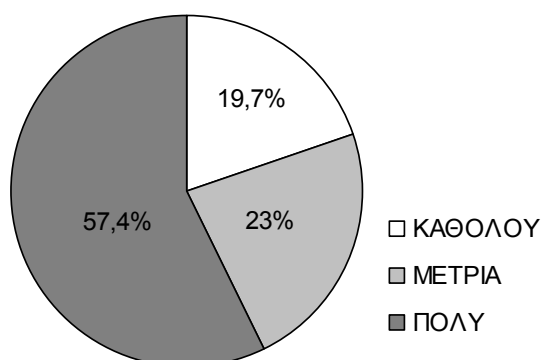
### 5.2.3 Οι απόψεις των επισκεπτών για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Μετσόβου

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι απόψεις των επισκεπτών του Μετσόβου γύρω από την παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού και την αναγκαιότητα προστασίας της.

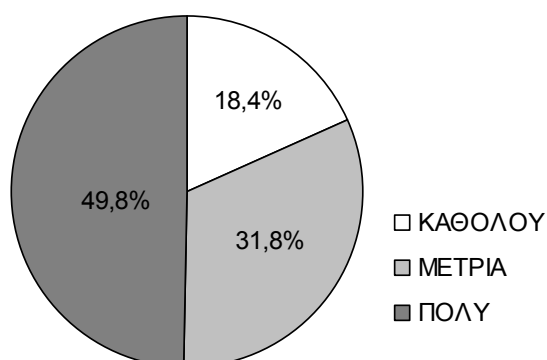
Αν και τα στοιχεία τα οποία συμβάλουν στην αλλοίωση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας ενός οικισμού μπορούν με σαφήνεια να καθοριστούν, με βάση τις αρχές της αρχιτεκτονικής, δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι αυτά είναι φανερά «δια γυμνού οφθαλμού» και στον επισκέπτη. Για το λόγο αυτό, ζητούμενο στην έρευνα ήταν να εντοπιστούν εκείνα τα στοιχεία τα οποία κατά τη γνώμη των επισκεπτών υποβαθμίζουν αισθητικά την ποιότητα του δομημένου περιβάλλοντος του Μετσόβου. Στα Διαγράμματα 5.13α – 5.13ε παρουσιάζονται τα στοιχεία αυτά, καθώς και ο βαθμός ενόχλησης κάθε ενός από αυτά.



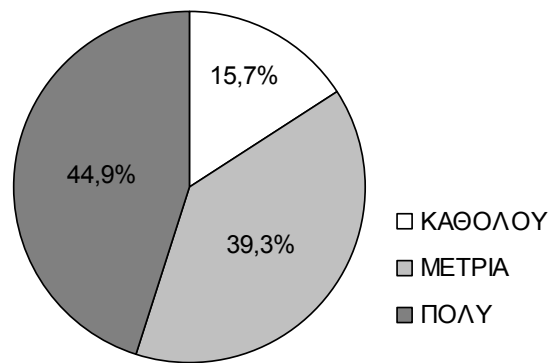
Διάγραμμα 5.13α. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της κίνησης των αυτοκινήτων



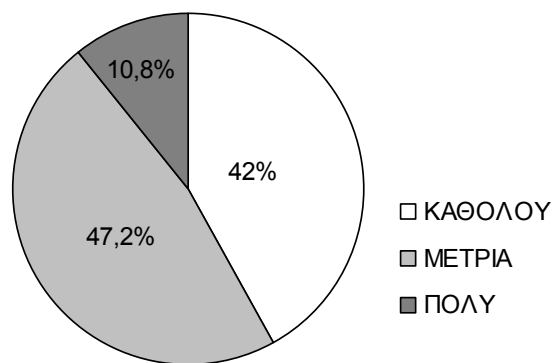
Διάγραμμα 5.13β. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας των σύγχρονων κτιρίων, που δεν ακολουθούν την τοπική αρχιτεκτονική παράδοση



Διάγραμμα 5.13γ. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της χρήσης ασφάλτου αντί πέτρας στους δρόμους



Διάγραμμα 5.13δ. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της χρήσης κακόγουστου αισθητικά εξοπλισμού στον δημόσιο χώρο (πινακίδες, κεραιές t.v., κ.λπ)



Διάγραμμα 5.13ε. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της λειτουργίας πολλών μαγαζιών, καφέ και ταβερνών

Η έρευνα δείχνει ότι η κίνηση των οχημάτων μέσα στον οικιστικό ιστό, τα μορφολογικά στοιχεία των νεότερων, κυρίως, κτιρίων που δεν αποτελούν ομαλή συνέχεια της τοπικής παράδοσης, ο κακόγουστος αισθητικά εξοπλισμός του δημόσιου χώρου (πινακίδες σήμανσης, ταμπέλες ξενοδοχείων και καταστημάτων, κεραιές τηλεόρασης, κάδοι απορριμμάτων, κ.λπ.), η εκτεταμένη χρήση της ασφάλτου στους δρόμους και τα μονοπάτια καθώς και, σε μικρότερο βαθμό, η λειτουργία πολλών καφέ, μπαρ, ταβερνών κ.λπ. συντελούν στην υποβάθμιση της αισθητικής ποιότητας του Μετσόβου.

Η κίνηση των οχημάτων αναδεικνύεται ως ο κυριότερος παράγοντας όχλησης, δεδομένου ότι συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά, αθροιστικά, στη βαθμολογική κλίμακα «Πολύ» και «Μέτρια» (Διάγραμμα 5.13α). Ο οικιστικός ιστός του Μετσόβου διατηρεί, σε πολύ μεγάλο βαθμό, την παραδοσιακή του χάραξη. Οι δρόμοι είναι στενοί ενώ η σφιχτή δόμηση δεν επιτρέπει μεγαλύτερη διαπλάτυνση. Υπάρχουν ελάχιστοι χώροι στάθμευσης, μεγάλο μέρος των οποίων

καταλαμβάνουν τα οχήματα των μόνιμων κατοίκων. Η έντονη παρουσία των οχημάτων στο χώρο παραπέμπει συνειρμικά στο αστικό τοπίο. Το κυκλοφοριακό, πέρα από λειτουργικό πρόβλημα, αναδεικνύεται σε εξαιρετικά σημαντικό πρόβλημα αισθητικής υποβάθμισης, αφού αναφέρεται ως ο κυριότερος παράγοντας αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου.

Προς επίρρωση του προηγούμενου συλλογισμού προστίθεται και το μεγάλο ποσοστό (81,3% - Μέτρια και Πολύ) της όχλησης που προέρχεται από την εκτεταμένη χρήση της ασφάλτου στους δρόμους (Διάγραμμα 5.13γ). Η πέτρα (συνειρμικά συνδεδεμένη με το περπάτημα) έχει αντικατασταθεί, σε μεγάλο βαθμό, από την άσφαλο (η οποία παραπέμπει στην χρήση του αυτοκινήτου). Η ασφαλτοστρωμένη κύρια οδική αρτηρία είναι η πρώτη εικόνα που αντικρίζει ο επισκέπτης του Μετσόβου.

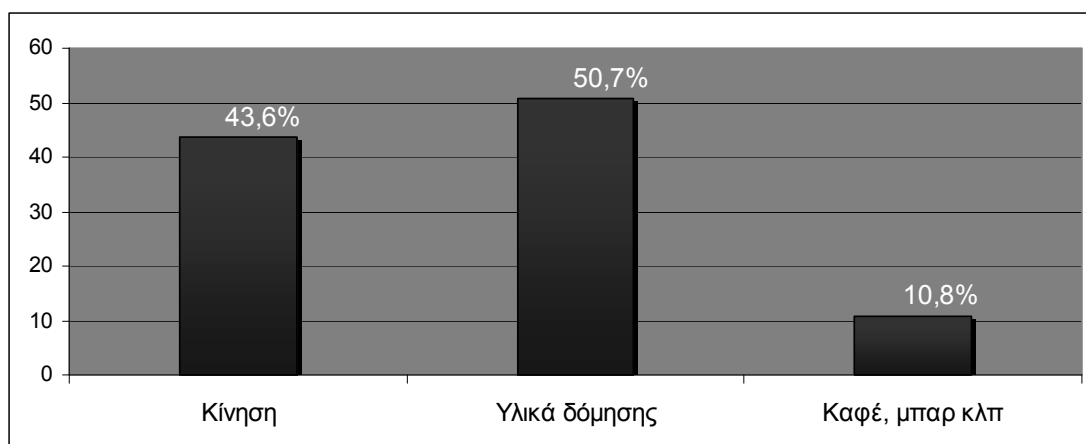
Τα μορφολογικά στοιχεία των κτιρίων, τα οποία σύμφωνα με την άποψη των επισκεπτών δεν εναρμονίζονται με την τοπική, παραδοσιακή φυσιογνωμία αναδεικνύονται ως πολύ σημαντικός, επίσης, παράγοντας αλλοίωσης (80,3% - Μέτρια και Πολύ). Αποτελούν τον τέταρτο σημαντικότερο παράγοντα αισθητικής υποβάθμισης, αθροιστικά στην κλίμακα «μέτρια» και «πολύ». Εντούτοις, αποτελούν τον σημαντικότερο όλων παράγοντα υποβάθμισης, σε ότι αφορά την ένταση, αφού συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό στην βαθμολογική κλίμακα «πολύ» (Διάγραμμα 5.13β). Δηλαδή, συγκριτικά με τα υπόλοιπα στοιχεία, τα κτίρια προκαλούν την εντονότερη αλλοίωση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου. Η φυσιογνωμία ενός οικισμού καθορίζεται κυρίως από τη μορφολογία και την ποιότητα κατασκευής των κτιρίων του. Το Μέτσοβο σήμερα είναι ένα μωσαϊκό κτιρίων, τα οποία μαρτυρούν τις διαδοχικές φάσεις εξέλιξής του. Παραδοσιακά κτίρια του 18<sup>ου</sup> αι. (και παλαιότερα) συνυπάρχουν με μεταγενέστερα κτίρια κυρίως των δεκαετιών '70 και '80. Η ύπαρξη των διαδοχικών σταδίων της οικιστικής εξέλιξης είναι επιθυμητή και αναγκαία. Εντούτοις, η συνολική μορφή της υφιστάμενης κατάστασης του οικισμού φέρει αισθητικές και λειτουργικές αστοχίες, για τις οποίες κρίνεται, ως ένα βαθμό, αρνητικά από τους επισκέπτες.

Πολύ μικρή ανοχή φαίνεται να επιδεικνύουν οι επισκέπτες στον εξοπλισμό του δημόσιου χώρου του οικισμού, αφού μετά την κίνηση έρχεται δεύτερος στο χαμηλότερο ποσοστό της βαθμολογικής κλίμακας «καθόλου» (Διάγραμμα 5.13δ). Αποτελεί δηλαδή τον δεύτερο σημαντικότερο παράγοντα αισθητικής υποβάθμισης, με τον επιμερισμό ωστόσο των απαντήσεων «μέτρια» και «πολύ» να μοιράζεται σχεδόν εξίσου. Παρά τον σχετικό κανονισμό δόμησης (για τους παραδοσιακούς οικισμούς) η χρήση και η τοποθέτηση πινακίδων, ταμπελών και κεραιών τηλεόρασης μοιάζει ανεξέλεγκτη. Δεν τηρείται κανένας αισθητικός κανόνας ενώ σχεδόν κάθε στέγη, κολώνα, τοίχος, δέντρο ή φράχτης, ειδικά κατά μήκος του κεντρικού δρόμου και γύρω από την πλατεία έχουν μετατραπεί σε υποδοχείς διαφημιστικών και καθοδηγητικών πινακίδων. Η αισθητική υποβάθμιση την οποία προκαλούν είναι εξαιρετικά έντονη και υπογραμμίζεται από τους επισκέπτες. Εντούτοις, εκτιμάται ότι αυτό που κυρίως επιδρά αρνητικά είναι η μορφή και ο τρόπος ένταξης των σύγχρονων στοιχείων στον παραδοσιακό δομημένο χώρο και λιγότερο το είδος των υλικών κατασκευής τους, δεδομένου ότι τα περισσότερα από τα στοιχεία αυτά είναι ξύλινα.

Οι χρήσεις που απορροφούν μέρος της τουριστικής δραστηριότητας (ταβέρνες, καφέ, μαγαζιά κ.λπ) μοιάζουν να μην υπερβαίνουν ακόμη τα «όρια όχλησης» των επισκεπτών. Συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό στην βαθμολογική κλίμακα «καθόλου» (Διάγραμμα 5.13ε) με τους μισούς σχεδόν επισκέπτες να δηλώνουν ότι η παρουσία τους δεν επιβαρύνει αισθητικά τον οικισμό. Ταυτόχρονα, το ποσοστό όσων δηλώνουν ότι ενοχλούνται «πολύ» είναι μικρό (11%).

Τα καταστήματα, κυρίως, και λιγότερο τα καφέ και οι ταβέρνες, είναι χρήσεις οικείες στον ορεινό χώρο, από το παρελθόν – ιδιαίτερα σε οικισμούς που αποτελούσαν το κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Τα κεφαλοχώρια και οι κωμοπόλεις ήταν εξάλλου τα εμπορικά και κοινωνικά κέντρα της εποχής τους, στα οποία η παρουσία μαγαζιών και εργαστηρίων ήταν ιδιαίτερα πυκνή. Σε έναν σύγχρονο ορεινό οικισμό, ο οποίος μάλιστα αποτελεί το κέντρο της περιοχής του, ανάλογες χρήσεις είναι αναμενόμενες. Περισσότερο ακόμη, οι επισκέπτες μάλλον επιδιώκουν την ύπαρξη ποικιλίας σε τέτοιου είδους χώρους αφού αποτελούν έναν από τους βασικούς λόγους της επίσκεψής τους. Με αυτή την έννοια, η λειτουργία τους, αυτή καθ' αυτή, δεν χαρακτηρίζεται, από τους επισκέπτες, ως αρνητική.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από την έρευνα είναι ότι τα στοιχεία που σχετίζονται με τη δόμηση (κτίρια, υλικά κατασκευής και αντικείμενα) είναι αυτά που κυρίως θεωρούνται ότι συμβάλουν στην υποβάθμιση της τοπικής φυσιογνωμίας (Διάγραμμα 5.13ζ).

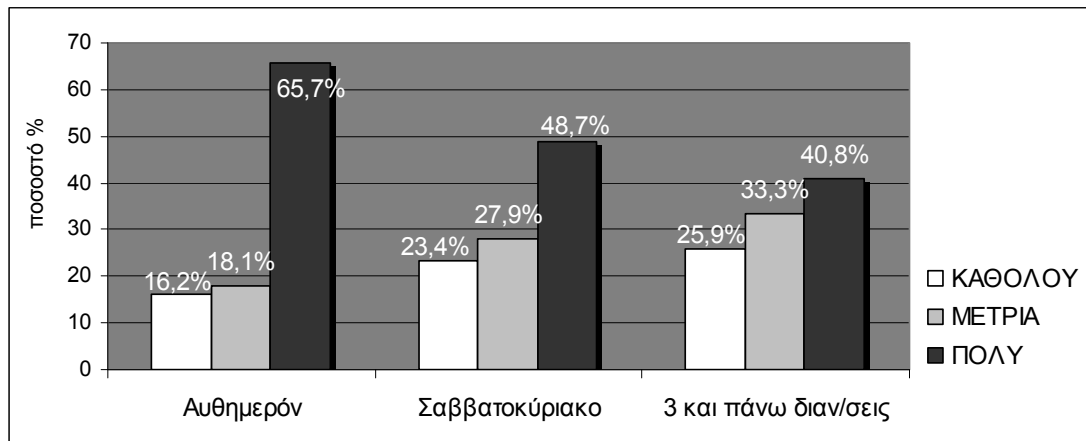


Διάγραμμα 5.13ζ. Ενόχληση «Πολύ» ανά κατηγορία παραγόντων

Στη συνέχεια διερευνήθηκε η συσχέτιση μεταξύ του βαθμού υποβάθμισης από τους επιμέρους παράγοντες και των δημογραφικών χαρακτηριστικών των επισκεπτών. Παρατηρήθηκε ότι η κίνηση των οχημάτων συσχετίζεται ισχυρά με την ηλικία των ερωτηθέντων ( $\chi^2 = 18,521$ ,  $df = 8$ ,  $p\text{-value} = 0,018$ ). Από τη στατιστική επεξεργασία προκύπτει ότι το 91% των επισκεπτών ηλικίας άνω των 60 ετών δηλώνουν ότι η κίνηση των οχημάτων συμβάλει (μέτρια και πολύ) στην υποβάθμιση του χώρου. Βέβαια, την ίδια στιγμή τα άτομα αυτής της ηλικίας είναι τα λιγότερο πρόθυμα να περπατήσουν. Από την άλλη πλευρά, σχεδόν οι μισοί από τους επισκέπτες που δηλώνουν ότι η κίνηση των οχημάτων δεν προκαλεί σημαντική υποβάθμιση είναι μεταξύ 20 και 30 ετών. Συμπεραίνεται, επομένως, ότι για τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών, η εικόνα ενός παραδοσιακού

οικισμού είναι ταυτισμένη και με την μη κίνηση οχημάτων στο εσωτερικό του. Αντίθετα, τα άτομα μικρότερων ηλικιών εμφανίζονται πιο ανεκτικά στη συγκεκριμένη χρήση.

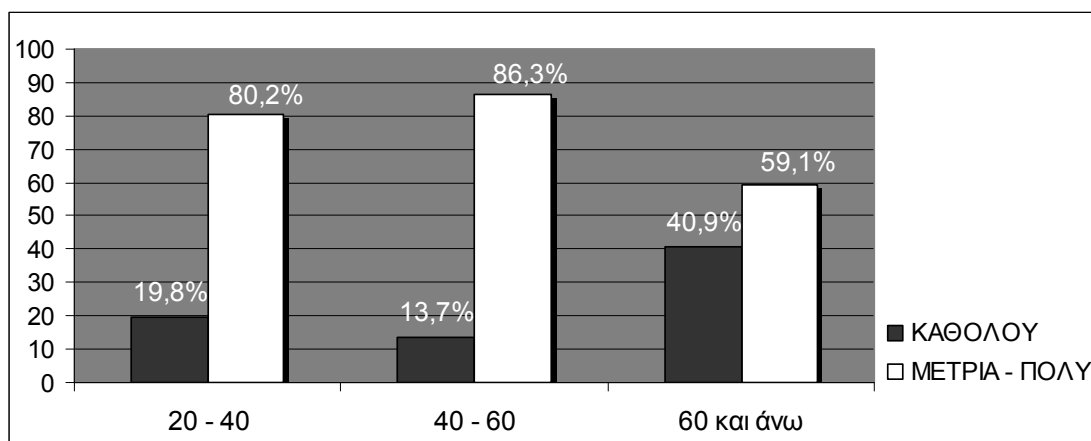
Επίσης, ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε ότι υπάρχει έντονη συσχέτιση μεταξύ της υποβάθμισης από τα χαρακτηριστικά των κτιρίων και της διάρκειας παραμονής στο Μέτσοβο ( $\chi^2 = 11,248$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,024$ ). Ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών φαίνεται στο Διάγραμμα 5.14.



Διάγραμμα 5.14. Συσχέτιση διάρκειας παραμονής στο Μέτσοβο και ενόχλησης από τα κτίρια

Καταρχήν, η φυσιολογική εξοικείωση με τον οικισμό, η οποία επέρχεται σταδιακά με την πολυήμερη παραμονή σ' αυτόν απαλύνει, ως ένα βαθμό, την πρώτη αρνητική εντύπωση της υποβάθμισης εξαιτίας των αρνητικών αισθητικά στοιχείων των κτιρίων (σταδιακή μείωση του ποσοστού «πολύ»). Ωστόσο, το ενδιαφέρον είναι ότι το ποσοστό ενόχλησης παραμένει μεγάλο στους επισκέπτες που μένουν μέρες στον οικισμό. Δηλαδή, η αρχική αρνητική εντύπωση αν και μετριάζεται, εντούτοις παραμένει ισχυρή. Επίσης, υψηλά ποσοστά όχλησης από τα κτίρια δηλώνουν, τόσο οι επισκέπτες του Σαββατοκύριακου, όσο και οι πολυήμερης διάρκειας επισκέπτες. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται περισσότερο από το γεγονός ότι ο έλεγχος  $\chi^2$  μεταξύ της ενόχλησης από τα κτίρια και της συχνότητας των επισκέψεων στο Μέτσοβο αποδεικνύεται στατιστικά μη σημαντικός ( $\chi^2 = 9,705$ ,  $df = 6$ ,  $p\text{-value} = 0,138$ ). Αυτό σημαίνει ότι η αρνητική εντύπωση που προκαλούν τα κτίρια είναι ανεξάρτητη από το αν κάποιος βλέπει για πρώτη φορά τον οικισμό ή τον έχει επανειλημμένα επισκεφθεί.

Στη συνέχεια διερευνήθηκε η συσχέτιση μεταξύ της υποβάθμισης από τα κτίρια και της ηλικίας των επισκεπτών. Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών ( $\chi^2 = 9,167$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,010$ ). Στο Διάγραμμα 5.15 αποτυπώνεται ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών.

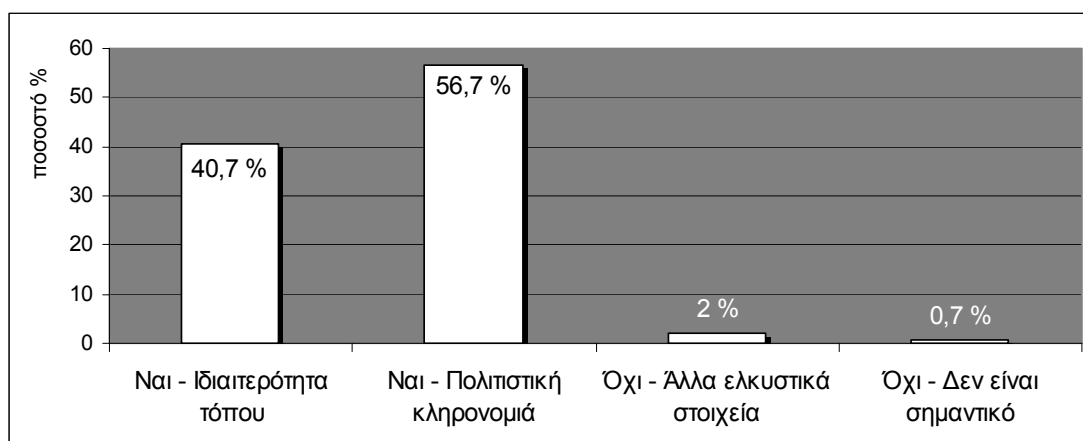


Διάγραμμα 5.15. Συσχέτιση μεταξύ της ηλικίας των επισκεπτών και της υποβάθμισης από τα κτίρια

Από το Διάγραμμα 5.15 προκύπτει ότι οι νεότεροι επισκέπτες θεωρούν ότι τα χαρακτηριστικά των κτιρίων προκαλούν σημαντική υποβάθμιση, σε μεγαλύτερο βαθμό, σε σχέση με τους ηλικιωμένους. Άτομα ηλικίας 60 ετών και άνω είναι πιο μοιρασμένα στις απαντήσεις τους, ενώ το 40% περίπου αυτών δεν ενοχλείται καθόλου από τα κτίρια. Μια πιθανή εξήγηση είναι το γεγονός ότι μεταξύ των ατόμων μεγαλύτερων ηλικιών υπάρχουν πολλοί οι οποίοι έχουν περάσει μεγάλο μέρος της ζωής τους σε χωριά. Οι ηλικιωμένοι, μεγαλωμένοι με τις στερήσεις του χωριού, «αναγνωρίζουν» μάλλον την άνεση και την καλύτερη ποιότητα ζωής σε ένα σύγχρονο κτίριο, παρά την τυποποίηση και τη μορφολογική αδιαφορία. Αντίθετα, για τους νεότερους, εξοικειωμένοι και μάλλον κουρασμένοι από το αστικό τοπίο, κάθε τι μορφολογικά δεμένο με αυτό στέκει παράταιρα στην ιδεατή εικόνα του ορεινού, παραδοσιακού οικισμού. Αποτελεί για αυτούς περισσότερο κακοποίηση του χώρου παρά εξέλιξη, γεγονός το οποίο αντικατοπτρίζεται στα αποτελέσματα της έρευνας.

Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε ότι οι μεταβλητές «επίπεδο εκπαίδευσης των επισκεπτών», «φύλο» και «ενόχληση από τα κτίρια» είναι ανεξάρτητες ( $\chi^2 = 0,843$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,656$ ) και ( $\chi^2 = 2,089$ ,  $df = 6$ ,  $p\text{-value} = 0,911$ ). Συμπεραίνεται, επομένως, ότι το φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης δεν επηρεάζουν την κρίση των επισκεπτών σε σχέση με την άποψή τους για τον βαθμό υποβάθμισης που προκαλούν τα χαρακτηριστικά των κτιρίων.

Οι επισκέπτες κλήθηκαν στη συνέχεια να δηλώσουν αν είναι σημαντικό να διατηρηθεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία του Μετσόβου. Οι απαντήσεις τους φαίνονται στο Διάγραμμα 5.16.



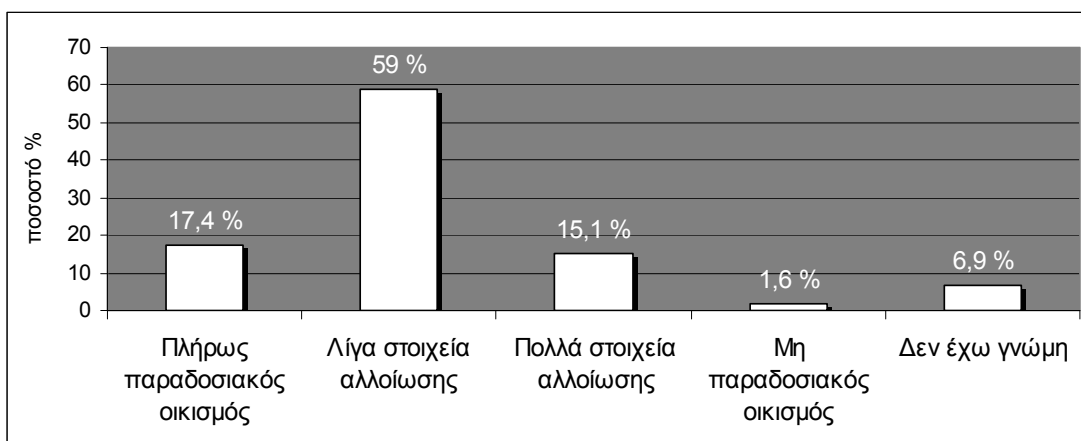
Διάγραμμα 5.16. Σημαντικότητα διατήρησης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου

Η συντριπτική πλειονότητα των επισκεπτών (98% περίπου) θεωρεί σημαντική τη διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου. Η επιμέρους αιτιολόγηση των απαντήσεων έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών δηλώνει ότι η τοπική παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού πρέπει να διατηρηθεί γιατί αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά για τις επόμενες γενιές. Δηλαδή, η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κρίνεται αναγκαία επειδή νοείται ως φορέας πολιτισμού (ιστορίας, αξιών, και γνώσης) που πρέπει να κληροδοτηθεί στις επόμενες γενιές.

Για το 40% περίπου των επισκεπτών, η παραδοσιακή φυσιογνωμία αποτελεί το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Μετσόβου, την τοπική ταυτότητα. Αναδεικνύεται δηλαδή η συμβολική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Οι επισκέπτες θεωρούν ότι η υποβάθμιση του κτισμένου χώρου θα σημαίνει τον αρχιτεκτονικό αποχρωματισμό του Μετσόβου και ταυτόχρονα, την απώλεια ενός ισχυρού πλεονεκτήματός του, το οποίο συμβάλει καθοριστικά στην προσέλκυση επισκεπτών στην περιοχή. Η θέση αυτή ενισχύεται ακόμη περισσότερο από το εξαιρετικά μικρό ποσοστό (2%) όσων δηλώνουν ότι όλα τα άλλα στοιχεία του οικισμού είναι από μόνα τους ικανός πόλος έλξης των τουριστών.

Στη συνέχεια οι επισκέπτες κλήθηκαν να δηλώσουν την άποψή τους σχετικά με τον βαθμό αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού. Οι απαντήσεις τους φαίνονται στο Διάγραμμα 5.17.



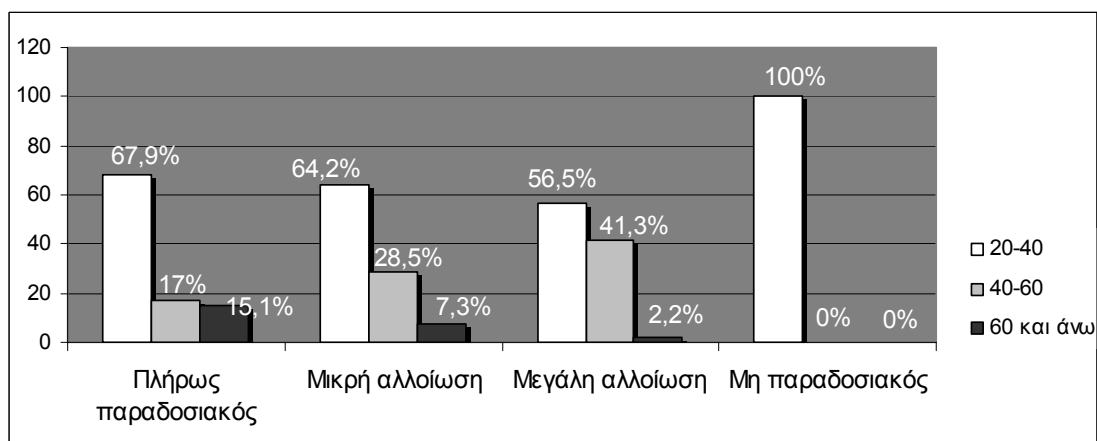


Διάγραμμα 5.17. Βαθμός αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου, σύμφωνα με τους επισκέπτες

Από το Διάγραμμα 5.17 προκύπτει ότι περισσότεροι από τους μισούς επισκέπτες θεωρούν ότι το Μέτσοβο διατηρεί σε μεγάλο βαθμό τον παραδοσιακό του χαρακτήρα και εμφανίζει λίγα στοιχεία αλλοίωσης. Το 17% περίπου των επισκεπτών δηλώνει ότι το Μέτσοβο είναι ένας πλήρως παραδοσιακός οικισμός ενώ λίγο χαμηλότερο ποσοστό εντοπίζει πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν τον, κατά τα άλλα, παραδοσιακό χαρακτήρα του οικισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι ελάχιστο ποσοστό των ερωτηθέντων πιστεύει ότι ο οικισμός έχει χάσει εντελώς τον παραδοσιακό του χαρακτήρα.

Παρά την αποδεδειγμένη αλλοίωση την οποία έχει υποστεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού, είναι ενδιαφέρον ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών εντοπίζει μεν τα επιμέρους στοιχεία υποβάθμισης αλλά εξακολουθεί να θεωρεί ότι ο οικισμός διατηρεί σε σημαντικό βαθμό τη φυσιογνωμία του. Σίγουρα ένα λιγότερο εκπαιδευμένο βλέμμα μπορεί να διακρίνει σε μικρότερο βαθμό την αλλοίωση των στοιχείων που συνθέτουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και να θεωρεί ταυτόχρονα οτιδήποτε μοιάζει με το παραδοσιακό ως αυθεντικό. Σε ένα βαθμό, οι απόψεις των επισκεπτών ενδέχεται να οφείλονται σ' αυτήν ακριβώς την αδυναμία. Ωστόσο, παραμένει γεγονός ότι η συνολική αίσθηση την οποία αφήνει ο οικισμός στους επισκέπτες είναι περισσότερο θετική, παρά αρνητική, σε ότι αφορά την παραδοσιακή του φυσιογνωμία.

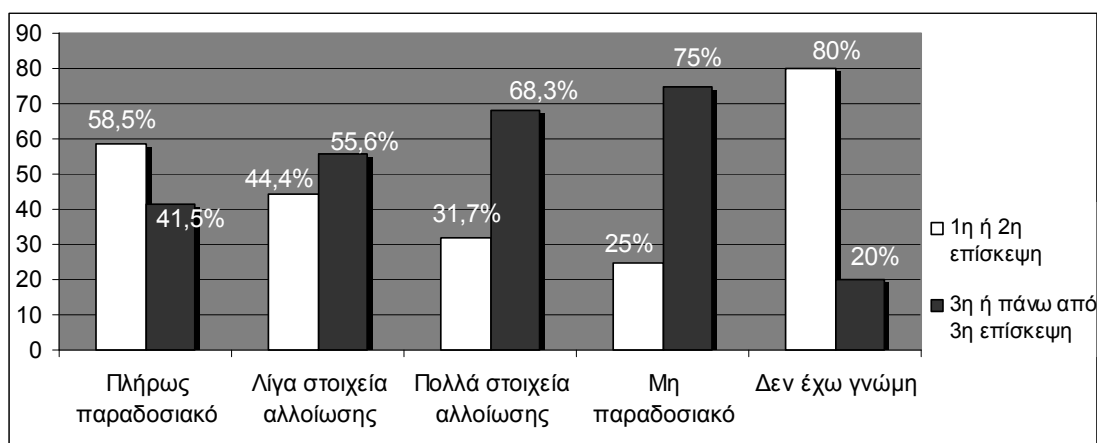
Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση της συσχέτισης μεταξύ της άποψης των επισκεπτών για τον χαρακτήρα του Μετσόβου και ορισμένων επιμέρους δημογραφικών και άλλων χαρακτηριστικών τους. Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε ότι η συγκεκριμένη άποψη των επισκεπτών συσχετίζεται με την ηλικία τους ( $\chi^2 = 23,356$ ,  $df = 8$ ,  $p\text{-value} = 0,003$ ). Ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 5.18.



Διάγραμμα 5.18. Συσχέτιση της άποψης για το Μέτσοβο με την ηλικία

Η έρευνα αναδεικνύει ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (60 και άνω) θεωρούν, σε μεγαλύτερο βαθμό από τους υπόλοιπους, ότι το Μέτσοβο είναι είτε ένας πλήρως παραδοσιακός οικισμός είτε εμφανίζει πολύ λίγα στοιχεία αλλοίωσης. Οι νεαρότερες ηλικίες εμφανίζονται περισσότερο κριτικές απέναντι στα χαρακτηριστικά του οικισμού. Άτομα ηλικίας 20-40 ετών είναι τα μόνα που θεωρούν ότι το Μέτσοβο έχει χάσει τελείως τον παραδοσιακό του χαρακτήρα. Η εξήγηση πρέπει να αναζητηθεί στις μεγαλύτερες απαιτήσεις που φαίνεται να έχουν οι νέοι, όσον αφορά στον παραδοσιακό χαρακτήρα, που αναφέρθηκε προηγουμένως.

Η άποψη των επισκεπτών για το Μέτσοβο συσχετίζεται επίσης με τη συχνότητα με την οποία το επισκέπτονται ( $\chi^2 = 15,976$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,003$ ). Ο τρόπος συσχέτισης αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 5.19.



Διάγραμμα 5.19. Συσχέτιση της άποψης για το Μέτσοβο με τη συχνότητα επισκέψεων

Από το Διάγραμμα 5.19 προκύπτει το συμπέρασμα ότι η τακτική επαφή με τον οικισμό αναδεικνύει και την προϊούσα απώλεια της παραδοσιακότητας στα μάτια των επισκεπτών. Όπως είναι

αναμενόμενο, η πλειονότητα των επισκεπτών που δεν έχει γνώμη σχετικά με τον παραδοσιακό χαρακτήρα του οικισμού είναι αυτοί που πραγματοποιούν την 1<sup>η</sup> ή 2<sup>η</sup> επίσκεψή τους στον οικισμό.

#### 5.2.4 Η εφαρμογή της ΜΥΑ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας από την εφαρμογή της ΜΥΑ και η διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής των επισκεπτών.

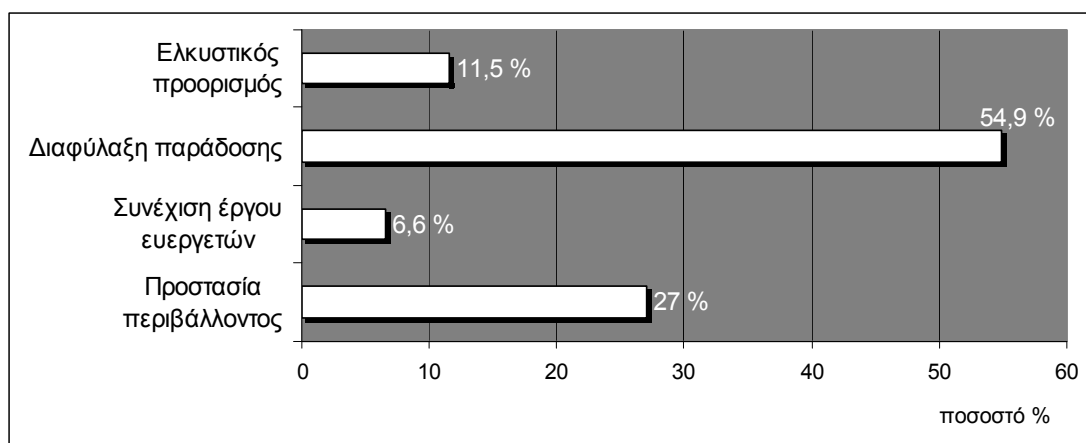
Η βασική ερώτηση, η οποία αποτέλεσε τον πυρήνα της εφαρμογής της ΜΥΑ διατυπώθηκε ως εξής:  
«*Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ. Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό;*

Ναι       Όχι

*Αν ναι, τι ποσό θα ήσασταν διατεθειμένος -η να προσφέρετε; .....€ »*

Η ερώτηση που αφορά στο ποσό που διατίθεται να καταβάλει ο ερωτώμενος επιλέχθηκε να είναι ανοιχτού τύπου.

Το 41% των ερωτηθέντων ήταν θετικοί στην εθελοντική οικονομική στήριξη ενός φορέα, ο οποίος θα αναλάμβανε την προστασία και διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου. Η προθυμία πληρωμής (ΝΑΙ / ΟΧΙ) συνοδεύτηκε από επόμενη ερώτηση, που διερεύνησε τους λόγους για τους οποίους οι επισκέπτες δηλώνουν πρόθυμοι να συμβάλουν στον φορέα. Οι απαντήσεις των επισκεπτών παρουσιάζονται στα Διαγράμματα 5.20 και 5.21.

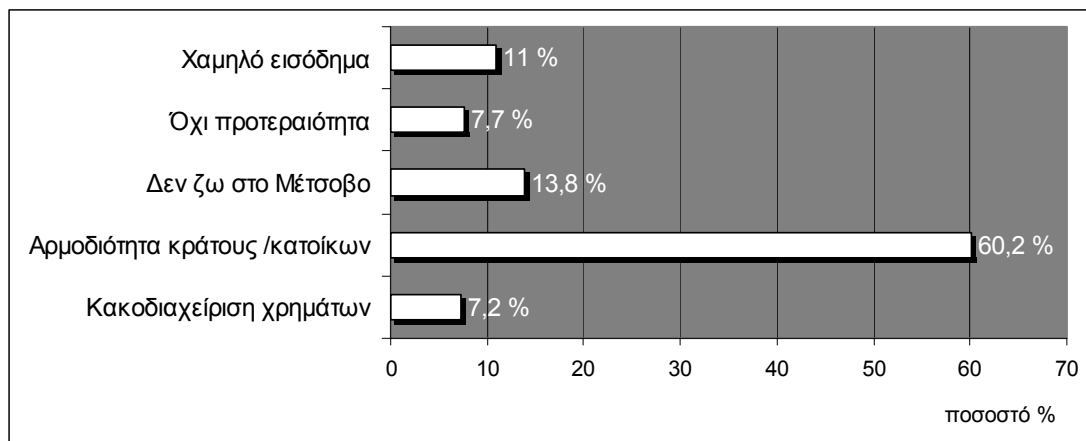


Διάγραμμα 5.20. Λόγοι προθυμίας πληρωμής

Οι επισκέπτες κλήθηκαν να επιλέξουν μία από τις αιτίες για τις οποίες καταβάλουν το συγκεκριμένο ποσό. Πολλοί δήλωσαν, κατά τη συνέντευξη, ότι θα έδιναν τα χρήματα για περισσότερες από μία αιτίες. Ωστόσο, επέλεξαν, τελικά, αυτή που κυρίως τους εξέφραζε. Προκύπτει έτσι, ότι για περισσότερους από τους μισούς επισκέπτες, η οικονομική αξία του αγαθού απορρέει, κυρίως, από την πολιτιστική του αξία, ως παράδοση και κληρονομιά για τις επόμενες γενιές. Σημαντικό επίσης,

ποσοστό των επισκεπτών θα έδινε χρήματα γιατί θεωρεί ότι η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής συνεπάγεται, ταυτόχρονα, και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Σε μικρότερο ποσοστό (11,5%) οι επισκέπτες δίνουν χρήματα γιατί αξιολογούν ως σημαντικό το χαρακτηριστικό της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής να αποτελεί την τοπική ταυτότητα και να προσελκύει επισκέπτες.

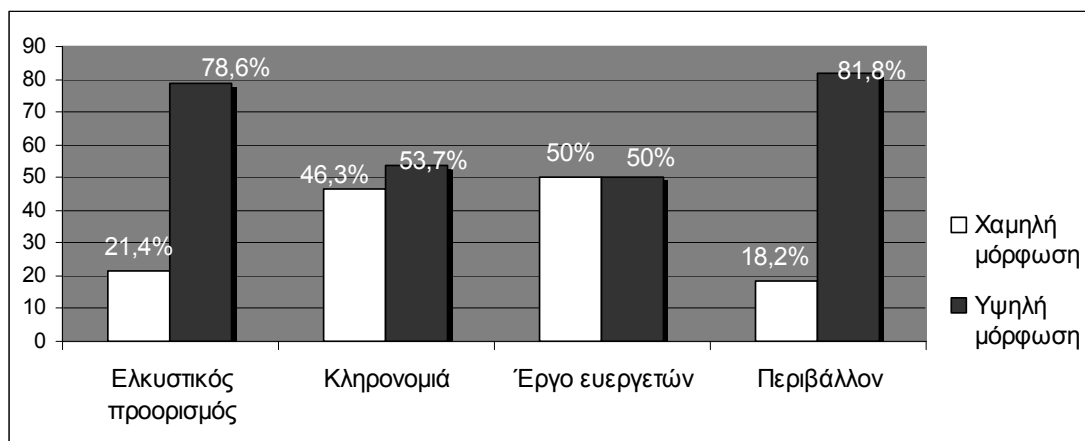
Η έρευνα δείχνει ότι η πλειονότητα των επισκεπτών αποδίδει στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική κυρίως πολιτιστικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, δηλαδή, «αξίες μη – χρήσης», ικανές να στηρίξουν την προστασία της.



Διάγραμμα 5.21. Λόγοι μη προθυμίας πληρωμής

Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών που αρνείται να πληρώσει (το 68% αυτών, περίπου) εντάσσεται στην κατηγορία των αρνήσεων διαμαρτυρίας, δηλαδή η άρνηση δεν σημαίνει κατ' ανάγκη αντίθεση στην προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Μεταξύ αυτών, κύρια αιτία αναδεικνύεται η πεποίθηση ότι η προστασία του αγαθού είναι δημόσια υποχρέωση, του κράτους ή του τοπικού Δήμου. Ωστόσο, το υπόλοιπο 32% εκφράζει πραγματικές αρνήσεις προθυμίας πληρωμής. Το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτούς δηλώνει ότι δεν πληρώνει επειδή δεν κατοικεί στο Μέτσοβο. Επομένως, για αυτούς, η προστασία του αγαθού θεωρείται υποχρέωση των άμεσων χρηστών του, που εξάλλου, κυρίως, την απολαμβάνουν.

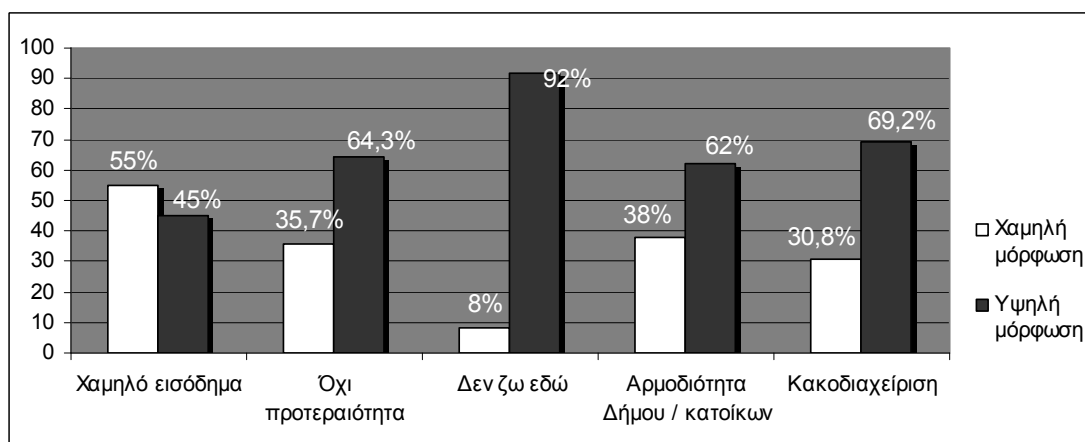
Στη συνέχεια διερευνήθηκε η συσχέτιση μεταξύ των λόγων προθυμίας πληρωμής και επιμέρους δημογραφικών και άλλων χαρακτηριστικών των επισκεπτών. Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε συσχέτιση με το επίπεδο εκπαίδευσης των επισκεπτών ( $\chi^2 = 9,577$ ,  $df = 3$ ,  $p\text{-value} = 0,023$ ). Στο Διάγραμμα 5.22 παρουσιάζεται ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών.



Διάγραμμα 5.22. Συσχέτιση λόγων πληρωμής με το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών

Τα άτομα υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου αναγνωρίζουν, σε μεγαλύτερο βαθμό, την οικονομική διάσταση της προστασίας του αγαθού. Επίσης, τα ίδια άτομα αναγνωρίζουν, κυρίως, και την περιβαλλοντική αξία του αγαθού.

Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε επίσης συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης των επισκεπτών και των λόγων άρνησης πληρωμής ( $\chi^2 = 12,050$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,017$ ). Στο Διάγραμμα 5.23 παρουσιάζεται ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών.



Διάγραμμα 5.23. Συσχέτιση λόγων μη πληρωμής με το επίπεδο εκπαίδευσης των επισκεπτών

Φαίνεται ότι τα άτομα υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου συνδέουν εντονότερα την αξία του αγαθού με τις αξίες χρήσης της. Στις απαντήσεις των ατόμων υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου καταγράφεται μεγαλύτερο ποσοστό, προθυμίας πληρωμής για την αξία του αγαθού ως πόλου έλξης επισκεπτών (αναπτυξιακό εργαλείο) και, αντίστοιχα, μη προθυμίας πληρωμής εξαιτίας της μη κατοίκησης (κατοίκηση = χρήση του αγαθού).

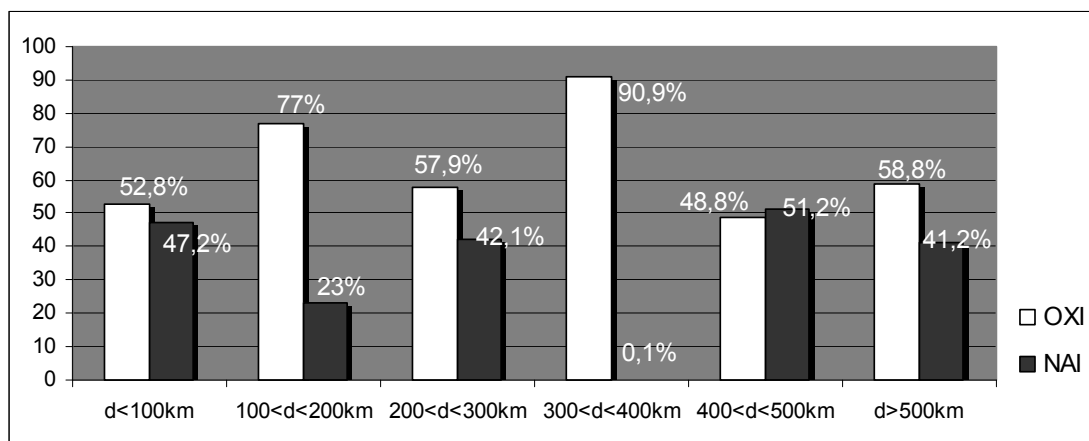
### 5.2.5 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  προκύπτει ότι η προθυμία πληρωμής των επισκεπτών σχετίζεται με την απόσταση της αφετηρίας ταξιδιού τους και τη διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό. Προκύπτει επίσης ότι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών (φύλο, ηλικία, μόρφωση, εισόδημα) αλλά και επιμέρους απόψεις τους σχετικά με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του οικισμού, δεν επηρεάζουν την προθυμία πληρωμής τους. Στον Πίνακα 5.1 φαίνονται τα αποτελέσματα των ελέγχων  $\chi^2$ .

Πίνακας 5.1. Έλεγχοι ανεξαρτησίας chi-square

Μεταβλητή	$\chi^2$	df	p-value
Απόσταση αφετηρίας	15,097	5	0,010
Διάρκεια παραμονής	6,849	2	0,033

Στα Διαγράμματα που ακολουθούν αποτυπώνεται ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ της προθυμίας πληρωμής και κάθε μιας από τις παραπάνω παραμέτρους.

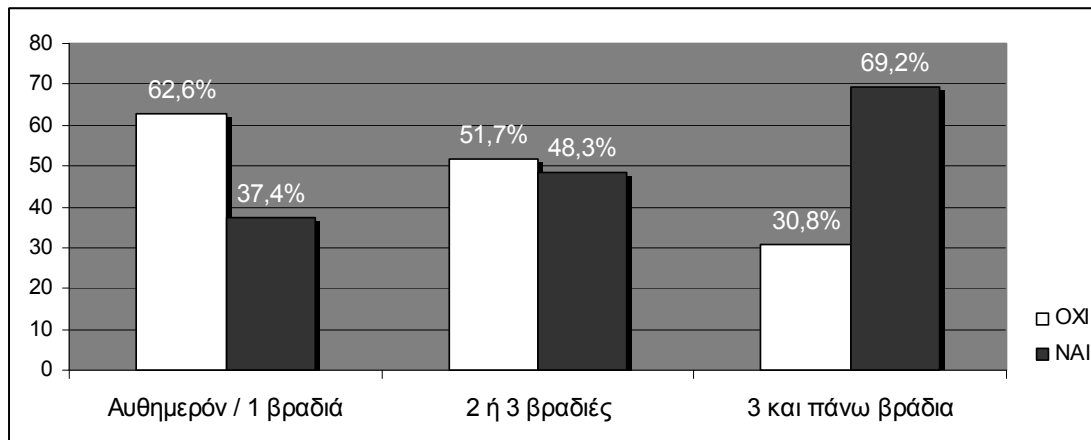


Διάγραμμα 5.24. Προθυμία πληρωμής σε σχέση με την αφετηρία ταξιδιού

Από το Διάγραμμα 5.24 δεν προκύπτει καταρχήν κάποια σαφής τάση, σε σχέση με τη συμπεριφορά των επισκεπτών. Προκύπτει, όμως, το συμπέρασμα ότι οι επισκέπτες που προέρχονται από αποστάσεις μικρότερες των 100km και οι επισκέπτες οι οποίοι έρχονται από μακριά (πάνω από 400km) εμφανίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό θετική προθυμία πληρωμής. Η θετική προθυμία πληρωμής των κοντινών επισκεπτών αναδεικνύει το εγγενές χαρακτηριστικό της τοπικότητας του αγαθού.

Οι μακρινοί επισκέπτες έχουν ήδη δαπανήσει, μεγαλύτερο συγκριτικά με τους υπόλοιπους, χρηματικό ποσό, προκειμένου να επισκεφτούν το Μέτσοβο. Η επίσκεψή τους αποδεικνύει την αξία του Μετσόβου, γι' αυτούς, ως αξιόλογου τουριστικού προορισμού και από αυτή απορρέει, κυρίως,

η θετική προθυμία πληρωμής τους, για την προστασία του αγαθού. Εν μέρει, και αυτή, αντανακλά την αξία χρήσης του Μετσόβου.



Διάγραμμα 5.25. Προθυμία πληρωμής σε σχέση με την διάρκεια παραμονής

Από το Διάγραμμα 5.25 προκύπτει ότι οι επισκέπτες που μένουν για τρία και περισσότερα βράδια στον οικισμό εκφράζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους υπόλοιπους θετική προθυμία πληρωμής.

Η έρευνα έδειξε, επίσης, ότι η ηλικία, παρά το ότι επιδρά σε απόψεις των ερωτώμενων, δεν διαφοροποιεί την προθυμία πληρωμής τους. Το επίπεδο εκπαίδευσης και το ύψος του εισοδήματος δεν διαφοροποιούν την προθυμία προστασίας του αγαθού. Η συχνότητα των επισκέψεων στον οικισμό δεν επηρεάζει, την προθυμία πληρωμής. Το στοιχείο αυτό επαληθεύει προηγούμενα αποτελέσματα της έρευνας αναφορικά με τις αξίες μη-χρήσης, με τις οποίες κυρίως συνδέεται η προθυμία πληρωμής των επισκεπτών.

#### 5.2.6 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής

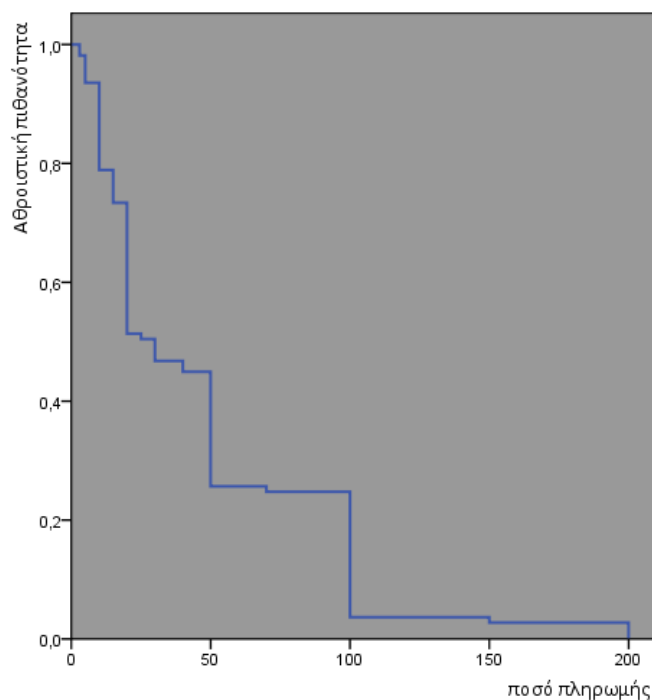
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας, βάσει της μεθοδολογίας που αναφέρεται στο Κεφάλαιο 3.

##### A. Μη παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής

Στο Διάγραμμα 5.26 παρουσιάζεται η συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής (χωρίς τις μηδενικές τιμές) και στον ακόλουθο Πίνακα 5.2 δίνονται οι εκτιμώμενες στατιστικές παράμετροι, χωρίς και με τις μηδενικές τιμές, αντίστοιχα.

Πίνακας 5.2. Αποτελέσματα στατιστικής επεξεργασίας του εκτιμητή Kaplan - Meier

Στατιστική παράμετρος	Προθυμία πληρωμής WTP	Προθυμία πληρωμής WTP
	Χωρίς τις μηδ. τιμές	Με τις μηδ. τιμές
Μέση τιμή	47,30€	17,80€
Διάμεσος	30,00€	0,00€
Τυπικό σφάλμα	4,18	2,07
Κάτω όριο (δ.ε. 95%)	39,10	13,73
Άνω όριο (δ.ε. 95%)	55,50	21,83



Διάγραμμα 5.26. Συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής

### B. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής χωρίς διερευνητικές μεταβλητές (no covariate information model)

Το ποσοστό της μηδενικής προθυμίας πληρωμής είναι 59%. Οι τιμές των  $\mu$  και  $\sigma$  υπολογίστηκαν με τη μέθοδο της εκτίμησης μέγιστης πιθανότητας (MLE) και είναι **3,4189** και **0,98561**, αντίστοιχα. Έτσι, προκύπτει ότι η μέση τιμή υπολογίζεται σε **20,40€**. Δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά είναι μεγαλύτερο από 50%, η διάμεσος είναι **0**.



### Γ. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής με διερευνητικές μεταβλητές (covariate information model)

Εξετάζονται οι παράμετροι που επιδρούν στην προθυμία πληρωμής (ΝΑΙ / ΟΧΙ) και στο ποσό πληρωμής.

#### α. Αποτελέσματα Λογιστικής Παλινδρόμησης (Logistic Regression).

Στο πλαίσιο της λογιστικής παλινδρόμησης διερευνήθηκε η επίδραση των επιμέρους δημογραφικών και άλλων παραμέτρων στην προθυμία πληρωμής (ΝΑΙ / ΟΧΙ). Από την επεξεργασία προκύπτει ότι το βέλτιστο μοντέλο παλινδρόμησης περιλαμβάνει τις εξής ανεξάρτητες μεταβλητές:

- Άποψη του ερωτώμενου για την αισθητική υποβάθμιση του οικισμού, λόγω των χαρακτηριστικών των κτιρίων.
- Άποψη του ερωτώμενου για την αισθητική υποβάθμιση του οικισμού, λόγω της αντικατάστασης των καλντεριμιών με άσφαλτο.
- Διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στο Μέτσοβο.

Στον Πίνακα 5.3 δίνονται οι παράμετροι του μοντέλου.

Πίνακας 5.3. Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Exp(b)
Σταθερά a	-1,626	0,197
Άποψη για την αλλοίωση από τα κτίρια	0,464*	1,590
Άποψη για την αλλοίωση από την άσφαλτο	-0,254	0,776
Διάρκεια παραμονής στον οικισμό	0,567*	1,764
Αριθμός παρατηρήσεων		304
-2LL		-397,730
Nagelkerke Pseudo R <sup>2</sup>		5,80%

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 5.3 προκύπτει ότι η πιο σημαντική παράμετρος που καθορίζει την προθυμία πληρωμής των επισκεπτών είναι η διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό, αφού εμφανίζει την υψηλότερη τιμή του λόγου πιθανοτήτων ExpB. Αυτό σημαίνει ότι ένας επισκέπτης, ο οποίος μένει περισσότερα βράδια στον οικισμό είναι δύο φορές σχεδόν (ExpB = 1,764) πιο πιθανό να δεχθεί να πληρώσει για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου σε σχέση με κάποιον άλλο επισκέπτη που πραγματοποιεί μια σύντομη επίσκεψη, εφόσον όλες οι άλλες παράμετροι παραμείνουν σταθερές. Δεύτερη, κατά σειρά σημαντικότητας, παράμετρος είναι η άποψη του ερωτώμενου σχετικά με την αισθητική υποβάθμιση που προκαλείται από τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτιρίων (ExpB = 1,590).

## β. Αποτελέσματα Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression)

Στον Πίνακα 5.4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του ημι-λογαριθμοκανονικού μοντέλου.

Πίνακας 5.4. Αποτελέσματα του μοντέλου γραμμικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Περιγραφή παραμέτρου
Π1	0,476*	Μέτσοβο μοναδικός προορισμός
Π2	0,437*	Αφετηρία ταξιδιού
Π3	-0,720*	Επιθυμία διατήρησης αρχιτεκτονικής
Π4	0,228	Άποψη για την αλλοίωση λόγω κτιρίων
Σταθερά a		2,543
$\sigma^2$		0,971
Αριθμός παρατηρήσεων		109
Adj. R <sup>2</sup>		6,90%

(\* ) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι οι παράμετροι που επιδρούν στο ύψος του ποσού που προτίθενται να καταβάλουν οι επισκέπτες είναι:

- Η επιλογή του Μετσόβου ως μοναδικού προορισμού.
- Η αφετηρία του ταξιδιού.
- Η επιθυμία των επισκεπτών να διατηρηθεί η παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 5.4 προκύπτει ότι οι επισκέπτες προτίθενται να καταβάλουν μεγαλύτερο χρηματικό ποσό αν το Μέτσοβο αποτελεί μοναδικό προορισμό του ταξιδιού τους. Όπως ήταν αναμενόμενο, επισκέπτες που είναι πιο θετικοί ως προς τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι πρόθυμοι να καταβάλουν μεγαλύτερο χρηματικό ποσό. Προκύπτει, επίσης, ότι οι πιο μακρινοί επισκέπτες προτίθενται να καταβάλουν υψηλότερα ποσά σε σχέση με τους πιο κοντινούς, του Μετσόβου, επισκέπτες.

Η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής με βάση τη συσχέτισή της με τις παραπάνω παραμέτρους (Πίνακας 5.4) περιγράφεται από την εξίσωση:

$$mean = e^{\mu + \sigma^2 / 2}, \text{ όπου } \mu = 2,543 + 0,476 * \overline{\Pi 1} + 0,437 * \overline{\Pi 2} - 0,720 * \overline{\Pi 3}$$

Η μέση προθυμία πληρωμής, δεδομένου ότι η πιθανότητα άρνησης βάσει του μοντέλου της λογιστικής παλινδρόμησης είναι **60%**, ανέρχεται σε **18,42€**.

Η διάμεσος είναι **0**, δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μεγαλύτερο από 50%.

### 5.2.7 Υπολογισμός της συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου

Για τον υπολογισμό της συνολικής αξίας της προθυμίας πληρωμής, των επισκεπτών, για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου λαμβάνονται υπόψη ο ετήσιος αριθμός των επισκεπτών του οικισμού και η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής που προέκυψε προέκυψε βάσει όσων αναφέρονται στο αντίστοιχο κεφάλαιο της θεωρίας (Κεφ. 3). Με βάση τα στοιχεία του Δήμου Μετσόβου και των τοπικών φορέων που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό, εκτιμάται ότι σε ετήσια βάση (την περίοδο της έρευνας) το Μέτσοβο δέχεται 300.000 επισκέπτες. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη την παραδοχή ότι οι επισκέπτες πληρώνουν σε μία τους επίσκεψη μόνο (και όχι σε κάθε επίσκεψη), με βάση τη συχνότητα επίσκεψής τους προκύπτει τελικά ότι ο συνολικός αριθμός επισκεπτών είναι 160.000, περίπου. Σημειώνεται ότι στην περίπτωση του μη-παραμετρικού εκτιμητή Kaplan-Meier που υπολογίστηκε μόνο με μη μηδενικές τιμές, λαμβάνεται υπόψη το ποσοστό των ερωτώμενων που επιθυμούν να συνεισφέρουν στο φορέα (ήτοι 41%). Σύμφωνα με τα παραπάνω, η συνολική ετήσια αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, η οποία προκύπτει από την εκφρασμένη προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του παρουσιάζεται στον Πίνακα 5.5.

Πίνακας 5.5. Συνολική ετήσια αξία προθυμίας πληρωμής, για κάθε στατιστική επεξεργασία

Στατιστική επεξεργασία	Συνολική ετήσια αξία σε € (μέση τιμή)
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (χωρίς τις μηδ. τιμές)	47,30* 65.190 = 3.083.487,00
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (με τις μηδ. τιμές)	17,80* 159.000 = 2.830.200,00
Παραμετρική εκτίμηση (χωρίς διερευνητικές μεταβλητές)	20,40* 159.000 = 3.243.600,00
Παραμετρική εκτίμηση (με διερευνητικές μεταβλητές)	18,42* 159.000 = 2.928.800,00

Από τον Πίνακα 5.5 προκύπτει ότι η συνολική ετήσια οικονομική αξία που προκύπτει από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, με βάση την προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του, κυμαίνεται μεταξύ **2.830.000,00€** και **3.244.000,00€**. Το ύψος του ποσού αποδεικνύεται πολύ σημαντικό. Σημειώνεται ότι ο ετήσιος προϋπολογισμός του Δήμου Μετσόβου (την περίοδο της έρευνας) ήταν περίπου 1.500.000€.

### 5.3 Συμπεράσματα

Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας οδηγεί στα εξής συμπεράσματα:

- Το Μέτσοβο αποτελεί έναν δημοφιλή τουριστικό προορισμό, πανελλαδικής εμβέλειας, με επισκέπτες που τον επισκέπτονται τακτικά αλλά και με σημαντικό ποσοστό νέων επισκεπτών κάθε χρόνο. Ωστόσο, για την πλειονότητα των επισκεπτών του, αποτελεί κυρίως πέρασμα για σύντομη στάση ή αυθημερόν επίσκεψη. Δεν καταφέρνει να συγκρατήσει τους επισκέπτες του για μεγάλο χρονικό διάστημα (περισσότερες από δύο διανυκτερεύσεις).
- Για σημαντικό ποσοστό των επισκεπτών του, το Μέτσοβο αποτελεί αποκλειστικό προορισμό. Δεν παρατηρείται διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας στις γύρω του Μετσόβου περιοχές (Αώος, Μηλιά, Χρυσοβίτσα κ.λπ). Αντίθετα, οι επισκέπτες επιλέγουν να δουν τον οικισμό, κυρίως, σε συνδυασμό με μια επίσκεψη στα Ιωάννινα και στα Ζαγοροχώρια.
- Σε αντίθεση με ότι ίσως επικρατεί ως κοινή πεποίθηση, οι επισκέπτες δηλώνουν διατεθειμένοι να αφήσουν το όχημά τους εκτός οικισμού και να εισέλθουν στο κέντρο του είτε με τα πόδια είτε με κάποιο μικρό, δημοτικό πούλμαν. Αξιοποιώντας το στοιχείο αυτό, ο Δήμος, μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την κυκλοφοριακή αποσυμφόρηση του κέντρου του οικισμού.
- Η τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία του Μετσόβου σε συνδυασμό με το γύρω φυσικό περιβάλλον αποδεικνύονται ως τα πιο αξιόλογα τοπικά χαρακτηριστικά, ικανά να προσελκύσουν επισκέπτες.
- Η γενική εικόνα του οικισμού είναι αυτή ενός αρκετά αξιόλογου αισθητικά, παραδοσιακού οικισμού. Εντούτοις, η πλειονότητα των επισκεπτών εντοπίζει στοιχεία που υποβαθμίζουν σημαντικά την τοπική αρχιτεκτονική ταυτότητα. Η κίνηση των οχημάτων μέσα στον οικισμό, τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων, κυρίως, κτιρίων και η συνολική εικόνα του δημόσιου χώρου αναδεικνύονται ως οι βασικοί παράγοντες αλλοίωσης του τοπικού παραδοσιακού χαρακτήρα. Εντονότερα αρνητική αίσθηση, μεταξύ όλων, αποδεικνύεται ότι προκαλείται από τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτιρίων.
- Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι το κυκλοφοριακό πρόβλημα αναδεικνύεται σε σημαντικό αισθητικό πρόβλημα. Το στοιχείο αυτό απορρέει από την μη ομαλή ένταξη μιας σύγχρονης χρήσης σ' έναν παραδοσιακά δομημένο χώρο. Το αυτοκίνητο, ως νέα χρήση, εισχώρησε με βίαιο τρόπο σε μια μη ευέλικτη οικιστική δομή. Οι ορεινοί οικισμοί διαμορφώθηκαν σε ένα διαφορετικό από το σύγχρονο, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο. Κατασκευασμένοι για να καλύψουν ανάγκες αλλοτινών τρόπων ζωής καλούνται να αντιμετωπίσουν προβλήματα και ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας. Ελλείψει σχεδιασμού, οι χωρικές επιπτώσεις είναι, κατά κανόνα, αρνητικές. Η διαφορά του σύγχρονου χώρου, σε σχέση με εκείνον του παρελθόντος, είναι η ασυμφωνία μεταξύ μορφής και λειτουργίας – το παραδοσιακά κατασκευασμένο καλντερίμι προέκυπτε, μορφολογικά, από την ανάγκη κάλυψης συγκεκριμένων λειτουργιών όπως το περπάτημα των ανθρώπων, η κίνηση των ζώων (φορτωμένων συνήθως) και η απορροή του νερού (βροχή και χιόνι). Η ισορροπία μεταξύ λειτουργίας, μορφής και κατασκευής εξασφάλιζε και

την άρτια αισθητική. Στο πέρασμα στον σύγχρονο ορεινό χώρο, η ισορροπία αυτή χάθηκε. Η έρευνα αποδεικνύει ότι η έλλειψη της μορφολογικής και λειτουργικής ισορροπίας προκαλεί την αισθητική κακοποίηση του χώρου. Προκύπτει, επίσης, το συμπέρασμα ότι ένας ορεινός παραδοσιακός οικισμός είναι ταυτισμένος σχεδόν στην κοινή συνείδηση, με την πεζή κίνηση.

- Η έρευνα δείχνει ότι η σταδιακή εξοικείωση με την εικόνα του οικισμού συμβάλει ως ένα βαθμό στη μείωση της αρχικής αρνητικής εντύπωσης που προκαλείται από την αισθητική υποβάθμιση. Ωστόσο, αν και η αρνητική αίσθηση μετριάζεται, εξακολουθεί να παραμένει ισχυρή. Αποδεικνύεται, επίσης, ότι η εικόνα των μορφολογικών χαρακτηριστικών των κτιρίων παραμένει η ίδια ως εντύπωση στον επισκέπτη, ανεξάρτητα από το πόσο συχνά επισκέπτεται αυτός τον οικισμό.
- Οι νέοι, συγκριτικά με τους πιο μεγάλους σε ηλικία, εμφανίζονται πιο κριτικοί ως προς την τοπική παραδοσιακή φυσιογνωμία. Εντοπίζουν μεγαλύτερο βαθμό αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού, στοιχείο που απορρέει και από τις υψηλότερες, ίσως, προσδοκίες τους.
- Η συντριπτική πλειονότητα των επισκεπτών επιθυμεί τη διατήρηση της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας, με κυριότερη αιτία το γεγονός ότι αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά και στοιχείο της παράδοσης του τόπου που πρέπει να διαφυλαχθεί για τις επόμενες γενιές. Σημαντικό, όμως, είναι και το ποσοστό των επισκεπτών που θεωρούν ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί την ταυτότητα του τόπου και, ταυτόχρονα, ένα σημαντικό στοιχείο έλξης τουρισμού στην περιοχή.
- Η έρευνα δείχνει ότι όσο πιο τακτικά επισκέπτεται κάποιος το Μέτσοβο τόσο πιο πολύ αναγνωρίζει τον πραγματικό βαθμό της συνολικής αισθητικής υποβάθμισης του χώρου. Στοιχεία που περνούν ίσως απαρατήρητα, αρχικά, γίνονται αισθητά όσο περισσότερο βιώνει ο επισκέπτης το χώρο.
- Το 41% των επισκεπτών δηλώνει θετική προθυμία πληρωμής. Η επιμέρους επεξεργασία των ποσών δείχνει ότι οι επισκέπτες καταβάλουν, κατά μέσο όρο, 47,30€ ανά άτομο. Η προθυμία πληρωμής εξαρτάται, κυρίως, από τη διάρκεια παραμονής στον οικισμό. Όσο περισσότερο διάστημα μένουν οι επισκέπτες τόσο πιο μεγάλη προθυμία προστασίας του αγαθού εκφράζουν. Πιο πρόθυμοι είναι αυτοί που μένουν δύο ή περισσότερα βράδια, συγκριτικά με όσους πραγματοποιούν αυθημερόν επίσκεψη ή μια στάση στο Μέτσοβο. Συμπεραίνεται, επομένως, ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική έχει χαρακτηριστικά τέτοια που κερδίζουν τον επισκέπτη, όσο πιο πολύ εξοικειώνεται αυτός μαζί της. Η έρευνα δείχνει, επίσης, ότι οι πιο μακρινοί επισκέπτες εμφανίζουν μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής και καταβάλουν, κατά μέσο όρο, υψηλότερα ποσά. Επιπλέον, μεγαλύτερα ποσά καταβάλουν οι επισκέπτες που επιλέγουν το Μέτσοβο ως αποκλειστικό προορισμό του ταξιδιού τους και όσοι είναι θετικοί για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Η προθυμία πληρωμής αλλά και το ύψος του ποσού δεν επηρεάζεται από το ύψος του εισοδήματος των επισκεπτών. Φαίνεται, δηλαδή, ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ενέχει μια σημαντική αξία, πολιτιστική κυρίως, η οποία αντανάκλαται στη γενική επιθυμία των επισκεπτών να την προστατέψουν. Επίσης, η αξία αυτή μοιάζει να ανταποκρίνεται σε

βαθύτερες πεποιθήσεις ή αξίες της κοινωνίας, αφού αποδεικνύεται ότι δεν μεταβάλλεται ανάλογα με τα ατομικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης, των επισκεπτών.

- Η συνολικά αποτιμώμενη αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αποτελεί σημαντική οικονομική αξία. Η οικονομική αξία του αγαθού συνδέεται, κυρίως, με τις αξίες μη-χρήσης του. Απορρέει από την πολιτιστική, περιβαλλοντική και κοινωνική του αξία.

## **Κεφάλαιο 6. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους επισκέπτες του Μετσόβου (2010)**

### **6.1 Εισαγωγή**

Η έρευνα αυτή παρουσιάζεται ως συνέχεια της προηγούμενης (Κεφ. 5) ώστε να αποφεύγονται περιττές επαναλήψεις στο κείμενο και να είναι δυνατή η άμεση σύγκριση των αποτελεσμάτων. Στο τέλος του Κεφαλαίου 6 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, παράλληλα με τη συγκριτική τους ανάλυση σε σχέση με εκείνα της έρευνας που προηγήθηκε (Μέτσοβο 2008). Στην έρευνα συγκεντρώθηκαν 376 ερωτηματολόγια, 10 από τα οποία απορρίφθηκαν. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 23 ερωτήσεις, 5 από τις οποίες αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι επισκέπτες του Μετσόβου, που ήταν παρόντες στον οικισμό κατά τη διάρκεια της έρευνας. Για εκτιμώμενο αριθμό επισκεπτών 150.000 ετησίως η έρευνα που πραγματοποιήθηκε έχει βαθμό αξιοπιστίας 95% και περιθώριο σφάλματος 5,5%, θεωρώντας ως βάση υπολογισμού του σφάλματος τη δυσμενέστερη κατανομή των απαντήσεων (50-50%, ήτοι ανυπαρξία τάσης).

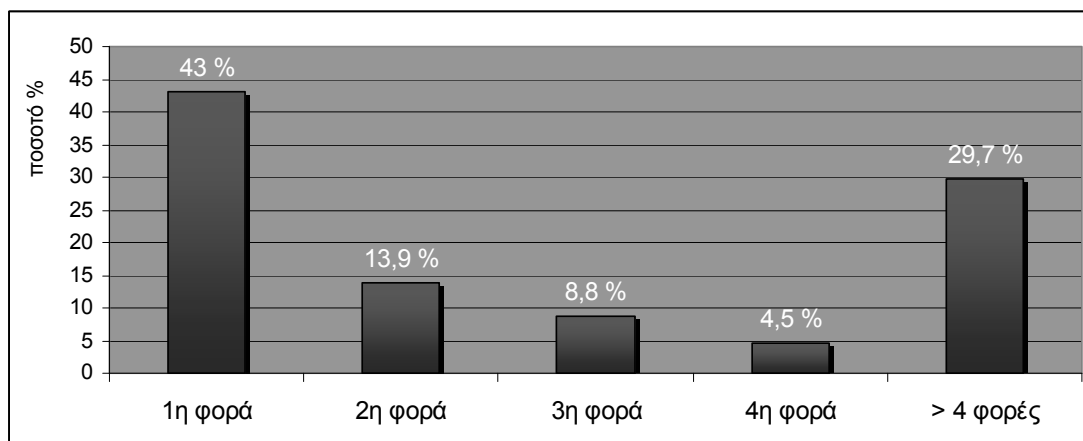
### **6.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων**

#### **6.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των επισκεπτών του Μετσόβου**

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών, το 2010, εμφανίζονται παρόμοια με αυτά των επισκεπτών του 2008. Οι μικρές διαφορές σε ορισμένα ποσοστά αποδεικνύονται στατιστικά μη σημαντικές. Υπάρχει ωστόσο διαφοροποίηση από το 2008 στο 2010, που αφορά στο ετήσιο εισόδημα των επισκεπτών. Το ποσοστό των επισκεπτών με ετήσιο εισόδημα μικρότερο από 10.000€ είναι 9% το 2008 και 14% το 2010. Η διαφορά στα ποσοστά αποδεικνύεται στατιστικά σημαντική ( $z = 2,25 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Ταυτόχρονα, το ποσοστό των επισκεπτών με εισόδημα μεγαλύτερο των 40.000€ είναι 24% το 2008 και 17% το 2010. Η διαφορά των ποσοστών αποδεικνύεται, επίσης, στατιστικά σημαντική ( $z = 3,57 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης ήταν ήδη ορατά.

#### **6.2.2 Το προφίλ των επισκεπτών του Μετσόβου**

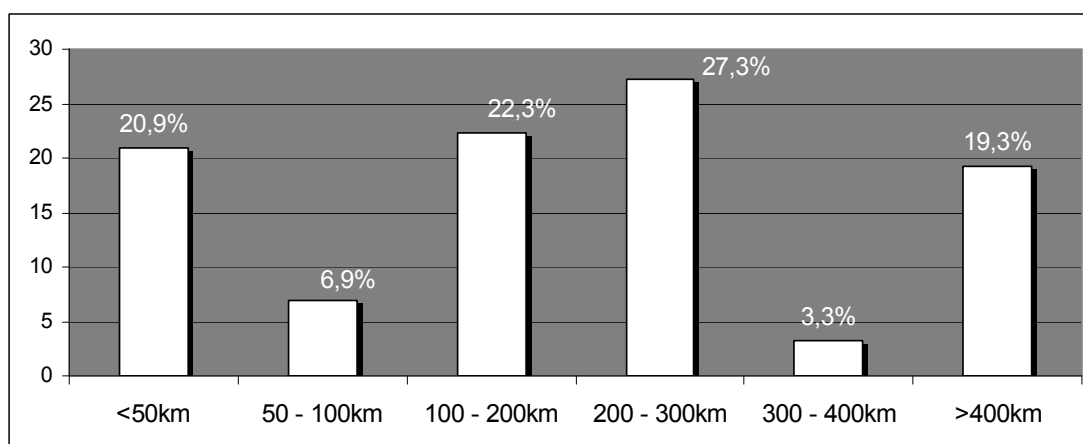
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που σκιαγραφούν το προφίλ των επισκεπτών. Αναφέρονται επιγραμματικά όσα αποτελέσματα επαληθεύονται σε σχέση με την πρώτη έρευνα και παρουσιάζονται αναλυτικά τα νέα στοιχεία, τα οποία προκύπτουν στη δεύτερη έρευνα. Για διευκόλυνση, τα Διαγράμματα των αποτελεσμάτων παρουσιάζονται με την ίδια σειρά με την οποία παρουσιάστηκαν στην πρώτη έρευνα.



Διάγραμμα 6.1. Συχνότητα επισκέψεων των τουριστών στο Μέτσοβο

Από το Διάγραμμα 6.1 προκύπτει ότι η δεύτερη έρευνα επαληθεύει σε γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά της επισκεψιμότητας που εντοπίστηκαν στην πρώτη έρευνα. Εντούτοις, παρατηρείται αύξηση στο ποσοστό των ατόμων που επισκέπτονται για πρώτη φορά τον οικισμό (είναι 43% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 34,6%). Η διαφορά δύο ποσοστών είναι στατιστικά σημαντική ( $z = 2,27 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Επιβεβαιώνεται, επομένως, η υπόθεση ότι η Εγνατία Οδός έφερε νέο κόσμο στο Μέτσοβο. Μια ημερήσια εκδρομή στο Μέτσοβο είναι πλέον εφικτή για τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης, της Βέροιας, της Κατερίνης, της Χαλκιδικής κ.λπ. Το στοιχείο ενισχύεται από το ότι, μεταξύ των λόγων για τους οποίους οι επισκέπτες θα σύστηναν το Μέτσοβο ως τουριστικό προορισμό, αναφέρεται και η εύκολη πρόσβαση σε αυτόν (κάτι το οποίο δεν υπήρχε, ως απάντηση, στην πρώτη έρευνα).

Στη συνέχεια οι επισκέπτες κλήθηκαν να δηλώσουν την αφετηρία του ταξιδιού τους. Οι απαντήσεις τους αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 6.2.



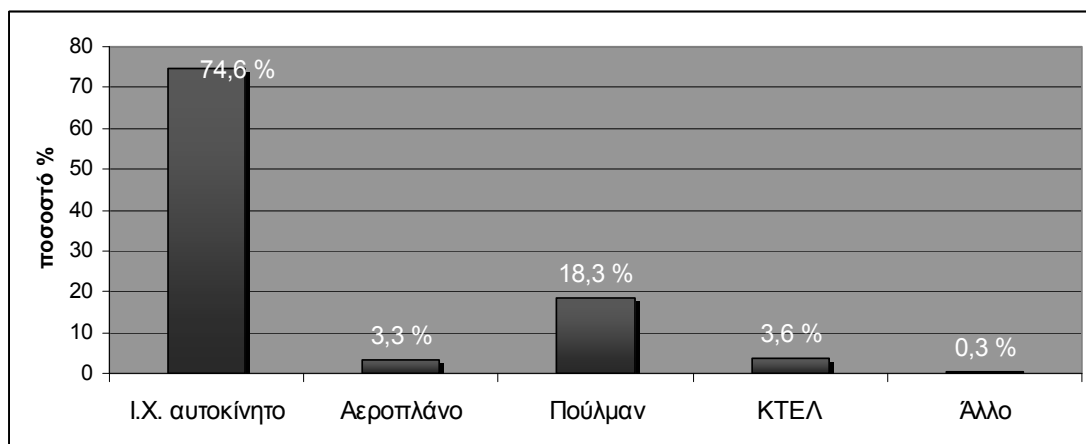
Διάγραμμα 6.2. Απόσταση μεταξύ της αφετηρίας ταξιδιού και του Μετσόβου

Η δεύτερη έρευνα επαληθεύει τα συμπεράσματα της πρώτης, σχετικά με την αφετηρία ταξιδιού των επισκεπτών. Επιπλέον, από την περαιτέρω επεξεργασία των αποτελεσμάτων προκύπτει το



συμπέρασμα ότι σημαντικό ποσοστό των επισκεπτών που έρχονται στο Μέτσοβο για πρώτη φορά έρχεται από περιοχές που βρίσκονται στον άξονα της Εγνατίας Οδού. Το 65% των επισκεπτών αυτών προέρχεται από τη Θεσσαλονίκη.

Το μεταφορικό μέσο μετακίνησης των επισκεπτών (Διάγραμμα 6.3), καθώς και το είδος του ταξιδιού τους (οργανωμένη εκδρομή ή όχι) αποτέλεσαν τα επόμενα ερωτήματα. Από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι σχεδόν οι μισοί επισκέπτες (43,6%) έχουν έρθει στο Μέτσοβο με οργανωμένη εκδρομή (γκρουπ), ποσοστό ιδιαίτερα σημαντικό.

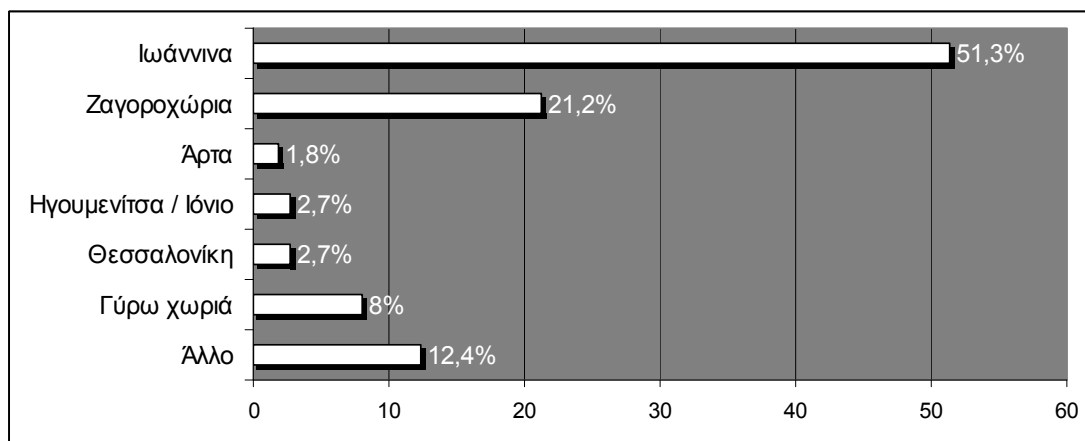


Διάγραμμα 6.3. Μεταφορικό μέσο μετακίνησης των επισκεπτών

Το ποσοστό των επισκεπτών που ταξιδεύουν με οργανωμένη εκδρομή έχει μεταβληθεί σημαντικά. Η πρώτη έρευνα δείχνει ότι μόλις το 12% περίπου των επισκεπτών έρχεται με οργανωμένη εκδρομή (γκρουπ) ενώ στη δεύτερη έρευνα, το ίδιο ποσοστό αυξάνεται πολύ και φτάνει το 44%. Εφόσον δεν παρατηρείται ανάλογη αύξηση στις μεγαλύτερες ηλικίες των επισκεπτών συμπεραίνεται ότι το ιδιαίτερα αυξημένο ποσοστό των ταξιδιωτών με γκρουπ είναι αποτέλεσμα τόσο της Εγνατίας Οδού όσο και της οικονομικής ύφεσης. Η επίδραση των δύο αυτών παραμέτρων στην τουριστική δραστηριότητα του Μετσόβου, γίνεται ήδη φανερή. Επιδρά σε ποιοτικά χαρακτηριστικά της μετωρικής επιπτώσεις (αυξημένη εισοδος και κίνηση πούλμαν στον οικισμό, μαζική προσέλευση κόσμου σε μικρό χρονικό διάστημα κ.λπ), οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στον αναπτυξιακό σχεδιασμό του Μετσόβου.

Για τους περισσότερους επισκέπτες (62,6%) το Μέτσοβο αποτελεί αποκλειστικό προορισμό του ταξιδιού τους ενώ για το 70,7% του συνόλου των επισκεπτών που πραγματοποιούν ταξίδι στην ευρύτερη περιοχή, το Μέτσοβο αποτελεί βασικό τους προορισμό. Τα αποτελέσματα επαληθεύουν τα αντίστοιχα της πρώτης έρευνας.

Όσοι δεν επισκέπτονται μόνο το Μέτσοβο κλήθηκαν, στη συνέχεια, να δηλώσουν και τις άλλες περιοχές τις οποίες επισκέπτονται. Στο Διάγραμμα 6.4 παρουσιάζονται οι απαντήσεις τους.



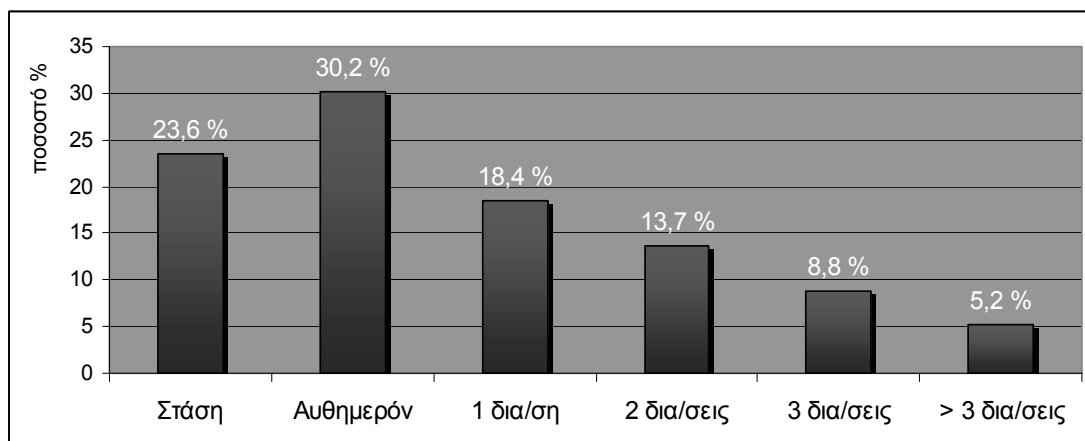
Διάγραμμα 6.4. Συμπληρωματικοί του Μετσόβου προορισμοί, στην περιοχή

Τα αποτελέσματα της δεύτερης έρευνας επαληθεύουν αυτά της πρώτης. Το δίπολο Ιωάννινα – Μέτσοβο φαίνεται να επικρατεί ως επιλογή. Η ολοκλήρωση του τμήματος (Ιωαννίνων – Μετσόβου) της Εγνατίας Οδού διευκολύνει τη διπλή επίσκεψη. Στην ίδια αιτία πρέπει να αναζητηθεί και η κίνηση των επισκεπτών προς τα Ζαγοροχώρια, τα οποία είναι προσβάσιμα από το Μέτσοβο μέσω των Ιωαννίνων (για τους επισκέπτες της βόρειας Ελλάδας κυρίως).

Παρουσιάζει, επίσης, ενδιαφέρον το γεγονός ότι, και στις δύο έρευνες, πολύ μικρό ποσοστό των επισκεπτών επιλέγει να δει, σε συνδυασμό με το Μέτσοβο, τους γύρω οικισμούς ή την γύρω περιοχή. Οικισμοί όπως η Μηλιά, το Ανήλιο, η Χρυσοβίτσα, το Ανθοχώρι, το Βοτονόσι, η λίμνη των πηγών Αώου, η δασική περιοχή Καρακόλι πάνω από τον οικισμό του Μετσόβου κ.λπ. δεν μοιάζουν να κερδίζουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών. Το Μέτσοβο απορροφά την τουριστική δραστηριότητα και όταν δεν την εξαντλεί, την διοχετεύει σε άλλες πιο μακρινές αλλά και πιο «γνωστές» περιοχές.

Οι επισκέπτες κλήθηκαν επίσης να δηλώσουν την αιτία του ταξιδιού τους στο Μέτσοβο (αντίστοιχη ερώτηση δεν υπήρχε στην πρώτη έρευνα). Προκύπτει ότι το 90% των επισκεπτών έρχεται στο Μέτσοβο για λόγους αναψυχής και μόλις το 4% για επαγγελματικούς λόγους.

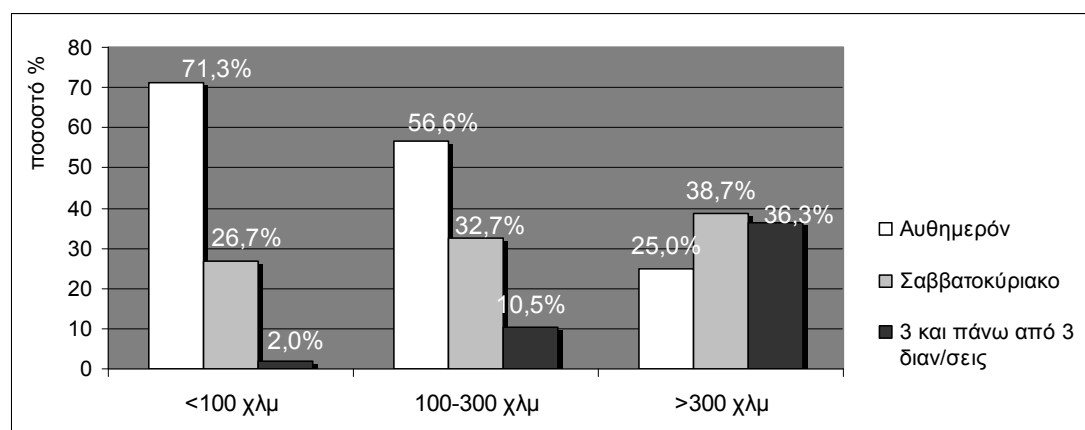
Ζητήθηκε στη συνέχεια από τους επισκέπτες να δηλώσουν το χρονικό διάστημα παραμονής τους στο Μέτσοβο (Διάγραμμα 6.5).



Διάγραμμα 6.5. Διάρκεια παραμονής των επισκεπτών, στο Μέτσοβο

Η δεύτερη έρευνα επαληθεύει τα στοιχεία που προκύπτουν από την πρώτη και αφορούν στην διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στο Μέτσοβο.

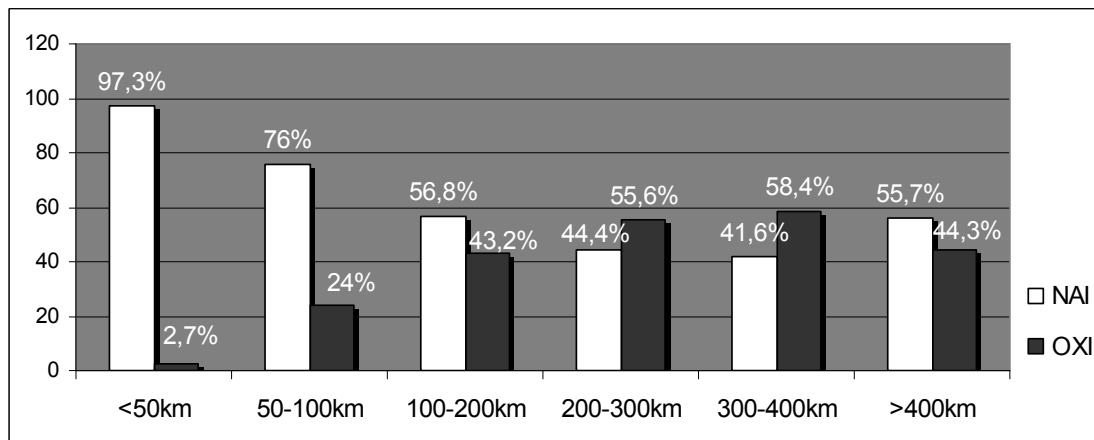
Ο έλεγχος  $\chi^2$  απέδειξε ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της διάρκειας παραμονής στο Μέτσοβο και της απόστασης ταξιδιού των επισκεπτών ( $\chi^2 = 61,040$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ) (Διάγραμμα 6.6).



Διάγραμμα 6.6. Συσχέτιση μεταξύ διάρκειας παραμονής και απόστασης ταξιδιού

Ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ της αφετηρίας ταξιδιού και της διάρκειας παραμονής στο Μέτσοβο παραμένει ίδιος και στις δύο έρευνες. Σε ότι αφορά στα χαρακτηριστικά των νέων επισκεπτών (όσων «έφερε» η Εγνατία οδός) προκύπτει ότι πραγματοποιούν κυρίως αυθημερόν επίσκεψη ή μένουν μέχρι δύο βράδια.

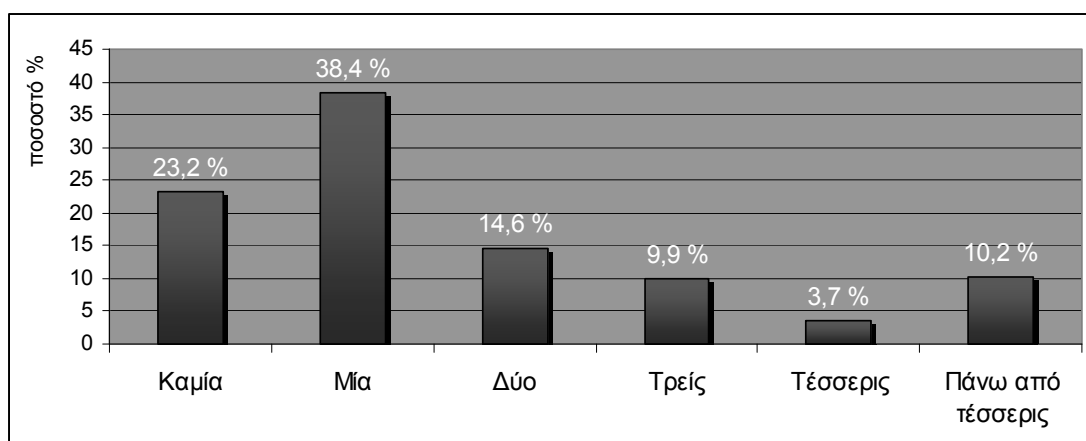
Ο έλεγχος  $\chi^2$  απέδειξε, επίσης, ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της απόστασης ταξιδιού των επισκεπτών και της επιλογής του Μετσόβου ως αποκλειστικού προορισμού ( $\chi^2= 59,885$ ,  $df= 5$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ) (Διάγραμμα 6.7).



Διάγραμμα 6.7. Συσχέτιση απόστασης ταξιδιού και επιλογής του Μετσόβου ως αποκλειστικού προορισμού

Τα αποτελέσματα της δεύτερης έρευνας επαληθεύουν αυτά της πρώτης, σχετικά με τον τρόπο συσχέτισης μεταξύ της επιλογής του Μετσόβου ως αποκλειστικού προορισμού και της αφητηρίας ταξιδιού των επισκεπτών.

Οι επισκέπτες ρωτήθηκαν, επίσης, σχετικά με το πόσο συχνά επισκέπτονται ή έχουν σκοπό να επισκεφτούν το Μέτσοβο, στη διάρκεια του χρόνου (Διάγραμμα 6.8). Αντίστοιχη ερώτηση δεν υπήρχε στην προηγούμενη έρευνα.

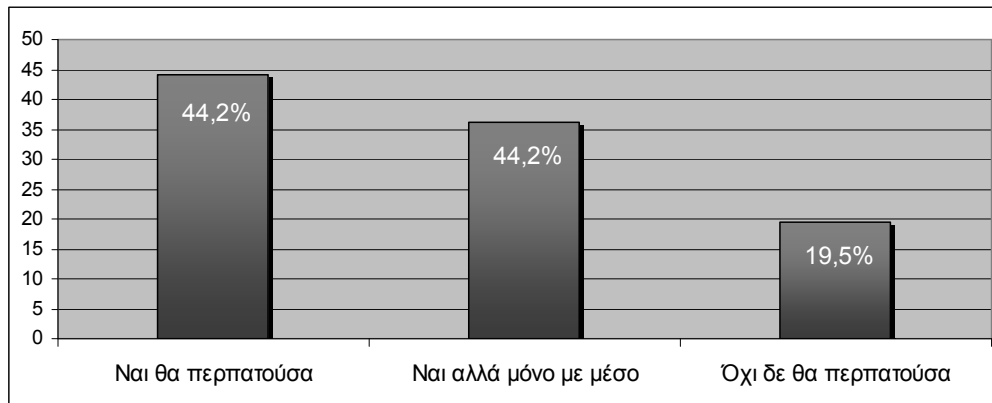


Διάγραμμα 6.8. Συχνότητα ετήσιων επιθυμητών ή πραγματοποιησίμων επισκέψεων στο Μέτσοβο

Από το Διάγραμμα 6.8 προκύπτει ότι πάνω από τους μισούς επισκέπτες έρχονται ή έχουν σκοπό να ξαναέρθουν στο Μέτσοβο, το πολύ μία φορά το χρόνο. Ένα ποσοστό 10% των επισκεπτών δηλώνουν τακτικοί επισκέπτες, αφού έρχονται ή έχουν σκοπό να έρθουν στο Μέτσοβο, περισσότερες από τέσσερις φορές το χρόνο. Από την περαιτέρω επεξεργασία που

πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι η ολοκλήρωση των οδικών έργων έφερε σημαντικό κύμα νέων επισκεπτών, αλλά όχι τακτικών.

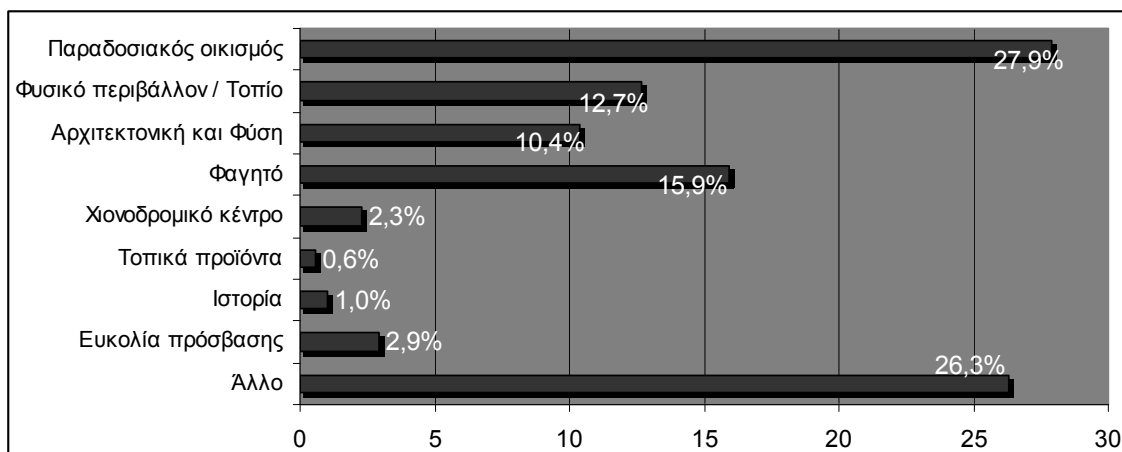
Διερευνήθηκε στη συνέχεια η διάθεση των επισκεπτών να αφήσουν το όχημά τους σε οργανωμένους χώρους στάθμευσης εκτός του οικισμού και να εισέρχονται σ' αυτόν πεζή (Διάγραμμα 6.9).



Διάγραμμα 6.9. Προθυμία των επισκεπτών να αφήσουν το όχημά τους εκτός οικισμού

Η δεύτερη έρευνα επιβεβαιώνει την προθυμία της πλειονότητας των επισκεπτών να αφήσουν το όχημά τους εκτός οικισμού. Συγκριτικά με την πρώτη έρευνα παρατηρείται μία αύξηση του ποσοστού των επισκεπτών που αρνούνται να αφήσουν το όχημα εκτός οικισμού ( $z = 2,75 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Η διαφοροποίηση μπορεί να οφείλεται στα ατομικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών (έλλειψη διάθεσης για περπάτημα). Ωστόσο, το ποσοστό αυτής της μη προθυμίας πρέπει να αποδοθεί και στα χαρακτηριστικά του χώρου και την επίδρασή του στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Ένας χώρος υποβαθμισμένος, όπως είναι το Μέτσοβο σε μεγάλο βαθμό, προτρέπει σε μια με λιγότερο σεβασμό προσέγγισή του από τους χρήστες του. Η κίνηση με το όχημα μέσα στον οικισμό αντανακλά, εν μέρει, μια στάση αδιαφορίας στο χώρο που γίνεται εντονότερη όταν τα χαρακτηριστικά του χώρου το επιτρέπουν.

Η συντριπτική πλειονότητα (95,5%) απάντησε θετικά στην ερώτηση αν θα σύστηναν σε κάποιον να επισκεφτεί το Μέτσοβο και η αιτιολόγηση των απαντήσεων αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 6.10. Η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και ο ερωτώμενος ήταν ελεύθερος να αναπτύξει τους λόγους για τους οποίους θα παρότρυνε ή θα αποθάρρυνε κάποιους από μια επίσκεψη στο Μέτσοβο.



Διάγραμμα 6.10. Λόγοι για τους οποίους οι επισκέπτες θα σύστηναν σε κάποιον να επισκεφτεί το Μέτσοβο

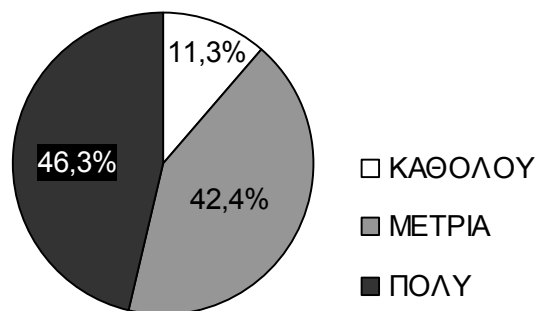
Η συντριπτική πλειονότητα των επισκεπτών του Μετσόβου θα το σύστηνε ως αξιόλογο τουριστικό προορισμό, στοιχείο που αποδεικνύεται και από τις δύο έρευνες. Ως τα περισσότερο αξιόλογα χαρακτηριστικά του οικισμού, τα οποία προκύπτουν και από τις δύο έρευνες, αναδεικνύονται ο παραδοσιακός χαρακτήρας του οικισμού, το φυσικό του περιβάλλον και η ενότητα των δύο αυτών στοιχείων (φύση και παραδοσιακή αρχιτεκτονική).

Ωστόσο, στη δεύτερη έρευνα παρατηρείται μια μείωση του ποσοστού των επισκεπτών που θα σύστηναν το Μέτσοβο ως τουριστικό προορισμό λόγω του παραδοσιακού του χαρακτήρα ( $z = 2,05 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται περισσότερο από το γεγονός ότι μεταξύ των λόγων για τους οποίους οι επισκέπτες θα αποθάρρυναν κάποιον από το να έρθει στο Μέτσοβο αναφέρεται ως αιτία και η υποβάθμιση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του οικισμού (κάτι το οποίο δεν είχε αναφερθεί στην πρώτη έρευνα).

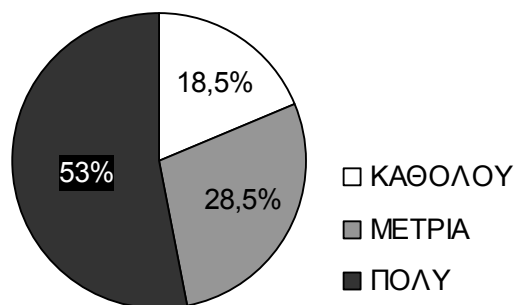
### 6.2.3 Οι απόψεις των επισκεπτών για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Μετσόβου

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι απόψεις των επισκεπτών του Μετσόβου γύρω από την παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού και την αναγκαιότητά προστασίας της.

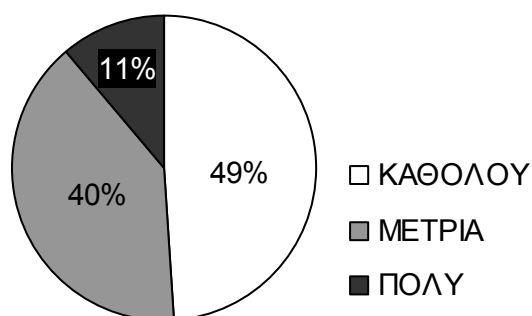
Οι επισκέπτες κλήθηκαν να δηλώσουν τι και σε ποιο βαθμό υποβαθμίζει την αισθητική ποιότητα και την παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού. Στα Διαγράμματα 6.11α – 6.11ε αποτυπώνονται οι απαντήσεις τους.



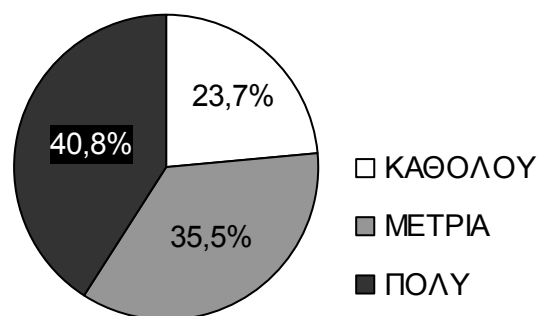
Διάγραμμα 6.11α. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της κίνησης των αυτοκινήτων



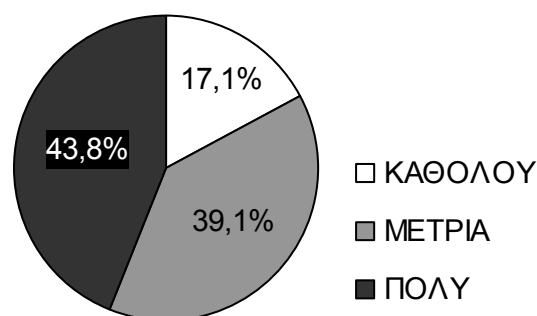
Διάγραμμα 6.11β. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας των σύγχρονων κτιρίων, που δεν ακολουθούν την τοπική αρχιτεκτονική παράδοση



Διάγραμμα 6.11γ. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της λειτουργίας πολλών μαγαζιών, καφέ και ταβερνών



Διάγραμμα 6.11δ. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της χρήσης ασφάλτου αντί πέτρας στους δρόμους

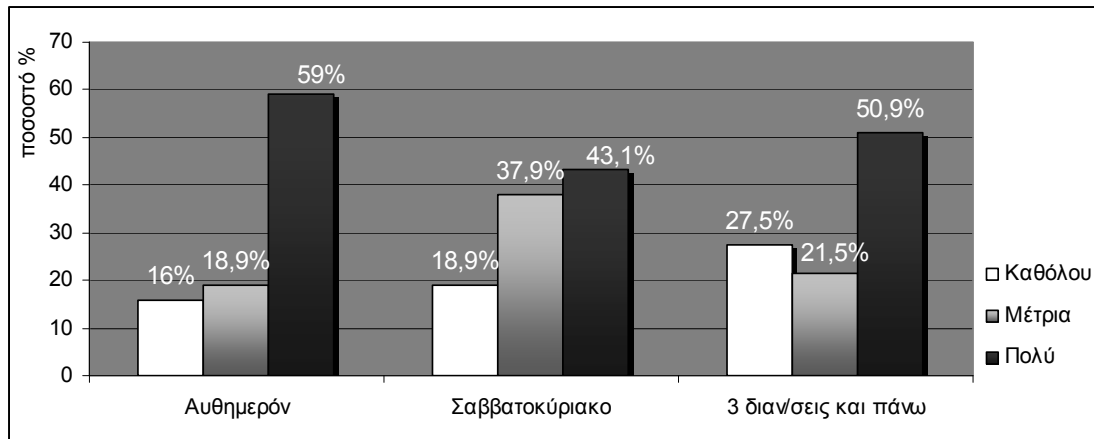


Διάγραμμα 6.11ε. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της χρήσης κακόηχου αισθητικά εξοπλισμού στον δημόσιο χώρο (πινακίδες, κεραιές τ.ν., κ.λπ)

Η δεύτερη έρευνα, όπως αποτυπώνεται στα Διαγράμματα 6.11α – 6.11ε επαληθεύει τα αποτελέσματα της πρώτης, αναφορικά με τα στοιχεία τα οποία, κατά την άποψη των επισκεπτών, υποβαθμίζουν την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία και την αισθητική ποιότητα του Μετσόβου. Η κίνηση των οχημάτων αναδεικνύεται και πάλι ως ο σημαντικότερος παράγοντας αισθητικής υποβάθμισης (αθροιστικά στις κλίμακες μέτρια και πολύ). Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτιρίων αναδεικνύονται ως ο τρίτος, αθροιστικά κατά σειρά σημαντικότητας, παράγοντας αλλοίωσης της τοπικής φυσιογνωμίας ενώ ήταν τέταρτος, κατά σειρά, στην πρώτη έρευνα. Παραμένει, ωστόσο, ο παράγοντας που προκαλεί την εντονότερη αισθητική υποβάθμιση (53%, Διάγραμμα 6.11β).



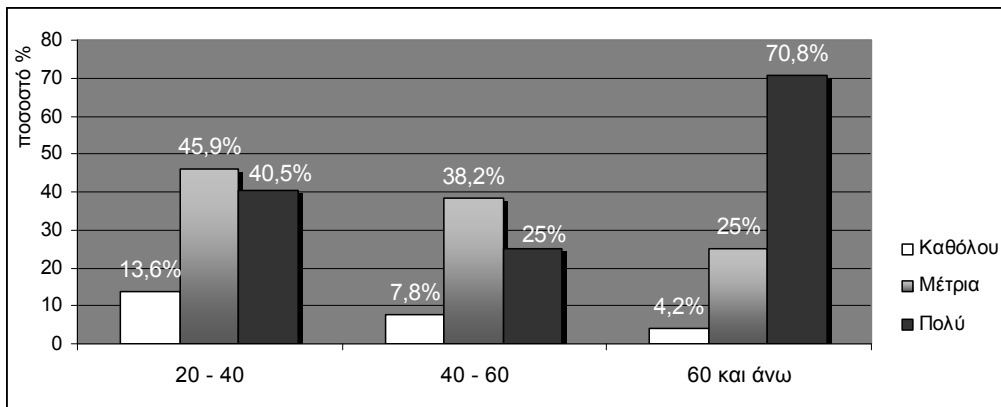
Πραγματοποιήθηκαν, στη συνέχεια, έλεγχοι συσχέτισης μεταξύ διαφόρων παραμέτρων. Παρατηρήθηκε ότι ο βαθμός ενόχλησης των επισκεπτών από τα σύγχρονα κτίρια σχετίζεται με τη διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό ( $\chi^2 = 11,707$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,020$ ), συσχέτιση η οποία είχε αποδειχθεί και στην πρώτη έρευνα. Στο Διάγραμμα 6.12 φαίνεται ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών.



Διάγραμμα 6.12. Συσχέτιση διάρκειας παραμονής στο Μέτσοβο και ενόχλησης από τα κτίρια

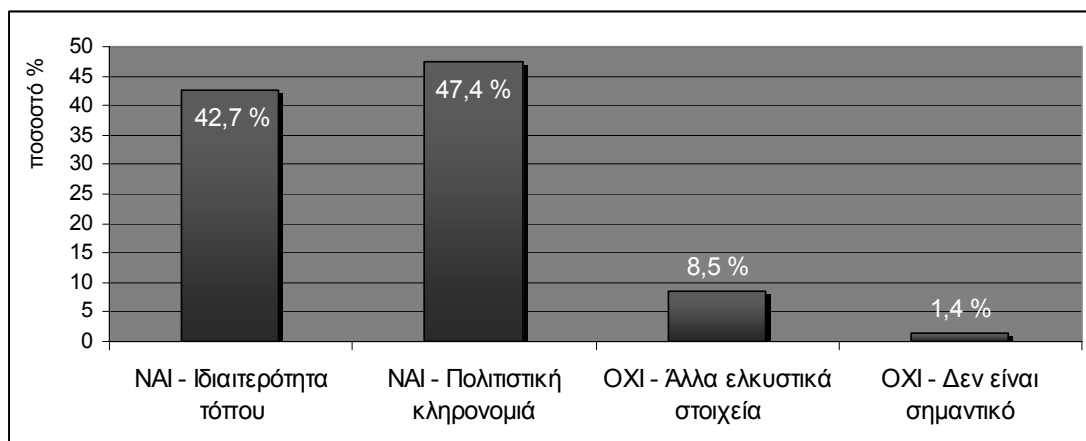
Από το Διάγραμμα 6.12 προκύπτει ότι ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ των δύο παραμέτρων παραμένει ίδιος με εκείνον που προέκυψε στην πρώτη έρευνα. Ταυτόχρονα, αποδείχθηκε ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ του βαθμού ενόχλησης από τα κτίρια και της συχνότητας των επισκέψεων στο Μέτσοβο ( $\chi^2 = 8,745$ ,  $df = 8$ ,  $p\text{-value} = 0,364$ ), όπως εξάλλου προέκυψε και στην πρώτη έρευνα. Επαληθεύεται, επομένως, ο τρόπος επίδρασης της διάρκειας παραμονής και της συχνότητας επισκέψεων, στην άποψη των επισκεπτών σχετικά με την αισθητική υποβάθμιση που προκαλούν τα χαρακτηριστικά των κτιρίων.

Παρατηρήθηκε, επίσης, ότι ο βαθμός ενόχλησης των επισκεπτών από την κίνηση των οχημάτων μέσα στον οικισμό σχετίζεται με την ηλικία τους ( $\chi^2 = 12,248$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,016$ ). Στο Διάγραμμα 6.13 αποτυπώνεται ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών.



Διάγραμμα 6.13. Συσχέτιση ηλικίας των επισκεπτών και ενόχλησης από την κίνηση

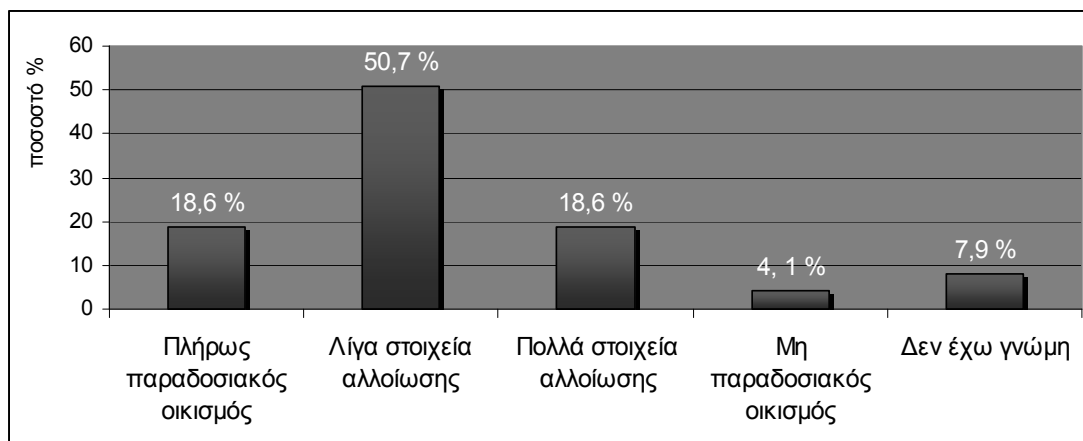
Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε επίσης, ότι οι μεταβλητές «επίπεδο εκπαίδευσης των επισκεπτών», «φύλο» και «ενόχληση από τα κτίρια» είναι ανεξάρτητες ( $\chi^2 = 8,395$ ,  $df = 6$ ,  $p\text{-value} = 0,211$ ) και ( $\chi^2 = 0,90$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,965$ ), αντίστοιχα. Επαληθεύονται, λοιπόν, τα αποτελέσματα της πρώτης έρευνας, στα οποία αποδείχθηκε ότι το φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης δεν επηρεάζουν την κρίση των επισκεπτών σε σχέση με την άποψή τους για τον βαθμό αισθητικής υποβάθμισης που προκαλούν τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτιρίων.



Διάγραμμα 6.14. Σημαντικότητα διατήρησης της παραδοσιακής φυσιγνωμίας του Μετσόβου

Από το Διάγραμμα 6.14 προκύπτει ότι η δεύτερη έρευνα επαληθεύει τα αποτελέσματα της πρώτης σχετικά με την άποψη των επισκεπτών για την αναγκαιότητα διατήρησης της παραδοσιακής φυσιγνωμίας του Μετσόβου.

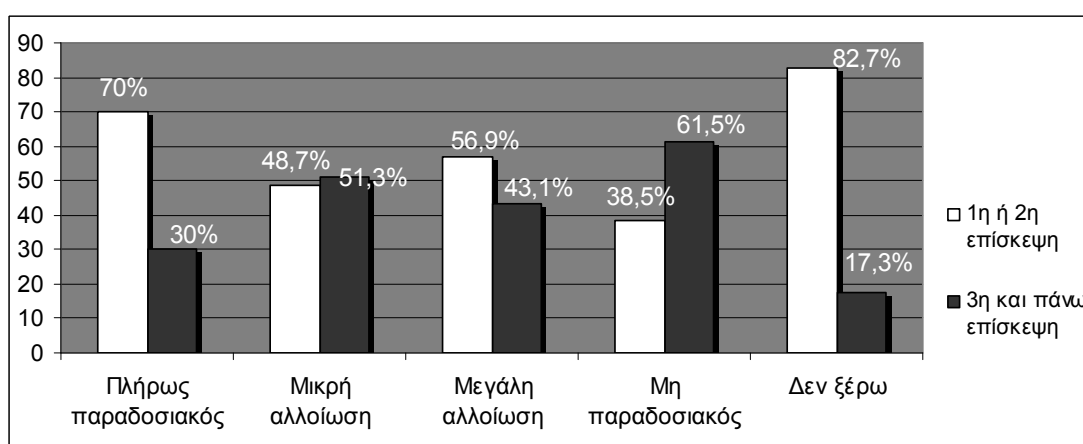
Επιπλέον, προκύπτει ότι το 2010 παρατηρείται, μια στατιστικά σημαντική αύξηση του ποσοστού των επισκεπτών ( $z = 3,82 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ), οι οποίοι δηλώνουν ότι δεν θεωρούν σημαντική τη διατήρηση της παραδοσιακής φυσιγνωμίας του Μετσόβου επειδή όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του οικισμού είναι, από μόνα τους, ικανός πόλος έλξης τουριστών. Η θέση αυτή ενδέχεται να αντανακλά και τη γενικότερη αίσθηση υποβάθμισης της τοπικής παραδοσιακής φυσιγνωμίας του οικισμού, την οποία εντοπίζουν και επισημαίνουν οι επισκέπτες.



Διάγραμμα 6.15. Βαθμός αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου, σύμφωνα με τους επισκέπτες

Τα αποτελέσματα σχετικά με τις απόψεις των επισκεπτών για τον βαθμό αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού (Διάγραμμα 6.15) δεν διαφέρουν μεταξύ των δύο ερευνών. Και στις δύο έρευνες υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό επισκεπτών, που θεωρούν ότι η παραδοσιακή φυσιογνωμία του Μετσόβου εμφανίζει μεγάλο βαθμό αλλοίωσης ή έχει χαθεί εντελώς. Ωστόσο, το 2010 παρατηρείται μια αύξηση του ποσοστού αυτών των επισκεπτών, η οποία αποδεικνύεται στατιστικά σημαντική ( $z = 2,00 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ).

Προκύπτει, επίσης, ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της άποψης των επισκεπτών για το Μέτσοβο και της συχνότητας με την οποία το επισκέπτονται ( $\chi^2 = 18,272$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,001$ ), στοιχείο που αναδεικνύεται και στην πρώτη έρευνα. Ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 6.16.



Διάγραμμα 6.16. Συσχέτιση της άποψης για το Μέτσοβο με τη συχνότητα επισκέψεων

Τα αποτελέσματα της δεύτερης έρευνας επαληθεύουν αυτά της πρώτης. Γενικά, συμπεραίνεται ότι η εικόνα που σχηματίζουν οι επισκέπτες για τον οικισμό μεταβάλλεται καθώς αυξάνεται η επαφή τους μαζί του.

#### 6.2.4 Η εφαρμογή της ΜΥΑ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας από την εφαρμογή της ΜΥΑ και η διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής των επισκεπτών.

Η βασική ερώτηση, η οποία αποτέλεσε και τον πυρήνα της εφαρμογής της ΜΥΑ διατυπώθηκε, στη συνέχεια του ερωτηματολογίου, ως εξής:

*«Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ. Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό;*

Ναι       Όχι

*Αν ναι, τι ποσό θα ήσασταν διατεθειμένοι -η να προσφέρετε;*

5€    10€    20€    50€    100€    200€

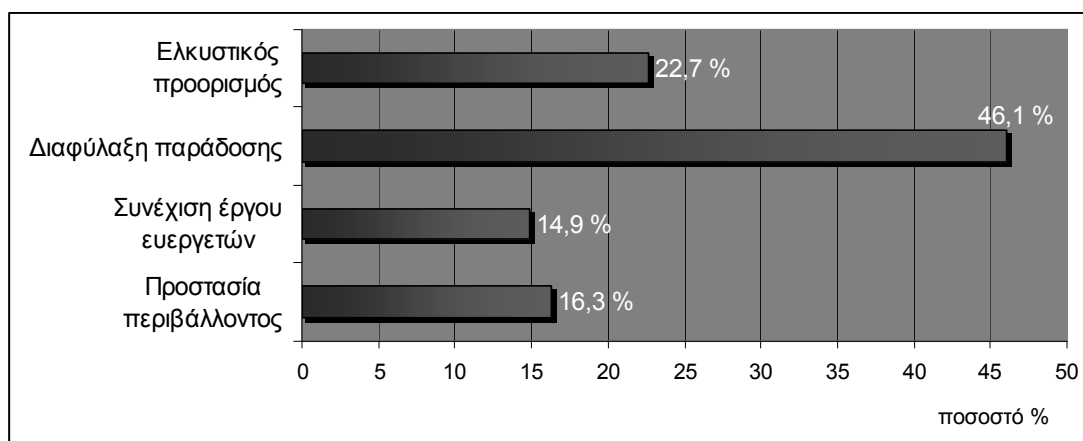
*Λιγότερα από 5€. Διευκρινίστε: .....€*

*Περισσότερα από 200€. Διευκρινίστε: .....€ »*

Η ερώτηση που αφορά στο ποσό που διατίθενται να καταβάλει ο ερωτώμενος επιλέχθηκε, στη δεύτερη έρευνα, να είναι με τη μορφή της Κάρτας πληρωμής (Payment card). Ο ερωτώμενος μπορούσε να επιλέξει μεταξύ συγκεκριμένων χρηματικών ποσών, ή να δηλώσει το ποσό, το οποίο θα ήταν διατεθειμένος να πληρώσει, αν αυτό ήταν μικρότερο ή μεγαλύτερο, αντίστοιχα, από τις προσφερόμενες επιλογές.

Το 38,5% των ερωτηθέντων εξέφρασαν θετική προθυμία πληρωμής. Η διαφορά των δύο ποσοστών, μεταξύ των δύο ερευνών, αποδεικνύεται στατιστικά μη σημαντική ( $z = 0,67 < 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Συμπεραίνεται επομένως, ότι ένα σταθερό ποσοστό της τάξης του 40% των επισκεπτών, και στις δύο έρευνες, δηλώνει πρόθυμο να συνεισφέρει οικονομικά για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Φαίνεται ότι η γενικότερη οικονομική ύφεση, τουλάχιστον όπως αυτή είχε διαμορφώσει τα πράγματα μέχρι το 2010 δεν μεταβάλλει, καταρχήν, το ποσοστό του συνόλου των επισκεπτών που δηλώνουν πρόθυμοι να στηρίξουν οικονομικά την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου.

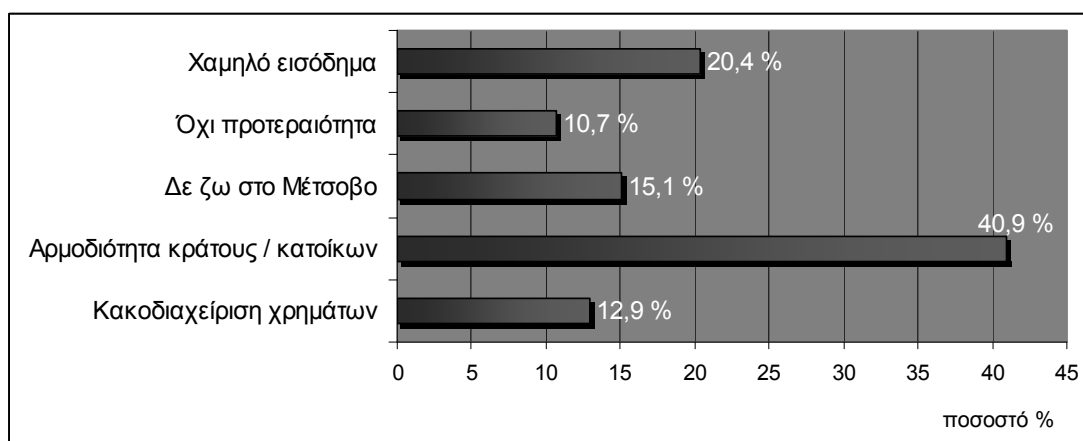
Οι απαντήσεις των επισκεπτών, σχετικά με τους λόγους πληρωμής, παρουσιάζονται στα Διαγράμματα 6.17 και 6.18.



Διάγραμμα 6.17. Λόγοι προθυμίας πληρωμής

Η δεύτερη έρευνα επαληθεύει τα αποτελέσματα της πρώτης, όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 6.17. Οι αξίες μη – χρήσης αναδεικνύεται ότι αποτελούν την κύρια αιτία για την οποία οι επισκέπτες δέχονται να δαπανήσουν χρήματα για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Το 2010 εμφανίζεται μια αύξηση στο ποσοστό των επισκεπτών που καταβάλουν ορισμένο ποσό επειδή θεωρούν ότι η προστασία του αγαθού είναι το ιδιαίτερο στοιχείο του τόπου και, εν δυνάμει, πόλος έλξης τουρισμού (22,7% έναντι 11,5%). Η διαφορά στα ποσοστά αποδεικνύεται στατιστικά σημαντική ( $z = 3,86 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Φαίνεται ότι, σταδιακά, μεγαλύτερη μερίδα των επισκεπτών, εμφανίζεται πρόθυμη να δαπανήσει χρήματα για την αναπτυξιακή διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.



Διάγραμμα 6.18. Λόγοι μη προθυμίας πληρωμής

Σε γενικές γραμμές η δεύτερη έρευνα επαληθεύει τα αποτελέσματα της πρώτης σε ότι αφορά τις αιτίες άρνησης πληρωμής, των επισκεπτών. Εντούτοις, η δεύτερη έρευνα αναδεικνύει δύο νέα στοιχεία. Το 2010, το ποσοστό των επισκεπτών που αρνούνται να συνεισφέρουν οικονομικά, λόγω χαμηλού εισοδήματος αυξάνεται (20,4% έναντι 11%). Από τον σχετικό έλεγχο που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι η διαφορά των δύο ποσοστών είναι στατιστικά σημαντική ( $z = 3,36 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Προκύπτει, επομένως, το συμπέρασμα ότι η οικονομική ύφεση, παρά το ότι δεν επηρεάζει την καταρχήν προθυμία πληρωμής, εντούτοις επιδρά στην αιτιολόγηση της

άρνησης πληρωμής εξαιτίας παραμέτρων με καθαρά οικονομική διάσταση, όπως το εισόδημα. Και στις δύο έρευνες, ποσοστό των επισκεπτών δηλώνει ως αιτία άρνησης την κακοδιαχείριση των χρημάτων. Ωστόσο, το 2010 το ποσοστό αυτό αυξάνεται (12,9% έναντι 7,2%), με τη διαφορά μεταξύ των δύο ποσοστών να είναι στατιστικά σημαντική ( $z = 2,48 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Η δυσπιστία προς το κράτος, φαίνεται να ενισχύθηκε εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.

Οι λόγοι άρνησης πληρωμής συσχετίζονται με το εισόδημα ( $\chi^2 = 27,651$ ,  $df = 16$ ,  $p\text{-value} = 0,035$ ). Το στοιχείο αυτό εμφανίζεται μόνο στη δεύτερη έρευνα. Στο πλαίσιο της αναγνώρισης της ανάγκης προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, ως μιας γενικής κοινωνικής αξίας, η οικονομική διάσταση του ζητήματος μοιάζει να χάνεται, να απορροφάται από άλλους πιο σημαντικούς λόγους. Η σοβούσα κρίση, όμως, αποκάλυψε τη διάσταση αυτή με αρκετούς τρόπους. Ένας από αυτούς είναι η σύνδεση της προθυμίας πληρωμής με το εισόδημα.

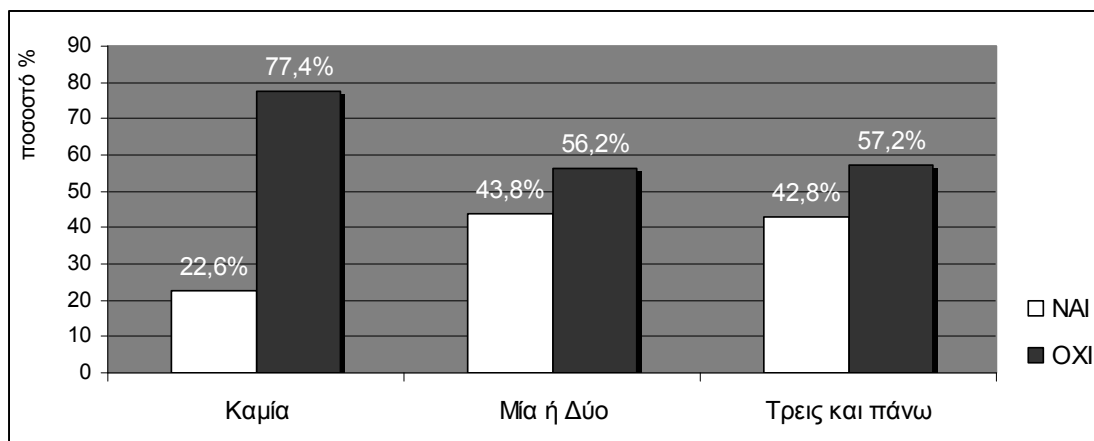
#### 6.2.5 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  προκύπτει ότι η προθυμία πληρωμής των επισκεπτών σχετίζεται με την κατηγορία του εισοδήματός τους, τη συχνότητα των ετήσιων επισκέψεων που έχουν σκοπό να πραγματοποιήσουν στο Μέτσοβο, την άποψή τους σχετικά με τον βαθμό παραδοσιακότητας του Μετσόβου, τη διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό και την απόσταση της αφετηρίας του ταξιδιού τους. Προκύπτει ότι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία, μόρφωση) δεν επηρεάζουν την προθυμία πληρωμής, στοιχείο το οποίο είχε προκύψει και από την πρώτη έρευνα.

Στον Πίνακα 6.1 φαίνονται τα αποτελέσματα των ελέγχων  $\chi^2$ .

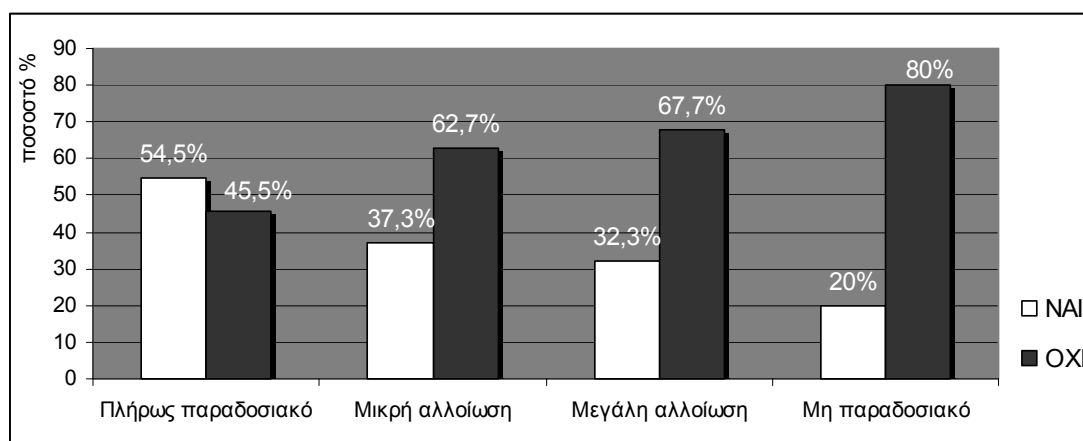
Πίνακας 6.1. Έλεγχοι ανεξαρτησίας chi-square

Μεταβλητή	$\chi^2$	df	p-value
Κατηγορία εισοδήματος	11,384	4	0,023
Συχνότητα ετήσιων επισκέψεων	10,607	2	0,005
Άποψη για το Μέτσοβο	10,819	4	0,029
Διάρκεια παραμονής	19,399	3	0,000
Απόσταση αφετηρίας	15,248	5	0,009



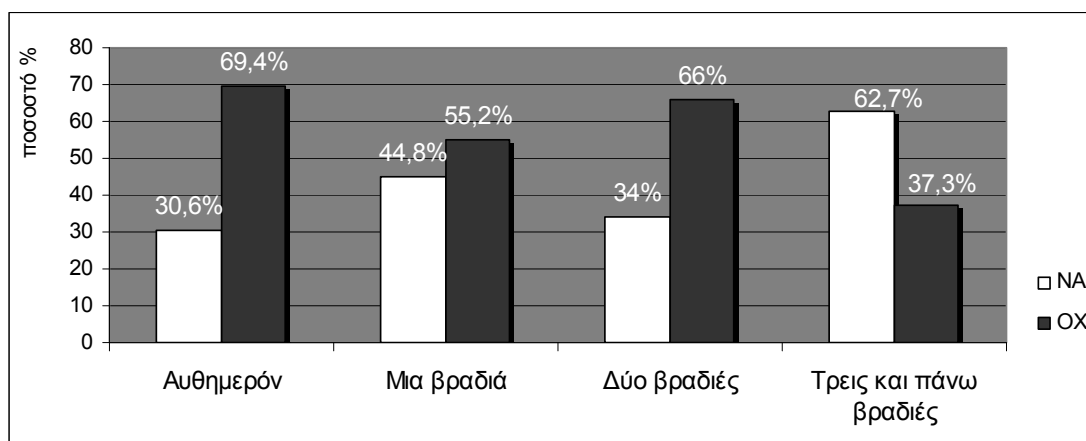
Διάγραμμα 6.19. Προθυμία πληρωμής σε σχέση με τη συχνότητα ετήσιων επισκέψεων

Από το Διάγραμμα 6.19 προκύπτει ότι τα άτομα που δεν έχουν σκοπό να επισκεφθούν ξανά το Μέτσοβο (καμία) εμφανίζουν χαμηλή προθυμία πληρωμής. Αντίθετα, τα άτομα που σκοπεύουν να έρχονται στο Μέτσοβο, σπάνια ή πιο τακτικά, εμφανίζουν μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής.



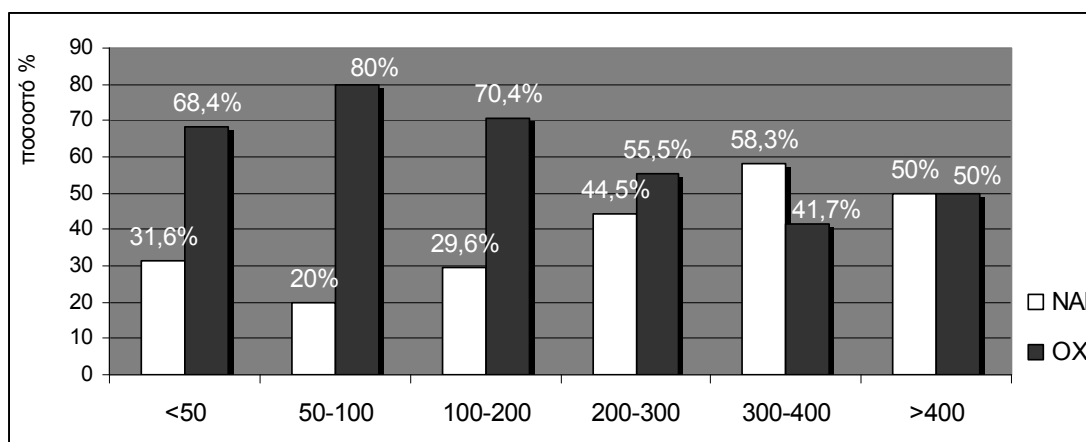
Διάγραμμα 6.20. Προθυμία πληρωμής σε σχέση με την άποψη για το Μέτσοβο

Από το Διάγραμμα 6.20 προκύπτει ότι όσο περισσότερο παραδοσιακό θεωρεί κάποιος επισκέπτης το Μέτσοβο τόσο πιο αυξημένη προθυμία πληρωμής εμφανίζει.



Διάγραμμα 6.21. Προθυμία πληρωμής σε σχέση με τη διάρκεια παραμονής

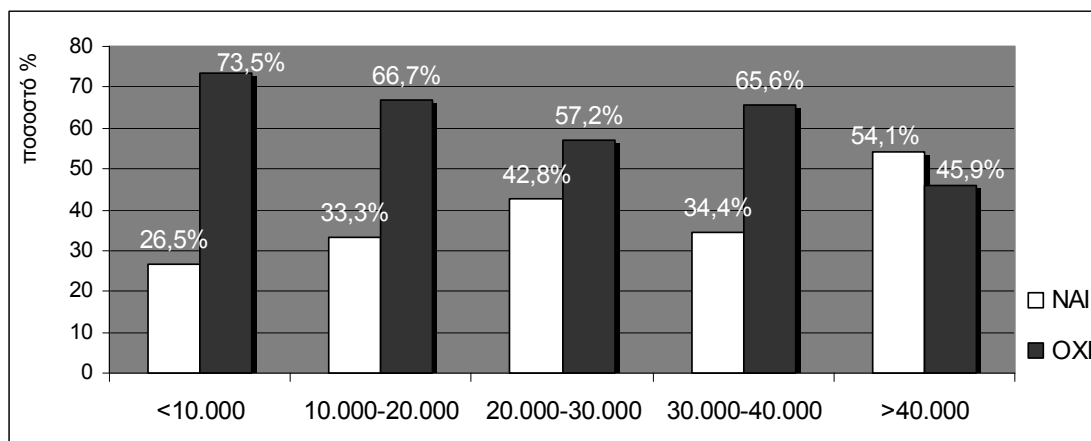
Από το Διάγραμμα 6.21 προκύπτει ότι οι επισκέπτες της μιας μέρας εμφανίζουν χαμηλότερη προθυμία πληρωμής, συγκριτικά με όσους πραγματοποιούν πολυήμερη παραμονή στον οικισμό. Τα αποτελέσματα επαληθεύουν τα αντίστοιχα της πρώτης έρευνας.



Διάγραμμα 6.22. Προθυμία πληρωμής σε σχέση με την απόσταση αφετηρίας

Από το Διάγραμμα 6.22 προκύπτει ότι όσο αυξάνεται η απόσταση αφετηρίας τόσο μεγαλώνει η προθυμία πληρωμής, των επισκεπτών.





Διάγραμμα 6.23. Προθυμία πληρωμής σε σχέση με το εισόδημα

Από το Διάγραμμα 6.23 φαίνεται ότι τα άτομα χαμηλών εισοδημάτων εμφανίζουν σχετικά χαμηλή προθυμία πληρωμής ενώ τα άτομα υψηλών εισοδημάτων εμφανίζουν μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής.

#### 6.2.6 Διερεύνηση των παραμέτρων που επιδρούν στην προθυμία πληρωμής

Δεδομένου ότι τα ποσά που δηλώνονται από τους ερωτώμενους με τη μέθοδο της «κάρτας πληρωμής» απαιτούν διαφορετική στατιστική προσέγγιση σε σχέση με αυτά της «ανοιχτής πληρωμής», διερευνήθηκε καταρχήν, στο πλαίσιο της λογιστικής παλινδρόμησης, η επίδραση των δημογραφικών παραμέτρων και των πεποιθήσεων και απόψεων των ερωτώμενων αναφορικά με το Μέτσοβο και τα ζητήματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής γενικότερα στην αποδοχή ή όχι της εθελοντικής εισφοράς.

Από την επεξεργασία προκύπτει ότι το βέλτιστο μοντέλο παλινδρόμησης περιλαμβάνει τις εξής ανεξάρτητες μεταβλητές:

- Αφετηρία ταξιδιού των επισκεπτών.
- Διάρκεια παραμονής στον οικισμό.
- Αριθμός ετήσιων πραγματοποιησιμων επισκέψεων στο Μέτσοβο.
- Άποψη για τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου.
- Κατηγορία εισοδήματος.

Στον Πίνακα 6.3 δίνονται οι παράμετροι του μοντέλου.

Πίνακας 6.3. Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Exp(b)
Σταθερά a	2,361	10,603
Αφετηρία ταξιδιού	-0,289*	0,749
Διάρκεια παραμονής	-0,238**	0,788
Αριθμός ετήσιων επισκέψεων	-0,283*	0,753
Άποψη για το Μέτσοβο	0,575*	1,778
Κατηγορία εισοδήματος	-0,288	0,749
Αριθμός παρατηρήσεων	289	
-2LL	345,320	
Nagelkerke Pseudo R <sup>2</sup>	17,8%	

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

(\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 6.3 προκύπτει ότι η πιο σημαντική παράμετρος που καθορίζει την προθυμία πληρωμής των επισκεπτών είναι η άποψή τους σχετικά με τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου, αφού εμφανίζει την υψηλότερη τιμή του λόγου πιθανοτήτων ExpB. Αυτό σημαίνει ότι κάποιος επισκέπτης που θεωρεί ότι η τοπική παραδοσιακή φυσιογνωμία έχει αλλοιωθεί σημαντικά είναι λιγότερο πιθανό, σχεδόν κατά το ήμισυ (ExpB = 1,778), να δεχθεί να δαπανήσει χρήματα για την προστασία της, σε σχέση με κάποιον άλλο που θεωρεί ότι η αλλοίωση είναι μικρή, εφόσον όλες οι άλλες παράμετροι παραμένουν σταθερές. Δεύτερη, κατά σειρά, σημαντικότερη παράμετρος είναι η διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στον οικισμό. Ο επισκέπτης μεγάλης διάρκειας εμφανίζει σχεδόν διπλάσια προθυμία πληρωμής σε σχέση με τον επισκέπτη σύντομης παραμονής. Ακολουθούν κατά σειρά σημαντικότητας, ο αριθμός των ετήσιων επισκέψεων που πρόκειται να πραγματοποιήσει κάποιος στον οικισμό και η αφετηρία ταξιδιού των επισκεπτών.

### 6.2.7 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας, βάσει της μεθοδολογίας που αναφέρεται στο Κεφάλαιο 3, για τη μέθοδο με «κάρτα πληρωμής».

#### A. Μη παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής

Για την μη-παραμετρική στατιστική επεξεργασία της κατανομής των τιμών WTP που προκύπτουν από την εφαρμογή της MYA, στην περίπτωση τιμών σε διαστήματα υιοθετείται η προσέγγιση που προτάθηκε από τους Carson et al. (1994), η οποία περιγράφεται στο Κεφ.3.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η συντηρητική εκτίμηση (κάτω όριο) της τιμής WTP για το σύνολο των ερωτώμενων ανέρχεται σε **4,60 €** και η ανώτερη εκτίμηση (άνω όριο) της τιμής WTP σε **10,60 €**, αντίστοιχα. Η εκτίμηση της «παρεμβολικής» μέσης τιμής υπολογίστηκε σε **6,90 €**.

## Β. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής με διερευνητικές μεταβλητές

Η στατιστική ανάλυση τιμών WTP σε διαστήματα πραγματοποιείται με την εφαρμογή του μοντέλου παλινδρόμησης σε διαστήματα (interval regression analysis).

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 6.4. Αποτελέσματα του μοντέλου παλινδρόμησης σε διαστήματα

Παράμετρος	b	Περιγραφή παραμέτρου
Π1	0,4167*	Μέσοβο αποκλειστικός προορισμός
Π2	0,3599***	Κατηγορία εισοδήματος
Π3	0,1169	Επιθυμία διατήρησης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής
Π4	0,5395*	Άποψη για το Μέσοβο
Π5	-0,6520**	Άποψη αλλοίωσης λόγω χαρακτηριστικών των κτιρίων
Σταθερά a		0,8431
σ		1,077
Αριθμός παρατηρήσεων		111
Log likelihood		-188,501

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10%

(\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

(\*\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι οι παράμετροι που επιδρούν στο ύψος του ποσού που προτίθενται να καταβάλουν οι επισκέπτες είναι:

- Η επιλογή του Μετσόβου ως αποκλειστικού προορισμού.
- Η κατηγορία του εισοδήματος.
- Η επιθυμία για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Η άποψή τους σχετικά με τον βαθμό παραδοσιακότητας του Μετσόβου.
- Η άποψή τους σχετικά με την υποβάθμιση που προκαλούν τα χαρακτηριστικά των κτιρίων.

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 6.4 προκύπτει ότι οι επισκέπτες είναι διατεθειμένοι να καταβάλουν γενικά μεγαλύτερο χρηματικό ποσό, όσο περισσότερο επιθυμούν την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και όσο μεγαλύτερο είναι το εισόδημά τους. Σε ότι αφορά ειδικά την αποκατάσταση των κτιρίων, δέχονται να καταβάλουν μεγαλύτερα ποσά, όσο μικρότερη αλλοίωση θεωρούν ότι υπάρχει.

Η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής βάσει του μοντέλου της παλινδρόμησης σε διαστήματα είναι **6,83€**. Η διάμεσος είναι **0**, δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μεγαλύτερο από 50%.

### 6.2.8 Υπολογισμός συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου

Για τον υπολογισμό της συνολικής αξίας της προθυμίας πληρωμής των επισκεπτών, για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου λαμβάνονται υπόψη ο αριθμός των επισκεπτών του Μετσόβου και η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής που προέκυψε, βάσει όσων αναφέρονται στις προηγούμενες ενότητες, σύμφωνα με τη θεωρία (Κεφ. 3). Με βάση τα στοιχεία των τοπικών φορέων εκτιμάται ότι υπήρξε μια σημαντική μείωση του αριθμού των επισκεπτών το 2010, σε σχέση με το 2008. Έτσι, το 2010 οι επισκέπτες εκτιμάται ότι ανέρχονται σε περίπου **150.000** άτομα (οι μισοί, δηλαδή, σε σχέση με το 2008). Ωστόσο, ακολουθείται η παραδοχή ότι κάθε επισκέπτης πληρώνει μόνο μία φορά και επομένως, με βάση τη συχνότητα επίσκεψης ο αριθμός των επισκεπτών ανέρχεται τελικά σε 90.000 άτομα, περίπου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η συνολική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, η οποία προκύπτει από την εκφρασμένη προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του παρουσιάζεται στον Πίνακα 6.5.

Πίνακας 6.5. Συνολική αξία προθυμίας πληρωμής, για κάθε στατιστική επεξεργασία

Στατιστική επεξεργασία	Συνολική ετήσια αξία σε € (μέση τιμή)
Μη-παραμετρική εκτίμηση (κατώτερο όριο)	$4,60 * 89.925 = 413.700,00$
Μη-παραμετρική εκτίμηση (ανώτερο όριο)	$10,60 * 89.925 = 952.300,00$
Μη-παραμετρική εκτίμηση (παρεμβολή)	$6,90 * 89.925 = 619.600,00$
Παραμετρική εκτίμηση	$6,83 * 89.925 = 617.200,00$

Από τον Πίνακα 6.5 προκύπτει ότι η συνολική ετήσια οικονομική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, με βάση την προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του, κυμαίνεται μεταξύ **414.000,00€ και 952.000,00€** περίπου. Στη βάση της «παρεμβολικής» μη παραμετρικής εκτίμησης και της παραμετρικής εκτίμησης, η συνολική ετήσια οικονομική αξία είναι **620.000€**, περίπου. Παρά τη σημαντική μείωση από το 2008, το ποσό παραμένει σημαντικό. Η μείωση της συνολικής αξίας οφείλεται τόσο στην μείωση της μέσης τιμής της προθυμίας πληρωμής όσο και στη μείωση του πλήθους των επισκεπτών – αν ο αριθμός των επισκεπτών παρέμενε στα επίπεδα του 2008, η συνολική αξία θα ήταν διπλάσια, ήτοι 1.240.000€.

### 6.3 Συμπεράσματα

Από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- Πολλά στοιχεία που προκύπτουν στην πρώτη έρευνα επιβεβαιώνονται στη δεύτερη. Κάποια επαληθεύονται ως είχαν, κάποια άλλα ενισχύονται περαιτέρω. Το συμπέρασμα αυτό αναδεικνύει, κατ' αρχήν, την υγεία και αξιοπιστία των ερευνών. Δείχνει, επίσης, τη σταθερότητα συγκεκριμένων απόψεων στην κοινωνία.
- Η Εγνατία Οδός λειτούργησε θετικά στην τοπική τουριστική δραστηριότητα. Έφερε ένα σημαντικό κύμα νέων επισκεπτών από τη βόρεια Ελλάδα, και κυρίως τη Θεσσαλονίκη, οι οποίοι όμως πραγματοποιούν σύντομη διάρκεια επίσκεψη (μία ή δύο μέρες). Το Μέτσοβο παραμένει ως η κύρια επιλογή των επισκεπτών της περιοχής με συμπληρωματικούς προορισμούς τα Ιωάννινα και τα Ζαγοροχώρια. Η γύρω του Μετσόβου, κοντινή, περιοχή δεν αποτελεί βασική επιλογή των επισκεπτών.
- Η έρευνα δείχνει ότι υπάρχει μια στατιστικά σημαντική αλλαγή της άποψης των επισκεπτών επί τα χείρω, όσον αφορά στην παραδοσιακότητα της φυσιογνωμίας του Μετσόβου. Ακόμη πιο ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι η αλλαγή αυτή έχει επισυμβεί σε διάστημα μόλις δύο χρόνων. Σημαντικό, επίσης, και προς την ίδια κατεύθυνση, είναι το εύρημα ότι το 2010 μειώνεται το ποσοστό των επισκεπτών που θα σύστηναν το Μέτσοβο ως αξιόλογο τουριστικό προορισμό.
- Προκύπτει ένα επίσης νέο στοιχείο στη δεύτερη έρευνα, ότι όσο περισσότερες φορές προτίθενται οι επισκέπτες να έρχονται στο Μέτσοβο στη διάρκεια του χρόνου, τόσο μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής εκφράζουν. Η επιθυμία σταθερής επαφής με τον οικισμό κινητοποιεί τη διάθεση για την συμμετοχή στην προστασία της τοπικής αρχιτεκτονικής. Η στάση αυτή αντανακλά μια αξία χρήσης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (δέχομαι να προστατέψω κάτι, εφόσον έχω σκοπό να το απολαμβάνω στο μέλλον).

Όπως αναφέρθηκε, κύρια αιτία της επανάληψης της έρευνας στους επισκέπτες του Μετσόβου το 2010, υπήρξε η μελέτη της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης αποδείχθηκε ιδιαίτερα έντονη.

- Η επίδραση της κρίσης είναι εμφανής στο δηλωθέν εισόδημα και, μάλιστα, κατά ποσοστά παρόμοια των εκτιμήσεων για τις απώλειες εισοδήματος που υπέστησαν τα οικογενειακά εισοδήματα εκείνη την περίοδο. Το στοιχείο αυτό αποτελεί σημαντικό στοιχείο αξιοπιστίας της έρευνας και μάλιστα στο κατά γενική ομολογία πιο ευαίσθητο σημείο της: τη δήλωση εισοδήματος.
- Το συνολικό ποσοστό του συνόλου των επισκεπτών, που εμφανίζουν θετική προθυμία πληρωμής δεν μεταβάλλεται. Εντούτοις, η επίδραση της κρίσης είναι πολύ ισχυρή, δεδομένου ότι μειώνει δραστικά το ύψος του ποσού που οι επισκέπτες, κατά μέσο όρο, πληρώνουν (17,90€\* έναντι 47,30€).
- Η συνολική οικονομική αξία του αγαθού μειώνεται σημαντικά (620.000,00€ έναντι 3.000.000,00€). Η μείωση της αξίας αυτής απορρέει τόσο από τη μείωση της μέσης ατομικής

προθυμίας πληρωμής των επισκεπτών όσο και από τη μείωση, στο μισό, του συνολικού αριθμού των επισκεπτών του Μετσόβου.

- Απεδείχθη ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα αγαθό που δέχεται την επίδραση της οικονομικής ύφεσης. Η προθυμία πληρωμής περιορίζεται, όταν το ύψος των εισοδημάτων μειώνεται. Ως αγαθό, ενέχει μια σημαντική οικονομική αξία που γίνεται μεγαλύτερη σε περιόδους οικονομικής ευμάρειας και περιορίζεται, αντίστοιχα, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης.

\* Για τον υπολογισμό της μέσης τιμής βλ. Πίνακα 11.1 (Κεφ. 11).

#### **6.4 Συγκριτική ανάλυση των δύο μεθόδων πληρωμής: Ανοιχτού τύπου και κάρτα πληρωμής**

Διάφορες μελέτες (Hackle et al. 1999, Hoyos and Mariel 2010, Venkatachalam 2004, Τουρκολιάς 2010, Pan et al. 2012) δείχνουν ότι η εφαρμογή διαφορετικών τρόπων καθορισμού του ποσού προθυμίας πληρωμής από τους ερωτώμενους οδηγεί σε διαφορετικού ύψους ποσά. Ειδικότερα σε ότι αφορά στην ανοιχτού τύπου ερώτηση (Open Ended) και στην ερώτηση με Κάρτα Πληρωμής (Payment Card) στη σχετική βιβλιογραφία μία βασική μεταξύ τους διαφορά είναι ότι στην ΟΕ οι ερωτώμενοι εμφανίζουν, γενικά, μεγαλύτερη δυσκολία ορισμού του ποσού. Αντίθετα, στην περίπτωση της PC επειδή τα ποσά είναι προκαθορισμένα, οι ερωτώμενοι δηλώνουν ευκολότερα κάποιο ποσό. Έτσι, τα ποσοστά των μηδενικών ποσών είναι, γενικά, υψηλότερα στην μορφή ΟΕ όπως επίσης, εκτιμάται, ότι και οι αρνήσεις διαμαρτυρίας είναι υψηλότερες, εξαιτίας όχι πάντα πραγματικής άρνησης ή αδυναμίας πληρωμής αλλά αδυναμίας ορισμού του ποσού. Το ποσό που δηλώνει ο ερωτώμενος στην PC, κατά κάποιους, είναι μικρότερο από τη μέγιστη προθυμία πληρωμής, γιατί αυτή ενδέχεται να βρίσκεται μεταξύ του ποσού που έχει δηλώσει και της επόμενης μεγαλύτερης τιμής. Ωστόσο, ο Venkatachalam (2004) αναφέρει ότι με την PC το ύψος του ποσού που δηλώνεται είναι το υψηλότερο (maximum wtp). Αναφέρει, επίσης, ότι η ΟΕ δίνει γενικά πιο συντηρητικές εκτιμήσεις σχετικά με το δηλωθέν ύψος ποσού και είναι περισσότερο ευάλωτη σε μεγαλύτερα ποσοστά μηδενικών ποσών και αρνήσεων διαμαρτυρίας. Αναφέρει ότι σε διάφορες μελέτες που έγινε συγκριτική χρήση ΟΕ και κλειστού τύπου η δεύτερη έδωσε πάντα μεγαλύτερα ποσά. Σύμφωνα με τους Kealy και Turner (1993) μελέτες έδειξαν ότι πάντα η χρήση κλειστού τύπου ερώτησης δίνει υψηλότερη μέση τιμή και διάμεσο, σε σχέση με την ανοιχτού τύπου, χωρίς να διευκρινίζεται αν η κλειστού τύπου αφορά μόνο στην PC. Οι ίδιες μελέτες έδειξαν ότι η PC εμφανίζει χαμηλότερες τιμές (μέση τιμή και διάμεσος) από τις κλειστού τύπου ερωτήσεις (Closed Ended).

Στην βάση των παραπάνω παρατηρήσεων, το γεγονός ότι η έρευνα στους επισκέπτες του Μετσόβου το 2010, στην οποία χρησιμοποιήθηκε η Κάρτα Πληρωμής (PC), έδωσε τιμές αισθητά χαμηλότερες από την αντίστοιχη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2008 με ανοιχτού τύπου ερώτηση, ενισχύει το συμπέρασμα ότι η μεταβολή αυτή οφείλεται στην επίδραση της οικονομικής κρίσης. Στη βάση αυτή, δεν επιχειρήθηκε περαιτέρω σύγκριση των δύο μεθόδων, ως μεθόδων εκμείυσης της πραγματικής προθυμίας πληρωμής, δεδομένου ότι δεν πραγματοποιήθηκαν στις ίδιες συνθήκες.

## **Κεφάλαιο 7. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους επισκέπτες του Συρράκου (2010 - 2011)**

### **7.1 Εισαγωγή**

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 2010 – 2011, κατά το οποίο η Ελλάδα βρισκόταν ήδη σε περίοδο οικονομικής ύφεσης. Επομένως, τα αποτελέσματά της μπορούν να αναλυθούν συγκριτικά με εκείνα της αντίστοιχης έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε αντίστοιχη περίοδο (2010), στους επισκέπτες του Μετσόβου. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας, περιλαμβάνει συνολικά είκοσι μία (21) ερωτήσεις, πέντε (5) από τις οποίες αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών. Συμπληρώθηκαν 246 ερωτηματολόγια, έξι από τα οποία απορρίφθηκαν. Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι επισκέπτες του Συρράκου, που ήταν παρόντες στον οικισμό κατά τη διάρκεια της έρευνας. Η επισκεψιμότητα του Συρράκου εκτείνεται σε σχετικά περιορισμένο χρονικό διάστημα μέσα στο χρόνο. Παρατηρείται κυρίως σε ορισμένα Σαββατοκύριακα, στις γιορτές (Χριστούγεννα, Πάσχα, Δεκαπενταύγουστος) και στις τριήμερες αργίες. Για το λόγο αυτό η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε μέσα στη διάρκεια δύο χρόνων περίπου, τις περιόδους που υπήρχε συγκέντρωση επισκεπτών στον οικισμό. Για εκτιμώμενο αριθμό επισκεπτών 10.000 ετησίως (με βάση τα στοιχεία της τοπικής Κοινότητας) η έρευνα που πραγματοποιήθηκε έχει βαθμό αξιοπιστίας 95% και περιθώριο σφάλματος 6,5%, θεωρώντας ως βάση υπολογισμού του σφάλματος τη δυσμενέστερη κατανομή των απαντήσεων (50-50%, ήτοι ανυπαρξία τάσης).

### **7.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων**

#### **7.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των επισκεπτών του Συρράκου**

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει πέντε (5) δημογραφικές ερωτήσεις. Από την επεξεργασία των δημογραφικών στοιχείων προέκυψαν τα εξής:

**Φύλο.** Το 47,5% των επισκεπτών είναι άντρες και το 52,5% είναι γυναίκες.

**Ηλικιακή ομάδα.** Το 22,5% των επισκεπτών είναι άτομα ηλικίας 20 ως 30 ετών. Το 26,3% είναι άτομα ηλικίας μεταξύ 30 και 40 ετών. Ποσοστό 25,8% των επισκεπτών ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 40 ως 50 ετών και το 17,9% στην ηλικιακή ομάδα των 50 ως 60 ετών. Τέλος, ποσοστό 7,5% των επισκεπτών είναι άνω των 60 ετών.

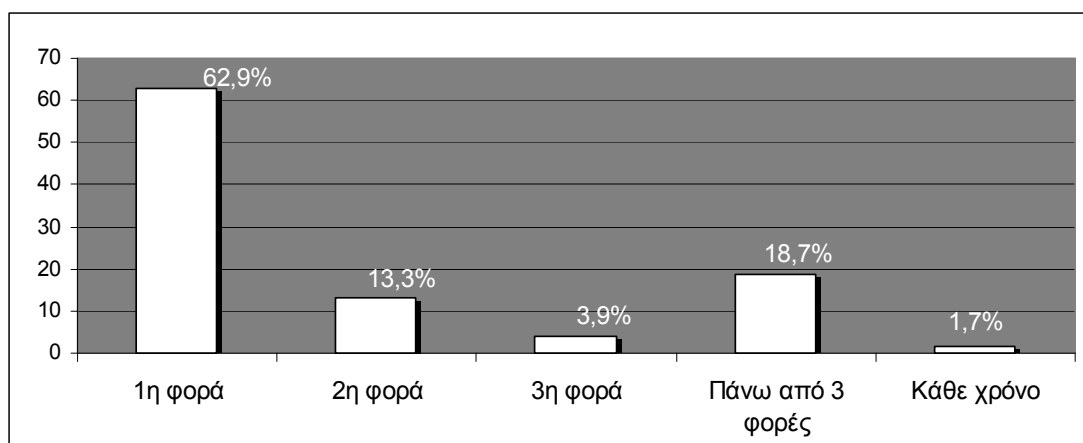
**Επίπεδο εκπαίδευσης.** Το 58,5% των επισκεπτών είναι απόφοιτοι ανώτερης ή ανώτατης σχολής (Τ.Ε.Ι., Α.Ε.Ι.) ενώ ένα 4,5% είναι φοιτητές. Το 31,5% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου / Λυκείου και το 5% είναι απόφοιτοι Δημοτικού. Τέλος, ποσοστό 1,3% των επισκεπτών δεν έχει πάει καθόλου σχολείο.

**Επαγγελματική κατάσταση.** Το 72% των επισκεπτών είναι εργαζόμενοι. Ποσοστό 12% περίπου είναι συνταξιούχοι ενώ το 8,5% είναι φοιτητές. Το 4,5% περίπου των επισκεπτών δηλώνουν ως απασχόληση τα οικιακά και το 2,5% περίπου είναι άνεργοι.

**Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα.** Σε ότι αφορά το οικογενειακό εισόδημα των επισκεπτών, το 30% δηλώνει εισόδημα μεταξύ 20.000€ και 30.000€, το 27% δηλώνει εισόδημα μεταξύ 10.000€ και 20.000€ και το 19% δηλώνει εισόδημα μεταξύ 30.000€ και 40.000€. Ποσοστό 17% δηλώνει εισόδημα μεγαλύτερο των 40.000€ ενώ ποσοστό 8% περίπου δηλώνει εισόδημα χαμηλότερο των 10.000€.

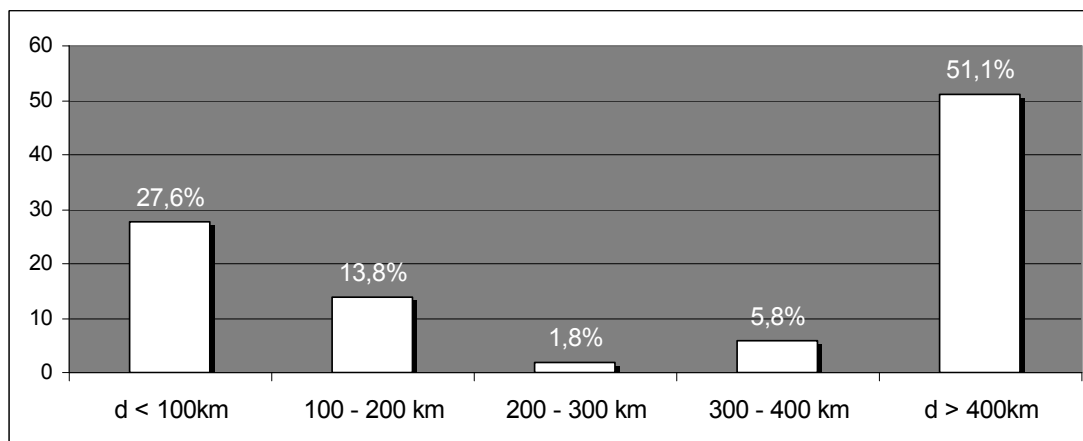
### 7.2.2 Το προφίλ των επισκεπτών του Συρράκου

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία που σκιαγραφούν το προφίλ των επισκεπτών του Συρράκου και αφορούν κυρίως στην περιοχή προέλευσής τους (αφετηρία ταξιδιού), στη συχνότητα με την οποία επισκέπτονται το Συρράκο, στο μεταφορικό μέσο μετακίνησής τους και στη διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό.



Διάγραμμα 7.1. Συχνότητα επισκέψεων των τουριστών στο Συρράκο

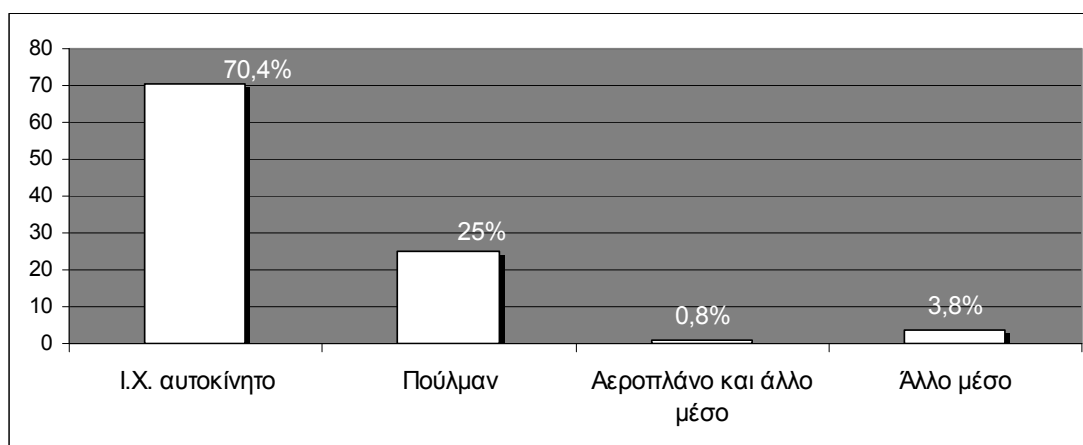
Από το Διάγραμμα 7.1 προκύπτει ότι περισσότεροι από τους μισούς επισκέπτες έρχονται στο Συρράκο για πρώτη φορά. Αρκετοί, επίσης, αποδεικνύονται οι τακτικοί επισκέπτες αφού το 24% περίπου πραγματοποιεί ήδη την τρίτη ή και παραπάνω επίσκεψή του στον οικισμό.



Διάγραμμα 7.2. Απόσταση μεταξύ της αφετηρίας ταξιδιού και του Συρράκου

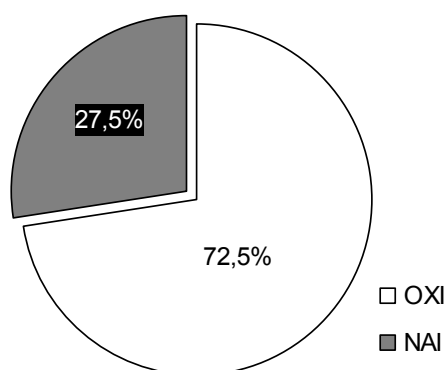


Από το Διάγραμμα 7.2 προκύπτει ότι περισσότεροι από τους μισούς επισκέπτες του Συρράκου έρχονται από αποστάσεις μεγαλύτερες των 400km από τον οικισμό ενώ ένα σημαντικό ποσοστό, 30% περίπου, των επισκεπτών είναι κοντινοί επισκέπτες ( $d < 100\text{km}$ ). Από την περαιτέρω επεξεργασία των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι οι επισκέπτες του Συρράκου έρχονται από μια ποικιλία περιοχών, από όλη την Ελλάδα. Οι κοντινοί επισκέπτες έρχονται, σχεδόν όλοι, από τα Ιωάννινα. Μεταξύ των πιο μακρινών περιοχών σημαντικότερη «δεξαμενή» επισκεπτών αποτελεί η Αθήνα και ακολουθούν, με αρκετή διαφορά ποσοστών, η Θεσσαλονίκη, η Πρέβεζα, η Πάτρα, το Κιλκίς, η Άρτα, η Κέρκυρα, η Καβάλα και άλλες πόλεις.



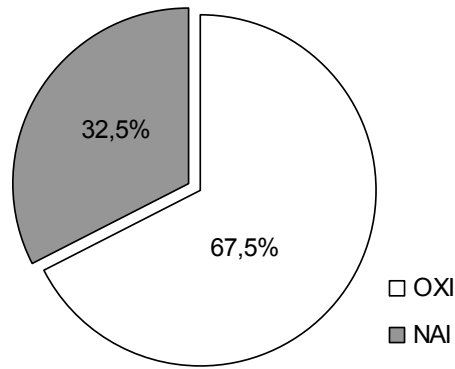
Διάγραμμα 7.3. Μεταφορικό μέσο μετακίνησης των επισκεπτών

Από το Διάγραμμα 7.3 γίνεται φανερό ότι η πλειονότητα των επισκεπτών ταξιδεύει στο Συρράκο με I.X. αυτοκίνητο. Ποσοστό 25% των επισκεπτών έρχεται με πούλμαν – στοιχείο που επαληθεύεται και από το ποσοστό των επισκεπτών που έρχονται με οργανωμένη εκδρομή. Οι επισκέπτες που δήλωσαν «άλλο μέσο» δήλωσαν κυρίως ότι έρχονται με μηχανή.



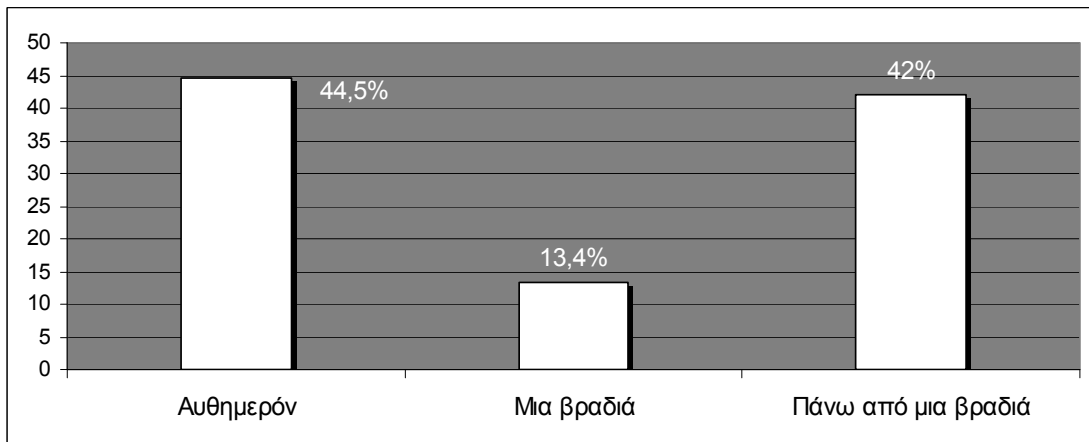
Διάγραμμα 7.4. Επίσκεψη με οργανωμένη εκδρομή (γκρουπ)

Στο Διάγραμμα 7.4 φαίνεται ότι η πλειονότητα των επισκεπτών του Συρράκου είναι ανεξάρτητοι εκδρομείς. Ωστόσο, υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό ατόμων που πραγματοποιούν οργανωμένη εκδρομή στον οικισμό.



Διάγραμμα 7.5. Το Συρράκο ως αποκλειστικός προορισμός του ταξιδιού

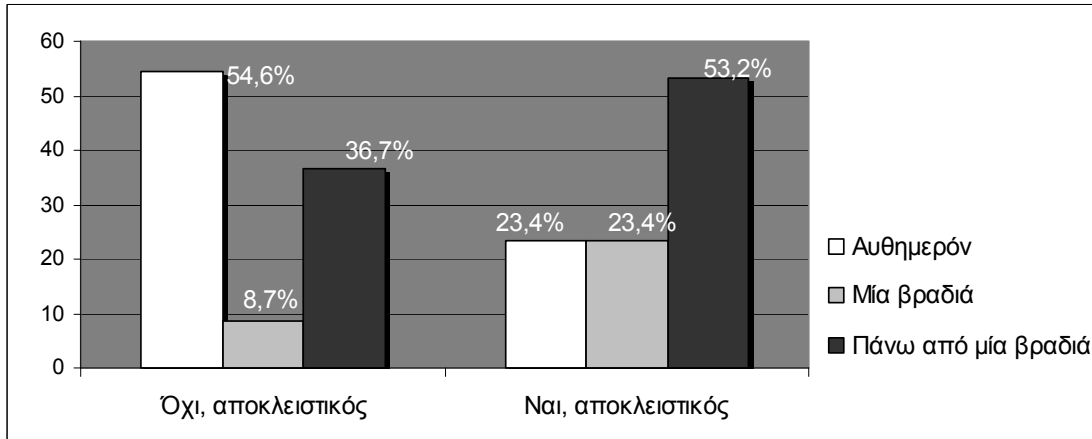
Για έναν στους τρεις επισκέπτες, το Συρράκο αποτελεί μοναδικό προορισμό του ταξιδιού του. Οι υπόλοιποι επισκέπτονται τον οικισμό ως μέρος του ταξιδιού τους στην ευρύτερη περιοχή. Από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων προκύπτει ότι η πλειονότητα των επισκεπτών αυτών επισκέπτεται επίσης τα Πράμαντα, τους Καλαρρύτες, τα Άγναντα και τους γύρω οικισμούς των Τζουμέρκων. Η γεωγραφική θέση του Συρράκου αιτιολογεί τα αποτελέσματα της έρευνας και αναδεικνύει ότι υπάρχει ένα σημαντικό δίκτυο οικισμών στα Τζουμέρκα που προσελκύουν τους επισκέπτες στην περιοχή.



Διάγραμμα 7.6. Διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στο Συρράκο

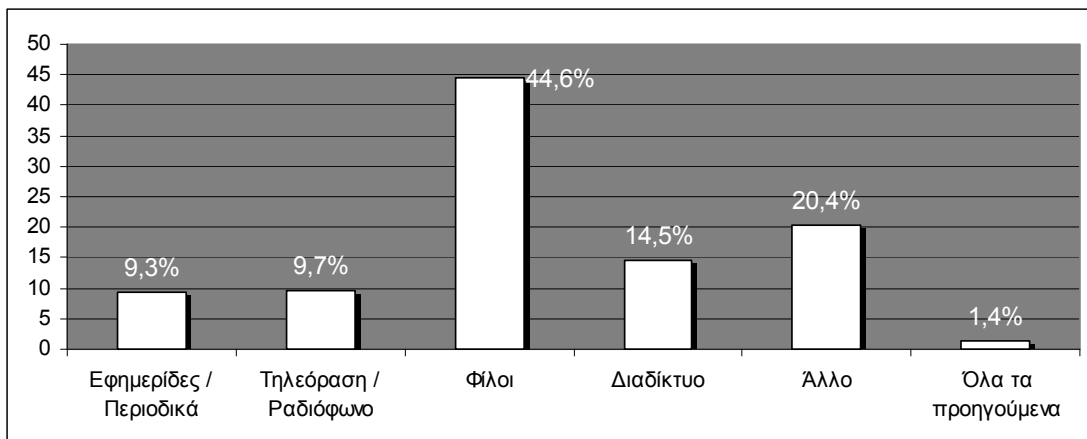
Από το Διάγραμμα 7.6 προκύπτει ότι λίγο λιγότεροι από τους μισούς επισκέπτες πραγματοποιούν αυθημερόν επίσκεψη στο Συρράκο ενώ είναι περίπου ίδιο και το ποσοστό των επισκεπτών που πραγματοποιεί περισσότερες από μία διανυκτερεύσεις. Από τους επισκέπτες που μένουν για περισσότερα από ένα βράδια στον οικισμό, περισσότεροι από τους μισούς δηλώνουν ότι πραγματοποιούν δύο διανυκτερεύσεις ενώ ένα ποσοστό 36% αυτών μένει τρία βράδια. Έτσι φαίνεται ότι υπάρχουν δύο κυρίως «ομάδες» επισκεπτών. Αυτοί που κάνουν μια ημερήσια εκδρομή στο Συρράκο και αυτοί που μένουν έως τρία βράδια στον οικισμό και με βάση αυτόν επισκέπτονται τη γύρω περιοχή.

Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε ότι υπάρχει πολύ ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της επιλογής του Συρράκου ως αποκλειστικού προορισμού του ταξιδιού των επισκεπτών και της διάρκειας παραμονής τους στον οικισμό ( $\chi^2 = 23,211$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ). Στο Διάγραμμα 7.7 φαίνεται ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών.



Διάγραμμα 7.7. Συσχέτιση μεταξύ της επιλογής του Συρράκου ως αποκλειστικού προορισμού και της διάρκειας παραμονής

Από το Διάγραμμα 7.7 προκύπτει ότι μεταξύ των επισκεπτών, για τους οποίους το Συρράκο αποτελεί αποκλειστικό προορισμό του ταξιδιού τους, περισσότεροι από τους μισούς μένουν για περισσότερα από ένα βράδια στον οικισμό.

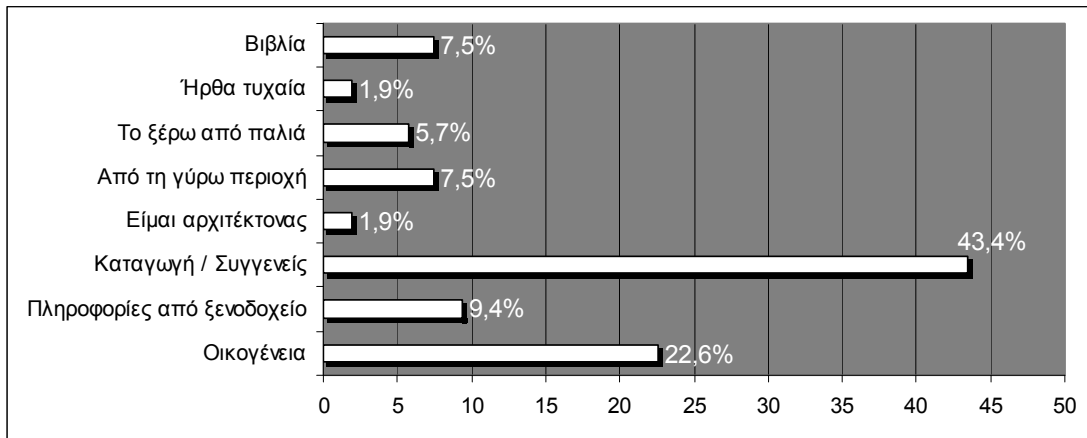


Διάγραμμα 7.8. Πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών για το Συρράκο

Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 7.8, οι μισοί σχεδόν επισκέπτες του Συρράκου ξέρουν τον οικισμό από σύσταση κάποιου γνωστού ή φίλου τους. Ένα ποσοστό 15% περίπου έχει ενημερωθεί για τον οικισμό από το διαδίκτυο ενώ λιγότεροι είναι οι επισκέπτες που είδαν, άκουσαν ή διάβασαν κάτι σχετικό για το Συρράκο σε τηλεόραση, ραδιόφωνο, περιοδικά κ.λπ. Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει το γεγονός ότι μεταξύ των επισκεπτών που δηλώνουν «άλλο», περισσότεροι από τους

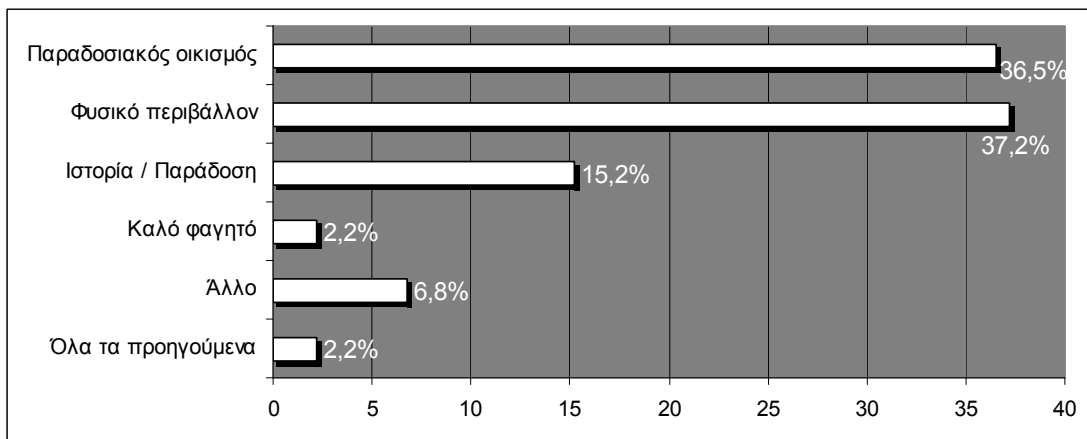
μισούς έχουν σχετική ενημέρωση για το Συρράκο από φίλο ή συγγενή τους που κατάγεται από αυτό (Διάγραμμα 7.8α).

Η έρευνα δείχνει ότι η τουριστική δραστηριότητα του οικισμού στηρίζεται, κυρίως, στην από στόμα σε στόμα σύστασή του. Κάποιος που κατάγεται από τον οικισμό ή τον έχει επισκεφτεί στο παρελθόν συστήνει και σε άλλους να τον επισκεφτούν. Αυτό αναδεικνύει την ποιότητα του οικισμού, την αξία του ως τουριστικού προορισμού, αφού έχει την καλύτερη και πιο πειστική προβολή και συγχρόνως, την αγάπη των ντόπιων κατοίκων που αποτελούν και πολύ καλούς «διαφημιστές» του τόπου τους.



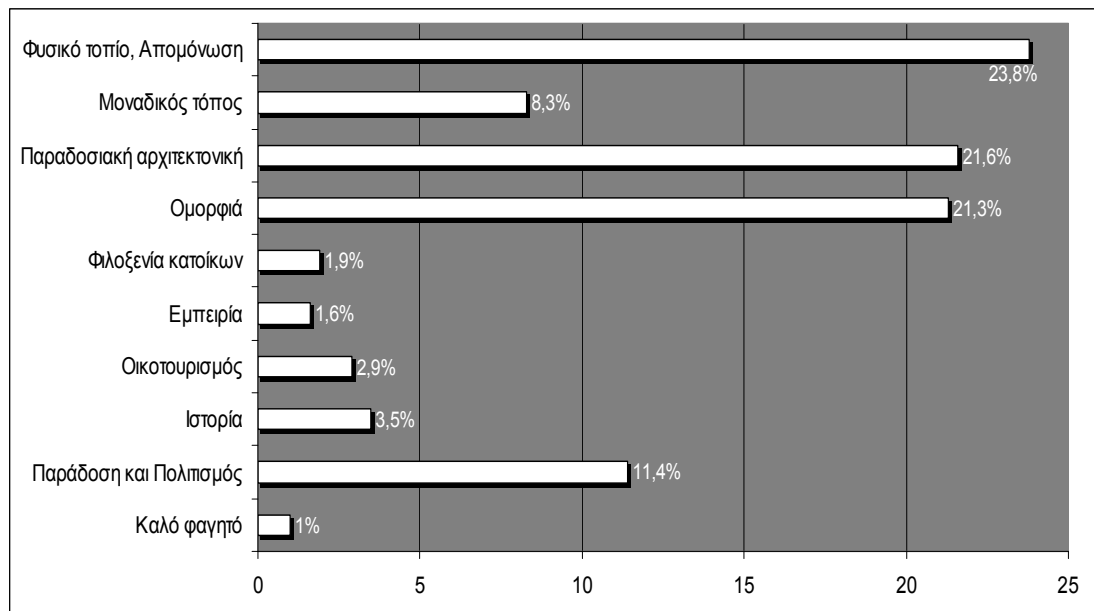
Διάγραμμα 7.8α. «Άλλη» πηγή πληροφόρησης των επισκεπτών για το Συρράκο

Το Συρράκο δεν είναι ένας ιδιαίτερα προβεβλημένος, τουριστικά, οικισμός ενώ είναι και σχετικά δυσπρόσιτος. Βρίσκεται στο τέλος ενός δύσκολου ορεινού δρόμου και όχι πάνω σε κάποιο πέρασμα. Λίγο πιθανό είναι να φτάσει κάποιος επισκέπτης εκεί τυχαία. Ζητούμενο λοιπόν στην έρευνα ήταν να αναζητηθούν οι λόγοι που τράβηξαν τους επισκέπτες στο Συρράκο. Τι ήταν δηλαδή αυτό που είχαν ακούσει για τον οικισμό και κινητοποίησε την περιέργεια και την επιθυμία τους να το επισκεφτούν.



Διάγραμμα 7.9. Αιτία επίσκεψης στο Συρράκο

Από το Διάγραμμα 7.9 προκύπτει ότι δύο είναι οι αιτίες που κυρίως έλκουν τους επισκέπτες του Συρράκου. Το ιδιαίτερο και όμορφο φυσικό περιβάλλον του οικισμού και το γεγονός ότι είναι ένας καλά διατηρημένος παραδοσιακός οικισμός. Ένα ποσοστό, επίσης, των επισκεπτών δηλώνει ότι έρχεται στο Συρράκο επειδή έχει ακούσει την σημαντική ιστορία και την πολιτιστική παράδοση του τόπου.

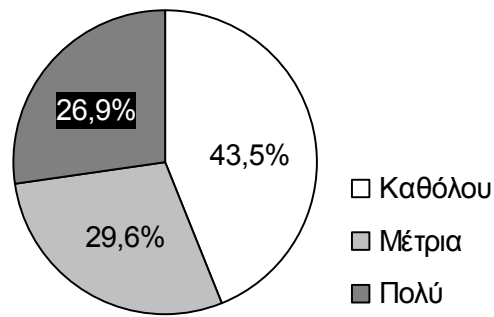


Διάγραμμα 7.10. Λόγοι για τους οποίους οι επισκέπτες θα σύστηναν σε κάποιον να επισκεφτεί το Συρράκο

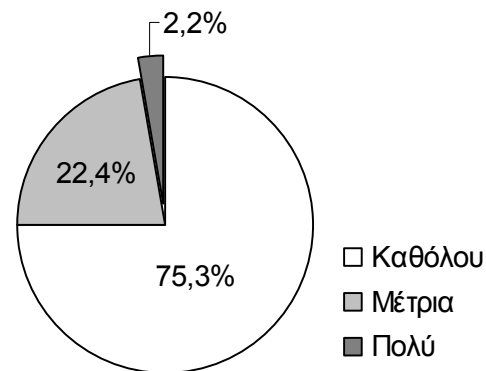
Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 7.10 τρεις είναι κυρίως οι λόγοι για τους οποίους οι επισκέπτες του Συρράκου θα σύστηναν και σε άλλους να επισκεφτούν τον οικισμό. Το όμορφο φυσικό τοπίο του και η αίσθηση της απομόνωσης του οικισμού μέσα στο βουνό, το παραδοσιακά δομημένο περιβάλλον του και η συνολική ομορφιά του Συρράκου, η οποία απορρέει από το συνδυασμό κτισμένου περιβάλλοντος και φύσης. Αρκετοί επισκέπτες, επίσης, θα σύστηναν το Συρράκο λόγω της σημαντικής του παράδοσης και του πολιτισμικού του ενδιαφέροντος. Κάποιοι, μάλιστα, επισκέπτες χαρακτήρισαν τον οικισμό μοναδικό.

### 7.2.3 Οι απόψεις των επισκεπτών για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Συρράκου

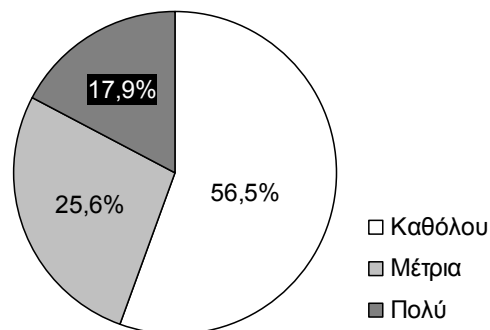
Οι επισκέπτες του οικισμού υποδεικνύουν ορισμένα στοιχεία, τα οποία συμβάλουν στην, περιορισμένη, αλλοίωση της τοπικής παραδοσιακής φυσιογνωμίας. Οι απαντήσεις των επισκεπτών αποτυπώνονται στα Διαγράμματα 7.11α – 7.11γ.



Διάγραμμα 7.11α. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας των υλικών



Διάγραμμα 7.11β. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας των καφέ και των ταβερνών

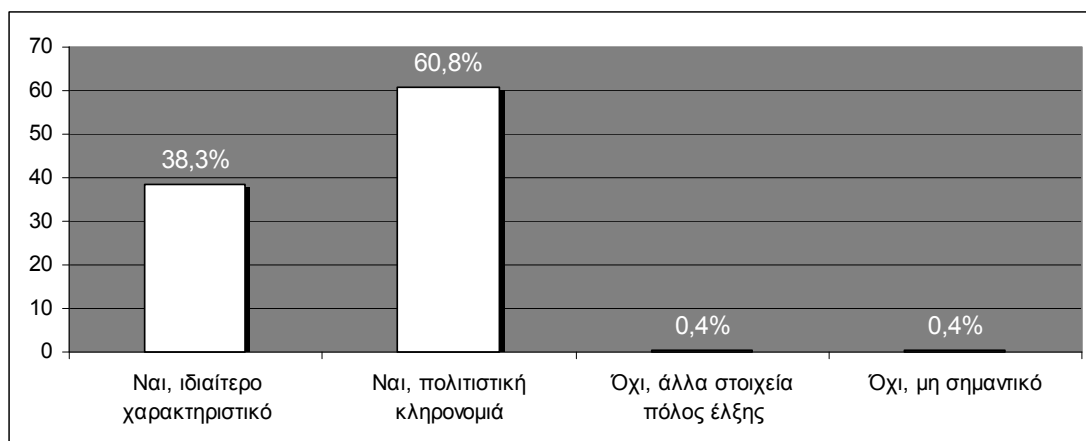


Διάγραμμα 7.11γ. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας των πινακίδων

Τα σύγχρονα υλικά κατασκευής στα κτίρια αναδεικνύονται ως ο κυριότερος παράγοντας αισθητικής υποβάθμισης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Συρράκου αφού συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό (27% περίπου) στην βαθμολογική κλίμακα «πολύ» και το μικρότερο ποσοστό ταυτόχρονα (43,5%) στην κλίμακα «καθόλου». Οι πινακίδες και τα στοιχεία του δημόσιου εξοπλισμού γενικά θεωρούνται ως ο δεύτερος σημαντικότερος παράγοντας αισθητικής υποβάθμισης ενώ η λειτουργία των καφέ και των ταβερνών δεν αποτελεί αξιοσημείωτο παράγοντα αλλοίωσης της τοπικής φυσιογνωμίας (ποσοστό 75% περίπου στην κλίμακα καθόλου).

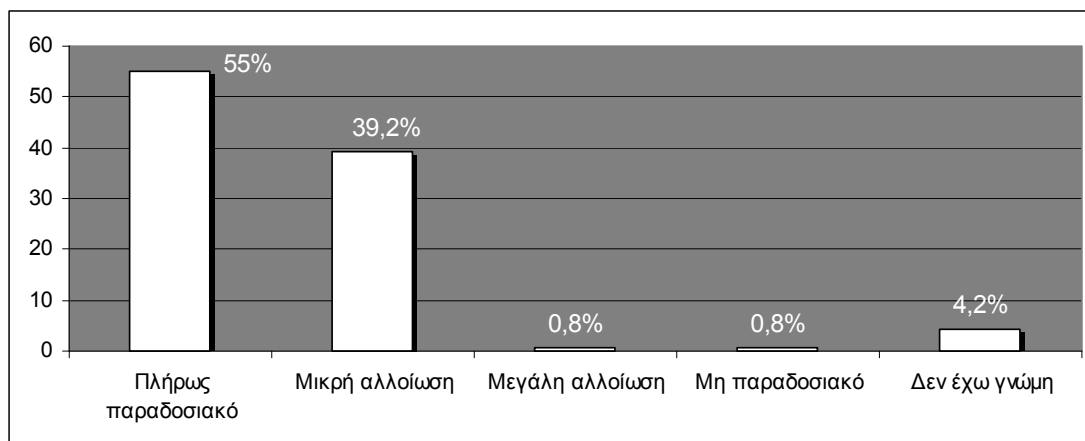
Η έρευνα αναδεικνύει ότι το Συρράκο είναι ένας πολύ καλά διατηρημένος παραδοσιακός οικισμός και αυτό αντανακλάται στην άποψη των επισκεπτών του. Η γενική αίσθηση είναι ότι τα λίγα στοιχεία που εντοπίζονται ως αρνητικά προκαλούν πολύ χαμηλό, συνολικά, βαθμό υποβάθμισης. Τα ποσοστά της κλίμακας «καθόλου» υπερಿಸχύουν των υπολοίπων. Αποδεικνύεται, επομένως, ότι οι επισκέπτες έχουν μια καλή, γενικά, εικόνα της πραγματικής κατάστασης του οικισμού.

Στο Διάγραμμα 7.12 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των επισκεπτών σχετικά με το αν και γιατί είναι σημαντική η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας του Συρράκου.



Διάγραμμα 7.12. Σημαντικότητα διατήρησης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Συρράκου

Για το σύνολο σχεδόν των επισκεπτών η προστασία και η διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού είναι σημαντική (είναι αμελητέο το ποσοστό όσων δεν τη θεωρούν σημαντική). Από την επιμέρους αιτιολόγηση της απάντησης προκύπτει ότι η πλειονότητα των επισκεπτών (61%) θεωρεί σημαντική την προστασία της, επειδή είναι αρχιτεκτονική πολιτιστική κληρονομιά που πρέπει να διαφυλαχθεί για τις επόμενες γενιές. Μικρότερο ποσοστό θεωρεί ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί τοπική ταυτότητα και στοιχείο έλξης επισκεπτών στην περιοχή.



Διάγραμμα 7.13. Βαθμός αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Συρράκου, σύμφωνα με τους επισκέπτες

Από το Διάγραμμα 7.13 προκύπτει ότι η πλειονότητα των επισκεπτών θεωρεί ότι το Συρράκο είναι ένας πλήρως παραδοσιακός οικισμός ενώ ποσοστό 39% περίπου των επισκεπτών εντοπίζει λίγα στοιχεία αλλοίωσης της τοπικής του φυσιογνωμίας. Η δεδομένη διατήρηση της τοπικής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας του οικισμού αντανακλάται στις απόψεις των επισκεπτών.

#### 7.2.4 Η εφαρμογή της ΜΥΑ

Η βασική ερώτηση, η οποία αποτέλεσε τον πυρήνα της εφαρμογής της ΜΥΑ διατυπώθηκε ως εξής: *«Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ. Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό;*

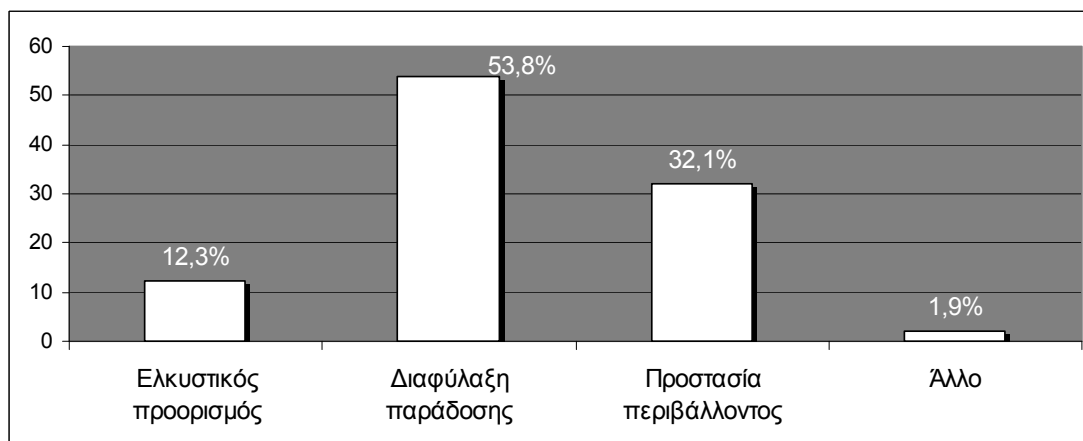
Ναι       Όχι

*Αν ναι, τι ποσό θα ήσασταν διατεθειμένος -η να προσφέρετε; .....€ »*

Η ερώτηση που αφορά στο ποσό που διατίθεται να καταβάλει ο ερωτώμενος επιλέχθηκε να είναι ανοιχτού τύπου.

Από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτει ότι το 43,8% των επισκεπτών του Συρράκου εκφράζει θετική προθυμία πληρωμής. Η προθυμία πληρωμής συνοδεύτηκε από επόμενη ερώτηση, που διερεύνησε τους λόγους αυτής. Οι απαντήσεις των επισκεπτών παρουσιάζονται στα Διαγράμματα 7.14 και 7.16.

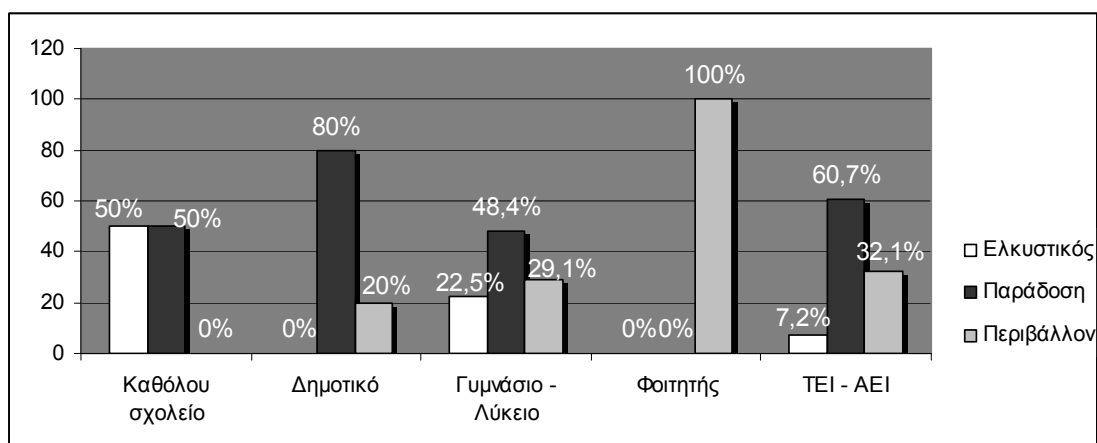




Διάγραμμα 7.14. Λόγοι προθυμίας πληρωμής

Από το Διάγραμμα 7.14 προκύπτει ότι η θετική προθυμία πληρωμής, των επισκεπτών, αιτιολογείται κυρίως λόγω της αξίας του αγαθού ως πολιτιστική κληρονομιά (54%) και, δευτερευόντως, ως προστασία του τοπικού φυσικού περιβάλλοντος (32%). Σε μικρότερο ποσοστό (12%) οι επισκέπτες δηλώνουν θετική προθυμία πληρωμής επειδή θεωρούν ότι η προστασία του αγαθού καθιστά το Συρράκο έναν ελκυστικό τουριστικό προορισμό (αξία του αγαθού ως πόλου έλξης επισκεπτών).

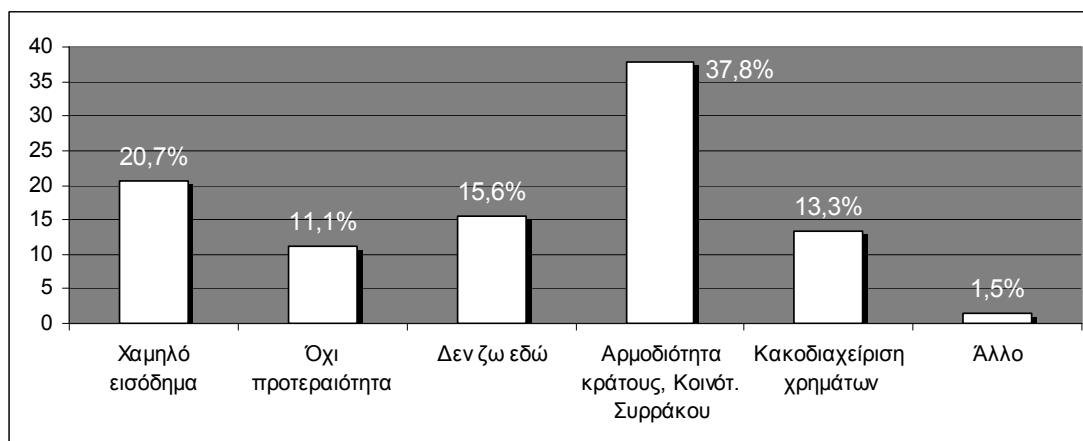
Από τον έλεγχο  $\chi^2$  που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των λόγων προθυμίας πληρωμής των επισκεπτών και του εκπαιδευτικού τους επιπέδου ( $\chi^2 = 19,253$ ,  $df = 8$ ,  $p$ -value = 0,014). Ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών φαίνεται στο Διάγραμμα 7.15.



Διάγραμμα 7.15. Συσχέτιση λόγων προθυμίας πληρωμής και εκπαιδευτικού επιπέδου των επισκεπτών

Από το Διάγραμμα 7.15 προκύπτει ότι για τα άτομα χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου, η αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ταυτίζεται, κυρίως, με την πολιτιστική της αξία (κληρονομιά και παράδοση). Τα άτομα υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου αναγνωρίζουν, σε μεγαλύτερο βαθμό, την περιβαλλοντική αξία του αγαθού.

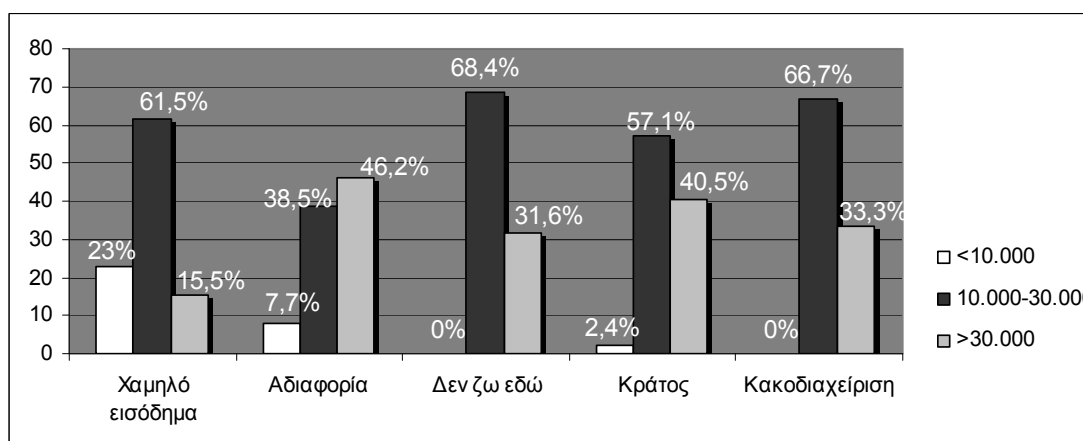
Η αιτιολόγηση της μη προθυμίας πληρωμής παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 7.16.



Διάγραμμα 7.16. Λόγοι μη προθυμίας πληρωμής

Από το Διάγραμμα 7.16 προκύπτει ότι η πλειονότητα όσων επισκεπτών αρνούνται να πληρώσουν δηλώνει ως αιτία άρνησης, ότι αυτό αποτελεί αρμοδιότητα του κράτους. Σημαντικό ποσοστό αρνείται λόγω χαμηλού εισοδήματος ενώ ένα ποσοστό 15,6% δηλώνει ότι δεν πληρώνει επειδή δεν κατοικεί στο Συρράκο (ίδιο ποσοστό είχε δηλώσει την ίδια αιτία, αντίστοιχα, στο Μέτσοβο). Σημαντικό ποσοστό των αρνήσεων (51%) είναι αρνήσεις διαμαρτυρίας.

Από τον έλεγχο  $\chi^2$  που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των λόγων άρνησης πληρωμής και της κατηγορίας εισοδήματός ( $\chi^2 = 20,069$ ,  $df = 8$ ,  $p\text{-value} = 0,010$ ). Ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών φαίνεται στο Διάγραμμα 7.17.



Διάγραμμα 7.17. Συσχέτιση μεταξύ των λόγων άρνησης πληρωμής και της κατηγορίας εισοδήματος

Από το Διάγραμμα 7.17 προκύπτει, κυρίως, ότι το 85% περίπου των ατόμων που αρνούνται να πληρώσουν δηλώνουν χαμηλό εισόδημα.

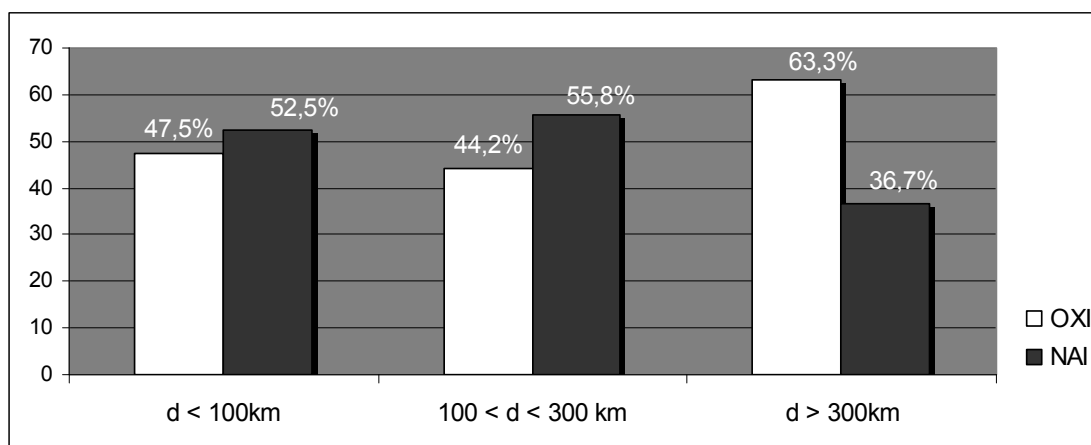
### 7.2.5 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  προκύπτει ότι η προθυμία πληρωμής (ΝΑΙ / ΟΧΙ) σχετίζεται με την απόσταση της αφετηρίας ταξιδιού, τον βαθμό αισθητικής υποβάθμισης εξαιτίας του εξοπλισμού του δημόσιου χώρου και την άποψή τους για το αν είναι σημαντικό να διατηρηθεί η τοπική παραδοσιακή φυσιογνωμία. Προκύπτει, επίσης, ότι το φύλο, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και η κατηγορία εισοδήματος των επισκεπτών δεν επηρεάζουν την προθυμία πληρωμής τους. Στον Πίνακα 7.1 φαίνονται τα αποτελέσματα των ελέγχων ανεξαρτησίας  $\chi^2$ , για κάθε μία μεταβλητή.

Πίνακας 7.1. Έλεγχοι ανεξαρτησίας chi - square

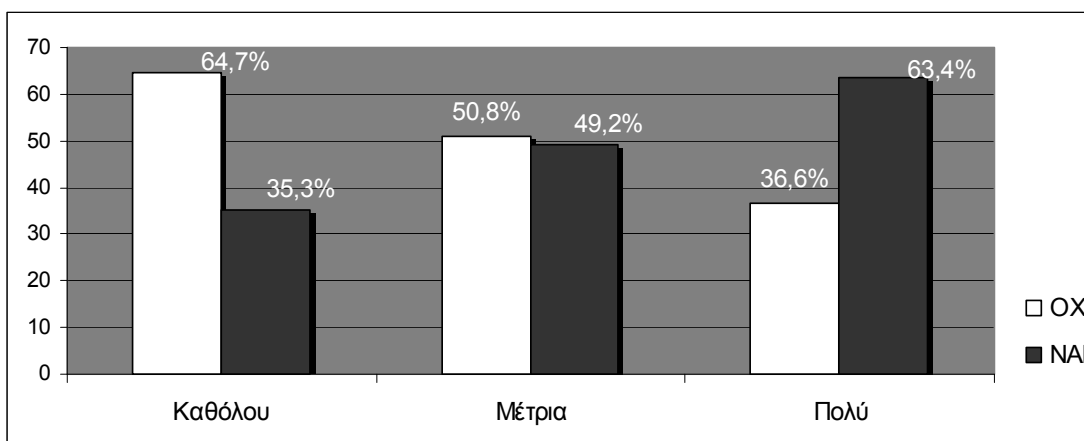
Μεταβλητή	$\chi^2$	df	p-value
Απόσταση αφετηρίας ταξιδιού	6,309	2	0,043
Αισθητική υποβάθμιση λόγω πινακίδων	11,047	2	0,004
Διατήρηση παραδοσιακής φυσιογνωμίας	6,718	1	0,010

Στα Διαγράμματα που ακολουθούν αποτυπώνεται ο τρόπος συσχέτισης κάθε μιας από τις μεταβλητές που επιδρούν στην προθυμία πληρωμής, με αυτή.



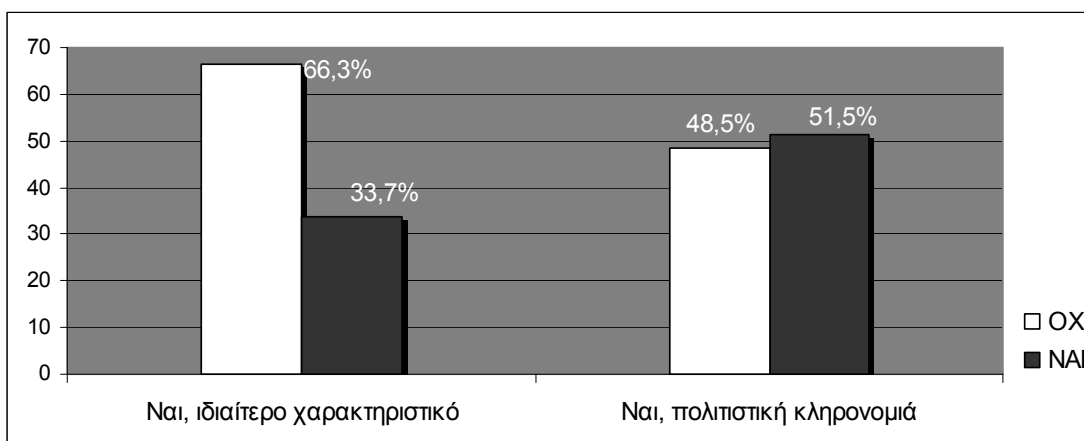
Διάγραμμα 7.18. Συσχέτιση προθυμίας πληρωμής και απόστασης αφετηρίας ταξιδιού

Από το Διάγραμμα 7.18 προκύπτει ότι οι πιο κοντινοί επισκέπτες εκφράζουν μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει το χαρακτηριστικό της τοπικότητας του συγκεκριμένου αγαθού.



Διάγραμμα 7.19. Συσχέτιση προθυμίας πληρωμής και αισθητικής υποβάθμισης από εξοπλισμό δημόσιου χώρου

Από το Διάγραμμα 7.19 προκύπτει ότι όσο μεγαλύτερη υποβάθμιση θεωρούν οι επισκέπτες ότι προκαλείται από τα στοιχεία του χώρου (πινακίδες κ.λπ.) τόσο πιο μεγάλη θετική προθυμία πληρωμής εκφράζουν. Συμπεραίνεται ότι όταν ένας οικισμός κερδίσει συνολικά τους επισκέπτες, τότε αυτοί είναι διατεθειμένοι να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων υποβάθμισης. Υπενθυμίζεται ότι οι επισκέπτες δεν δείχνουν την αντίστοιχη συμπεριφορά αν, συνολικά, ένας οικισμός δεν τους κερδίζει.



Διάγραμμα 7.20. Συσχέτιση προθυμίας πληρωμής και αιτίας επιθυμίας διατήρησης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας

Από το Διάγραμμα 7.20 προκύπτει ότι οι επισκέπτες που θεωρούν ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί τοπική πολιτιστική κληρονομιά και γι' αυτό πρέπει να προστατευθεί, εκφράζουν αυξημένη προθυμία πληρωμής. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, του Συρράκου, συντίθεται από επιμέρους αξίες. Η έρευνα αναδεικνύει ότι η αξία της ως φορέα πολιτισμού αξιολογείται ως η σημαντικότερη, για τους επισκέπτες.

### 7.2.6 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής

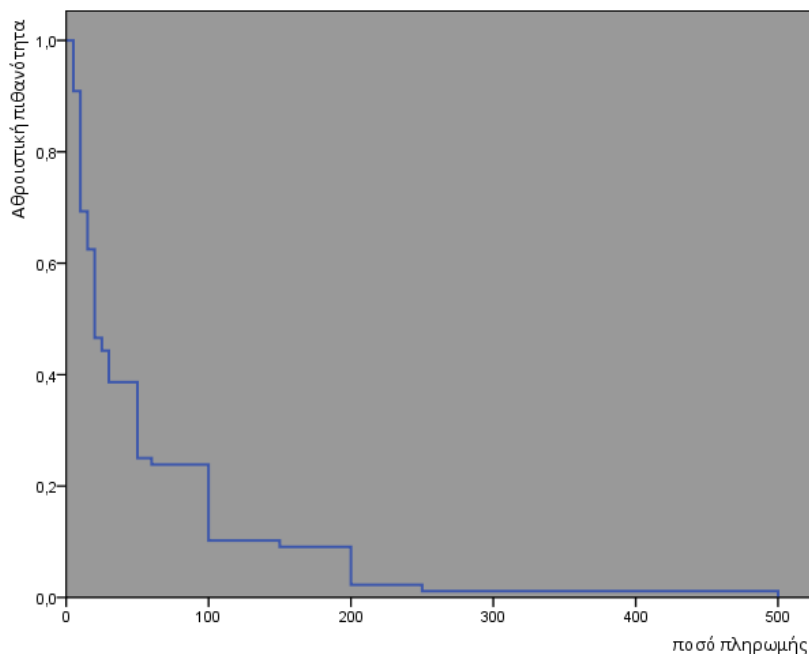
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας, βάσει της μεθοδολογίας που αναφέρεται στο Κεφάλαιο 3.

#### A. Μη παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής

Στο Διάγραμμα 7.21 παρουσιάζεται η συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής (χωρίς τις μηδενικές τιμές) και στον ακόλουθο Πίνακα 7.2 δίνονται οι εκτιμώμενες στατιστικές παράμετροι, χωρίς και με τις μηδενικές τιμές, αντίστοιχα.

Πίνακας 7.2. Αποτελέσματα στατιστικής επεξεργασίας του εκτιμητή Kaplan - Meier

Στατιστική παράμετρος	Προθυμία πληρωμής WTP	Προθυμία πληρωμής WTP
	Χωρίς τις μηδ. τιμές	Με τις μηδ. τιμές
Μέση τιμή	54,09€	22,45€
Διάμεσος	20,00€	0,00€
Τυπικό σφάλμα	7,96	3,77
Κάτω όριο (δ.ε. 95%)	38,47	15,05
Άνω όριο (δ.ε. 95%)	69,70	29,85



Διάγραμμα 7.21. Συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής

## **B. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής χωρίς διερευνητικές μεταβλητές (no covariate information model)**

Οι τιμές των  $\mu$  και  $\sigma$  υπολογίστηκαν με τη μέθοδο της εκτίμησης μέγιστης πιθανότητας (MLE) και ήταν **3,3265** και **1,1272**, αντίστοιχα. Αντικαθιστώντας τις τιμές  $\mu$ ,  $\sigma$  και  $p$  (56,2%), η μέση τιμή υπολογίζεται σε **23,04€**. Δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μεγαλύτερο από 50%, η διάμεσος είναι **0**.

## **Γ. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής με διερευνητικές μεταβλητές (covariate information model)**

### **α. Αποτελέσματα Λογιστικής Παλινδρόμησης (Logistic Regression).**

Στο πλαίσιο της λογιστικής παλινδρόμησης διερευνήθηκε η επίδραση των δημογραφικών παραμέτρων και των πεποιθήσεων και απόψεων των ερωτώμενων αναφορικά με το Συρράκο και τα ζητήματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής γενικότερα.

Από την επεξεργασία προκύπτει ότι το βέλτιστο μοντέλο παλινδρόμησης περιλαμβάνει τις εξής ανεξάρτητες μεταβλητές:

- Άποψη των επισκεπτών για την υποβάθμιση λόγω του δημόσιου εξοπλισμού.
- Απόσταση της αφετηρίας ταξιδιού των επισκεπτών.
- Επιθυμία για την διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Στον Πίνακα 7.3 δίνονται οι παράμετροι του μοντέλου.

Πίνακας 7.3. Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης

<b>Παράμετρος</b>	<b>b</b>	<b>Exp(b)</b>
Σταθερά a	-1,584	0,205
Άποψη για αλλοίωση λόγω εξοπλισμού	0,622*	1,862
Απόσταση αφετηρίας ταξιδιού	-0,339**	0,712
Αιτία επιθυμίας διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής	0,671**	1,957
Αριθμός παρατηρήσεων		211
-2LL		267,769
Nagelkerke Pseudo R <sup>2</sup>		13,1%

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

(\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 7.3 προκύπτει ότι η πιο σημαντική παράμετρος που καθορίζει την προθυμία πληρωμής των επισκεπτών είναι η επιθυμία τους να διατηρηθεί η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του οικισμού, επειδή αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά. Προκύπτει ότι ένας επισκέπτης που είναι υπέρ της προστασίας της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως πολιτιστικής κληρονομιάς είναι περίπου δύο φορές πιο πιθανό να δαπανήσει χρήματα για την

προστασία της, σε σχέση με κάποιον που είναι υπέρ της επειδή θεωρεί ότι αποτελεί, γενικά, ένα ελκυστικό στοιχείο του τόπου ( $ExpB = 1,957$ ), εφόσον όλες οι άλλες παράμετροι παραμένουν σταθερές. Αποδεικνύεται, επίσης, ότι ένας κοντινός επισκέπτης είναι πιο πιθανό να καταβάλει χρήματα, σε σχέση με έναν μακρινό, εφόσον όλες οι άλλες παράμετροι δεν αλλάξουν ( $ExpB = 0,712$ ).

### β. Αποτελέσματα Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression)

Στον Πίνακα 7.4 που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του ημι-λογαριθμοκανονικού μοντέλου.

Πίνακας 7.4. Αποτελέσματα του μοντέλου γραμμικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Περιγραφή παραμέτρου
Π1	0,353*	Χρόνος παραμονής στο Συρράκο
Π2	-0,460	Συχνότητα επίσκεψης
Σταθερά a		2,981
$\sigma^2$		1,27
Αριθμός παρατηρήσεων		90
Adj. R <sup>2</sup>		9,20%

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

Από τον Πίνακα 7.4 προκύπτει ότι η παράμετρος που επιδρά στο ύψος του ποσού είναι η διάρκεια παραμονής τους στον οικισμό. Συγκεκριμένα προκύπτει ότι όσο αυξάνεται η διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στο Συρράκο τόσο μεγαλύτερο ποσό είναι διατεθειμένοι να συνεισφέρουν.

Η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής, με βάση τη συσχέτισή της με τις παραπάνω παραμέτρους (Πίνακας 7.4) περιγράφεται από την εξίσωση:

$$mean = e^{\mu + \sigma^2/2}, \text{ όπου } \mu = 2,981 + 0,353 * \overline{\Pi 1} - 0,460 * \overline{\Pi 2}$$

Η μέση προθυμία πληρωμής, δεδομένου ότι η πιθανότητα άρνησης βάσει του μοντέλου της λογιστικής παλινδρόμησης είναι **57%**, ανέρχεται σε **22,91€**. Η διάμεσος είναι **0**, δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μεγαλύτερο από 50%.

#### 7.2.7 Υπολογισμός της συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου

Για τον υπολογισμό της συνολικής αξίας της προθυμίας πληρωμής, των επισκεπτών, για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου λαμβάνονται υπόψη το πλήθος των επισκεπτών και η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής που προέκυψε βάσει όσων αναφέρονται στις προηγούμενες ενότητες (Κεφ. 3). Με βάση τα στοιχεία της Κοινότητας Συρράκου ο ετήσιος αριθμός επισκεπτών ανέρχεται σε 10.000 άτομα. Ωστόσο, λαμβάνεται υπόψη η παραδοχή ότι κάθε επισκέπτης πληρώνει μία φορά μόνο, επομένως με βάση τη συχνότητα της επισκεψιμότητας του

οικισμού ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών υπολογίζεται σε περίπου 7.700 άτομα, περίπου. Σημειώνεται ότι στην περίπτωση του μη-παραμετρικού εκτιμητή Kaplan-Meier που υπολογίστηκε μόνο με μη μηδενικές τιμές, λαμβάνεται υπόψη το ποσοστό των ερωτώμενων που επιθυμούν να συνεισφέρουν στο φορέα (ήτοι 43,8%).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η συνολική ετήσια αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, η οποία προκύπτει από την εκφρασμένη προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του παρουσιάζεται στον Πίνακα 7.5.

Πίνακας 7.5. Συνολική ετήσια αξία προθυμίας πληρωμής, για κάθε στατιστική επεξεργασία

Στατιστική επεξεργασία	Συνολική ετήσια αξία σε € (μέση τιμή)
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (χωρίς τις μηδ. τιμές)	$54,09 * 3.358 = 181.635,00$
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (με τις μηδ. τιμές)	$22,45 * 7.665 = 172.080,00$
Παραμετρική εκτίμηση (χωρίς διερευνητικές μεταβλητές)	$23,04 * 7.665 = 176.602,00$
Παραμετρική εκτίμηση (με διερευνητικές μεταβλητές)	$22,91 * 7.665 = 175.605,00$

Από τον Πίνακα 7.5 προκύπτει ότι η συνολική ετήσια οικονομική αξία της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, εκφρασμένη από την προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του κυμαίνεται μεταξύ **172.000,00€** και **182.000,00€** περίπου, ποσό το οποίο δεν είναι καθόλου αμελητέο για το μέγεθος και τις ανάγκες του οικισμού.



### 7.3 Συμπεράσματα

Από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- Το Συρράκο δεν έχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένη τουριστική δραστηριότητα, δεδομένου ότι άρχισε να αναπτύσσεται τουριστικά μόλις τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, έχει την καλύτερη «διαφήμιση» αφού γίνεται γνωστό από στόμα σε στόμα, στοιχείο που αναδεικνύει την υψηλή του ποιότητα, ως τουριστικού προορισμού. Η Αθήνα αναδεικνύεται σε σημαντική πηγή επισκεπτών του οικισμού.
- Υπάρχει σημαντική διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας στην περιοχή. Οι γύρω οικισμοί των Τζουμέρκων αποτελούν συμπληρωματικούς προορισμούς του ταξιδιού για την πλειονότητα των επισκεπτών. Αντίθετα, το Μέτσοβο απορροφά όλη σχεδόν την τουριστική κίνηση της περιοχής του.
- Η πλειονότητα των επισκεπτών μένει στο Συρράκο ένα και περισσότερα βράδια. Ο οικισμός αποτελεί, κυρίως, τόπο σύντομων διακοπών και όχι πέρασμα, όπως το Μέτσοβο.
- Οι επισκέπτες βλέπουν το Συρράκο ως έναν πολύ καλά διατηρημένο παραδοσιακό οικισμό. Σχεδόν, για όλους τους επισκέπτες (99%) η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Συρράκου κρίνεται απαραίτητο να προστατευθεί και να διατηρηθεί. Στο Μέτσοβο, παρατηρείται ένα μικρό αλλά όχι αμελητέο ποσοστό (10%) επισκεπτών που δεν θεωρεί αναγκαία την διατήρηση της τοπικής αρχιτεκτονικής του.
- Το χαρακτηριστικό της τοπικότητας ως εγγενούς στοιχείου της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αντανακλάται στην αυξημένη συγκριτικά προθυμία πληρωμής που δηλώνουν οι επισκέπτες του οικισμού που προέρχονται από τις κοντινές αποστάσεις.
- Όσο αυξάνεται η διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στο Συρράκο τόσο μεγαλύτερο χρηματικό ποσό είναι διατεθειμένοι να καταβάλουν για την προστασία της παραδοσιακής του αρχιτεκτονικής.
- Η οικονομική αξία του αγαθού απορρέει, κυρίως, από την πολιτιστική και περιβαλλοντική του αξία.
- Ένα σταθερό και στους δύο οικισμούς ποσοστό (15%) αρνείται να πληρώσει επειδή δεν κατοικεί στον οικισμό. Δηλαδή, εμφανίζεται ένα σταθερό ποσοστό επισκεπτών που θεωρεί ότι η προστασία του αγαθού είναι ευθύνη των κατοίκων.
- Οι επισκέπτες του Συρράκου καταβάλουν, κατά μέσο όρο, σημαντικά μεγαλύτερο ποσό από εκείνους του Μετσόβου (54,10€ έναντι 17,90€, αντίστοιχα) για την προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ο μέσος όρος των δηλωθέντων εισοδημάτων τους δεν διαφοροποιείται και οι έρευνες πραγματοποιήθηκαν στην ίδια οικονομική συγκυρία. Με βάση τους στατιστικούς ελέγχους που πραγματοποιήθηκαν αποδεικνύεται ότι η διαφοροποίηση των μέσων όρων των εισοδημάτων των επισκεπτών δεν είναι στατιστικά σημαντική. Έτσι, το γεγονός ότι οι επισκέπτες του Συρράκου καταβάλουν τριπλάσιο σχεδόν ποσό για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του οικισμού έναντι του αντίστοιχου ποσού για το Μέτσοβο αποκτά ιδιαίτερη σημασία.
- Η οικονομική αξία του αγαθού που προκύπτει από την εκφρασμένη προθυμία πληρωμής των επισκεπτών είναι μεγαλύτερη στο Μέτσοβο από ότι στο Συρράκο (620.000€ έναντι

182.000€, αντίστοιχα, με κοινή μέθοδο υπολογισμού). Κι αυτό παρά τη μεγαλύτερη μέση προθυμία πληρωμής για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου. Η μεγαλύτερη οικονομική αξία απορρέει από το γεγονός ότι το κοινωνικό όφελος που προκύπτει από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου αντανακλάται σε μεγαλύτερο τμήμα της κοινωνίας (περισσότεροι επισκέπτες στο Μέτσοβο). Για μια ακόμη φορά επιβεβαιώνεται ότι ο πληθυσμός αναφοράς της έρευνας αποτίμησης της αξίας του αγαθού παίζει καθοριστικό ρόλο στην αποτιμώμενη οικονομική αξία του αγαθού.

## **Κεφάλαιο 8. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους κατοίκους του Μετσόβου (2009)**

### **8.1 Εισαγωγή**

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με πληθυσμό αναφοράς τους κατοίκους του Μετσόβου. Η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε το 2009 και έγινε με επισκέψεις στα σπίτια των κατοίκων του οικισμού. Συμπληρώθηκαν 263 συνολικά ερωτηματολόγια, 3 από τα οποία απορρίφθηκαν. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει δεκαοκτώ (18) ερωτήσεις, οκτώ (8) από τις οποίες αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατοίκων. Για αριθμό νοικοκυριών 1.000 η έρευνα που πραγματοποιήθηκε έχει βαθμό αξιοπιστίας 95% και περιθώριο σφάλματος 5,5%, θεωρώντας ως βάση υπολογισμού του σφάλματος τη δυσμενέστερη κατανομή των απαντήσεων (50-50%, ήτοι ανυπαρξία τάσης).

### **8.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων**

#### **8.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των κατοίκων του Μετσόβου**

Από την επεξεργασία των δημογραφικών στοιχείων προέκυψαν τα εξής:

**Φύλο.** Το 52,7% των ερωτηθέντων είναι άντρες και το 47,3% γυναίκες.

**Ηλικιακή ομάδα.** Το 26% των ερωτηθέντων είναι μεταξύ 20 – 30 ετών, 23% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 30 – 40 ετών, ποσοστό 18,5% των ερωτηθέντων είναι μεταξύ 40 – 50 ετών, 14% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 50 – 60 ετών, το 10% περίπου των ερωτηθέντων είναι μεταξύ 60 και 70 ετών και, τέλος, το 7,5% είναι πάνω από 70 ετών.

**Επίπεδο εκπαίδευσης.** Η πλειονότητα των ερωτηθέντων 47% περίπου, είναι απόφοιτοι γυμνασίου / λυκείου ενώ ποσοστό 31% περίπου των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι κάποιας ανώτερης ή ανώτατης σχολής (ΤΕΙ / ΑΕΙ). Ποσοστό 20% δήλωσαν ότι είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (δημοτικό) και περίπου 1,5% των ερωτηθέντων δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο.

**Επαγγελματική κατάσταση.** Σε ότι αφορά την επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων, η πλειονότητά τους (63%) δήλωσε ότι εργάζεται, 6% είναι φοιτητές, 13,5% είναι συνταξιούχοι, 8% δήλωσαν ως απασχόληση τα οικιακά και 9,5% δήλωσαν ότι είναι άνεργοι. Από τους ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι εργάζονται, οι περισσότεροι (35% περίπου) είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, 28% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, 18,5% είναι δημόσιοι υπάλληλοι, 11% είναι επιχειρηματίες και 8% περίπου είναι έμποροι.

**Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα.** Το 15% των ερωτηθέντων δήλωσε εισόδημα μικρότερο των 9.000€ το 13% περίπου των κατοίκων δήλωσε εισόδημα 9.000 - 13.000€, το 25% δήλωσε εισόδημα μεταξύ 13.000 – 21.500€, το 25% δήλωσε 21.500 – 33.500€, ενώ ποσοστό 22% δήλωσε εισόδημα πάνω από 33.500€.

Με βάση τα γενικά χαρακτηριστικά, τα οποία προκύπτουν από την επεξεργασία των δημογραφικών δεδομένων, το δείγμα κρίνεται ικανοποιητικό ως προς την αντιπροσωπευτικότητά του στο σύνολο των κατοίκων του Μετσόβου.

Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν σχετικά με τον αριθμό των μελών του νοικοκυριού τους και με τη χρονολογία κατασκευής της κατοικίας τους.

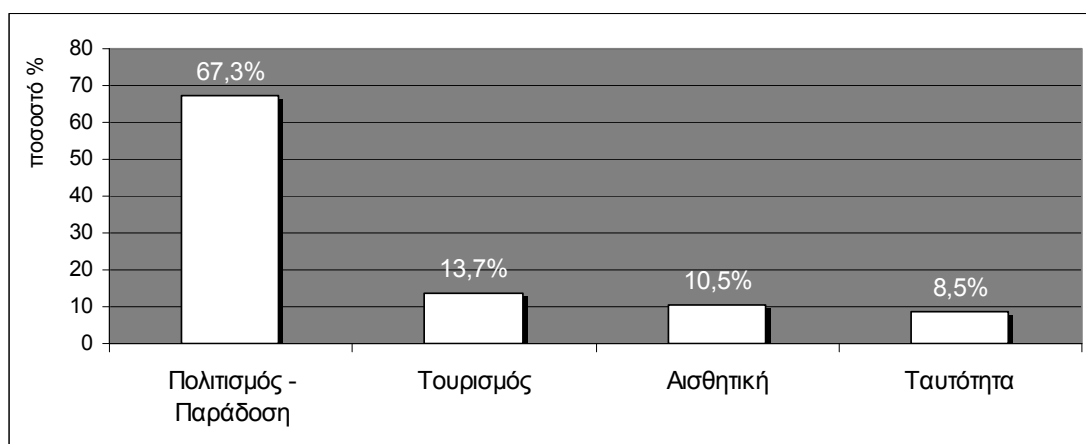
**Μέλη νοικοκυριού.** Ποσοστό 40,5% των ερωτηθέντων ανήκουν σε τετραμελείς οικογένειες. Ποσοστό 17,5% είναι πενταμελείς οικογένειες και ποσοστό 12,5% είναι τριμελή νοικοκυριά. Επίσης, 12,5% των νοικοκυριών αποτελούνται από δύο μέλη ενώ το 7,5% περίπου αποτελείται από έξι μέλη. Τέλος, ένα ποσοστό 3% των νοικοκυριών αποτελείται από επτά μέλη ενώ το 6% από ένα μέλος.

**Χρονολογία κατασκευής κατοικιών.** Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι περισσότερες κατοικίες (48%) είναι μεταξύ 10 και 30 χρόνων. Ποσοστό 30% των κατοικιών είναι παλαιότερες, μεταξύ 30 και 60 χρόνων. Το 4% περίπου των κατοικιών είναι μεταξύ 60 και 100 χρόνων ενώ ένα ποσοστό 5% περίπου είναι πολύ παλιές κατοικίες, μεγαλύτερες των 100 χρόνων. Τέλος, το 6% περίπου των κατοικιών είναι νεότερες κατασκευές, λιγότερο από 10 χρόνων.

### 8.2.2 Οι απόψεις των κατοίκων του Μετσόβου σχετικά με την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας πρώτης ενότητας του ερωτηματολογίου, η οποία σκιαγραφεί τις απόψεις των κατοίκων του Μετσόβου σχετικά με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του οικισμού τους.

Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν αρχικά αν θεωρούν σημαντική τη διατήρηση της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, γενικά. Η συντριπτική τους πλειονότητα (94%) απάντησε θετικά. Στη συνέχεια κλήθηκαν να αιτιολογήσουν την απάντησή τους. Η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και ο ερωτώμενος μπορούσε να αναπτύξει ελεύθερα τη γνώμη του. Οι απόψεις των κατοίκων αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 8.1.

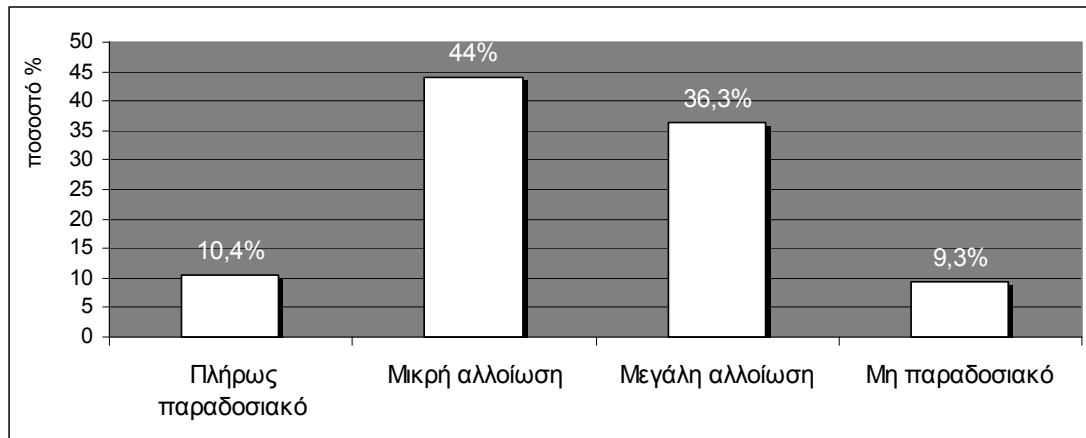


Διάγραμμα 8.1. Αιτίες αναγκαιότητας διατήρησης της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

Από το Διάγραμμα 8.1 προκύπτει ότι τα 2/3 των κατοίκων θεωρούν απαραίτητη τη διατήρηση της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής επειδή αυτή ταυτίζεται με τον ελληνικό πολιτισμό και την παράδοση και αποτελεί πολύτιμη κληρονομιά για τις επόμενες γενιές. Σε μεγάλη απόσταση από την

κύρια αιτία και σε κοντινά μεταξύ τους ποσοστά, οι κάτοικοι θεωρούν απαραίτητη την διατήρηση του συγκεκριμένου αγαθού, επίσης, επειδή αποτελεί έναν εν δυνάμει πόλο έλξης τουρισμού στον τόπο, έχει αισθητική αξία και αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του τόπου, την ταυτότητά του.

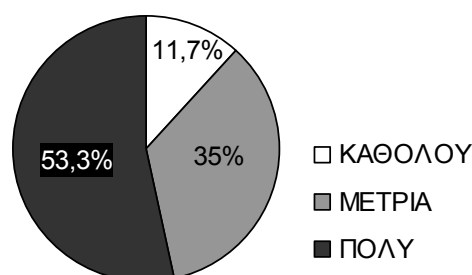
Ζητήθηκε επίσης από τους κατοίκους να εκφράσουν την άποψή τους σχετικά με την παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού. Οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 8.2.



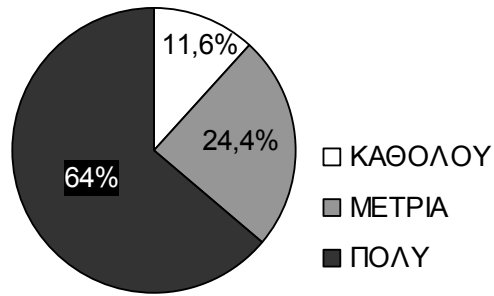
Διάγραμμα 8.2. Βαθμός αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου, σύμφωνα με τους κατοίκους του

Από το Διάγραμμα 8.2 προκύπτει ότι πολύ υψηλό ποσοστό των κατοίκων (90% περίπου) θεωρεί ότι η παραδοσιακή φυσιογνωμία του Μετσόβου έχει αλλοιωθεί, σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό. Μικρό ποσοστό των κατοίκων θεωρεί ότι το Μέτσοβο είναι ένας πλήρως παραδοσιακός οικισμός. Οι κάτοικοι ζουν την εξέλιξη του οικισμού και έχουν καλή εικόνα της πραγματικής του κατάστασης.

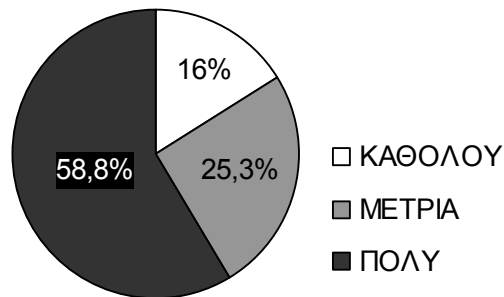
Σύμφωνα με την άποψη των κατοίκων τα παρακάτω στοιχεία συμβάλουν, λιγότερο ή περισσότερο, στην αλλοίωση της τοπικής παραδοσιακής φυσιογνωμίας (Διαγράμματα 8.4α – 8.4ε).



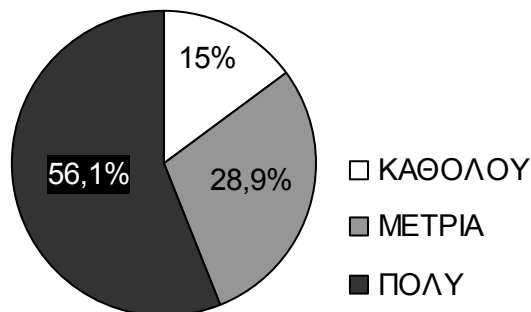
Διάγραμμα 8.4α. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της κίνησης αυτοκινήτων



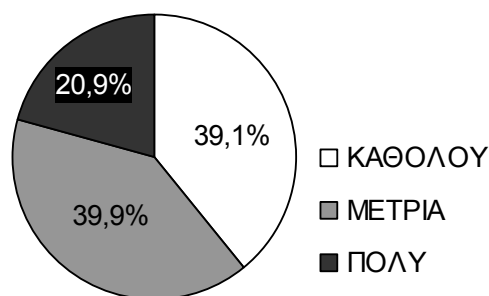
Διάγραμμα 8.4β. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας των σύγχρονων κτιρίων, που δεν ακολουθούν την τοπική αρχιτεκτονική παράδοση



Διάγραμμα 8.4γ. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της χρήσης κακόγουστου αισθητικά εξοπλισμού στον δημόσιο χώρο (πινακίδες, κεραίες τ.ν., κ.λπ)



Διάγραμμα 8.4δ. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της χρήσης ασφάλτου αντί πέτρας στους δρόμους



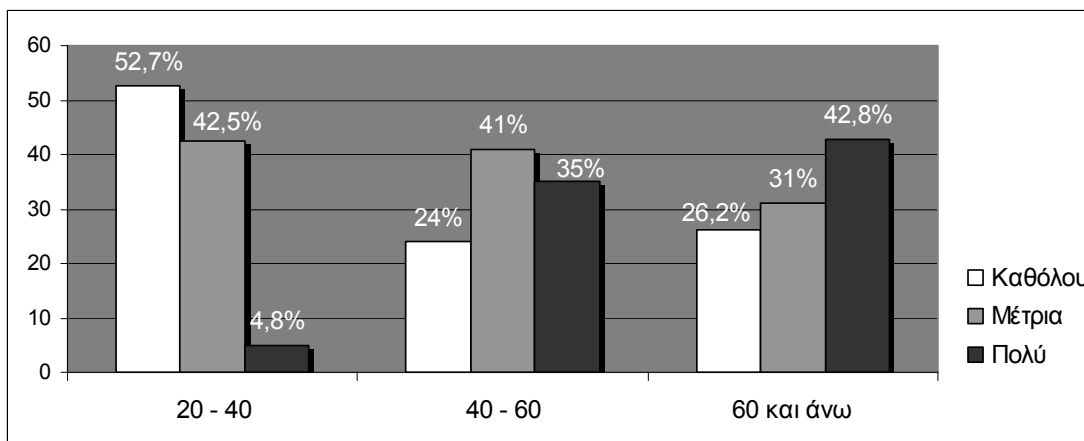
Διάγραμμα 8.4ε. Αισθητική υποβάθμιση του οικισμού εξαιτίας της λειτουργίας πολλών μαγαζιών, καφέ και ταβερνών

Η έρευνα αναδεικνύει ότι τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων κτιρίων και η κίνηση των οχημάτων μέσα στον οικισμό είναι οι δύο κυριότεροι παράγοντες που συμβάλουν στην αισθητική υποβάθμιση του Μετσόβου (συγκεντρώνουν και οι δύο το χαμηλότερο ποσοστό στη βαθμολογική κλίμακα «καθόλου»). Μεταξύ των δύο, τα χαρακτηριστικά των κτιρίων είναι αυτά που προκαλούν την εντονότερη υποβάθμιση, αφού συγκεντρώνουν ποσοστό 64% στην βαθμολογική κλίμακα «πολύ».

Οι κάτοικοι δυσανασχετούν από την κίνηση των οχημάτων, ιδιαίτερα στους κεντρικούς δρόμους και γύρω από την πλατεία, και επισημαίνουν ότι λειτουργεί σε βάρος της αισθητικής ποιότητας του οικισμού. Ωστόσο, παραμένουν συμμετοχικοί στη δημιουργία του προβλήματος.

Σημαντική υποβάθμιση προκαλείται και από τα χαρακτηριστικά του εξοπλισμού του δημόσιου χώρου αλλά και από την αντικατάσταση των πέτρινων καλντεριμιών με άσφαλτο. Οι δύο αυτοί παράγοντες εμφανίζουν τα ίδια περίπου ποσοστά σε όλες τις βαθμολογικές κλίμακες. Επιπλέον, αν και σε μικρότερο βαθμό συγκριτικά με τα υπόλοιπα στοιχεία, η λειτουργία και το πλήθος των ταβερνών, μπαρ, καφέ κ.λπ. επισημαίνεται επίσης ως παράγοντας που συμβάλει στη συνολική αλλοίωση της τοπικής παραδοσιακής φυσιογνωμίας.

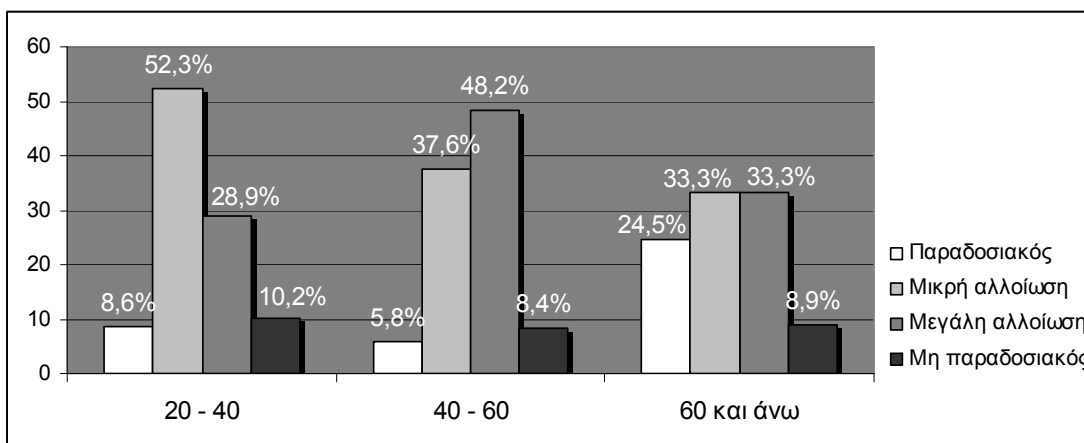
Πραγματοποιήθηκε, στη συνέχεια, έλεγχος ανεξαρτησίας  $\chi^2$  μεταξύ της άποψης των κατοίκων για τον βαθμό αισθητικής υποβάθμισης που προκαλείται από τη λειτουργία των καφέ, των μπαρ, των ταβερνών κ.λπ. στον οικισμό, και της ηλικιακής ομάδας των κατοίκων. Από τον στατιστικό έλεγχο προκύπτει ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών ( $\chi^2 = 46,974$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ). Ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 8.5.



Διάγραμμα 8.5. Συσχέτιση μεταξύ της αισθητικής υποβάθμισης από τη λειτουργία των καφέ, μπαρ, κ.λπ. και της ηλικιακής ομάδας των κατοίκων

Από το Διάγραμμα 8.5 προκύπτει ότι οι κάτοικοι μικρότερων ηλικιών θεωρούν ότι η ύπαρξη και λειτουργία πολλών καφέ, μπαρ, ταβερνών κ.λπ στον οικισμό δεν αποτελεί πρόβλημα για την παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού. Όσο μεγαλώνει η ηλικία των κατοίκων, τόσο φαίνεται να μειώνεται η θετική τους άποψη σχετικά με τη λειτουργία των συγκεκριμένων χρήσεων. Περισσότεροι από τους μισούς κατοίκους, ηλικίας 60 ετών και άνω, θεωρούν ότι οι χρήσεις αυτές αλλοιώνουν πολύ την τοπική, παραδοσιακή φυσιογνωμία.

Από τον έλεγχο  $\chi^2$  που πραγματοποιήθηκε προέκυψε ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της άποψης των κατοίκων σχετικά με τον βαθμό αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού και της ηλικιακής τους ομάδας ( $\chi^2= 20,105$ ,  $df= 6$ ,  $p\text{-value} = 0,003$ ) (Διάγραμμα 8.6).



Διάγραμμα 8.6. Συσχέτιση μεταξύ της άποψης για το Μέτσοβο και της ηλικιακής ομάδας των κατοίκων

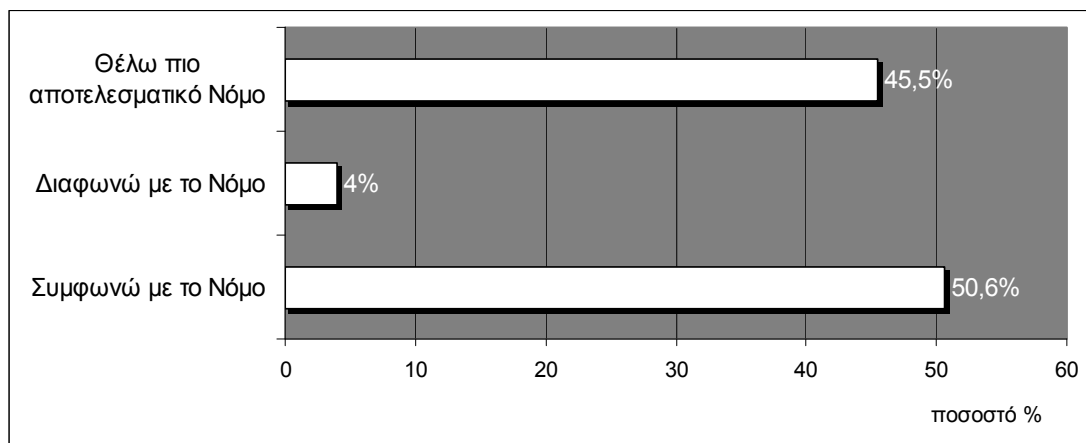
Από το Διάγραμμα 8.6 προκύπτει ότι ένας στους τέσσερις περίπου, μεταξύ των ατόμων μεγαλύτερων ηλικιών (60 και άνω) θεωρεί ότι το Μέτσοβο είναι ένας πλήρως παραδοσιακός οικισμός. Τα άτομα αυτής της ηλικίας μοιάζουν πιο «ανεκτικά» ως προς τη γενική φυσιογνωμία του



οικισμού ενώ οι νεότεροι σε ηλικία εμφανίζονται πιο κριτικοί. Παρά το ότι οι πιο ηλικιωμένοι έχουν καλύτερη εικόνα της πραγματικής αλλοίωσης του οικισμού, η έρευνα δείχνει ότι μάλλον η σταδιακή συνήθεια της οικιστικής εξέλιξης απαλύνει την άποψη των ατόμων αυτών. Αντίθετα, οι νέοι έχουν μια πιο «ιδεατή» εικόνα του πώς πρέπει να είναι ένας παραδοσιακός οικισμός, γεγονός που τους κάνει πιο αυστηρούς στην κρίση τους.

Από τη στατιστική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε προέκυψε ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της άποψης των κατοίκων σχετικά με τον βαθμό αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού και του επιπέδου εκπαίδευσής τους.

Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν αν συμφωνούν με την ύπαρξη της σχετικής νομοθεσίας περί χαρακτηρισμού του Μετσόβου ως παραδοσιακού οικισμού (Διάγραμμα 8.7).

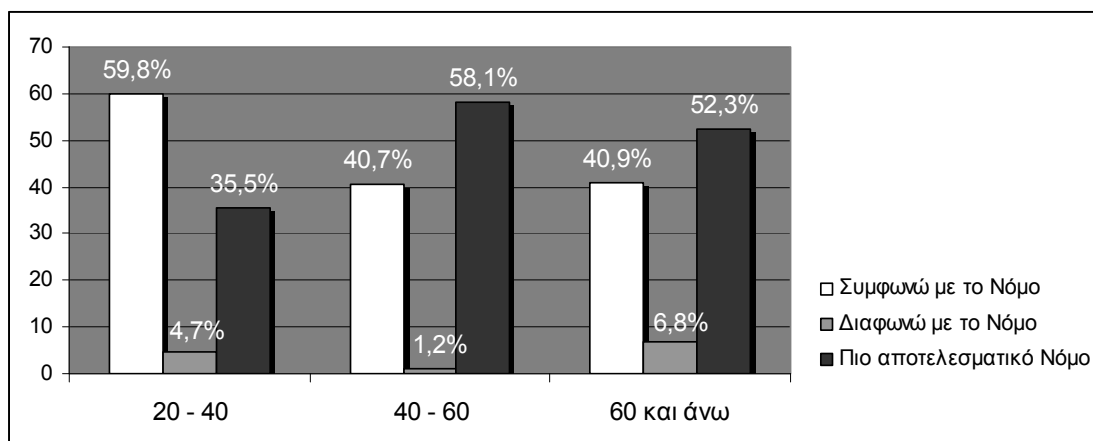


Διάγραμμα 8.7. Άποψη των κατοίκων σχετικά με τη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού

Από το Διάγραμμα 8.7 προκύπτει καταρχήν ότι η πλειονότητα των κατοίκων είναι σύμφωνη με την θεσμοθέτηση όρων και κανόνων δόμησης, οι οποίοι να προστατεύουν την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική του οικισμού. Σημαντικό εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι οι μισοί περίπου κάτοικοι δηλώνουν ότι θα ήθελαν μία ακόμη περισσότερο αποτελεσματική νομοθεσία προστασίας ακόμη κι αν αυτό συνεπαγόταν μεγαλύτερο κόστος για τους ίδιους.

Είναι ίσως ασυνήθιστο, οι κάτοικοι να επιθυμούν πιο αυστηρή νομοθεσία η οποία συνεπάγεται επιπλέον προσωπικό κόστος. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει την αξία του αγαθού και τη σημασία της προστασίας του για τους κατοίκους.

Πραγματοποιήθηκε έλεγχος ανεξαρτησίας  $\chi^2$  μεταξύ της άποψης των κατοίκων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού, και της ηλικιακής τους ομάδας. Ο έλεγχος έδειξε συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών ( $\chi^2= 13,188$ ,  $df= 4$ ,  $p\text{-value} = 0,010$ ), η οποία αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 8.8.

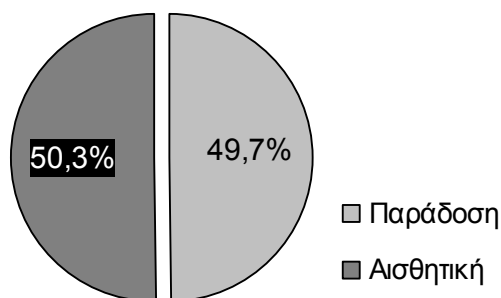


Διάγραμμα 8.8. Συσχέτιση μεταξύ της άποψης των κατοίκων για το νόμο και της ηλικιακής τους ομάδας

Από το Διάγραμμα 8.8 προκύπτει ότι τα άτομα μικρότερων ηλικιών, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, συμφωνούν με τη νομοθεσία όπως είναι σήμερα. Αντίθετα, τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών, σε μεγαλύτερο ποσοστό, θεωρούν ότι η νομοθεσία πρέπει να γίνει πιο αποτελεσματική, έστω κι αν αυτό σημαίνει μεγαλύτερη οικονομική επιβάρυνση για τους κατοίκους. Το στοιχείο αυτό μοιάζει να έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενο στοιχείο της έρευνας, το οποίο έδειχνε ότι οι νέοι είναι πιο κριτικοί, σχετικά με τον βαθμό αλλοίωσης της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ωστόσο, η μεγαλύτερη επιθυμία των γηραιότερων για πιο αποτελεσματική νομοθεσία ενδέχεται να απορρέει από το ότι συνειδητοποιούν περισσότερο τη σημασία της νομοθεσίας για την προστασία του αγαθού, κάτι που δεν αντιλαμβάνονται, στον ίδιο βαθμό, οι νεότεροι.

Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν, επίσης, αν θα χρησιμοποιούσαν πέτρα και ξύλο, στην κατασκευή της κατοικίας τους, ακόμη και αν δεν ήταν υποχρεωμένοι από τη σχετική νομοθεσία. Το 68,5% περίπου των κατοίκων απάντησε ότι θα χρησιμοποιούσε τα συγκεκριμένα υλικά ενώ το υπόλοιπο 32% περίπου δεν θα έκανε χρήση των υλικών αυτών, επειδή αυτή αυξάνει το κόστος κατασκευής της κατοικίας.

Όσοι από τους κατοίκους απάντησαν θετικά κλήθηκαν στη συνέχεια να δηλώσουν, αν θα έκαναν χρήση των υλικών αυτών στην κατοικία τους λόγω προσωπικής τους επιλογής εξαιτίας αισθητικών κριτηρίων ή λόγω της επιθυμίας τους να συνεχιστεί η τοπική παράδοση. Στο Διάγραμμα 8.9 παρουσιάζονται οι απαντήσεις τους.



Διάγραμμα 8.9. Αιτίες χρήσης πέτρας και ξύλου, ανεξάρτητα από τη νομοθεσία

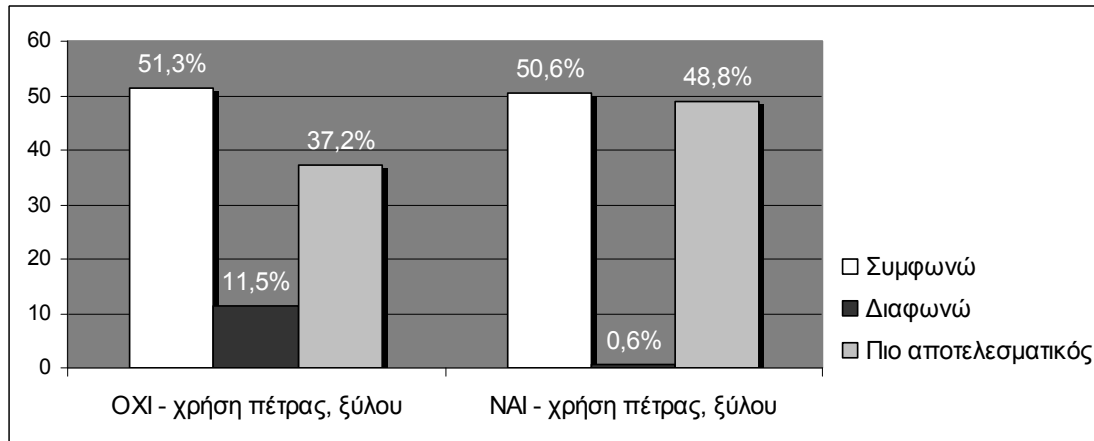
Από το Διάγραμμα 8.9 προκύπτει ότι οι κάτοικοι είναι μοιρασμένοι, ως προς τις απαντήσεις τους. Οι μισοί θα επέλεγαν να χρησιμοποιήσουν τα συγκεκριμένα υλικά επειδή θεωρούν ότι αντιπροσωπεύουν την προσωπική τους αισθητική. Οι άλλοι μισοί θα το έκαναν ώστε να διατηρηθεί η τοπική αρχιτεκτονική παράδοση. Θεωρούν δηλαδή σημαντικό, ακόμη κι αν δεν τους αρέσει αισθητικά, οι νέες κατοικίες να ακολουθούν κάποια βασικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου.

Είναι δεδομένο ότι τα αισθητικά κριτήρια, σε μεγάλο βαθμό, διαμορφώνονται μέσα από τις προσλαμβάνουσες του άμεσου περιβάλλοντος. Επομένως, η ίδια η παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού επιδρά στη διαμόρφωση των αισθητικών κριτηρίων των κατοίκων. Σε κάθε περίπτωση, η θετική τοποθέτηση της πλειονότητας των κατοίκων ως προς την διατήρηση της συνέχειας στην τοπική παράδοση, μέσα από την χρησιμοποίηση των παραδοσιακών υλικών δόμησης στα κτίρια κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική.

Ωστόσο, ένας στους τρεις κατοίκους του Μετσόβου, δεν θα χρησιμοποιούσε παραδοσιακά υλικά κατασκευής λόγω του αυξημένου κόστους. Αποδεικνύεται ότι ο παράγοντας κόστος επιδρά σημαντικά στη συμπεριφορά των κατοίκων, σε σχέση με τη συμμετοχή τους στην προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Φαίνεται, επίσης, ότι η νομοθεσία μπορεί να συμβάλει στην τήρηση συγκεκριμένων κανόνων.

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της χρήσης των υλικών (πέτρα και ξύλο) και της ηλικιακής ομάδας των κατοίκων ( $\chi^2= 6,364$ ,  $df= 6$ ,  $p\text{-value} = 0,384$ ). Αυτό δείχνει ότι και οι νεότερες γενιές των κατοίκων θεωρούν τη χρήση των συγκεκριμένων υλικών εξίσου σημαντική είτε ως αισθητική επιλογή είτε ως στοιχείο της τοπικής παραδοσιακής ταυτότητας που πρέπει να διατηρηθεί. Επίσης, παρουσιάζει ενδιαφέρον η μη συσχέτιση που προκύπτει από τον αντίστοιχο έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$ , μεταξύ της χρήσης των υλικών αυτών και της χρονολογίας κατασκευής της κατοικίας ( $\chi^2= 5,363$ ,  $df= 5$ ,  $p\text{-value} = 0,373$ ). Οι κάτοικοι εμφανίζονται το ίδιο πρόθυμοι να χρησιμοποιήσουν υλικά, όπως η πέτρα και το ξύλο, στην κατοικία τους ανεξάρτητα με το αν πρόκειται για σύγχρονο ή παλαιότερο κτίσμα. Αυτό το στοιχείο ενισχύει το εύρημα για ισχυρή επιθυμία των κατοίκων για τη διατήρηση της φυσιογνωμίας του οικισμού.

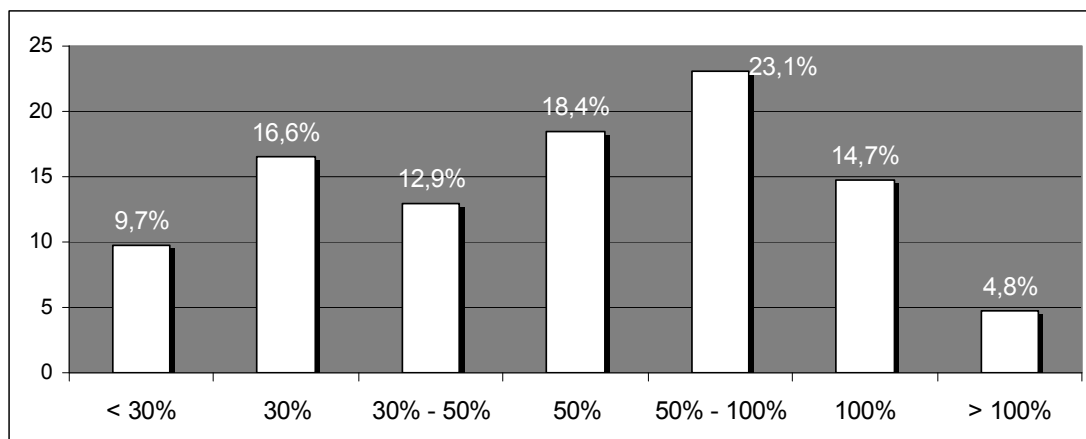
Ο στατιστικός έλεγχος μεταξύ της επιλογής χρήσης παραδοσιακών υλικών και της άποψης των κατοίκων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού του Μετσόβου έδειξε ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών ( $\chi^2 = 17,941$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ) (Διάγραμμα 8.10).



Διάγραμμα 8.10. Συσχέτιση μεταξύ της χρήσης πέτρας/ξύλου και της άποψης για τη νομοθεσία

Οι κάτοικοι που διαφωνούν με τη νομοθεσία δεν θα έκαναν χρήση των συγκεκριμένων υλικών, αν δεν ήταν υποχρεωτικό. Είναι προφανές ότι η στάση απέναντι στη νομοθεσία αντανακλά μια βαθύτερη συμφωνία με αυτό που εκείνη προστατεύει.

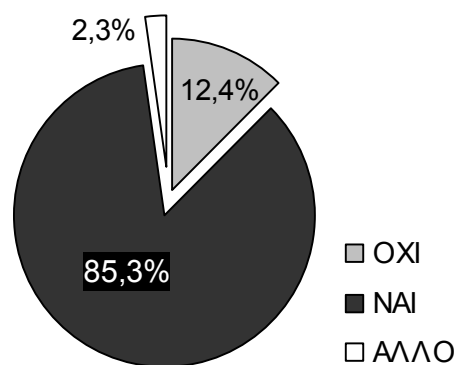
Ζητούμενο στην έρευνα ήταν να εντοπισθεί αν καταρχήν οι κάτοικοι θεωρούν ότι πράγματι αυξάνεται το κόστος κατασκευής της κατοικίας με τη χρήση υλικών, που χρησιμοποιούνται στην τοπική παράδοση και με την εφαρμογή συγκεκριμένων κανόνων προστασίας της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού και κυρίως, σε τι ποσοστό πιστεύουν ότι φτάνει η αύξηση του κόστους αυτού. Από την έρευνα προκύπτει ότι το 90,5% των κατοίκων θεωρεί ότι η χρήση πέτρας και ξύλου αυξάνει το κόστος κατασκευής. Οι απαντήσεις των κατοίκων σχετικά με το ποσοστό αύξησης του κόστους αποτυπώνονται στο Διάγραμμα 8.11.



Διάγραμμα 8.11. Ποσοστό αύξησης του κόστους κατασκευής, λόγω χρήσης πέτρας και ξύλου, κατά την άποψη των κατοίκων

Από το Διάγραμμα 8.11 προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων δηλώνει ότι το κόστος κατασκευής της κατοικίας αυξάνεται κατά 50% – 100%. Σημαντικό ποσοστό των κατοίκων θεωρεί ότι η αύξηση του κόστους κατασκευής κυμαίνεται από 30% - 50% ενώ το 20% περίπου των κατοίκων θεωρεί ότι το κόστος κατασκευής αυξάνεται κατά 100% και πάνω. Σε έρευνα αγοράς που πραγματοποιήθηκε την περίοδο της έρευνας (Τολίδης, 2009) βρέθηκε ότι το πραγματικό ποσοστό αύξησης της κατασκευής, στην περιοχή, κυμαίνεται μεταξύ 20% και 30%. Επομένως, φαίνεται ότι οι κάτοικοι υπερεκτιμούν το επιπλέον κόστος που απαιτείται για την κατασκευή, λόγω της χρήσης των συγκεκριμένων υλικών και εφαρμογής συγκεκριμένων κανόνων.

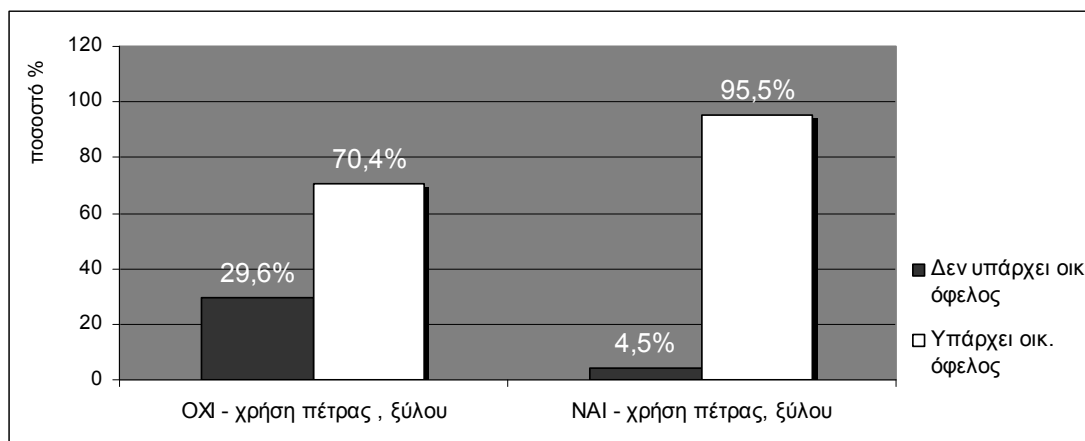
Ζητήθηκε από τους κατοίκους να εκφράσουν την άποψή τους σχετικά με το αν θεωρούν πως η προστασία και διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας του Μετσόβου έχει κάποιο οικονομικό όφελος για τους ίδιους. Οι απαντήσεις τους φαίνονται στο Διάγραμμα 8.12.



Διάγραμμα 8.12. Ύπαρξη οικονομικού οφέλους από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, σύμφωνα με τους κατοίκους του

Από το Διάγραμμα 8.12 προκύπτει ότι η πλειονότητα των κατοίκων αναγνωρίζει την ύπαρξη οικονομικού οφέλους για το σύνολο του οικισμού από την προστασία και ανάδειξη της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ποσοστό 12,5% των κατοίκων θεωρεί ότι δεν υπάρχει κανένα όφελος, γιατί το όποιο οικονομικό όφελος μπορεί να προκύπτει χάνεται εξαιτίας του αυξημένου κόστους κατασκευής των κατοικιών. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι πολύ μικρό ποσοστό των κατοίκων (2,3%) δήλωσε ότι αν υπάρχει κάποιο οικονομικό όφελος, αυτό προκύπτει μόνο από τον τουρισμό και διοχετεύεται στους κατοίκους που ασχολούνται με τουριστικές δραστηριότητες (ξενοδοχεία, ταβέρνες κ.λπ).

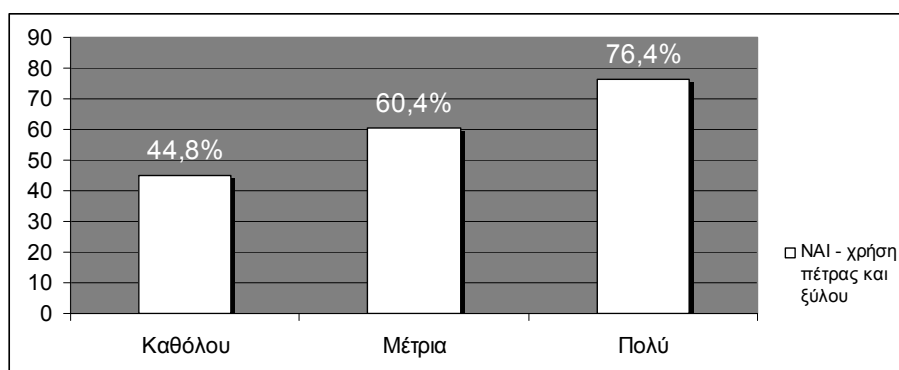
Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι υπάρχει πολύ ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της επιλογής των κατοίκων να χρησιμοποιήσουν πέτρα και ξύλο στην κατοικία τους (ακόμα και αν δεν υπήρχε υποχρεωτική νομοθεσία) και της άποψής τους σχετικά με το εν δυνάμει οικονομικό όφελος από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου ( $\chi^2 = 32,458$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,000$ ). Στο Διάγραμμα 8.13 φαίνεται ο τρόπος συσχέτισης των δύο μεταβλητών.



Διάγραμμα 8.13. Συσχέτιση μεταξύ της επιθυμίας χρήσης πέτρας και ξύλου και της άποψης για το οικονομικό όφελος από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

Από όσους κατοίκους είναι θετικοί στη χρήση των υλικών αυτών, η πλειονότητα (95,5%) βλέπει κάποιο οικονομικό όφελος από την προστασία του αγαθού. Σε κάθε περίπτωση, η έρευνα δείχνει ότι οι κάτοικοι του Μετσόβου συνδέουν την ανάπτυξη του οικισμού με την εικόνα του ως παραδοσιακού οικισμού.

Ο έλεγχος ανεξαρτησίας  $\chi^2$  έδειξε ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών επιθυμίας των κατοίκων να χρησιμοποιήσουν πέτρα και ξύλο στην κατοικία τους και της άποψής τους σχετικά με το βαθμό αλλοίωσης που προκαλούν τα νέα κτίρια στην παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού ( $\chi^2 = 14,290$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,001$ ) (Διάγραμμα 8.14).

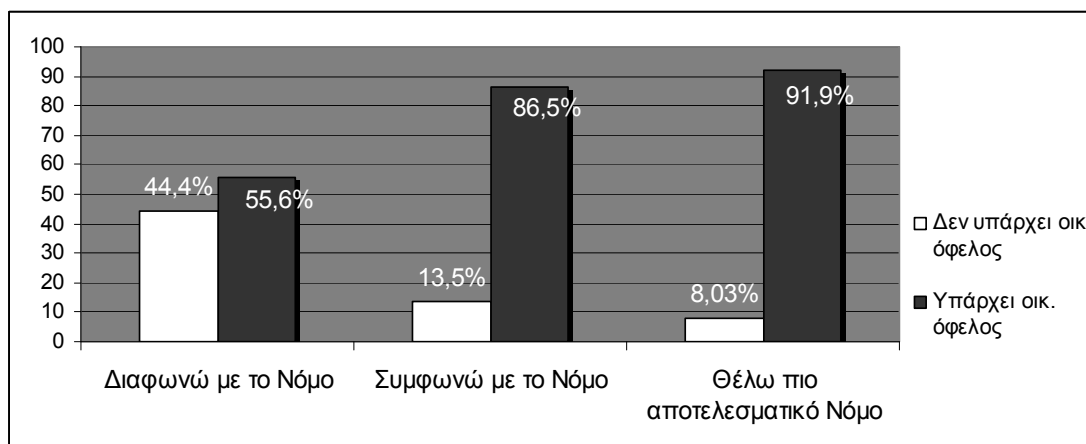


Διάγραμμα 8.14. Συσχέτιση μεταξύ της επιθυμίας χρήσης πέτρας και ξύλου και της άποψης για το βαθμό αλλοίωσης που προκαλούν τα κτίρια

Από το Διάγραμμα 8.14 προκύπτει ότι όσο περισσότερο θεωρεί κάποιος κάτοικος ότι αλλοιώνεται η παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού εξαιτίας των μορφολογικών χαρακτηριστικών των νέων κτιρίων, τόσο πιο θετικός εμφανίζεται στο να χρησιμοποιήσει πέτρα και ξύλο στην κατασκευή της κατοικίας του. Το 80% περίπου των κατοίκων που θεωρούν ότι τα νέα κτίρια προκαλούν πολύ μεγάλη αλλοίωση της τοπικής φυσιογνωμίας εμφανίζεται πρόθυμο να χρησιμοποιήσει πέτρα και ξύλο στην κατοικία του. Το ίδιο ποσοστό φτάνει μόλις το 45% μεταξύ των ατόμων που θεωρούν ότι τα χαρακτηριστικά των κτιρίων δεν προκαλούν καθόλου αλλοίωση. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι οι

κάτοικοι θεωρούν την επιβολή της χρήσης τοπικών υλικών, στα κτίρια, σημαντική για την αναβάθμιση της συνολικής εικόνας του οικισμού.

Πραγματοποιήθηκε έλεγχος ανεξαρτησίας  $\chi^2$  μεταξύ της άποψης των κατοίκων σχετικά με τη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού και της άποψής τους σχετικά με το εν δυνάμει οικονομικό όφελος από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ο έλεγχος έδειξε ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών ( $\chi^2= 10,786$ ,  $df= 2$ ,  $p\text{-value} = 0,005$ ), η οποία αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 8.15.



Διάγραμμα 8.15. Συσχέτιση μεταξύ της άποψης για τη νομοθεσία και της άποψης για το οικονομικό όφελος από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

Από το Διάγραμμα 8.15 προκύπτει ότι όσο περισσότερο αυξάνεται η πεποίθηση των κατοίκων για την ύπαρξη οικονομικού οφέλους από την προστασία του αγαθού τόσο αυξάνεται η επιθυμία τους για μια πιο αυστηρή νομοθεσία. Δηλαδή, υποστηρίζουν τη νομοθεσία επειδή πιστεύουν ότι η εφαρμογή της έχει και οικονομικό όφελος. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 92% των κατοίκων που θέλουν μια πιο αυστηρή νομοθεσία θεωρούν ότι η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής συνεπάγεται οικονομικό όφελος στον τόπο. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει την οικονομική διάσταση του αγαθού.

Από τους υπόλοιπους ελέγχους ανεξαρτησίας  $\chi^2$  που πραγματοποιήθηκαν, προκύπτει ότι η άποψη των κατοίκων για τον αν η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κρύβει ένα εν δυνάμει οικονομικό όφελος για τον τόπο δεν εξαρτάται από την ηλικία τους ( $\chi^2= 5,203$ ,  $df = 6$ ,  $p\text{-value} = 0,518$ ), το επίπεδο εκπαίδευσής τους ( $\chi^2= 4,593$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,332$ ) και το επάγγελμα το οποίο ασκούν ( $\chi^2= 4,341$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,362$ ). Η μη συσχέτιση της άποψης αυτής των κατοίκων με την επαγγελματική τους ιδιότητα εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Θα ήταν, ίσως, αναμενόμενη μια διαφοροποίηση των απόψεων κυρίως μεταξύ των κατοίκων που δραστηριοποιούνται επαγγελματικά στον τομέα του τουρισμού και των υπολοίπων. Ωστόσο, η έρευνα αναδεικνύει ότι δεν υπάρχει τέτοια διαφοροποίηση στις επιμέρους απόψεις των κατοίκων.

### 8.2.3 Η εφαρμογή της ΜΥΑ

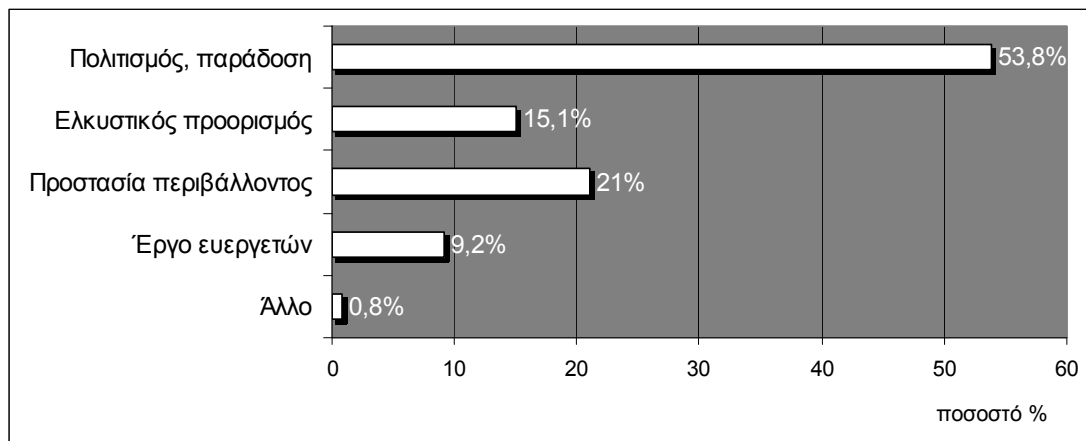
Η βασική ερώτηση, η οποία αποτέλεσε τον πυρήνα της εφαρμογής της ΜΥΑ διατυπώθηκε ως εξής:  
«Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κλπ.

Αν δημιουργούνταν ένας ανεξάρτητος φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, ο οποίος θα είχε την ευθύνη των εργασιών αυτών, θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό για το σκοπό αυτό;

Ναι  Όχι

Αν ναι, τι ποσό θα ήσασταν διατεθειμένος -η να προσφέρετε; .....€ »

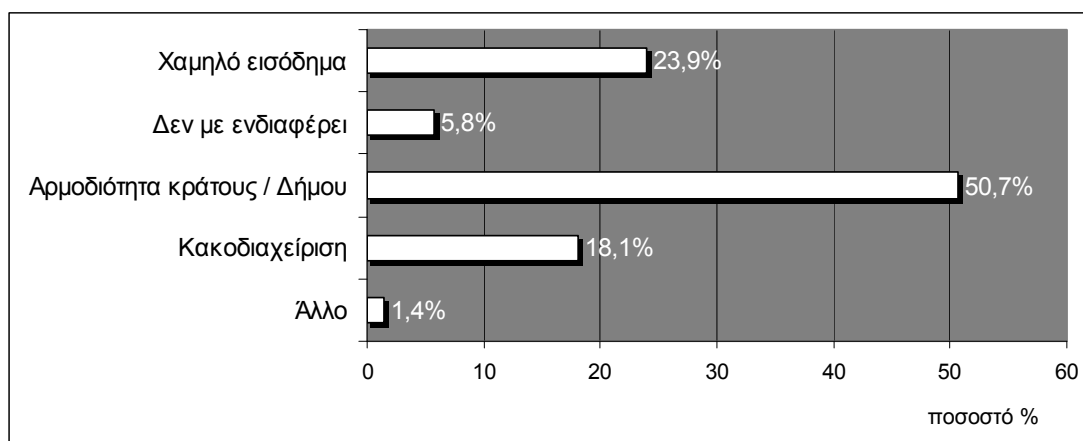
Το 46,5% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην οικονομική στήριξη του φορέα. Η ερώτηση που αφορά στο ποσό που διατίθεται να καταβάλει ο ερωτώμενος επιλέχθηκε να είναι ανοιχτού τύπου. Η προθυμία πληρωμής συνοδεύτηκε από επόμενη ερώτηση, με στόχο να διερευνηθεί η αιτιολόγηση της απάντησης (Διαγράμματα 8.16 και 8.17).



Διάγραμμα 8.16. Λόγοι προθυμίας πληρωμής

Από το Διάγραμμα 8.16 προκύπτει ότι περισσότεροι από τους μισούς κατοίκους δηλώνουν θετική προθυμία πληρωμής, κυρίως λόγω της πολιτιστικής αξίας του αγαθού (κληρονομιά και παράδοση). Σημαντικό ποσοστό των κατοίκων δίνει χρήματα για την περιβαλλοντική αξία του αγαθού ενώ σε μικρότερο ποσοστό οι κάτοικοι δηλώνουν θετική προθυμία πληρωμής λόγω του ότι η προστασία του αγαθού αποτελεί εν δυνάμει αναπτυξιακό παράγοντα του τόπου. Παρά την ισχυρή παράδοση της ευεργεσίας, μόλις το 9% των κατοίκων θα έδινε χρήματα για αυτή την αξία του αγαθού, ως συνέχιση του έργου των ευεργετών. Ενώ οι κάτοικοι αναγνωρίζουν, σχεδόν καθολικά, το εν δυνάμει οικονομικό όφελος που απορρέει από την προστασία του αγαθού, εντούτοις αυτή του η αξία δεν αποτελεί την κύρια αιτία για την οποία θα δαπανούσαν χρήματα. Η πολιτιστική αξία του αγαθού αναγνωρίζεται ως σημαντικότερη.

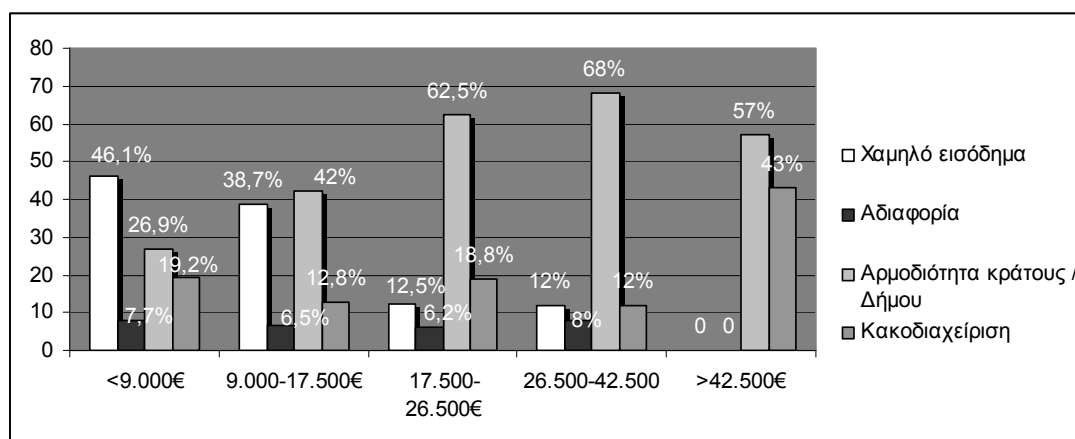




Διάγραμμα 8.17. Λόγοι μη προθυμίας πληρωμής

Οι μισοί από τους κατοίκους που αρνούνται να πληρώσουν δηλώνουν ότι η προστασία του αγαθού είναι υποχρέωση του κράτους. Ένας στους τέσσερις αρνείται λόγω χαμηλού εισοδήματος ενώ ένα 18% όσων αρνούνται δηλώνουν ως αιτία τη δυσπιστία στον τρόπο διαχείρισης των χρημάτων. Πολύ μικρό ποσοστό των κατοίκων, 6% περίπου, δηλώνει αδιαφορία για την προστασία του αγαθού. Επομένως, προκύπτει ότι η πλειονότητα (70% περίπου) των αιτιών άρνησης είναι αρνήσεις διαμαρτυρίας, στοιχείο που επιβεβαιώνει το μεγάλο ποσοστό των κατοίκων που επιθυμούν την προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε έλεγχος  $\chi^2$  και αποδείχθηκε συσχέτιση μεταξύ των λόγων άρνησης πληρωμής και της κατηγορίας εισοδήματος ( $\chi^2 = 27,029$ ,  $df = 12$ ,  $p\text{-value} = 0,008$ ).



Διάγραμμα 8.18. Συσχέτιση μεταξύ των λόγων άρνησης πληρωμής και της κατηγορίας εισοδήματος των κατοίκων

Από το Διάγραμμα 8.18 προκύπτει ότι τα άτομα χαμηλότερων εισοδημάτων δηλώνουν ως αιτία άρνησης, σε μεγαλύτερο ποσοστό, το χαμηλό εισόδημα. Αυτό αποτελεί μια αναμενόμενη, ρεαλιστική αιτία, ιδιαίτερα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης. Αντίθετα, μεταξύ των ατόμων υψηλότερων εισοδημάτων, το ποσοστό αυτό μειώνεται και επικρατούν, ως αιτίες, η αρμοδιότητα

κράτους / Δήμου και η δυσπιστία για τη διαχείριση των χρημάτων. Προκύπτει, επίσης, ότι η αδιαφορία εκφράζεται ως αιτία άρνησης από ένα σταθερό περίπου ποσοστό κατοίκων, ανεξαρτήτως ύψους εισοδήματος. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι η αδιαφορία για το αν θα διατηρηθεί η παραδοσιακή αρχιτεκτονική εκφράζει μια θέση, ανεξάρτητη από τα οικονομικά χαρακτηριστικά.

#### 8.2.4 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών

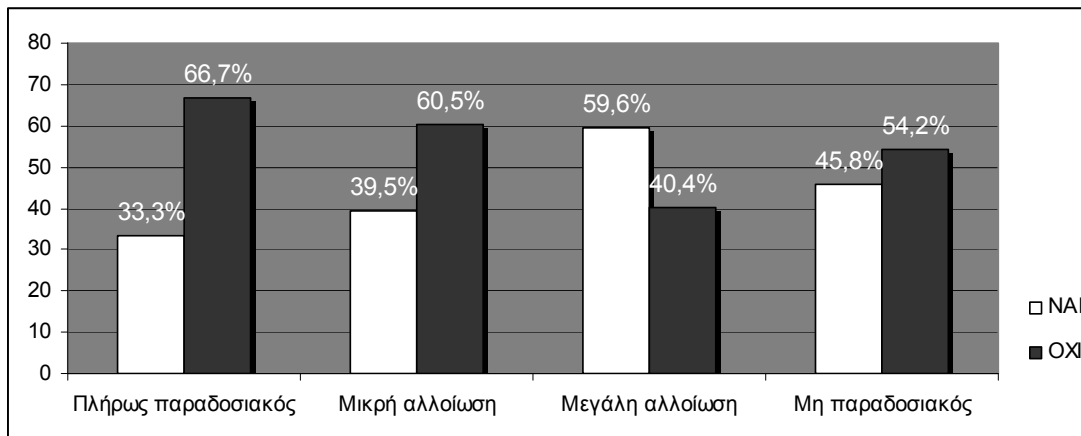
Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  προκύπτει ότι η προθυμία πληρωμής των κατοίκων σχετίζεται με την άποψη που έχουν σχετικά με το πόσο παραδοσιακό είναι το Μέτσοβο, με την άποψή τους για τη σχετική νομοθεσία, με την άποψή τους σχετικά με το οικονομικό όφελος από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και με την θέση τους ως προς τη χρήση πέτρας και ξύλου στην κατοικία τους. Προκύπτει, επίσης, ότι την προθυμία πληρωμής επηρεάζουν η ηλικία και η επαγγελματική κατάσταση των κατοίκων ενώ δεν την επηρεάζουν τα υπόλοιπα δημογραφικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημα.

Στον Πίνακα 8.1 φαίνονται τα αποτελέσματα των ελέγχων  $\chi^2$ .

Πίνακας 8.1. Έλεγχοι ανεξαρτησίας chi-square

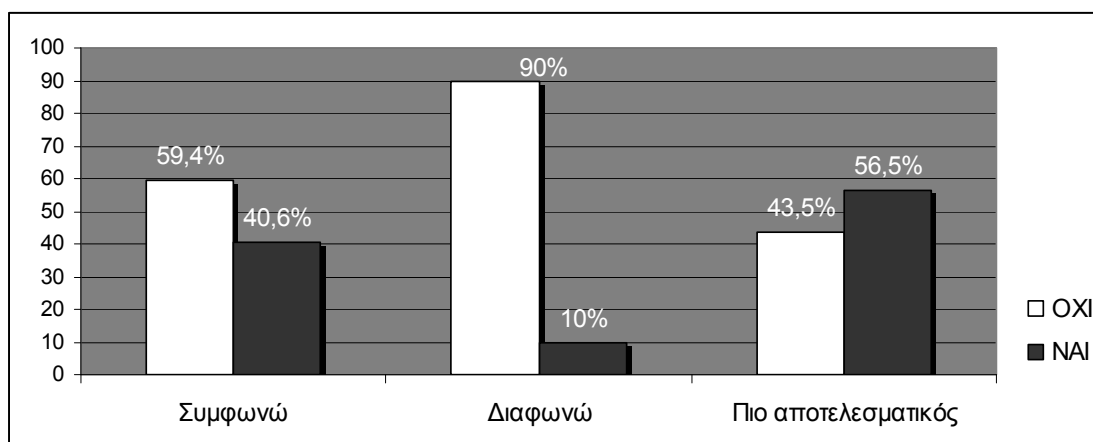
Μεταβλητή	$\chi^2$	df	p-value
Ηλικία	16,866	3	0,001
Επαγγελματική κατάσταση	12,226	4	0,016
Άποψη για το Μέτσοβο	10,596	3	0,014
Άποψη για το Νόμο, περί παραδοσιακού οικισμού	11,767	2	0,003
Άποψη για το οικονομικό όφελος από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής	11,841	2	0,003
Επιθυμία για χρήση πέτρας και ξύλου	3,830	1	0,050

Στα Διαγράμματα που ακολουθούν αποτυπώνεται ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ της προθυμίας πληρωμής και κάθε μιας από τις παραπάνω παραμέτρους.



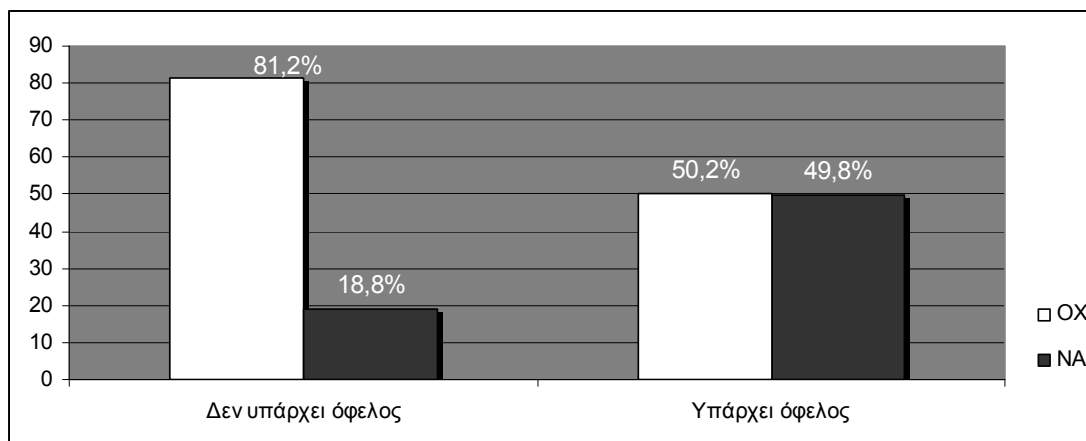
Διάγραμμα 8.19. Συσχέτιση προθυμίας πληρωμής και άποψης για το Μέτσοβο

Από το Διάγραμμα 8.19 προκύπτει ότι μεταξύ των κατοίκων που θεωρούν ότι το Μέτσοβο είναι ένας πλήρως παραδοσιακός οικισμός, το μεγαλύτερο ποσοστό δεν είναι πρόθυμο να συνεισφέρει χρήματα. Το ίδιο (αν και με μικρότερη διαφορά των ποσοστών) ισχύει και μεταξύ των κατοίκων που θεωρούν ότι το Μέτσοβο είναι ένας μη παραδοσιακός οικισμός. Μια εξήγηση για την πρώτη περίπτωση είναι το ότι οι κάτοικοι που θεωρούν τον οικισμό απόλυτα παραδοσιακό θεωρούν ότι η παραδοσιακή του αρχιτεκτονική προστατεύεται αποτελεσματικά και δεν υπάρχει ανάγκη για λήψη περαιτέρω μέτρων. Επομένως, θεωρούν ότι δεν χρειάζεται να δαπανήσουν χρήματα για το σκοπό αυτό. Στην δεύτερη περίπτωση, οι κάτοικοι που θεωρούν ότι ο οικισμός είναι μη παραδοσιακός θεωρούν, ενδεχομένως, ότι η αλλοίωση της τοπικής φυσιογνωμίας είναι μη αναστρέψιμη και επομένως δεν χρειάζεται να δαπανηθούν χρήματα γι' αυτό. Εντούτοις, αν παραμεριστούν οι δύο ακραίες απόψεις τότε συμπεραίνεται ότι η προθυμία πληρωμής αυξάνεται όσο αυξάνεται η αίσθηση για το βαθμό αλλοίωσης της τοπικής παραδοσιακής φυσιογνωμίας.



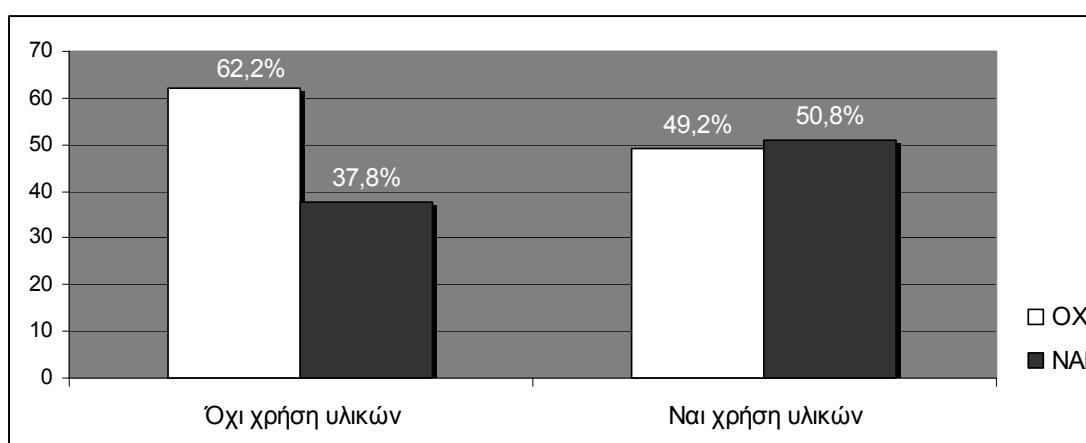
Διάγραμμα 8.20. Συσχέτιση μεταξύ προθυμίας πληρωμής και άποψης για τη νομοθεσία

Από το Διάγραμμα 8.20 προκύπτει ότι οι κάτοικοι που επιθυμούν έναν πιο αποτελεσματικό νόμο προστασίας εκφράζουν και μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής.



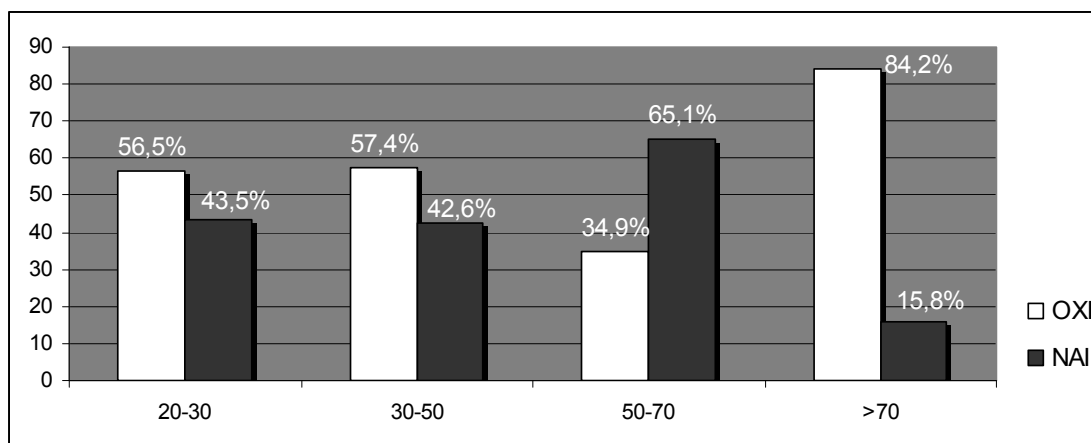
Διάγραμμα 8.21. Συσχέτιση προθυμίας πληρωμής και άποψης για το οικονομικό όφελος

Από το Διάγραμμα 8.21 προκύπτει ότι οι κάτοικοι που δεν βλέπουν κάποιο εν δυνάμει οικονομικό όφελος από την προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους αρνούνται να συνεισφέρουν οικονομικά στην προστασία της.



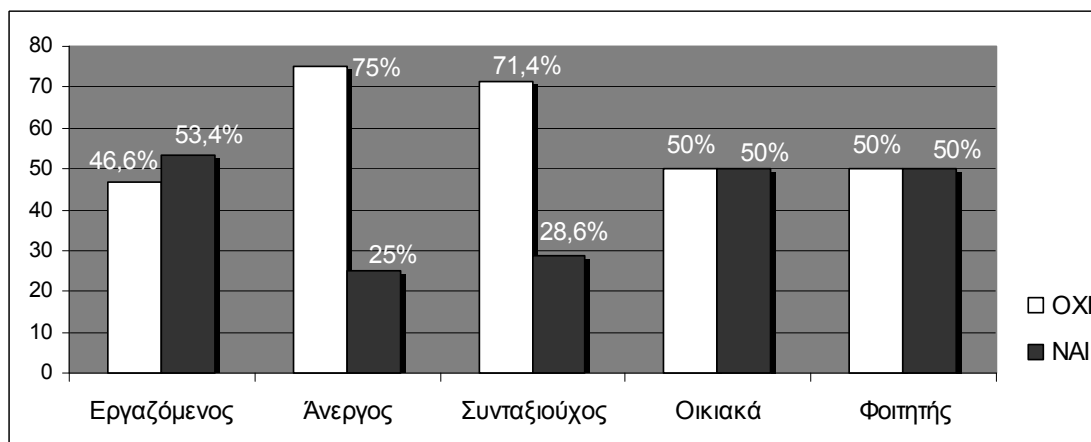
Διάγραμμα 8.22. Συσχέτιση μεταξύ προθυμίας πληρωμής και επιθυμίας για χρήση πέτρας και ξύλου

Από το Διάγραμμα 8.22 προκύπτει ότι οι κάτοικοι, οι οποίοι δεν είναι πρόθυμοι να χρησιμοποιήσουν τα παραδοσιακά υλικά δόμησης στην κατοικία τους εμφανίζονται ταυτόχρονα, σε μεγαλύτερο ποσοστό μη πρόθυμοι να συνεισφέρουν οικονομικά στην προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.



Διάγραμμα 8.23. Συσχέτιση μεταξύ προθυμίας πληρωμής και ηλικιακής ομάδας

Από το Διάγραμμα 8.23 δεν προκύπτει κάποια σαφής τάση μεταξύ της ηλικιακής ομάδας των κατοίκων και της προθυμίας πληρωμής τους. Ωστόσο, φαίνεται ότι τα άτομα μικρότερων ηλικιών εμφανίζονται πιο μοιρασμένα, ως προς την προθυμία πληρωμής τους. Τα ηλικιωμένα άτομα (άνω των 70 ετών) εμφανίζουν πολύ χαμηλή προθυμία πληρωμής. Η αιτία πρέπει να αναζητηθεί στο ότι τα άτομα αυτά έχουν συνήθως περιορισμένο εισόδημα (σύνταξη) και περιορισμένη αγοραστική δυνατότητα.



Διάγραμμα 8.24. Συσχέτιση μεταξύ προθυμίας πληρωμής και επαγγελματικής κατάστασης

Από το Διάγραμμα 8.24 προκύπτει ότι τα άτομα που εργάζονται, άρα έχουν κάποιο σταθερό εισόδημα, εμφανίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό πρόθυμα να συνεισφέρουν οικονομικά για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Μεταξύ των ατόμων που δηλώνουν άνεργα, το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζεται μη πρόθυμο να συνεισφέρει οικονομικά, στοιχείο που συνδέεται με την μη ύπαρξη σταθερού εισοδήματος.

### 8.2.5 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής

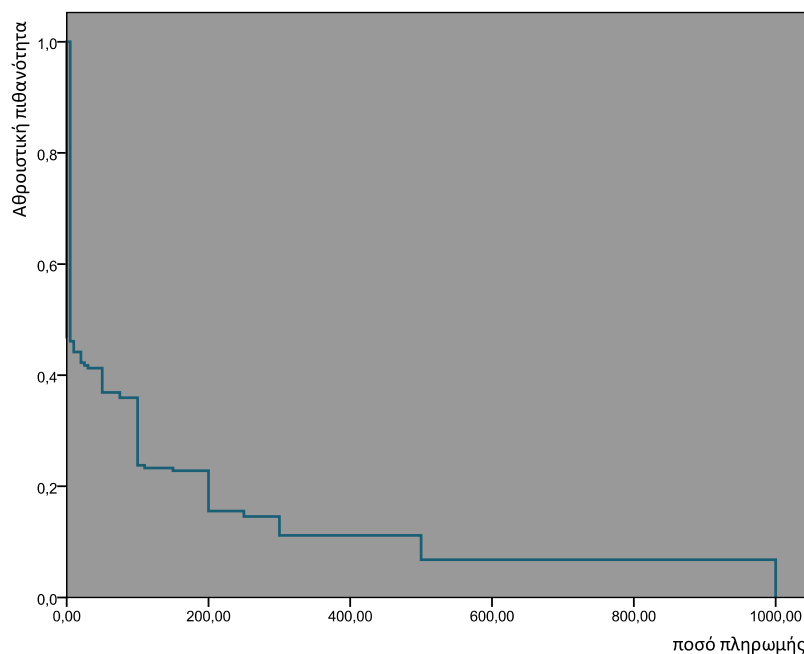
Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας, βάσει της μεθοδολογίας που αναφέρεται στο Κεφάλαιο 3.

#### A. Μη παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής

Στο Διάγραμμα 8.15 παρουσιάζεται η συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής (χωρίς τις μηδενικές τιμές) και στον Πίνακα 8.2 δίνονται οι εκτιμώμενες στατιστικές παράμετροι, χωρίς και με τις μηδενικές τιμές, αντίστοιχα.

Πίνακας 8.2. Αποτελέσματα στατιστικής επεξεργασίας του εκτιμητή Kaplan – Meier

Στατιστική παράμετρος	Προθυμία πληρωμής WTP	Προθυμία πληρωμής WTP
	Χωρίς τις μηδ. τιμές	Με τις μηδ. τιμές
Μέση τιμή	287,90€	134,20€
Διάμεσος	110,00€	0,00€
Τυπικό σφάλμα	33,1	18,4
Κάτω όριο (δ.ε. 95%)	223,1	98,2
Άνω όριο (δ.ε. 95%)	352,7	170,14



Διάγραμμα 8.15. Συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής

## **B. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής χωρίς διερευνητικές μεταβλητές (no covariate information model)**

Οι τιμές των  $\mu$  και  $\sigma$  υπολογίστηκαν με τη μέθοδο της εκτίμησης μέγιστης πιθανότητας (MLE) και ήταν **5,0124** και **1,237**, αντίστοιχα. Αντικαθιστώντας τις τιμές  $\mu$ ,  $\sigma$  και  $\rho$  (53,5%), η μέση τιμή υπολογίζεται σε **150,15€**. Δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μεγαλύτερο από 50%, η διάμεσος είναι **0**.

## **Γ. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής με διερευνητικές μεταβλητές (covariate information model)**

### **α. Αποτελέσματα Λογιστικής Παλινδρόμησης (Logistic Regression).**

Στο πλαίσιο της λογιστικής παλινδρόμησης διερευνήθηκε η επίδραση των δημογραφικών παραμέτρων και των πεποιθήσεων και απόψεων των ερωτώμενων αναφορικά με το Μέτσοβο και τα ζητήματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής γενικότερα.

Από την επεξεργασία προκύπτει ότι το βέλτιστο μοντέλο παλινδρόμησης περιλαμβάνει τις εξής ανεξάρτητες μεταβλητές:

- Άποψη του ερωτώμενου για την αισθητική υποβάθμιση του οικισμού, λόγω του εξοπλισμού του δημόσιου χώρου.
- Άποψη του ερωτώμενου για την παραδοσιακή φυσιογνωμία του Μετσόβου.
- Άποψη του ερωτώμενου για το οικονομικό όφελος που προκύπτει από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου.
- Άποψη του ερωτώμενου για τη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού.

Στον Πίνακα 8.3 δίνονται οι παράμετροι του μοντέλου.

Πίνακας 8.3. Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Exp(b)
Σταθερά a	-4,377	0,013
Αισθητική υποβάθμιση λόγω εξοπλισμού	0,399*	1,490
Άποψη για το οικονομικό όφελος	1,055**	2,873
Άποψη για τη νομοθεσία	0,647***	1,910
Άποψη για τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου	0,303	1,354
Αριθμός παρατηρήσεων		249
-2LL		314,722
Nagelkerke Pseudo R <sup>2</sup>		14,90%

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10%

(\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

(\*\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 8.3 προκύπτει ότι η πιο σημαντική παράμετρος που καθορίζει την προθυμία πληρωμής των κατοίκων είναι η άποψή τους σχετικά με το οικονομικό όφελος που προκύπτει από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, αφού εμφανίζει την υψηλότερη τιμή του λόγου πιθανοτήτων  $ExpB$ . Αυτό σημαίνει ότι ένας κάτοικος, ο οποίος θεωρεί ότι η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του οικισμού μπορεί να αποφέρει κάποιο οικονομικό όφελος στον τόπο και τους κατοίκους, είναι 3 φορές σχεδόν ( $ExpB = 2,873$ ) πιο πιθανό να δεχτεί να πληρώσει για την προστασία της από έναν κάτοικο που δεν βλέπει κάποιο οικονομικό όφελος από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, εφόσον όλες οι άλλες μεταβλητές παραμείνουν σταθερές.

Η δεύτερη, κατά σειρά, πιο σημαντική παράμετρος είναι η άποψη των κατοίκων για την υφιστάμενη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού. Συγκεκριμένα προκύπτει ότι ένας κάτοικος, ο οποίος θα επιθυμούσε ακόμη πιο αυστηρή νομοθεσία για την προστασία της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου εμφανίζει διπλάσιες πιθανότητες ( $ExpB = 1,910$ ) να συνεισφέρει οικονομικά, σε σχέση με κάποιον άλλο που συμφωνεί απλώς με την ισχύουσα νομοθεσία, εφόσον όλες οι άλλες παράμετροι παραμείνουν σταθερές.

#### β. Αποτελέσματα Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression)

Στον Πίνακα 8.4 που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του ημι-λογαριθμοκανονικού μοντέλου.

Πίνακας 8.4. Αποτελέσματα του μοντέλου γραμμικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Περιγραφή παραμέτρου
Π1	-0,542*	Χρήση ασφάλτου αντί πέτρας
Π2	-0,222**	Παλαιότητα της κατοικίας
Π3	0,355**	Άποψη για τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου
Π4	0,138	Οικογενειακό εισόδημα
Π5	0,264*	Ηλικιακή ομάδα
Π6	0,433	Αισθητική υποβάθμιση λόγω της κίνησης οχημάτων
Π7	0,156	Επίπεδο εκπαίδευσης
Π8	-0,110	Άποψη για τη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού
Σταθερά a		3,835
$\sigma^2$		1,53
Αριθμός παρατηρήσεων		85
Adj. $R^2$		27,30%

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

(\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%



Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι οι παράμετροι που επιδρούν στο ύψος του ποσού που προτίθενται να καταβάλουν οι κάτοικοι είναι:

- Η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με την αλλοίωση που προκαλείται από την αντικατάσταση των πέτρινων καλντεριμιών με ασφάλτο (p-value = 0,004, B = 0,542).
- Η παλαιότητα της κατοικίας (p-value = 0,017, B = -0,222).
- Η άποψη των ερωτώμενων για τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου (p-value = 0,031, B = 0,355).
- Η ηλικιακή ομάδα των ερωτώμενων (p-value = 0,009, B = 0,264).

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 8.4 προκύπτει ότι, όσο περισσότερο θεωρούν οι κάτοικοι ότι έχει αλλοιωθεί η τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία, τόσο μεγαλύτερο ποσό είναι πρόθυμοι να καταβάλουν, για την προστασία της.

Η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής, με βάση τη συσχέτισή της με τις παραπάνω παραμέτρους (Πίνακας 8.4) περιγράφεται από την εξίσωση:

$$mean = e^{\mu + \sigma^2 / 2}, \text{ όπου } \mu = 3,835 - 0,542 * \overline{\Pi 1} - 0,222 * \overline{\Pi 2} + 0,355 * \overline{\Pi 3} + 0,138 * \overline{\Pi 4} + 0,264 * \overline{\Pi 5} + 0,433 * \overline{\Pi 6} + 0,156 * \overline{\Pi 7} - 0,110 * \overline{\Pi 8}$$

Η μέση προθυμία πληρωμής, δεδομένου ότι η πιθανότητα άρνησης βάσει του μοντέλου της λογιστικής παλινδρόμησης είναι **54,2%**, ανέρχεται σε **118,10€**. Η διάμεσος είναι **0**, δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μεγαλύτερο από 50%.

## 8.2.6 Υπολογισμός συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου

Για τον υπολογισμό της συνολικής αξίας της προθυμίας πληρωμής, των κατοίκων, για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου λαμβάνονται υπόψη το πλήθος των νοικοκυριών του Μετσόβου, τα οποία με βάση τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε (απογραφή 2001) και του Δήμου Μετσόβου ανέρχονται σε 1.000 περίπου, και η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής που προέκυψε βάσει όσων αναφέρονται στις προηγούμενες ενότητες (Κεφ. 3). Σημειώνεται ότι στην περίπτωση του μη-παραμετρικού εκτιμητή Kaplan-Meier που υπολογίστηκε μόνο με μη μηδενικές τιμές, λαμβάνεται υπόψη το ποσοστό των ερωτώμενων που επιθυμούν να συνεισφέρουν στο φορέα (ήτοι 46,5%). Σύμφωνα με τα παραπάνω, η συνολική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, η οποία προκύπτει από την εκφρασμένη προθυμία πληρωμής των κατοίκων του παρουσιάζεται στον Πίνακα 8.5.

Πίνακας 8.5. Συνολική αξία προθυμίας πληρωμής, για κάθε στατιστική επεξεργασία

Στατιστική επεξεργασία	Συνολική ετήσια αξία σε € (μέση τιμή)
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (χωρίς τις μηδ. τιμές)	$287,92 * 465 = 133.900,00$
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (με τις μηδ. τιμές)	$134,20 * 1.000 = 134.200,00$
Παραμετρική εκτίμηση (χωρίς διερευνητικές μεταβλητές)	$150,15 * 1.000 = 150.200,00$
Παραμετρική εκτίμηση (με διερευνητικές μεταβλητές)	$118,10 * 1.000 = 118.100,00$

Από τον Πίνακα 8.5 προκύπτει ότι η συνολική ετήσια οικονομική αξία της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, εκφρασμένη από την προθυμία πληρωμής των κατοίκων του κυμαίνεται μεταξύ **118.000,00€** και **150.000,00€**.

### 8.3 Συμπεράσματα

Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει τα εξής:

- Η συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων του Μετσόβου θεωρεί σημαντική και αναγκαία την προστασία και διατήρηση της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών, 67% περίπου, δηλώνει ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί κομμάτι της τοπικής παράδοσης και πολιτιστική κληρονομιά και γι' αυτό πρέπει να διαφυλαχθεί. Πολύ μικρό ποσοστό των κατοίκων (6%) εκφράζει αδιαφορία για την προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Το ποσοστό αυτό είναι πολύ μικρότερο από το αντίστοιχο των επισκεπτών.
- Οι κάτοικοι φαίνεται να έχουν μια ρεαλιστική και μη ωραιοποιημένη εικόνα του πραγματικού βαθμού υποβάθμισης της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, συγκριτικά με τους επισκέπτες. Το 90% των κατοίκων θεωρεί ότι υπάρχει αλλοίωση των στοιχείων που χαρακτηρίζουν την παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.
- Η κίνηση των οχημάτων μέσα στον οικισμό και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτιρίων χαρακτηρίζονται ως οι κυριότεροι παράγοντες που αλλοιώνουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα του οικισμού, με τα κτίρια να προκαλούν την εντονότερη αλλοίωση. Οι απόψεις κατοίκων και επισκεπτών στο συγκεκριμένο ζήτημα συγκλίνουν.
- Οι νεότεροι εμφανίζονται πιο κριτικοί ως προς το βαθμό αλλοίωσης της τοπικής φυσιογνωμίας.
- Το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων δεν επηρεάζει την άποψή τους σχετικά με τον βαθμό διατήρησης της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Τα 2/3 των κατοίκων δηλώνουν ότι θα χρησιμοποιούσαν τα υφιστάμενα παραδοσιακά υλικά δόμησης στην κατοικία τους, ακόμη κι αν δεν το επέβαλε σχετική νομοθεσία. Οι μισοί σχεδόν από αυτούς θα το έκαναν από προσωπική αισθητική προτίμηση και οι υπόλοιποι επειδή θεωρούν αναγκαία τη συνέχιση της τοπικής παράδοσης.
- Από την άλλη πλευρά, το κόστος κατασκευής παίζει κρίσιμο ρόλο στη συμπεριφορά των κατοίκων, αφού ένας στους τρεις δεν θα έκανε χρήση των παραδοσιακών υλικών δόμησης, αν δεν επιβαλλόταν, λόγω του υψηλότερου κόστους.
- Οι κάτοικοι, στην πλειονότητά τους, υπερεκτιμούν το κόστος που απαιτείται για την διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Μόνο το 26% των κατοίκων έχει εικόνα του πραγματικού απαιτούμενου κόστους. Οι υπόλοιποι τείνουν να θεωρούν ότι το κόστος αυξάνεται πολύ περισσότερο από την πραγματική αύξηση του κόστους.
- Το 85% των κατοίκων αναγνωρίζει ότι η διατήρηση της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής μπορεί να αποφέρει κάποιο οικονομικό όφελος στον τόπο. Η πλειονότητα, δηλαδή, των κατοίκων αναγνωρίζει την αναπτυξιακή διάσταση της προστασίας παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Η προθυμία πληρωμής των κατοίκων απορρέει, κυρίως, από την πολιτιστική και περιβαλλοντική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (65% όσων πληρώνουν). Παρά το γεγονός ότι η αναπτυξιακή της διάσταση είναι κοινή πεποίθηση των κατοίκων, εντούτοις, οι

αιτίες για τις οποίες οι κάτοικοι θα πλήρωναν για την προστασία της, σχετίζονται σε χαμηλότερο ποσοστό με αυτό της το χαρακτηριστικό (15% όσων πληρώνουν).

- Σχεδόν ένας στους τέσσερις κατοίκους αρνείται να πληρώσει, λόγω χαμηλού εισοδήματος (24% όσων δεν πληρώνουν) ενώ η πλειονότητα δηλώνει ότι η προστασία του αγαθού είναι κρατική υποχρέωση (51% όσων δεν πληρώνουν).
- Η έρευνα δείχνει ότι όσο πιο μεγάλο οικονομικό όφελος βλέπουν οι κάτοικοι από την προστασία του αγαθού τόσο πιο αυξημένη προθυμία πληρωμής εκφράζουν. Επίσης, όσο πιο ορατό είναι για αυτούς το όφελος τόσο πιο θετικοί είναι ως προς μια πιο αυστηρή νομοθεσία προστασίας και τόσο περισσότερο πρόθυμοι εμφανίζονται στη χρήση των παραδοσιακών υλικών δόμησης.
- Όσο περισσότερο υποβαθμισμένο θεωρούν οι κάτοικοι τον οικισμό τόσο μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής εκφράζουν. Το αντίθετο ισχύει για τους επισκέπτες. Η διαφοροποίηση των απόψεων απορρέει από τη διαφορετική σχέση μεταξύ χρηστών και αγαθού. Οι κάτοικοι επιθυμούν την αποκατάσταση της υφιστάμενης υποβάθμισης και την ανάκτηση της τοπικής φυσιογνωμίας. Νοιάζονται πιο πολύ για τον τόπο τους, κάτι αναμενόμενο. Στους επισκέπτες, η υποβάθμιση προκαλεί αδιαφορία για την προστασία του αγαθού.
- Η προθυμία πληρωμής αλλά και το ύψος του ποσού που δίνουν δεν εξαρτάται από το ύψος του εισοδήματος. Αυτό αποτελεί στοιχείο που δείχνει ότι το συγκεκριμένο αγαθό έχει διαστάσεις (πολιτιστικές κυρίως) που δεν επηρεάζονται, πάντα, από οικονομικές παραμέτρους. Εντούτοις, σημειώνεται ότι η έρευνα πραγματοποιήθηκε όταν ακόμη δεν είχε εκδηλωθεί, σε μεγάλο βαθμό, η οικονομική κρίση.
- Οι κάτοικοι καταβάλουν περίπου 288,00€ ανά νοικοκυριό, για την προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Το ποσό αυτό είναι δεκαέξι φορές μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των επισκεπτών, στοιχείο που αναδεικνύει την μεγαλύτερη σημασία και αξία του αγαθού για τους κατοίκους.
- Παρά την σημαντικά μεγαλύτερη μέση προθυμία πληρωμής των κατοίκων, η συνολική οικονομική αξία που προκύπτει από τους κατοίκους είναι σημαντικά χαμηλότερη από την αντίστοιχη των επισκεπτών (134.000€ έναντι 620.000€), με τη διαφορά να προκύπτει από τη διαφορά των πληθυσμών.
- Η συνολική οικονομική αξία της προστασίας του αγαθού υπολογίζεται ως το άθροισμα των επιμέρους αξιών που προκύπτουν από τους κατοίκους και τους επισκέπτες, ήτοι φτάνει τα 755.000,00€, περίπου.

## **Κεφάλαιο 9. Αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, στη βάση της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης, στους κατοίκους του Συρράκου (2009 - 2010)**

### **9.1 Εισαγωγή**

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με πληθυσμό αναφοράς τους κατοίκους του Συρράκου. Ο οικισμός είναι περιοχή δεύτερης κατοικίας, επομένως, ως κάτοικοι θεωρούνται όσοι έχουν σπίτι και διαμένουν κάποιο χρονικό διάστημα στον οικισμό. Η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε το 2009 και το 2010, στο Συρράκο. Η συλλογή των ερωτηματολογίων έγινε με επισκέψεις στα σπίτια των κατοίκων του οικισμού, στα τοπικά καφενεία και στην πλατεία του οικισμού, όπου περνούν οι κάτοικοι τον ελεύθερο χρόνο τους. Με βάση τις πληροφορίες του (πρώην) Προέδρου της Κοινότητας του Συρράκου, υπάρχουν 200 κατοικίες περίπου στον οικισμό και 300, συνολικά, οικογένειες που διαμένουν σ' αυτές. Συμπληρώθηκαν 188 συνολικά ερωτηματολόγια, 13 από τα οποία απορρίφθηκαν. Για αριθμό νοικοκυριών 300 η έρευνα που πραγματοποιήθηκε έχει βαθμό αξιοπιστίας 95% και περιθώριο σφάλματος 4,5%, θεωρώντας ως βάση υπολογισμού του σφάλματος τη δυσμενέστερη κατανομή των απαντήσεων (50-50%, ήτοι ανυπαρξία τάσης). Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει δεκαεπτά (17) ερωτήσεις, πέντε (5) από τις οποίες αφορούν στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατοίκων. Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται, αρχικά, τα αποτελέσματα της έρευνας και, στη συνέχεια, τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτά. Επιπλέον, γίνεται συγκριτική ανάλυση των συμπερασμάτων με εκείνα που προέκυψαν από τις αντίστοιχες έρευνες στους κατοίκους του Μετσόβου και στους επισκέπτες του Συρράκου.

### **9.2 Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων**

#### **9.2.1 Δημογραφικά στοιχεία των κατοίκων του Συρράκου**

Από την επεξεργασία των δημογραφικών στοιχείων προέκυψαν τα εξής:

**Φύλο.** Το 67,4% των ερωτηθέντων είναι άντρες και το 32,6% γυναίκες.

**Ηλικιακή ομάδα.** Το 24% των ερωτηθέντων είναι μεταξύ 20 – 30 ετών, 15% περίπου ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 30 – 40 ετών, ποσοστό 22% των ερωτηθέντων είναι μεταξύ 40 – 50 ετών, 21% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 50 – 60 ετών και τέλος, το 18% περίπου των ερωτηθέντων είναι άνω των 60 ετών.

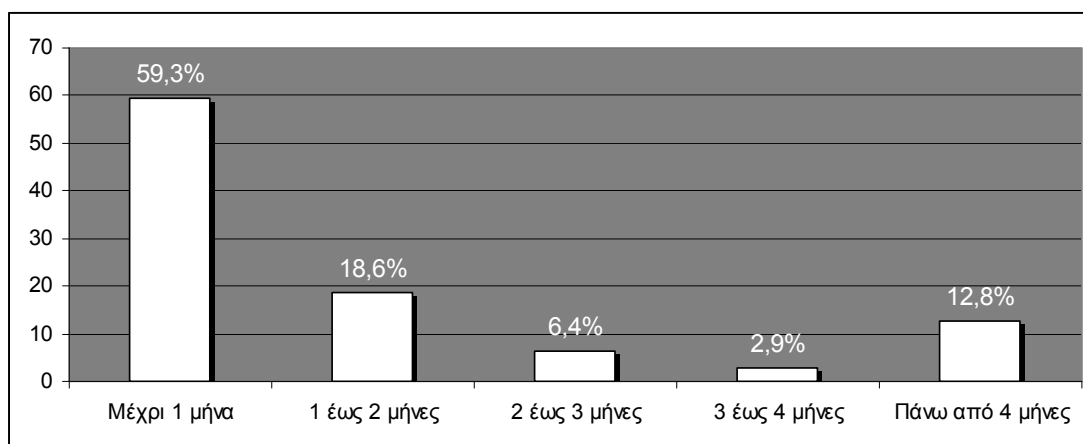
**Επίπεδο εκπαίδευσης.** Ποσοστό 43% των ερωτηθέντων, είναι απόφοιτοι κάποιας ανώτερης ή ανώτατης σχολής (ΤΕΙ / ΑΕΙ). Ποσοστό 30% είναι απόφοιτοι γυμνασίου / λυκείου ενώ ποσοστό 20% των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι δημοτικού. Το 5% των κατοίκων είναι φοιτητές ενώ το 3,5% περίπου δεν έχει πάει καθόλου σχολείο.

**Επαγγελματική κατάσταση.** Σε ότι αφορά την παρούσα επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων, η πλειονότητά τους, 62%, δήλωσε ότι εργάζεται, 5% περίπου είναι φοιτητές, 22% είναι συνταξιούχοι, 6% δήλωσαν ως απασχόληση τα οικιακά και 3,5% δήλωσαν ότι είναι άνεργοι.

**Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα.** Το 40% περίπου των κατοίκων δήλωσε εισόδημα μεταξύ 10.000 – 20.000€, το 20% δήλωσε εισόδημα 20.000 – 30.000€ και το ίδιο ποσοστό, επίσης, δήλωσε εισόδημα 30.000 – 40.000€. Σε ποσοστό 12% οι κάτοικοι δήλωσαν εισόδημα μεγαλύτερο από 40.000€ ενώ το 9% δήλωσε εισόδημα χαμηλότερο από 10.000€.

### 9.2.2 Χαρακτηριστικά κατοίκησης του Συρράκου

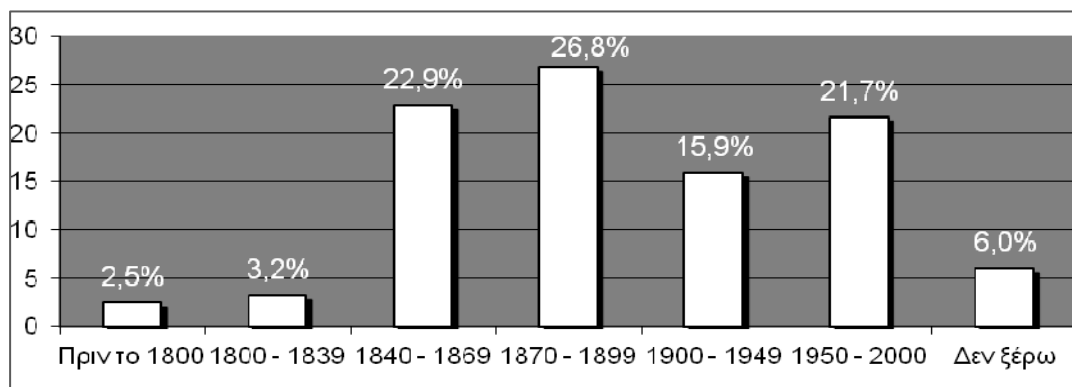
Το Συρράκο αποτελεί περιοχή δεύτερης κατοικίας, για τις οικογένειες των Συρρακιωτών, που έχουν επισκευάσει τα παλιά σπίτια τους ή έχουν κτίσει νέα. Η διαμονή τους εκτείνεται σε ορισμένο χρονικό διάστημα, μέσα στο χρόνο. Αυτοί αποτελούν το σύνολο του πληθυσμού της έρευνας. Στο Διάγραμμα 9.1 αποτυπώνεται η χρονική διάρκεια παραμονής των κατοίκων στο Συρράκο.



Διάγραμμα 9.1. Διάρκεια παραμονής των κατοίκων στο Συρράκο

Από το Διάγραμμα 9.1 φαίνεται ότι η πλειονότητα των κατοίκων του Συρράκου μένει στον οικισμό μέχρι ένα μήνα, στη διάρκεια του χρόνου. Δηλαδή, μένει κυρίως τις αργίες των γιορτών (Χριστούγεννα, Πάσχα, 3ήμερα) και το καλοκαίρι (Δεκαπενταύγουστος). Υπάρχει επίσης ένα σημαντικό ποσοστό κατοίκων, 25% περίπου, που μένει από έναν έως και τρεις μήνες στον οικισμό ενώ αρκετοί κάτοικοι μένουν για περισσότερους από τέσσερις μήνες το χρόνο. Συμπεραίνεται δηλαδή ότι για αρκετό χρονικό διάστημα, το οποίο απλώνεται μέσα στη διάρκεια του έτους, το Συρράκο έχει μια σταθερή παρουσία κατοίκων. Η συγκέντρωση των κατοίκων είναι σαφώς μεγαλύτερη κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, στη γιορτή του Δεκαπενταύγουστου.

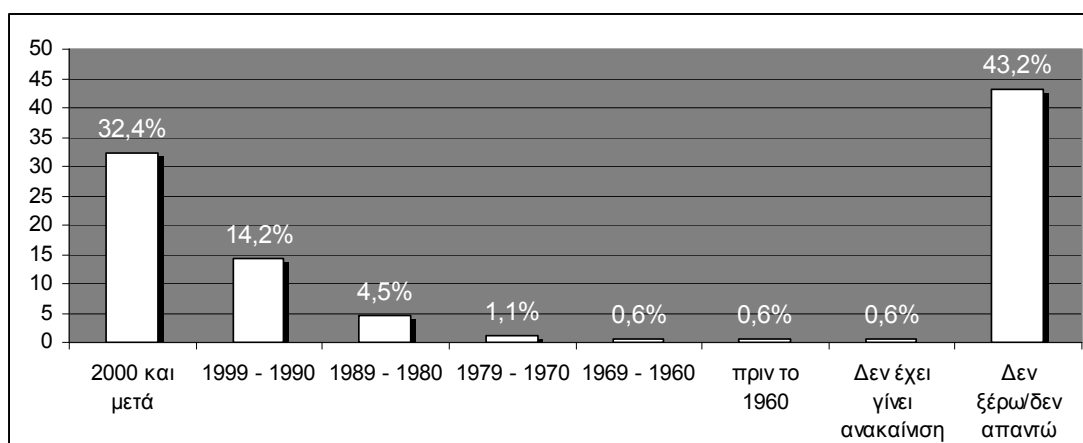
Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν σχετικά με τη χρονολογία κατασκευής των κατοικιών τους και είναι χαρακτηριστική η απάντηση «είναι πολύ παλιές», των περισσότερων. Στο Διάγραμμα 9.2 φαίνονται, ομαδοποιημένες, οι χρονολογίες κατασκευής των κατοικιών του Συρράκου, με βάση τις απαντήσεις των κατοίκων.



Διάγραμμα 9.2. Χρονολογία κατασκευής κατοικιών

Από το Διάγραμμα 9.2 προκύπτει ότι τα περισσότερα σπίτια κατασκευάστηκαν μεταξύ 1840 και 1890 ενώ το 22% περίπου των κατοικιών κατασκευάστηκε μεταξύ 1950 και 2000. Υπάρχει, επομένως, ένα σημαντικό απόθεμα κατοικιών στο Συρράκο, το οποίο έχει κτιστεί τον 19<sup>ο</sup> αι. Ωστόσο, σημαντικό είναι και το ποσοστό των πιο σύγχρονων κατοικιών, που κτίστηκαν από το '50 και μετά.

Ο οικισμός του Συρράκου εγκαταλείφθηκε στο παρελθόν από τους κατοίκους, οι οποίοι μετακινήθηκαν σε κοντινά αστικά κέντρα. Παρέμεινε σχεδόν έρημος, κυρίως από το '70 και μετά, ενώ τα τελευταία είκοσι χρόνια, περίπου, οι κάτοικοι άρχισαν να επιστρέφουν. Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν σχετικά με το πότε ανακαίνισαν / ανακατασκεύασαν την κατοικία τους. Οι απαντήσεις τους φαίνονται στο Διάγραμμα 9.3.



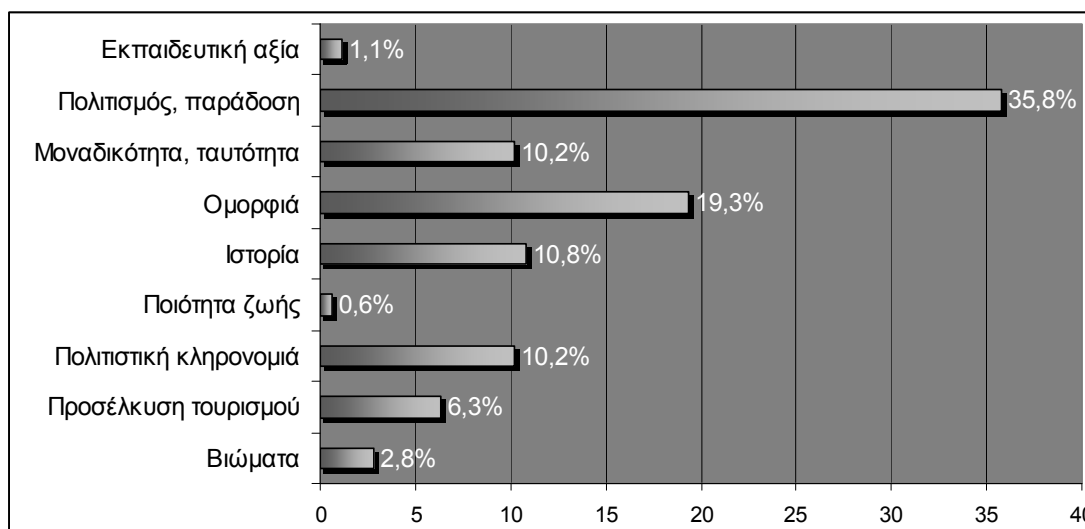
Διάγραμμα 9.3. Χρονολογία ανακαίνισης – ανακατασκευής κατοικιών

Από το Διάγραμμα 9.3 προκύπτει ότι η ανακατασκευή των κατοικιών έγινε σχεδόν μαζικά από το 1990 και μετά και, κυρίως, μετά το 2000.

### 9.2.3 Οι απόψεις των κατοίκων του Συρράκου σχετικά με την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας της πρώτης ενότητας του ερωτηματολογίου, η οποία σκιαγραφεί τις απόψεις των κατοίκων του Συρράκου σχετικά με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του οικισμού τους.

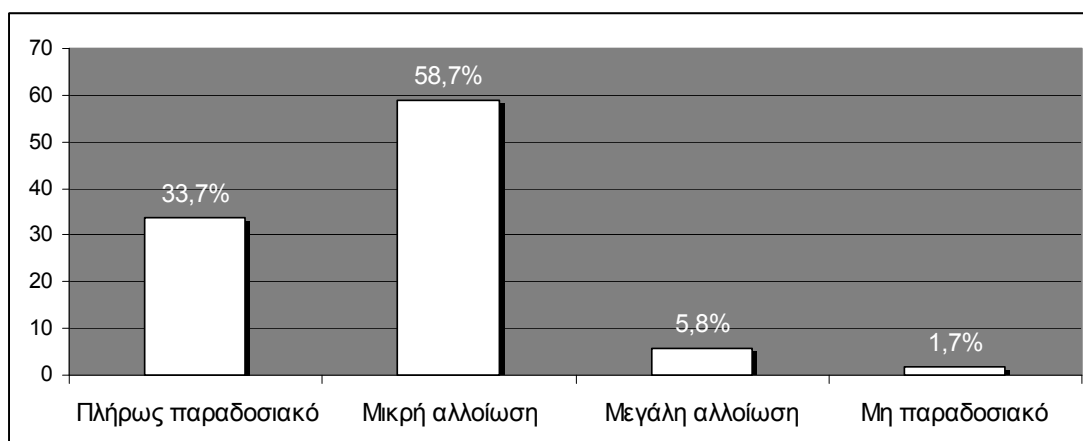
Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν αρχικά αν θεωρούν σημαντική τη διατήρηση της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και γιατί. Το 98% των κατοίκων απάντησε θετικά στην ερώτηση, ενώ η αιτιολόγηση αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 9.4.



Διάγραμμα 9.4. Αιτιολόγηση επιθυμίας διατήρησης της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

Από το Διάγραμμα 9.4 προκύπτει ότι η πιο συχνά εμφανιζόμενη αιτιολόγηση είναι ότι η ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του πολιτισμού και της παράδοσης της Ελλάδας και γι' αυτό θεωρούν ότι πρέπει να διατηρηθεί. Σημαντικό ποσοστό των κατοίκων (19,5%) θεωρεί την παραδοσιακή αρχιτεκτονική συνώνυμο της ομορφιάς, της αρμονίας και της υψηλής αισθητικής, στοιχεία για τα οποία πρέπει να προστατευθεί. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική πρέπει να διαφυλαχθεί για να κληροδοτηθεί στις επόμενες γενιές, ως πολιτιστική κληρονομιά και ως πηγή γνώσης για τους νεότερους απαντούν πολλοί ερωτώμενοι. «Είναι το καλύτερο που μπορούμε να αφήσουμε ως κληρονομιά στα παιδιά μας» αναφέρεται χαρακτηριστικά. Για άλλους, η αρχιτεκτονική αποτελεί ιδιαίτερο στοιχείο της ταυτότητας ενός τόπου. Είναι το στοιχείο που διαφοροποιεί κάθε τόπο, τον χαρακτηρίζει ως μοναδικό και ως τέτοιο πρέπει να διατηρηθεί, ειδικά σε ένα μέλλον στο οποίο η παγκοσμιοποίηση απειλεί να ισοπεδώσει κάθε τι διαφορετικό, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν. Επίσης, πολλοί κάτοικοι απαντούν ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι η ιστορία μας, την οποία και οφείλουμε να προστατέψουμε, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική μπορεί, εξαιτίας των χαρακτηριστικών της, να συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων μιας περιοχής. Τέλος, αρκετοί κάτοικοι αιτιολογούν την αναγκαιότητα προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής επειδή βλέπουν σ' αυτή μια εν δυνάμει πηγή οικονομικής ανάπτυξης, αφού, όπως δηλώνουν, η διατήρησή της επιβάλλεται δεδομένου ότι αποτελεί έναν αξιόλογο πόλο έλξης τουρισμού.

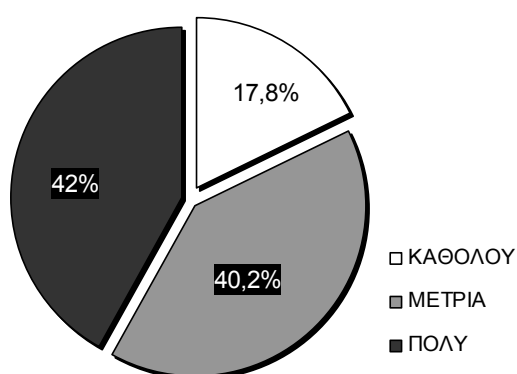




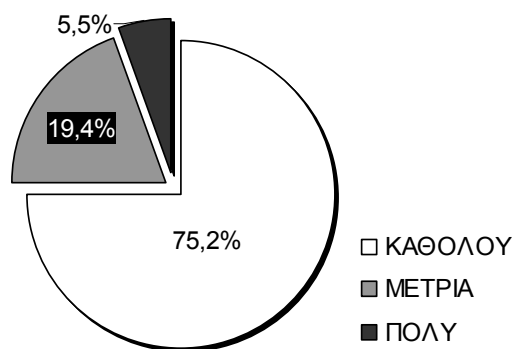
Διάγραμμα 9.5. Βαθμός αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Συρράκου, σύμφωνα με τους κατοίκους

Από το Διάγραμμα 9.5 προκύπτει ότι η πλειονότητα των κατοίκων του Συρράκου θεωρεί ότι ο οικισμός είναι ένας παραδοσιακός οικισμός. Ωστόσο, το 60% αυτών περίπου εντοπίζει μικρό βαθμό αλλοίωσης της τοπικής παραδοσιακής φυσιογνωμίας του. Πολύ μικρό είναι το ποσοστό των κατοίκων που θεωρούν ότι ο οικισμός έχει υποστεί μεγάλη υποβάθμιση του παραδοσιακού του χαρακτήρα.

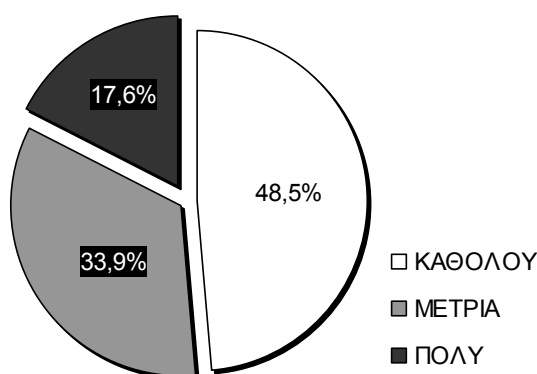
Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν στη συνέχεια, ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που συμβάλουν λιγότερο ή περισσότερο στην υποβάθμιση της τοπικής παραδοσιακής φυσιογνωμίας. Οι απαντήσεις τους φαίνονται στα Διαγράμματα 9.6α – 9.6γ.



Διάγραμμα 9.6α. Αισθητική υποβάθμιση λόγω της χρήσης σύγχρονων υλικών στα κτίρια



Διάγραμμα 9.6β. Αισθητική υποβάθμιση λόγω της λειτουργίας των καφέ και των ταβερνών

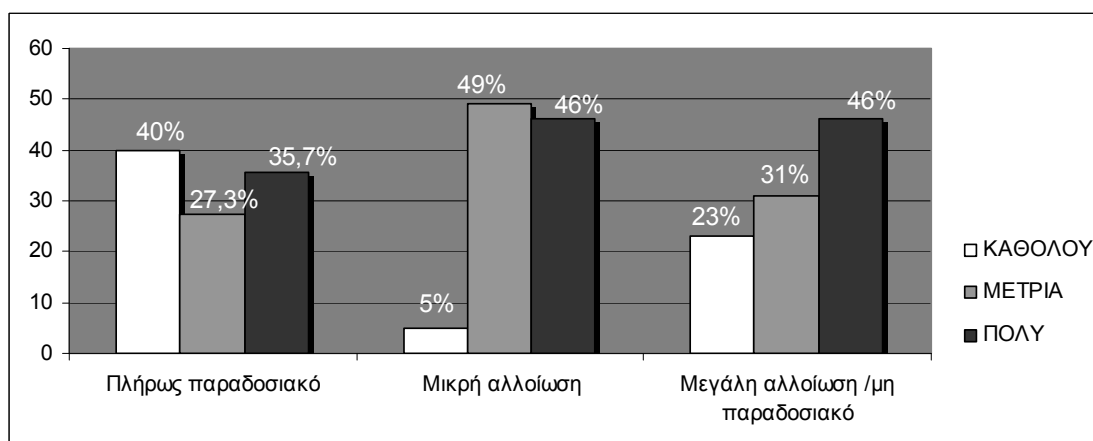


Διάγραμμα 9.6γ. Αισθητική υποβάθμιση λόγω του εξοπλισμού του δημόσιου χώρου

Σύμφωνα με τους κατοίκους, το στοιχείο που, κυρίως, αλλοιώνει την τοπική αρχιτεκτονική είναι ορισμένα υλικά δόμησης και ειδικά ο τρόπος χρήσης τους, όπως χαρακτηριστικά επισημάνθηκε. Συγκεκριμένα στοιχεία όπως π.χ. οι ταμπέλες, κυρίως, εντοπίζονται ως ο δεύτερος, κατά σειρά, σημαντικότερος παράγοντας αλλοίωσης της φυσιογνωμίας του οικισμού ενώ η λειτουργία των χώρων αναψυχής (καφέ και ταβέρνες) δεν αποτελεί ιδιαίτερο παράγοντα υποβάθμισης.

Η καλά διατηρημένη τοπική αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία του οικισμού αποτυπώνεται στις απαντήσεις των κατοίκων. Ωστόσο, κάποια στοιχεία που θεωρούνται μάλλον ξένα προς την τοπική παράδοση εντοπίζονται, χωρίς να κρίνονται ιδιαίτερα αρνητικά. Γενικά, η αίσθηση των κατοίκων είναι ότι το Συρράκο είναι, σε μεγάλο βαθμό, αυθεντικό ως προς τα χαρακτηριστικά του.

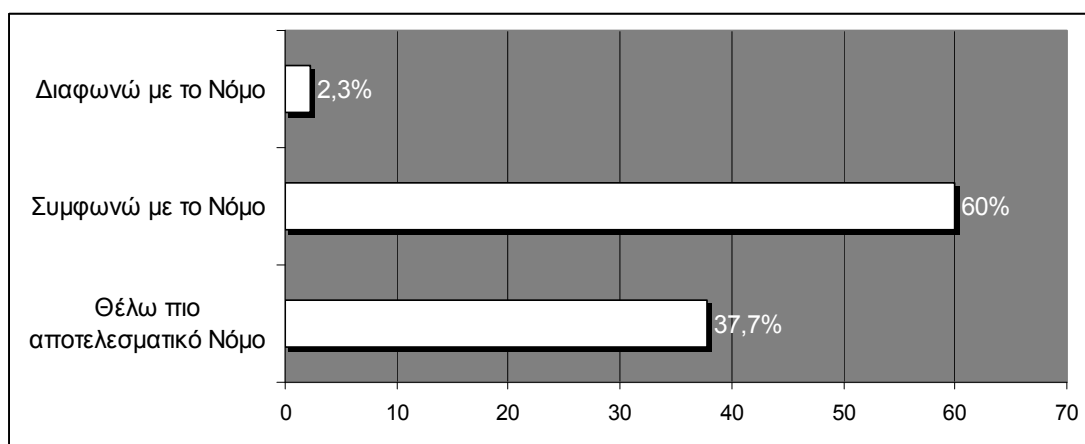
Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της άποψης των κατοίκων σχετικά με τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Συρράκου και της αισθητικής υποβάθμισης που οι ίδιοι θεωρούν ότι προκαλείται από κάποια υλικά που τοποθετούνται στα κτίρια ( $p$ -value = 29,916,  $df$  = 4,  $\chi^2$  = 0,000). Ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών φαίνεται στο Διάγραμμα 9.7.



Διάγραμμα 9.7. Συσχέτιση μεταξύ της άποψης για τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Συρράκου και της αισθητικής υποβάθμισης εξαιτίας των υλικών των κτιρίων

Από το Διάγραμμα 9.7 προκύπτει το 77% των κατοίκων που θεωρούν ότι υπάρχει κάποια αισθητική υποβάθμιση, δηλώνουν ότι τα υλικά δόμησης είναι η αιτία.

Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν σχετικά με την άποψή τους, για την υφιστάμενη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού, στο Συρράκο.

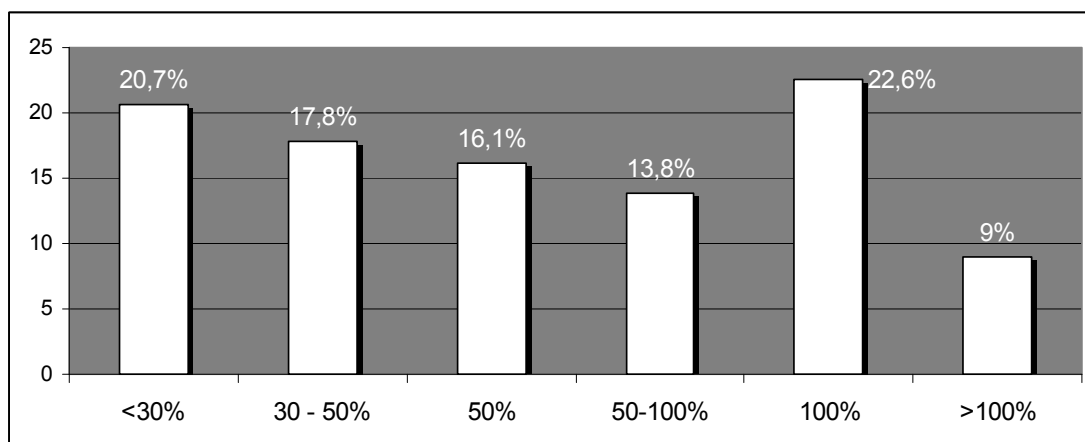


Διάγραμμα 9.8. Άποψη των κατοίκων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού

Από το Διάγραμμα 9.8 προκύπτει ότι η πλειονότητα των κατοίκων είναι σύμφωνη με τη υπάρχουσα νομοθεσία, η οποία κατά την άποψή τους συμβάλει αποτελεσματικά στην προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Σημαντικό ποσοστό, ωστόσο, των κατοίκων θεωρεί ότι θα έπρεπε να υπάρχει πιο αποτελεσματική νομοθεσία έστω και με μεγαλύτερο κόστος για τους ίδιους τους κατοίκους.

Τα κτίρια στο Συρράκο επενδύονται εξωτερικά με πέτρα, περιμετρικά σε όλο το ύψος τους ή η τοιχοποιία κατασκευάζεται εξολοκλήρου πέτρινη και η στέγη τους κατασκευάζεται με σχιστόπλακες. Οι κάτοικοι ρωτήθηκαν αν τα στοιχεία αυτά επιβαρύνουν το κόστος της κατασκευής και κατά πόσο.

Το 97% των κατοίκων θεωρεί ότι το κόστος της κατασκευής αυξάνεται σε σχέση με μια συμβατική κατασκευή. Στο Διάγραμμα 9.9 αποτυπώνονται οι απαντήσεις των κατοίκων, σχετικά με το ποσοστό αύξησης του κόστους, που θεωρούν ότι υπεισέρχεται.

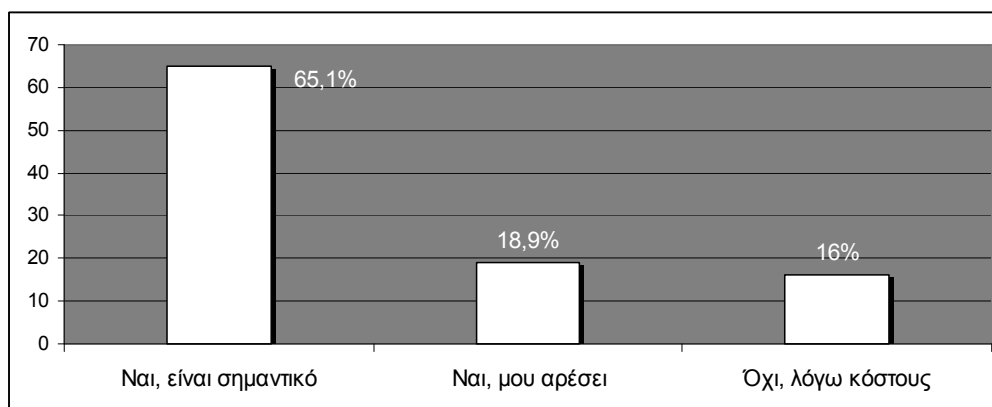


Διάγραμμα 9.9. Ποσοστό αύξησης του κόστους κατασκευής, σύμφωνα με την άποψη των κατοίκων

Η έρευνα δείχνει ότι ένας στους πέντε κατοίκους θεωρεί ότι το κόστος αυξάνεται μέχρι 30%. Ποσοστό 18% των κατοίκων βλέπει μια αύξηση κόστους που κυμαίνεται μεταξύ 30% και 50%. Ποσοστό 30% των κατοίκων βλέπει μια επιπλέον αύξηση, μεταξύ 50% και 100% ενώ ένα ίδιο επίσης ποσοστό κατοίκων θεωρεί ότι το κόστος κατασκευής αυξάνεται περισσότερο από 100%.

Οι κάτοικοι, όπως και στην περίπτωση του Μετσόβου, υπερεκτιμούν το κόστος μιας κατασκευής, η οποία ακολουθεί τους κανόνες προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι συνειρμικά δεμένη με ένα σημαντικά υψηλότερο κόστος κατασκευής.

Στη συνέχεια οι κάτοικοι ρωτήθηκαν αν θα χρησιμοποιούσαν τα τοπικά υλικά δόμησης, στις κατοικίες τους, ακόμη και αν δεν υπήρχε σχετική νομοθεσία. Οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 9.10.

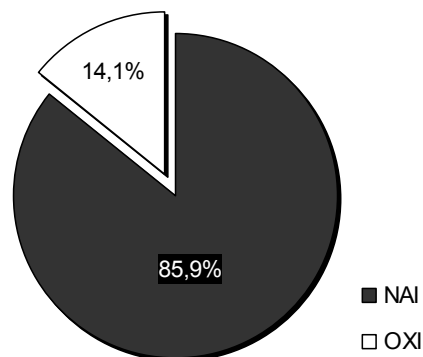


Διάγραμμα 9.10. Χρήση των τοπικών υλικών δόμησης, ανεξάρτητα από τη νομοθεσία

Από το Διάγραμμα 9.10 προκύπτει ότι η πλειονότητα των κατοίκων θα χρησιμοποιούσε την πέτρα ως υλικό δόμησης, επειδή πιστεύει ότι είναι σημαντικό να διατηρηθεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία του Συρράκου ενώ προστίθεται ένα ακόμη σημαντικό ποσοστό (19%) οι οποίοι θα έκαναν χρήση του υλικού, επειδή τους αρέσει αισθητικά. Μόνο ένα ποσοστό 16% των κατοίκων δηλώνει ότι δεν θα χρησιμοποιούσε τα υλικά αυτά εξαιτίας του υψηλότερου κόστους κατασκευής των κατοικιών. Η έρευνα δείχνει την ισχυρή αίσθηση καθήκοντος των κατοίκων για τη συνέχιση της τοπικής παράδοσης. Η επιθυμία τους να διατηρηθεί αυτή, δεν αναιρεί το ενδεχόμενο να τους αρέσει, ταυτόχρονα, η χρήση της πέτρας, ως υλικό δόμησης. Ωστόσο, η αίσθηση της ανάγκης τους να διαφυλάξουν το τοπικό πολιτιστικό στοιχείο υπερισχύει.

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της χρήσης των υλικών και της ηλικιακής ομάδας των κατοίκων ( $\chi^2 = 5,281$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,260$ ). Τα άτομα νεότερων ηλικιών εμφανίζουν την ίδια προθυμία χρησιμοποίησης των υλικών αυτών με τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών.

Ζητήθηκε επίσης από τους κατοίκους να εκφράσουν την άποψή τους για το αν η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του Συρράκου ενδέχεται να έχει κάποιο, εν δυνάμει, οικονομικό όφελος για τους ίδιους. Στο Διάγραμμα 9.11 φαίνονται οι απαντήσεις τους.



Διάγραμμα 9.11. Ύπαρξη οικονομικού οφέλους από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, σύμφωνα με τους κατοίκους του

Η έρευνα δείχνει ότι το 86% των κατοίκων αναγνωρίζει ότι η προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής έχει εν δυνάμει οικονομικό όφελος για τον τόπο. Όσοι κάτοικοι δηλώνουν ότι δεν υπάρχει όφελος θεωρούν ότι το όποιο όφελος χάνεται εξαιτίας του αυξημένου κόστους κατασκευής.

Ο έλεγχος  $\chi^2$  έδειξε ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της επιθυμίας των κατοίκων να χρησιμοποιήσουν τα παραδοσιακά υλικά δόμησης στην κατοικία τους και της άποψής τους σχετικά με το εν δυνάμει οικονομικό όφελος που προκύπτει από τη διατήρηση της παραδοσιακής

αρχιτεκτονικής ( $\chi^2 = 0,979$ ,  $df = 1$ ,  $p\text{-value} = 0,322$ ). Δηλαδή, οι κάτοικοι είναι πρόθυμοι να κτίσουν τα σπίτια τους σύμφωνα με την τοπική παράδοση, ακόμη και αν θεωρούν ότι αυτό δεν θα αποφέρει στο μέλλον έμμεσα κάποιο οικονομικό όφελος στον τόπο και τους ίδιους. Το στοιχείο αυτό επαληθεύει την ισχυρή αίσθηση καθήκοντος των κατοίκων.

Η άποψη των κατοίκων σχετικά με την ύπαρξη ενδεχόμενου οικονομικού οφέλους από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι ανεξάρτητη από την ηλικία τους ( $\chi^2 = 3,280$ ,  $df = 4$ ,  $p\text{-value} = 0,512$ ) και από το επίπεδο εκπαίδευσής τους ( $\chi^2 = 2,823$ ,  $df = 3$ ,  $p\text{-value} = 0,420$ ), όπως προκύπτει από τον αντίστοιχο έλεγχο  $\chi^2$ .

#### 9.2.4 Η εφαρμογή της ΜΥΑ

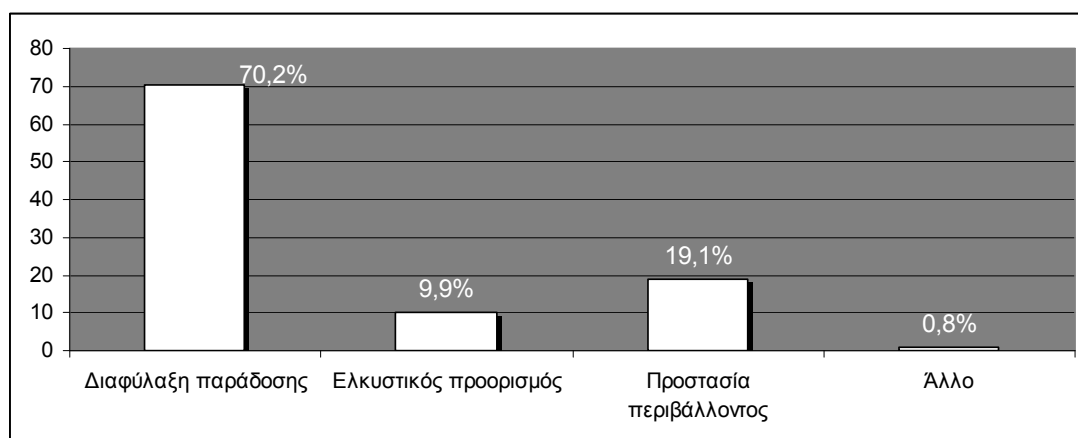
Η βασική ερώτηση, η οποία αποτέλεσε τον πυρήνα της εφαρμογής της ΜΥΑ τέθηκε ως εξής:

«Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου απαιτεί συνεχώς εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ. Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό για το σκοπό αυτό;

Ναι  Όχι

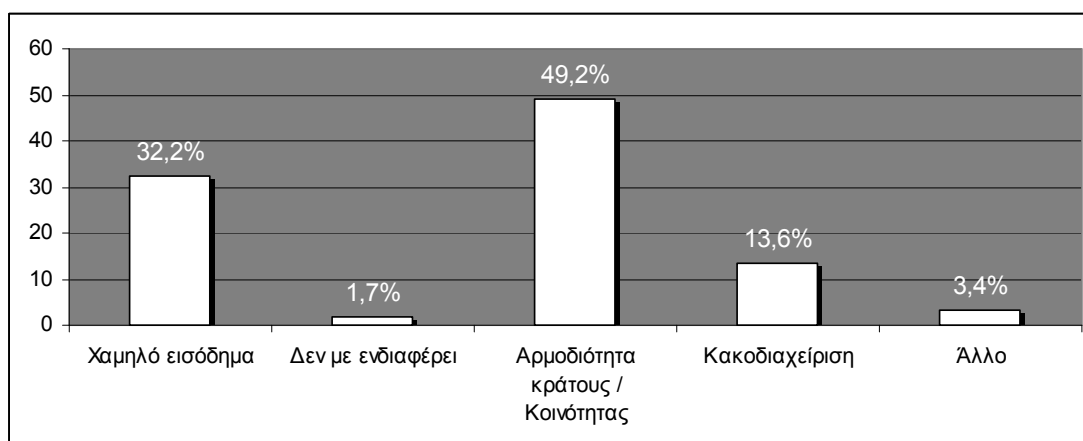
Αν ναι, τι ποσό είστε διατεθειμένος /η να προσφέρετε; .....€»

Το 72,6% των κατοίκων απάντησε θετικά. Η ερώτηση που αφορά στο ποσό πληρωμής είναι ανοιχτού τύπου. Η προθυμία πληρωμής συνοδεύτηκε από επόμενη ερώτηση, η οποία διερεύνησε την αιτιολόγησή της. Οι απαντήσεις των κατοίκων αποτυπώνονται στα Διαγράμματα 9.12 και 9.13 που ακολουθούν.



Διάγραμμα 9.12. Λόγοι προθυμίας πληρωμής

Στο Διάγραμμα 9.13 φαίνεται ότι η προθυμία πληρωμής για την πλειονότητα των κατοίκων (70%) απορρέει από την πολιτιστική αξία του αγαθού. Ένας στους πέντε κατοίκους περίπου, δηλώνει προθυμία πληρωμής εξαιτίας της περιβαλλοντικής αξίας του αγαθού και πολύ μικρότερο ποσοστό πληρώνει λόγω της αναπτυξιακής αξίας του αγαθού.

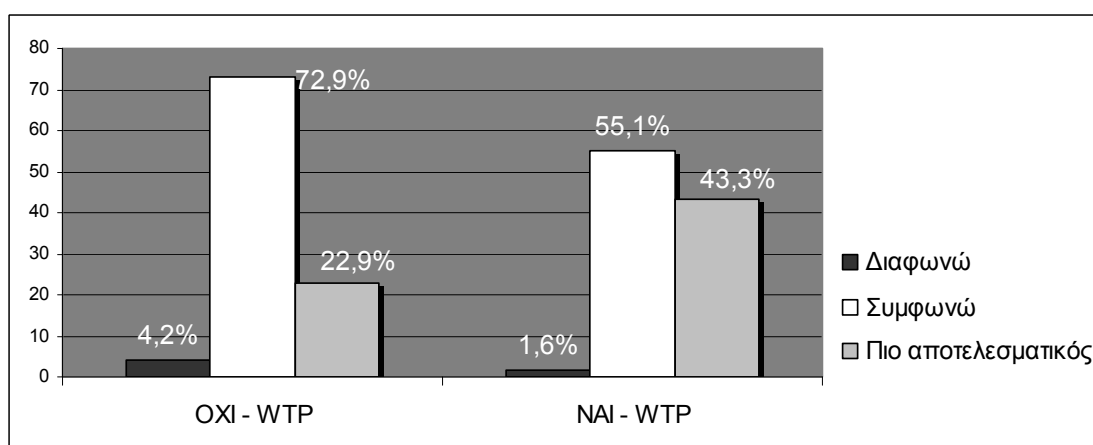


Διάγραμμα 9.13. Λόγοι άρνησης πληρωμής

Από το Διάγραμμα 9.13 γίνεται καταρχήν φανερό ότι οι μισοί σχεδόν, κάτοικοι, από όσους δηλώνουν μηδενική προθυμία πληρωμής δηλώνουν ότι η προστασία του αγαθού αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Σημαντικό ποσοστό τους επίσης (32%) δηλώνει ως αιτία άρνησης το χαμηλό εισόδημα και χαμηλότερο ποσοστό την έλλειψη εμπιστοσύνης στον τρόπο διαχείρισης των χρημάτων. Αδιάφορο για την προστασία του αγαθού είναι εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό όσων δεν πληρώνουν (1,7%). Το σημαντικότερο ποσοστό των αρνήσεων (63%) είναι αρνήσεις διαμαρτυρίας.

### 9.2.5 Έλεγχος $\chi^2$ για την ανεξαρτησία μεταξύ της μεταβλητής προθυμία πληρωμής και των υπολοίπων μεταβλητών

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας  $\chi^2$  προκύπτει ότι η προθυμία πληρωμής των κατοίκων σχετίζεται μόνο με την άποψή τους για τη νομοθεσία περί παραδοσιακού οικισμού ( $\chi^2=6,703$ ,  $df = 2$ ,  $p\text{-value} = 0,035$ ). Ο τρόπος συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών φαίνεται στο Διάγραμμα 9.14.



Διάγραμμα 9.14. Συσχέτιση μεταξύ προθυμίας πληρωμής και άποψης για τη νομοθεσία

Από το Διάγραμμα 9.14 προκύπτει ότι όσο περισσότερο σύμφωνοι είναι οι κάτοικοι με τη νομοθεσία προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής τόσο περισσότερο πρόθυμοι εμφανίζονται, ταυτόχρονα, να συνεισφέρουν οικονομικά γι' αυτή.

Από τους ελέγχους ανεξαρτησίας που πραγματοποιήθηκαν προκύπτει ότι η προθυμία πληρωμής των κατοίκων δεν εξαρτάται από την ηλικία τους, το επίπεδο εκπαίδευσής τους ή το εισόδημά τους. Επίσης, οι κάτοικοι εμφανίζουν την ίδια προθυμία πληρωμής ανεξάρτητα από το αν είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι ή δεν έχουν παρακολουθήσει καθόλου σχολείο, στοιχείο που δείχνει ότι η σημασία της προστασίας της συνδέεται με χαρακτηριστικά τέτοια που απηχούν ή όχι, στους κατοίκους, ανεξάρτητα με το επίπεδο των γνώσεών τους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον επίσης, παρουσιάζει το γεγονός ότι οι κάτοικοι εμφανίζονται στον ίδιο βαθμό θετικοί να στηρίξουν την προστασία της τοπικής αρχιτεκτονικής, ανεξάρτητα από το ύψος του εισοδήματός τους.

Η προθυμία πληρωμής των κατοίκων δεν εξαρτάται, επίσης, από την άποψή τους σχετικά με το ενδεχόμενο οικονομικό όφελος από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αλλά ούτε και από τη διάρκεια παραμονής τους στο Συρράκο. Η διάρκεια διαμονής των κατοίκων στο Συρράκο ποικίλει από μερικές μέρες έως κάποιους μήνες, το χρόνο. Θα ήταν, ίσως, αναμενόμενο αυτοί που μένουν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και, επομένως, απολαμβάνουν περισσότερο τον οικισμό να εμφανίζονται πιο πρόθυμοι να δαπανήσουν ορισμένο χρηματικό ποσό για την προστασία της αρχιτεκτονικής του. Εντούτοις, αυτό δεν φαίνεται στην έρευνα.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία συντείνουν στο εξής: η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αποτελεί καθολική αξία στη μικρή κοινωνία του Συρράκου.

#### 9.2.6 Στατιστική επεξεργασία των ποσών πληρωμής

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας, βάσει της μεθοδολογίας που αναφέρεται στο Κεφάλαιο 3.

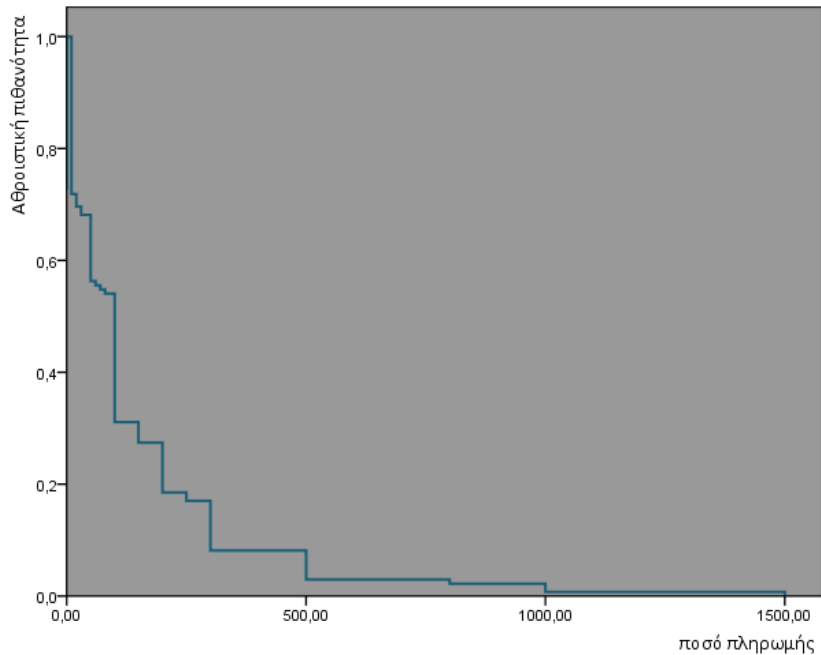
##### A. Μη παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής

Στο Διάγραμμα 9.15 παρουσιάζεται η συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής (χωρίς τις μηδενικές τιμές) και στον ακόλουθο Πίνακα 9.1 δίνονται οι εκτιμώμενες στατιστικές παράμετροι, χωρίς και με τις μηδενικές τιμές, αντίστοιχα.

Πίνακας 9.1. Αποτελέσματα στατιστικής επεξεργασίας του εκτιμητή Kaplan – Meier

Στατιστική παράμετρος	Προθυμία πληρωμής WTP	Προθυμία πληρωμής WTP
	Χωρίς τις μηδ. τιμές	Με τις μηδ. τιμές
Μέση τιμή	196,85€	142,90€
Διάμεσος	100,00€	100,00€
Τυπικό σφάλμα	22,95	18,3
Κάτω όριο (δ.ε. 95%)	151,85	107,1
Άνω όριο (δ.ε. 95%)	241,83	178,7





Διάγραμμα 9.15. Συνάρτηση επιβίωσης του εκτιμητή Kaplan – Meier για την προθυμία πληρωμής

#### **B. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής χωρίς διερευνητικές μεταβλητές (no covariate information model)**

Οι τιμές των  $\mu$  και  $\sigma$  υπολογίστηκαν με τη μέθοδο της εκτίμησης μέγιστης πιθανότητας (MLE) και ήταν **4,8531** και **0,91034**, αντίστοιχα. Αντικαθιστώντας τις τιμές  $\mu$ ,  $\sigma$  και  $p$  (27,4%), η μέση τιμή υπολογίζεται σε **140,10€**. Δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μικρότερο από 50%, η διάμεσος είναι **93,00€**.

#### **Γ. Παραμετρική εκτίμηση της μέσης προθυμίας πληρωμής με διερευνητικές μεταβλητές (covariate information model)**

##### **α. Αποτελέσματα Λογιστικής Παλινδρόμησης (Logistic Regression).**

Στο πλαίσιο της λογιστικής παλινδρόμησης διερευνήθηκε η επίδραση των δημογραφικών παραμέτρων και των πεποιθήσεων και απόψεων των ερωτώμενων αναφορικά με το Συρράκο και τα ζητήματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής γενικότερα.

Από την επεξεργασία προκύπτει ότι το βέλτιστο μοντέλο παλινδρόμησης περιλαμβάνει τις εξής ανεξάρτητες μεταβλητές:

- Άποψη των κατοίκων για τη νομοθεσία.
- Επιθυμία των κατοίκων να χρησιμοποιήσουν τοπικά υλικά δόμησης.

Στον Πίνακα 9.2 δίνονται οι παράμετροι του μοντέλου.

Πίνακας 9.2. Αποτελέσματα λογιστικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Exp(b)
Σταθερά a	-1,266	0,282
Άποψη για τη νομοθεσία	1,390*	4,014
Επιθυμία χρήσης τοπικών υλικών δόμησης	-0,765	0,465
Αριθμός παρατηρήσεων		145
-2LL		156,549
Nagelkerke Pseudo R <sup>2</sup>		11,8%

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 9.2 προκύπτει ότι η μόνη σημαντική παράμετρος που καθορίζει την προθυμία πληρωμής των κατοίκων είναι η άποψή τους σχετικά με τη νομοθεσία προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (ExpB = 4,014). Αυτό σημαίνει ότι ένας κάτοικος που συμφωνεί με τη νομοθεσία και θεωρεί ότι πρέπει να είναι πιο αυστηρή είναι τέσσερις φορές πιο πιθανό να δεχθεί να συνεισφέρει οικονομικά για την προστασία της αρχιτεκτονικής, σε σχέση με κάποιον άλλο που διαφωνεί με τη νομοθεσία, εφόσον όλες οι άλλες μεταβλητές παραμείνουν σταθερές.

### β. Αποτελέσματα Γραμμικής Παλινδρόμησης (Linear Regression)

Στον Πίνακα 9.3 που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του ημι-λογαριθμοκανονικού μοντέλου.

Πίνακας 9.3. Αποτελέσματα του μοντέλου γραμμικής παλινδρόμησης

Παράμετρος	b	Περιγραφή παραμέτρου
Π1	0,279**	Υποβάθμιση λόγω υλικών δόμησης
Π2	-0,373**	Υποβάθμιση λόγω καφέ, ταβερνών
Π3	-0,279**	Υποβάθμιση λόγω πινακίδων
Π4	0,627**	Χρησιμοποίηση τοπικών υλικών δόμησης
Π5	0,255*	Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα
Σταθερά a		3,315
σ <sup>2</sup>		0,828
Αριθμός παρατηρήσεων		87
Adj. R <sup>2</sup>		25,50%

(\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%

(\*\*) Στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%

Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε προκύπτει ότι οι παράμετροι που επιδρούν στο ύψος του ποσού που προτίθενται να καταβάλουν οι κάτοικοι του Συρράκου είναι:

- Η άποψή τους σχετικά με τη χρησιμοποίηση τοπικών υλικών δόμησης.
- Το ετήσιο οικογενειακό τους εισόδημα.
- Η άποψή τους σχετικά με την υποβάθμιση που προκαλείται από τα καφέ και τις ταβέρνες.
- Η άποψή τους σχετικά με την υποβάθμιση που προκαλείται από τα υλικά δόμησης.
- Η άποψή τους σχετικά με την υποβάθμιση που προκαλείται από τον εξοπλισμό του δημόσιου χώρου.

Από τον Πίνακα 9.3 προκύπτει ότι όσο περισσότερο πρόθυμοι είναι οι κάτοικοι να χρησιμοποιήσουν τα παραδοσιακά υλικά δόμησης στις κατοικίες τους, τόσο μεγαλύτερο χρηματικό ποσό είναι ταυτόχρονα πρόθυμοι να συνεισφέρουν για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του οικισμού. Επίσης, είναι πρόθυμοι να συνεισφέρουν μεγαλύτερο ποσό όσο μεγαλύτερο βαθμό αλλοίωσης θεωρούν ότι προκαλούν τα σύγχρονα υλικά δόμησης στην τοπική φυσιογνωμία. Επιπλέον, προκύπτει ότι όσο μεγαλύτερο εισόδημα έχουν οι κάτοικοι τόσο μεγαλύτερο ποσό είναι πρόθυμοι αν καταβάλουν. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι όσο μεγαλύτερη υποβάθμιση θεωρούν οι κάτοικοι ότι προκαλείται από τα καφέ, τις ταβέρνες και από τον εξοπλισμό του δημόσιου χώρου (πινακίδες κ.λπ), τόσο μικρότερο χρηματικό ποσό διατίθενται να συνεισφέρουν.

Η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής, με βάση τη συσχέτισή της με τις παραπάνω παραμέτρους (Πίνακας 24) περιγράφεται από την εξίσωση:

$$mean = e^{\mu + \sigma^2 / 2}, \text{ όπου } \mu = 3,315 + 0,279 * \overline{\Pi 1} - 0,373 * \overline{\Pi 2} - 0,279 * \overline{\Pi 3} + 0,627 * \overline{\Pi 4} + 0,255 * \overline{\Pi 5}$$

Η μέση προθυμία πληρωμής, δεδομένου ότι η πιθανότητα άρνησης βάσει του μοντέλου της λογιστικής παλινδρόμησης είναι **25%**, ανέρχεται σε **148,53€**. Η διάμεσος είναι **98,00€**, δεδομένου ότι το ποσοστό των ερωτώμενων που αρνήθηκαν να συνεισφέρουν οικονομικά στο φορέα για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μικρότερο από 50%.

### 9.2.7 Υπολογισμός συνολικής οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου

Για τον υπολογισμό της συνολικής αξίας της προθυμίας πληρωμής των κατοίκων, για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, λαμβάνονται υπόψη το πλήθος των νοικοκυριών του Συρράκου, τα οποία με βάση τα στοιχεία της (τότε) Κοινότητας Συρράκου ανέρχονται σε 300 περίπου και η μέση τιμή της προθυμίας πληρωμής που προέκυψε βάσει όσων αναφέρονται στο αντίστοιχο κεφάλαιο της θεωρίας (Κεφ. 3). Σημειώνεται ότι στην περίπτωση του μη-παραμετρικού εκτιμητή Kaplan-Meier που υπολογίστηκε μόνο με μη μηδενικές τιμές, λαμβάνεται υπόψη το ποσοστό των ερωτώμενων που επιθυμούν να συνεισφέρουν στο φορέα (ήτοι 72,6%).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η συνολική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, η οποία προκύπτει από την εκφρασμένη προθυμία πληρωμής των κατοίκων του παρουσιάζεται στον Πίνακα 9.4.

Πίνακας 9.4. Συνολική αξία προθυμίας πληρωμής, για κάθε στατιστική επεξεργασία

<b>Στατιστική επεξεργασία</b>	<b>Συνολική ετήσια αξία σε € (μέση τιμή)</b>
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (χωρίς τις μηδ. τιμές)	$196,85 * 218 = 42.900,00$
Μη-παραμετρική εκτίμηση Kaplan – Meier (με τις μηδ. τιμές)	$142,90 * 300 = 42.900,00$
Παραμετρική εκτίμηση (χωρίς διερευνητικές μεταβλητές)	$140,10 * 300 = 42.000,00$
Παραμετρική εκτίμηση (με διερευνητικές μεταβλητές)	$148,53 * 300 = 44.600,00$

Από τον Πίνακα 9.4 προκύπτει ότι η συνολική ετήσια οικονομική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, με βάση την αποτίμησή της στους κατοίκους του οικισμού, κυμαίνεται μεταξύ **42.000,00€** και **44.600,00€** περίπου. Το ποσό αυτό αντανακλά σε οικονομικές μονάδες το κοινωνικό όφελος που η τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική έχει για τους κατοίκους του Συρράκου. Δεδομένου ότι το Συρράκο αποτελεί οικισμό δεύτερης κατοικίας και άρα δεν καλύπτει τις βασικές ανάγκες στέγασης των κατοίκων (όπως το Μέτσοβο) το ύψος του ποσού αποκτά επιπρόσθετη αξία.

### 9.3 Συμπεράσματα

Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει τα εξής:

- Ο μέχρι πρότινος έρημος οικισμός του Συρράκου διατηρεί τα τελευταία χρόνια μια μικρή αλλά σταθερή παρουσία μόνιμης κατοίκησης (δεύτερης κατοικίας) που εκτείνεται σε όλη, σχεδόν, τη διάρκεια του χρόνου και κορυφώνεται το καλοκαίρι. Από τη δεκαετία του '90 και μετά παρατηρείται μαζική αποκατάσταση των κτιρίων του οικισμού. Σε αυτό συνέβαλαν τόσο η οικονομική κρατική επιδότηση όσο και η προσφορά χαμηλόμισθης εργασίας από τους Αλβανούς μετανάστες.
- Η αναγκαιότητα προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αποτελεί καθολική σχεδόν πεποίθηση των κατοίκων του Συρράκου (98%). Απορρέει από μια ισχυρή αίσθηση καθήκοντος να συνεχιστεί η τοπική παράδοση και μια αίσθηση χρέους να μη χαθεί ο τοπικός πολιτισμός και η τοπική ιστορία. Ποσοστό 57% περίπου των κατοίκων θεωρεί ότι η προστασία του αγαθού είναι αναγκαία επειδή αυτό αποτελεί κομμάτι της παράδοσης, στοιχείο της ταυτότητας ενός τόπου και πολιτιστική κληρονομιά για τις επόμενες γενιές.
- Η ίδια αίσθηση δεν εμφανίζεται στον αντίστοιχο βαθμό και μεταξύ των κατοίκων του Μετσόβου. Μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων του Συρράκου θα έκανε χρήση των τοπικών υλικών δόμησης, ανεξάρτητα από τη νομοθεσία, συγκριτικά με εκείνους του Μετσόβου. Μεγαλύτερο, επίσης, συγκριτικά, ποσοστό θα έκανε χρήση παραδοσιακών υλικών κατασκευής, λόγω επιθυμίας συνέχισης της παράδοσης. Το υψηλότερο κόστος χρήσης των υλικών αυτών θα αποθάρρυνε περισσότερους κατοίκους του Μετσόβου, συγκριτικά με εκείνους του Συρράκου.
- Η καλά διατηρημένη τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική αντανακλάται στις απόψεις των κατοίκων, όπως και στην επισκεπτών. Οι κάτοικοι έχουν καλύτερη εικόνα της υφιστάμενης κατάστασης, περισσότερο ρεαλιστικής, συγκριτικά με τους επισκέπτες. Ορισμένα σύγχρονα υλικά δόμησης αλλά και παραδοσιακά που χρησιμοποιούνται με λάθο τρόπο, θεωρούνται ως κύρια στοιχεία που αλλοιώνουν την τοπική αρχιτεκτονική. Ως προς την πέτρα, επισημαίνεται ότι το πρόβλημα δημιουργείται από το λαθεμένο τρόπο χρήσης της.
- Οι κάτοικοι συνδέουν την διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής με υψηλό κόστος και τείνουν να υπερεκτιμούν την επιπλέον αναγκαία δαπάνη. Ωστόσο, φαίνεται να έχουν πιο ξεκάθαρη εικόνα της πραγματικής κατάστασης συγκριτικά με τους κατοίκους του Μετσόβου, στο συγκεκριμένο ζήτημα.
- Η πλειονότητα των κατοίκων αναγνωρίζει την οικονομική - αναπτυξιακή διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Σημειώνεται ότι το ποσοστό των κατοίκων που αναγνωρίζει αυτή τη διάσταση είναι ίδιο και στους δύο οικισμούς και πολύ υψηλό (85%).
- Το 73% των κατοίκων εκφράζει θετική προθυμία πληρωμής. Σημειώνεται ότι το ποσοστό αυτό θεωρείται ως σημαντικά υψηλό, συγκριτικά με αντίστοιχα ποσοστά που καταγράφονται σε μελέτες αποτίμησης πολιτιστικών αγαθών. Μεταξύ των λόγων πληρωμής, η πολιτιστική αξία του αγαθού συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό (70%). Το ποσοστό αυτό είναι, επίσης, υψηλό.

- Η προθυμία πληρωμής των κατοίκων του Συρράκου είναι ανεξάρτητη από το οικονομικό όφελος που μπορεί να βλέπουν στην προστασία της ενώ το ίδιο δεν ισχύει για τους κατοίκους του Μετσόβου, των οποίων η προθυμία πληρωμής αυξάνεται όσο αυξάνεται το ορατό ενδεχόμενο οικονομικό όφελος.
- Οι κάτοικοι του Συρράκου καταβάλουν 197,00€ περίπου, ανά νοικοκυριό. Το ύψος του ποσού είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο, των κατοίκων του Μετσόβου (288,00€). Η συνολική οικονομική αξία, του αγαθού που προκύπτει για το Συρράκο είναι 43.000,00€ και είναι αισθητά χαμηλότερη από την αντίστοιχη του Μετσόβου (134.000,00€). Η διαφοροποίηση της αξίας του αγαθού απορρέει τόσο από τη διαφορά στο είδος κατοίκησης (μόνιμη για το Μέτσοβο, εποχική για το Συρράκο) αλλά και από τη σημαντική διαφοροποίηση του πληθυσμού που ωφελείται κοινωνικά από την προστασία του αγαθού (1.000 νοικοκυριά στο Μέτσοβο και 300 στο Συρράκο). Το ύψος του ποσού που καταβάλουν οι κάτοικοι του Συρράκου επηρεάζεται από το ύψος του εισοδήματός τους ενώ το ίδιο δεν ισχύει για τους κατοίκους του Μετσόβου. Ωστόσο, πρέπει να συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι η έρευνα στους κατοίκους του Μετσόβου πραγματοποιήθηκε το 2009 και του Συρράκου το 2009 – 2010 (από τον Δεκέμβρη του 2009 και μετά), δηλαδή βαθύτερα μέσα στη οικονομική κρίση.

Στον Πίνακα Α που ακολουθεί παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στοιχεία όλων των ερευνών.

Πίνακας Α. Συγκεντρωτικά στοιχεία των ερευνών

Ερώτηση	Επισκέπτες Μέτσοβο (2008)	Επισκέπτες Μέτσοβο (2010)	Επισκέπτες Συρράκο (2010 - 2011)	Κάτοικοι Μέτσοβο (2009)	Κάτοικοι Συρράκο (2009 - 2010)	Ερώτηση
<b>Κατά τη γνώμη σας είναι σημαντικό η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου/Συρράκου;</b>						<b>Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική;</b>
Ναι, γιατί αποτελεί το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του τόπου. Αν χαθεί, το Μέτσοβο/Συρράκο δε θα αποτελέσει ελκυστικό τόπο διακοπών.	40,7%	42,7%	38,3%	94,0%	98,0%	Ναι
Ναι, γιατί αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά και πρέπει να διατηρηθεί για τις επόμενες γενιές.	56,7%	47,4%	60,8%	6,0%	2,0%	Όχι
Όχι, γιατί όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του Μετσόβου/Συρράκου είναι από μόνα τους ικανός πόλος έλξης τουριστών	2,0%	8,5%	0,4%			
Όχι, δε θεωρώ σημαντικό να διατηρηθεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού.	0,7%	1,4%	0,4%			
<b>Κατά τη γνώμη σας, το Μέτσοβο/Συρράκο σήμερα:</b>						
<b>Όπως βλέπετε εσείς το Μέτσοβο/Συρράκο, σήμερα, πιστεύετε ότι:</b>						
Διατηρεί πλήρως την παραδοσιακή του αρχιτεκτονική.	17,4%	18,6%	55,0%	10,4%	33,7%	Διατηρεί πλήρως την παραδοσιακή του αρχιτεκτονική.
Είναι οικισμός με ελάχιστα στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή του αρχιτεκτονική.	59,0%	50,7%	39,2%	44,0%	58,7%	Είναι οικισμός με ελάχιστα στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή του αρχιτεκτονική.
Είναι οικισμός με πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή του αρχιτεκτονική.	15,1%	18,6%	0,8%	36,3%	5,8%	Είναι οικισμός με πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή του αρχιτεκτονική.
Είναι οικισμός που έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα.	1,6%	4,1%	0,8%	9,3%	1,7%	Είναι οικισμός που έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα.
Δεν έχω διαμορφώσει ακόμη γνώμη.	6,9%	7,9%	4,2%			
<b>Επισκέπτεστε μόνο το Μέτσοβο/Συρράκο;</b>						
Ναι	57,7%	62,6%	32,5%			
Όχι	42,3%	37,4%	67,5%			
<b>Θα συστήνατε σε κάποιον να επισκεφθεί το Μέτσοβο/Συρράκο;</b>						
Ναι	97,7%	95,5%	99,6%			
Όχι	2,3%	4,5%	0,4%			

Κάτοικοι Μέτσοβο (2009)	Κάτοικοι Συρράκο (2009 - 2010)	Κάτοικοι Συρράκο (2009 - 2010)
Όπως ξέρετε το Μέτσοβο/Συρράκο έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός οικισμός με Νόμο και γι' αυτό ισχύουν ιδιαίτεροι όροι δόμησης. Ποια από τις παρακάτω φράσεις σας εκφράζει καλύτερα;	50,6%	60,0%
Συμφωνώ με το νόμο γιατί βοηθάει αρκετά στην προστασία της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού.		
Διαφωνώ με το νόμο. Πιστεύω ότι το Μέτσοβο/Συρράκο, πρέπει να χτίζεται όπως μια σύγχρονη πόλη/χωρίς δεσμευτικούς περιορισμούς ως προς την παραδοσιακότητά του.	4,0%	2,3%
Θεωρώ ότι ο Νόμος θα έπρεπε να προστατεύει πιο αποτελεσματικά την παραδοσιακή φυσιογνωμία του Μετσόβου/Συρράκου, έστω και με μεγαλύτερο κόστος για τους κατοίκους.	45,5%	37,7%
<b>Αν δεν το επέβαλε η νομοθεσία, θα χρησιμοποιούσατε τοπικά υλικά για την κατασκευή της κατοικίας σας;</b>		
34,0%	65,1%	Ναι, γιατί είναι σημαντικό οι νέες κατοικίες να είναι σύμφωνες με τον παραδοσιακό χαρακτήρα του οικισμού.
34,5%	18,9%	Ναι, γιατί μου αρέσουν αισθητικά τα τοπικά υλικά.
31,5%	16,0%	Όχι, εξαιτίας του υψηλότερου κόστους κατασκευής.
<b>Κατά τη γνώμη σας, η διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου/Συρράκου έχει κάποιο οικονομικό όφελος για τους κατοίκους του;</b>		
85,3%	85,9%	Ναι, γιατί αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες.
12,4%	14,1%	Όχι, γιατί το όφελος «χάνεται» εξαιτίας του αυξημένου κόστους κατασκευής.



	Επισκέπτες Μέτσοβο (2008)	Επισκέπτες Μέτσοβο (2010)	Επισκέπτες Συρράκο (2010 - 2011)	Κάτοικοι Μέτσοβο (2009)	Κάτοικοι Συρράκο (2009 - 2010)	
Σενάριο εφαρμογής της ΜΥΑ. Κοινό σε όλες τις έρευνες:	<p><b>Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου/Συρράκου απαιτεί συνεχώς εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ. Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου/Συρράκου θα δεχόσασταν να δώσατε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό για το σκοπό αυτό;</b></p>					
<b>ΝΑΙ (και αιτιολόγηση):</b>	<b>41,0%</b>	<b>38,5%</b>	<b>43,8%</b>	<b>46,5%</b>	<b>72,6%</b>	<b>ΝΑΙ</b>
Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να διαφυλάξουμε την παράδοσή μας για τις επόμενες γενιές.	54,9%	46,1%	53,8%	53,8%	70,2%	Ίδια αιτία
Επειδή η προστασία της παράδοσης είναι κομμάτι της προστασίας του περιβάλλοντος.	27,0%	16,3%	32,1%	21,0%	19,1%	Ίδια αιτία
Επειδή ένας παραδοσιακός οικισμός είναι ελκυστικός τουριστικός προορισμός.	11,5%	22,7%	12,3%	15,1%	9,9%	Ίδια αιτία
Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να συνεχίσουμε το έργο των ευεργετών, προς την περιοχή.	6,6%	14,9%		9,2%		
<b>ΟΧΙ (και αιτιολόγηση):</b>	<b>59,0%</b>	<b>61,5%</b>	<b>56,2%</b>	<b>53,5%</b>	<b>27,4%</b>	<b>ΟΧΙ</b>
Δεν μπορώ να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό λόγω χαμηλού εισοδήματος	11,0%	20,4%	20,7%	23,9%	32,2%	Ίδια αιτία
Δεν αποτελεί το συγκεκριμένο ζήτημα προτεραιότητα κατά την άποψή μου / Δεν με ενδιαφέρει.	7,7%	10,7%	11,1%	5,8%	1,7%	Ίδια αιτία
Θα έπρεπε να πληρώσουν γι' αυτό η Πολιτεία/ο Δήμος/η Κοινότητα.	60,2%	40,9%	37,8%	50,7%	49,2%	Ίδια αιτία
Δεν δίνω χρήματα γιατί πιστεύω ότι δε θα πάνε για το συγκεκριμένο σκοπό.	7,2%	12,9%	13,3%	18,1%	13,6%	Ίδια αιτία
Δεν ζω στο Μετσόβο/Συρράκο και δε θεωρώ σκόπιμο να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό.	13,8%	15,1%	15,6%			

## Κεφάλαιο 10. Διερεύνηση της κοινωνικής χρησιμότητας ενός προγράμματος αποκατάστασης και ανάδειξης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στο Μέτσοβο

### 10.1 Εισαγωγή

Οι μελέτες ανάλυσης κόστους – οφέλους (Cost Benefit Analysis - CBA) αξιοποιούνται με στόχο την τεκμηρίωση της χρησιμότητας ενός έργου, μέσω της σύγκρισης του απαιτούμενου κόστους του έργου και του παραγόμενου οφέλους σε οικονομικά μεγέθη, που προκύπτει από αυτό. Χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση της βιωσιμότητας μιας επένδυσης αλλά και για τη συγκριτική εξέταση εναλλακτικών επενδύσεων. Η μέθοδος ανάλυσης κόστους – οφέλους άρχισε να χρησιμοποιείται ευρύτατα, κυρίως, τη δεκαετία του '60 και στις αρχές της δεκαετίας του '70. Ωστόσο, ήταν ήδη γνωστή, αν και σε περιορισμένη χρήση, ήδη από τη δεκαετία του '20. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την αξιολόγηση επενδύσεων που αφορούν σε δημόσια αγαθά, δεδομένου ότι συμπεριλαμβάνει το όφελος αλλά και το κόστος των αγαθών αυτών που οι μηχανισμοί της αγοράς δεν συλλαμβάνουν. Σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να αποτελέσει αξιόπιστο εργαλείο άσκησης πολιτικής, με γνώμονα το κοινωνικό όφελος, στην κατεύθυνση της κατανομής των οικονομικών πόρων σε έργα, αγαθά ή υπηρεσίες που μεγιστοποιούν το όφελος της κοινωνίας (Ates, 2012).

Η εφαρμογή μιας ανάλυσης κόστους – οφέλους περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, αρχικά τον εντοπισμό του κόστους και του οφέλους (κάθε διάστασή τους) και, στη συνέχεια, την οικονομική τους αποτίμηση. Προκειμένου μια επένδυση να θεωρηθεί βιώσιμη ή κοινωνικά αποδεκτή στη βάση των αποτελεσμάτων της μελέτης ανάλυσης κόστους – οφέλους, θα πρέπει το καθαρό παραγόμενο όφελος στη διάρκεια του συνολικού χρόνου για τον οποίο γίνεται η εκτίμηση της επένδυσης, ανηγμένο σε παρόντα χρόνο να υπερβαίνει το αρχικό κόστος της επένδυσης και το πρόσθετο κόστος που απαιτείται ή παράγεται στη διάρκεια του συνολικού χρόνου. Τα οικονομικά μεγέθη, στη βάση των οποίων αξιολογείται μια μελέτη ανάλυσης κόστους – οφέλους είναι κυρίως δύο: Η καθαρή παρούσα αξία (ΚΠΑ) και η εσωτερική απόδοση του κεφαλαίου (ΕΑΚ). Συμπληρωματικά, στην αξιολόγηση μιας επένδυσης λαμβάνεται υπόψη ο λόγος οφέλους – κόστους, γνωστός και ως λόγος παρούσας αξίας (ΛΠΑ) και ο συνολικός βαθμός απόδοσης της επένδυσης (ΣΒΑ) (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008).

Πλεονεκτήματα της CBA είναι (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008):

- Η αναγωγή όλων των κρίσιμων παραμέτρων του προβλήματος σε μία ενιαία βάση αξιολόγησης.
- Η αξιοποίηση της σημασίας του «χρόνου» στη διαδικασία αξιολόγησης.
- Η ανάδειξη του είδους και της βαρύτητας των εξωτερικών οικονομικών.
- Η ενθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού στη λήψη αποφάσεων.

Μειονεκτήματα της CBA είναι (Καλιαμπάκος και Δαμίγος, 2008):

- Σε κρίσιμα ζητήματα (περιβαλλοντικά ή πολιτιστικά) τα οικονομικά μεγέθη αποκτούν δευτερεύουσα σημασία.
- Η μέθοδος υφίσταται θεωρητικές και ηθικές επικρίσεις.
- Είναι απλή, σε θεωρητική βάση, αλλά ενέχει σημαντικές πρακτικές δυσκολίες.

Παρά την κριτική που υφίσταται η μέθοδος, σχετικά με τη θεωρητική και ηθική της τεκμηρίωση, αποτελεί εξαιρετικά διαδεδομένο και ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο στην κατεύθυνση της διαχείρισης των οικονομικών πόρων, σε διάφορους τομείς. Σε ότι αφορά τα δημόσια αγαθά, και δη τα πολιτιστικά εν προκειμένω, η αποτίμηση του οφέλους, κυρίως, πρέπει να συμπεριλαμβάνει τόσο τα εμπορεύσιμα οφέλη (market benefits) όσο και τα μη εμπορεύσιμα (non-market benefits). Η αποτίμηση πρέπει να περιλαμβάνει τις αξίες χρήσης αλλά και τις αξίες μη-χρήσης του υπό μελέτη αγαθού.

Η μέθοδος αποτελεί ένα εργαλείο εκτίμησης της πραγματικότητας. Ο βέλτιστος σχεδιασμός της, η θωράκισή της, και, κυρίως, η βέλτιστη αποτίμηση του παραγόμενου κοινωνικού οφέλους αλλά και του κοινωνικού κόστους που ενδέχεται να συνοδεύει μια επένδυση είναι παράμετροι που μπορούν να οδηγήσουν σε βελτιωμένη αξιοπιστία της μεθόδου και, τελικά, σε δράσεις κοινωνικά αιτιολογημένες και δίκαιες.

## **10.2 Η κοινωνική χρησιμότητα μιας μελέτης αποκατάστασης στο Μέτσοβο**

Το Μέτσοβο χαρακτηρίζεται από σημαντική υποβάθμιση της παραδοσιακής του φυσιογνωμίας, εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσεται από τις δεκαετίες του '60, '70 και μετά. Οι αιτίες και τα στοιχεία που δημιουργούν αυτή την εικόνα του οικισμού έχουν ήδη παρουσιασθεί και αναλυθεί στο Κεφ. 4. Όπως αναφέρθηκε, η εικόνα που παρουσιάζει ο οικισμός δεν είναι ίδια σε όλη του την έκταση. Στο δυτικό και στο νότιο τμήμα του, κυρίως, διατηρεί σημαντικό πυρήνα παραδοσιακών κτιρίων ενώ στις περιοχές όπου συγκεντρώνεται η εμπορική, κυρίως, κίνηση και οι χρήσεις αναψυχής παρατηρείται η μεγαλύτερη υποβάθμιση. Διάσπαρτα αξιόλογα κτίρια της τοπικής παράδοσης υπάρχουν σε όλη την έκταση του οικισμού, ωστόσο σε πολλές περιοχές «χάνονται» ανάμεσα στα υπόλοιπα κτίρια. Στην κατεύθυνση της ανάκτησης της τοπικής φυσιογνωμίας εκπονήθηκε μελέτη ανάπλασης εκείνου του τμήματος του οικισμού που έχει υποστεί τη πιο σοβαρή υποβάθμιση και, ταυτόχρονα, είναι το κέντρο τόσο της τουριστικής δραστηριότητας όσο και της καθημερινής ζωής. Η μελέτη περιελάμβανε προτάσεις ανάπλασης όψεων κτιρίων και τμήματος του συγκεκριμένου τμήματος. Οι προτάσεις συμπληρώθηκαν με την αναλυτική κοστολόγηση των εργασιών κατασκευής (βάσει ΑΤΟΕ). Το συνολικό κόστος ανάπλασης αξιοποιήθηκε, στη συνέχεια, για τη διερεύνηση της βιωσιμότητας του συγκεκριμένου σχεδίου ανάπλασης, σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της αποτίμησης που παρήχθησαν στο πλαίσιο της προκείμενης εργασίας. Τα σχέδια της μελέτης και η αναλυτική κοστολόγηση των εργασιών κατασκευής παρατίθενται στο Παράρτημα Α.

Το τμήμα του οικισμού που επιλέχθηκε, ως περιοχή μελέτης, εκτείνεται από την κεντρική είσοδο του οικισμού, κατά μήκος του κεντρικού δρόμου και μέχρι την κεντρική πλατεία. Η συγκεκριμένη περιοχή επιλέχθηκε για τρεις λόγους: αποτελεί την πρώτη εικόνα που βλέπει ο επισκέπτης του Μετσόβου, είναι από τους πιο υποβαθμισμένους χώρους του οικισμού, αισθητικά και λειτουργικά, και ταυτόχρονα, είναι ζωτικός χώρος για τους κατοίκους του οικισμού, αφού συγκεντρώνει την κύρια εμπορική δραστηριότητα, γραφεία, υπηρεσίες, χρήσεις αναψυχής (ταβέρνες, καφέ, μπαρ) και κατοικίες. Για την πλειονότητα των επισκεπτών, ο χώρος αυτός μαζί με τον χώρο γύρω από την κεντρική πλατεία του οικισμού αποτελούν την εικόνα που έχουν από το Μέτσοβο (οι επισκέπτες της μιας μέρας συνήθως δεν απομακρύνονται από το τμήμα αυτό – και, σύμφωνα με τις έρευνες, αυτοί αποτελούν το 50% του συνόλου των επισκεπτών). Επίσης, ο συγκεκριμένος χώρος αποτελεί ένα από τα νεότερα τμήματα του οικισμού που συγκεντρώνει τα περισσότερα κτίρια που προκαλούν την αλλοίωση της εικόνας του Μετσόβου. Παράλληλα, διαθέτει ορισμένα αξιόλογα κτίρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής που χάνονται είτε λόγω μεταγενέστερων προσθηκών ή/και ετερόκλητων στοιχείων τοποθετημένων στις όψεις τους είτε εξαιτίας των χαρακτηριστικών των γειτονικών τους κτιρίων. Η αναβάθμιση του συγκεκριμένου χώρου, λόγω της θέσης του, θα συμβάλει καθοριστικά στην συνολική αισθητική αναβάθμιση του οικισμού ενώ μπορεί, παράλληλα, να λειτουργήσει πιλοτικά και για επόμενες επεμβάσεις ανάπλασης σε άλλα τμήματα του οικισμού. Η μελέτη αποκατάστασης περιλαμβάνει 14 επιλεγμένα κτίρια κατά μήκος του δρόμου, τα οποία κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το είδος της επέμβασης που απαιτείται: απλή «τακτοποίηση» των όψεων (απομάκρυνση αντικειμένων κ.λπ.), σημειακές επεμβάσεις αποκατάστασης στοιχείων των όψεων ή και πλήρης ανασχεδιασμός τους. Στη μελέτη περιλαμβάνεται, επίσης, ο δημόσιος χώρος του συγκεκριμένου τμήματος, στον οποίο προτείνονται επεμβάσεις πεζοδρόμησης, οριοθέτησης χρήσεων (κίνηση πεζών και αυτοκίνητων), φυτεύσεις, αλλαγή του εξοπλισμού (πινακίδες, παγκάκια, κάδοι απορριμμάτων κ.λπ) και ανάδειξη ορισμένων σημείων ενδιαφέροντος (βρύση, μονοπάτι). Με βάση την κοστολόγηση των εργασιών, όπως αυτή παρουσιάζεται στο Παράρτημα Α, προκύπτει ότι: Το κόστος αποκατάστασης των όψεων των κτιρίων που μελετήθηκαν κυμαίνεται από 1.500€ έως 48.000€, περίπου. Υπολογίζεται ότι μια μέση τιμή κόστους φτάνει τα 14.000€ περίπου ενώ το μέσο κόστος ανά τ.μ. επιφάνειας όψης ανέρχεται στα 150€. Οι συνήθεις εργασίες αποκατάστασης που υπάρχουν στη μελέτη περιλαμβάνουν την καθαίρεση και απομάκρυνση αντικειμένων (πινακίδες, φωτιστικά, καλώδια, διακοσμητικά στοιχεία, σίδερα, κεραίες τηλεόρασης κ.λπ), τη μεταφορά αντικειμένων σε άλλα σημεία των κτιρίων (κλιματιστικά μηχανήματα κ.λπ), την αλλαγή κουφωμάτων, την αντικατάσταση ή βαφή κιγκλιδωμάτων εξωστών, την καθαίρεση /αντικατάσταση /κατασκευή της πέτρινης τοιχοποιίας και τη βαφή επιχρισμάτων. Σε κάποια κτίρια, οι επεμβάσεις περιλαμβάνουν την πλήρη αναδιαμόρφωση και ανακατασκευή της όψης με εξειδικευμένες κατασκευές. Το συνολικό κόστος αποκατάστασης των όψεων των 14 κτιρίων, της πεζοδρόμησης τμήματος του δρόμου και της κατασκευής 100 περίπου πινακίδων (βάση προδιαγραφών που ορίζονται στη μελέτη) φτάνει τις 700.000€. Εκτιμάται, ότι περίπου 40 ακόμη κτίρια χρήζουν επεμβάσεων, στην περιοχή μελέτης. Με βάση την κοστολόγηση των επιλεγμένων επεμβάσεων και την κατηγοριοποίηση των υπολοίπων κτιρίων στο υπό μελέτη τμήμα, που χρήζουν επέμβασης, εκτιμάται ότι το κόστος μιας συνολικής αποκατάστασης του χώρου κυμαίνεται μεταξύ 900.000€ και 1.700.000€, περίπου. Μια ασφαλής εκτίμηση του κόστους ανέρχεται στα 1.400.000€.

Προκειμένου να αξιολογηθεί το ύψος του κόστους που εκτιμήθηκε ως αναγκαίο, σε μια μελέτη ανάλυσης κόστους – οφέλους, πρέπει να αποτιμηθεί, με οικονομικούς όρους, το όφελος που προκύπτει από την αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση της συγκεκριμένης περιοχής. Στην κατεύθυνση αυτή αξιοποιήθηκαν τα αποτελέσματα των ερευνών της ΜΥΑ. Βάσει του σεναρίου της ΜΥΑ οι επισκέπτες του οικισμού ρωτώνται αν θα συνεισέφεραν εθελοντικά σε έναν φορέα που θα αναλάμβανε την υλοποίηση έργων αποκατάστασης της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας. Ένα παρόμοιο σχέδιο κρίνεται σκόπιμο, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, να ξεκινήσει από την περιοχή μελέτης. Επίσης, συνεκτιμάται το γεγονός ότι επισκέπτες που παίρνουν μέρος στην έρευνα στηρίζουν, σε μεγάλο βαθμό, την απάντησή τους στην εικόνα της περιοχής μελέτης. Για τους λόγους αυτούς, το σενάριο κρίνεται ρεαλιστικό και θεωρείται ότι αντανακλά το πραγματικό όφελος από την αποκατάσταση της αρχιτεκτονικής του οικισμού, σε οικονομικές μονάδες. Το όφελος αυτό, όπως προκύπτει από την έρευνα (Μέτσοβο 2008), κυμαίνεται μεταξύ 2.830.000,00€ και 3.245.000,00€. Η δεύτερη έρευνα (Μέτσοβο 2010) ανέδειξε ότι το όφελος, για τους επισκέπτες, κυμαίνεται μεταξύ 414.000,00€ και 952.000,00€. Επιπλέον, η οικονομική αποτίμηση του κοινωνικού οφέλους που αφορά στους κατοίκους του οικισμού κυμαίνεται μεταξύ 118.000,00€ και 150.000,00€. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το όφελος αυτό είναι σε ετήσια βάση. Από την άλλη πλευρά, το κόστος των εργασιών αφορά σε ένα εφάπαξ αρχικό κόστος επένδυσης για την υλοποίηση έργων ανάπλασης. Οι εργασίες συντήρησης σε ετήσια βάση, όπου είναι απαραίτητο, είναι σαφώς μικρότερης κλίμακας. Επομένως, σύμφωνα με την πραγματοποιηθείσα έρευνα το όφελος υπερκαλύπτει σημαντικά το κόστος και η επένδυση για την αποκατάσταση του κεντρικού τμήματος του οικισμού του Μετσόβου είναι κοινωνικά δικαιολογημένη.

Για να γίνει κατανοητή η σημασία των αποτελεσμάτων ας κάνουμε την απλούστευση ότι το όφελος από την αποκατάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου προκύπτει, κυρίως, από την αποκατάσταση της συγκεκριμένης περιοχής. Η απλούστευση αυτή όπως εξηγήθηκε παραπάνω δεν είναι μακριά από την πραγματικότητα γιατί, πρώτον, αυτός είναι ο πιο υποβαθμισμένος αισθητικά χώρος και, δεύτερον, εκεί κινούνται, κυρίως, τόσο οι επισκέπτες όσο και οι κάτοικοι. Σε μια πιο συγκεκριμένη ανάλυση του θέματος, η ετήσια δαπάνη θα μπορούσε να φτάνει στα 500.000,00€, με ένα χρονικό ορίζοντα υλοποίησης των έργων τα 3 χρόνια. Η δαπάνη αυτή, με βάση την παραπάνω παραδοχή, αντιστοιχεί περίπου στο μισό του συνολικού οφέλους που αποτιμήθηκε, σύμφωνα με τις πλέον συντηρητικές εκτιμήσεις. Που σημαίνει αν οι επισκέπτες και οι κάτοικοι καλούνταν να πληρώσουν στην πραγματικότητα το 25% έως το 50% του ποσού που δήλωσαν στην έρευνα, το ποσό θα επαρκούσε για την υλοποίηση των έργων.

Σημειωτέον ότι η εκτίμηση του οφέλους είναι μάλλον συντηρητική, δεδομένου ότι δεν υπολογίστηκε η προθυμία πληρωμής για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στην υπόλοιπη ελληνική κοινωνία (μη επισκέπτες), το όφελος από την αναθέρμανση της τοπικής οικονομίας εξαιτίας των έργων ανάπλασης, της δευτερογενούς διάχυσης του τουρισμού στην περιοχή κ.λπ.

Συμπερασματικά, η χρήση της ΜΥΑ οδήγησε στην τεκμηρίωση της κοινωνικής ωφελιμότητας σημαντικών έργων ανάπλασης του οικισμού του Μετσόβου.

## **Κεφάλαιο 11. Ανακεφαλαίωση και Συμπεράσματα**

### **11.1 Αντικείμενο της εργασίας**

*Αντικείμενο* της εργασίας αποτελεί η αποτίμηση της οικονομικής αξίας, η οποία απορρέει από το κοινωνικό όφελος που η προστασία και η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής εμπεριέχει. Όφελος, το οποίο αντανακλά όλες εκείνες τις αξίες της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής που η υφιστάμενη λειτουργία της οικονομίας της αγοράς αδυνατεί να συλλάβει. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα πολιτιστικό αγαθό που συντίθεται από επιμέρους αξίες (ιστορική, αισθητική, επιστημονική κ.λπ.). Σε μια οικονομία που προστατεύει και διατηρεί ότι φέρει αναγνωρίσιμη οικονομική αξία, η πολιτιστική οικονομία, γεφυρώνοντας το κενό ανάμεσα στον πολιτισμό και την οικονομία, μεταφράζει τις αξίες της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε οικονομικά μεγέθη.

Βασική υπόθεση εργασίας αποτελεί η τεκμηρίωση της θέσης ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική εμπεριέχει μια ισχυρή, αν και λανθάνουσα, οικονομική αξία. Η ανάδειξη της αποτελεί εργαλείο προστασίας και διατήρησής της ενώ η αγνόησή της αποτελεί βασική αιτία υποβάθμισης και καταστροφής της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Παράλληλα με τον κεντρικό στόχο, στην εργασία διερευνάται η κοινωνική διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και βελτιώνεται η αποτελεσματικότητα της ΜΥΑ, ως μεθοδολογίας για την αποτίμηση του συγκεκριμένου πολιτιστικού αγαθού. Τέλος, η εργασία συμβάλει στην περαιτέρω θωράκιση της ΜΥΑ ως αξιόπιστης μεθόδου αποτίμησης των αγαθών του πολιτισμού.

Στο κεφάλαιο αυτό ανακεφαλαιώνονται τα σημαντικότερα ευρήματα της εργασίας. Σε κάθε περίπτωση, όμως, το κεφάλαιο αυτό δεν είναι δυνατόν να υποκαταστήσει το σύνολο των συμπερασμάτων που υπάρχουν στο κύριο σώμα της διδακτορικής διατριβής που προηγείται. Η αναλυτική απόδειξη των ευρημάτων όσο και λεπτές αποχρώσεις συμπερασμάτων, οι οποίες είναι απαραίτητες για την ολοκληρωμένη προσέγγιση του προβλήματος που εξετάζεται, βρίσκονται στα αναλυτικά κεφάλαια που προηγούνται.

### **11.2 Συμπεράσματα**

Τα βασικά ευρήματα της έρευνας παρατίθενται στη συνέχεια ομαδοποιημένα σε τρεις κατηγορίες: στα συμπεράσματα που αφορούν στα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως πολιτιστικής αξίας, στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, μέσω της εφαρμογής της ΜΥΑ σε δύο παραδοσιακούς οικισμούς, και στα συμπεράσματα που αφορούν στην ίδια τη χρήση της ΜΥΑ, τόσο όταν αυτή εφαρμόζεται στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής όσο και γενικότερα ως μεθόδου.

## **A. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως πολιτιστική αξία**

***Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί σημαντική σύγχρονη πολιτιστική αξία. Στην κοινή συνείδηση, η απώλεια της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ταυτίζεται με την απώλεια μέρους της εθνικής ταυτότητας.***

Από το σύνολο της έρευνας αναδεικνύεται το μεγάλο ειδικό βάρος της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως σύγχρονης πολιτιστικής αξίας. Τα ποσοστά του πληθυσμού (κάτοικοι και επισκέπτες) που δηλώνουν ότι η προστασία και διατήρηση του αγαθού είναι σημαντική κυμαίνονται μεταξύ 90% και 98%. Η αιτιολόγηση της άποψης αυτής (ανοιχτή ερώτηση) αναδεικνύει ως κυριότερη αιτία τη σημασία του αγαθού ως πολιτιστική κληρονομιά, παράδοση και ιστορία (ποσοστά 48% - 76%). Η προθυμία πληρωμής απορρέει σε μεγάλο βαθμό, επίσης, από την αξία του αγαθού ως πολιτιστική κληρονομιά. Το ποσοστό των κατοίκων που επιθυμούν την συνέχιση της τοπικής οικοδομικής παράδοσης κυμαίνεται μεταξύ 68% και 84%. Στην άλλη πλευρά, και προς επίρρωση του παραπάνω αποτελέσματος, το ποσοστό του πληθυσμού που αδιαφορεί για την προστασία του αγαθού είναι πολύ μικρό (ποσοστά μεταξύ 0,8% και 10%). Ομοίως, το ποσοστό του πληθυσμού που δηλώνει μηδενική προθυμία πληρωμής λόγω αδιαφορίας για την προστασία του, είναι, επίσης, μικρό (2% - 11%).

Στο Συρράκο, ειδικά, η προθυμία πληρωμής δεν εμφανίζει συσχέτιση με καμία επιμέρους παράμετρο (το ύψος του ποσού επηρεάζεται μόνο από το εισόδημα). Επομένως, η προστασία του συγκεκριμένου αγαθού αποτελεί αξία που διαχέεται στο σύνολο της τοπικής κοινωνίας, ανεξάρτητα από τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις της. Απορρέει από μια βαθιά αίσθηση καθήκοντος προς την παράδοση και αγάπης για τον τόπο, τον πολιτισμό και την ιστορία του.

Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν την πολιτιστική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, ως ζωτικό κρίκο των τοπικών, και όχι μόνο, κοινωνιών με το παρελθόν τους. Η πολιτιστική κληρονομιά εμπεριέχει μια ισχυρή διάσταση, αυτή του συμβολισμού και του δεσμού με το παρελθόν, με την ιστορία, με τους προγόνους, με τις ρίζες. Η καταστροφή της είναι συνειρμικά δεμένη με τη διάσπαση της συνέχειας, με την αποκοπή από τις ρίζες, με τον πολιτιστικό θάνατο. Η έντονη επιθυμία των κατοίκων να διατηρηθεί η τοπική αρχιτεκτονική παράδοση δείχνει ακριβώς την επιθυμία τους να μη διακοπεί η επαφή με το πολιτιστικό παρελθόν, το οποίο εξάλλου τους δίνει μια ισχυρή αίσθηση του ανήκειν και σκιαγραφεί την ταυτότητά τους.

Η μελέτη των ορεινών κοινωνιών έχει αναδείξει το ζήτημα της τοπικής ταυτότητας ως ένα από τα πλέον σημαντικά και διαχρονικά χαρακτηριστικά των κοινωνιών αυτών. Οι ορεσίβιοι, απομονωμένοι στον τραχύ και εχθρικό για την ανθρώπινη υπόσταση ορεινό χώρο συγκρατούνταν από ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς, οι οποίοι θεμελιώνονταν σε ισχυρές βάσεις αυτο-ορισμού και ταυτότητας. Η ιδιαίτερη πολιτιστική τους ταυτότητα αποτελεί ζωτικό χαρακτηριστικό ύπαρξης. Πράγματι, την ισχυρή ανάγκη αυτο-προσδιορισμού την συναντάμε, επίσης, στη ισχυρή διαφοροποίηση από τους «άλλους». Η ύπαρξη του άλλου ήταν ουσιαστικώς αναγκαία για να ορισθεί το εμείς. Στα πλαίσια αυτό, ο πολιτισμός θωρακιζόταν, προστατευόταν και κληροδοτούνταν ευλαβικά από γενιά σε γενιά. Ο κίνδυνος απώλειάς του ενεργοποιούσε αντανάκλαστικά επιβίωση: έμοιαζε με τον κίνδυνο ιδεολογικού αφανισμού της κοινότητας – που έμοιαζε χειρότερος κι από τον

φυσικό αφανισμό ακόμη. Στο πλαίσιο αυτό, εξηγείται πλήρως η βαθιά, ουσιαστική και ισχυρή θέση προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής που εκφράζουν οι κάτοικοι των δύο οικισμών.

Το γεγονός ότι την ίδια άποψη σε μεγάλο βαθμό έχουν και οι επισκέπτες οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αντιμετωπίζεται ως κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού και λειτουργεί ως πολιτιστική ταυτότητα και σε εθνικό επίπεδο. Στην κοινή συνείδηση, η απώλεια της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ταυτίζεται με την απώλεια μέρους της εθνικής ταυτότητας.

***Στη σύγχρονη κοινωνία είναι ισχυρή η άποψη ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική προσφέρει ένα «κέλυφος ζωής» υψηλής αισθητικής αξίας και, επομένως, η διατήρησή της μπορεί να προσφέρει μια καλύτερη ποιότητα ζωής.***

Οι παραδοσιακοί οικισμοί αναπτύχθηκαν και οργανώθηκαν για να καλύψουν ανάγκες ζωής πολύ διαφορετικές από τις σύγχρονες. Το χαρακτηριστικό αυτό θα μπορούσε να αποτελεί αντεπιχείρημα για την προστασία και τη διατήρησή τους, με την έννοια ότι λειτουργούν ως εμπόδιο μιας φυσικής εξέλιξης, αφού δεν είναι κατασκευασμένοι για να ικανοποιούν σύγχρονες ανάγκες, με χαρακτηριστικότερο, ίσως, παράδειγμα το αυτοκίνητο. Ωστόσο, πολύ μεγάλα ποσοστά κατοίκων και επισκεπτών δηλώνουν ότι το αγαθό πρέπει να προστατευθεί. Τα σημαντικά ποσά, τα οποία διατίθενται να πληρώσουν για αυτό συνηγορούν, επίσης, στην ίδια κατεύθυνση. Φαίνεται, δηλαδή, ότι παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες διαβίωσης σε κτίρια και οικισμούς κατασκευασμένα για άλλες ανάγκες, η αισθητική ποιότητα των χώρων αυτών τους καθιστά εξαιρετικά ελκυστικούς. Παρά τις όποιες υπαρκτές αδυναμίες και αστοχίες που και οι ίδιοι οι χρήστες εντοπίζουν, η έρευνα δείχνει την έντονη τάση των σύγχρονων ανθρώπων να χρησιμοποιούν τους παραδοσιακούς οικισμούς, ως εκσυγχρονισμένα κελύφη ζωής. Ο προβληματισμός εντοπίζεται, κυρίως, στο πώς οι νέες χρήσεις θα ενσωματωθούν αποτελεσματικά και με σεβασμό στον υφιστάμενο χώρο. Η σημασία της άποψης των κατοίκων ενισχύεται από το γεγονός ότι προέρχεται από ανθρώπους, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων έχει ζήσει στο παρελθόν σε παραδοσιακά κτίσματα, ορισμένοι εξακολουθούν να ζουν μόνιμα ή εποχιακά σ' αυτά ενώ όλοι διαβιώνουν σε οικισμούς των οποίων η δομή διατηρεί, σε μεγάλο βαθμό, τα χαρακτηριστικά του παρελθόντος. Δεν πρόκειται, δηλαδή, για μια «θεωρητική» επιλογή αλλά για μια άποψη η οποία έχει γίνει στάση ζωής γι' αυτούς. Επιπλέον, αποδεικνύεται ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της επιθυμίας διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της ηλικιακής ομάδας των ερωτώμενων. Δεδομένου του υψηλού ποσοστού υπέρ της προστασίας της συμπεραίνεται ότι αυτή περνά, ως πεποίθηση και ως στάση ζωής, και στις νεότερες γενιές.

***Όσο αυξάνεται η αισθητική ποιότητα ενός παραδοσιακού οικισμού τόσο αυξάνεται η διάθεση προστασίας από τους χρήστες του.***

Ο χώρος επιδρά στην ψυχολογία του ατόμου και καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τη συμπεριφορά του μέσα σ' αυτόν. Αποδείχθηκε ότι η διαφοροποίηση της αισθητικής ποιότητας των δύο οικισμών, που απορρέει από τον διαφορετικό βαθμό διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, συνεπάγεται και διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των κατοίκων και ως προς το αγαθό και, κατ' επέκταση, το χώρο.



Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, περισσότεροι κάτοικοι του Συρράκου από εκείνους του Μετσόβου δηλώνουν ότι θα χρησιμοποιούσαν παραδοσιακά υλικά δόμησης στην κατοικία τους ακόμη κι αν δεν το επέβαλε η νομοθεσία (84% και 68%, αντίστοιχα και  $z = 3,87 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Οι κάτοικοι του Συρράκου, που δηλώνουν ότι θα χρησιμοποιούσαν τα συγκεκριμένα υλικά δόμησης, δηλώνουν επίσης ότι θα το έκαναν πρώτιστα ως αναγκαιότητα για να συνεχιστεί η τοπική παράδοση (65%) και δευτερευόντως ως προσωπική τους αισθητική επιλογή (19%). Συγκριτικά, οι απόψεις των κατοίκων του Μετσόβου για το ίδιο ζήτημα είναι μοιρασμένες (33,7% λόγω παράδοσης και 34,3% λόγω αισθητικής). Η διαφοροποίηση μεταξύ των ποσοστών είναι στατιστικά σημαντική ( $z = 6,50 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Ας δούμε το ίδιο συμπέρασμα με βάση τις αρνητικές στάσεις. Αποδεικνύεται ότι διπλάσιο ποσοστό των κατοίκων του Μετσόβου δεν θα χρησιμοποιούσε παραδοσιακά οικοδομικά υλικά, λόγω κόστους, συγκριτικά με τους κατοίκους του Συρράκου (32% και 16%, αντίστοιχα και  $z = 4,00 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Ακόμη, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό των κατοίκων των δύο οικισμών που αδιαφορούν για την προστασία της τοπικής αρχιτεκτονικής είναι μικρό, το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο στο Μέτσοβο και η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική (5,8% και 1,7%, αντίστοιχα και  $z = 2,15 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Φαίνεται, δηλαδή, ότι ένας πιο υποβαθμισμένος οικισμός γεννά σε μεγαλύτερο βαθμό συναισθήματα αδιαφορίας ως προς την προστασία του.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι η καλή κατάσταση στον οικισμό του Συρράκου εντείνει την δεδομένη επιθυμία των κατοίκων του για την περαιτέρω προστασία και διατήρησή της φυσιογνωμίας του. Στο Μέτσοβο, η σημαντική αλλοίωση της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας επιτρέπει μια περισσότερο απενοχοποιημένη συμπεριφορά των κατοίκων προς το δομημένο περιβάλλον. Παράλληλα, το υψηλότερο κόστος προστασίας της τοπικής αρχιτεκτονικής παίζει ρόλο, σε μεγαλύτερο βαθμό, σε έναν πιο υποβαθμισμένο οικισμό. Η ποιότητα του χώρου του Συρράκου κερδίζει τον σεβασμό και την διάθεση των κατοίκων να τον προστατέψουν, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει μεγαλύτερο κόστος.

Αντίστοιχα είναι τα συμπεράσματα από τις έρευνες που αφορούν στους επισκέπτες. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το ποσοστό των επισκεπτών που θεωρούν ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική δεν πρέπει να προστατευθεί είναι μόλις 0,8% στο Συρράκο, ενώ φτάνει και το 10% στο Μέτσοβο.

***Η μεγαλύτερη εξοικείωση με ένα παραδοσιακό οικισμό συνεπάγεται καλύτερη αίσθηση των κινδύνων υποβάθμισης που τον απειλούν και κινητοποιεί ισχυρότερη προθυμία προστασίας του.***

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική διαφέρει από άλλα πολιτιστικά αγαθά εξαιτίας της ιδιότητάς της ως βιωματικό αγαθό. Ο χρήστης βιώνει, ζει μέσα στο αγαθό, το οποίο τροποποιεί σύμφωνα με τις ανάγκες του. Ταυτόχρονα και σε μεγάλο βαθμό, αυτό επιδρά στην ψυχολογία του και διαμορφώνει την αισθητική του. Ακριβώς επειδή είναι βιωματικό αγαθό, η σχέση μεταξύ αγαθού και χρήστη είναι μια σχέση που αναμένεται να μεταβάλλεται σε σχέση με το χρόνο. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύεται από τα ευρήματα της έρευνας.

Αποδείχθηκε ότι η **συχνότητα επίσκεψης** σε έναν οικισμό μεταβάλλει την εικόνα που οι επισκέπτες σχηματίζουν γι' αυτόν. Προκύπτει ότι όσο αυξάνει ο αριθμός των επισκέψεων στο Μέτσοβο τόσο πιο ορατά είναι τα προβλήματα υποβάθμισής του. Πιο συγκεκριμένα, από τους επισκέπτες που

δήλωσαν ότι ο οικισμός είναι πλήρως παραδοσιακός, το 60% ερχόταν για 1<sup>η</sup> ή 2<sup>η</sup> φορά. Σε αντιδιαστολή, από τους επισκέπτες που δήλωσαν ότι ο οικισμός έχει χάσει τελείως τον παραδοσιακό του χαρακτήρα, το 75% ερχόταν για 3<sup>η</sup> ή πάνω από 3<sup>η</sup> φορά. Αυτό, σημαίνει ότι ο πραγματικός βαθμός αλλοίωσης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής γίνεται περισσότερο αντιληπτός όσο πιο συχνά επισκέπτεται κάποιος έναν οικισμό.

Αποδεικνύεται, από την έρευνα, ότι η **διάρκεια παραμονής** των επισκεπτών στον οικισμό επηρεάζει την προθυμία πληρωμής τους. Συγκεκριμένα, προκύπτει ότι οι επισκέπτες του Μετσόβου που πραγματοποιούν αυθημερόν επίσκεψη εξέφραζαν προθυμία πληρωμής σε ποσοστό 37,5% ενώ για τους επισκέπτες που έμεναν για τρία ή περισσότερα βράδια το ποσοστό έφτανε το 69%. Η διάρκεια παραμονής επιδρά και στο ύψος του ποσού. Συγκεκριμένα, προκύπτει ότι οι επισκέπτες που διαμένουν τέσσερα ή περισσότερα βράδια στο Μέτσοβο εκφράζουν πενταπλάσια ατομική προθυμία πληρωμής σε σχέση με εκείνους που πραγματοποιούν μια απλή στάση στον οικισμό και έξι φορές περίπου μεγαλύτερη, σε σχέση με όσους πραγματοποιούν μία διανυκτέρευση στον οικισμό (45,00€, 9,00€ και 7,00€, αντίστοιχα).

Η έρευνα έδειξε ότι η διάρκεια παραμονής δεν επέδρασε στην προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του Συρράκου. Αυτό απορρέει από το ότι το Συρράκο φαίνεται να κερδίζει τους επισκέπτες του με την πρώτη ματιά. Ωστόσο, επέδρασε στο ύψος του ποσού. Συγκεκριμένα, επισκέπτες που μένουν ένα ή περισσότερα βράδια καταβάλουν διπλάσιο ποσό συγκριτικά με εκείνους που πραγματοποιούν αυθημερόν επίσκεψη (28,00€ και 15,00€, αντίστοιχα).

Από τα παραπάνω συμπεραίνονται τα εξής:

- Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι αγαθό του οποίου η οικονομική αξία μεταβάλλεται, καθώς μεταβάλλεται ο βαθμός επαφής και εξοικείωσης του χρήστη με το αγαθό. Η παράταση της επαφής οδηγεί σε αύξηση της μέσης προθυμίας πληρωμής.
- Η μεταβολή του χρόνου επαφής με το αγαθό μεταβάλλει σημαντικά την προθυμία πληρωμής. Επομένως, στοιχείο «κλειδί» στην κατεύθυνση της προστασίας του αγαθού δεν είναι το πόσες φορές πηγαίνει κάποιος σε έναν οικισμό αλλά το πόσο χρόνο περνά μέσα σ' αυτόν. Αυτό απορρέει από το βιωματικό χαρακτήρα του αγαθού – η βίωσή του μεταβάλλει την προθυμία πληρωμής.

Ο χρόνος αποτελεί βασική παράμετρο προσέγγισης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, στο βαθμό που αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για τη βίωσή της, τη σταδιακή ανακάλυψή της. Οι παραδοσιακοί οικισμοί χαρακτηρίζονται από μια ιδιαίτερη εσωτερική πολυπλοκότητα στη δομή τους, η οποία αφενός δεν γίνεται αντιληπτή με μια βιαστική ματιά στο σύνολο, αφετέρου αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματά τους. Από μακριά μοιάζουν σαν σύνολο επαναλαμβανόμενων όμοιων μονάδων. Ωστόσο, το περπάτημα στα καλντερίμια αποκαλύπτει μια εξαιρετικά δεμένη εσωτερική δομή, απαλλαγμένη από το περιττό. Η ομοιότητα των μονάδων εξαφανίζεται, αφού κανένα κτίσμα δεν είναι ίδιο με το διπλανό του. Αυτή η πολυπλοκότητα, μοιάζει όχι μόνο να μην εξαντλείται αλλά να ανασυντάσσεται πίσω από κάθε στροφή. Ο οικισμός ξεδιπλώνεται αργά σε όσους αποφασίσουν να τον περιηγηθούν και είναι αυτή η σταδιακή αποκάλυψη της πραγματικής φυσιογνωμίας του που προκαλεί το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Ο χρόνος παραμονής σε έναν παραδοσιακό οικισμό είναι το κλειδί της ανακάλυψής του και, όπως

αποδεικνύεται, η ανακάλυψή του τελικά κερδίζει τους επισκέπτες του, αφού μεταφράζεται και σε μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής.

***Οι κάτοικοι εμφανίζονται περισσότερο κριτικοί έναντι της αλλοίωσής της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του τόπου τους από τους επισκέπτες.***

Οι κάτοικοι των δύο οικισμών εμφανίζονται να έχουν μια καλή εικόνα της πραγματικότητας, σε ότι αφορά τον παραδοσιακό χαρακτήρα των οικισμών τους. Οι κάτοικοι βιώνουν την αλλαγή στα χαρακτηριστικά του οικισμού τους καθημερινά τόσο ως θεατές όσο και ως δρώντα υποκείμενα. Ιδιαίτερα οι μεγαλύτεροι σε ηλικία ανακαλούν παλαιότερες εικόνες του οικισμού και έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα σύγκρισης σε ότι αφορά στην αλλοίωση των τοπικών παραδοσιακών στοιχείων. Στους επισκέπτες, η εικόνα του οικισμού αποτυπώνεται μέσα από στιγμιότυπα, τα οποία συγκρινόμενα με το αστικό τοπίο επιτρέπουν μικρότερη ικανότητα διάκρισης του πραγματικού βαθμού αλλοίωσης της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Έτσι, στο Μέτσοβο, οι επισκέπτες εμφανίζονται να θεωρούν τον οικισμό ως πλήρως παραδοσιακό σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους κατοίκους, με τη διαφορά των ποσοστών να είναι στατιστικά σημαντική (18,6% και 10,4%, αντίστοιχα και  $z = 4,1 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Επιπλέον, μικρότερο ποσοστό των επισκεπτών, οι μισοί σχεδόν, σε σχέση με τους κατοίκους θεωρούν ότι το Μέτσοβο έχει χάσει εντελώς τον παραδοσιακό του χαρακτήρα (4,1% και 9,3%, αντίστοιχα και  $z = 2,60 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Οι κάτοικοι του Μετσόβου θεωρούν πολύ σημαντική την αλλοίωση της τοπικής φυσιογνωμίας που προκαλείται από τα χαρακτηριστικά των κτιρίων, σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τους επισκέπτες (64% και 53%, αντίστοιχα και  $z = 2,80 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Το ίδιο εύρημα επιβεβαιώνεται και στο Συρράκο, παρά την πολύ καλύτερη κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο οικισμός από πλευράς διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Οι επισκέπτες του Συρράκου θεωρούν ότι πρόκειται για έναν πλήρως παραδοσιακό οικισμό σε μεγαλύτερο ποσοστό από το αντίστοιχο των κατοίκων, με τη διαφορά των δύο ποσοστών να είναι στατιστικά σημαντική (55% και 33,7%, αντίστοιχα και  $z = 4,34 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Έτσι, ενώ μόνο ένας στους τρεις κατοίκους του Συρράκου θεωρεί ότι ο οικισμός διατηρεί πλήρως τα χαρακτηριστικά της τοπικής αρχιτεκτονικής, περισσότεροι από τους μισούς επισκέπτες έχουν την ίδια άποψη. Η ίδια διαφοροποίηση μεταξύ των απόψεων κατοίκων και επισκεπτών εμφανίζεται και για τα επιμέρους στοιχεία που αλλοιώνουν την τοπική αρχιτεκτονική και φυσιογνωμία (υλικά δόμησης, εξοπλισμός του χώρου). Μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων κρίνει ως αρνητική την επίδραση των επιμέρους στοιχείων (42% και 26,9%, αντίστοιχα και  $z = 3,26 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Βέβαια, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί και ως πιθανή παράμετρος που διαφοροποιεί τη συμπεριφορά μεταξύ κατοίκων και επισκεπτών το γεγονός ότι η εντονότερη κριτική που ασκούν οι κάτοικοι στις αλλοιώσεις της φυσιογνωμίας του τόπου τους απορρέει και από την αγάπη για τον τόπο τους – κάθε αλλοίωση τους ενοχλεί.

***Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής φυσιογνωμίας κάθε τόπου ελκύουν διαφορετικό είδος επισκεπτών.***

Η διερεύνηση της τουριστικής συμπεριφοράς προσανατολίζεται, συχνά, στην κατεύθυνση της ανάλυσης της συμπεριφοράς των επισκεπτών σε συγκεκριμένους προορισμούς, παρά στην ανάλυση μιας συνολικής τουριστικής συμπεριφοράς (Apostolakis and Jaffry, 2005). Ένας προβληματισμός που αναπτύσσεται στην παρούσα διδακτορική διατριβή αφορά στο είδος των επισκεπτών που προσελκύουν οι δύο οικισμοί. Για τη γράφουσα είναι κάτι παραπάνω από ισχυρή αλλά και δύσκολα αποδείξιμη μια αίσθηση ότι κάθε παραδοσιακός χώρος «διαλέγει» τους επισκέπτες του. Το Συρράκο και το Μέτσοβο προσελκύουν διαφορετικού είδους τουρισμό, ως απόρροια των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της φυσιογνωμίας κάθε οικισμού.

Κάποιες ισχυρές ενδείξεις αυτού του συλλογισμού δίνονται από τα παρακάτω στοιχεία. Το Συρράκο κερδίζει τους επισκέπτες του για περισσότερες μέρες, συγκριτικά με το Μέτσοβο. Δηλαδή, οι επισκέπτες του Συρράκου πραγματοποιούν κυρίως πολυήμερης διάρκειας παραμονή στον οικισμό ενώ το Μέτσοβο αποτελεί, για την πλειονότητα, πέρασμα, στάση ή τόπο μίας διανυκτέρευσης το πολύ (42% και 27,2%, αντίστοιχα και  $z = 3,57 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Στατιστικά σημαντική διαφορά ( $z = 7,52 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ) παρατηρείται μεταξύ του ποσοστού των επισκεπτών, για τους οποίους οι δύο οικισμοί αποτελούν αποκλειστικό προορισμό του ταξιδιού τους (62,6% στο Μέτσοβο έναντι 32,5% στο Συρράκο και  $z = 7,52 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Το Μέτσοβο προσελκύει επισκέπτες που έρχονται μόνο για αυτό στην περιοχή ενώ το ίδιο ποσοστό φτάνει στο μισό σχεδόν, για τους επισκέπτες του Συρράκου. Επομένως, το Συρράκο προσελκύει επισκέπτες που έχουν ενδιαφέρον να επισκεφθούν την ευρύτερη περιοχή (κοντινοί οικισμοί και φυσικό περιβάλλον Τζουμέρκων). Στον αντίποδα, οι επισκέπτες του Μετσόβου δεν δείχνουν ενδιαφέρον για τη γύρω περιοχή, παρά τον επίσης σημαντικό πολιτιστικό και περιβαλλοντικό της πλούτο. Η επιθυμία γνωριμίας με την ευρύτερη περιοχή δικαιολογεί την πολυήμερη διαμονή στο Συρράκο και αναδεικνύει τα διαφορετικά κίνητρα της επίσκεψης, συγκριτικά με το Μέτσοβο. Η ευκολία πρόσβασης στο Μέτσοβο, σε σχέση με το Συρράκο δικαιολογεί μεν την μικρής διάρκειας επίσκεψη αλλά δεν αναιρεί την διαφορετικότητα στα χαρακτηριστικά των επισκεπτών. Ο περιορισμένος χρόνος παραμονής δεν προκύπτει ως αποτέλεσμα μόνο της ευκολότερης πρόσβασης.

Έτσι, θα μπορούσε να σκεφθεί κανείς βάσιμα ότι το Συρράκο προσελκύει άτομα που αναζητούν την επαφή με τη φύση, άτομα που ψάχνουν να γνωρίσουν την πολιτιστική παράδοση ενός τόπου, άτομα που έλκονται από ήσυχους, απόμερους και λιγότερο φημισμένους προορισμούς. Στον αντίποδα, οι επισκέπτες του Μετσόβου μοιάζουν να είναι κυρίως αυτοί που αναζητούν στοιχεία του σύγχρονου τρόπου ζωής σε ένα ορεινό σκηνικό, που μεταφέρουν την «πόλη» στο βουνό, που επιδιώκουν μια σύντομη απόδραση από την καθημερινότητα, που αναζητούν έναν θορυβώδη, φημισμένο προορισμό. Συνήθως, οι επισκέπτες της δεύτερης κατηγορίας επιλέγουν εύκολα προσβάσιμους ορεινούς προορισμούς. Δεν θα επέλεγαν να διανύσουν πολλά και δύσκολα ορεινά χιλιόμετρα, για να δουν ένα μικρό χωριό, σε αντίθεση με τους επισκέπτες της πρώτης κατηγορίας, που μοιάζουν να επιδιώκουν την περιπέτεια και το άγνωστο.

Ένα ακόμη ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι διπλάσιο ποσοστό των επισκεπτών του Συρράκου, σε σχέση με του Μετσόβου, δηλώνει προθυμία πληρωμής γιατί θεωρεί την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κομμάτι της προστασίας του τοπικού φυσικού περιβάλλοντος (32,1%

έναντι 16,3% και  $z = 5,26 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Στον αντίποδα, διπλάσιο ποσοστό των επισκεπτών του Μετσόβου σε σχέση με αυτών του Συρράκου δηλώνει προθυμία πληρωμής επειδή θεωρεί αναγκαία την προστασία του αγαθού ως πόλου έλξης τουρισμού (22,7% έναντι 12,3% και  $z = 3,46 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Φαίνεται, λοιπόν, ότι το Συρράκο προσελκύει επισκέπτες που αξιολογούν ως σημαντικότερη την προστασία του πολιτισμού και της φύσης του τόπου ενώ το Μέτσοβο προσελκύει επισκέπτες που αντιμετωπίζουν τον τοπικό πολιτισμό με μια πιο χρηστική («αναπτυξιακή») προσέγγιση. Το συμπέρασμα αυτό συνηγορεί υπέρ της άποψης του διαφοροποιημένου προφίλ των επισκεπτών, όπως αυτό περιγράφηκε πιο πάνω.

### ***Η τοπικότητα είναι εγγενές και σημαντικό χαρακτηριστικό της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.***

Βασικό χαρακτηριστικό πολλών πολιτιστικών αγαθών είναι ότι συνδέονται, σε μεγάλο βαθμό, με τον τόπο στον οποίο βρίσκονται (site specific goods). Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα αγαθό, απόλυτα δεμένο με τον τόπο στον οποίο δημιουργήθηκε. Η τοπικότητά της συνίσταται σε δύο διαστάσεις: την πραγματική και τη συμβολική.

Η πρώτη, η πραγματική, απορρέει από το ότι ο τόπος αποτελεί αιτία διαμόρφωσης συγκεκριμένων μορφολογικών χαρακτηριστικών (φυσικό ανάγλυφο, δομικά υλικά). Ο τόπος δεν είναι σκηνικό αλλά εγγενές συστατικό της παραδοσιακής κατοικίας και του οικισμού. Κάθε τόπος φτιάχνει διαφορετική αρχιτεκτονική. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία διαφορετικών αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών, ακόμη και σε κοντινές γεωγραφικά περιοχές (όπως το Μέτσοβο και το Συρράκο).

Η δεύτερη, η συμβολική συνιστώσα της τοπικότητας, απορρέει από την ιδιαίτερη σημασία της αρχιτεκτονικής για την κοινωνία στην οποία ανήκει. Η αξία των κτιρίων, ως χώρων στέγασης των ανθρώπων, είναι η ίδια μεταξύ δύο παρόμοιων κτισμάτων, αφού καλύπτουν τις ίδιες ανάγκες. Εντούτοις, το παλιό σπίτι στο χωριό έχει επιπλέον ιστορική, πολιτιστική, συμβολική, συναισθηματική και άλλη αξία που κανένα άλλο σπίτι δεν έχει. Έτσι, η τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική κουβαλά μια ιδιαίτερη σημασία ως τόπος καταγωγής, ως κέλυφος ζωής των προγόνων, ως σύμβολο της συλλογικής μνήμης. Τα ίδια τα κτίρια διηγούνται την ιστορία του τόπου. Η συμβολική αξία της τοπικότητας είναι προφανές ότι θα έχει μικρότερη απήχηση στους επισκέπτες ενός οικισμού συγκριτικά με τους κατοίκους του, εφόσον αντανάκλα μέρος μόνο των δικών τους αντίστοιχων αξιών (ιστορική, πολιτιστική, συναισθηματική και άλλη αξία, ως μέρος της εθνικής κληρονομιάς).

Από την έρευνα προκύπτει μια γενική, ισχυρή αίσθηση τοπικότητας μεταξύ των κατοίκων, τόσο του Συρράκου όσο και του Μετσόβου. Το στοιχείο αυτό ήταν διάχυτο και προφανές στις προσωπικές συζητήσεις, κατά τη διάρκεια συλλογής των ερωτηματολογίων. Ωστόσο, αναδεικνύεται και μέσα από τα ποσοτικά στοιχεία της έρευνας.

Η έρευνα αποδεικνύει ότι οι κάτοικοι εμφανίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό προθυμία πληρωμής συγκριτικά με τους επισκέπτες (Συρράκο: 72,6% και 43,8%, αντίστοιχα και  $z = 5,87 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$  και Μέτσοβο: 46,5% και 38,5%, αντίστοιχα και  $z = 2,00 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Κοιτάζοντας, επίσης, την αντιδιαμετρική στάση οι κάτοικοι εμφανίζουν πολύ μικρότερα ποσοστά αδιαφορίας για την προστασία του αγαθού, συγκριτικά με τους επισκέπτες (Συρράκο: 1,7% και 11,1%, αντίστοιχα

και  $z = 3,76 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$  και Μέτσοβο: 5,8% και 10,7%, αντίστοιχα και  $z = 2,13 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ). Η έρευνα αποδεικνύει ότι οι κάτοικοι καταβάλουν, συγκριτικά με τους επισκέπτες, πολύ μεγαλύτερο ποσό (288,00€ και 197,00€ οι κάτοικοι του Μετσόβου και του Συρράκου, αντίστοιχα. Τα ίδια ποσά, για τους επισκέπτες, είναι 17,90€ και 54,10€). Αποδεικνύεται ότι το ποσό αυτό αντιστοιχεί και σε μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματος (0,79% και 0,19%, κάτοικοι και επισκέπτες Συρράκου, αντίστοιχα, 1,22% και 0,07%, κάτοικοι και επισκέπτες Μετσόβου, αντίστοιχα).

Προφανώς, μια διάσταση της συμπεριφοράς αυτής είναι ο διαφορετικός βαθμός χρήσης του αγαθού, που θα σχολιασθεί αργότερα. Υπάρχει, όμως, και μια διάσταση τοπικότητας η οποία δεν πρέπει να αγνοηθεί. Αυτό φαίνεται καλύτερα συνεκτιμώντας το παρακάτω εύρημα της έρευνας.

Οι επισκέπτες του Μετσόβου είναι διατεθειμένοι να καταβάλουν μεγαλύτερα ποσά, όσο μικρότερη αλλοίωση θεωρούν ότι εμφανίζει ο οικισμός. Συγκεκριμένα, οι επισκέπτες που θεωρούν ότι ο οικισμός είναι πλήρως παραδοσιακός καταβάλουν 25% περίπου επιπλέον ποσό, σε σχέση με όσους θεωρούν ότι είναι λίγο ή πολύ υποβαθμισμένος. Αυτό, πρακτικά, σημαίνει ότι οι επισκέπτες αντιμετωπίζουν το αγαθό, κυρίως, ως αξιόθεατο (όσο περισσότερο τους ικανοποιεί τόσο πιο μεγάλο ποσό καταβάλουν για την προστασία του). Αντίθετα, οι κάτοικοι του Μετσόβου καταβάλουν μεγαλύτερο ποσό, όσο περισσότερο υποβαθμισμένο θεωρούν τον οικισμό. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι που βλέπουν μεγάλη αλλοίωση στην τοπική παραδοσιακή φυσιογνωμία δίνουν τριπλάσιο ποσό, κατά μέσο όρο, σε σχέση με αυτούς που θεωρούν ότι το Μέτσοβο είναι ένας πλήρως παραδοσιακός οικισμός. Αυτό, αντανακλά το γεγονός ότι οι κάτοικοι δεν αντιμετωπίζουν το αγαθό ως αξιόθεατο, το οποίο μάλιστα είναι διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν αν δεν τους ικανοποιεί, αλλά ενδιαφέρονται να αποκαταστήσουν την υφιστάμενη υποβάθμιση, «πονάνε» την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι οι κάτοικοι των δύο οικισμών νιώθουν την τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως «δικό τους» αγαθό. Ξέρουν καλύτερα την πραγματική της κατάσταση και τα στοιχεία που οδηγούν στην αλλοίωσή της. Νοιάζονται πολύ περισσότερο για την προστασία της. Ελάχιστοι είναι εκείνοι που αδιαφορούν για το αν θα προστατευθεί ή όχι. Θεωρούν ότι, πέρα από άλλα σημαντικά της χαρακτηριστικά, η τοπική αρχιτεκτονική είναι πρωτίστως πολιτιστική κληρονομιά και αποτελεί ισχυρό στοιχείο της τοπικής παράδοσης. Έτσι, η ισχυρά συμβολική της αξία διαφοροποιεί σημαντικά και την προθυμία πληρωμής, η οποία αποδεικνύεται πολλαπλάσια μεγαλύτερη για τους κατοίκους, από ότι για τους επισκέπτες.

Ανακεφαλαιωτικά, συμπεραίνεται ότι:

- Η τοπικότητα είναι εγγενές και έντονο χαρακτηριστικό της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, ως κοινωνικής αξίας. Η έντονη διάσταση της τοπικότητας σημαίνει ότι, σε περίπτωση περιορισμού των δαπανών σε εθνικό επίπεδο για τη διατήρηση της τοπικής κληρονομιάς, το βάρος της ευθύνης διάσωσης της, μετατοπίζεται, αντικειμενικά, στους άμεσους χρήστες του αγαθού. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, χάνει μέρος της εθνικής της σημασίας αλλά διατηρεί τη σημαντικότητα και την αξία της για τις τοπικές κοινωνίες, στις οποίες ανήκει. Κατά μία έννοια, σε περιόδους οικονομικής ευημερίας υπάρχει μια συλλογική κοινωνία που την προστατεύει σε ένα βαθμό ως κοινό αγαθό, ενώ

σε περιόδους οικονομικής κρίσης η κοινωνία διασπάται σε μικρά υποσύνολα, καθένα σαφώς περισσότερο πρόθυμο να προστατέψει πρώτα απ' όλα τη δική του πολιτιστική κληρονομιά.

- Από την άλλη πλευρά, η έντονη εξάρτηση της κοινωνικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής με την τοπικότητα οδηγεί σε προβληματισμό σε σχέση με την πολιτική διαχείριση των στοιχείων εκείνων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που βρίσκονται σε δυσμενή θέση (π.χ. απομονωμένοι και εγκαταλελειμμένοι οικισμοί, εγκαταλελειμμένα στοιχεία της αγροτικής αρχιτεκτονικής όπως αναβαθμίδες, γεφύρια, χάνια κ.λπ).

#### ***Το κόστος διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής υπερεκτιμάται από τους κατοίκους.***

Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των οικισμών προϋποθέτει τη χρησιμοποίηση συγκεκριμένων υλικών δόμησης στην κατασκευή των κτιρίων, την υποχρεωτική εφαρμογή κανόνων δόμησης κ.λπ., τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους κατασκευής. Αυτό είναι ευρύτατα γνωστό. Πόσο όμως αυξάνει το κόστος κατασκευής; Και έχουν οι κάτοικοι μια αίσθηση για την αύξηση αυτή κοντά στην πραγματικότητα; Οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά είναι καθοριστικής σημασίας για την κατανόηση της κοινωνικής συμπεριφοράς έναντι της ανάγκης προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Στην έρευνα αποδείχθηκε ότι οι κάτοικοι υπερεκτιμούν το ποσοστό αύξησης του κόστους. Για παράδειγμα, το 75% των κατοίκων του Μετσόβου θεωρούν ότι το κόστος αυξάνεται σε ποσοστό 50%, 100% ή και παραπάνω. Μόνο το 25% των κατοίκων έχει πραγματική εικόνα του ποσοστού αύξησης (που είναι της τάξης του 20% - 30% περίπου).

Το συμπέρασμα είναι προφανές και εξαιρετικά σημαντικό για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι δεμένη στη συνείδηση των κατοίκων με ένα υψηλό κόστος κατασκευής, δυσανάλογα υψηλότερο της πραγματικής αύξησης του κόστους. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στις επιπτώσεις αυτής της πεποίθησης. Η άποψη, ότι η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι μια εξαιρετικά δαπανηρή διαδικασία, ως γενική πεποίθηση και αποκομμένη από άλλα χαρακτηριστικά, διαστρεβλώνει σε σημαντικό βαθμό την πραγματικότητα και λειτουργεί αρνητικά σε μια πολιτική διαχείρισης της τοπικής αρχιτεκτονικής, με στόχο την προστασία της. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύει την ανάγκη διερεύνησης του οικονομικού οφέλους που προκύπτει από την προστασία και διατήρηση του αγαθού.

#### ***Σημαντικό ποσοστό της κοινωνίας θεωρεί υποχρέωση του κράτους ή της τοπικής δημόσιας αρχής την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.***

Οι μισοί σχεδόν κάτοικοι, τόσο στο Συρράκο όσο και στο Μέτσοβο, δηλώνουν μηδενική προθυμία πληρωμής επειδή θεωρούν ότι η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι αρμοδιότητα του κράτους ή της τοπικής δημόσιας αρχής (49% και 51% αντίστοιχα). Η ίδια αιτία άρνησης συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά και μεταξύ των επισκεπτών (41% στο Μέτσοβο και 38% στο Συρράκο).

Από αυτό προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- Η πλειονότητα κατοίκων και επισκεπτών που δηλώνουν μηδενική προθυμία πληρωμής θεωρούν φυσιολογικό να δαπανώνται δημόσιοι πόροι για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Η συγκεκριμένη άρνηση απορρέει και από το ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική νοείται ευρύτατα στην κοινωνική συνείδηση ως δημόσιο αγαθό. Ωστόσο, ειδικά στους κατοίκους, θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως άρνηση ανάληψης προσωπικής ευθύνης. Ενώ έμμεσα και με πολλαπλό τρόπο αναγνωρίζουν τη δική τους συμβολή στην αλλοίωση του αγαθού, εντούτοις μεταθέτουν το βάρος της αποκατάστασης στο κράτος.

Η έρευνα δείχνει, επίσης, ότι υπάρχει ένα σταθερό ποσοστό επισκεπτών που θεωρούν ότι η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ενός τόπου είναι υποχρέωση των κατοίκων του τόπου. Ένα ποσοστό της τάξης του 15% των επισκεπτών και στους δύο οικισμούς, δηλώνει μηδενική προθυμία πληρωμής επειδή δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι του οικισμού. Συμπεραίνεται, δηλαδή, ότι ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού θεωρεί ότι οι άμεσοι χρήστες του αγαθού (κάτοικοι) είναι υποχρεωμένοι να δαπανούν πόρους για την προστασία του, εφόσον αυτοί κυρίως το απολαμβάνουν (άμεσο κοινωνικό όφελος).

***Το επίπεδο εκπαίδευσης δεν επιδρά στην προθυμία προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.***

Γενικά, το ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο θα έπρεπε να συνεπάγεται καλύτερη κατανόηση των πολιτιστικών αγαθών και της αξίας τους. Με αυτή την έννοια, η διαφοροποίηση του εκπαιδευτικού επιπέδου των ερωτώμενων στην έρευνα, θα ανέμενε κανείς να διαφοροποιεί τόσο τις απόψεις τους σχετικά με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική (ως πολιτιστικό αγαθό) όσο και την προθυμία πληρωμής τους.

Η έρευνα αποδεικνύει ότι το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων δεν διαφοροποιεί ούτε τις απόψεις των ερωτώμενων για το αγαθό ούτε και την προθυμία πληρωμής τους ή το ύψος του ποσού που καταβάλουν. Η μη διαφοροποίηση πρέπει να αναζητηθεί σε δύο παράγοντες: α. στην ιδιαιτερότητα των χαρακτηριστικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε σχέση με άλλα πολιτιστικά αγαθά και β. στα χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Από την έρευνα προκύπτει ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ενσαρκώνει τέτοιες πολιτιστικές, ιστορικές, συμβολικές αξίες, οι οποίες βρίσκουν απήχηση στη συντριπτική πλειονότητα του κόσμου, ανεξάρτητα από το εκπαιδευτικό επίπεδο. Σε αντίθεση με άλλα πολιτιστικά αγαθά, όπως για παράδειγμα ένας πίνακας ζωγραφικής ή ένα μουσείο τέχνης, η παραδοσιακή αρχιτεκτονική έχει, σε μεγάλο βαθμό, βιωματικό χαρακτήρα και η προσέγγισή της δεν προϋποθέτει συγκεκριμένες γνώσεις. Το επίπεδο εκπαίδευσης τείνει να παίζει σημαντικότερο ρόλο όταν η αξιολόγηση ενός πολιτιστικού αγαθού προϋποθέτει, ως ένα βαθμό, ειδικές γνώσεις (π.χ. ένας πίνακας ζωγραφικής).

Από την άλλη πλευρά, είναι δυστυχώς συχνά αλήθεια ότι το επίπεδο εκπαίδευσης δεν αντιστοιχεί υποχρεωτικά στο μορφωτικό επίπεδο του ατόμου, το οποίο αποτελεί μια ευρύτερη έννοια και συμπεριλαμβάνει τη γενικότερη συγκρότηση και καλλιέργεια που αποκτά το άτομο διαχρονικά και ως αποτέλεσμα των προσωπικών του επιλογών, ανησυχιών, αναζητήσεων, της αυτομόρφωσης κ.λπ.



Ο ορισμός αυτός, βέβαια, δεν απενοχοποιεί το εκπαιδευτικό σύστημα από μια θεμελιώδη αδυναμία του: τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων. Ιχνηλατώντας τα αποτελέσματα του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας αναδεικνύεται η σαφής έλλειψη εκπαίδευσης γύρω από την αισθητική και λειτουργική ποιότητα του χώρου. Δεν υπονοείται, βέβαια, η παροχή γνώσεων επιστημονικού επιπέδου στην αξιολόγηση του χώρου αλλά η στοιχειώδης εκπαίδευση του μαθητή στο να κατανοεί τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία του χώρου μέσα στον οποίο ζει και κατοικεί. Γνώση, που θα τον καταστήσει ικανό να απαιτεί και να επιδιώκει την καλύτερη ποιότητα του χώρου, ως μελλοντικός πολίτης. Σε αυτή την αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος – στην κοινή άγνοια – θα πρέπει να αναζητηθεί, ως ένα βαθμό, η μη διαφοροποίηση – η κοινή άποψη – των ερωτώμενων.

***Η οικονομική διάσταση της διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι εμφανής πλέον στην κοινωνία.***

Η αναπτυξιακή διάσταση της διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι πλέον γνωστή και ορατή, τόσο σε κατοίκους όσο και σε επισκέπτες.

Η έρευνα αποδεικνύει ότι το 85% περίπου των κατοίκων των δύο οικισμών θεωρεί ότι η προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής εμπεριέχει ένα εν δυνάμει οικονομικό όφελος για τον τόπο και τους ίδιους κατ' επέκταση. Ανεξάρτητα, δηλαδή, από άλλες τοποθετήσεις τους, οι κάτοικοι αντιλαμβάνονται την αναπτυξιακή διάσταση της αρχιτεκτονικής του τόπου τους, κυρίως ως στοιχείου έλξης επισκεπτών στην περιοχή. Το στοιχείο αυτό ενισχύεται περισσότερο από το ότι ένα ποσοστό των κατοίκων των δύο οικισμών εμφανίζει προθυμία πληρωμής, προκειμένου να διατηρηθεί η τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως πόλος έλξης τουρισμού (10% στο Συρράκο και 15% στο Μέτσοβο). Εντούτοις, το ποσοστό αυτό είναι το χαμηλότερο μεταξύ των υπολοίπων αιτιών για τις οποίες οι κάτοικοι εμφανίζουν προθυμία πληρωμής, δηλαδή της πολιτιστικής και περιβαλλοντικής διάστασης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στο Συρράκο, το οποίο οφείλει σημαντικό μέρος της σύγχρονης φήμης του στο ότι αποτελεί έναν καλά διατηρημένο παραδοσιακό οικισμό, οι κάτοικοι κατατάσσουν την αναπτυξιακή διάσταση της διατήρησης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού εξαιρετικά χαμηλά μεταξύ των αιτιών προστασίας της τοπικής αρχιτεκτονικής, για τις οποίες οι ίδιοι θεωρούν σημαντικές να δαπανήσουν χρήματα.

## B. Η αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου και του Συρράκου με τη χρήση της ΜΥΑ

Στον Πίνακα 11.1 παρουσιάζονται συγκεντρωτικά ορισμένα ποσοτικά στοιχεία της έρευνας, τα οποία αξιοποιήθηκαν στην ανάλυση και τεκμηρίωση των συμπερασμάτων που ακολουθούν. Συγκεκριμένα, στον Πίνακα 11.1 φαίνεται το ποσοστό του πληθυσμού που δήλωσε θετική προθυμία πληρωμής, σε κάθε μια από τις πέντε μελέτες, το ύψος του ποσού που προκύπτει για κάθε μια από τις επιμέρους μεθόδους επεξεργασίας, το μέσο ετήσιο δηλωθέν εισόδημα των ερωτώμενων, το ποσοστό του εισοδήματος που αντιστοιχεί στο ύψος του προσφερόμενου ποσού και η συνολική οικονομική αξία του αγαθού (κάθε μελέτης). Ως βάση σύγκρισης επιλέχθηκε η μέθοδος Kaplan-Meier χωρίς τις μηδενικές τιμές.

Πίνακας 11.1. Συγκεντρωτικά ποσοτικά στοιχεία της έρευνας

		Επισκέπτες Μέτσοβο 2008	Επισκέπτες Μέτσοβο 2010	Επισκέπτες Συρράκο 2010 - 2011	Κάτοικοι Μέτσοβο 2009	Κάτοικοι Συρράκο 2009-2010
Θετική προθυμία πληρωμής		41%	38,5%	43,8%	46,5%	72,6%
Μέθοδος επεξεργασίας και αντίστοιχο ποσό (μέση τιμή)	1. Kaplan – Meier (χωρίς μηδ. τιμές)	47,30€	--	54,10€	287,90€	196,85€
	2. Kaplan - Meier (με μηδ. τιμές)	17,80€	--	22,45€	134,20€	142,90€
	3. Παραμετρική (no covariates)	20,40€	--	23,04€	150,15€	140,10€
	4. Παραμετρική (covariates)	18,40€	6,83€	22,90€	118,10€	148,53€
	5. Μη- παραμετρική PC (παρεμβολή)	--	6,89€	--	--	--
	6. Μη- παραμετρική PC (χωρίς μηδ. τιμές)*	--	17,90€	--	--	--
Μέσο ετήσιο εισόδημα		28.820€	24.650€	27.340€	23.580€	24.720€
Ποσοστό ποσού / εισόδημα		0,16%	0,07%	0,19%	1,22%	0,79%
Συνολική οικονομική αξία (1, 6)		3.083.000€	620.000€	182.000€	134.000€	43.000€

\* Υπολογίστηκε για λόγους σύγκρισης με τις άλλες μελέτες, λαμβάνοντας υπόψη το ποσοστό των θετικών απαντήσεων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 11.1 και συνεκτιμώντας όλη την ανάλυση των δεδομένων που προηγήθηκε προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

**Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Μετσόβου και του Συρράκου είναι φορέας σημαντικής οικονομικής αξίας.**

Με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 11.1 προκύπτει ότι η συνολική οικονομική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, για το σενάριο με το οποίο αποτιμήθηκε, κυμαίνεται μεταξύ 755.000€ και 3.217.000€ ετησίως και απορρέει από το άθροισμα της συνολικής αξίας για τους κατοίκους και τους επισκέπτες του οικισμού. Αντίστοιχα, η συνολική οικονομική αξία του αγαθού στο Συρράκο φτάνει τα 225.000€ ετησίως. Η διαφοροποίηση των ποσών και η ποιοτική ανάλυση της σημασίας τους παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Το πρώτο στοιχείο που αποδεικνύεται από την έρευνα είναι ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι φορέας μιας λανθάνουσας μεν αλλά σημαντικής οικονομικής αξίας. Η αξία του αγαθού, όπως αυτή υπολογίστηκε με χρήση της ΜΥΑ, προσεγγίζει (και ενίοτε ξεπερνά) το ύψος των ποσών των ετήσιων προϋπολογισμών των τοπικών φορέων.

Συμπληρωματικά, αναφέρεται ότι ορισμένο ποσοστό του πληθυσμού δηλώνει μηδενική προθυμία πληρωμής εξαιτίας της έλλειψης εμπιστοσύνης προς τους φορείς διαχείρισης και όχι επειδή πιστεύει ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική δεν πρέπει να προστατευτεί. Συγκεκριμένα τα ποσοστά αυτά είναι 13,5% και 18% για τους κατοίκους του Συρράκου και του Μετσόβου, αντίστοιχα και 13,5% και 13% για τους επισκέπτες των δύο οικισμών, αντίστοιχα. Το στοιχείο αυτό απορρέει από τη γενική δυσπιστία της κοινής γνώμης προς τη δραστηριοποίηση ανάλογων εθελοντικών φορέων, ως αποτέλεσμα πολλών παραδειγμάτων κακοδιαχείρισης στην ελληνική πραγματικότητα.

**Η μοναδιαία οικονομική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι ανάλογη του βαθμού διατήρησής της.**

Από την έρευνα αποδείχθηκε ότι η μέση προθυμία πληρωμής για τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ενός οικισμού είναι ανάλογη του βαθμού διατήρησής της. Πιο συγκεκριμένα, η μέση προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του Συρράκου είναι τριπλάσια από εκείνη του Μετσόβου (54,10€ έναντι 17,90€, αντίστοιχα). Οι έρευνες που συγκρίνονται είναι αυτές που πραγματοποιήθηκαν στις ίδιες οικονομικές συνθήκες, δηλαδή εντός της οικονομικής κρίσης. Αυτή του Συρράκου, μάλιστα, ολοκληρώθηκε το 2011, δηλαδή πιο βαθιά μέσα στη κρίση.

Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από δυο, ακόμη, στοιχεία. Πρώτον, η μέση προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του Συρράκου είναι δυόμισι φορές μεγαλύτερη και ως ποσοστό του δηλωθέντος εισοδήματός τους (0,19% έναντι 0,07%, αντίστοιχα). Και, δεύτερον, η μέση προθυμία πληρωμής για το Συρράκο είναι τόσο μεγάλη που ξεπερνά ακόμη και την αντίστοιχη για το Μέτσοβο, προ κρίσης, τόσο σε απόλυτο ποσό όσο και ως ποσοστό του ατομικού εισοδήματος (54,10€ έναντι 47,30€, και 0,19% έναντι 0,16% αντίστοιχα).

Από τα παραπάνω συμπεραίνονται τα ακόλουθα:

- Η ουσιαστική διαφορά στο βαθμό διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής μεταξύ των δύο οικισμών έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική διαφορά στη μέση προθυμία

πληρωμής. Ο τριπλασιασμός του ποσού πληρωμής, όπως στην περίπτωση που εξετάζεται, είναι γεγονός μη σύνηθες, όταν η ΜΥΑ εξετάζει παρεμφερή αγαθά σε ίδιες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

- Η σημαντική διαφορά στην ατομική προθυμία πληρωμής μεταξύ διαφορετικών οικισμών ως προς το βαθμό διατήρησης της παραδοσιακής τους αρχιτεκτονικής θα οδηγούσε και σε σημαντικά διαφορετικές συνολικές οικονομικές αξίες αποτίμησης, αν ο πληθυσμός αναφοράς ήταν ο ίδιος.

***Η μοναδιαία οικονομική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι ανάλογη του βαθμού χρήσης της.***

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί ένα χρηστικό πολιτιστικό αγαθό, με την έννοια ότι αξιοποιείται ως χώρος κατοικίας (μόνιμης ή δεύτερης) και ως χώρος διακοπών. Η ιδιότητά της αυτή την διαφοροποιεί, καταρχήν, από άλλα πολιτιστικά αγαθά (π.χ. αρχαιολογικός χώρος, μουσείο, πίνακας ζωγραφικής κ.λπ). Προφανώς, η αξία χρήσης που απορρέει από αυτή την ιδιότητα του αγαθού δεν αναιρεί την πολιτιστική, την περιβαλλοντική ή άλλη αξία του. Το διαφορετικό είδος της χρήσης του αγαθού διαφοροποιεί και την οικονομική αξία του αγαθού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύγκριση των ποσών μεταξύ των κατοίκων του Μετσόβου και του Συρράκου. Η προθυμία πληρωμής, ανά νοικοκυριό, των κατοίκων του Μετσόβου, ο οποίος αποτελεί οικισμό μόνιμης κατοικίας, είναι κατά 32% μεγαλύτερη από την αντίστοιχη του Συρράκου, ο οποίος είναι παραθεριστικός οικισμός (288,00€ έναντι 197,00€, αντίστοιχα). Επιπλέον, η μέση προθυμία πληρωμής των Μετσοβιτών είναι 35% μεγαλύτερη και ως ποσοστιαία αντιστοιχία του εισοδήματός τους (1,22% έναντι 0,79%, αντίστοιχα). Η συνολική οικονομική αξία, ως γινόμενο της ατομικής προθυμίας πληρωμής επί τον αντίστοιχο πληθυσμό, προκύπτει ότι είναι τριπλάσια στο Μέτσοβο από την αντίστοιχη στο Συρράκο (134.000,00€ έναντι 43.000,00€, αντίστοιχα).

Ως χρήστες μπορούν να νοηθούν κατά μία έννοια και οι επισκέπτες των οικισμών. Προκύπτει ότι η συνολική οικονομική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, για τους επισκέπτες του, είναι τρεισήμισι φορές μεγαλύτερη της αντίστοιχης του Συρράκου (620.000,00€ έναντι 182.000,00€, αντίστοιχα) παρά το γεγονός ότι οι δεύτεροι καταβάλουν τριπλάσιο, ανά άτομο, ποσό σε σχέση με τους πρώτους. Αποδεικνύεται, επίσης, από την έρευνα ότι η μέση προθυμία πληρωμής των επισκεπτών του Μετσόβου που έχουν σκοπό να επισκέπτονται τακτικά τον οικισμό είναι σχεδόν διπλάσια σε σχέση με την αντίστοιχη όσων δεν έχουν σκοπό να επισκεφθούν ξανά τον οικισμό ( $\chi^2 = 12,065$ ,  $df = 5$ ,  $p\text{-value} = 0,034$ ). Συγκεκριμένα προκύπτει ότι οι τακτικοί επισκέπτες (μία, δύο ή τρεις επισκέψεις το χρόνο) καταβάλουν κατά μέσο όρο 12€ ενώ για όσους δεν έχουν σκοπό να επισκεφθούν ξανά τον οικισμό το ποσό φτάνει τα 6,50€.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι:

- Ο διαφορετικός βαθμός χρήσης του αγαθού (μόνιμη και εποχική κατοίκηση, συχνή και σπάνια επίσκεψη) συνεπάγεται διαφορετική μέση προθυμία πληρωμής. Η αύξηση του βαθμού χρήσης συνεπάγεται την αύξηση της προθυμίας πληρωμής.
- Ο σημαντικά διαφορετικός αριθμός των κατοίκων των δύο οικισμών σημαίνει σημαντική διαφοροποίηση του πληθυσμού που βιώνει το κοινωνικό όφελος που απορρέει από την

αξία χρήσης του αγαθού. Η διαφοροποίηση αυτή οδηγεί σε διαφορετικά μεγέθη οικονομικής αποτίμησης του αγαθού.

- Το μέγεθος του πληθυσμού που ωφελείται από την αξία χρήσης του αγαθού είναι καθοριστικό για την αποτίμηση της συνολικής οικονομικής αξίας του. Σημαντικά μεγαλύτερος αριθμός χρηστών, μεταξύ δύο αγαθών, οδηγεί σε πολλαπλάσια οικονομική αξία του ενός ακόμη κι αν η αντίστοιχη μέση προθυμία πληρωμής είναι μικρότερη.

Η έρευνα έδειξε, επίσης, ότι η μέση προθυμία πληρωμής των κατοίκων του Συρράκου είναι τετραπλάσια της αντίστοιχης των επισκεπτών του (197,00€ έναντι 54,10€, αντίστοιχα). Στο Μέτσοβο, η μέση προθυμία πληρωμής των κατοίκων είναι δεκαέξι φορές μεγαλύτερη της αντίστοιχης των επισκεπτών (288,00€ έναντι 17,90€). Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει όταν εξετάζεται η μέση προθυμία πληρωμής ως ποσοστό του εισοδήματος. Είναι κατά 17 φορές μεγαλύτερη για τους κατοίκους του Μετσόβου έναντι των επισκεπτών (1,22% και 0,07%, αντίστοιχα) και κατά 4 φορές (0,79% και 0,19%, αντίστοιχα) για τους κατοίκους του Συρράκου έναντι των επισκεπτών. Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα είναι στην ίδια κατεύθυνση με εκείνα που αναφέρονται στην έρευνα, με τη χρήση της ΜΥΑ, που πραγματοποιήθηκε στο ιστορικό κέντρο της πόλης Split (Κεφ. 1). Η σύγκριση της συμπεριφοράς κατοίκων και επισκεπτών, για το ίδιο αγαθό, αποδεικνύει ότι οι κάτοικοι είναι διατεθειμένοι να καταβάλουν σημαντικά μεγαλύτερα ποσά από τους επισκέπτες, για την προστασία του.

Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθεί η μείωση της απόστασης κατοίκων - επισκεπτών στην περίπτωση του Συρράκου, ως προς τη σχέση τους με το αγαθό. Παρατηρείται ότι οι κάτοικοι του Συρράκου εμφανίζουν, οριακά, κάποια χαρακτηριστικά «επισκεπτών στον οικισμό τους».

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι:

- Η διαφορετικότητα στο είδος της χρήσης του αγαθού οδηγεί σε σημαντική διαφοροποίηση της μέσης προθυμίας πληρωμής, η οποία μεγιστοποιείται όσο αυξάνεται ο βαθμός χρήσης του αγαθού και μεταβάλλεται ποιοτικά η σχέση αγαθού - χρήστη. Ο «ιδιοκτήτης» του αγαθού εμφανίζει πολύ μεγαλύτερη ατομική προθυμία πληρωμής σε σχέση με τον «μη – ιδιοκτήτη».
- Η ποιοτική μεταβολή της σχέσης αγαθού – χρήστη αντανακλά τη διαφοροποίηση στη συμβολική, ιστορική και πολιτιστική αξία του αγαθού. Αυτή μεγιστοποιείται για τον κάτοικο, αναδεικνύοντας, έτσι, τον ισχυρά τοπικό χαρακτήρα του αγαθού.

***Η εγγενής πολιτιστική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αντανακλάται σε σημαντική οικονομική αξία. Η αξία αυτή είναι πιο σημαντική από την αξία της ως «εργαλείο ανάπτυξης».***

Από την έρευνα αποδεικνύεται ότι η εγγενής πολιτιστική αξία του αγαθού αντανακλάται σε σημαντική οικονομική αξία.

Το στοιχείο αυτό προκύπτει από τα εξής:

α. Η αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως πολιτιστικής κληρονομιάς συγκεντρώνει, ως αιτία προθυμίας πληρωμής, το μεγαλύτερο ποσοστό κατοίκων και επισκεπτών, και για τους δύο

οικισμούς. Μεταξύ των κατοίκων τα ποσοστά είναι 70% στο Συρράκο και 54% στο Μέτσοβο. Μεταξύ των επισκεπτών τα ποσοστά είναι 54% στο Συρράκο και 46% στο Μέτσοβο. Η διαφορά των ποσοστών μεταξύ των κατοίκων αποδεικνύεται στατιστικά σημαντική ( $z = 3,49 > 1,96$ , για  $\alpha = 0,05$ ), στοιχείο που επαληθεύει ότι ένας καλύτερα διατηρημένος παραδοσιακός οικισμός έχει μεγαλύτερη εγγενή πολιτιστική αξία.

β. Από την έρευνα προκύπτει ότι προθυμία πληρωμής εκφράζει το 72,6% των κατοίκων του Συρράκου και το 46,5% των κατοίκων του Μετσόβου, τη στιγμή που δεν παρατηρείται αντίστοιχα μεγάλη διαφοροποίηση στο ύψος των εισοδημάτων τους. Όπως αποδεικνύεται από την έρευνα, η ατομική προθυμία πληρωμής των Συρρακιωτών είναι ανεξάρτητη από το αν βλέπουν ή όχι εν δυνάμει οικονομικό όφελος από την προστασία του αγαθού.

γ. Οι επισκέπτες του Συρράκου και οι επισκέπτες του Μετσόβου που θεωρούν αναγκαία τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είτε ως πολιτιστικής κληρονομιάς είτε ως πόλου έλξης τουρισμού διαφοροποιούνται ως προς την μέση προθυμία πληρωμής τους. Συγκεκριμένα, όσοι θεωρούν ότι αυτή πρέπει να διατηρηθεί ως πολιτιστική κληρονομιά (πολιτιστική αξία) εκφράζουν διπλάσια μέση προθυμία πληρωμής σε σχέση με εκείνους που θεωρούν ότι πρέπει να διατηρηθεί ως πόλος έλξης τουρισμού (αξία ως «εργαλείο ανάπτυξης»). Τα ποσά, κατά μέσο όρο, που δίνουν οι επισκέπτες του Συρράκου είναι 28,00€ και 12,5€, αντίστοιχα ( $\chi^2 = 5,893$ ,  $df = 1$ ,  $p\text{-value} = 0,015$ ). Τα ίδια ποσά αντιστοιχούν σε 22,00€ και 12,00€, αντίστοιχα, για τους επισκέπτες του Μετσόβου ( $\chi^2 = 4,837$ ,  $df = 1$ ,  $p\text{-value} = 0,028$ ).

δ. Μεταξύ των λόγων προθυμίας πληρωμής των επισκεπτών του Μετσόβου, η αναγκαιότητα προστασίας του αγαθού ως πόλου έλξης τουρισμού συγκεντρώνει διπλάσιο ποσοστό, στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε μέσα στην ύφεση (23% το 2010 έναντι 11,5% το 2008). Δηλαδή, σε περίοδο ύφεσης, μεγαλύτερο ποσοστό επισκεπτών θεωρεί άξια δαπάνης χρημάτων την προστασία του αγαθού, εφόσον αυτή λειτουργεί ως ανταποδοτική επένδυση.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται, ότι:

- Η αξία του αγαθού ως πολιτιστική κληρονομιά αντανακλάται σε μεγαλύτερη ατομική προθυμία πληρωμής, συγκριτικά με την αντίστοιχη που απορρέει από την αξία του ως «εργαλείου» ανάπτυξης.
- Όσο μειώνεται η πολιτιστική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, τόσο αυξάνεται ο βαθμός εξάρτησης της οικονομικής αξίας του αγαθού από την αξία του ως «εργαλείο ανάπτυξης». Αυτό γίνεται εντονότερο, σε περίοδο οικονομικής ύφεσης.

### **B.1. Η χρήση της ΜΥΑ στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής: Παρατηρήσεις και προτάσεις.**

Η πολλαπλή χρήση της ΜΥΑ στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, έδωσε πλούσια συμπεράσματα τόσο για τη φύση του αγαθού όσο και στον τρόπο που πρέπει η ΜΥΑ να εφαρμόζεται και κυρίως να ερμηνεύεται όταν χρησιμοποιείται σε παρεμφερή αγαθά. Τα κυριότερα από τα συμπεράσματα αυτά είναι:

**Η ΜΥΑ αποτελεί ένα αξιόπιστο εργαλείο αποτίμησης της οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.**

Η έρευνα απέδειξε ότι η ΜΥΑ είναι εργαλείο κατάλληλο και αξιόπιστο για την αποτίμηση της οικονομικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Αποδεικνύεται ότι είναι ευαίσθητη στην επίδραση των διαφορετικών παραγόντων που συνθέτουν την αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, άρα αποτελεί ιδιαίτερα αποτελεσματικό εργαλείο ανάλυσης. Η χρήση της ΜΥΑ ανέδειξε την οικονομική φύση του αγαθού, τεκμηρίωσε την ιδιότητά του ως αγαθού πολυτελείας, εντόπισε τους κινδύνους που προκύπτουν από τη φύση του αυτή και λειτούργησε αποτελεσματικά στην μετάφραση σε οικονομικές μονάδες της ποιοτικής αξίας του αγαθού. Ανεδείχθη η διαφοροποίηση της οικονομικής αξίας του αγαθού όπως αυτή εκφράζεται σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Ανεδείχθη, επίσης, η καταλληλότητα των επιμέρους παραμέτρων της μεθόδου (μοναδιαία και συνολική προθυμία πληρωμής, προθυμία και ποσό πληρωμής) για ερμηνεία των ζητούμενων αποτελεσμάτων.

Η έρευνα ανέδειξε, επίσης, ότι η οικονομική αξία του αγαθού δεν είναι ούτε μονοσήμαντη ούτε ανεπηρέαστη από τις κοινωνικές μεταβολές. Είναι μεταβαλλόμενη και εξαρτάται τόσο από τη μεταβολή του αξιακού συστήματος της κοινωνίας όσο και από διάφορα επιμέρους χαρακτηριστικά του ίδιου του αγαθού. Αυτό συνεπάγεται σοβαρές δυσκολίες στην αξιοποίηση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας σε μια άλλη μέσω της μεθόδου Benefit Transfer.

Στις πέντε παρεμφερείς έρευνες που πραγματοποιήθηκαν υπήρξε σαφής επανάληψη πολλών αποτελεσμάτων. Μία κοινωνική έρευνα είναι ένα πείραμα. Συνεπώς, κάτω από τις ίδιες συνθήκες τα αποτελέσματα του πειράματος αναμένεται να επαναλαμβάνονται. Έτσι, η επανάληψη αποτελεσμάτων (αυτών που δεν επηρεάζονται από την αλλαγή συνθηκών, όπως π.χ. η κρίση) αποδεικνύει την υγεία και την αξιοπιστία της έρευνας. Γενικότερα, η επαναληψιμότητα των αποτελεσμάτων αποδεικνύει ότι η δειγματοληπτική έρευνα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για την αναγνώριση των απόψεων ενός κοινωνικού συνόλου. Αποδεικνύει, επίσης, ότι τα χαρακτηριστικά που αποτυπώνονται δεν είναι συγκυριακά αλλά κατά το μάλλον ή ήττον υπαρκτές και σταθερές τάσεις του κοινωνικού συνόλου. Η έρευνα, τέλος, τεκμηρίωσε την αναγκαιότητα της αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως απαραίτητο μέσο για την προστασία και διατήρησή της. Κάθε κοινωνία αξιολογεί τι είναι διατεθειμένη να προστατέψει, να διατηρήσει ή να απορρίψει, στη διαδικασία εξέλιξής της και οικοδόμησης του πολιτισμού της. Ο προβληματισμός έγκειται στη βάση του ποιός ή τι καθορίζει τα κριτήρια αξιολόγησης και σε ποιο βαθμό αυτά αποτελούν προϊόν ελεύθερης βούλησης ή έμμεσα επιβαλλόμενης σκέψης, επιθυμίας ή ανάγκης. Η τεκμηρίωση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στηρίζεται συχνά στη βάση της *a priori* αξίας των πολιτιστικών αγαθών. Ωστόσο, το πλήθος των πολιτιστικών αγαθών που χάνεται στο πέρασμα του χρόνου αποδεικνύει ότι τελικά η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς επαφίεται στην αξιολόγησή της από την εκάστοτε κοινωνία. Απαιτείται, επομένως, ρεαλιστική προσέγγιση του μηχανισμού λειτουργίας της κοινωνίας και ολοκληρωμένη αποτίμηση του κοινωνικού οφέλους που απορρέει από την προστασία των πολιτιστικών αγαθών.

Τα αναπτυξιακά ζητήματα είναι κατά βάση ζητήματα οικονομικά. Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς (και της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ως κομμάτι της) ανάγεται σε ζητήματα διαχείρισης οικονομικών πόρων. Η σημασία της αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

έγκειται στην ανάγκη ποσοτικοποίησης της απόστασης μεταξύ του κόστους για την προστασία του αγαθού και του οφέλους που προκύπτει από αυτό το αγαθό για την κοινωνία. Για μια ακόμη φορά είναι χρήσιμο να τονίσουμε ότι η ΜΥΑ δεν «παράγει» την αξία ενός αγαθού που δεν είναι τυπικό εμπόρευμα. Απλά, αναδεικνύει τις λανθάνουσες μορφές αξίας, τις «μεταφράζει» στη γλώσσα της σύγχρονης οικονομίας. Μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο προσαρμογής και δημιουργίας κοινού κώδικα επικοινωνίας μεταξύ του πολιτισμού και της οικονομίας.

***Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι εν δυνάμει οικονομικό αγαθό. Συμπεριφέρεται, μάλιστα, ως αγαθό πολυτελείας.***

Η ΜΥΑ βασίζεται στην παραδοχή ότι ένα πολιτιστικό αγαθό, εν προκειμένω η παραδοσιακή αρχιτεκτονική μπορεί να αναλυθεί ως ένα εν δυνάμει οικονομικό αγαθό, αν δημιουργηθεί μια υποθετική αγορά γι αυτό. Προφανώς, η αποκλειστικά οικονομική προσέγγιση της αξίας ενός αγαθού ενέχει τον κίνδυνο να παραποιούνται οι πραγματικές διαστάσεις του και να μένουν διαυγείς μόνο εκείνες, τις οποίες η οπτική της οικονομίας μπορεί να εντοπίσει και ερμηνεύσει. Τίθεται, επομένως, προς διερεύνηση το ερώτημα αν πράγματι η οικονομική διάσταση είναι ένα εγγενές χαρακτηριστικό του αγαθού που εξετάζεται, όπως, επίσης, το ενδεχόμενο ο τρόπος εξέτασης του αγαθού να ευθύνεται για το είδος της αξίας που αποτυπώνει.

Τα ευρήματα της έρευνας απαντούν τεκμηριωμένα στα παραπάνω ερωτήματα. Βασικό στοιχείο της μεθοδολογίας της έρευνας αποτέλεσε η αποτίμηση του αγαθού σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και έξω από αυτή. Ένα οικονομικό αγαθό επηρεάζεται άμεσα από την μεταβολή των συνθηκών της οικονομίας. Οι επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης μετασχηματίζονται σε μια βίαιη αλλαγή στην κοινωνική συμπεριφορά έναντι των συντριπτικά περισσότερων αγαθών της οικονομίας. Για παράδειγμα, η συρρίκνωση του ατομικού εισοδήματος αλλά και των δημόσιων δαπανών οδηγεί σε αλλαγή του τρόπου διάθεσης του εισοδήματος και των δημόσιων πόρων. Η απότομη αλλαγή προκαλεί τον άμεσο περιορισμό των δαπανών για αγαθά πολυτελείας. Ως αγαθά πολυτελείας θεωρούνται εκείνα που δεν είναι απαραίτητα για την κάλυψη των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Με αντίστροφη ανάγνωση, η επίδραση της κρίσης αποτελεί βαρόμετρο διάκρισης μεταξύ βασικών αγαθών και αγαθών πολυτελείας. Η κάλυψη των βασικών αναγκών προκύπτει ως ανάγκη επιβίωσης και γι' αυτό παραμένει σε μεγάλο βαθμό ανελαστική ως προς τη μεταβολή του εισοδήματος. Έτσι, η οικονομική κρίση πλήττει πρώτιστα τα αγαθά πολυτελείας.

Η έρευνα απέδειξε ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική συμπεριφέρεται ως οικονομικό αγαθό και επιπλέον κατατάσσεται μεταξύ των αγαθών πολυτελείας. Η οικονομική κρίση, πρώτον, επηρέασε δραστικά τόσο τη μέση προθυμία πληρωμής όσο και τη συνολικά αποτιμώμενη αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ενός οικισμού, όπως θα συνέβαινε και σε οποιοδήποτε οικονομικό αγαθό. Δεύτερον, η επίδραση αυτή είχε ως αποτέλεσμα ποσοστιαία μείωση της αποτιμώμενης αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, πολλαπλάσιας της πτώσης εισοδήματος, όπως θα συνέβαινε σε ένα τυπικό αγαθό πολυτελείας.

Ας δούμε κάποια χαρακτηριστικά ευρήματα της έρευνας:

Μία μείωση του δηλωθέντος εισοδήματος των επισκεπτών κατά 14,5% προκάλεσε μια τριπλάσια, σχεδόν, μείωση της προθυμίας πληρωμής (62%) (17,90€ έναντι 47,30€). Σημειωτέον, ότι το 2010



χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος πληρωμής με «Κάρτα Πληρωμής», η οποία οδηγεί, κατά κανόνα, σε υψηλότερες τιμές προθυμίας πληρωμής έναντι της ανοιχτού τύπου ερώτησης που χρησιμοποιήθηκε το 2008. Έτσι, η κοινωνία συμπεριφέρεται στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως αυτή να είναι αγαθό πολυτελείας, εφόσον η δαπάνη για την «απόλαυσή» της επιλέγεται να περιοριστεί σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι αντιστοιχεί στην πραγματική μείωση της καταναλωτικής δύναμης.

Το εισόδημα δεν επηρεάζει τη μέση προθυμία πληρωμής των κατοίκων του Μετσόβου, στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε πριν την κρίση. Ο συνδυασμός μιας γενικότερης αίσθησης οικονομικής ευμάρειας αλλά, κυρίως, το είδος της κατοίκησης (μόνιμη) που δίνει χαρακτήρα βασικού αγαθού στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική δίνουν επαρκή εξήγηση στο εύρημα. Αντίθετα, το εισόδημα είναι ο μοναδικός παράγοντας που επιδρά στη μέση προθυμία πληρωμής των κατοίκων του Συρράκου, στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε μέσα σε συνθήκες κρίσης. Επιπλέον, δεδομένου ότι το Συρράκο αποτελεί οικισμό δεύτερης κατοικίας, το αγαθό μπορεί, στην περίπτωση αυτή, να νοηθεί ως αγαθό πολυτελείας. Επομένως, η γενική ύφεση και το είδος του αγαθού εξηγούν το αποτέλεσμα της έρευνας.

Το ύψος του εισοδήματος δεν αποτελούσε κριτήριο της μέσης προθυμίας πληρωμής των επισκεπτών του Μετσόβου το 2008, ενώ αποτελεί καθοριστικό κριτήριο το 2010. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι η οικονομική διάσταση αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του αγαθού, αν και πολλές φορές λανθάνον. Η εξέτασή του σε συνθήκες εκτός και εντός κρίσης ήταν καθοριστική ώστε να αναδυθεί στην επιφάνεια το στοιχείο αυτό. Η λανθάνουσα οικονομική διάσταση έκανε εμφανή και με εντυπωσιακό, μάλιστα, τρόπο την ύπαρξή της, όταν μεταβλήθηκε το οικονομικό πλαίσιο και η χώρα εισήλθε σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

Η οικονομική κρίση είχε, επίσης, ως αποτέλεσμα μια πολύ σημαντική μείωση του αριθμού των επισκεπτών (κατά 50% περίπου). Αυτό, με τη σειρά του, οδηγεί σε δραστική μείωση της συνολικής οικονομικής αξίας του αγαθού. Έτσι, ο συνδυασμός των δύο παραγόντων (μείωση του αριθμού των επισκεπτών και μείωση της μέσης προθυμίας πληρωμής τους) έχει ως αποτέλεσμα τη δραστική μείωση της συνολικής οικονομικής αξίας του αγαθού (μείωση κατά 80%).

Από τα παραπάνω προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα και προβληματισμοί:

- Ο χαρακτήρας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, ως αγαθό πολυτελείας, την καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτη στις μεταβολές του γενικού οικονομικού πλαισίου και ιδιαίτερα σε συνθήκες ύφεσης.
- Παρατεταμένη διάρκεια οικονομικής ύφεσης οδηγεί σε σημαντικότερους κινδύνους αλλοίωσης και καταστροφής της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η σημαντική ελαστικότητα του αγαθού ως προς το εισόδημα καθιστά ασταθή τη δικαιολόγηση οικονομικών πόρων για την προστασία του. Σημαντικός και εξαιρετικά κρίσιμος αναδεικνύεται, επομένως, ο ρόλος της πολιτικής διαχείρισης των δημοσίων πόρων για την προστασία του αγαθού.
- Με δεδομένο ότι οι καλύτερα συντηρημένοι παραδοσιακοί οικισμοί απαιτούν λιγότερα ποσά για την διατήρηση της φυσιογνωμίας τους είναι προφανές ότι θα έλκουν ευκολότερα τους όλο και πιο σπάνιους πόρους για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, σε συνθήκες οικονομικής κρίσης. Ταυτόχρονα, η διαδικασία υποβάθμισης των ήδη υποβαθμισμένων οικισμών θα επιταχύνεται. Αναδεικνύεται, έτσι, ότι ένα περιβάλλον οικονομικής κρίσης μπορεί να οδηγήσει σε έναν ιδιότυπο δαρβινισμό, από τον οποίο θα

επιβιώσουν μόνο οι καλά διατηρημένοι παραδοσιακοί οικισμοί. Μία προβολή αυτής της διαδικασίας στο μέλλον θα μπορούσε να αποτυπωθεί με την ύπαρξη ελάχιστων οικισμών τύπου «Συρράκου» και την εξαφάνιση όλων των ενδιάμεσης διαβάθμισης, ως προς το βαθμό διατήρησης των παραδοσιακών τους στοιχείων, οικισμών.

- Οι κίνδυνοι για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, που αποτυπώνονται από την έρευνα και οφείλονται στη φύση του αγαθού (οικονομικό και πολυτελείας) κρίνονται εξαιρετικά σημαντικοί, δεδομένου ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι επιπλέον μοναδική και αναντικατάστατη. Αν χαθεί, δεν μπορεί να ξαναδημιουργηθεί, τουλάχιστον στον αυθεντικό πυρήνα της.

### ***Είναι ο υποθετικός χαρακτήρας της ΜΥΑ μια αξεπέραστη αδυναμία;***

Ένα από τα θεμελιώδη και πλέον ισχυρά επιχειρήματα εναντίον της αξιοπιστίας της ΜΥΑ ως εργαλείου αποτίμησης της αξίας των πολιτιστικών (και όχι μόνο) αγαθών αφορά στο γεγονός ότι η μέθοδος χρησιμοποιεί ένα υποθετικό σενάριο και, κατά συνέπεια, υποστηρίζουν οι επικριτές της υπάρχει μεγάλη πιθανότητα οι απαντήσεις να είναι το ίδιο υποθετικές, με την έννοια του μη πραγματικού. Υπέρ της αξιοπιστίας της ΜΥΑ ως προς το ζήτημα αυτό λειτουργούν τα παρακάτω αποτελέσματα της παρούσας διδακτορικής διατριβής:

- Το εισόδημα επιδρά καθοριστικά στο ύψος του ποσού που προτίθενται να καταβάλουν οι ερωτώμενοι, σε συνθήκες ύφεσης. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι οι ερωτώμενοι λαμβάνουν υπόψη τους τα πραγματικά δεδομένα επιχειρώντας να δώσουν μια ρεαλιστική απάντηση.
- Οι εργαζόμενοι εμφανίζουν μεγαλύτερη προθυμία πληρωμής από τους άνεργους. Η φυσιολογική αυτή συμπεριφορά ενισχύει την υπόθεση περί ειλικρίνειας των απαντήσεών τους.
- Το πολύ υψηλό ποσοστό των θετικών απαντήσεων σχετικά με την αναγκαιότητα προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (90% - 98%), θα έπρεπε να οδηγεί και σε αντίστοιχα μεγάλο ποσοστό προθυμίας πληρωμής, αν η απάντηση ήταν υποθετική, με την έννοια της μη ρεαλιστικότητας. Εντούτοις, το ποσοστό της θετικής προθυμίας πληρωμής μειώνεται σημαντικά (38% - 73%, αντίστοιχα). Αποδεικνύεται, δηλαδή, ότι οι ερωτώμενοι λαμβάνουν υπόψη τους συγκεκριμένους παράγοντες που δρουν περιοριστικά ως προς την έκφραση μιας προθυμίας πληρωμής, ακριβώς επειδή η απάντησή τους είναι πραγματική και ειλικρινής.
- Το ύψος των ποσών που η συντριπτική πλειονότητα των ερωτώμενων προτίθεται να καταβάλει αντιστοιχεί σε ένα ποσοστό που δεν ξεπερνά το 2% του ετήσιου, δηλωθέντος, εισοδήματός τους. Το ποσοστό αυτό θεωρείται ρεαλιστικό. Αν οι απαντήσεις δεν εμπεριείχαν ρεαλιστική προσέγγιση οι ερωτώμενοι θα ήταν αναμενόμενο να δηλώνουν υπερβολικά μεγάλα χρηματικά ποσά (αφού δεν θα είχαν σκοπό να τα δώσουν).
- Η έρευνα αποδεικνύει ότι υπάρχει μια εσωτερική συνέπεια στις απαντήσεις των ερωτώμενων. Η συνέπεια αυτή αναδεικνύεται σε διάφορα σημεία. Χαρακτηριστικά αναφέρονται: το ίδιο ποσοστό ερωτώμενων των δύο οικισμών που δηλώνουν ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική πρέπει να διατηρηθεί ως πόλος έλξης τουρισμού δηλώνει

θετική προθυμία πληρωμής για την ίδια αιτία. Ομοίως, το ίδιο ποσοστό των ερωτώμενων των δύο οικισμών, που δηλώνει ότι η προστασία του αγαθού είναι αναγκαία ως πολιτιστική κληρονομιά δηλώνει (σε διαφορετική ερώτηση) προθυμία πληρωμής για την ίδια αιτία. Επιπλέον, αυτοί που δηλώνουν μηδενική προθυμία πληρωμής λόγω χαμηλού εισοδήματος είναι τα άτομα αυτά που έχουν δηλώσει πολύ χαμηλό εισόδημα. Οι ερωτώμενοι που δηλώνουν μη αναγκαία την προστασία του αγαθού δηλώνουν, σε άλλο σημείο, μηδενική προθυμία πληρωμής κ.ο.κ. Η επανάληψη των αποτελεσμάτων σε διαφορετικές ερωτήσεις της έρευνας τεκμηριώνει το ρεαλιστικό χαρακτήρα των απαντήσεων. Υποθετικές (με την έννοια του μη ρεαλιστικού) απαντήσεις, θα οδηγούσαν σε μεγάλο βαθμό εσωτερικής ασυνέπειας, η οποία δεν παρατηρείται.

- Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε συνθήκες εκτός και εντός κρίσης. Η επίπτωσή της αποτυπώθηκε τόσο στο δηλωθέν εισόδημα των ερωτώμενων όσο και στις οικονομικές απαντήσεις, με απόλυτα ερμηνεύσιμο τρόπο. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν την ειλικρίνεια των ερωτώμενων και μάλιστα στις πιο «δύσκολες» ερωτήσεις, τις ερωτήσεις για το εισόδημα. Επομένως, οι ερωτώμενοι απαντούν ρεαλιστικά και σε ότι αφορά οικονομικά θέματα (αυτά κυρίως εγείρουν την αμφιβολία της υποθετικής απάντησης).

***«Προθυμία πληρωμής» και «ποσό πληρωμής». Διερεύνηση της καταλληλότερης παραμέτρου για την αποτίμηση της αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.***

Ένα σημαντικό ζήτημα που ανακύπτει κατά την εφαρμογή της ΜΥΑ στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι η ερμηνεία και η ανάλυση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν τόσο από την προθυμία πληρωμής (Ναι / Όχι) όσο και από το ποσό πληρωμής. Η προθυμία πληρωμής, ανεξάρτητα από το ποσό, εκφράζει το ποσοστό του πληθυσμού που τάσσεται, καταρχήν, θετικά στο ζήτημα της προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Εν τούτοις, μια προθυμία πληρωμής που αντιστοιχεί σε εξαιρετικά χαμηλό ποσό πληρωμής ταυτίζεται πρακτικά με την μηδενική προθυμία πληρωμής. Από τη συνολική εκτίμηση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτει ότι η περισσότερο ευαίσθητη και αποτελεσματική παράμετρος για την αποτίμηση της αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής είναι το ποσό πληρωμής και όχι η προθυμία πληρωμής. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η οικονομική κρίση δεν επέδρασε στο ποσοστό των επισκεπτών που εκφράζουν προθυμία πληρωμής (μη στατιστικά σημαντική μεταβολή του ποσοστού από το 2008 στο 2010). Εντούτοις, επέδρασε δραστικά στο ύψος του ποσού πληρωμής. Έτσι, μια ανάλυση η οποία θα στηρίζονταν κυρίως (ή ακόμη και ισότιμα) στην προθυμία πληρωμής θα αδυνατούσε να εντοπίσει μια τόσο σημαντική μεταβολή, η οποία μείωσε δραστικά την οικονομική αξία του αγαθού. Επομένως, η ανάλυση πρέπει να βασίζεται, κατά βάση, στο ποσό πληρωμής και στις παραμέτρους που το επηρεάζουν.

***Το πρόβλημα του αριθμού. «Παράδοξα» και συνέπειες.***

Ένα θέμα που κατά κόρον απασχολεί σχετικά με την εφαρμογή της ΜΥΑ είναι η σημαντική επίδραση του αριθμού των χρηστών στην συνολική οικονομική αποτίμηση του αγαθού. Το θέμα προκύπτει

εξαιτίας του ότι η συνολική οικονομική αξία του αγαθού είναι το γινόμενο της μοναδιαίας προθυμίας πληρωμής επί τον αντίστοιχο πληθυσμό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, για παράδειγμα, πολλές φορές η συνολική αξία ενός αγαθού που παρουσιάζει μικρή μέση προθυμία πληρωμής να είναι μεγαλύτερη από ένα άλλο αγαθό σημαντικά μεγαλύτερης μέσης (μοναδιαίας) προθυμίας πληρωμής αλλά λιγότερων «χρηστών».

Το αποτέλεσμα αυτό εμφανίστηκε και στην παρούσα έρευνα. Το Συρράκο με τριπλάσιο ποσό μέσης (μοναδιαίας) προθυμίας πληρωμής παρουσιάζει ετήσια συνολική αξία ίση περίπου με το 1/3 της αντίστοιχης του Μετσόβου, εξαιτίας του σημαντικά μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών του Μετσόβου. Από την αντίφαση αυτή προκύπτει ένα θεμελιώδες ερώτημα στη χρήση της ΜΥΑ. Είναι η συνολική αξία προθυμίας πληρωμής το κατάλληλο μέγεθος για την αποτίμηση ενός πολιτιστικού αγαθού, της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής εν προκειμένω;

Από τη συνολική εκτίμηση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτει η ακόλουθη προσέγγιση στο πρόβλημα: η εφαρμογή της ΜΥΑ αποτιμά σε οικονομικά μεγέθη τα κοινωνικά οφέλη ή κόστη που απορρέουν από τη μεταβολή του αγαθού, στην περίπτωση που εξετάζεται ενός πολιτιστικού αγαθού, για ένα δεδομένο κοινωνικό σύνολο. Η μέση προθυμία πληρωμής αποτυπώνει με μεγαλύτερη σαφήνεια την ένταση της πολιτιστικής αξίας του αγαθού σε ατομικό επίπεδο ενώ η συνολική οικονομική αξία μετρά την αξία του αγαθού για το σύνολο της κοινωνίας. Το μέγεθός της, επομένως, σωστά είναι ανάλογο του μεγέθους του τμήματος της κοινωνίας το οποίο επηρεάζει. Συνεπώς, τόσο η μέση προθυμία πληρωμής όσο και η συνολική οικονομική αξία κρίνονται εξίσου σημαντικές παράμετροι, αλλά ως προς τη δυνατότητα ερμηνείας *διαφορετικών στοιχείων*. Και οι δύο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαδικασία αποτίμησης της αξίας του αγαθού, αφού εκφράζουν διαφορετικά πράγματα. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύεται ως εξαιρετικά σημαντικό για το σχεδιασμό και την εφαρμογή της ΜΥΑ στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

### **Γ. ΜΥΑ: προβλήματα και προβληματισμοί πάνω στην εφαρμογή της μεθόδου.**

Από τη συστηματική χρήση της ΜΥΑ προέκυψαν κάποιοι προβληματισμοί, οι οποίοι παρατίθενται στη συνέχεια.

#### ***Το πρόβλημα του μέρους και του όλου.***

Ένας προβληματισμός που αναπτύσσεται γύρω από την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της ΜΥΑ στα πολιτιστικά αγαθά αφορά στη σχέση του μέρους με το όλο (στη βιβλιογραφία το ζήτημα αυτό αναφέρεται με το όρο *embedding issue* ή *part-whole bias*). Σε ότι αφορά στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, το πρόβλημα ανάγεται στη σχέση της συνολικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ενός συνόλου π.χ. της Ελλάδας και των αποτελεσμάτων της έρευνας, με ΜΥΑ, της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ενός οικισμού.

Σε μία έρευνα αποτίμησης της οικονομικής αξίας ενός οικισμού οι ερωτώμενοι δηλώνουν την προθυμία πληρωμής τους. Το ζήτημα που προκύπτει είναι αν θα δήλωναν π.χ. πολλαπλάσια προθυμία πληρωμής για το σύνολο των ελληνικών παραδοσιακών οικισμών. Αν όχι, τότε η πραγματική προθυμία πληρωμής θα έπρεπε να επιμερίζεται, βάσει των προτιμήσεών τους, για κάθε έναν οικισμό. Υπάρχει άνω όριο στο ύψος του ποσού που θα ήταν κάποιος πρόθυμος να δαπανήσει, για το σύνολο των παραδοσιακών οικισμών; Μήπως, από την άλλη πλευρά, η προθυμία πληρωμής που δηλώνεται σε μια συγκεκριμένη έρευνα αντανακλά μια τάξη μεγέθους της οικονομικής αξίας του αγαθού στο σύνολό του;

Στη συγκεκριμένη έρευνα, το ζήτημα είναι αν το ύψος του ποσού που προτίθεται να καταβάλει ο ερωτώμενος για τον υπό μελέτη οικισμό (Μέτσοβο ή Συρράκο) αποτελεί και το άνω όριό του, συνολικά. Μια εύλογη υπόθεση είναι ότι η προθυμία πληρωμής για το υποσύνολο του αγαθού, ως τάξη μεγέθους, αντανακλά την αξία του συνόλου για τον ερωτώμενο. Οπότε αυτή είναι μεγαλύτερη από αυτή που θα προέκυπτε από έναν καταμερισμό της εκφρασμένης προθυμίας πληρωμής. Θα μπορούσε να παραλληλιστεί, με υπερβολικό αναμφίβολα τρόπο, το πρόβλημα του μέρους και του όλου, με τον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης στην κοινωνία. Για παράδειγμα, κάποιος που αφαιρεί τη ζωή ενός ανθρώπου καλείται να «πληρώσει» με ισόβια φυλάκιση. Κάποιος που αφαιρεί τη ζωή εκατό ανθρώπων καλείται να «πληρώσει», το πολύ με μια ζωή στη φυλακή, την ίδια ποινή και για την αφαίρεση μιας ζωής. Επομένως, ο μονός και ο πολλαπλός φόνος «κοστίζουν» διαφορετικό αριθμό ανθρώπινων ζωών αλλά τιμωρούνται με τον ίδιο ακριβώς χρόνο φυλάκισης. Δεν αποτελεί αυτό κοινωνική ανισότητα ή έλλειψη δικαιοσύνης; Κατά συνέπεια, η διερεύνηση της προθυμίας πληρωμής για το σύνολο του αγαθού είναι ενδεχομένως άδικη και αναποτελεσματική, δεδομένου του ορίου του εισοδήματος. Ή διαφορετικά, θα έπρεπε να υπάρχει τέτοιο εισόδημα που να επιτρέπει τη δυνατότητα «κατανάλωσης» του συνόλου του αγαθού, ώστε να έχει βάση η διερεύνηση της διαφοροποίησης της επιθυμίας κατανάλωσης του μέρους και του όλου. Αυτό, επιστρέφοντας στο (ακραίο) παράδειγμά μας, σημαίνει ότι προϋποτίθεται ο πολλαπλός αριθμός ζωών σε κάθε άνθρωπο για να υπάρχει δίκαιη απονομή «πληρωμής» αντιτίμου. Το άτοπο είναι προφανές (παραπάνω από μία ζωές αναιρούν τον μοναδικό φόνο), ωστόσο χρησιμοποιείται χάριν του συλλογισμού.

Στο πλαίσιο της εργασίας, η αποτιμώμενη οικονομική αξία αφορά στο συγκεκριμένο υποσύνολο της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η διερεύνηση της ατομικής προθυμίας πληρωμής για το

σύνολο της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής πρέπει, κατά τη γνώμη μας, να αποτελέσει επόμενο αντικείμενο έρευνας.

### ***Η δυσκολία ορισμού της ατομικής προθυμίας πληρωμής για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.***

Τα πολιτιστικά αγαθά, γενικά, είναι δημόσια αγαθά, με την έννοια ότι η απόλαυσή τους δεν είναι αποκλειστική και ανταγωνιστική. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ανήκει, επίσης, με την ίδια έννοια, στα δημόσια αγαθά. Ένα ζήτημα που συχνά ανακύπτει στις έρευνες αποτίμησης των πολιτιστικών αγαθών είναι η δυσκολία του ερωτώμενου να ορίσει το ποσό πληρωμής. Δηλαδή, ενώ ο ερωτώμενος κατανοεί την αξία και τη σημασία του αγαθού δεν μπορεί να ορίσει εύκολα το ύψος του ποσού που αντιστοιχεί στο όφελος που ο ίδιος αποκομίζει από την αξία αυτή.

Στην παρούσα εργασία οι ερωτώμενοι καλούνταν να ορίσουν τη προθυμία πληρωμής τους προκειμένου να εφαρμοστεί μία συγκεκριμένη μεταβολή του αγαθού, η προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ωστόσο, οι ερωτώμενοι καλούνται να δηλώσουν ατομική προθυμία πληρωμής για μία μεταβολή της οποίας το όφελος είναι κυρίως συλλογικό και λιγότερο ατομικό. Με αυτή την έννοια, ο ερωτώμενος δεν αποτελεί «ατομικό καταναλωτή» του αγαθού αλλά έναν πολίτη, ο οποίος καλείται να αποφασίσει αν θέλει να γίνει συμμετέχων σε μια δραστηριότητα που θα ωφελήσει έναν κοινό σκοπό. Έτσι, οριακά μόνο η παραδοσιακή αρχιτεκτονική θα μπορούσε να ορισθεί ως «καταναλωτικό» αγαθό, και μόνο αν ετίθετο ζήτημα αποδοχής του ερωτώμενου να πληρώσει εισιτήριο για να έχει δικαίωμα επίσκεψης σε παραδοσιακούς οικισμούς. Τότε, η προθυμία πληρωμής θα αντανάκλούσε ατομική καταναλωτική συμπεριφορά. Ωστόσο, στο δεδομένο σενάριο εθελοντικής συνεισφοράς, το κόστος βαρύνει αποκλειστικά τον ερωτώμενο ενώ το όφελος διαχέεται σε όλη την κοινωνία, μέρος του οποίου μπορεί να επιστρέψει στον ερωτώμενο. Σε αυτή την ιδιαιτερότητα του αγαθού έγκειται, εν μέρει, η δυσκολία ορισμού του ποσού της ατομικής προθυμίας πληρωμής. Το κοινωνικό όφελος που προκύπτει, από την προστασία του αγαθού, είναι, συμβολικά, πολύ μεγάλο. Αυτό καθιστά δύσκολο τον ορισμό της ατομικής συμβολής. Αντίθετα, στην περίπτωση ενός καταναλωτικού αγαθού, το ύψος του ποσού καθορίζεται εύκολα γιατί το ίδιο εύκολο είναι να εκτιμηθεί το ατομικό όφελος. Ο ορισμός του ύψους του εισιτηρίου που θα έδινε κάποιος για να μπει σε έναν παραδοσιακό οικισμό, θα ήταν πιο εύκολος – το ατομικό όφελος είναι εύκολα καθοριζόμενο.

Η παραπάνω ανάλυση αποτελεί μια προσπάθεια ερμηνείας της δυσκολίας ορισμού του ύψους του ποσού της προθυμίας πληρωμής, στα πολιτιστικά αγαθά – και συγκεκριμένα στην προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

### ***Το ζήτημα της πλήρους αποτίμησης της πραγματικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.***

Το ζήτημα της πλήρους αποτίμησης παραμένει ένα ανοιχτό ερώτημα, για όλα τα πολιτιστικά αγαθά, δεδομένης της φύσης τους. Είναι εκ των πραγμάτων αδύνατη η πλήρης αποτίμηση ενός αγαθού, εφόσον ενδέχεται να υπάρχουν διαστάσεις του, η αξία των οποίων να μην είναι καν αντιληπτή, πόσο μάλλον μετρήσιμη. Ωστόσο, η αποτίμηση του αγαθού στο μέγιστο δυνατό βαθμό, είναι

υπόθεση καλού σχεδιασμού της ΜΥΑ (π.χ. διαμόρφωσης κατάλληλου σεναρίου και σαφούς καθορισμού του αντικειμένου, για το οποίο διερευνάται η προθυμία πληρωμής). Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ένα σενάριο το οποίο στοχεύει στην προστασία ενός αγαθού, όπως στην παρούσα έρευνα, ενσωματώνονται όλοι οι λόγοι για τους οποίους κάποιος θα επιθυμούσε την προστασία του αγαθού, άρα και όλες οι αντίστοιχες αξίες. Με την έννοια αυτή το ποσό που προκύπτει ως προθυμία πληρωμής τείνει να αντιπροσωπεύει την «οροφή» της αξίας. Η παρούσα εργασία, αποδεικνύει ότι η συνολική οικονομική αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής π.χ. του Μετσόβου, η οποία αποτιμάται μέσω της ΜΥΑ υπερκαλύπτει το απαιτούμενο κόστος των εργασιών προστασίας και αποκατάστασης. Αν, ωστόσο, η αποτιμώμενη οικονομική αξία αποδεικνυόταν χαμηλότερη του απαιτούμενου κόστους προστασίας του αγαθού, αυτό θα σήμαινε ότι η αξία, την οποία η τοπική και ευρύτερη κοινωνία αποδίδει στο αγαθό δεν μπορεί να δικαιολογήσει την προστασία του. Ενδεχομένως, να επαρκούσε για την προστασία μέρους του αγαθού, οπότε και πάλι η ΜΥΑ θα μπορούσε να υποδείξει ποιο κομμάτι η κοινωνία αξιολογεί ως σημαντικότερο. Για παράδειγμα, η προστασία ενός πυρήνα παραδοσιακών κτισμάτων ή ορισμένων, διάσπαρτων, σημαντικών κτιρίων και στοιχείων. Μια πολύ χαμηλή οικονομική αξία του αγαθού, αντανάκλαση της χαμηλής σημασίας του για την κοινωνία θα οδηγούσε, σταδιακά, στην υποβάθμιση και την καταστροφή του αγαθού. Η ΜΥΑ εξάλλου λειτουργεί ως εργαλείο ερμηνείας της κοινωνίας. Δεν διαμορφώνει απόψεις αλλά αναδεικνύει τις ήδη υφιστάμενες.

### **11.3 Η συμβολή της διδακτορικής διατριβής. Η καινοτομία και η πρωτοτυπία της διδακτορικής διατριβής**

Τα καινοτομικά και πρωτότυπα στοιχεία που συνιστούν τη συμβολή της διδακτορικής διατριβής στην ανάπτυξη της επιστήμης είναι τα ακόλουθα:

- Εφαρμόστηκε για πρώτη φορά η ΜΥΑ στην αποτίμηση της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, σε δύο ορεινούς οικισμούς. Η μετάφραση του κοινωνικού οφέλους που παράγεται από την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε χρηματικές μονάδες, μέσω της χρήσης της ΜΥΑ, έδωσε τη δυνατότητα εφαρμογής μιας ανάλυσης, από την οποία απεδείχθη η κοινωνική χρησιμότητα μιας σημαντικής επένδυσης στο Μέτσοβο, η οποία στοχεύει στην προστασία και ανάκτηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού. Σημειώνεται ότι η έλλειψη επαρκούς κοινωνικής αιτιολόγησης αποτελεί ένα από τα πλέον ευάλωτα σημεία της πολιτικής προστασίας των πολιτιστικών αγαθών. Η πρωτότυπη μεθοδολογία στην οποία στηρίχτηκε η ανάλυση της κοινωνικής χρησιμότητας μιας επένδυσης προστασίας και ανάδειξης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του Μετσόβου είναι επεκτάσιμη σε αντίστοιχες περιπτώσεις.
- Για να είναι δυνατή η αποτελεσματική εφαρμογή της ΜΥΑ στην αποτίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής τεκμηριώθηκαν οι κατάλληλες θεωρητικές και πρακτικές προσαρμογές όπως η κατανόηση της έννοιας της μέσης προθυμίας πληρωμής ως μέτρου της έντασης της κοινωνικής

αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, η προτεραιότητα του ποσού έναντι της προθυμίας πληρωμής στην ανάλυση των αποτελεσμάτων κ.λπ. Με τον τρόπο αυτό παρήχθη μια μεθοδολογία η οποία μπορεί να αποτιμά με αποτελεσματικό και ρεαλιστικό τρόπο την αξία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Παράλληλα, ενισχύεται η άποψη για την αναγκαιότητα εξειδίκευσης της ΜΥΑ, ανάλογα με το προς αποτίμηση πολιτιστικό αγαθό.

- Η παρούσα εφαρμογή της ειδικά τροποποιημένης ΜΥΑ στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική απεκάλυψε και, κυρίως, τεκμηρίωσε ορισμένα κρίσιμα χαρακτηριστικά της ως κοινωνικής αξίας όπως η σημαντική συμβολική αξία και η αξία κληροδοτήματος που φέρει, η τοπικότητα, η εξάρτησή της από το είδος της αξιοποίησης (χρήσης) που τυγχάνει από τις διάφορες κοινωνικές ομάδες, η επίδραση του χρόνου επαφής κ.λπ. Τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στη χάραξη μιας πολιτικής για την προστασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, έτσι ώστε αυτή να αποδειχθεί αποτελεσματική.
- Αποδείχθηκε ότι η κοινωνική συμπεριφορά προσδίδει στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική χαρακτηριστικά οικονομικού αγαθού και, μάλιστα, αγαθού πολυτελείας. Το στοιχείο αυτό υπογραμμίζει τους υπαρκτούς κινδύνους απώλειας του αγαθού σε περιόδους οικονομικής κρίσης.
- Αποδείχθηκε ότι η κοινωνική αξία ενός παραδοσιακού οικισμού είναι ευθέως ανάλογη του βαθμού διατήρησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως κοινωνικό αγαθό, όσο καλύτερα διατηρημένη είναι τόσο ως πιο σημαντική αξιολογείται και τόσο περισσότερο αυξάνεται η έμπρακτη συμμετοχή της κοινωνίας στην προστασία και διατήρησή της. Επειδή αυτό σημαίνει διοχέτευση πόρων εκεί που υπάρχει μικρότερη ανάγκη, αποδεικνύεται η ύπαρξη μιας ισχυρής κοινωνικής διεργασίας, η οποία τείνει να εξαφανίσει πλήρως παραδοσιακούς οικισμούς με σοβαρά προβλήματα υποβάθμισης της φυσιογνωμίας τους ενώ ενισχύει τους καλύτερα διατηρημένους, εν είδει ενός ιδιότυπου δαρβινισμού. Αποδείχθηκε, επίσης, ότι η τοπικότητα και, κυρίως, η ισχυρή συναισθηματική σύνδεση των κατοίκων με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της περιοχής τους μπορεί να ανασχέσει, αλλά όχι να αντιστρέψει, την τάση αυτή.
- Η εφαρμογή πέντε ερευνών ΜΥΑ για την αποτίμηση του ίδιου κοινωνικού αγαθού έδωσε τη δυνατότητα να παραχθούν πρωτότυπα συμπεράσματα για την ίδια τη φύση της μεθόδου. Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συμπεράσματα που ενισχύουν την αξιοπιστία της μεθόδου έναντι της βασικής κριτικής που υφίσταται, δηλαδή της υποθετικής της φύσης.
- Η έρευνα αποτελεί σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Ελλάδας αφού αναδεικνύει και τεκμηριώνει μια ζωτικής σημασίας αναπτυξιακή δυνατότητα των ορεινών περιοχών. Οι ορεινές περιοχές αρχίζουν να επανέρχονται στο προσκήνιο της ανάπτυξης μετά από μακρόχρονη νάρκη, που όμως στάθηκε σωτήρια για τον πολιτιστικό τους



πλούτο. Αποδείχθηκε ότι το παραδοσιακά κτισμένο περιβάλλον των ορεινών περιοχών μπορεί να αποτελέσει βασικό πυλώνα ανάπτυξής τους.

#### **11.4 Προτάσεις για τη συνέχιση της έρευνας (Follow up)**

Ανάμεσα στα θέματα προς περαιτέρω έρευνα που προκύπτουν από την παρούσα εργασία, αυτά που παρουσιάζουν, κατά τη γνώμη της γράφουσας, ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι τα ακόλουθα:

- Αποτίμηση της αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του συνόλου των οικισμών της Ελλάδας. Διερεύνηση θεμάτων αποτίμησης του «μέρους» και του «συνόλου» της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Πολιτική προστασίας των παραδοσιακών οικισμών στη βάση των αποτελεσμάτων αποτίμησης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Εφαρμογή της μεθοδολογίας και σε άλλους παραδοσιακούς οικισμούς της Ελλάδας. Σύγκριση των αποτελεσμάτων συγκεκριμένων οικισμών και διερεύνηση των ειδοποιών διαφορών. Εφαρμογή της μεθόδου Benefit Transfer προκειμένου να ελεγχθεί η αξιοπιστία των δευτερογενών αποτελεσμάτων και να προταθούν οδηγίες για τη χρήση ή μη της εν λόγω μεθόδου και υπό ποιές προϋποθέσεις.
- Εφαρμογή της μεθοδολογίας σε παραδοσιακούς οικισμούς εκτός Ελλάδας και, ειδικότερα, σε ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς α. αναπτυγμένων χωρών και β. αναπτυσσόμενων χωρών. Σύγκριση των αποτελεσμάτων.

## Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ανδρεόπουλος Δ., Γιαννακοπούλου Σ., Δαμίγος Δ. (2010). Η σημασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου για τους επισκέπτες του: Εφαρμογή της Μεθόδου Υποθετικής Αξιολόγησης (CVM). 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Αρακαδάκη Μ. (2004). Φυσικός και πολιτιστικός πλούτος σε προβληματικές περιοχές του Νομού Λασιθίου Κρήτης. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, ΥΙΑ, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».
- Ασδραχάς Σ. (1989). Το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Στο: Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Τόμος 1, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.
- Αυγερινού – Κολώνια Σ. (1994). Πολιτιστική ανάπτυξη ιστορικών πόλεων. Διεθνείς τάσεις και ελληνικές ιδιαιτερότητες. Άρθρο στο: «Αστικές αναπλάσεις. Τοπική ανάπτυξη. Συμμετοχικός σχεδιασμός», Επιστ. Υπευθ.: Βρυχέα Α.- Πολύζος Ι., Ε.Μ.Π. Αθήνα.
- Αυγερινού – Κολώνια Σ. (2000). Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και την ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων. Στο: Τουριστική Ανάπτυξη – Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, (επ.) Πάρις Τσάρτας, Εκδ. Εξάντας, Αθήνα.
- Γαλιτσίδου Α.Β. (2009). Καστράκι Μετεώρων. Ένας παραδοσιακός οικισμός στη σκιά των κοσμογονικών βράχων. Πολεοδομική και Αρχιτεκτονική μελέτη. Τρίκαλα.
- Γεροντέλη Α., Γιαννακοπούλου Σ., Δολόγλου Ν., Γαλανού Ε., Ρόκος Δ. (2010). Συγκρότηση βάσης δεδομένων για τους τοπικούς πολιτισμούς των ορεινών περιοχών της Ελλάδας και την αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτησή τους με το φυσικό ορεινό περιβάλλον. 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π. Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Γιαννακοπούλου Σ. (2009). Αποτίμηση της αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των ορεινών περιοχών. Ημερίδα: «Δημήτρης Πικιώνης. Οικιστικό και φυσικό περιβάλλον ορεινών περιοχών». Περτούλι Τρικάλων, 28-29 Νοεμβρίου.
- Γιαννακοπούλου Σ. (2010). Ανακτώντας τη χαμένη φυσιογνωμία των ορεινών οικισμών: Μια πρόταση για τον οικισμό της Βυτίνας. 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π. Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Γιαννακοπούλου Σ. (2010). Η σημασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου, για τους κατοίκους του. Ημερίδα: «Η συμβολή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των Τζουμέρκων». Συρράκο, 17 Ιουλίου.
- Γιαννίτσαρης Γ. (2010). Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Ευρυτανίας. Αθήνα.
- Γκιάτας Α., Σαγιάς Ι. (2010). Πολιτισμική Γεωγραφία του Ορεινού Χώρου και Τάσεις στη Διαχείριση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς. 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π. Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Γρατσιά Ε. (2011). Τα προβλήματα των αρχιτεκτονικών μνημείων της Νάξου και η συμβολή των Ναξιωτών στην προστασία τους. Πρακτικά Ημερίδας «Όμορφα χωριά άσχημα αλλοιώνονται», Νάξος, στο πλαίσιο του προγράμματος: «Τοπικές κοινωνίες και μνημεία της Νάξου». Διοργάνωση: Monumenta και Δήμος Δρυμαλίας Νάξου.

- Δημητριάδης Ε. (1997). Η αναγέννηση των οικισμών του ελληνικού χώρου κατά την όψιμη Τουρκοκρατία. Περιοδικό: Αρχαιολογία και Τέχνες, Τεύχος 65, σ.22-30.
- Δημητσάντου – Κρεμέζη Α. (1986). Το καμαρόσπιτο της Αττικής. Προέλευση και αντιστοιχίες μιας βασικής αρχιτεκτονικής ιδιοτυπίας. Διδακτορική διατριβή, Ε.Μ.Π., Αθήνα.
- Δημητσάντου – Κρεμέζη Α. (2002). Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού. Ελ. μτφ. στα ελληνικά, ICOMOS, Αθήνα.
- Δημητσάντου – Κρεμέζη Α. (2004). Η αναθεωρημένη κάρτα του πολιτιστικού τουρισμού και τα άρθρα που διασφαλίζουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, UIA, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».
- Δημητσάντου – Κρεμέζη Α. (2006). Αρχιτεκτονική ανάλυση παραδοσιακού οικισμού. Κατασκευαστική - Μορφολογική. Διδακτικές σημειώσεις. Ε.Μ.Π.
- Δημητσάντου – Κρεμέζη Α. (2007). Οι παραδοσιακοί οικισμοί. Η ανάδειξή τους και η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού. Ημερίδα: «Ανάδειξη, ανάπλαση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», Μάρτιος, Διοργάνωση: ΤΕΕ, Αθήνα.
- Διμέλλη Δ. (2010). Το δίκτυο των ορεινών οικισμών στην Ελλάδα. Καταγραφή τάσεων και διαπίστωση προοπτικών. 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π. Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Δουμάνης Ο., Oliver P. (eds.) (1975). Οικισμοί στην Ελλάδα. Αρχιτεκτονικά θέματα 9, Αθήνα.
- Ζιώγας Ι.Δ. (2004). Ιστορικά. Στο: «Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως». Έκδοση Πνευματικού Κέντρου Κοινότητας Συρράκου.
- Ζυγομαλάς Δ. (2008). Οι παράμετροι προστασίας των ιστορικών οικισμών μέσα από τους διεθνείς χάρτες. Πρακτικά Ημερίδας: «Παραδοσιακοί οικισμοί – Υπάρχει μέλλον;», Κρήτη, Φεβρουάριος, ΤΕΕ/ΤΑΚ.
- Ζώη Σ., Δαμίγος Δ. (2010). Παραδείγματα Εφαρμογής των Μεθόδων Υποθετικής ή Εξαρτημένης Αξιολόγησης (C.V.M.) και Ανάλυσης Κόστους Ταξιδιού (T.C.M.). 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π. Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Howitt D., Cramer D. (2006). Στατιστική με το SPSS 13. Μτφ.: Μικέδης Μ., Εκδ. Κλειδάριθμος, Αθήνα.
- Θεοδώρου Α. (2011). Η εξοικονόμηση ενέργειας στον οικισμό του Μετσόβου ως μέσο για την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Μετσόβου», Μέτσοβο και Μηλιά, 01 και 02/07.
- Θεοδώρου Α. (2012). Εξοικονόμηση ενέργειας στην πόλη της Κόνιτσας. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Κόνιτσας», Κόνιτσα, 14/07.
- Ιωαννίδου Ν. (2004). Η αποκατάσταση των μνημείων και των παραδοσιακών οικισμών στη θεωρία και στην πράξη. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, UIA, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».
- Καλαβρυτινός Ν., Δαμίγος Δ. (2006). Η Οικονομική Αξία των Αστικών Χώρων Πρασίνου στο Λεκανοπέδιο Αττικής. Τεχνικά Χρονικά, Επιστ. Έκδοση ΤΕΕ, II, τεύχος 1-2.

- Καλιαμπάκος Δ. και Δαμίγος Δ. (2008). Οικονομικά του περιβάλλοντος και των υδατικών πόρων: Βασικές αρχές, Μέθοδοι αποτίμησης, Εφαρμογές. Διδακτικές σημειώσεις. ΕΜΠ, Αθήνα.
- Καλιαμπάκος Δ. και Δαμίγος Δ. (2008). Χρηματοοικονομική και κοινωνικοοικονομική αξιολόγηση επενδύσεων. Διδακτικές σημειώσεις. ΕΜΠ, Αθήνα.
- Καλιαμπάκος Δ., Κατσουλάκος Ν., Γιαννακοπούλου Σ. (2009). Περιβάλλον και Κοινωνία των Ορεινών Περιοχών: Εισαγωγή. Διδακτικές σημειώσεις στο μάθημα «Εισαγωγή στο Περιβάλλον και την Κοινωνία των Ορεινών Περιοχών» του ΔΠΜΣ "Περιβάλλον και Ανάπτυξη", Β' Κατεύθυνση: "Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών", Ε.Μ.Π, Μέτσοβο.
- Καμμένου Μ., Κολοβού Β., Γιαννακοπούλου Σ. (2012). Ανάπλαση της παλιάς αγοράς της Κόνιτσας. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Κόνιτσας», Ε.Μ.Π., Κόνιτσα, 14/07.
- Καράμπαμπα Ε. (2006/2007). Οι δυνατότητες υπέρβασης των διατάξεων του ΓΟΚ (Ν.1577/85) ως προς τη δόμηση, με βάση τα ισχύοντα στο άρθρο 7. Σπουδαστική εργασία, ΔΠΜΣ: Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός χώρου, Κατ. Πολεοδομία – Χωροταξία, Ακαδ. Έτος 2006 – 2007, ΕΜΠ, Αθήνα. Ανάκτηση κειμένου από: [sources.arch.ntua.gr/fsr/114504/karampampa.pdf](http://sources.arch.ntua.gr/fsr/114504/karampampa.pdf)
- Καρανικόλας Ν., Λαφαζάνη Π., Μυρίδης Μ., Ράμναλης Δ. (2002). Η απερήμωση των ορεινών οικισμών της Βόρειας Ελλάδας: σχεδιάζοντας ένα «παρατηρητήριο» για τις αλλοιώσεις του οικιστικού δικτύου των χωρών της Βαλκανικής. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, υπό την αιγίδα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ: «Επανασχεδιασμός υποβαθμισμένων και κατεστραμμένων περιοχών της Ευρώπης», University Studio Press, Θεσσαλονίκη.
- Κατσιγιάννης Κ. (2004). Η συμβολή του ΕΟΤ στην αρχιτεκτονική των τουριστικών εγκαταστάσεων. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, UIA, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».
- Κατσιλλής Ι. (2006). Επαγωγική Στατιστική. Εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Κατσουλάκος Ν. (2010). Εξοικονόμηση ενέργειας σε παραδοσιακά κτίρια: Η περίπτωση του ξενώνα «Ναπολέων» στους Καλαρρύτες. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των Τζουμέρκων», Ε.Μ.Π., Συρράκο, 17/07.
- Κατσουλάκος Ν. (2011). Αναβάθμιση της ενεργειακής συμπεριφοράς των κτιρίων στις ορεινές περιοχές: Η περίπτωση του ΜΕΚΔΕ. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Μετσόβου», Ε.Μ.Π., Μέτσοβο και Μηλιά, 01 και 02/07.
- Καψωμένος Ε. (2011). Πολιτισμοί της εντοπιότητας. Από το χθες στο αύριο. Πρακτικά 5ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του ΜΕΚΔΕ και του ΕΜΠ: «Παιδεία, Έρευνα, Τεχνολογία. Από το χθες στο αύριο», Μέτσοβο, 27-30 Σεπτεμβρίου 2007, Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα.
- Κέππα Χ. (2007). Οι παραδοσιακοί οικισμοί Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Τεχνογράφημα, 12/336: 12–13.
- Κονταράτος Σ. (1986). Αρχιτεκτονική και παράδοση. Ιδεολογίες, πρακτικές και προβλήματα στη χρήση του αρχιτεκτονικού παρελθόντος. Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Κουκούδης Α.Ι. (2000). Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων. Μελέτες για τους Βλάχους, Τόμος Β', Εκδ. ΖΗΤΡΟΣ, Θεσσαλονίκη.

- Κουραντίδου Μ., Μπλιούμης Β. (2011). Επισκόπηση της CVM (Contingent Valuation Method) και εφαρμογή της σε μελέτες αξιολόγησης δασικών οικοσυστημάτων. 15<sup>ο</sup> Πανελλήνιο Δασολογικό Συνέδριο «Δασοπονία πολλαπλών σκοπών και κλιματική αλλαγή – Προστασία και αξιοποίηση φυσικών πόρων», Καρδίτσα, 15-19 Οκτωβρίου.
- Κρανιάς Γ. (2010). Το ισχύον διεθνές νομικό πλαίσιο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Διπλωματική εργασία, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Διεθνών Σπουδών», Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Α.Π.Θ.
- Κρυστάλλης Κ. (1891). Συλλογή ποιημάτων: Αγροτικά.
- Κωστούλα Σ. (2001). Η συμβολή της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στο σύγχρονο βιοκλιματικό σχέδιο στην Ελλάδα. Πρακτικά 2ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του ΜΕΚΔΕ και του ΕΜΠ: «Τεχνολογία, Πολιτισμός και Αποκέντρωση», Μέτσοβο, 3-6 Ιουνίου 1998, Εκδ. Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Λάββας Γ. (1984). Προστασία Μνημείων και Συνόλων. Βασικές έννοιες, Ιδεολογία και Μεθοδολογία. Τεύχος 1. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Εκδ. Υπηρεσία Δημοσιευμάτων, Θεσσαλονίκη.
- Λάββας Γ. (2004). Η αρχιτεκτονική κληρονομιά ως πανανθρώπινη αξία. Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ/ τεύχος 47 – περίοδος Β | Σεπτέμβριος/Οκτώβριος.
- Λάγος Δ., Σταματίου Ε. (2004). Η χωρική διάρθρωση των πολιτικών διαστάσεων του τουρισμού. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, ΥΙΑ, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».
- Λαφαζάνη Π. (2010). Περιφερειακές Διαφοροποιήσεις στον Γεωγραφικό Χώρο του Ορεινού Πληθυσμού της Ελλάδας (ΓΧΟΠΕ). 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π. Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Λέκκα Χ. (2012). Ανάπλαση της κεντρικής πλατείας του Μετσόβου. Διπλωματική εργασία, ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», Ε.Μ.Π.
- Λέκκα Χ., Μάρη Λ., Σαρρή Ε., Γιαννακοπούλου Σ. (2011). Ανακτώντας τη χαμένη φυσιογνωμία των ορεινών οικισμών. Μια πρόταση για τον οικισμό του Μετσόβου. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Μετσόβου», Ε.Μ.Π., Μέτσοβο και Μηλιά, 01 και 02/07.
- Λιανός Ν. (2004). Μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτηρίων της παλιάς πόλης της Ξάνθης. Ανάκτηση από: [morfologia.arch.duth.gr/main\\_stuff/xanthi.pdf](http://morfologia.arch.duth.gr/main_stuff/xanthi.pdf).
- Μαϊστρου Ε. (1993). Επιπτώσεις του τουρισμού σε ιστορικά κέντρα πόλεων και οικισμούς. Παράδειγμα το Ναύπλιο. Πρόταση για ελεγχόμενη ανάπτυξη και νέες μορφές τουρισμού. Πρακτικά διεθνούς συνάντησης: «Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης», Θεσσαλονίκη 22-24 Οκτωβρίου.
- Μαϊστρου Ε. (2004). Τουριστική ανάπτυξη και πολιτιστική ταυτότητα. Ο πολλαπλός ρόλος του αρχιτέκτονα. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, ΥΙΑ, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».

- Μαΐστρου Ε. (2007). Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το παράδειγμα της Ύδρας. Άρθρο στο περιοδικό MONUMENTA.
- Μαμμόπουλος Α. (1973). Λαϊκή Αρχιτεκτονική: Ηπειρώτες μάστοροι και γεφύρια. Βιβλιοθήκη Ηπειρωτικής Εταιρίας Αθηνών. Αθήνα.
- Μαρμαράς Β., Εμμανουήλ – Ράπτη Σ., Σταματίου Ε. (2000). Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, Τομέας Εφαρμοσμένων Τεχνών, Αθήνα.
- Μαντζίλας Ι.Δ. (2004). Γεωγραφία – Διοικητικά όρια – Οικισμός. Στο: «Συρράκο. Πέτρα – Μνήμη – Φως». Έκδοση Πνευματικού Κέντρου Κοινότητας Συρράκου.
- Ματσούκα Π., Αδαμακόπουλος Τ. (2008). Τα ελληνικά βουνά: Περιβάλλον – Κατοίκηση -Ορεινός τουρισμός. Στο: «Ορεινός Χώρος και Δάση», Συλλογικό έργο, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, ΔΙΠΕ.
- Μαχαϊρά Μ. (2011). Το Μέτσοβο πέρα από την πλατεία: Διαδρομές ενδιαφέροντος στον οικισμό του Μετσόβου. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Μετσόβου», Ε.Μ.Π., Μέτσοβο και Μηλιά, 01 και 02/07.
- Μέλιος Ν., Μπαφούνη Ε. (2002). Ιστορικό Αρχείο Μετσόβου και Συλλογή του Εμπορικού Οίκου Τσανάκα. Συνοπτικός οδηγός. Σειρά 3, Τοπική ιστορία, αρ.1, Ινστιτούτο Μελέτης της Τοπικής Ιστορίας και της Ιστορίας των Επιχειρήσεων, Πειραιάς.
- Μιχελής Π.Α. (1977). Το ελληνικό λαϊκό σπίτι. Φροντιστηριακές εργασίες. Α'. Εκδ. ΕΜΠ. Αθήνα.
- Μνημεία της Νάξου σε κίνδυνο. Οι πολίτες μιλούν γι' αυτά. Πρακτικά ημερίδας, 8 Σεπτ. 2008, Απεράθου, Νάξος. Διοργάνωση Monumenta και Δήμος Δρυμαλίας Νάξου.
- Μουτσόπουλος Ν.Κ. (1967). Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Βέροιας. Εκδ. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας. Αθήνα.
- Μουτσόπουλος Ν.Κ. (1993). Παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Μακεδονίας. 15<sup>ος</sup> – 19<sup>ος</sup> αιώνας. Εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- Μουτσόπουλος Ν.Κ. (1988). Η αρχιτεκτονική προεξοχή «το σαχνισί». Συμβολή στη μελέτη της ελληνικής κατοικίας. Θεσσαλονίκη.
- Μπαλάφα Ν. (2012). Κλιματική αλλαγή και δασικές πυρκαγιές. Η περίπτωση του Δήμου Κόνιτσας. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Κόνιτσας», Ε.Μ.Π., Κόνιτσα, 14/07.
- Μπασιούκα Α. (2010). Η δημογραφική ταυτότητα των Τζουμέρκων από το 1940 έως σήμερα. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των Τζουμέρκων», Ε.Μ.Π., Συρράκο, 17/07.
- Μπασιούκα Α. (2011). Η Δημογραφική Ταυτότητα των Ορεινών Περιοχών της Ελλάδας. Διπλωματική εργασία, ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», ΕΜΠ.
- Μπίρης Μ. (2007). Δεοντολογία αποκατάστασης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς μνημείων – Η πιθανότητα νέων προσεγγίσεων. Ημερίδα: «Ανάδειξη, ανάπλαση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», Μάρτιος, Διοργάνωση: ΤΕΕ, Αθήνα.
- Μπογδανόπουλος Δ. (1952). Τα κουδαρίτικα. Περιοδικό Ηπειρωτική Εστία. Τόμος 1, τεύχος 7, σ. 685 - 688.
- Μποζινέκη – Διδώνη Π. (2004). Παραδοσιακοί οικισμοί και τουριστική ανάπτυξη. Το πρόγραμμα του ΕΟΤ 1975 – 1995. Το παράδειγμα της Οίας Σαντορίνης. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά

- Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, UIA, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».
- Μποζινέκη – Διδώνη Π. (2004). Το παράδειγμα της Οίας Σαντορίνης. Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ/ τεύχος 47 – περίοδος Β | Σεπτέμβριος/Οκτώβριος.
- Νικολάου Γ. (2012). Ο ελληνικός χώρος την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας ΙΙ (18<sup>ος</sup> – αρχές 19<sup>ου</sup> αι.). Διδακτικές σημειώσεις. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Νικολοπούλου Κ. (2011). Οικονομική αποτίμηση του περιβαλλοντικού οφέλους μιας εγκατάστασης επεξεργασίας λυμάτων στην περιοχή της Νέας Μάκρης. Διπλωματική εργασία, ΔΠΜΣ: Επιστήμη και Τεχνολογία Υδατικών Πόρων, ΕΜΠ, Αθήνα.
- Νιτσιάκος Β. (1995). Οι ορεινές κοινότητες της Βόρειας Πίνδου. Στον απόηχο της μακράς διάρκειας. Εκδ. Πλέθρον, σειρά: Λαϊκός πολιτισμός/τοπικές κοινωνίες, Αθήνα.
- Οικονόμου Α. (2010). Καινοτομικές επιχειρηματικές δραστηριότητες στην περιοχή των Τζουμέρκων. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των Τζουμέρκων», Ε.Μ.Π., Συρράκο, 17/07.
- Οικονόμου Κ. (2002). Χάσαμε την πλατεία, STOP. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, υπό την αιγίδα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ: «Επανασχεδιασμός υποβαθμισμένων και κατεστραμμένων περιοχών της Ευρώπης», University Studio Press, Θεσσαλονίκη.
- Πάκος Θ. Οικονομική του Πολιτισμού και το Πρόβλημα της αποτίμησης της Πολιτιστικής Αξίας. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Άρθρο υπό δημοσίευση από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ανάκτηση κειμένου, 07/2012, από: ([http://topa.appliedmaths.gr/modules/module\\_80052/Pakos%20Culture.pdf](http://topa.appliedmaths.gr/modules/module_80052/Pakos%20Culture.pdf))
- Πανουτσόπουλος Ν. Διυπουργικές σχέσεις κατά την άσκηση δημόσιων πολιτικών. Το παράδειγμα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Διπλωματική εργασία, Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.
- Παπαδά Λ. (2011). Το κυκλοφοριακό πρόβλημα του Μετσόβου. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Δήμου Μετσόβου», Ε.Μ.Π., Μέτσοβο και Μηλιά, 01 και 02/07.
- Παπαδημάτου Α., Ρόκος Δ. (2004). «Βιώσιμη» και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και του κόσμου. Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του ΜΕΚΔΕ και του ΕΜΠ: «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη», Μέτσοβο, 7-10 Ιουνίου 2001, Εκδ. Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Παπαιωάννου Κ. (2003). Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι. Πανεπιστημιακές Εκδ. ΕΜΠ. Αθήνα.
- Παπαιωάννου Κ., Κρεμέζη Αικ., Φινέ Μ. (2008). Το παραδοσιακό σπίτι στο Αιγαίο. Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή. Αθήνα.
- Παπανίκα Μ. (2009). Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος: Ο θεσμός των διατηρητέων κτιρίων. Διπλωματική εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση», Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Παρθενόπουλος Κ. (2007). Χωροταξικός Πολεοδομικός Σχεδιασμός στους Παραδοσιακούς οικισμούς. Έλεγχος Δόμησης και Προστασίας. Ζ' Κύκλος Σεμιναρίων του ΤΕΕ/ΤΚΜ «Χωροταξικός

- και Πολεοδομικός Σχεδιασμός». Ανάκτηση κειμένου από: ([http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/SEMINARIA/PALAIOTERA\\_SEMINARIA/Z\\_EKTAKTOS\\_KYKLOS\\_DECEMBER\\_07/parthenopoulos.pdf](http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/SEMINARIA/PALAIOTERA_SEMINARIA/Z_EKTAKTOS_KYKLOS_DECEMBER_07/parthenopoulos.pdf)).
- Παρθενόπουλος Κ., Καμπούρη Ε., Δούση Μ., Παρθενοπούλου Ν. (2009). Διατηρητέα Κτίρια και Στοιχεία Ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος – Παραδοσιακοί Οικισμοί και Οικιστικά Σύνολα – Ιστορικά Κέντρα και Πόλεις. Πόρισμα ομάδας εργασίας του ΤΕΕ/ΤΚΜ όπως εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. Α173Α/Σ12/09 απόφαση της διοικούσας επιτροπής. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Παρπαϊρης Α.Δ. (2004). Η αρχιτεκτονική κληρονομιά και η τουριστική αξιοποίηση: Σχέσεις αλληλεξάρτησης. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, UIA, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».
- Πικιώνης Δ. (1925). Η λαϊκή μας τέχνη κι εμείς. Στο: Δ. ΠΙΚΙΩΝΗ. Κείμενα. Πικιώνη Α. και Παρούσης Μ. (επιμ.) (1999). Εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.
- Πουλή Α. (2002). Η αποκατάσταση των παραδοσιακών οικισμών ως παράγον ολοκληρωμένης και ενδογενούς ανάπτυξης τους: Το παράδειγμα του παραδοσιακού οικισμού Καστρακίου Καλαμπάκας. Διπλωματική εργασία, Τμήμα Γενικής Διοίκησης, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.
- Ρόκος Δ. (2004). Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και πράξη. Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του ΜΕΚΔΕ και του ΕΜΠ: «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη», Μέτσοβο, 7-10 Ιουνίου 2001, Εκδ. Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα.
- Ρόκου Β. (2007). Ορεινές κοινωνίες κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια. Το Μέτσοβο της κτηνοτροφίας από τον 17<sup>ο</sup> έως τον 20<sup>ο</sup> αιώνα. Εκδ. Ερωδιός, Θεσσαλονίκη.
- Raporort A. (1976). Ανώνυμη αρχιτεκτονική και πολιτιστικοί παράγοντες. Αθήνα.
- Σαββίδου Π.Κ. (2007). Θεσμικό πλαίσιο προστασίας αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς στα πλαίσια του ΥΠΕΧΩΔΕ. Ημερίδα: «Ανάδειξη, ανάπλαση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς», Μάρτιος, Διοργάνωση: ΤΕΕ, Αθήνα.
- Σακελλαρίου Μ. (γεν. εποπτ.) (1997). Ήπειρος. 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού. Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, Αθήνα.
- Σαρηγιάννης Γ. (1977). Το εθνικό πλαίσιο του προβλήματος της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Τεχνικά Χρονικά, 3-4/1977.
- Σαρηγιάννης Γ. (2011). Η προστασία της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς. Άρθρο στο περιοδικό: GreekArchitects, Θεματική ενότητα: Αρχιτεκτονικές ματιές.
- Σαρρή Ε. (2012). Ανασχεδιασμός της βόρειας εισόδου του οικισμού Μετσόβου και επανάχρηση του ξυλουργικού εργοστασίου του Ιδρύματος Τοσίτσα. Ανακτώντας τη χαμένη φυσιογνωμία των ορεινών οικισμών. Διπλωματική εργασία, ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», ΕΜΠ.
- Σειρηνίδου Β. Βαλκάνιοι έμποροι στην Αψβουργική μοναρχία (18<sup>ος</sup> – μέσα 19<sup>ου</sup> αιώνα). Εθνοτικές ταυτότητες και ερευνητικές αμηχανίες. Ανακτήθηκε από: <http://www.inenotebooks.org/index.php/te/article/view/70/131>.



- Σκιαδά Θ. (2012). Οικονομική Αποτίμηση Ιστορικών Μνημείων μέσω της Μεθόδου Κόστους Ταξιδιού (Travel Cost): Εφαρμογή στο Ναό του Ποσειδώνα, στο Σούνιο. Διπλωματική εργασία, Δ.Π.Μ.Σ. «Συστήματα Διαχείρισης Ενέργειας και Προστασίας Περιβάλλοντος», Πανεπιστήμιο Πειραιά, Ε.Μ.Π.
- Σμπόνιας Κ. (2010). Ο ρόλος των μεταναστών στα χωριά των Τζουμέρκων. Πρακτικά Ημερίδας: «Η συμβολή του ΕΜΠ στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των Τζουμέρκων», Ε.Μ.Π., Συρράκο, 17/07.
- Σούλτη Ε. (2011). Πολιτιστικό κέντρο στο Συρράκο. Πρακτικά 5ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του ΜΕΚΔΕ και του ΕΜΠ: «Παιδεία, Έρευνα, Τεχνολογία. Από το χτες στο αύριο», Μέτσοβο, 27-30 Σεπτεμβρίου 2007, Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα. (Η δημοσίευση αποτελεί προϊόν ομότιτλης Διπλωματικής εργασίας που εκπονήθηκε στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Ε.Μ.Π.).
- Σταματίου Ε. (2007). Διατηρητέα κτίσματα: πόσο εφικτή και συμφέρουσα η επιχείρηση προστασίας τους από τους ιδιώτες; 6<sup>η</sup> Ημερίδα Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Ανάκτηση: [kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf](http://kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf)
- Στεφάνου Ι. (1975). Η μελέτη εντοπισμού, καταγραφής και αξιολόγησης των παραδοσιακών οικισμών. Αρχιτεκτονικά θέματα, Νο 9.
- Στεφάνου Ι., Μαράτου Θ. (2004). Ιστορικές πόλεις. Όροι Δόμησης και Φυσιογνωμία. Το παράδειγμα της Ερμούπολης. Τεχνικά Χρονικά, Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ, ΙΙ, Τεύχος 1-2.
- Στεφάνου Ι., Μαράτου Θ. (2005). Προϋποθέσεις προστασίας και ανάδειξης της προστασίας της φυσιογνωμίας των ελληνικών τόπων. Heleco, ΤΕΕ, 3-6 Φεβρουαρίου, Αθήνα.
- Στεφάνου Ι., Χατζοπούλου Α., Νικολαΐδου Σ., (1995). Αστική Ανάπλαση. Πολεοδομία – Δίκαιο – Κοινωνιολογία. Εκδ. ΤΕΕ, Αθήνα.
- Τζελέπης Π.Ν. (1977). Λαϊκή Ελληνική Αρχιτεκτονική. Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.
- Τολίδης Κ. (2009). Εκτίμηση της Προθυμίας Πληρωμής των Κατοίκων του Μετσόβου για τη Διατήρηση της Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής. Διπλωματική εργασία, ΔΠΜΣ «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», ΕΜΠ.
- Τολίδης Κ., Γιαννακοπούλου Σ., Δαμίγος Δ. (2010). Εκτίμηση της Προθυμίας Πληρωμής των Κατοίκων του Μετσόβου για τη Διατήρηση της Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής του Οικισμού, 6<sup>ο</sup> Συνέδριο του Ε.Μ.Π και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π Μέτσοβο, 16 – 19 Σεπτεμβρίου.
- Τουρκολιάς Χ. (2010). Ανάπτυξη μεθοδολογικού πλαισίου για την αποτίμηση περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων της ηλεκτροπαραγωγής. Διδακτορική διατριβή, Ε.Μ.Π., Αθήνα.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ). Πρόγραμμα εκπόνησης μελετών για τη θεσμοθέτηση μορφολογικών κανόνων για τη δόμηση και την αρχιτεκτονική στους μικρούς οικισμούς της χώρας και σε περιοχές εκτός σχεδίου. Ιούλιος 2011. Ιστοσελίδα: [www.ypeka.gr](http://www.ypeka.gr)
- Φιλιππίδης Δ. (επιμ.). Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική. Τόμοι 1-8. Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.
- Χαρίσης Β. (1995). Μέτσοβο, στο Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Τόμος 6, Θεσσαλία – Ήπειρος, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.
- Χατζημιχάλη Α. (1953). Μορφές από τη σωματειακή οργάνωση των Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: Οι συντεχνίες - τα Ισνάφια. Αθήνα.

Χιωτίνης Ν. (2004). Η αρχιτεκτονική ως κιβωτός πολιτισμού και ο τουρισμός ως πολιτιστική επικοινωνία. Τεχνικά Χρονικά, 09-10/2004. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός: Ο ρόλος του αρχιτέκτονα», Καβάλα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Διοργάνωση: ΤΕΕ, UIA, Ομάδα εργασίας «Αρχιτεκτονική και Τουρισμός».

Χρηστίδης Β. (2004). Η αρχιτεκτονική του κεντρικού Ζαγορίου. Το παράδειγμα του Κουκουλιού. Τόμοι Α και Β., Εκδ. Ριζάρειον Ίδρυμα, Αθήνα.

### **Νόμοι και Προεδρικά Διατάγματα**

Γενικό Διάταγμα Παραδοσιακών Οικισμών: (Π.Δ. 19-10-78) «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών τινών του κράτους και καθορισμός των όρων και περιορισμών δόμησης των οικοπέδων αυτών» (ΦΕΚ 594/Δ/13.11.1978).

ΓΟΚ '55. Β.Δ. 9/30-9-1955 (ΦΕΚ Α' 266) : Περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού του Κράτους.

ΓΟΚ '73. ΦΕΚ Α 363 – 07/12/1974.

Ειδικό Διάταγμα Προστασίας οικισμού Μετσόβου: (Π.Δ. 19-9-75, ΦΕΚ 214 Δ/1975) «Περί καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως του υφισταμένου προ του 1923 οικισμού Μετσόβου».

Ελληνική Στατιστική Αρχή: Απογραφή Πληθυσμού 2001 και 2011.

Νόμος 3852: Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πρόγραμμα Καλλικράτης (ΦΕΚ 87/07-06-2010), Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα.

Σύνταγμα της Ελλάδας 1975. Άρθρο 24.

## Ξένη Βιβλιογραφία

- Abelson P., Dominy C. (2001). Economics of Heritage Listing. Part A: Valuing the public benefits of heritage listing of commercial buildings, Part B: The impacts of heritage requirements on the financial viability of individual development proposals. For the NSW Heritage Office.
- Adamowicz W., Boxall P., Williams M., Louviere J. (1998). Stated preference approaches for measuring passive use values: choice experiments and contingent valuation, *American Journal of Agricultural Economics* 80.
- Adamowicz W.L., Garrod G.D., Willis K.G. (1995). Estimating the Passive Use Benefits of Britain's Inland Waterways. Centre for Rural Economy Research Report, University of Newcastle upon Tyne, Newcastle.
- Ahmed S.U., Gotoh K. (2006). The choice of elicitation methods in CVM and their impact on willingness to pay in environmental assessment. Department of Civil Engineering, Faculty of Engineering, Nagasaki University.
- Akos T. (2012). The Economic Performance of the Cultural Sector in the European Union: an Institutional Perspective. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Alberini A., Longo A. (2006). Combining the travel cost and contingent behaviour methods to value cultural heritage sites: evidence from Armenia. *Journal of Cultural Economics*, 30:287–304.
- Alberini A., Riganti P., Longo A. (2003). Can People Value the Aesthetic and Use Services of Urban Sites? Evidence from a Survey of Belfast Residents. *Journal of Cultural Economics*, 27(3-4): 193-213.
- Altman E. (1968). Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance*, September 1968.
- Altman E. (1993). *Corporate Financial Distress and Bankruptcy*. Second Edition, John Wiley &
- Andreadaki E., Nomikos, M. (1988). Regional Architecture of Macedonia: The Case of Vernacular Settlements as an Example of Passive Low Energy Design. In 6th Int. PLEA Conference. Pergamon Press, p. 193-198.
- Apostolakis A, Jaffry S (2005). A Choice Modelling Application for Greek Heritage Attractions. *Journal of Travel Research* 43(3): 309–318.
- Apostolakis A., Jaffry S. (2012). Measuring the Effect of Attitudes, Social Norms and Perceived Behavioral Control Variables on Individual Willingness to Pay for Cultural Resources. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June 2012.
- Armantier O., Treich N. (2004). Social Willingness to Pay, Mortality Risks and Contingent Valuation. *The Journal of Risk and Uncertainty*, 29:1, 7–19.
- Arrow K.J., Solow R., Leamer E., Portney P., Radner R., Schuman H. (1993). Report of the NOAA panel on contingent valuation, *Federal Register* 58.
- Ates O. (2012). Application of Cost-Benefit Analysis to Investment in Cultural Capital. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Barillet C., Joffroy T., Longuet I. (edit.) (2006). Cultural heritage and local development. A guide for African local governments. Published by: CRATerre – ENSAG / Convention France UNESCO.

- Barro S.C., Manfredo M.J., Brown T.C. and Peterson G.L. (1996). Examination of the predictive validity of CVM using an attitude-behavior framework, *Society and Natural Resources*, 9(2):111-24.
- Baskan E.G. (2008). The role of architectural heritage in the rural built environment: a case study. Thesis, The Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University.
- Bateman I.J., Carson R.T., Day B., Hanemann W.M., Hanley N., Hett T., Lee M.J., Loomes G., Mourato S., Ozdemiroglu E., Pearce D.W, Sugden R. and Swanson J. (2002). *Economic Valuation with Stated Preference Techniques*. Edward Elgar, Massachusetts.
- Bateman I.J., Munro A. (1997). Does Part-Whole Bias Exist? An Experimental Investigation. *Economic Journal*, Royal Economic Society, vol. 107(441), pages 322-32, March.
- Bateman I.J., Turner R.K. (1993). Valuation of the environment, methods and techniques: the contingent valuation method. In Turner, R.K. (ed) *Sustainable Environmental Economics and Management; Principles and Practice*, Belhaven.
- Bateman I.J., Willis K. (1996). Introduction and Overview. In: Bateman IJ, Willis KG (Eds.), *Valuing Environmental Preferences: Theory and Practice of the Contingent Valuation method in the US, EU and Developing countries*, Oxford University Press, New York. pp 1-16.
- Bator FM (1958). The anatomy of market failure. *The Quarterly Journal of Economics* 72(3): 351–379.
- Bedate A., Herrero L.C., Sanz J.A. (2004). Economic valuation of the cultural heritage: Application to four case studies in Spain. *Journal of Cultural Heritage*, 5(1): 101–111.
- Bedate A.M., Herrero L.C., Sanz J.A. (2009). Economic valuation of a contemporary art museum: correction of hypothetical bias using a certainty question. *Journal of Cultural Heritage*, 33: 185–199.
- Beltran E., Rojas M. (1996). Diversified funding in Mexican archaeology, *Annals of Tourism Research*, 23.
- Benhamou F. (1996). Is Increased Public Spending for the Preservation of Historic Monuments Inevitable? The French Case. *Journal of Cultural Economics* 20(2):115-31.
- Benhamou F. (1997). Conserving Historic Monuments in France: A critique of official policies. Pp. 196-210 in *Economic Perspectives on Cultural Heritage*, edited by M. Hutter and I. E. Rizzo. London: MacMillan.
- Benhamou F., Peltier S. (2007). How should cultural diversity be measured? An application using the French publishing industry. *Journal of Cultural Economics*.
- Bennett J., Morrison M., Blumey R. (1998). Testing the validity of responses to contingent valuation questioning. *The Australian Journal of Agricultural and Resource Economics*, 42:2, pp. 131-48.
- Bernbaum E. (1998). *Sacred Mountains of the World*. The Mountain Institute.
- Bertacchini E., Saccone D. (2011). The political economy of world heritage. EBLA Working Papers 201101, University of Turin.
- Beugelsdijk S. (2006). A note on the theory and measurement of trust in explaining differences in economic growth. *Cambridge Journal of Economics*, 30, 371–387.
- Beugelsdijk S., De Groot H.L.F., Van Schaik A.B.T.M. (2004). Trust and economic growth: A robustness analysis. *Oxford Economic Papers*, vol. 56, 118–34.

- Bille T., Schulze G. (2006). Culture in urban and regional development. Ch. 30, in the Handbook of the Economics of Art and Culture, Volume 1 Edited by Victor A. Ginsburgh and David Throsby.
- Boardman A.E., Greenberg D.H., Vining A.R., Weimer D.L. (2006). Cost-Benefit Analysis: Concepts and Practice, third ed. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Bohm P. (1972). Estimating Demand for Public Goods: An Experiment. *European Economic Review* 3, No. 4, 111-130.
- Borowiecki K. (2012). History matters: The Origins of Cultural Supply in Italy. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June 2012.
- Bougiatioti F., Oikonomou A., Evangelinos E. (2009). “Think Globally, Act Locally”: A regionalistic approach to the selection of building materials in Greece. PLEA2009 - 26th Conference on Passive and Low Energy Architecture, Quebec City, Canada, 22-24 June.
- Bowitz E., Ibenholt K. (2009). Economic impacts of cultural heritage – research and perspectives. *Journal of Cultural Heritage* 10(1): 1–8.
- Bravi M., Scarpa R. and Sirchia G. (2002). Valuing Cultural Services in Italian Museums: A Contingent Valuation Study. In Navrud, S., and Ready, R. (eds.) “Valuing Cultural Heritage: Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings, Monuments and Artifacts”, Edward Elgar, Cheltenham.
- Brookshire D., Ives B., Schulze W. (1976). The Valuation of Aesthetic Preferences. *Journal of Environmental Economics and Management*, Vol 3., No. 4, 325-346.
- Butterworth I. (2000). The Relationship Between the Built Environment and Wellbeing: A Literature Review. Prepared for the Victorian Health Promotion Foundation, Melbourne, Australia.
- CABE / DETR (2001). The Value of Urban Design. A research project commissioned by CABE and DETR to examine the value added by good urban design.
- Cameron T.A. (1988). A new paradigm for valuing non-market goods using referendum data: Maximum likelihood estimation by censored logistic regression. *Journal of Environmental Economics and Management* 15(3), 355-379.
- Cameron T.A., James M.D. (1987). Efficient Estimation Methods for Closed-Ended Contingent Valuation Surveys. *Review of Economics and Statistics* 69(2), 269-276.
- Cameron T.A., Poe G.L., Ethier R.G., Schulze W.D. (2001). Alternative non-market value-elicitation methods. Are the Underlying Preferences the Same? Available at: [http://www.sscnet.ucla.edu/ssc/labs/cameron/nimo\\_jeem\\_1\\_18\\_01.pdf](http://www.sscnet.ucla.edu/ssc/labs/cameron/nimo_jeem_1_18_01.pdf)
- Cameron T.A., Quiggin J. (1994). Estimation using contingent valuation data from a dichotomous choice with follow-up questionnaire. *Journal of Environmental Economics and Management* 27(3), 218-234.
- Carlberg J.G., Froehlich E.J. (2011). Effects of Elicitation Method on Willingness-to-Pay: Evidence from the Field. *Journal of Food Distribution Research* 42 (2).
- Carson R.T. (1997). Contingent valuation: theoretical advances and empirical tests since the NOAA panel. *American Journal of Agricultural Economics* 79(5): 1501–1507.
- Carson R.T. (2000). Contingent Valuation: A Users’ Guide. *Environmental Science Technology* 34, 1413-1418.

- Carson R.T. (2004). *Contingent valuation - A comprehensive bibliography and history*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Carson R.T., Flores N.E. and Meade N.F. (2001). Contingent valuation: Controversies and evidence. *Environmental and Resource Economics* 19(2), 173-210.
- Carson R.T., Groves T. (2007). Incentive and informational properties of preference questions. *Environmental and Resource Economics* 37(1): 181–210.
- Carson R.T., Hanemann W.M. (2005). Contingent Valuation, In Mäler, K. G. and Vincent, J. R. (ed.), *Handbook of Environmental Economics. Valuing Environmental changes*, Vol. 2, Amsterdam: Elsevier, pp. 821-936.
- Carson R.T., Mitchell R.C., Conaway M.B. (1998). Economic benefits to foreigners visiting Morocco accruing from the rehabilitation of the Fes Medina, World Bank study.
- Carson R.T., Mitchell R.C., Conaway M.B., Navrud S. (1997). Non-Moroccan Values for Rehabilitating the Fes Medina (Valuing Cultural Heritage Objects), Report to the World Bank on the Fes Cultural Heritage Rehabilitation Project (August 21, 1997).
- Carson R.T., Mitchell R.C., Hanemann M., Michael W., Kopp R.J., Presser S., Ruud P.A. (1994). Contingent Valuation and Lost Passive Use: Damages from the Exxon Valdez, Discussion Paper 94-18, Resources for the Future, Washington, DC.
- Chambers C.M., Chambers P.E., Whitehead J.C. (1998). Contingent Valuation of Quasi-Public Goods: Validity, Reliability and Application to Valuing a Historic Site. *Public Finance Review*, 26: 137–154.
- Champ P.A., Bishop R.C. (2006). Is Willingness to Pay for a Public Good Sensitive to the Elicitation Format? *Land Economics*, 82(2): 162-173.
- Chase L.C., Lee D.R., Schulze W.D., Anderson D.J. (1998). Ecotourism demand and differential pricing of national park access in Costa Rica, *Land Economics*, 74.
- Chaudhry P., Singh B., Tewari V.P. (2007). Non-market economic valuation in developing countries: Role of participant observation method in CVM analysis. *Journal of Forest Economics* 13, 259–275.
- Chen Ch., Lee Ch. (2012). Evaluation of economic benefits from visitor's quality improvement. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Chen Y., Ting Ch., Ting Pi-Hui (2012). Willingness to pay for cultural heritage creativity. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Cho S.H., Newman D., Bowker J. (2005). Measuring rural homeowners' willingness to pay for land conservation easements. *Forest Policy and Economics* 7(5): 757–770.
- Choi A.S. (2009). Willingness to pay: How stable are the estimates? *Journal of Cultural Economics* 33:301–310.
- Choi A.S., Papandrea F., Bennett F. (2007). Assessing cultural values: developing an attitudinal scale. *J Cult Econ*, 31:311–335, Springer Science+Business Media, LLC.
- Choi A.S., Ritchie B.W., Papandrea F., Bennett F. (2010). Economic valuation of cultural heritage sites: A choice modeling approach. *Tourism Management* 31, 213–220.
- Cicia G., Scarpa R. (2000). Willingness to Pay for Rural Landscape Preservation: A Case Study in Mediterranean Agriculture. *Nota di Lavoro* 59.2000, Fondazione Eni Enrico Mattei.

- Coase R.H. (1960). The problem of social cost. *Journal of Law and Economics* 3: 1–44.
- Coller M, Harrison G.H. (1995). On the use of the contingent valuation method to estimate environmental costs. In: Reckers PMJ, (ed.), *Advances in accounting*, vol. 13. Greenwich. CT: JAP Press.
- Common M., Reid I., Blamey R. (1997). Do Existence Values for Cost Benefit Analysis Exist? *Environmental and Resource Economics* 9: 225–238.
- Cordone M. (2007). The role of vernacular architecture in small town identity and economy: A study of Mentone, Indiana. Thesis, Graduate College of Bowling Green State University.
- Costa M.A., Batista D. (2011). Towards Integrating Rural Vernacular Settlements in Urban Regions: A study for Algarve, Portugal. *Journal of the International Society for the Study of Vernacular Settlements*, ISVS e-journal, Vol. 2, Issue1, June.
- Council of Europe (1988). Architectural heritage and rural development. *Architectural Heritage Reports and Studies*, No 11.
- Council of Europe (1992). Architectural heritage: Inventory and documentation methods in Europe. Proceedings, European colloquy organized by the Council of Europe and the French Ministry for Education and Culture Direction du patrimoine, Cultural heritage No 28, Nantes 28-31 October.
- Cuccia T., Rizzo I. (2012). Seasonal Tourism Flows in UNESCO sites: the case of Sicily. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Cuccia T., Signorello G. (2000). A Contingent Valuation Study of Willingness to Pay for Visiting the Baroque City of Noto, Italy. 11th ACEI International Conference, Minneapolis, USA.
- Cummings R.G., Harrison G.W. (1992). Identifying and Measuring Nonuse Values for Natural and Environmental Resources: A Critical Review of the State of the Art. Final Report to the American Petroleum Institute.
- Cummings R.G., Harrison G.W. (1995). The Measurement and Decomposition of Nonuse Values: A Critical Review. *Environmental and Resource Economics*, 5, 225-247.
- David A.S. (1994). On justifying subsidies to the performing arts, *Journal of Cultural Economics*, 18.
- Davis R.K. (1964). The Value of Bird Game Hunting in a Private Forest. *Transactions of the Twenty - Ninth North American Wildlife and Natural Resource Conference* 9: 393–403.
- De la Torre M. (edit.) (2002). Assessing the values of cultural heritage. Research Report, The Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Del Saz Salazar S., Montagud Marques J. (2005). Valuing cultural heritage: the social benefits of restoring and old Arab tower, *Journal of Cultural Heritage*, 6.
- Delaney L., O' Toole F. (2006). Willingness to pay: Individual or household? *Journal of Cultural Economics*, 30:305-309.
- Denniston D (1995). High Priorities: Conserving Mountain Ecosystems and Cultures. World Watch Paper 123, World Watch Institute, Washington DC.
- Doyle G. (2010). Why culture attracts and resists economic analysis. *Journal of Cultural Economics*, 34:245–259.
- Dutta M., Banerjee S., Husain Z. (2007). Untapped demand for heritage: A contingent valuation study of Prinsep Ghat, Calcutta. *Tourism Management* 28(1): 83–95.

- Eagly A.H. and Chaiken S. (1993). *Psychology of Attitudes*, Harcourt Brace Jovanovich, Fort Worth, Texas.
- Economics for the Environment Consultancy - EFTEC (1999). *The Economic and Financial Sustainability of the Historic Sanctuary of Machu Picchu*, Final report presented to the Finnish Forest and Park Service, Economics for the Environment Consultancy, London.
- Economics for the Environment Consultancy - EFTEC (2005). *Valuation of the Historic Environment. The scope for using results of valuation studies in the appraisal and assessment of heritage-related projects and programmes*, Final Report. Available at: <http://www.english-heritage.org.uk/publications/valuation-historic-environment/> (Accessed: March 2010).
- Edward M., Kathleen R., Greer (2003). Using stated-preference questions to investigate variations in willingness to pay for preserving marble monuments: classic heterogeneity, random parameters, and mixture models. *Journal of Cultural Economics* 27.
- EEA Report, No 6 (2010). *Europe's ecological backbone: recognizing the true value of our mountains*. EEA, Copenhagen.
- Epstein R.A. (2003). The Regrettable Necessity of Contingent Valuation. *Journal of Cultural Economics* 27: 259–274.
- FAO (2000). *Applications of the Contingent Valuation Method in Developing Countries*. FAO Economic and Social Development Papers.
- Fawcett J. (1998). Use and Abuse, Management and Good Practice in Cathedrals and Greater Churches, in Fawcett, F. (ed.) *Historic Floors, Their History and Conservation*, Butterworth – Heinmann, Oxford.
- Ferraro V. (2010). *Towards a management model of continuous preservation of World cultural heritage sites*. Public Management and Governance, University of Rome.
- Field B.C. (1994). *Environmental economics*. New York: McGraw-Hill.
- Filippi F., Balbo R. (2005). Vernacular architecture. Identification, preservation and upgrading principles. CIPA 2005 XX, International Symposium, 26 September – 01 October, Torino, Italy.
- Forrest D., Grime K., Woods R. (2000). Is it worth subsidizing regional repertory theatre? *Oxford Economic Papers*, 52.
- Frederick S., Fischhoff B. (1998). Scope (in)sensitivity in elicited valuations. *Risk decision and policy*, 3 (2), 109-123.
- Freeman A.M. (1979). *The Benefits of Environmental Improvement*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Freeman A.M. (1993). *The measurement of environmental and resource values: Theory and methods*. Resources for the Future, Washington, D.C.
- Frey B. S., Pommerehne W.W. (1989). *Muses and Markets: Explorations in the Economics of the Arts*, Blackwell, Oxford.
- Frey B.S. (1994). Cultural Economics and Museum Behavior. *Scottish Journal of Political Economy* 41:3: 325-335.
- Frey B.S., Pamini P. (2010). *World heritage: Where are we? An empirical analysis* Working Paper No. 462 Institute for Empirical Research in Economics University of Zurich.



- Frey B.S., Steiner L. (2011). Pay as you go: A new proposal for museum pricing. Working Paper Series, Working Paper No. 485, Institute for Empirical Research in Economics University of Zurich.
- Frey B.S., Steiner L. (2011). World Heritage List: Does it Make Sense? *International Journal of Cultural Policy* 17:5, 555-573.
- Fuentes J.M (2010). Methodological bases for documenting and reusing vernacular farm architecture, *Journal of Cultural Heritage*, 11, p.119-129.
- Funnell D., Parish R. (2001). *Mountain Environments and Communities*. Ed. K. Richards, University of Cambridge.
- Furuhata H. (2000). Cultural Tourism and Economic Development: A Case Study of the Lacquerware Industry in Narakawa Village, Japan. 11th ACEI International Conference, Minneapolis, USA.
- Garrod B., Fyall A. (2000). Managing heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, Vol. 27, No. 3, pp. 682-708.
- Garrod, Willis, Bjarnadottir, Cockbain (1996). The non – priced benefits of renovating historic buildings. A case study of Newcastle’s Grainger Town, *Cities*, vol.13, n.6, pp. 423-430.
- Geneletti D., Dawa D. (2009). Environmental impact assessment of mountain tourism in developing regions: A study in Ladakh, Indian Himalaya. *Environmental Impact Assessment Review*, Volume 29, Issue 4, p.229-242.
- Giannakopoulou S., Damigos D., Kaliampakos D. (2011). Assessing the economic value of vernacular architecture of mountain regions using Contingent Valuation”, *Journal of Mountain Science*, Vol. 8, n. 5, p. 629 – 640.
- Giannakopoulou S., Kaliampakos D. (2010). Valuing vernacular architecture: An innovative tool in sustainable tourism and development in mountain regions. International Conference on Global Change and the World's Mountains, 26–30 September, Perth, Scotland.
- Giannakopoulou S., Kaliampakos D. (2011). Using cultural economics as a tool to protect the vernacular architecture of mountainous areas. Economy Conference, Cardiff, Wales, UK, 06 – 08 July 2011.
- Giannakopoulou S., Kaliampakos D. (2012). Cultural economics: Reliable for protecting architectural heritage. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Giannakopoulou S., Kaliampakos D. (2012). Restoration of traditional architectural character. A cost – benefit analysis in a Greek mountainous town, based on the implementation of CVM. HERITAGE Conference, Porto, Portugal, 19 – 22 June.
- Glassie H. (1990). *Architects, Vernacular traditions and Society*. TDSR Vol. I, 9/21.
- Godde P, Price MF, Zimmermann F (eds.) (2000). *Tourism and development in mountain regions*, CAB International, Wallingford.
- Gouvis D., Vlami A., Tsamos G. (2005). Investment Incentives as a Policy Instrument for Tourism Development in Greek Mountainous Areas. International Conference on Tourism Development and Planning, 11-12 June, Patras, Greece.
- Grazuleviciute – Vileniske I. (2009). Non-market valuation of immovable cultural heritage: Theoretical context and possibilities. Dissertation, Technological Sciences, Environmental Engineering and Land Management, Kaunas University of Technology.
- Greene W.H. (2000). *Econometric Analysis*, 4<sup>th</sup> ed. Prentice Hall, New Jersey.

- Grêt-Regamey A., Kytzia S. (2007). Integrating the valuation of ecosystem services into input output economics of an Alpine region. *Ecological Economics* 63(4): 786–798.
- Groothuis P, Groothuis J, Whitehead J (2008). Green vs. Green: Measuring the Compensation Required to Site Electrical Generation Windmills in a Viewshed. *Energy Policy* 36(4): 1545–1550.
- Grosclaude, P. and Soguel, N. (1994). Valuing Damages to Historic Buildings Using a Contingent Market: A Case Study of Road Traffic Externalities. *Journal of Environmental Planning and Management*, 37(3): 279-287.
- Güleç S. et al. (2006). Analysis of the Units contributing Climate Comfort Conditions in Outdoor Spaces in Turkish Traditional Architecture. In PLEA 2006 Conference. Geneva, Switzerland, p. 103-110.
- Gusevich M. (2011). Architecture, Ecology and Economy. Economy Conference, Cardiff, Wales, UK, 06 – 08 July 2011.
- Hackl F., Pruckner G. (1999). On the gap between payment card and closed-ended CVM answers. *Applied Economics*, 31, 733–742.
- Hagihara M. (2012). Urban Regeneration in Kyoto after the Meiji Restoration: from a “Creative City Theory” Perspective. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Halsted, J.M., Luloff, A.E. and Stevens, T.H., 1992. Protest Bidders in Contingent Valuation, *Northeastern Journal of Agricultural and Resource Economics*, 21, 160-169.
- Hammack J., Brown G.M. Jr. (1974). *Waterfowl and Wetlands: Towards Bioeconomic Analysis*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD.
- Hampton M.P. (2005). Heritage, Local Communities and Economic Development. *Annals of Tourism Research* 32(3): 735–759.
- Hanemann W.M. (1994). Valuing the Environment through Contingent Valuation. *Journal of Economic Perspectives*, Volume 8, N.4, p.19-43.
- Hanemann W.M. (1996). Theory versus data in the contingent valuation debate. In: Bjornstad D.J., Kahn J.R. (Eds.), *The Contingent Valuation of Environmental Resources: Methodological Issues and Research Needs*, Edward Elgar, Cheltenham, United Kingdom.
- Hanemann W.M. and Kanninen B. (1999). The Statistical Analysis of Discrete – Response CV Data. In *Valuing Environmental Preferences: Theory and Practice of Contingent Valuation Method in the US, EU and Developing Countries*, edit. by I.J. Bateman and K.G. Willis, Oxford University Press, Oxford.
- Hanemann W.M., Michael W. (1991). Willingness To Pay and Willingness To Accept: How Much Can They Differ?. *American Economic Review*, 81, 635-647.
- Hansen Tr.B. (1997). The willingness-to-pay for the Royal Theatre in Copenhagen as a public good. *Journal of Cultural Economics*, 21: 1-28.
- Hardin G. (1968). The Tragedy of the Commons. *Science*, 162:1243 – 1248.
- Harrison G. (2001). *Contingent Valuation Meets the Experts: A Critique of the NOAA Panel Report*. Department of Economics, University of South Carolina, USA.

- Hatzopoulou A., Gerasimou S. (2006). The development of Greek mountainous traditional settlements. Proceedings of the 5th WSEAS International Conference on Environment, Ecosystems and Development, Venice, Italy, November 20-22.
- Hatzopoulou A., Stephanou J., Gerasimou S. (2007). A system approach of the protection of traditional settlements: natural and cultural environment. Proceedings of the 10<sup>th</sup> International Conference on Environmental Science and Technology, Kos island, Greece, 5-7 September.
- Heberlein T.A. and Bishop, R. (1986). Assessing the validity of contingent valuations: three field experiments, *Science of the Total Environment*, 56:434-79.
- Heilbrun J., Gray C.M. (2001). *The Economics of Art and Culture*. Cambridge University Press. Second edition.
- Heinzen R.R., Bridges J.F.P. (2008). Comparison of four contingent valuation methods to estimate the economic value of a pneumococcal vaccine in Bangladesh. *International Journal of Technology Assessment in Health Care*, 24:4, 481–487.
- Hoyos D., Mariel P. (2010). *Contingent Valuation. Past, Present and Future*. Prague Economic Papers 4.
- Hutchings J., Cassar M. (2006). A Soft System Framework for the Conservation Management of Material Cultural Heritage. *Systemic Practice and Action Research* 19(5): 201-216.
- Hutter M. (1996). The Impact of Cultural Economics on Economic Theory. *Journal of Cultural Economics* 20: 263-268.
- Hutter M., Throsby D. (eds) (2008). *Beyond Price: Value in Culture, Economics, and the Arts*. New York: Cambridge University Press.
- ICIMOD: Mountain Tourism. At: [www.icimod.org](http://www.icimod.org).
- ICOMOS (1999). *Charter on the Built Vernacular Heritage*.
- ICOMOS 1999, *Cultural Tourism Charter*, Paris ([www.icomos.org](http://www.icomos.org)).
- ICOMOS: *Heritage at Risk Report: 2000, 2001 2002/2003, 2004/2005, 2006/2007, 2008/2010*. Available at: [www.icomos.org](http://www.icomos.org)
- Jacobs M. (1995). Sustainable Development, Capital Substitution and Economic Humility: A Response to Beckerman. *Environmental Values* 4: 57-68.
- Johnson S. (2011). Adding Value – perceived or actual? Economy Conference, Cardiff, Wales, UK, 06 – 08 July 2011.
- Johnston R.J., Besedin E.Y., Ranson M.H. (2006). Characterizing the effects of valuation methodology in function-based benefits transfer. *Ecological Economics*, 60, 407 – 419.
- Jorgensen B.S. and Syme G.J. (2000). Protest responses and willingness to pay: Attitude toward paying for stormwater pollution abatement, *Ecological Economics*, 33(2), 251-265.
- Jubin A., Aruna R. *Contingent Valuation: A review with Emphasis on Estimation Procedures*. Available at: <http://interstat.statjournals.net/YEAR/2010/articles/1007004.pdf>
- Karaman A. (1983). The Ecology of the Vernacular Housing in Turkey toward Designing for ‘Locus’. In *Second International PLEA Conference*. p. 273-280.
- Kavas K.R. (2011). Patterns of environmental coherence in the rural architectural tradition of Urunlu (Akseki – Ibradi basin). DOI: 10.4305/METU.JFA.2011.1.2., (28:1), 23-40.

- Kilic E. Message from traditional settlements for future cities. Accessed at: [http://www.cityfutures2009.com/PDF/12\\_Ecemis\\_Kilic\\_Sibel.pdf](http://www.cityfutures2009.com/PDF/12_Ecemis_Kilic_Sibel.pdf)
- Kim SS, Wong KKF, Cho M (2007). Assessing the economic value of a world heritage site and willingness-to-pay determinants: A case of Changdeok Palace. *Tourism Management* 28(1): 317–322.
- Kim, Wong, Cho (2007). Assessing the economic value of a world heritage site and willingness-to-pay determinants: A case of Changdeok Palace, *Tourism Management* 28, p.317 – 322.
- Kling R.K., Revier C.F., Sable K. (2004). Estimating the public good value of preserving a local historic landmark: the role of non-substitutability and citizen information. *Urban Studies*, 41(10): 2025-2041.
- Koch-Weser MR, Kahlenborn W (2004). Legal, economic and compensation mechanisms in support of sustainable mountain development. In Price MF, Iatsenia A and Jansky L (Eds.), *Key Issues for the World's Mountain Regions*: 63–85, UNU Press, Tokyo.
- Kohler T. and Maselli D. (eds) (2009). *Mountains and Climatic Change – From Understanding to Action*. Published by Geographica Bernensia with the support of the Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC) and an international team of contributors, Bern.
- Kopp R.J., Krupnick A.J., Toman M. (1997). Cost-benefit Analysis and Regulatory Reform: An Assessment of the Science and the Art. Discussion paper 97-19, Resources for the Future.
- Kriström B. (1997). Spike models in contingent valuation, *American Journal of Agricultural Economics*, 79(3), 1013-1023.
- Laarman J.G., Gregersen H.M. (1996). Pricing policy in nature-based tourism, *Tourism Management*, 17.
- Last A.K. (2007). *The Monetary Value of Cultural Goods: A Contingent Valuation Study of the Municipal Supply of Cultural Goods in Luneburg, Germany*. University of Lüneburg, Working Paper Series in Economics, No 63.
- Last A.K. (2010). *Cultural Economics: Empirical Applications in the German Cultural Sector*. Dissertation, University of Lüneburg.
- Lazrak F., Nijkamp P., Rietvelt P., Rouwendal J. (2009). *Cultural Heritage and Creative Cities: An Economic Evaluation Perspective*. Paper written in the context of the CLUE cultural heritage research program at VU University, and the NICIS project on 'Economic valuation of cultural heritage'.
- Leask A. (2006). World Heritage Site designation. In Anna Leask, Alan Fyall (Eds.), *Managing WHSs*: 5-19. Elsevier: London.
- Lim S. (2012). John Ruskin on cultural economics: "There is no wealth but life". 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June 2012.
- Lindberg K. (1991). Policies for Maximizing Nature Tourism's Ecological and Economic Benefits, International Conservation Financing Project Working Paper, World Research Institute.
- Loomis J.B. (1990). Comparative Reliability of the Dichotomous Choice and Open-Ended Contingent Valuation Techniques, *Journal of Environmental Economics and Management*, 18:78-85.
- Loulanski T. (2006). Ideas. *Cultural Heritage in Socio-Economic Development: Local and Global Perspectives* *Environments Journal* Volume 34(2).

- Maddala G.S. (1999). *Limited-dependent and Qualitative Variables in Econometrics*. Cambridge University Press, Cambridge, MA.
- Maddison D., Mourato S. (2002). Valuing different road options for Stonehenge. In: Navrud S and Ready R (eds.), *Valuing cultural heritage: applying environmental valuation techniques to historic buildings, monuments and artefacts: 87 –104*, Edward Elgar, Cheltenham, UK.
- Malkki M., Mantysalo R., Schmidt-Thome K. (eds.) (2008). *Economic and built heritage – Towards new European initiatives*. Helsinki University of Technology Centre for Urban and Regional Studies.
- Mason R. (2005). *Economics and Historic Preservation: A Guide and Review of the Literature*. University of Pennsylvania, A Discussion Paper Prepared for the Brookings Institution Metropolitan Policy Program.
- Mazzanti M. (2002). Cultural heritage as multi-dimensional, multi-value and multi-attribute economic good: toward a new framework for economic analysis and valuation. *Journal of Socio-Economics* 31, 529–558.
- Mazzanti M. (2003). Discrete choice models and valuation experiments, *Journal of Economic Studies* 30.
- Mazzanti M. (2003). Valuing cultural heritage in a multi-attribute framework microeconomic perspectives and policy implications. *Journal of Socio-Economics*, 32:549 69.
- Mazzanti M., Rizzo I. (2000). *Public Decision-Making in Heritage Conservation*. 11th ACEI International Conference, Minneapolis, USA.
- Messerli B., Ives J.D. (eds.) (1997). *Mountains of the world: A global priority*. Carnforth: Parthenon.
- Mignosa A. (2000). *Attention Given to the Built Heritage: An Economic Analysis*. 11th ACEI International Conference, Minneapolis, USA.
- Millhouse J.A. (2005). *Assessing the Effect of Architectural Design on Real Estate Values: A Qualitative Approach*. Department of Architecture, Massachusetts Institute of Technology.
- Mitchell R.C., Carson R.T. (1989). *Using Surveys to Value Public Goods: The Contingent Valuation Method*, John Hopkins Press, Baltimore.
- Montenegro A., Centeno A., Lara J., Prieto L. (2012). Contingent valuation and motivation analysis of tourist routes. Application to the cultural heritage of Valdivia (Chile). 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Montenegro A.B., Huaquin M.N., Prieto L.C.H. (2009). The valuation of historical sites: A case study of Valdivia, Chile. *Journal of Environmental Planning and Management* 52:1, p.97-109.
- Moran D, Tresidder E, McVittie A (2006). Estimating the recreational value of mountain biking sites in Scotland using count data models. *Tourism Economics* 12(1): 123–135.
- Morey E., Rossmann K., Chestnut L. and Ragland S. (1997). *Valuing acid deposition injuries to cultural resources*, Report to the National Acid Precipitation Assessment Program (NAPAP), Washington D.C.
- Morey E.R., Rossmann K.G., Chestnut L.G., Ragland S. (2002). *Valuing reduced acid deposition injuries to cultural resources: marble monuments in Washington DC*. In: S. Navrud, R. Ready (Eds.) "Valuing Cultural Heritage", Edward Elgar.

- Mountain Forum (1997). Investing in Mountains: Innovative Mechanisms and Promising Examples for Financing Conservation and Sustainable Development. E-conference report. Available at: [http://europe.mtnforum.org/rs/econf\\_reports/InvestingInMountains.pdf](http://europe.mtnforum.org/rs/econf_reports/InvestingInMountains.pdf) (Accessed: March 2010).
- Mountain Partnership (2002). Tourism. Fact sheet. Available at: <http://www.mountainpartnership.org/files/pdf/factsheets/tourisme.pdf> (Accessed: March 2010).
- Mourato S., Kontoleon A., Danchev A. (2002). Preserving cultural heritage in transition economies: a contingent valuation study of Bulgarian monasteries, in: S. Navrud, R. Ready (Eds.), *Valuing Cultural Heritage: Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings*, pp. 68e86, *Monuments and Artifacts*, Edward Elgar.
- Mourato S., Mazzanti M. (2002). Economic valuation of cultural heritage: evidence and prospects, in: M. de la Torre (Ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage*. Research Report, The Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Mourato S., Ozdemiroglu E. (2001). Valuing our recorded heritage. *The Economic Valuation of Cultural Heritage*, The Centre for Cultural Economics and Management.
- Mourato S., Ozdemiroglu E., Hett T., Atkinson G. (2004). Pricing cultural heritage: A new approach to managing ancient resources. *World Economics* 5(3): 1–19.
- Mourato S., Ozemiroglu E., Pearce D.W., Sugden R., Swanson J. (2002). *Economic Valuation with Stated Preference Techniques: a manual*, Edward Elgar, Northampton, MA.
- Muranaka A., Nakaya T. (2009). Economic Valuation of the Historic Landscape Restoration from Disasters: A Case Study using the CVM in Kyoto, Japan. *Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities* 3, 245-252.
- Nahkies B. (1999). Heritage protection and the compensation issue. *Planning Quarterly*.
- Najafi M., Shariff M. (2011). The Concept of Place and Sense of Place in Architectural Studies. *International Journal of Human and Social Sciences* 6:3.
- Navrud S. (1992). *Pricing the European Environment*. Oslo, Oxford, New York: Scandinavian
- Navrud S., Mungatana E.D. (1994). Environmental valuation in developing countries and the recreational value of wildlife viewing, *Ecological Economics* 11.
- Navrud S., Pedersen P.E., Strand J. (1992). *Valuing our Cultural Heritage: A Contingent Valuation Survey* Center for Research in Economics and Business Administration, University of Oslo, Norway.
- Navrud S., Pedersen P.E., Strand J. (1995). Valuing our Cultural Heritage: A Contingent Valuation Study of the Nidaros Cathedral. *Landbruksoekonomisk Forum*, 2-95, pp. 53-65, summarized in English in Navrud, S., ed. (1992), *Pricing the European Environment*, Scandinavian University Press/Oxford University Press, 110-111.
- Navrud S., Pruckner G. (1997). Environmental Valuation – To Use or Not to Use? *Environmental and Resource Economics* 10: 1–26.
- Navrud S., Ready R.C. (eds) (2002). *Valuing Cultural Heritage: Applying environmental valuation techniques to historic buildings, monuments and artifacts*, Edward Elgar, Cheltenham, UK.

- Navrud S., Strand J. (2002). Social Costs and Benefits of Preserving and Restoring the Nidaros Cathedral. In Navrud, S. and Ready, R. (eds) (2002) *Valuing Cultural Heritage: Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings, Monuments and Artefacts*, Edward Elgar, Cheltenham, UK.
- Navrud S., Vondolia G.K. (2005). Using contingent valuation to price ecotourism sites in developing countries, *Tourism*, 53.
- Neill H.R., Cummings R.G., Ganderton P.T., Harrison G.W., McGuckin T. (1992). Hypothetical Surveys, Provision Rules and Real Economic Commitments. *Land Economics* 70(2), 145-154.
- Nepal S. (2005). Tourism and Remote Mountain Settlements: Spatial and Temporal Development of Tourist Infrastructure in the Mt Everest Region, Nepal. *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 7:2, 205-227.
- Nepal S.K. (2007). Local level institutions in tourism management in Nepal's Annapurna Region. In: "Tourism and Indigenous Peoples. Issues and Implications", Butler R. and Hinch T., Publ. by Elsevier Ltd.
- Nepal S.K. (2007). Tourism and Rural Settlements. Nepal's Annapurna Region. *Annals of Tourism Research*, Vol. 34, No. 4, pp. 855–875.
- Noonan D. (2002). *Contingent Valuation Studies in the Arts and Culture: An Annotated Bibliography*. The Cultural Policy Center, University of Chicago.
- Noonan D. (2003). Contingent valuation and cultural resources: a meta-analytic review of the literature, *Journal of Cultural Economics*, 27:159-176.
- NORDREGIO. Mountain Areas in Europe. Analysis of mountain areas in EU member states, acceding and other European countries. Final Report. January 2004.
- Nunes P. A.L.D., Schokkaert E. (2003). Identifying the warm glow effect in contingent valuation. *Journal of Environmental Economics and Management* 45, 231–245.
- Oikonomou A. (2006). Summer Thermal and Daylighting Conditions in 19th Century Traditional Buildings of Florina in North-Western Greece. In PLEA 2006 Conference. Geneva, Switzerland, p. 61-66.
- Oikonomou A. (2008). Bioclimatic elements and design principles of the traditional architecture in Northern Greece. PLEA 2008 - 25th Conference on Passive and Low Energy Architecture, Dublin, 22-24 October.
- Oikonomou A., Bougiatioti F. (2009). Learning from the Past: Environmental aspects of the traditional settlements of Mt Verno, Greece. PLEA 2009 - 26th Conference on Passive and Low Energy Architecture, Quebec City, Canada, 22-24 June.
- Oktay M., Orcunoglu H. (2007). Evaluation of Traditional and Recent Residential Environments from Users' Point of View: The Case of Ozankoy, North Cyprus. International Conference "Sustainable urban areas", 25-28 June, Rotterdam.
- Ottaviano G. I.P., Peri G. (2006). The economic value of cultural diversity: Evidence from US cities. *Journal of Economic Geography* 6, pp. 9–44.
- Pagiola S. (1999). Valuing the benefits of investments in cultural heritage: The historic core of Split. World Bank Economists' Forum. Washington DC: World Bank.

- Pagiola S., Rios A., Arcenas A. (2010). Poor Household Participation in Payments for Environmental Services: Lessons from the Silvopastoral Project in Quindío, Colombia. *Environmental & Resource Economics*, European Association of Environmental and Resource Economists, vol. 47(3), pages 371-394, November.
- Pakdeeburee P., Denpaiboon C., Kanegae H. (2011). Economic Valuation of the World Cultural Heritage for Promoting Community-based Flood Disaster Management: A Case Study of Ayutthaya Historical Park. *Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities*, Vol. 5.
- Pan J., Zeng W. and Zhang W. (2012). The Willingness to Pay for the Ecological Compensation of Min River Basin -- Based on the Survey of Chengdu 282. *Households Environment and Pollution*, Vol. 1, No. 2.
- Park D.C., Coppack P.M. (1994). The role of rural sentiment and vernacular landscapes in contriving sense of place in the city's countryside. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, Vol. 76, No. 3, pp. 161-172 Published by: Blackwell Publishing on behalf of the Swedish Society for Anthropology and Geography.
- Parmar S. (2008). Application of the historic preservation index strategy to historic vernacular landscapes. Master of Landscape Architecture, Faculty of the Graduate School of The University of Texas.
- Parowicz I. (2012). Handling emotions as a powerful tool of marketing conservation services. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Peacock A., Rizzo I. (2008). *The Heritage Game: Economics, Policy and Practice*. Oxford University Press.
- Pearce D.W. and Mourato S. (1998). *The Economics of Cultural Heritage*, Report to the World Bank. CSERGE, University College London.
- Pelekanos N. et al. (1986). Vernacular Architecture in Greece. A Survey from the Bioclimatic Point of View. In *PLEA 1986 International Conference*. Pecs, Hungary, p. D1-9.
- Pessoa A. (2010). Reviewing PPP performance in developing economies. FEP working paper.
- Petrasincu N., Laurentiu F. (2006). Bioclimatic Elements for Traditional Romanian Houses. In *PLEA 2006 Conference*. Geneva, Switzerland, p. 85-88.
- Pollicino M., Maddison D. (2001). Valuing the Benefits of Cleaning Lincoln Cathedral. *Journal of Cultural Economics* 25: 131–148.
- Poor P.J., Smith J.M. (2004). Travel Cost Analysis of a Cultural Heritage Site: The Case of Historic St. Mary's City of Maryland. *Journal of Cultural Economics* 28(3): 217–229.
- Poria Y., Butler R., Airey D. (2003). The core of heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No. 1, pp. 238–254.
- Poulios D., Andritsos T. (2011). Society vs the Market and the Economic Crisis: Lessons from Greece: Contemporary challenges for the urban space in Greece after the arrival of the IMF. *Economy Conference*, Cardiff, Wales, UK, 06 – 08 July 2011.
- Powe N., Willis K. (1996). Benefits Received by Visitors to Heritage Sites: A Case Study of Warkworth Castle, *Leisure Studies* 15: 259-275.
- Price M. F., Dixon B. J., Warren C. R., Macpherson A.R. (2002). *Scotland's Mountains: Key Issues for their Future Management*. Scottish Natural Heritage, Battleby.



- Price M., Wachs, T., Byers E. (eds). (1999). Mountains of the world: Tourism and sustainable mountain development. Mountain Agenda, CDE – Centre for Development and Environment, Institute of Geography, University of Berne, Switzerland.
- Price M.F. (1996). People and Tourism in Fragile Environments. Ed. M. Price, University of Oxford, UK.
- Price M.F., Jansky L., Iatsenia A.A. (eds.) (2004). Key issues for Mountain Areas. United Nations University Press.
- Provins A., Pearce D., Ozdemiroglu E., Mourato S., Morse-Jones S. (2008). Valuation of the historic environment: The scope for using economic valuation evidence in the appraisal of heritage – related projects. *Progress in Planning*, 69, p.131 – 175.
- Pulido-Fernandez J.I., Sanchez-Rivero M. (2010). Attitudes of the cultural tourist: a latent segmentation approach. *J Cult Econ*, 34:111–129, Springer Science+Business Media, LLC.
- Rahmatian M. (2005). Contingent Valuation Method. Caspian EVE Ashgabad 11, November.
- Randall A., Ives B., Eastman C. (1974). Bidding Games for Valuation of 80 Aesthetic Environmental Improvements. *Journal of Environmental Economics and Management* 1, No. 2, 132149.
- Ready R., Navrud S. (2006). International Benefits Transfer: Methods and Validity Tests. *Ecological Economics* 60(2), 429-434.
- Reiser B., Shechter M. (1999). Incorporating zero values in the economic valuation of environmental program benefits. *Envirometrics*, 10, 87-101.
- Rickard R. (2009). Funding the architectural heritage: a guide to policies and examples. Council of Europe Publishing.
- Riganti P., Nijkamp P. (2004). Valuing Cultural Heritage Benefits to Urban and Regional Development. 44<sup>th</sup> European Congress of the European Regional Science Association, Regions and Fiscal Federalism, August 25-29, University of Porto, Portugal.
- Riganti P., Willis K.G. (2002). Component and temporal value reliability in cultural goods: the case of Roman Imperial remains near Naples. In Navrud, S. and Ready, R. (eds) (2002) *Valuing Cultural Heritage: Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings, Monuments and Artefacts*, Edward Elgar, Cheltenham, UK.
- Rizzo I., Cuccia T., Guccio C. (2012). Does WHL affect the performance of tourism destinations? A semi-parametric analysis. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Rizzo I., Throsby D. (2006). Cultural heritage: economic analysis and public policy. In Victor A. Ginsburgh and David Throsby (eds.), *Handbook of the Economics of Art and Culture*, 984–1016. Amsterdam: Elsevier/North-Holland.
- Rolfe J. and Windle J. (2003). Valuing the protection of Aboriginal Cultural Heritage Sites, *Economic Record*, 79:S85-95.
- Ruijgrok C.M.E. (2006). The three economic values of cultural heritage: a case study in the Netherlands. *Journal of Cultural Heritage* 7(3): 206–213.
- Russo A.P. (2000). A Community-Based Analysis of Policy Changes for Heritage Tourism: The Case of Bruges. 11th ACEI International Conference, Minneapolis, USA.
- Sacco P.L., Blessi G.T., Nuccio M., (2008). Culture as an Engine of Local Development Processes: System-Wide Cultural Districts. DADI/WP\_5/08, Università Iuav di Venezia.

- Sacco P.L., Pedrini S. (2012). The indirect effects of cultural access on social cohesion. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June 2012.
- Saccone D., Bertacchini E. (2011). Culture, Heritage and Economic Development - Empowering Developing Countries. EBLA Working Papers 201102, University of Turin.
- Salazar S., Marques J. (2005). Valuing cultural heritage: The social benefits of restoring and old Arab tower. *Journal of Cultural Heritage* 6(1): 69–77.
- Santagata W. (2000). Cultural Districts for Sustainable Economic Growth. 11th ACEI International Conference, Minneapolis, USA.
- Santagata W., Signorello G. (2002). Individual preferences and allocation mechanisms for a Cultural Public Good: Napoli Musei Aperti. In Navrud, S. and Ready, R. (eds) (2002) *Valuing Cultural Heritage: Applying Environmental Valuation Techniques to Historic Buildings, Monuments and Artefacts*, Edward Elgar, Cheltenham, UK.
- Santagata W., Signorello G. (2000). Contingent Valuation of a Cultural Public Good and Policy Design: The Case of “Napoli Musei Aperti”. *Journal of Cultural Economics* 24: 181–204.
- Sanz J.A., Herrero L.C., Bedate A.M. (2003). Contingent Valuation and Semiparametric Methods: A Case Study of the National Museum of Sculpture in Valladolid, Spain. *Journal of Cultural Economics* 27: 241–257.
- Sauraha C., Ghandruk P. (1995). Case study on the effects of tourism on culture and the environment. Nepal. UNESCO, Principal regional Office for the Asia and the Pacific, Bangkok, Thailand.
- Scarpa R., Thieme M. (2005). Destination Choice Models for Rock Climbing in the Northeast Alps: A Latent-Class Approach Based on Intensity of Participation. *Land Economics*, 81(3):426-44, August.
- Schaeffer P., Millerick C. (1991). The Impact of Historic District Designation on Property Values: An Empirical Study. *Economic Development Quarterly*, 5(4): 301-12.
- Schulze W., McClelland G., Schenk D., Irwin J., Elliott S., Boyce R., Steward T., Slovic P., Deck L., Thayer M. (1993). Improving Accuracy and Reducing Cost of Environmental Benefit Assessments Field and Laboratory Experiments On the Reliability of the Contingent Valuation Method. University of Colorado, USEPA Cooperative Agreement.
- Seenprachawong U. (2006). Economic Valuation of Cultural Heritage: A Case Study of Historic Temples in Thailand. In Research report, EEPSEA.
- Signorello G., Cuccia, T. (2002). Estimating and Capturing Non-market Use Value of Heritage Cities: The Case of Noto. In Rizzo, I. and Towse, R. (eds.), *The Economics of Heritage: A Study in the Political Economy of Culture in Sicily*, Edward Elgar Publishing.
- Smith T. (1993). *Making the Modern: Industry, Art and Design in America*. University of Chicago Press, Chicago.
- Soh B.H., Yoon Y.J. (2000). Economic Development and Public Support for the Arts and Culture in Korea. 11th ACEI International Conference, Minneapolis, USA.
- Spash C.L. (2008). The Contingent Valuation Method: Retrospect and Prospect. *Socio-Economics and the Environment in Discussion*, CSIRO Working Papers Series, 2008-04.

- Steiner L., Frey B.S. (2011). Correcting the imbalance of the world heritage list: Did the UNESCO strategy work? Available at:  
[http://www.econ.uzh.ch/faculty/steiner/Correcting\\_the\\_Imbalance\\_of\\_the\\_World\\_Heritage\\_List.pdf](http://www.econ.uzh.ch/faculty/steiner/Correcting_the_Imbalance_of_the_World_Heritage_List.pdf)
- Strazzeria E., Genius M., Scarpa R. and Hutchinson G. (2003). The effect of protest votes on the estimates of WTP for use values of recreational sites, *Environmental and Resource Economics*, 25(4), 461-476.
- Takehiro Y. (2012). Public Expenditure for Conserving Historical Sites – A Case Study about Green Spaces in Japan - 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.
- Tentes G., Damigos D. (2012). The Lost Value of Groundwater: The Case of Asopos River Basin in Central Greece. *Water Resource Management*, 26:147–164.
- The Allen Consulting Group (2005). Valuing the Priceless: The Value of Historic Heritage in Australia. Research report 2, November.
- The Young Foundation (Mulgan G., Potts G., Audsley J.) (2006). Mapping value in the built urban environment. A report to the Commission for Architecture and the Built Environment – CABE, Bartlett School of Planning, UCL.
- Thomas P., Russell R. (2006). Building sustainable mountain communities: Issues and insights. Sustainable Tourism, CRC.
- Thompson E., Berger M., Blomquist G., Allen S. (2002). Valuing the Arts: A Contingent Valuation Approach. *Journal of Cultural Economics* 26: 87–113.
- Thompson J. (2007). Conservation and management challenges in a public/private partnership for a large archaeological site (Herculaneum, Italy). *Conservation and Management of Archaeological Sites* |volume 8 | pages 191–204.
- Throsby D. (1994). The Production and Consumption of the Arts: A View of Cultural Economics. *Journal of Economic Literature*, Vol. XXXII, pp. 1–29.
- Throsby D. (1995). Culture, Economics, and Sustainability. *Journal of Cultural Economics* 19:199–206.
- Throsby D. (1997). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Vol. 1: 399-412. Elsevier.
- Throsby D. (1997). Seven Questions in the Economics of Cultural Heritage. In *Economic Perspectives on Cultural Heritage*, eds., Michael Hutter and Ilde Rizzo, New York: St. Martins Press, Inc.: 13-30.
- Throsby D. (1997). Sustainability and culture: some theoretical issues. *International Journal of Cultural Policy* 4: 7-20.
- Throsby D. (2000). *Economics and Culture*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Throsby D. (2000). The economic dimensions of culture: an analytic perspective. In James D. Wolfensohn et al. (eds.), *Culture Counts: Financing, Resources, and the Economics of Culture in Sustainable Development*. Washington, DC: World Bank: 38-41.
- Throsby D. (2002). Cultural capital and sustainability concepts in the economics of cultural heritage. In Marta de la Torre (ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage*, 101–117. Los Angeles: Getty Conservation Institute.
- Throsby D. (2003). Determining the value of cultural goods: how much (or how little) does contingent valuation tell us?, *Journal of Cultural Economics*, 27:275-285.

- Throsby D. (2004). Assessing the impacts of a cultural industry. *Journal of Arts Management, Law and Society* 34 (3): 188–204.
- Throsby D. (2006). The value of cultural heritage: what can economics tell us?. In Kate Clark, ed., *Capturing the Public Value of Heritage. The Proceedings of the London Conference 25–26 January*. London: English Heritage, pp. 40–43.
- Throsby D. (2007). Regional aspects of heritage economics: analytical issues and policy application. *Australasian Journal of Regional Studies*, 13(1): 21–30.
- Throsby D. (2008). The value of heritage. *Proceedings of Heritage Economics Workshop Canberra, 11-12 October 2007*, Canberra: Department of Water, Heritage and the Arts.
- Throsby D. (2009). Tourism, heritage and cultural sustainability: three golden rules. In Luigi Fusco Girard and Peter Nijkamp, eds. *Cultural Tourism and Sustainable Local Development*, London: Ashgate, pp. 13-30.
- Throsby D. (2010). Economic analysis of architectural heritage: What can economics tell us ? In *Proceedings of the Second International Symposium on Architecture Heritage Preservation and Sustainable Development*, Tianjin : Tianjin University Press, pp. 3-4.
- Throsby D. (2010). *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge University Press.
- Throsby D., Withers G. (1979). *The Economics of the Performing Arts*. N.Y.: St. Martins.
- Throsby D., Withers G.A. (1983). Measuring the Demand for the Arts as a Public Good: Theory and Empirical Results. In J.L. Shanahan et al. (eds.), *Economic Support for the Arts*. Association for Cultural Economics, Akron, Ohio.
- Tietenberg T. (1992). *Environmental and Natural Resource Economics*, 3<sup>rd</sup> Ed., HarperCollins Publishers Inc., New York.
- Tuan T.H. (2007). How Much For World Heritage? The Value of Temple Preservation in Vietnam. EEPSEA Policy Brief pb2007022, Economy and Environment Program for Southeast Asia.
- Tuan T.H. (2007). Valuing the Economic Benefits of Preserving Cultural Heritage: The My Son Sanctuary World Heritage Site in Vietnam. In EEPSEA Research report, rr2007072, Economy and Environment Program for Southeast Asia (EEPSEA).
- Tuan T.H., Navrud S. (2007). Valuing cultural heritage in developing countries: comparing and pooling contingent valuation and choice modelling estimates. *Environmental and Resource Economics* 38, 51-69.
- Tuan T.H., Navrud S. (2008): Capturing the Benefits of Preserving Cultural Heritage. *Journal of Cultural Heritage* 9(3); 326-337.
- Tuan T.H., Phat N.V., Navrud S. (2011): How tourism can help preserve cultural heritage sites in developing countries: Constructing optimal entrance fee schemes to collect visitors' willingness-to pay for the world heritage site My Son in Vietnam. Chapter 10 (pp. 168-186), in Cerina, F., A. Markandya and M. McAleer (eds.): *Economics of Sustainable Tourism*. Routledge Publishing, UK.
- Tuan T.H., Seenprachawong U. (2007). The value of cultural heritage sites in Southeast Asia – a comparison of values and discussion of the difficulties of benefits transfer. Study Report, EEPSEA.

- Ulucay P., Atun A. R., Yorucu V. (2011). Assessing the sustainability of Housing Revitalization in the Walled City of Nicosia: The Case of Samanbahce Social Housing. Economy Conference, Cardiff, Wales, UK, 06 – 08 July 2011.
- UNEP – United Nations Environment Program (2007). Tourism and Mountains. A Practical Guide to Managing the Environmental and Social Impacts of Mountain Tours.
- UNEP (1995). Global Biodiversity Assessment. (Chapter 12: ‘Economic values of Biodiversity’). United Nations Environment Program (UNEP), Cambridge University Press.
- UNESCO (1972). Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage - Adopted by the General Conference at its seventeenth session Paris, 16 November 1972.
- UNESCO (2000). World Culture Report 2000.
- UNESCO (2001). Universal Declaration on Cultural Diversity.
- UNESCO (2005). Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, Paris 20 October, 2005.
- UNESCO (2005). Promoting Cultural tourism. UNESCO Culture in Asia and the Pacific.
- UNESCO, UNEP (2002). Cultural Diversity and Biodiversity for Sustainable Development.
- UNFPA (United Nations Population Fund) (2008). State of World Population. Reaching Common Ground: Culture, Gender and Human Rights.
- United Nations Headquarters (2010). Sustainable Development: From Brundtland to Rio 2012. Background paper.
- UNWTO – United Nations World Tourism Organization, Tourism Highlights 2012.
- UNWTO – United Nations World Tourism Organization, Tourism Outlook 2010.
- Vecvagars K. (2006). Valuing damages and losses in cultural assets after a disaster: concept paper and research options. Paper prepared as a consultancy for the ECLAC, under the World Bank/ECLAC Project M006 “Economic social and environmental impact of disasters: valuation as a tool for the reduction of disaster risk in developing countries”, Mexico.
- Veisten K., Hoen H. F., Navrud S., Strand J. (2004). Scope insensitivity in contingent valuation of complex environmental amenities. *Journal of Environmental Management*, 73, 317–331.
- Veisten K., Navrud S. (2006). Contingent valuation and actual payment for voluntarily provided passive-use values: Assessing the effect of an induced truth-telling mechanism and elicitation formats. *Applied Economics*, 38, 735–756.
- Venkatachalam L. (2004). The contingent valuation method: a review. *Environmental Impact Assessment Review* 24, 89–124.
- Venn T.J., Quiggin J. (2006). Accommodating indigenous cultural heritage values in resource assessment: Cape York Peninsula and the Murray-Darling Basin, Australia. *Ecological Economics*, 61 334-344, publ. by Elsevier B.V.
- Walter S., Giovanni S. (2000). Contingent valuation of a cultural public good and policy design: the case of “Napoli Musei Aperti”, *Journal of Cultural Economics*, 24.
- Wattage P. (2002). Contingent Valuation Method. Effective Management for Biodiversity Conservation in Sri Lankan Coastal Wetlands: CVM I -Literature Review.

- Welsh M.P., Poe G.L. (1998). Elicitation Effects in Contingent Valuation: Comparisons to a Multiple Bounded Discrete Choice Approach. *Journal of Environmental Economics and Management* 36, 170-185.
- West Yorkshire Economic Partnership (2007). *Measuring the Value of the Cultural Sector Using Contingent Valuation. A Preliminary Scoping Study. Issue No 2, Final.*
- Whitehead J.C, Finney S.S. (2003). Willingness to pay for submerged maritime cultural resources. *Journal of Cultural Economics*, 27.
- Whitehead J.C., Haab T.C., Huang J-C. (1999). *Measuring Recreation Benefits of Quality Improvements with Revealed and Stated Behavior Data. Working Papers 9902, East Carolina University, Department of Economics.*
- Whittington D. (1998). Administering contingent valuation surveys in developing Countries. *World Development*, 26.
- William J. Baumol, William G. Bowen (1966). *Performing Arts: The economic dilemma.*
- Willis K.G. (1994). Paying for Heritage: What Price for Durham Cathedral? *Journal of Environmental Management* 37 (3): 267-277.
- Willis K.G. (2003). Pricing public parks, *Journal of Environmental Planning and Management*, 46.
- Willis K.G. *Economic valuation and cost-benefit analysis. Economics Interactions with Other Disciplines, Vol.1.* Available at: <http://www.eolss.net/Sample-Chapters/C13/E6-29-02-06.pdf>.
- WTO – World Tourism Organization: Annual Report 2004.
- WTO – World Tourism Organization: Annual Report 2005.
- WTO – World Tourism Organization: Annual Report 2011.
- Yanchev Y. (2005). *Analysis of the Management of Bulgarian World Heritage Sites. Master thesis. Brandenburg University of Technology, MA World Heritage Studies.*
- Yang Ya-Chu, Lin C., Ting C. (2012). *Analysis of tourism motivation and length of stay in cultural cities. 17<sup>th</sup> ACEI International Conference, Kyoto, Japan, 21 – 24 June.*
- Yu X., Abler D. (2010). Incorporating Zero and Missing Responses into CVM with Open-Ended Bidding: Willingness to Pay for Blue Skies in Beijing. *Environment and Development Economics* 15:535-556.
- Zheng H. X. and Zhang L. B. (2010). Analysis of the People’s Willingness to Pay for Environmental Services Compensation and Its Influence Factors in the Jinhua River Basin. *Resources Science*, 4, 761-767.
- Zygomalas D. (2007). *Modern treatment of open public space in the traditional settlements of northern Greece: An intermediate appraisal. 1st Euro-Mediterranean Conference: “Traditional Mediterranean Architecture: Present and Future”, Barcelona: Col·legi d’ Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona for the Rehabimed Consortium, p. 343-345.*

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

	περιεχόμενα	σελ.
<b>Παράρτημα Α.</b> Μελέτη ανάπλασης τμήματος του οικισμού του Μετσόβου		315
<b>Παράρτημα Β.</b> Τα πέντε ερωτηματολόγια των ερευνών πεδίου		357





## **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. Μελέτη ανάπλασης τμήματος του οικισμού του Μετσόβου**

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται μία μελέτη ανάπλασης τμήματος του οικισμού του Μετσόβου, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο εργασίας, στο μάθημα «Εισαγωγή στην κοινωνία και το περιβάλλον των ορεινών περιοχών» του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», του Ε.Μ.Π. Η μελέτη εκπονήθηκε από την γράφουσα, σε συνεργασία τις Χ. Λέκκα, Ε. Σαρρή (αρχιτέκτονες μηχανικοί) και την Λ. Μάρη (πολιτικός μηχανικός). Η μελέτη αφορά στην ανάπλαση επιλεγμένων κτιρίων και στον δημόσιο χώρο, κατά μήκος της κύριας οδικής αρτηρίας του Μετσόβου. Παρουσιάζονται εδώ τα σκίτσα των προτεινόμενων επεμβάσεων και η κοστολόγηση όλων των εργασιών, βάσει Α.Τ.Ο.Ε. (για κάθε κτίριο έγιναν σχέδια αποτύπωσης σε autocad βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκαν οι απαραίτητες επιμετρήσεις).

### **Παρουσίαση μελέτης ανάπλασης κτιρίων και δημόσιου χώρου κατά μήκος της κεντρικής οδικής αρτηρίας του Μετσόβου**

Το Μέτσοβο αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ορεινού οικισμού, στον οποίο ο παραδοσιακός χαρακτήρας έχει υποχωρήσει σε μεγάλο βαθμό. Σημαντικός πυρήνας παραδοσιακών κτιρίων διατηρείται, κυρίως, στο δυτικό και νότιο τμήμα του οικισμού ενώ πολλά αντίστοιχα κτίρια βρίσκονται διάσπαρτα μέσα σε όλο τον οικιστικό ιστό. Το Μέτσοβο, σε αντίθεση με άλλους ορεινούς οικισμούς, είχε το πλεονέκτημα να μη χάσει ποτέ τον μόνιμο πληθυσμό του και να διατηρήσει μια συνεχή ανάπτυξη, από την αρχή της δημιουργίας του. Αυτή η ιστορική συνέχεια αποτυπώνεται στο δομημένο περιβάλλον του οικισμού. Κτίρια που ανάγονται στον 18<sup>ο</sup> αι. (ή και παλαιότερα), κτίρια των δεκαετιών '60, '70, '80 και νεότερες, σύγχρονες κατασκευές συνυπάρχουν. Το Μέτσοβο χαρακτηρίστηκε ως παραδοσιακός οικισμός με δύο διατάγματα, 1975 και 1978, οπότε και άρχισαν να ισχύουν συγκεκριμένοι όροι δόμησης (με στόχο την προστασία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και φυσιογνωμίας του οικισμού). Εντούτοις, η σημερινή εικόνα του Μετσόβου εμφανίζει σημαντική αισθητική και λειτουργική υποβάθμιση, η οποία εντοπίζεται ιδιαίτερα έντονη σε συγκεκριμένα σημεία του – κυρίως κατά μήκος της κεντρικής οδικής αρτηρίας, από την είσοδο ως την κεντρική πλατεία του οικισμού, περιοχή η οποία επιλέχθηκε να μελετηθεί.

Κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού ακολουθήθηκαν τα εξής στάδια:

1. Μελέτη των χαρακτηριστικών της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του οικισμού.
2. Εντοπισμός των προβλημάτων, των κτιρίων και του χώρου, και κατηγοριοποίησή τους.
3. Επιλογή χαρακτηριστικών κτιρίων, τα οποία εμφανίζουν προβλήματα. Η επιλογή των κτιρίων έγινε με κριτήριο να συμπεριληφθούν όλα τα προβλήματα που εντοπίζονται στο στάδιο 2.
4. Προτάσεις ανάπλασης των κτιρίων και του δημόσιου χώρου (σκίτσα, σχέδια) με τρεις βασικούς στόχους σχεδιασμού: α. Αποκατάσταση και αναβάθμιση των κτιρίων για την ανάκτηση της φυσιογνωμίας του χώρου, β. Διατήρηση των υφιστάμενων χρήσεων και γ. Χαμηλό κόστος κατασκευής.
5. Κοστολόγηση όλων των εργασιών ανάπλασης, βάσει Α.Τ.Ο.Ε.

### **Υφιστάμενη κατάσταση**

Η κύρια οδική αρτηρία του Μετσόβου συνδέει την είσοδο του οικισμού με την κεντρική του πλατεία. Είναι ένας ασφαλτοστρωμένος, σε όλο του το μήκος, δρόμος, στενού πλάτους με λίγες διαπλατύνσεις σε ορισμένα σημεία του, οι οποίες αξιοποιούνται ως χώροι στάθμευσης. Κατά μήκος της οδικής αρτηρίας κύρια χρήση είναι η κατοικία. Παράλληλα, εντοπίζονται χρήσεις εμπορίου (καταστήματα ρούχων, φωτογραφικά είδη, κρεοπωλείο, φαρμακείο, είδη λαϊκής τέχνης κ.λπ), αναψυχής (καφέ, ταβέρνες, μπαρ, ζαχαροπλαστεία) και υπηρεσιών (ξενοδοχεία, γραφεία, εκπαιδευτήρια, ταχυδρομείο, βουλκανιζατέρ κ.λπ). Η κατοικία εμφανίζεται, ως χρήση, σε όλο το μήκος του δρόμου ενώ οι υπόλοιπες χρήσεις πυκνώνουν από το μέσο, περίπου, του δρόμου προς την κεντρική πλατεία. Ο δρόμος, εξαιτίας των χρήσεών του, συγκεντρώνει σημαντική κίνηση κατοίκων καθημερινά. Επιπλέον, συγκεντρώνει μεγάλο φόρτο οχημάτων, των κατοίκων, αφού μέσω αυτού εισέρχονται και εξέρχονται από τον οικισμό αλλά και των επισκεπτών, οι οποίοι χρησιμοποιούν, σχεδόν, αποκλειστικά αυτό το δρόμο για να φτάσουν στην κεντρική πλατεία (και να φύγουν από αυτή). Τις μέρες τουριστικής αιχμής, οπότε και διέρχονται πολλά τουριστικά πούλμαν από τον συγκεκριμένο δρόμο, συχνά η κίνηση των οχημάτων είναι αδύνατη.

Κατά τη διαδικασία καταγραφής της υφιστάμενης κατάστασης εντοπίστηκαν τέσσερις κατηγορίες κτιρίων:

1. Κτίρια παραδοσιακά που φέρουν προσθήκες (κατασκευαστικές, διακοσμητικές κ.λπ.), οι οποίες αλλοιώνουν σημαντικά τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά τους.
2. Κτίρια κατασκευασμένα τις δεκαετίες '60 και '70, κυρίως, με αστικού τύπου χαρακτηριστικά, τα οποία είτε είναι σε καλή κατάσταση είτε χρήζουν εργασιών συντήρησης/επισκευής. Σε κάθε περίπτωση, αλλοιώνουν την τοπική φυσιογνωμία. Δεν αποτελούν τυπολογική/μορφολογική συνέχεια της τοπικής παράδοσης και αποτελούν δείγματα μιας δόμησης, που χαρακτηρίζει τη μαζική κατασκευή των αστικών κτιρίων της Ελλάδας, την περίοδο αυτή.
3. Κτίρια κατασκευασμένα, κυρίως, από το '70 και μετά, τα οποία φέρουν μορφολογικά στοιχεία της τοπικής παράδοσης, ως αποτέλεσμα των επιβεβλημένων όρων δόμησης. Κυριότερο πρόβλημα των κτιρίων αυτών είναι η λαθεμένη ερμηνεία της παράδοσης, η οποία οδηγεί σε αλλοίωση της τοπικής φυσιογνωμίας.
4. Κτίρια ημιτελούς κατασκευής. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν κτίρια που παραμένουν ημιτελή για πολλά χρόνια (πάνω από δέκα). Ανεξάρτητα από τους λόγους για τους οποίους δεν ολοκληρώνεται η κατασκευή των κτιρίων, το πρόβλημα εντοπίζεται στο ότι συνιστούν μια παγιωμένη εικόνα, μέσα στον οικιστικό ιστό, η οποία συμβάλει σημαντικά στην συνολική του υποβάθμιση.

Σε ότι αφορά στον δημόσιο χώρο, της περιοχής μελέτης, τα προβλήματα που εντοπίζονται είναι αισθητικά και λειτουργικά:

- Έλλειψη χώρου κίνησης των πεζών. Το περπάτημα γίνεται στον δρόμο, μαζί με τα οχήματα, γεγονός που μειώνει την αξία του, ως χώρου περιπάτου.

- Ο χώρος μπροστά από όλα τα κτίρια είναι δυσλειτουργικός. Κακοτεχνίες, κυρίως, εμποδίζουν την ομαλή κίνηση των πεζών και την κάνουν επικίνδυνη (όχι σωστή αλλαγή επιπέδων, μικρό πλάτος χώρου, ημιτελείς κατασκευές κ.λπ). Το πρόβλημα που εντοπίζεται είναι ότι δεν έχει υπάρξει κανένας σχεδιασμός του χώρου αυτού.
- Συσσώρευση άχρηστων αντικειμένων, δίπλα στα κτίρια, τα οποία δημιουργούν μια συνολική κακή εικόνα.
- Ύπαρξη πινακίδων και ταμπελών που δεν ακολουθούν κανένα κανόνα κατασκευής και τοποθέτησης. Οι πινακίδες καταλαμβάνουν αδιακρίτως κάθε χώρο (κτίρια, στέγες, δρόμος) και αποτελούν ένα πολύ κακής αισθητικής στοιχείο του χώρου που επιπλέον επιδρά αρνητικά στη λειτουργία του (το μάτι χάνεται και το άτομο αδυνατεί να βρει την πληροφορία που αναζητά, εύκολα).
- Ο εξοπλισμός του χώρου (παγκάκια, φωτιστικά, κάδοι απορριμμάτων κ.λπ) κρίνεται ως χαμηλής αισθητικής που συμβάλει, επίσης, στη συνολική υποβάθμιση της τοπικής φυσιογνωμίας του χώρου.
- Κατά μήκος του δρόμου υπάρχουν στοιχεία που μπορούν να αξιοποιηθούν και παραμένουν αναξιοποίητα. Αυτά είναι: Δασώδης έκταση στη μέση περίπου της διαδρομής, βρύση σε σημείο του δρόμου, πλάτωμα σε σημείο του δρόμου με θέα σε όλο τον οικισμό του Μετσόβου, σκάλα η οποία ξεκινά από σημείο κοντά στην αρχή της διαδρομής και καταλήγει στην κεντρική πλατεία (διερχόμενη από τα καλντερίμια του οικισμού).

### ***Πρόταση ανάπλασης***

Η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης οδήγησε στις προτεινόμενες επεμβάσεις, οι οποίες διαφοροποιούνται σε μία κλίμακα διαβάθμισης που περιλαμβάνει από την απλή τακτοποίηση της όψης του κτιρίου ή του χώρου, τις σημειακές επεμβάσεις (αλλαγή χρωμάτων, υλικών, κ.λπ), έως και την πλήρη ανακατασκευή. Στην Εικ. Α.1. φαίνεται τμήμα του οικισμού του Μετσόβου (αεροφωτογραφία) και σημειώνονται αριθμημένα και με κόκκινο χρώμα τα κτίρια στα οποία γίνονται οι προτεινόμενες επεμβάσεις. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι επεμβάσεις και η κοστολόγηση των εργασιών.



Εικόνα Α.1. Αεροφωτογραφία τμήματος του οικισμού και περιοχή μελέτης

**Κτίριο 1 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο, κρεοπωλείο φωτογραφείο στο ισόγειο**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Διώροφο κτίριο, σύγχρονης κατασκευής, το οποίο στεγάζει καταστήματα στο ισόγειο (κρεοπωλείο-φωτογραφείο) και κατοικία στον όροφο, με την είσοδό του να χωροθετείται κεντρικά, ανάμεσα στα καταστήματα. Η επένδυση της πέτρας στο ισόγειο αποτελεί απομίμηση του τοπικού χαρακτηριστικού, τα ανοίγματα του ισογείου κρίνονται μεγάλα σε μέγεθος, το κόκκινο χρώμα των μεταλλικών κουφωμάτων, το στέγαστρο και οι πινακίδες κρίνεται ότι αλλοιώνουν τα χαρακτηριστικά του κτιρίου.

#### ***Προτεινόμενες επεμβάσεις***

Προτείνεται η αλλαγή της πέτρινης επένδυσης στο ισόγειο και η τοποθέτηση νέας, σύμφωνα με την ορθή κατασκευαστική τεχνική. Απομακρύνεται το στέγαστρο και οι πινακίδες. Νέα, μικρότερη πινακίδα από ξύλο τοποθετείται στην επιφάνεια του τοίχου. Μειώνεται το πλάτος των ανοιγμάτων, χωρίς να διαταράσσεται η υφιστάμενη χρήση τους (φωτισμός κυρίως και το μεσαίο ως βιτρίνα). Γίνεται αλλαγή όλων των κουφωμάτων του ισογείου με ξύλινα, τα οποία φέρουν λεπτά διαχωριστικά ξύλα που δεν επηρεάζουν την λειτουργία των χώρων. Το μεταλλικό κιγκλίδωμα του ισογείου αντικαθίσταται με ξύλινο, σε αντιστοιχία με αυτό του ορόφου και η επιφάνεια του δαπέδου μπροστά στο κρεοπωλείο επιστρώνεται με πέτρα. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 11.800€.



Κτίριο 1

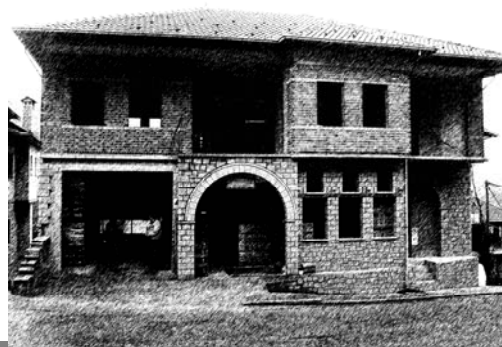


Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 2 – Χρήση: Ημιτελής όροφος,  
κάβα ποτών και αποθήκη στο ισόγειο**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Διώροφο σύγχρονο κτίριο υπό κατασκευή (οι εργασίες έχουν σταματήσει). Το ισόγειο στεγάζει χρήση αποθηκευτικού χώρου και κάβας ποτών. Στο ισόγειο έχει γίνει επένδυση από πέτρα στην εξωτερική τοιχοποιία και η επικάλυψη του κτιρίου γίνεται με στέγη με κεραμίδια. Οι αναλογίες των όγκων και των ανοιγμάτων είναι ικανοποιητικές – εξαίρεση αποτελούν ορισμένα ανοίγματα του ισόγειου, ωστόσο ο χώρος χρησιμοποιείται ως αποθήκη και το μέγεθος του ανοίγματος επιτρέπει την είσοδο οχήματος φορτοεκφόρτωσης.

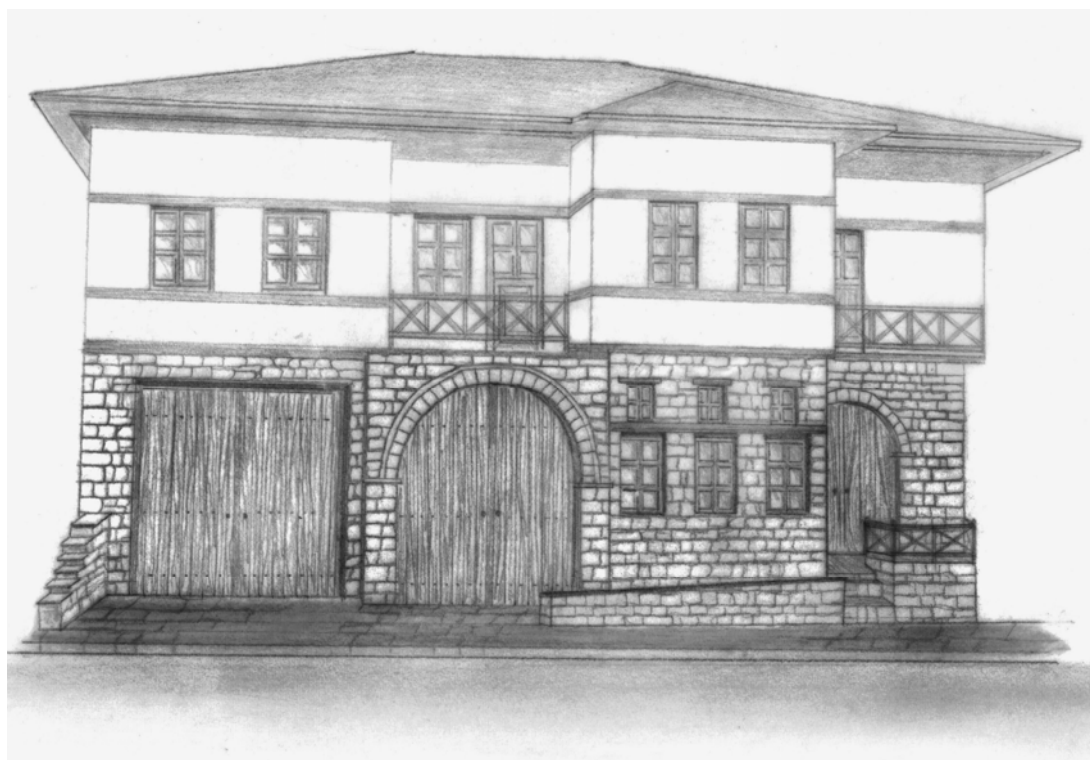
#### ***Προτεινόμενες επεμβάσεις***

Οι προτεινόμενες επεμβάσεις στοχεύουν στην κατασκευαστική ολοκλήρωση του κτιρίου, δεδομένου ότι κτίσματα που παραμένουν ημιτελή για πολλά χρόνια (όπως αυτό) κρίνεται ότι υποβαθμίζουν αισθητικά την τοπική φυσιογνωμία. Επιλέγονται ξύλινα κουφώματα και ξύλινα κιγκλιδώματα. Στον όροφο, η τοιχοποιία επιχρίεται και βάφεται άσπρη. Στο δεξιό τμήμα του κτιρίου, όπου υπάρχει μικρή κλίμακα ανόδου για το ισόγειο και στο πεζοδρόμιο δεξιά προστίθεται προστατευτικό ξύλινο κιγκλίδωμα (υψομετρική διαφορά στο έδαφος). Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 24.150€.

Κτίριο 2



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση



### **Κτίριο 3 – Χρήση: Κατοικία**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Σύγχρονο διώροφο κτίριο με στέγη με κεραμίδια. Το κτίριο στεγάζει κατοικία και στους δύο ορόφους. Όλη η κύρια όψη του κτιρίου είναι επενδεδυμένη με πέτρα και τα κουφώματα είναι ξύλινα. Η όψη έχει διακοσμηθεί, εκτεταμένα, με διάφορα μικρά αγάλματα που κρίνεται ότι αλλοιώνουν τη γενική, λιτή τοπική φυσιογνωμία.

#### ***Προτεινόμενες επεμβάσεις***

Αντικαθίσταται η επένδυση της πέτρας, δεδομένου ότι αποτελεί μια κακή προσπάθεια απομίμησης της παραδοσιακής τεχνικής. Τοποθέτηση πέτρας στο ισόγειο του κτιρίου και επίχρση – βάψιμο με λευκό χρώμα, του ορόφου. Απομάκρυνση όλων των διακοσμητικών στοιχείων, των φουρουσιών και των αγαλματιδίων. Ανακατασκευή του ενιαίου, αριστερά ανοίγματος του ισογείου, σε δύο μικρότερα, παρόμοια με τα υπόλοιπα ανοίγματα του κτιρίου. Προσθήκη ψευδοροφής στο κάτω μέρος του εξώστη, για να καλυφθεί η προεξοχή του δοκαριού. Αντικατάσταση των μεταλλικών κιγκλιδωμάτων του εξώστη, με ξύλινα. Απομάκρυνση των μικρών πεσσών στην είσοδο του κτιρίου και προσθήκη ξύλινου προστατευτικού κιγκλιδώματος. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 9.350€.

Κτίριο 3



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 4 – Χρήση: Κατοικία στους ορόφους,  
φροντιστήριο αγγλικών στο ισόγειο**



**Υφιστάμενη κατάσταση**

Τυπικό κτίριο αστικού τύπου. Παρουσιάζει ανομοιομορφία στα υλικά των κουφωμάτων, ορόφων και ισογείου (ξύλο και μέταλλο). Τα κιγκλιδώματα της εξωτερικής κλίμακας και των εξωστών είναι μεταλλικά. Από το δάπεδο έως το ύψος του πρεκίου οι εξωτερικοί τοίχοι είναι λευκοί, ενώ από το πρέκι μέχρι την οροφή γκρίζου χρώματος. Η επιστέγαση του κτιρίου γίνεται με κεραμοσκεπή. Στο ισόγειο υπάρχει μεγάλη ταμπέλα του φροντιστηρίου.

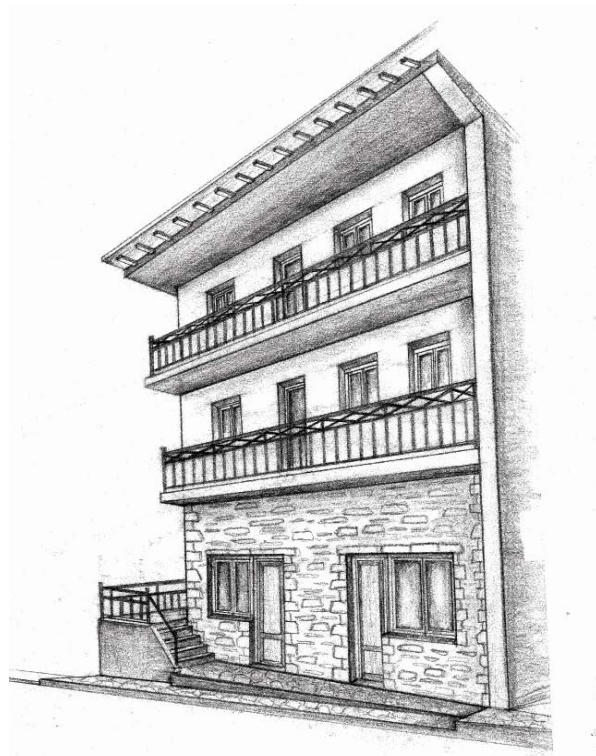
**Προτεινόμενες επεμβάσεις**

Η πρόταση στοχεύει σε ένα μορφολογικό «συμμάζεμα» του κτιρίου ώστε να απλοποιηθούν ορισμένα στοιχεία και να αφαιρεθούν κάποια άλλα. Προτείνεται μείωση των ανοιγμάτων του ισογείου και επένδυση πέτρας, σύμφωνα με τους όρους δόμησης που αφορούν στα κτίρια του οικισμού. Η διάσπαση της συνέχειας του σοβά με τη χρήση της πέτρας στο ισόγειο, διαχωρίζει οπτικά το επάνω «πιο ελαφρύ» τμήμα, από το «βαρύ» κάτω. Όλα τα κουφώματα του κτιρίου γίνονται ξύλινα. Τα κιγκλιδώματα των εξωστών αντικαθίστανται με ξύλινα, τα οποία μορφολογικά παραπέμπουν στην τοπική παράδοση. Ενιαία βαφή της τοιχοποιίας των ορόφων, σε λευκό χρώμα. Επιτυγχάνεται έτσι η οπτική συνέχεια και η λιτότητα που χαρακτηρίζει την τοπική αρχιτεκτονική. Αντικατάσταση της πινακίδας (επωνυμία της επιχείρησης) με νέα, μικρότερη και διακριτικά τοποθετημένη. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 7.900€.

#### Κτίριο 4

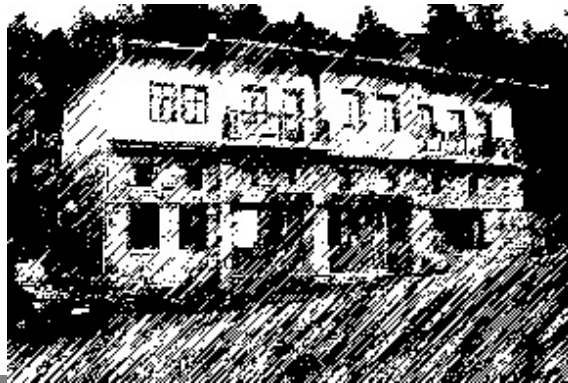


Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 5 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο,  
γραφείο και κομμωτήριο στο ισόγειο**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Σύγχρονο, διώροφο κτίριο με επένδυση πέτρας στο ισόγειο και επίχριση με σοβά στον όροφο σε λευκό και γκρι χρώμα. Τα ανοίγματα του ορόφου είναι μικρά ενώ μεγαλύτερες είναι οι πόρτες του ισογείου. Στον όροφο δημιουργούνται μικρές προεξοχές, στην κύρια όψη. Τα κουφώματα και τα κιγκλιδώματα είναι ξύλινα και μεταλλικά ενώ πάνω από τα ανοίγματα του ισογείου υπάρχει ξυλοδεσιά και φεγγίτες. Η επιστέγαση του κτιρίου γίνεται με κεραμοσκεπή. Το κτίριο κρίνεται γενικά ικανοποιητικό, ως προς τις αναλογίες του. Αρνητική κρίνεται η τεχνική κατασκευής της πέτρας και το πλάτος των ανοιγμάτων του ισογείου).

#### ***Προτεινόμενες επεμβάσεις***

Αντικατάσταση της πέτρας του ισογείου με νέα. Μείωση των ανοιγμάτων του ισογείου και τοποθέτηση ξύλινων θυρών. Οι φεγγίτες παραμένουν, πλην ενός, το άνοιγμα του οποίου πληρώνεται με πλινθοδομή και επενδύεται με πέτρα, ώστε να όλοι να έρθουν σε περασιά με τα κύρια ανοίγματα. Οι ξυλοδεσιές ντύνουν περιμετρικά το κτίριο στο ύψος του πρεκιού και της ποδιάς, ως μορφολογική αναφορά στα παραδοσιακά κτίσματα του Μετσόβου. Για την τοποθέτηση των ξυλοδεσιών αφαιρείται τμήμα του σοβά (2 εκ.) και πληρώνεται με ξύλινες δοκίδες πάχους 2-3 εκ. και πλάτους 10 εκ. Αντικατάσταση των κιγκλιδωμάτων, με ξύλινα. Επένδυση της καμινάδας με πέτρα. Ανακατασκευή του δαπέδου μπροστά από κτίριο. Το κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 13.000€.



Κτίριο 5



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 6 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο,  
κατάστημα ειδών σκι στο ισόγειο**



***Υφιστάμενη κατάσταση***

Σύγχρονο διώροφο κτίριο που στεγάζει κατοικία στον όροφο και κατάστημα στο ισόγειο. Η τοιχοποιία του ισογείου είναι επενδεδυμένη με πέτρα με την γνωστή κατασκευή του *όρθιου πεζοδρομίου*. Η αναλογία κενών και πλήρων στο ισόγειο κρίνεται όχι ικανοποιητική, εξαιτίας των πολλών συνεχόμενων ανοιγμάτων. Η κύρια είσοδος στο χώρο του ισογείου στεγάζεται με μικρό στέγαστρο ελαφριάς κατασκευής. Η πρόσβαση στην κατοικία του ορόφου γίνεται μέσω εξωτερικής κλίμακας από σκυρόδεμα, η οποία οδηγεί και στον εξώστη. Ο όροφος προεξέχει ελάχιστα και φέρει μικρά ανοίγματα, στην κύρια όψη του. Τμήμα του σοβά στον όροφο είναι χρώματος γκρι, στο ύψος του δοκαριού. Τα κουφώματα είναι ξύλινα και τα κιγκλιδώματα μεταλλικά. Δεν ενοποιούνται χρωματικά και μορφολογικά. Η επιστέγαση γίνεται με κεραμοσκεπή. Η τεχνική κατασκευής της πέτρας, οι χρωματικές επιλογές και ο συνδυασμός των υλικών κρίνεται ότι αλλοιώνει τα χαρακτηριστικά του κτιρίου. Η συνολική εικόνα υποβαθμίζεται, επιπλέον, εξαιτίας της ακαταστασίας στον περιβάλλοντος χώρου του κτιρίου (πεταμένα υλικά κατασκευής, ανομοιομορφία υλικών επίστρωσης δαπέδου, κ.λπ).

***Προτεινόμενες επεμβάσεις***

Περιορισμός της επικάλυψης με πέτρα, μόνο στο ισόγειο. Αφαίρεση της υπάρχουσας και αντικατάστασή της με νέα. Μείωση του πλάτους των ανοιγμάτων του ισογείου, η οποία σε συνδυασμό με την πέτρα δίνει την αίσθηση του στιβαρού, κάτω τμήματος και του πιο ανάλαφρου επάνω. Τοποθέτηση των ανοιγμάτων του ισογείου σε περασιά με αυτά του ορόφου. Περιμετρικά και στο ύψος του πρεκιού και της ποδιάς τοποθετείται ξυλοδεσιά. Τα κιγκλιδώματα αποκτούν ενιαία μορφή και σχήμα και κατασκευάζονται από ξύλο. Οι τοίχοι του ορόφου και η σοφίτα επιχρύνονται με σοβά και βάφονται σε λευκό χρώμα. Το στέγαστρο στο ισόγειο αφαιρείται για να τονιστεί η προεξοχή του ορόφου και γιατί δεν προστατεύει ουσιαστικά από τις καιρικές συνθήκες. Τα διάσπαρτα υλικά εκτός του κτίσματος απομακρύνονται, ώστε να καθαρίσει ο χώρος. Το δάπεδο, μπροστά από το κτίριο, ενοποιείται και πλακοστρώνεται. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 12.000€.

Κτίριο 6



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση



**Κτίριο 7 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο,  
ταχυδρομείο και εμπορικό κατάστημα  
στο ισόγειο**



### **Υφιστάμενη κατάσταση**

Σύγχρονο, γωνιακό κτίριο σε κοντινή απόσταση από την κεντρική πλατεία. Ο φέρων οργανισμός του κτιρίου είναι εμφανής στην όψη του ισογείου και σε μέρος της όψης του ορόφου. Το ύψος των ανοιγμάτων του ισογείου φτάνει μέχρι το ύψος της δοκού. Τα κουφώματα του ισογείου είναι μεταλλικά, όχι καλής κατασκευής. Περιμετρικά του ορόφου υπάρχει εξώστης. Τα κουφώματα είναι μεταλλικά και ξύλινα. Η επιστέγαση γίνεται με κεραμοσκεπή. Στο κτίριο είναι τοποθετημένες μεγάλες ταμπέλες και φωτιστικά.

### **Προτεινόμενες επεμβάσεις**

Το κτίριο βρίσκεται σε κομβικό σημείο του οικισμού, λίγο πριν την κεντρική πλατεία. Είναι ορατό περιμετρικά λόγω της θέσης και λόγω του μεγέθους του. Στόχος των επεμβάσεων είναι ο ριζικός ανασχεδιασμός των όψεων του κτιρίου με σύγχρονα υλικά. Ζητούμενο είναι να αποκτήσει το κτίριο μια ιδιαίτερη, σύγχρονη ταυτότητα. Προτείνεται η διαφοροποίηση της κύριας εισόδου του ταχυδρομείου με δημιουργία προεξέχοντος υαλοστασίου σε όλο το ύψος του κτιρίου. Επιτυγχάνεται έτσι και η διάσπαση του επιμήκους όγκου. Το υαλοστάσιο θα καλύπτεται από ξύλινες περσίδες μεγάλου πάχους, με κενό μεταξύ τους, ώστε να εισέρχεται το φυσικό φως στο εσωτερικό του χώρου, δίχως αυτός να υπερθερμαίνεται. Οι περσίδες θα συνεχίζουν μέχρι το τελευταίο υποστύλωμα της κύριας όψης και θα μειώνονται οδηγούμενες προς την πλαϊνή όψη, όπου και διαφοροποιείται το υλικό πλήρωσης. Τα στοιχεία που μένουν ακάλυπτα από τις περσίδες επενδύονται με πέτρα, ενώ διαμορφώνονται σχετικά μεγάλα ανοίγματα στο ισόγειο, ώστε να φωτίζονται οι εσωτερικοί χώροι και να διαφοροποιείται η χρήση του ισογείου από αυτή του ορόφου. Η είσοδος της κατοικίας διαμορφώνεται επίσης με υαλοστάσιο έως το ύψος της τελευταίας δοκού και επικαλύπτεται με όμοιες περσίδες. Η μορφή του κιγκλιδώματος αποτελεί μια συνέχεια των περσίδων, η οριζοντιότητα των οποίων τονίζει τη γραμμικότητα της κατασκευής και ενοποιεί τα δύο κατακόρυφα υαλοστάσια. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 48.000€.

Κτίριο 7



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 8 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο,  
συνεργείο αυτοκινήτων στο ισόγειο**



***Υφιστάμενη κατάσταση***

Σύγχρονο κτίριο, δείγμα μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής αστικών κέντρων, σε εξαιρετικά κομβικό σημείο του οικισμού. Αδιάφοροι αισθητικά, οι όροφοι, ενώ εξαιρετικά υποβαθμισμένο είναι το ισόγειο. Το μεγάλο μεταλλικό άνοιγμα του ισογείου παρουσιάζει ανομοιομορφία υλικών και χρωμάτων. Ο χώρος μπροστά από το κτίριο εμφανίζεται ατακτοποιήτος και υποβαθμισμένος εξαιτίας των κάδων απορριμμάτων και της άτακτης στάθμευσης οχημάτων.

***Προτεινόμενες επεμβάσεις***

Οι προτεινόμενες επεμβάσεις στο κτίριο στοχεύουν στο «συμμάζεμά» του. Αντικατάσταση των κιγκλιδωμάτων του ορόφου με νέα, μεταλλικά. Στο ισόγειο προτείνεται η πλήρωση του κενού πάνω από την είσοδο για τη μείωση του ύψους της. Για το συνεργείο αυτοκινήτων προτείνονται δύο εναλλακτικές: 1. Μετατροπή του ανοίγματος σε αψιδωτή πόρτα, η οποία με κατάλληλο μηχανισμό θα ανοίγει ανάλογα με το μέγεθος του οχήματος που εισέρχεται. Επιτυγχάνεται έτσι η οπτική συνέχεια με το διπλανό ξενοδοχείο. Παράλληλα, δημιουργία δύο νέων ανοιγμάτων για την παροχή σταθερού φωτισμού μέσα στο χώρο του συνεργείου. 2. Μείωση του πλάτους της υπάρχουσας πόρτας και διατήρηση του αρχικού της σχήματος. Δημιουργία δεύτερης μικρότερης πόρτας (διαχωρισμός εισόδου αυτοκινήτων – ανθρώπων). Επίσης, σε κάθε περίπτωση, προτείνεται η απομάκρυνση όλων των πινακίδων και τοποθέτηση νέων, βάσει προδιαγραφών, όπου απαιτούνται. Ο χώρος μπροστά από το κτίριο τακτοποιείται – δημιουργείται ένας μεγάλος ξύλινος κάδος και οριοθετούνται οι θέσεις στάθμευσης με χαμηλή φύτευση. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 11.300€.

Κτίριο 8



Υφιστάμενη κατάσταση



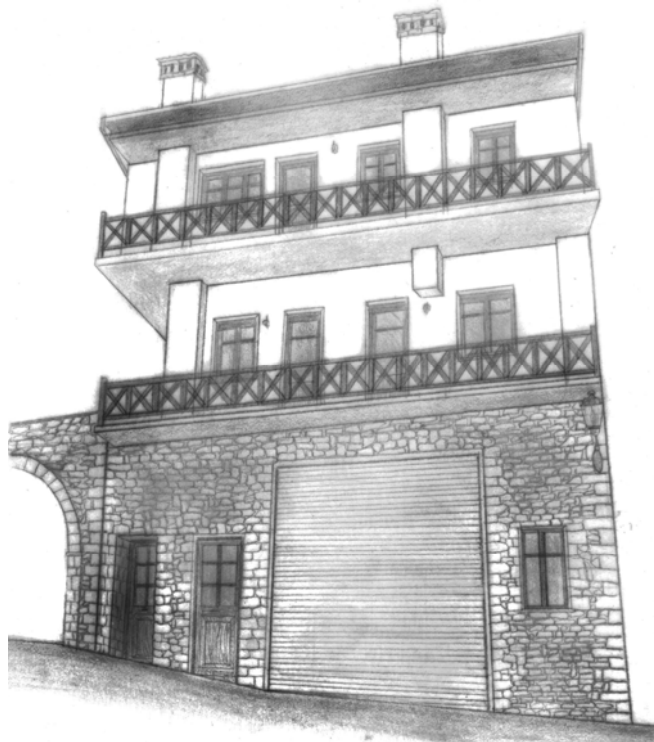
Πρόταση (εναλλακτική 1)



### Κτίριο 8



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση (εναλλακτική 2)

**Κτίριο 9 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο,  
τυροπωλείο στο ισόγειο.**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Παλιό, χαρακτηριστικό παραδοσιακό κτίριο. Διατηρεί όλα τα αυθεντικά στοιχεία της τοπικής αρχιτεκτονικής. Στο ισόγειο η νέα χρήση του τυροπωλείου κάνει αισθητή την παρουσία της στην κύρια όψη (τέντα, τυριά, εικόνες, κ.λπ). Το συγκεκριμένο κτίριο αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπου ελάχιστες επεμβάσεις απλής τακτοποίησης μπορούν να επιφέρουν θεαματικά αποτελέσματα αισθητικής αναβάθμισης. Κρίνεται επίσης αναγκαία η ανάδειξη του κτιρίου με ιδιαίτερο, διακριτικό φωτισμό και μικρή πινακίδα, στην οποία θα αναγράφονται κάποια χαρακτηριστικά του (χρονολογία κατασκευής, παλαιότερη χρήση, κ.λπ).

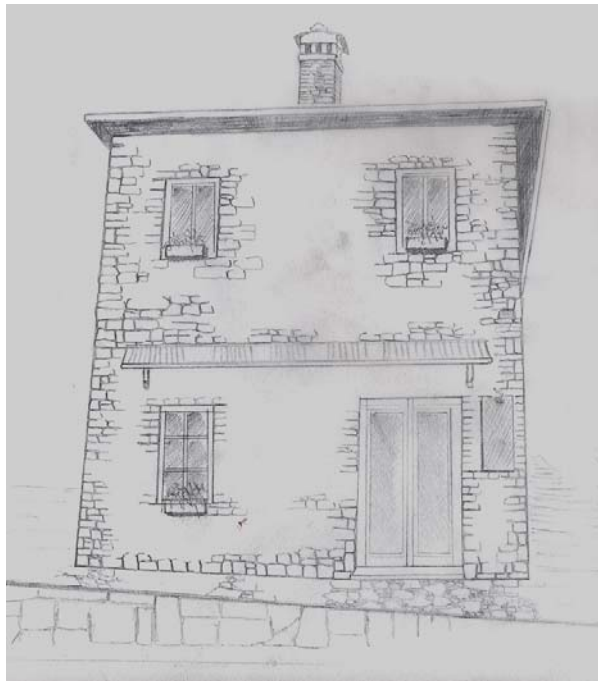
#### ***Προτεινόμενες παρεμβάσεις***

Απομάκρυνση όλων των κρεμασμένων, στο ισόγειο, στοιχείων (τυριά, πρόσθετες κατασκευές, κ.λπ). Καθαίρεση της τέντας και μεταφορά της κεραίας τηλεόρασης του ορόφου. Αλλαγή του παραθύρου του ισόγειου και τοποθέτηση όμοιου με αυτά του ορόφου. Τοποθέτηση τριών όμοιων ζαρντινιέρων στα παράθυρα και φύτευσή τους. Επένδυση των καμινάδων με πέτρα. Τοποθέτηση μικρής, διακριτικής πινακίδας στην είσοδο του μαγαζιού. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 1400€.

## Κτίριο 9



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 10 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο,  
αποθήκη στο ισόγειο**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Διώροφο, γωνιακό κτίριο κοντά στην είσοδο του οικισμού. Το ισόγειο και τμήμα του ορόφου έχουν επενδυθεί με πέτρα. Στον όροφο υπάρχει περιμετρικός εξώστης, μικρού πλάτους. Στα παράθυρα του ορόφου έχουν τοποθετηθεί διπλά κουφώματα, για μόνωση. Σε διάφορα τμήματα του κτιρίου είναι τοποθετημένες πινακίδες. Τμήμα του ισογείου χρησιμοποιείται ως αποθήκη. Οι καμινάδες παραμένουν δίχως επίχρισμα ή άλλη επικάλυψη. Η αυλή του κτιρίου έχει μεγάλη υψομετρική διαφορά με το δρόμο. Τα κυριότερα προβλήματα του κτιρίου εντοπίζονται στην τεχνική κατασκευή της πέτρας του ορόφου, στο στενό περιμετρικό μπαλκόνι και στις πινακίδες.

#### ***Προτεινόμενες παρεμβάσεις***

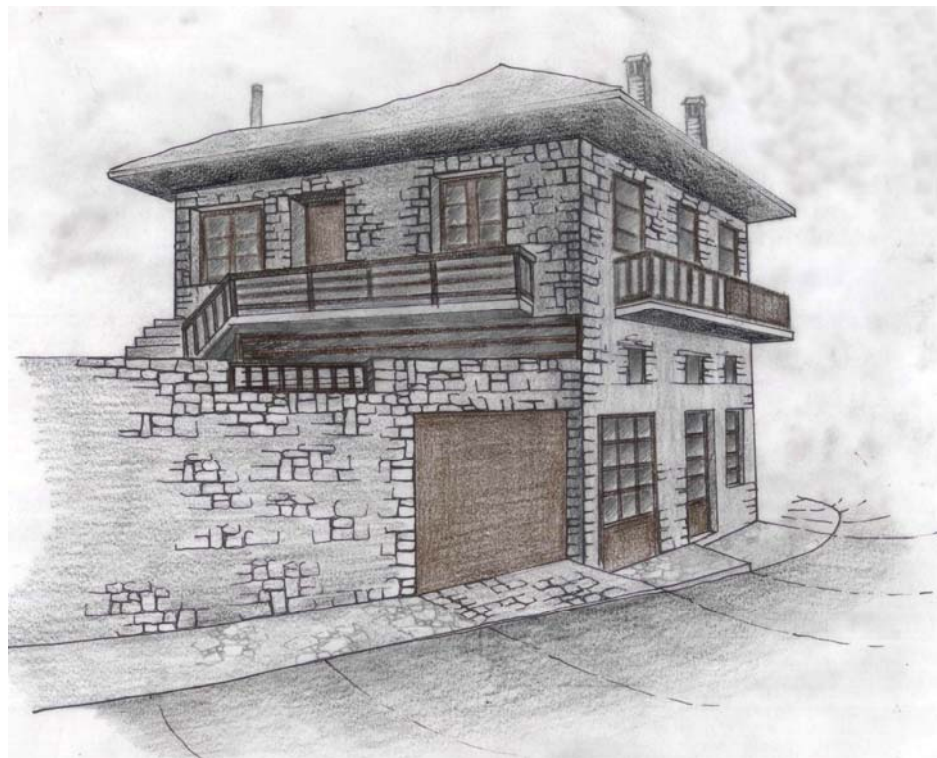
Κοπή πλάκας και δημιουργία δύο μικρότερων μπαλκονιών, σε κάθε πλευρά, έτσι ώστε να διασπαστεί η οπτική συνέχεια του ενός ενιαίου. Αφαίρεση της πέτρας του ορόφου και τοποθέτηση νέας, σε όλο τον όροφο. Αλλαγή των κιγκλιδωμάτων με νέα, ξύλινα. Δημιουργία προστατευτικού τοίχου, 40εκ. ύψους, για την προστασία του χώρου της αυλής. Αφαίρεση όλων των πινακίδων και μεταφορά της κεραίας τηλεόρασης. Επένδυση με πέτρα των καμινάδων. Ομαλοποίηση των επιπέδων των πεζοδρομίων, μπροστά από το κτίριο, και πλακόστρωσή τους. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 13.700€.



Κτίριο 10



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 11 – Χρήση: Ημιτελής όροφος,  
αρτοποιείο στο ισόγειο.**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Σύγχρονο κτίριο, του οποίου ο όροφος παραμένει ημιτελής για πολλά χρόνια. Δεν παρουσιάζει κανένα αξιόλογο μορφολογικό στοιχείο και δεν διαφέρει καθόλου από ένα τυπικό, αστικό δώροφο κτίριο. Η εικόνα των γυαλιών μοιάζει συνυφασμένη πια, με τον οικιστικό ιστό του Μετσόβου. Οι χρωματικές επιλογές (έντονο κίτρινο), τα πολύ μεγάλα γράμματα (*αρτοποιείο*) και τα μεγάλα ανοίγματα του ισογείου, δημιουργούν ένα εξαιρετικά κακό αισθητικά, σύνολο. Κρίνεται αναγκαία μια καθολική αναδιαμόρφωση των όψεων του κτιρίου.

#### ***Προτεινόμενες παρεμβάσεις***

Κεντρική ιδέα των επεμβάσεων είναι η επίτευξη οπτικής συνέχειας μεταξύ του κτιρίου και του διπλανού του, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η ανομοιογένεια του οικιστικού ιστού. Στον όροφο κατασκευάζεται ξύλινη προεξοχή, ως συνέχεια της ήδη υπάρχουσας του δίπλα κτιρίου και τοποθετείται ξύλινο κιγκλίδωμα στον εξώστη. Μειώνεται το πλάτος των ανοιγμάτων του ισογείου και δημιουργούνται αντίστοιχα ανοίγματα στον όροφο. Ολόκληρο το κτίριο επενδύεται με πέτρα, ενώ στο ισόγειο κατασκευάζεται πρόσθετος πέτρινος τοίχος, στην είσοδο, ώστε να μειωθούν οι οπτικές ασυνέχειες των δοκαριών και ταυτόχρονα να δημιουργηθεί υπόστεγος χώρος (προστασία από τη βροχή και τον αέρα). Τα κουφώματα γίνονται όλα ξύλινα. Τοποθέτηση νέου μεταλλικού κιγκλιδώματος, εξωτερικά. Ομαλοποίηση και πλακόστρωση του πεζοδρομίου. Απομακρύνονται όλα τα πρόσθετα στοιχεία του κτιρίου (τέντα, πινακίδα, κ.λπ). Στο διπλανό κτίριο, αλλαγή των κουφωμάτων του ισογείου, με ξύλινα, μικρότερου ύψους. Στην επιφάνειά τους μπορούν να φέρουν διακριτική ξυλόγλυπτη σύνθεση – ανάδειξη της ιδιαίτερης τοπικής πολιτιστικής παράδοσης. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 24.300€.

Κτίριο 11



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 12 – Χρήση: Κατοικία στους ορόφους,  
κατάστημα ρούχων στο ισόγειο**



***Υφιστάμενη κατάσταση***

Τυπική, αστική πολυκατοικία, η οποία βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την τοπική παράδοση. Ένας από τους βασικούς προβληματισμούς, στη μελέτη του κτιρίου είναι οι στενοί και κατά μήκος του πλάτους της όψης, εξώστες. Η επιλογή των χρωμάτων στο ισόγειο (έντονο ροζ), το μέγεθος των ανοιγμάτων του ισογείου, τα φώτα και τα σίδερα στον όροφο αποτελούν σημαντικά στοιχεία αισθητικής υποβάθμισης, που χρήζουν ανασχεδιασμού.

***Προτεινόμενες παρεμβάσεις***

Στο συγκεκριμένο κτίριο γίνεται προσπάθεια οπτικής μείωσης των εξωστών, με σημειολογικές αναφορές στην τοπική παράδοση. Δημιουργείται πρόσθετη κατασκευή «κιβώτιο» από ξύλο, στον επάνω όροφο (σημειολογική αναφορά στο κεπέγκι), χωρίς ωστόσο να περιορίζεται η δίοδος του φυσικού φωτός. Στο κάτω μέρος του ταβανιού της κατασκευής τοποθετούνται μικρά, χωνευτά φωτιστικά, ενώ όλο μπορεί να δεχθεί ξυλόγλυπτο διάκοσμο. Με κοπή πλάκας δημιουργούνται δύο μικρότερα μπαλκόνια στον κάτω όροφο. Επιδιορθώνεται το μπετόν. Τοποθετούνται ξύλινα κιγκλιδώματα. Τα κουφώματα γίνονται όλα από ξύλο και είναι μεταξύ τους ίδια. Διατηρείται το ύψος των ανοιγμάτων του ισογείου και μειώνεται το πλάτος τους. Αντικατάσταση και αυτών των κουφωμάτων με ξύλινα. Απομάκρυνση όλων των πρόσθετων στοιχείων (φώτα, σίδερα, κ.λπ). Διατήρηση της πέτρας του ισογείου και βαφή, σε λευκό χρώμα, των ορόφων. Πλακόστρωση του πεζοδρομίου. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 22.800€.



## Κτίριο 12



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 13 – Χρήση: Κατοικία στους ορόφους,  
κατάστημα στο ισόγειο**



***Υφιστάμενη κατάσταση***

Τυπική, αστική πολυκατοικία, η οποία βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την τοπική παράδοση. Το κτίριο παρουσιάζει τα ίδια προβλήματα με το προηγούμενο. Η επιλογή των χρωμάτων (έντονο κίτρινο στο ισόγειο και στους ορόφους), το μέγεθος των ανοιγμάτων του ισογείου, τα σίδερα στους ορόφους, οι προβολείς φωτισμού και η τέντα αποτελούν σημαντικά στοιχεία αισθητικής υποβάθμισης, που χρήζουν ανασχεδιασμού.

***Προτεινόμενες παρεμβάσεις***

Με στόχο την οπτική μείωση των εξωστών επιχειρείται μια κατακόρυφη ενοποίησή τους. Στο αριστερό τμήμα του κτιρίου δημιουργείται μια πρόσθετη ξύλινη κατασκευή, η οποία ενσωματώνει και την καμινάδα. Στο δεξί τμήμα διαφοροποιείται η μορφή των κιγκλιδωμάτων – οριζόντια και κάθετα – (τα οποία έχουν γίνει όλα ξύλινα), έτσι ώστε το μάτι να διαβάζει πρώτα κατακόρυφα (οπτική μείωση του επιμήκους εξώστη). Μείωση του ύψους και του πλάτους των ανοιγμάτων του ισογείου. Επένδυση με πέτρα σε όλο το κτίριο, εκτός από την μπροστά όψη των ορόφων, η οποία βάφεται σε χρώμα υπόλευκο – ώχρα. Εναλλακτικά, αντί για πέτρα μπορεί να γίνει βαφή χρώματος γκρι. Ομαλοποίηση και πλακόστρωση του πεζοδρομίου. Απομάκρυνση όλων των επιπλέον στοιχείων (σίδερα, τέντα, προβολείς, κ.λπ). Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 12.800€.

### Κτίριο 13



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

**Κτίριο 14 – Χρήση: Κατοικία στον όροφο και γραφεία στο ισόγειο.**



#### ***Υφιστάμενη κατάσταση***

Παλιό, παραδοσιακό κτίριο σε καλή κατάσταση. Έχουν γίνει νεότερες προσθήκες με σκυρόδεμα (εξώστης, ισόγειο), οι οποίες εντάσσονται αρμονικά στον υπάρχον κτίριο. Τα βασικότερα στοιχεία που χρήζουν ανασχεδιασμού είναι ο εξώστης και το μέγεθος των ανοιγμάτων του ισογείου. Με ελάχιστες κινήσεις το κτίριο μπορεί να «συνέλθει» και κυρίως να αναδειχθεί η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική του.

#### ***Προτεινόμενες παρεμβάσεις***

Βαφή του μπετόν του ισογείου σε γκρι-μπλε χρώμα, έτσι ώστε να αναδειχθεί η σύγχρονη προσθήκη. Βαφή στο ίδιο χρώμα και της πλάκας του εξώστη. Αλλαγή κιγκλιδώματος και τοποθέτηση ξύλινου, το οποίο σταματά περασιά με το παράθυρο, έτσι ώστε να μην το «τρυπάει». Στο κενό που δημιουργείται κατασκευάζεται ζαρντινιέρα (και φυτεύεται). Μείωση του πλάτους των ανοιγμάτων του ισογείου. Τοποθέτηση μικρής, διακριτικής πινακίδας στο ισόγειο, όπου είναι απαραίτητη, καθώς και σύγχρονων, μικρών φωτιστικών. Η ενότητα της σύγχρονης προσθήκης του ισογείου αναδεικνύεται περαιτέρω, με τοποθέτηση μεταλλικών κουφωμάτων (χρώμα καφέ-κόκκινο). Δημιουργία χαμηλού προστατευτικού τοίχου (40εκ. ύψους, 40εκ. πλάτους) στην άκρη του πεζοδρομίου. Ομαλοποίηση και πλακόστρωση του πεζοδρομίου. Αφαίρεση πινακίδων από το κτίριο. Το συνολικό κόστος των επεμβάσεων ανέρχεται στα 6.400€.



Κτίριο 14



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

## Πινακίδες και ταμπέλες



Στον κεντρικό δρόμο, αλλά και σε πολλά σημεία του οικισμού (πλατεία, δρόμοι, κ.λπ) υπάρχει πλήθος διάσπαρτων διαφημιστικών και καθοδηγητικών πινακίδων. Συνολικά οι κατηγορίες των πινακίδων είναι: Παροχής υπηρεσιών και επιχειρήσεων, χώροι εστίασης και αναψυχής, χώροι διαμονής, πολιτισμού και καθοδηγητικές. Οι πινακίδες είναι μεταξύ τους ανόμοιες, ως προς το μέγεθος, τις γραμματοσειρές, τα χρώματα και το σχήμα. Η ύπαρξη τόσων πολλών και διαφορετικών πινακίδων, σε όλα ανεξαιρέτως τα σημεία του οικισμού (στροφές δρόμων, δέντρα, κτίρια, στύλοι, κ.λπ) συμβάλει καθοριστικά στην υποβάθμιση της αισθητικής του ποιότητας. Συχνά, ακόμη και η λειτουργία τους δεν είναι εφικτή (το βλέμμα χάνεται και αδυνατεί να εντοπίσει την πληροφορία που αναζητά).

Απαιτείται ο επανασχεδιασμός όλων των πινακίδων του οικισμού, η θέσπιση συγκεκριμένων κανόνων δημιουργίας νέων καθώς και η αυστηρή οριοθέτηση των σημείων του οικισμού, στα οποία θα μπορούν να τοποθετούνται. Προφανώς, θα πρέπει να καθαιρεθούν όλες οι πινακίδες από τα κτίρια. Προτείνεται η δημιουργία δύο – τριών διαφορετικών μοντέλων πινακίδων και ο χρωματικός διαχωρισμός τους ανάλογα με τη θεματική τους κατηγορία. Ενδεικτικά προτείνεται καφέ χρώμα για πινακίδες που αναφέρονται σε παροχή υπηρεσιών, εργαστήρια και επιχειρήσεις, κίτρινο χρώμα για αυτές που προσδιορίζουν χώρους πολιτισμού, πράσινο χρώμα για όσες συσχετίζονται με τους χώρους εστίασης και αναψυχής και τέλος κόκκινο χρώμα σε όσες αφορούν ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις. Με τον τρόπο αυτό, το βλέμμα κατευθύνεται εύκολα και άμεσα στην πληροφορία που αναζητά. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της μελέτης αυτής, γίνεται μια πρόταση κατασκευής ενιαίου μοντέλου πινακίδων. Προτείνεται ως βασικό υλικό κατασκευής τους, το ξύλο με ανάγλυφα μεταλλικά τα στοιχεία των γραμμάτων και των βελών. Το σχήμα και το μέγεθος είναι το ίδιο για όλες τις πινακίδες. Το κόστος για την κατασκευή των πινακίδων εκτιμάται στα 260€/m<sup>2</sup>, μετρήθηκαν 112 πινακίδες που χρήζουν αντικατάστασης συνεπώς το συνολικό κόστος ανέρχεται στις 24.500€.

## Πινακίδες και ταμπέλες



Υφιστάμενη κατάσταση



Πρόταση

### **Πεζοδρόμηση τμήματος του κεντρικού δρόμου (Οδός Μιχαήλ Τσιτίσα)**

Ο κεντρικός δρόμος είναι ασφαλτοστρωμένος, εκτός από το κομμάτι πλησίον της πλατείας (μπροστά από την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής), το οποίο είναι επιστρωμένο με κυβόλιθους. Στη συγκεκριμένη οδό βρίσκονται κτίρια με χρήσεις εμπορικών καταστημάτων, ταβερνών, καφετεριών και υπηρεσιών στο ισόγειο, ενώ στους ορόφους η κύρια χρήση είναι κατοικία. Ο δρόμος καθημερινά χρησιμοποιείται από πλήθος κατοίκων και επισκεπτών, τόσο πεζών όσο και κυρίως, όσων κινούνται με οχήματα. Τα εισερχόμενα τουριστικά πούλμαν, με κατεύθυνση την πλατεία, διέρχονται από τον δρόμο αυτό. Το μικρό πλάτος του δρόμου, η απουσία πεζοδρομίου κατά μήκος του, η απουσία αρκετών χώρων στάθμευσης και η συνεχής χρήση του καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας (και της νύχτας) καθιστούν τη λειτουργία του δύσκολη έως και συχνά, αδύνατη.

Στο πλαίσιο της μελέτης προτείνεται η πεζοδρόμηση τμήματος του δρόμου και συγκεκριμένα από το ύψος του ξενοδοχείου ANAΞ μέχρι το ταχυδρομείο. Προτείνεται επίσης και η πεζοδρόμηση του τμήματος του δρόμου μπροστά από το ξενοδοχείο ΑΣΤΕΡΙ. Δίνεται έτσι προτεραιότητα στην κίνηση των πεζών, ενώ περιορίζεται ο φόρτος των κινούμενων οχημάτων και απαγορεύεται η στάση και η στάθμευσή τους, κατά μήκος του (πέρα από τις προβλεπόμενες θέσεις). Η απομάκρυνση των αυτοκινήτων και η πεζοδρόμηση θα αναβαθμίσουν αισθητικά και, κυρίως, ποιοτικά την καθημερινότητα των κατοίκων και την παραμονή των επισκεπτών στον οικισμό. Η πεζοδρόμηση θα γίνει με κυβόλιθους. Οι επεμβάσεις περιλαμβάνουν εκσκαφή 40 εκ., εκ των οποίων τα 10 εκ. περίπου είναι η άσφαλτος. Στη συνέχεια, θα γίνει επίχωση με αδρανή κατά ΠΤΠ Ο-155 πάχους 15 εκ. Πάνω από τα αδρανή θα γίνει επιστρωση με οπλισμένο σκυρόδεμα κατηγορίας C16/20 και τελική επικάλυψη με κυβόλιθους πάχους 10 εκ. Τέλος, προτείνεται ρείθρο 30 εκ. εκατέρωθεν του πεζόδρομου. Το συνολικό κόστος της πεζοδρόμησης ανέρχεται στα 450.000€.

## Αναλυτικοί πίνακες υπολογισμού κόστους των προτεινόμενων επεμβάσεων

### Ενδεικτικό παράδειγμα υπολογισμού κόστους (κτίριο 14)

#### 1. Καθαιρέσεις

Κουφώματα

$$\text{Ποσότητα: } 2,55 * 1,98 * 2 + 0,98 * 2,55 + 1,77 * 2,55 = 17,11 \text{m}^2$$

Μεταλλικά κουφώματα

$$\text{Ποσότητα} = 7 * (2,15 * 0,90) = 13,55 \text{ m}^2 * 15 \text{Kg/m}^2 = 203,25 \text{Kg}$$

Υαλοπίνακες

$$\text{Ποσότητα} = (1,90 * 0,80) * 7 = 10,64 \text{m}^2$$

#### 2. Οπτοπλινθοδομές

$$\text{Ποσότητα} = 17,11 - 13,55 = 3,56 * 2 = 7,12 \text{m}^2$$

#### 3. Επιστρώσεις - Επενδύσεις

Ισόγειο

$$\text{Ποσότητα} = 11,05 * 1,00 = 11,05 \text{m}^2$$

Λιθοδομές

$$\text{Ανωδομή: Ποσότητα} = 6,42 * 0,40 * 0,40 = 1,03 \text{m}^3$$

$$\text{Θεμέλιο: Ποσότητα} = 6,42 * 0,60 * 0,30 = 1,16 \text{m}^3$$

#### 4. Επιχρίσματα

$$\text{Ποσότητα} = 2 * (0,25 * 0,80 * 4) = 1,60 \text{m}^2 + 7,12 \text{m}^2 = 8,72 \text{m}^2$$

#### 5. Χρωματισμοί

$$\text{Ποσότητα} = (5,54 + 3,47) * 2,83 + 6,86 * 1,00 + 8,86 * 0,15 = 33,69 \text{m}^2 - 13,55 \text{m}^2 = 20,14 \text{m}^2$$

#### 6. Κιγκλιδώματα

$$\text{Ποσότητα} = 6,86 + 2,00 = 8,86 \text{m}$$

Πίνακας υπολογισμού κόστους – κτίριο 14

Αρ. Τιμολ.	Περιγραφή αντικειμένου	Άρθρο	Μον.	Τιμή	Ποσ.	Σύνολο
22.45	Αποξήλωση ξύλινων ή σιδηρών κουφωμάτων.	ΟΙΚ 2275	m <sup>2</sup>	19,90	17,11	340,49 €
22.65.02	Αποξήλωση μεταλλικών κιγκλιδωμάτων.	ΟΙΚ 2275	kg	0,40	130,00	52,00 €
62.28	Υαλόθυρες σιδηρές μονόφυλλες ή δίφυλλες.	ΟΙΚ 6228	kg	9,40	203,25	1.910,55 €
76.27.01	Διπλοί υαλοπίνακες συνολικού πάχους 18 mm.	ΟΙΚ 7609.2	m <sup>2</sup>	50,30	10,64	535,19 €
46.02.02	Πάχους 1/2 πλίνθου (δρομικοί τοίχοι).	ΟΙΚ 4642	m <sup>2</sup>	24,00	7,12	170,88 €
73.12	Επιστρώσεις με χονδρόπλακες ορθογωνισμένες.	ΟΙΚ 7312	m <sup>2</sup>	24,00	11,05	265,20 €
20.05.02	Εκσκαφή θεμελίων και τάφρων με χρήση μηχανικών μέσων, χωρίς μεταφορά προϊόντων εκσκαφής σε εδάφη βραχώδη.	ΟΙΚ 2127	m <sup>3</sup>	39,80	1,16	46,17 €
43.22	Κατασκευή λιθοδομής δύο όψεων.	ΟΙΚ 4307	m <sup>3</sup>	153,00	1,03	157,59 €
43.05.01	Λιθοδομές θεμελίων με ασβεστοτσιμεντοκονίαμα 1:2 1/2 των 150 kg τσιμέντου.	ΟΙΚ 4305	m <sup>3</sup>	99,30	1,16	115,19 €
71.21	Επιχρίσματα τριπτά - τριβιδιστά με τσιμεντοκονίαμα.	ΟΙΚ 7121	m <sup>2</sup>	12,70	8,72	110,74 €
71.71	Προσαύξηση τιμής επιχρισμάτων λόγω ύψους από το δάπεδο εργασίας.	ΟΙΚ 7171	m <sup>2</sup>	0,70	1,6	1,12 €
77.80.02	Βαφή εξωτερικών επιφανειών με χρήση χρωμάτων, ακρυλικής ή στυρενιο-ακρυλικής βάσεως.	ΟΙΚ 7785.1	m <sup>2</sup>	11,60	21,74	252,18 €
55.21	Κιγκλιδώματα εξωστών.	ΟΙΚ 5521	m	66,20	8,86	586,53 €
Σύνολο1						4.543,84 €
Απρόβλεπτα 15%						681,58 €
Σύνολο2						5.225,41 €
Φ.Π.Α. 23%						1.201,84 €
<b>Γενικό σύνολο</b>						<b>6.427,26 €</b>

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β**  
**Τα ερωτηματολόγια των πέντε ερευνών πεδίου**

---

## Β. 1 Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες του Μετσόβου (2008)

### ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

#### Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες του Μετσόβου

Κωδ. Ερωτημ.: .....



Γεια σας. Είμαι μεταπτυχιακός φοιτητής/ια του προγράμματος «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», που πραγματοποιείται από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στο Μέτσοβο και κάνω μια έρευνα σχετικά με τη σημασία του παραδοσιακού χαρακτήρα των ορεινών περιοχών. Θα ήθελα να μου αφιερώσετε λίγο από το χρόνο σας και να μου απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις.

Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία σας.

1. Έρχεστε πρώτη φορά στο Μέτσοβο;

<input type="checkbox"/>	Ναι
<input type="checkbox"/>	Όχι, έρχομαι για (διευκρινίστε):

2. Από πού έρχεστε;

.....

3. Με τι είδους μέσο έχετε έρθει στο Μέτσοβο;

<input type="checkbox"/>	Ι.Χ. αυτοκίνητο	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
<input type="checkbox"/>	Αεροπλάνο (Γιάννενα) και	<input type="checkbox"/>	ΚΤΕΛ	<input type="checkbox"/>	TAXI	<input type="checkbox"/>	Άλλο
<input type="checkbox"/>	Πούλμαν	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/>	Άλλο	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

4. Πόσο χρόνο κάνατε προκειμένου να έρθετε στο Μέτσοβο;

.....

5. Βρίσκεστε εδώ με γκρουπ (οργανωμένη εκδρομή);

Ναι

Όχι

6. Επισκέπτεστε μόνο το Μέτσοβο;

Ναι

Όχι (διευκρινίστε):

.....



7. Πόσο θα μείνετε στο Μέτσοβο;

- Αυθημερόν       Κάνω στάση       Ολοήμερη εκδρομή  
 Μια βραδιά  
 Περισσότερες από μία βραδιές (διευκρινίστε): .....  
.....  
.....

8. Ποια στοιχεία, κατά τη γνώμη σας, αλλοιώνουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου; Θα θέλαμε να βαθμολογήσετε τα παρακάτω στοιχεία, με τη βοήθεια της παρακάτω κλίμακας:

	καθόλου	μέτρια	πολύ
Κίνηση αυτοκινήτων			
Λειτουργία πολλών καφέ, μπαρ, μαγαζιών, κλπ.			
Κτίσιμο νέων κτιρίων που δεν μοιάζουν με τα παραδοσιακά			
Χρησιμοποίηση ασφάλτου και άλλων υλικών αντί για πέτρα, στα καλντερίμια και τους δρόμους			
Χρήση ανόμοιων πινακίδων και ταμπελών, κεραιών t.v., μη ξύλινων κάδων απορριμμάτων, κλπ			

9. Θα ήσασταν διατεθειμένος/η να αφήσετε το αυτοκίνητο/πούλμαν, έξω από τον οικισμό και να περπατήσετε;

- Ναι  
 Όχι  
 Μόνο αν υπήρχε ένα μέσο μεταφοράς, από το parking στον οικισμό.

9α. Αν υπήρχε ένα τέτοιο μεταφορικό μέσο, αυτό θα προτιμούσατε να είναι:

- Μικρό πούλμαν (10-15 ατόμων).  
 Τελεφερίκ.  
 Γαϊδουράκι, που θα σας μεταφέρει μέσα από τα καλντερίμια.  
 Οδοντωτός σιδηρόδρομος.  
 «Τουριστικό τρενάκι» με φώτα και μουσική.  
 Κάτι άλλο (προσδιορίστε): .....  
.....

10. Κατά τη γνώμη σας, είναι σημαντική η διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου;

	Ναι, γιατί αποτελεί το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του τόπου. Αν χαθεί, το Μέτσοβο δεν θα αποτελεί ελκυστικό τόπο διακοπών.
	Ναι, γιατί αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά και πρέπει να διατηρηθεί για τις επόμενες γενιές.
	Όχι, γιατί όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του Μετσόβου είναι από μόνα τους ικανός πόλος έλξης τουριστών.
	Όχι, δε θεωρώ σημαντικό να διατηρηθεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία.

11. Όπως βλέπετε εσείς το Μέτσοβο σήμερα, πιστεύετε ότι:

	Διατηρεί πλήρως την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του.
	Είναι οικισμός με ελάχιστα στοιχεία που χαλάνε την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.
	Είναι οικισμός με πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.
	Είναι οικισμός που έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα.
	Δεν έχω διαμορφώσει γνώμη ακόμη.

12. Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ.

Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό;

Ναι             Όχι

Αν ναι, τι ποσό θα ήσασταν διατεθειμένος/η να προσφέρετε;

..... €

13 α. Πιθανοί λόγοι άρνησης πληρωμής:

- Δεν μπορώ να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό λόγω χαμηλού εισοδήματος.
- Δεν αποτελεί το συγκεκριμένο ζήτημα προτεραιότητα κατά την άποψή μου / Δεν με ενδιαφέρει.
- Δεν ζω στο Μέτσοβο και δεν θεωρώ σκόπιμο να διαθέσω χρήματα για το συγκεκριμένο σκοπό.
- Θα έπρεπε να πληρώσουν για το σκοπό αυτό η Πολιτεία / ο Δήμος / οι κάτοικοι.
- Δεν δίνω χρήματα γιατί πιστεύω ότι δεν θα πάνε για το συγκεκριμένο σκοπό.

Άλλο:

.....

.....

.....

.....

13 β. Πιθανοί λόγοι πληρωμής:

- Ένας παραδοσιακός οικισμός είναι ένας ελκυστικός τουριστικός προορισμός.
- Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να διαφυλάξουμε την παράδοσή μας.
- Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να συνεχίσουμε το έργο των ευεργετών προς την περιοχή.
- Επειδή η προστασία της παράδοσης είναι κομμάτι της προστασίας του περιβάλλοντος.

Άλλο:

.....

.....

.....

.....

14. Θα συστήνατε σε κάποιον να επισκεφτεί το Μέτσοβο;

- Ναι
- Όχι

Γιατί;.....

.....

.....

.....

.....

## ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

Τελειώνοντας τις ερωτήσεις και αφού σας ευχαριστήσω πάλι για την ευγενική σας συνεργασία, θα ήθελα για στατιστικούς λόγους να σας ρωτήσω ορισμένα δημογραφικά στοιχεία.

1. Φύλο:  Άνδρας  Γυναίκα

2. Ηλικιακή ομάδα:

- 20 – 30
- 30 – 40
- 40 – 50
- 50 – 60
- 60 και άνω

3. Επίπεδο εκπαίδευσης:

- Δεν έχω πάει καθόλου σχολείο.
- Απόφοιτος Δημοτικού.
- Απόφοιτος Γυμνασίου – Λυκείου.
- Απόφοιτος ανώτερης/ανώτατης σχολής.
- Φοιτητής /Σπουδαστής.

4. Ποια είναι η παρούσα επαγγελματική σας κατάσταση;

- Εργαζόμενος.
- Άνεργος.
- Συνταξιούχος.
- Οικιακά.
- Φοιτητής.
- Άλλο (προσδιορίστε): .....

5. Σε ποια από τις κατηγορίες που θα σας αναφέρω ανήκει η οικογένειά σας, με βάση το συνολικό εισόδημα που έλαβαν όλα τα ενήλικα μέλη της, κατά το περασμένο έτος;

<input type="checkbox"/>	Κάτω από 10.000€
<input type="checkbox"/>	10.000€ – 20.000€
<input type="checkbox"/>	20.000€ – 30.000€
<input type="checkbox"/>	30.000€ – 40.000€
<input type="checkbox"/>	Πάνω από 40.000€

## B. 2 Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες του Μετσόβου (2010)

### ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

#### Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες του Μετσόβου

Κωδ. Ερωτημ.: .....



Γεια σας. Είμαι μεταπτυχιακός φοιτητής/ια του προγράμματος «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», που πραγματοποιείται από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο στο Μέτσοβο και κάνω μια έρευνα σχετικά με τη σημασία του παραδοσιακού χαρακτήρα των ορεινών περιοχών. Θα με βοηθούσατε πολύ αν αφιερώσετε λίγα λεπτά για να απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις. Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Απλά, προσπαθούμε να καταγράψουμε τις απόψεις σας στο θέμα της έρευνάς μας. Το ερωτηματολόγιο είναι απολύτως ανώνυμο και εμπιστευτικό.

1. Έρχεστε πρώτη φορά στο Μέτσοβο;

Ναι

Όχι, έρχομαι για (διευκρινίστε): .....

2. Βρίσκεστε εδώ για δουλειά ή αναψυχή;

Αναψυχή

Δουλειά

Και τα δύο

3. Ποια ήταν η αφετηρία του ταξιδιού σας (τόπος κατοικίας);

.....  
.....

4. Με τι είδους μέσο έχετε έρθει στο Μέτσοβο;

Ι.Χ. αυτοκίνητο

Αεροπλάνο (μέχρι Γιάννενα) και μετά:  ΚΤΕΛ  TAXI  Άλλο: .....

Πούλμαν.

Άλλο (διευκρινίστε): .....

5. Πόσα άτομα συνταξιδεύουν μαζί σας; (αφορά μόνο όσους έρχονται με Ι.Χ. αυτοκίνητο)

.....  
.....

6. Βρίσκεστε εδώ με γκρουπ - οργανωμένη εκδρομή (αφορά όσους ταξιδεύουν με πούλμαν);

- Ναι  
 Όχι

7. Πόσο χρόνο κάνατε προκειμένου να έρθετε στο Μέτσοβο;  
.....

8. Επισκέπτεστε μόνο το Μέτσοβο;

- Ναι  
 Όχι (διευκρινίστε): .....

9. Αποτελεί το Μέτσοβο τον βασικό σας προορισμό;

- Ναι  
 Όχι

10. Πόσο θα μείνετε στο Μέτσοβο;

- Κάνω στάση       Ολοήμερη εκδρομή  
 Μια βραδιά  
 Περισσότερες από μία βραδιές (διευκρινίστε): .....

11. Κατά μέσο όρο, πόσες επισκέψεις πραγματοποιείτε (ή σκοπεύετε να πραγματοποιήσετε) το χρόνο στο Μέτσοβο;  
.....  
.....

12. Κατά τη γνώμη σας, αλλοιώνουν κάποια από τα παρακάτω στοιχεία τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου;

Θα θέλαμε να βαθμολογήσετε τα παρακάτω στοιχεία, με τη βοήθεια της παρακάτω κλίμακας:

	καθόλου	μέτρια	πολύ
Κίνηση αυτοκινήτων			
Λειτουργία πολλών καφέ, μπαρ, μαγαζιών, κλπ.			
Κτίσιμο νέων κτιρίων που δεν μοιάζουν με τα παραδοσιακά			
Χρησιμοποίηση ασφάλτου και άλλων υλικών αντί για πέτρα, στα καλντερίμια και τους δρόμους			
Χρήση ανόμοιων πινακίδων και ταμπελών, κεραιών t.v., μη ξύλινων κάδων απορριμμάτων, κλπ			

13. Θα ήσασταν διατεθειμένος / η να αφήσετε το αυτοκίνητο / πούλμαν, έξω από τον οικισμό και να περπατήσετε;

- Ναι.  
 Ναι, αλλά μόνο αν υπήρχε ένα μέσο μεταφοράς, από το parking στον οικισμό.  
 Όχι.

14. Κατά τη γνώμη σας, είναι σημαντική η διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου;

	Ναι, γιατί αποτελεί το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του τόπου. Αν χαθεί, το Μέτσοβο δεν θα αποτελεί ελκυστικό τόπο διακοπών.
	Ναι, γιατί αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά και πρέπει να διατηρηθεί για τις επόμενες γενιές.
	Όχι, γιατί όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του Μετσόβου είναι από μόνα τους ικανός πόλος έλξης τουριστών.
	Όχι, δε θεωρώ σημαντικό να διατηρηθεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία.

15. Όπως βλέπετε εσείς το Μέτσοβο σήμερα, πιστεύετε ότι:

	Διατηρεί πλήρως την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του.
	Είναι οικισμός με ελάχιστα στοιχεία που χαλάνε την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.
	Είναι οικισμός με πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.
	Είναι οικισμός που έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα.
	Δεν έχω διαμορφώσει γνώμη ακόμη.

16. Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ.

Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό;

Ναι       Όχι

Αν ναι, παρακαλώ κυκλώστε το ποσό που θα ήσασταν διατεθειμένος/η να προσφέρετε:

5 €      10 €      20 €      30 €      50 €      100 €      150 €      200 €

Λιγότερο από 5€ (Προσδιορίστε): .....

Πάνω από 200€ (Προσδιορίστε): .....

17 α. Πιθανοί λόγοι άρνησης πληρωμής:

- Δεν μπορώ να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό λόγω χαμηλού εισοδήματος.
- Δεν αποτελεί το συγκεκριμένο ζήτημα προτεραιότητα κατά την άποψή μου / Δεν με ενδιαφέρει.
- Δεν ζω στο Μέτσοβο και δεν θεωρώ σκόπιμο να διαθέσω χρήματα για το συγκεκριμένο σκοπό.
- Θα έπρεπε να πληρώσουν για το σκοπό αυτό η Πολιτεία / ο Δήμος / οι κάτοικοι.
- Δεν δίνω χρήματα γιατί πιστεύω ότι δεν θα πάνε για το συγκεκριμένο σκοπό.

Άλλο:.....  
.....

17 β. Πιθανοί λόγοι πληρωμής:

- Ένας παραδοσιακός οικισμός είναι ένας ελκυστικός τουριστικός προορισμός.
- Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να διαφυλάξουμε την παράδοσή μας.
- Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να συνεχίσουμε το έργο των ευεργετών, προς την περιοχή.
- Επειδή η προστασία της παράδοσης είναι κομμάτι της προστασίας του περιβάλλοντος.

Άλλο:.....  
.....

18. Θα συστήνατε σε κάποιον να επισκεφτεί το Μέτσοβο;

- Ναι
- Όχι

Γιατί:.....  
.....  
.....  
.....



### ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

Τελειώνοντας τις ερωτήσεις και αφού σας ευχαριστήσω πάλι για την ευγενική σας συνεργασία, θα ήθελα για στατιστικούς λόγους να σας ρωτήσω ορισμένα δημογραφικά στοιχεία.

1. Φύλο:  Άνδρας  Γυναίκα

2. Ηλικιακή ομάδα:

- 20 – 30
- 30 – 40
- 40 – 50
- 50 – 60
- 60 και άνω

3. Εκπαιδευτικό επίπεδο:

- Δεν έχω πάει καθόλου σχολείο.
- Απόφοιτος Δημοτικού.
- Απόφοιτος Γυμνασίου – Λυκείου.
- Απόφοιτος ανώτερης/ανώτατης σχολής.
- Φοιτητής / Σπουδαστής.

4. Ποια είναι η παρούσα επαγγελματική σας κατάσταση;

- Εργαζόμενος.
- Άνεργος.
- Συνταξιούχος.
- Οικιακά.
- Φοιτητής.
- Άλλο (προσδιορίστε): .....

5. Σε ποια από τις κατηγορίες που θα σας αναφέρω ανήκει η οικογένειά σας με βάση το συνολικό εισόδημα που έλαβαν όλα τα ενήλικα μέλη της, κατά το περασμένο έτος;

	Κάτω από 10.000€
	10.000€ – 20.000€
	20.000€ – 30.000€
	30.000€ – 40.000€
	Πάνω από 40.000€

### Β. 3 Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες του Συρράκου (2010 – 2011)

#### ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

#### Ερωτηματολόγιο προς τους επισκέπτες του Συρράκου

Κωδ. Ερωτημ.: .....



*Γεια σας. Είμαι αρχιτέκτων μηχανικός και υποψήφια διδάκτορας μεταπτυχιακός φοιτητής –  
ια, του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και κάνω μία έρευνα σχετικά με τη σημασία της  
ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Θα ήθελα να μου αφιερώσετε λίγο από το χρόνο  
σας και να μου απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις.  
Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία σας.*

1. Έρχεστε πρώτη φορά στο Συρράκο;

Ναι.

Όχι, έρχομαι (διευκρινίστε):.....

2. Από πού έρχεστε;

.....  
.....

3. Με τι είδους μέσο έχετε έρθει;

Ι.Χ. αυτοκίνητο

Αεροπλάνο (μέχρι Γιάννενα) και μετά:  TAXI  Άλλο: .....

Πούλμαν.

Άλλο (διευκρινίστε): .....

4. Πόσο χρόνο κάνατε προκειμένου να έρθετε;

.....  
.....

5. Βρίσκεστε εδώ με γκρουπ;

Ναι	
Όχι	

6. Επισκέπτεστε μόνο το Συρράκο;

Ναι	
Όχι	

Διευκρινίστε:.....  
.....

7. Πόσο θα μείνετε στο Συρράκο;

Αυθημερόν.

Μια βραδιά.

Περισσότερες από μία βραδιές (διευκρινίστε): .....  
.....

8. Από που μάθατε για το Συρράκο;

	Εφημερίδες / περιοδικά
	Τηλεόραση / ραδιόφωνο
	Φίλοι
	Διαδίκτυο
	Άλλο: .....

9. Γιατί επισκέπτεστε το Συρράκο;

	Έχω ακούσει ότι είναι ένας καλά διατηρημένος παραδοσιακός οικισμός
	Για το όμορφο φυσικό περιβάλλον του
	Για την ιστορία, την παράδοση του τόπου, κ.λπ
	Για το καλό φαγητό
	Άλλο: ..... ..... .....

10. Όπως βλέπετε εσείς το Συρράκο σήμερα, πιστεύετε ότι:

<input type="checkbox"/>	Διατηρεί πλήρως την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του
<input type="checkbox"/>	Είναι οικισμός με ελάχιστα στοιχεία που χαλάνε την παραδοσιακή αρχιτεκτονική
<input type="checkbox"/>	Είναι οικισμός με πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική
<input type="checkbox"/>	Είναι οικισμός που έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα
<input type="checkbox"/>	Δεν έχω διαμορφώσει ακόμα γνώμη

11. Ποια στοιχεία, κατά τη γνώμη σας, αλλοιώνουν την παραδοσιακή φυσιογνωμία του Συρράκου; (παρακαλώ βαθμολογίστε με τη βοήθεια της παρακάτω κλίμακας)

	Καθόλου	Μέτρια	Πολύ
Σύγχρονα υλικά κατασκευής (π.χ. όχι πλακόστρωτες στέγες)			
Λειτουργία καφέ, ταβερνών, κ.λπ			
Χρήση ανόμοιων πινακίδων, κ.λπ			
Κανένα			
Άλλο: ..... .....			

12. Κατά τη γνώμη σας, είναι σημαντική, η διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Συρράκου;

<input type="checkbox"/>	Ναι, γιατί αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του τόπου. Αν χαθεί, το Συρράκο δεν θα αποτελεί ελκυστικό τόπο διακοπών.
<input type="checkbox"/>	Ναι, γιατί αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά και πρέπει να διατηρηθεί για τις επόμενες γενιές.
<input type="checkbox"/>	Όχι, γιατί όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του Συρράκου είναι από μόνα τους ικανός πόλος έλξης τουριστών.
<input type="checkbox"/>	Όχι. Δεν θεωρώ σημαντικό να διατηρηθεί η παραδοσιακή φυσιογνωμία του οικισμού.

13. Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ.

Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό για το σκοπό αυτό;

Ναι	
Όχι	

Αν ναι, τι ποσό είστε διατεθειμένος /η να προσφέρετε;

€
---

14. Πιθανοί λόγοι άρνησης πληρωμής:

	Δεν μπορώ να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό λόγω χαμηλού εισοδήματος.
	Δεν αποτελεί το συγκεκριμένο ζήτημα προτεραιότητα κατά την άποψή μου / Δεν με ενδιαφέρει.
	Δεν ζω στο Συρράκο και δε θεωρώ σκόπιμο να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό.
	Θα έπρεπε να πληρώσουν γι' αυτό η Πολιτεία / η Κοινότητα /οι κάτοικοι του οικισμού.
	Δεν δίνω χρήματα γιατί πιστεύω ότι δε θα πάνε για το συγκεκριμένο σκοπό.
	Άλλο: ..... .....

15. Πιθανοί λόγοι πληρωμής:

	Ένας παραδοσιακός οικισμός είναι ελκυστικός τουριστικός προορισμός.
	Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να διαφυλάξουμε την παράδοσή μας.
	Επειδή η προστασία της παράδοσης είναι κομμάτι της προστασίας του περιβάλλοντος.
	Άλλο: ..... .....

16. Θα συστήνατε σε κάποιον να επισκεφτεί το Συρράκο;

Ναι	
Όχι	

Γιατί ; .....  
.....  
.....  
.....

## ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

Τελειώνοντας και αφού σας ευχαριστήσω και πάλι, θα ήθελα ορισμένα δημογραφικά σας στοιχεία, για στατιστικούς λόγους

### 1. Φύλο

<input type="checkbox"/>	Άντρας
<input type="checkbox"/>	Γυναίκα

### 2. Ηλικιακή ομάδα

<input type="checkbox"/>	20 – 30
<input type="checkbox"/>	30 – 40
<input type="checkbox"/>	40 – 50
<input type="checkbox"/>	50 – 60
<input type="checkbox"/>	60 και άνω

### 3. Μορφωτικό επίπεδο

<input type="checkbox"/>	Δεν έχω πάει καθόλου σχολείο
<input type="checkbox"/>	Απόφοιτος δημοτικού
<input type="checkbox"/>	Απόφοιτος Γυμνασίου – Λυκείου
<input type="checkbox"/>	Απόφοιτος ανώτερης / ανώτατης σχολής
<input type="checkbox"/>	Φοιτητής / Σπουδαστής

### 4. Επαγγελματική κατάσταση

<input type="checkbox"/>	Εργαζόμενος
<input type="checkbox"/>	Άνεργος
<input type="checkbox"/>	Συνταξιούχος
<input type="checkbox"/>	Οικιακά
<input type="checkbox"/>	Φοιτητής
<input type="checkbox"/>	Άλλο:

### 5. Εισόδημα

Σε ποια από τις κατηγορίες ανήκει η οικογένειά σας, με βάση το συνολικό εισόδημα που έλαβαν όλα τα ενήλικα μέλη της, κατά το περασμένο έτος;

<input type="checkbox"/>	Κάτω από 10.000€
<input type="checkbox"/>	10.000€ – 20.000€
<input type="checkbox"/>	20.000€ – 30.000€
<input type="checkbox"/>	30.000€ – 40.000€
<input type="checkbox"/>	πάνω από 40.000€

## B. 4 Ερωτηματολόγιο προς τους κατοίκους του Μετσόβου (2009)

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ  
ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ – ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ  
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:  
"ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ  
ΠΕΡΙΟΧΩΝ"



ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ  
ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ.Κ.Δ.Ε. ΤΟΥ Ε.Μ.Π. ΣΤΟ  
ΜΕΤΣΟΒΟ

### ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Κωδικός Ερωτηματολογίου: \_\_\_\_\_

Αγαπητέ κύριε-α, ονομάζομαι Κώστας Τολίδης και είμαι φοιτητής στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου που πραγματοποιείται στις εγκαταστάσεις του ΜΕΚΔΕ στο Μέτσοβο. Κάνω μία έρευνα σχετικά με τη σημασία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής στο πλαίσιο της διπλωματικής μου κι ελπίζω ότι θα αφιερώσετε λίγο από το χρόνο σας για να απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και απολύτως εμπιστευτικό, απευθύνεται σε όλους τους κατοίκους της περιοχής και η επιλογή σας έγινε τυχαία. Παρακαλείσθε να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις, γιατί η επιτυχία και η ακρίβεια της έρευνας μου εξαρτάται από εσάς. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συνεργασία σας.

1. Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική;

- Ναι  
 Όχι

Γιατί: .....

2. Ποια στοιχεία, κατά τη γνώμη σας, αλλοιώνουν τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου; (Παρακαλώ, βαθμολογήστε με τη βοήθεια της παρακάτω κλίμακας):

	Καθόλου	Μέτρια	Πολύ
Κίνηση αυτοκινήτων.			
Λειτουργία πολλών καφέ, μπαρ, μαγαζιών, κλπ.			
Κτίσιμο νέων κτιρίων που δεν μοιάζουν με τα παραδοσιακά.			
Χρησιμοποίηση ασφάλτου και άλλων υλικών αντί για πέτρα, στα καλντερίμια και τους δρόμους.			
Χρήση ανόμοιων πινακίδων και ταμπελών, κεραιών t.v., μη ξύλινων κάδων απορριμμάτων, κλπ.			
Άλλο: ..... .....			

3. Κατά τη γνώμη σας, το Μέτσοβο σήμερα:

Διατηρεί πλήρως την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του.

Είναι οικισμός με ελάχιστα στοιχεία που χαλάνε την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Είναι οικισμός με πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Είναι οικισμός που έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα.

4. Όπως ξέρετε, το Μέτσοβο έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός οικισμός με νόμο, από το 1975, και γι' αυτό ισχύουν ιδιαίτεροι όροι δόμησης. Ποια από τις παρακάτω προτάσεις σας εκφράζει καλύτερα:

Συμφωνώ με το νόμο γιατί βοηθάει αρκετά στην προστασία της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού.

Διαφωνώ με το νόμο. Πιστεύω ότι το Μέτσοβο πρέπει να χτίζεται όπως μια σύγχρονη πόλη.

Θεωρώ ότι ο νόμος θα έπρεπε να προστατεύει πιο αποτελεσματικά την παραδοσιακή φυσιογνωμία του Μετσόβου, έστω και με μεγαλύτερο κόστος για τους κατοίκους.

5. Κατά τη γνώμη σας, πόσο αυξάνεται το κόστος κατασκευής των κατοικιών, εξαιτίας του νόμου; Αυξάνεται, κατά .....%

Δεν αυξάνεται.

6. Αν δεν το επέβαλε η νομοθεσία, θα χρησιμοποιούσατε πέτρα και ξύλο για την κατασκευή της κατοικίας σας;

Ναι, γιατί είναι σημαντικό οι νέες κατοικίες να είναι σύμφωνες με τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Μετσόβου.

Ναι, γιατί μου αρέσει αισθητικά η χρήση της πέτρας και του ξύλου.

Όχι, εξαιτίας του υψηλότερου κόστους κατασκευής.



7. Κατά τη γνώμη σας, η διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Μετσόβου έχει κάποιο οικονομικό όφελος για τους κατοίκους του;

Ναι, γιατί αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες.

Όχι, γιατί το όποιο όφελος «χάνεται» εξαιτίας του αυξημένου κόστους κατασκευής.

Άλλο: .....

.....

8. Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου απαιτεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κλπ.

Αν δημιουργούνταν ένας ανεξάρτητος φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μετσόβου, ο οποίος θα είχε την ευθύνη των εργασιών αυτών, θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό για το σκοπό αυτό;

ΝΑΙ	<input type="checkbox"/>
ΟΧΙ	<input type="checkbox"/>

Αν ναι, τι ποσό θα ήσασταν διατεθειμένος/η να προσφέρετε; .....€

9 α. Πιθανοί λόγοι άρνησης πληρωμής:

Δεν μπορώ να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό λόγω χαμηλού εισοδήματος.	<input type="checkbox"/>
Δεν αποτελεί το συγκεκριμένο ζήτημα προτεραιότητα κατά την άποψή μου / Δεν με ενδιαφέρει.	<input type="checkbox"/>
Θα έπρεπε να πληρώσουν για το σκοπό αυτό η Πολιτεία / ο Δήμος.	<input type="checkbox"/>
Δεν δίνω χρήματα γιατί πιστεύω ότι δεν θα πάνε για το συγκεκριμένο σκοπό.	<input type="checkbox"/>

Άλλο: .....

.....

.....

9 β. Πιθανοί λόγοι πληρωμής:

Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να διαφυλάξουμε την παράδοσή μας για τις επόμενες γενιές.

Επειδή ένας παραδοσιακός οικισμός είναι ένας ελκυστικός τουριστικός προορισμός.

Επειδή η προστασία της παράδοσης είναι κομμάτι της προστασίας του περιβάλλοντος.

Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να συνεχίσουμε το έργο των ευεργετών, προς την περιοχή.

Άλλο:.....

.....

.....

10. Πότε κατασκευάστηκε η κατοικία σας;

.....

.....

.....

## ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

Τελειώνοντας τις ερωτήσεις και αφού σας ευχαριστήσω πάλι για την ευγενική σας συνεργασία, θα ήθελα για στατιστικούς λόγους να σας ρωτήσω ορισμένα δημογραφικά στοιχεία.

1. Διαμένετε μόνιμα στο Μέτσοβο;

ΝΑΙ	<input type="checkbox"/>
ΟΧΙ	<input type="checkbox"/>

2. Φύλο:

Άνδρας	<input type="checkbox"/>
Γυναίκα	<input type="checkbox"/>

3. Χρονολογία γέννησης: .....

4. Από πόσα μέλη αποτελείται το νοικοκυριό σας; .....

5. Ποιο είναι το ανώτερο επίπεδο σπουδών που έχετε ολοκληρώσει;

Δεν έχω πάει σχολείο	<input type="checkbox"/>
Απόφοιτος/Τελειόφοιτος Δημοτικού	<input type="checkbox"/>
Απόφοιτος/Τελειόφοιτος Γυμνασίου	<input type="checkbox"/>
Απόφοιτος/Τελειόφοιτος Λυκείου	<input type="checkbox"/>
Απόφοιτος/Τελειόφοιτος Σχολής επαγγελματικής κατάρτισης	<input type="checkbox"/>
Απόφοιτος/Τελειόφοιτος ΤΕΙ/ΚΑΤΕΕ	<input type="checkbox"/>
Απόφοιτος/Τελειόφοιτος ΑΕΙ	<input type="checkbox"/>
Απόφοιτος/Τελειόφοιτος Μεταπτυχιακού κύκλου σπουδών	<input type="checkbox"/>

6. Ποια είναι η παρούσα επαγγελματική σας κατάσταση;

Εργαζόμενος	<input type="checkbox"/>
Άνεργος	<input type="checkbox"/>
Συνταξιούχος	<input type="checkbox"/>
Οικιακά	<input type="checkbox"/>
Φοιτητής	<input type="checkbox"/>

Άλλο (προσδιορίστε): .....

.....

7. Ποιο είναι το επάγγελμά σας;

.....  
.....  
.....

8. Ποιο είναι το συνολικό εισόδημα που έλαβε η οικογένειά σας από όλα τα ενήλικα μέλη της το περασμένο έτος;

	Κάτω από 9.000 €
	9.000 € - 13.000 €
	13.000 € - 17.500 €
	17.500 € - 21.500 €
	21.500 € - 26.500 €
	26.500 € - 33.500 €
	33.500 € - 42.500 €
	Άνω των 42.000 €

## B. 5 Ερωτηματολόγιο προς τους κατοίκους του Συρράκου (2009 – 2010)

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ



Ερωτηματολόγιο προς τους κατοίκους του Συρράκου

Κωδ. Ερωτημ.: .....

Γεια σας. Είμαι αρχιτέκτων μηχανικός και υποψήφια διδάκτορας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και κάνω μία έρευνα σχετικά με τη σημασία της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Θα ήθελα να μου αφιερώσετε λίγο από το χρόνο σας και να μου απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις.

Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία σας.

1. Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό να διατηρηθεί η ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική;

Ναι	
Όχι	

Γιατί; .....

2. Κατά τη γνώμη σας, το Συρράκο σήμερα:

	Διατηρεί πλήρως την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του
	Είναι οικισμός με ελάχιστα στοιχεία που χαλάνε την παραδοσιακή αρχιτεκτονική
	Είναι οικισμός με πολλά στοιχεία που αλλοιώνουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική
	Είναι οικισμός που έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα

3. Ποια στοιχεία, κατά τη γνώμη σας, αλλοιώνουν την παραδοσιακή φυσιογνωμία του Συρράκου; (παρακαλώ βαθμολογείστε με τη βοήθεια της παρακάτω κλίμακας)

	Καθόλου	Μέτρια	Πολύ
Σύγχρονα υλικά κατασκευής (π.χ. όχι πλακόστρωτες στέγες).			
Λειτουργία καφέ, ταβερνών, κ.λπ.			
Χρήση ανόμοιων πινακίδων, κ.λπ.			
Κανένα.			
Άλλο:			
.....			
.....			

4. Όπως ξέρετε το Συρράκο είναι χαρακτηρισμένος παραδοσιακός οικισμός και γι' αυτό ισχύουν ιδιαίτεροι όροι δόμησης. Ποια από τις παρακάτω προτάσεις σας εκφράζει καλύτερα;

<input type="checkbox"/>	Συμφωνώ με το νόμο, γιατί βοηθάει στην προστασία της παραδοσιακής φυσιογνωμίας της περιοχής
<input type="checkbox"/>	Διαφωνώ με το νόμο. Πιστεύω ότι το Συρράκο θα πρέπει να χτίζεται χωρίς δεσμευτικούς περιορισμούς ως προς την παραδοσιακότητά του
<input type="checkbox"/>	Θεωρώ ότι ο νόμος θα έπρεπε να προστατεύει πιο αποτελεσματικά την παραδοσιακή φυσιογνωμία του Συρράκου, έστω και με μεγαλύτερο κόστος για τους κατοίκους

5. Κατά τη γνώμη σας, πόσο αυξάνεται το κόστος κατασκευής μιας παραδοσιακής κατοικίας, σε σχέση με μια συμβατική;

Αυξάνεται κατά	.....%
Δεν αυξάνεται	

6. Αν δεν το επέβαλε η νομοθεσία, θα χρησιμοποιούσατε πέτρα και πλάκα (στέγη), για την κατασκευή της κατοικίας σας;

<input type="checkbox"/>	Ναι, γιατί είναι σημαντικό οι νέες κατοικίες να είναι σύμφωνες με τον παραδοσιακό χαρακτήρα του Συρράκου.
<input type="checkbox"/>	Ναι, γιατί μου αρέσει αισθητικά η χρήση της πέτρας και του ξύλου.
<input type="checkbox"/>	Όχι, εξαιτίας του ψηλότερου κόστους κατασκευής.

7. Κατή τη γνώμη σας η διατήρηση της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του Συρράκου έχει κάποιο οικονομικό όφελος για τους κατοίκους του;

<input type="checkbox"/>	Ναι, γιατί αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες.
<input type="checkbox"/>	Όχι, γιατί το όποιο όφελος «χάνεται» εξαιτίας του αυξημένου κόστους κατασκευής.
<input type="checkbox"/>	Άλλο: .....

8. Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου απαιτεί συνεχώς εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης των παραδοσιακών στοιχείων – καλντερίμια, κτίρια, κ.λπ.

Αν δημιουργούνταν ένας φορέας προστασίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Συρράκου θα δεχόσασταν να δώσετε εθελοντικά κάποιο χρηματικό ποσό για το σκοπό αυτό;

Ναι	<input type="checkbox"/>
Όχι	<input type="checkbox"/>

Αν ναι, τι ποσό είστε διατεθειμένος /η να προσφέρετε; .....€

9. Πιθανοί λόγοι άρνησης πληρωμής:

	Δεν μπορώ να διαθέσω χρήματα για το σκοπό αυτό λόγω χαμηλού εισοδήματος.
	Δεν αποτελεί το συγκεκριμένο ζήτημα προτεραιότητα κατά την άποψή μου / Δεν με ενδιαφέρει.
	Θα έπρεπε να πληρώσουν γι' αυτό η Πολιτεία / η Κοινότητα.
	Δεν δίνω χρήματα γιατί πιστεύω ότι δε θα πάνε για το συγκεκριμένο σκοπό.
	Άλλο: ..... .....

10. Πιθανοί λόγοι πληρωμής:

	Επειδή πιστεύω ότι αξίζει να διαφυλάξουμε την παράδοσή μας για τις επόμενες γενιές.
	Επειδή ένας παραδοσιακός οικισμός είναι ελκυστικός τουριστικός προορισμός.
	Επειδή η προστασία της παράδοσης είναι κομμάτι της προστασίας του περιβάλλοντος.
	Άλλο: ..... .....

11. Πότε κατασκευάστηκε η κατοικία σας;

Κατασκευάστηκε το:	
Έγινε ανακαίνιση / επισκευή το:	

12. Προσεγγιστικά, πόσους μήνες μένετε περίπου στο Συρράκο;

Μέχρι 1 μήνα	
Από 1 έως 2 μήνες	
Από 2 έως 3 μήνες	
Από 3 έως 4 μήνες	
Πάνω από 4 μήνες	

## ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

Τελειώνοντας και αφού σας ευχαριστήσω και πάλι, θα ήθελα ορισμένα δημογραφικά σας στοιχεία, για στατιστικούς λόγους.

### 1. Φύλο:

<input type="checkbox"/>	Άντρας
<input type="checkbox"/>	Γυναίκα

### 2. Ηλικιακή ομάδα:

<input type="checkbox"/>	20 – 30
<input type="checkbox"/>	30 – 40
<input type="checkbox"/>	40 – 50
<input type="checkbox"/>	50 – 60
<input type="checkbox"/>	60 και άνω

### 3. Μορφωτικό επίπεδο:

<input type="checkbox"/>	Δεν έχω πάει καθόλου σχολείο
<input type="checkbox"/>	Απόφοιτος δημοτικού
<input type="checkbox"/>	Απόφοιτος Γυμνασίου – Λυκείου
<input type="checkbox"/>	Απόφοιτος ανώτερης / ανώτατης σχολής
<input type="checkbox"/>	Φοιτητής / Σπουδαστής

### 4. Επαγγελματική κατάσταση:

<input type="checkbox"/>	Εργαζόμενος
<input type="checkbox"/>	Άνεργος
<input type="checkbox"/>	Συνταξιούχος
<input type="checkbox"/>	Οικιακά
<input type="checkbox"/>	Φοιτητής
<input type="checkbox"/>	Άλλο:

### 5. Εισόδημα:

Σε ποια από τις κατηγορίες ανήκει η οικογένειά σας, με βάση το συνολικό εισόδημα που έλαβαν όλα τα ενήλικα μέλη της, κατά το περασμένο έτος;

<input type="checkbox"/>	Κάτω από 10.000
<input type="checkbox"/>	10.000 – 20.000
<input type="checkbox"/>	20.000 – 30.000
<input type="checkbox"/>	30.000 – 40.000
<input type="checkbox"/>	πάνω από 40.000